

T.C
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
GENEL TÜRK TARİHİ PROGRAMI

1980'DEN GÜNÜMÜZE TÜRK YAZILI BASININDA DOĞU
TÜRKİSTAN

İsmail ŞENTÜRK
3111040806

Tez Danışmanı
Dr. Öğrt. Üyesi Emin KIRKIL

MANİSA-2018

	T.C. MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu	FRYL-031
	YÜKSEK LİSANS EĞİTİMİ FORMLARI Tez Savunma Sınavı Tutanağı	Yayınlanma Tarihi	26/03/2018
		Revizyon No/Tarih	2/23/03/2018
		Sayfa	1/1

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 22.05.2018 tarih ve 19/7 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 9. Maddesi gereğince Enstitümüz Tarih Anabilim Dalı Genel Türk Tarihi Yüksek Lisans Programı öğrencisi İsmail ŞENTÜRK'ün "1980'den Günümüze Türk Yazılı Basınında Doğu Türkistan" Konulu tezi incelenmiş ve aday 27.06.2018 tarihinde saat 11.00'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır. Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 9.0... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna ☒ OY BİRLİĞİ ☒
DÜZELTME yapılmasına * ☐ OY ÇOKLUĞU ☐
RED edilmesine ** ☐ ile karar verilmiştir.

ÜYE
Doç. Dr. ZAFER ATAR

BAŞKAN
Dr. Öğr. Üyesi Emrah KIRKIL

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Muharrem KEN

Evet Hayır
Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.
☐ ☐
Tez, mutlaka basılmalıdır.
☐ ☐
Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.
☐ ☐
Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.
☒ ☐
Tez, basımı gereksizdir.
☐ ☐

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir. İkinci tez savunma sınavında da başarısız olan öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.
** Bu halde adayın Enstitü ile ilişkisi kesilir.

Hazırlayan Enstitü Sekreteri	Onaylayan Enstitü Müdürü

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10201861
Yazar Adı / Soyadı	İSMAIL ŞENTÜRK
T.C.Kimlik No	52272135898
Telefon	5055731544
E-Posta	senturk752009@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	"1980'den GÜNÜMÜZE Türk Yazılı Basınında Doğu Türkistan"
Tezin Tercümesi	" East Turkestan in the Turkish Journalist Press in 1980 "
Konu	Tarih – History
Üniversite	Celal Bayar Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Tarih Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Genel Türk Tarih Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2018
Sayfa	364
Tez Danışmanları	DR. ÖGR. ÜYESİ EMİN KIRKIL
Dizin Terimleri	Basın=Press ; Budizm=Buddhism ; Dalay Lama=Dalay Lama ; Doğu Türkistan=East Turkhistan ; Alptekin, İsa Yusuf=Alptekin, İsa Yusuf ; Kaşgarya=Kashgaria ; Kaşgar Devleti=Kaşgar Government ; Maniheizm=Maniheism ; Sarı Uygurlar=Yellow Uighurs ; Sincan Uygur Özerk Bölgesi=Xinjiang Uyghur Autonomous Region
Önerilen Dizin Terimleri	Altay, Birleşmiş Milletlerde Temsil Edilmeyen Milletler Topluluğu, Budizm, Doğu Türkistan Göçmenler Derneği, Doğu Türkistan Vakfı, Erkin Alptekin, Gulca Ayaklanması, Hızırбек Gayretullah, Hoten, İsmail CENGİZ, Mehmet Emin Buğra, Mesut Sabri Baykozi, İnsan Hakları, Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti, Turfan, Tiennanmen Olayları, Kaşgar, I. Doğu Türkistan Kültür ve Tarih Semineri, 5 Temmuz Unutulmuş Olayları

17.07.2018

İmza:.....

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “1980’den Günümüze Türk Yazılı Basınında Doğu Türkistan” adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

....../....../2018

İsmail ŞENTÜRK

ÖZET

1980'den sonra ulusal basında Doğu Türkistan sorunu nasıl ele alınmıştır? Soruna ulusal basının bakışı ne olmuştur? Konuyla ilgili haberler, yorumlar ve tahliller nelerdir? Tezimizin sonunda varılan sonuçlar nelerdir?

Soğuk Savaş döneminde Asya'da Rus ve Çin yayılmacılığı hız kazandı. Ruslar Batı Türkistan'a Çin'in ise Doğu Türkistan'a hakim olmaya çalıştı. Buna karşılık Doğu Türkistan'da Çin hakimiyetine karşı mücadele edildi. Bu mücadelede Türkiye'ye göç eden Doğu Türkistanlıların kurdukları dernekler önemli bir yer kaplar. Kurulan derneklerin yaptıkları faaliyetler sorunun Türkiye gündemine gelmesinde etkili oldu. Türkiye'de 1980'den sonra ulusal basında sınırlarımız dışındaki Türk topluluklarının sorunlarına ilginin artması, bu konudaki basın yayın faaliyetleri Doğu Türkistan meselesinin gündeme gelmesinde kamuoyu oluşumunda etkili oldu.

1980'li yılların ortalarında Türk Çin ilişkilerinin gelişmesi Doğu Türkistan'a yapılan ziyaretler buradaki Türklerin tanınması açısından önemli gelişmedir. 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması, 1991'de Sovyetler Birliği'nin parçalanması ile Orta Asya'daki Türk topluluklarının bir kısmı bağımsız oldular. Bu durum Doğu Türkistan için de ümit kaynağı oldu. Ancak Çin beklendiği gibi parçalanmadı. Ülkedeki etnik ve dini azınlıklar ayrılmadı. Batı ülkelerinin Rus egemenliğindeki toplulukların bağımsızlığı için verdiği destek Doğu Türkistan için söz konusu olmadı. Ancak Doğu Türkistan dernekleri ve sivil toplum kuruluşları 1990'lı yıllardan sonra da çalışmalarına hız verdi. 4-6 Şubat 1997 Gulca Katliamı'na dünya basını ve ulusal basında büyük tepki oldu. 1990'ların sonu ve 2000'li yılların başında Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa devletleri, Avustralya ve diğer hür dünya ülkelerinde çalışmalarını yoğunlaştırdılar. Doğu Türkistan sorununun uluslararası kuruluşlarda gündeme gelmesinde etkili oldular, kamuoyu oluşturarak insan hakları ihlallerini gündeme getirdiler. Basın yayın araçları ile Doğu Türkistanlıların sesini dünyaya duyurmaya çalıştılar. Amerika'dan Japonya'ya kadar dünyanın farklı ülkelerinde dernek ve sivil toplum örgütleri kurdular. Amerika'da 11 Eylül 2001 tarihinde New York şehrindeki saldırılar sonrası Doğu Türkistan üzerinde Çin baskısı daha da arttı. Buna karşılık Doğu Türkistanlılar mücadeleyi bırakmadı. 2004 yılında Amerika'da Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti ilan edildi. 2008 Pekin Olimpiyatları öncesinde Doğu Türkistan'da yargısız infaz ve baskılar daha da arttı. Uluslararası kuruluşlar, Doğu Türkistan dernekleri ve insan hakları örgütleri Çin'e

tepki gösterdi. 5 Temmuz 2009 tarihindeki Urumçi Katliamı dünya basınında ve ulusal basında tepkiyle karşılandı.

Türk ulusal basınında 1980'den sonra yer alan haber, makale, yorum, yazı dizisi, röportaj vb çalışmaları kamuoyu bilgisine sunmayı ve değerlendirmeyi amaçladık. Doğu Türkistan ile ilgili ulusal basında çıkan haberler oldukça fazla olup tüm bunların tamamına tez çalışmamızda yer vermemizin imkânsızlığı nedeniyle çalışmamızı 1980'den sonra ele alarak konuyu sınırlandırmak ve daha sağlıklı değerlendirmeyi hedefledik.

1980 sonrasında Çin'in uluslararası durumu, Türk-Çin ilişkileri ve Türkiye'nin sınırları dışındaki Türkler'e o dönemki bakışı ve kamuoyunda dış Türkler hakkındaki algının da yer aldığı tez çalışmasında konuyla ilgili haber, yorum, makale, yazı dizisi, röportaj vb çalışmalarını inceleyip değerlendirdik. Tez çalışmamızda 1980'den sonra dünyadaki, siyasi, askeri, ekonomik, kültürel ve düşünsel gelişmeler ile Türkiye'nin 1980 sonrası değişim ve gelişimini de göz önünde bulundurmaya çalıştık. Doğu Türkistan konusunda çalışmalarımızı Türkiye'de faaliyette bulunan dernekler ve uluslararası alanda çalışmalarda bulunan dernek, sivil toplum kuruluşları alt başlıklarında ele aldık. Bu alanda Türkiye'de yapılan faaliyetler ve uluslararası alanda yapılan faaliyetlere yer verildi. Bu dönemdeki basın arşivleri teferruatlı tarandı. Konuyla ilgili dernekler, sivil toplum kuruluşları, kütüphaneler ve arşivler değerlendirildi. Ayrıca 1980'den günümüze basın-yayın hayatına devam eden gazete, dergi vb materyaller ile o dönemde yayınlanan daha sonra yayın hayatına son veren basın organlarına da yer verildi. Bu haberler verilirken ulusal basında konunun ele alınışı, kamuoyuna etkileri ortaya konuldu. Olaylar karşısında Türk basınının takındığı tutum verilmeye çalışıldı.

Doğu Türkistan ile ilgili Türkiye dışında dünyanın farklı ülkelerinde kurulan sivil toplum kuruluşları ve derneklerin faaliyetleri ve basındaki yankıları ele alındı. Dünyada insan haklarına ilginin artması, iletişim teknolojileri ve basın alanındaki gelişmeler, dünyada gelişen siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeler Doğu Türkistan meselesinin dünya kamuoyuna duyurulmasını zorunlu kılmıştır. Bu nedenle başta Avrupa ülkeleri olmak üzere ABD ve dünyanın diğer ülkelerinde kurulan Doğu Türkistan ve Uygur dernekleri ve sivil toplum kuruluşları ile ilgili haber, makale, konferans, yürüyüş vb etkinliklere yer verildi.

Doğu Türkistan'a yönelik Çin'in siyasi, sosyal, kültürel politikaları ve insan hakları ihlalleri ile bu politikalara karşı tepkilerin ulusal basındaki yansımalarını

vermeye çalıştık. Doğu Türkistan'a karşı Çin'in siyasi, sosyal, kültürel ve tarihi emelleri ve Türk halkının var olma mücadelesi ile bölgenin ekonomik potansiyeli ve Çin'in bu potansiyele sahip olma mücadelesinin basındaki yansımalarını ele aldık. Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlalleri ve bu konudaki haber, yorum, makale, basın açıklaması, bildiri, röportaj ve yayınlar ele alındı. Bu yayınların Türkiye kamuoyundaki yankıları ve dünya kamuoyundaki yansımalarını vermeye çalıştık.

Doğu Türkistan mücadelesinde ön planda yer alan dernekler, kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve liderlerin çalışmalarının ulusal basında hedeflenen karşılığı bulmasına yönelik faaliyetler meselenin uluslararası boyuta taşınmasında etkili oldu. Türkiye'deki faaliyetler dışında uluslararası basındaki haber, yorum, makale, basın açıklamaları vb faaliyetler de sorunun çözümüne yönelik ümitleri arttırdığı gibi Çin'in uluslararası kuruluşların uyarılarını dikkate almasında ve bölge halkının yalnız olmadığı mesajı verilmesi yönünde etkili oldu.

ABSTRACT

How has the problem of East Turkestan been handled in the national press after 1980? What is the point of view of the national press? What are news, comments and surveys about the topic? What are the consequences of the end of the trial?

In the Cold War era, Russian and Chinese expansionism gained pace in Asia. Russians tried to dominate Western Turkistan and China tried to dominate East Turkestan. In contrast, East Turkestan was struggling against Chinese domination. They have established associations of East Turkestan who migrated to Turkey occupies an important place in this struggle. The activities performed by the established association were instrumental in bringing the issue on Turkey's agenda. After 1980, the increase in the national media attention to the problems of the Turkish community outside our borders in Turkey, media activities on this issue in the agenda of the East Turkestan problem was instrumental in the formation of public opinion.

The development of Turkish-Chinese relations in the mid-1980s has made important visits to East Turkistan in terms of recognition of the Turks there. The fall of the Berlin Wall in 1989, the disintegration of the Soviet Union in 1991, and some of the Turkish communities in Central Asia were independent. This was also a source of hope for East Turkestan. But China did not break apart as expected. The ethnic and religious minorities in the country were not separated. The support of the Western countries for the independence of the Russian dominated communities was not the case for East Turkestan. However, East Turkestan associations and non-governmental organizations accelerated their work after the 1990s. 4-6 February 1997 Gulca Massacre was a big reaction to world press and national press. At the end of the 1990s and early 2000s they intensified their work in the United States, European states, Australia and other free world countries. The problem of the East Turkestan was effective in the coming of the international organizations, creating public opinion and raising human rights violations. They tried to announce the voice of the East Turkistan people to the world through the media. From America to Japan, they established associations and civil society organizations in different countries of the world. On September 11, 2001, Chinese pressure on the post-war East Turkestan in New York City further increased. On the contrary, the East Turkestan did not stop fighting. In 2004, the East Turkestan Government was declared in the US at the same

time. Before the 2008 Beijing Olympics, extra-judicial executions and repressions in East Turkistan increased even more. International organizations, East Turkestan associations and human rights organizations reacted to China. The Urumqi Massacre on July 5, 2009

Founded in different countries of the world except Turkey regarding Eastern Turkistan non-governmental organizations and associations' activities and echoes in the press were discussed. The growing interest in human rights in the world, developments in communication technologies and the press, the political, social, cultural and economic developments in the world have made it necessary to announce the issue of East Turkistan to the world public opinion. For this reason, events such as news, articles, conferences, hiking, etc. related to Eastern Turkistan and Uyghur associations and non-governmental organizations established in the USA and other countries of the world, mainly European countries, were included.

We have tried to give a reflection of China's political, social, cultural policies and human rights violations against East Turkestan and the national pressures of reaction against this policy. We discussed the political, social, cultural and historical emancipation of China against East Turkistan and the reflection of the Turkish people on the existence of the economic potential and the struggle of China to possess this potential. Human rights violations in East Turkestan and related news, comments, articles, press releases, papers, interviews and publications were discussed. Turkey echo in public opinion and this publication have tried to give their reflections on world public opinion.

Activities aimed at finding the targets at the national level of the work of associations, organizations, civil society organizations and leaders in the pre-plan of the East Turkestan struggle were effective in bringing the issue to the international dimension. news in the international press outside activities in Turkey, reviews, articles, press releases, etc. activities as well as increasing hopes for the solution of the problem in the warnings of China's international organizations and the region was effectively granting the message that

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans Tezi olarak çalıştığımız ‘‘1980’den Günümüze Türk Yazılı Basınında Doğu Türkistan’’ adlı çalışmamızda 1980’den sonra Türkiye’deki siyasi sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeler, Türkiye’nin iç ve dış politikası ekseninde yazılı basında Doğu Türkistan’ı ele aldık. Bu tarihten sonra dünyada meydana gelen önemli siyasi olaylar, Sovyetler Birliği ve Çin’deki gelişmeler, Türk-Çin ilişkilerinin Doğu Türkistan meselesine etkilerini vermeye çalıştık. Doğu Türkistan meselesinin uzun bir tarihsel süreci kapsaması nedeniyle tezimizi 1980’den sonra Türk yazılı basının yaklaşımını ele alarak sınırlandırdık. 1980’den sonra Türk yazılı basınında Doğu Türkistan’ı ele alırken dönüm noktası olayları konu edindik. Doğu Türkistan ile ilgi haberler fazla olduğundan konuyu sınırlandırmak için 5 Temmuz 2009 Urumçi olayları ile tezimizi sonlandırdık. Tezimiz 1980-2009 yılları arasındaki basın haberlerini içermektedir.

Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Doğu Türkistan hakkında genel bilgi verildi.

Birinci bölümde Doğu Türkistan ile ilgili Türkiye’de bulunan Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerinin Ulusal Basına Yansımaları ele alındı. Bu bölümde Türkiye’ye yerleşen Doğu Türkistanlılar tarafından kurulan derneklerin ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ve basındaki yansımalarına yer verildi. Bu dönemde Türk-Çin ilişkileri ve Doğu Türkistan meselesine yönelik yazılı basındaki haber, yorum, makale vb yayınlara yer verildi. Türkiye’deki siyasi ve kültürel çevreler, üniversiteler, vakıflar, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri alt başlıklar olarak yer aldı. 1980’den sonra Doğu Türkistan’daki önemli olaylar ve bölge ile ilgili diğer gelişmelere dair haberler ve basınının yaklaşımı ele alındı.

İkinci bölüm iki alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlıkta Doğu Türkistan meselesini Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri ve hür dünya ülkelerinde kurulan derneklerin ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını konu alan haber, makale, yorum ve yazı dizleri yer aldı. İkinci başlıkta Asya’da, Japonya ve diğer Uzakdoğu ülkeleri ve Güneydoğu Asya ülkelerinde kurulan dernekler ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ve basındaki yansımaları ele alındı. Ayrıca bu faaliyetlerin ulusal basındaki yansımaları ele alındı. 1980 sonrasında dünyadaki siyasi, sosyal,

teknolojik ve iletişim alanındaki gelişmeler ilişkilerin Doğu Türkistan meselesine etkilerine yer verildi.

Özellikle Tibet meselesi nedeniyle Hindistan'ın duyarlılığı, Japon-Çin rekabeti ve Japonya'nın, Güney Kore'nin, Malezya ve Endonezya'nın konuya yaklaşımına dair haberlere yer verildi.

Üçüncü bölümde ise Türkiye Basınında Uluslararası ilişkiler Açısından Doğu Türkistan ele alındı. Süper güçlerin dünya siyaseti, Türkiye'nin ABD, Rusya, Çin ve Avrupa devletleri ile ilişkilerinin Doğu Türkistan sorununa yaklaşımına yönelik haberlerin ulusal basınımdaki yansımalarına yer verildi. Doğu Türkistan'a yönelik siyasi, sosyal ve kültürel politikalar ve ulusal basındaki yansımaları ele alındı. Doğu Türkistan'ın ekonomik kaynaklarına yönelik politikalar, insan hakları ihlalleri ile ilgili haber, makale, yorum, yazı dizisi, röportaj, bildiri vb yayınlara yer verildi.

Dünyada meydana gelen özgürlük hareketleri, iletişim teknolojisindeki gelişmeler, insan hakları konusunda dünyada oluşan duyarlılık, 1989'da Berlin duvarının yıkılması, 1990'lı yıllardan sonra Doğu Bloku'nun parçalanması ve Orta Asya'daki Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlığına kavuşması Doğu Türkistan'ı da dünya gündemine taşımıştır. 2001 ABD'de New York'ta ikiz kulelere yapılan terör saldırıları, 2004 yılında ABD'de Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'nin ilan edilmesi ve 2009 yılı 5 Temmuz Urumçi Katliamı ve sonrasında meydana gelen olaylar Doğu Türkistan'ı uzun süre Türk ve dünya basınında gündemde tutmuştur.

Tezimizin her aşamasında bize destek olan, yol gösteren maddi ve manevi her yönden yardımcı olan, tecrübeleri ile beni aydınlatan danışman hocam Sayın Dr. Öğrt. Üyesi Emin Kırkıl'a, arşiv çalışmalarım sırasında desteğini esirgemeyen İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı başkanı ve öğretim üyesi Dr. Öğrt. Üyesi. Ömer Kul'a, İzmir ve Ankara Milli Kütüphane yetkililerine, İstanbul Doğu Türkistan Göçmenler Derneği yetkililerine, Doğu Türkistan Vakfı'na, Doğu Türkistan Hükümeti Başbakan Yardımcısı Sayın Hızırбек Gayretullah'a ve Doğu Türkistan Hükümeti Turizm Bakanı Sayın İsmail Cengiz'e, çalışmalarım sırasında gösterdikleri sabra ve maddi ve manevi olarak yanımda yer alan aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT	v
TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	Error! Bookmark not defined.
ÖNSÖZ.....	i
EKLER TABLOSU.....	ii
GİRİŞ	15
01. Doğu Türkistan'ın Tarihi	15
02. Günümüzde Doğu Türkistan'ın Durumu:	25
I. BÖLÜM.....	34
I. DOĞU TÜRKİSTAN İLE İLGİLİ TÜRKİYE'DE BULUNAN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE DERNEKLERİN FAALİYETLERİNİN ULUSAL BASINA YANSIMALARI	34
1.1. Doğu Türkistan Göçmenler Derneği ve Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneğinin Faaliyetleri	34
1.2. Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği'nin Faaliyetleri:	103
1.3. Türk Edebiyatı Vakfı'nın Doğu Türkistan ile İlgili Faaliyetleri:	108
1.4. Üniversiteler Tarafından Düzenlenen Bilimsel Etkinlikler:	110
1.5. Siyasi Partiler ve İlmi Çevreler Tarafından Düzenlenen Faaliyetler:....	112
1.6. Doğu Türkistan Vakfı ve Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Tarafından Düzenlenen Faaliyetler:	116
1.7. İsa Yusuf Alptekin'in Vefatı ve Basındaki Yansımaları:	130
1.8. Gulca Olayları ve Basındaki Yansımaları:	132
1.9. Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'nin Kurulması ve Basındaki Yankıları:	168
1.10. Urumçi Olayları ve Basındaki Yankıları:	191
II. BÖLÜM	211

DOĞU TÜRKİSTAN İLE İLGİLİ ULUSLARARASI DÜZEYDE FAALİYET GÖSTEREN DERNEKLER VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ FAALİYETLERİN BASINDAKİ YANSIMALARI:	211
2.1. Avrupa ve ABD’de Kurulan Doğu Türkistan Sivil Toplum Kuruluşları ve Derneklerin Faaliyetleri ve Türkiye Basınındaki Yankıları	211
2.2. Asya ve Japonya’da Kurulan Doğu Türkistan Sivil Toplum Kuruluşları ve Derneklerin Faaliyetleri ve Türkiye Basınındaki Yankıları:	269
III. BÖLÜM	290
TÜRKİYE BASININDA ULUSLARARASI İLİŞKİLER AÇISINDAN DOĞU TÜRKİSTAN	290
3.1. Doğu Türkistan’a Yönelik Siyasi, Sosyal ve Kültürel Politikalar ve Ulusal Basındaki Yansımaları.....	290
3.2 Doğu Türkistan’ın Ekonomik Kaynaklarına Yönelik Çin Politikaları ve Ulusal Basındaki Yansımaları:.....	305
SONUÇ.....	330
BİBLİYOGRAFYA	339
EKLER.....	15

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ANAP	Anavatan Partisi
a. g. d	Adı Geçen Dergi
a. g. g	Adı Geçen Gazete
AKM:	Atatürk Kültür Merkezi
AÜ	Ankara Üniversitesi
ANASOL-D	Anavatan Partisi-Demokratik Sol Parti
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BUDC	Uygur Birleşik Ulusal Devrimci Cephe
DSP	Demokratik Sol Parti
DTP	Demokratik Türkiye Partisi
DTV	Doğu Türkistan Vakfı
DYP	Doğu Yol Partisi
ETIC	Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
İP	İşçi Partisi
İÜ	İstanbul Üniversitesi
KAMU-SEN:	Türkiye Kamu Sendikaları Konfederasyonu
MAZLUMDER	Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği
MÇP	Milliyetçi Çalışma Partisi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
NTV	Nergis Televizyonu
RP	Refah Partisi
RFA	Radio Free Asia
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TÜRKSOY	Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı
UNİCEF	Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu
UNPO	Birleşmiş Milletlerde Temsil Edilmeyen Milletler Topluluğu
YAFEM	Yalova Folklor Eğitim Merkezi

EKLER TABLOSU

Resim 1 İsa Yusuf Alptekin ile Yapılan Mülakat (Yeni Düşünce 29 Temmuz 1983).....	342
Resim 2 Doğu Türkistan Tarih Ve Kültür Semineri (Tercüman 13 Aralık 1992)...	342
Resim 3 Doğu Türkistan Tarih ve Kültür Semineri (Türkiyen 16 Aralık 1992).....	343
Resim 4 İsa Yusuf Alptekin'in Vefatı (Türkiye, 18 Aralık 1995).....	343
Resim 5 İsa Yusuf Alptekin'in Cenaze Töreni (Ortadoğu 21 Aralık 1995).....	344
Resim 6 İsa Yusuf Alptekin'in Cenaze Töreni (Milliyet 21 Aralık 1995)	344
Resim 7 İsa Yusuf Alptekin'in Cenaze Töreni (Günaydın 21 Aralık 1995).....	345
Resim 8 İsa Yusuf Alptekin'in Ölümü sonrasında Çıkan Haberler (Türkiye Gazetesi Ocak 1996).....	345
Resim 9 İsa Yusuf Alptekin'in ölümü sonrasında basında çıkan haberler (Tarih ve Medeniyet Dergisi Ocak 1996).....	346
Resim10 Doğu Türkistan'daki İnsan Hakları İhlalleri (Ortadoğu, 17 Haziran 1996).....	346
Resim 11 Gulca Olayları (Ortadoğu Gazetesi 19 Şubat 1997)	347
Resim12 Rabia Kadir hakkında basında çıkan haberler (Türkiye 20 Mart 1997).....	347
Resim 13 Gulca Olaylarının yıdönümünde Çin'i protesto gösterileri (Türkiye 10 Şubat 1998).....	348
Resim 14 Doğu Türkistan'ındaki asimilasyon (Ortadoğu, 20 Mayıs 2000).....	348
Resim 15 Türkiye'nin Doğu Türkistan politikası (Türkiye, 18 Şubat 1999).....	349
Resim 16 Doğu Türkistan'ındaki asimilasyon (Ortadoğu, 20 Mayıs 2000).....	349
Resim 17 Türkiye'nin Doğu Türkistan politikası (Türkiye, 18 Şubat 1999)	350
Resim 18 1998/36 Sayılı Genelge ile Doğu Türkistan faaliyetlerinin yasaklanmasına basından tepki (Ortadoğu 28 Şubat 2000).....	350
Resim 19 Çin'in Doğu Türkistan'daki siyasi ve dini baskıları üzerine Doğu Türkistan liderlerinden Ahmet İgemberdi'nin açıklamaları (Yeni Çağ, 6 Kasım 2004).....	351
Resim 20 Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti İlan Edilmesi (Doğu Türkistan Göçmenler Derneği 2004).....	351
Resim 21 Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti İlanına Basının Yaklaşımı (27 Eylül 2004 Yeniçağ).....	352
Resim 22 Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti İlanına Dünya Basınından Tepkiler (Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Yayını 2004).....	352
Resim 23 Doğu Türkistan'da meydana gelen silahlı çatışmalarda Çin'in rolü (İstiklal Gazetesi, Ekim 2008, Sayı 51).....	353
Resim 24 Çin'in Doğu Türkistan'daki şiddetini içeren rapor (Anadolu Vakıf, 11 Temmuz 2009)	353
Resim 25 Uygur Türklerine yönelik saldırılara gösterilen tepkiler (Önce Vatan, 19 Temmuz 2009).....	354

Resim 26 Doğu Türkistan'daki olaylar sonrası Türkiye'nin denge politikası (Radikal 22 Temmuz 2009).....	354
Resim 27 Doğu Türkistan'daki katliamlar sonrası Uygurlar'ın tepkileri (Bizim Anadolu, 19 Temmuz 2009).....	355
Resim 28 Doğu Türkistan'daki katliam ve Uygurlar konulu analiz (Ekonomi, 17 Temmuz 2009).....	355
Resim 29 Doğu Türkistan'daki katliamlar (Yeni Asya, 11 Temmuz 2009).....	356
Resim 30 İnsan Hakları örgütlerinin Uygur katliamına tepkileri (Özgür Kocaeli, 8 Temmuz 2009).....	356
Resim 31 Sendikaların Doğu Türkistan'daki katliamlara tepkileri (Kayseri Güneş, 14 Temmuz 2009).....	357
Resim 32 Doğu Türkistan'daki olaylar sonrası TBMM'nin çalışmaları (Kent, 17 Temmuz 2009).....	357
Resim 33 Doğu Türkistan'daki olaylar sonrası Çin'in uygulamaları (Önce Vatan, 18 Temmuz 2009).....	358
Resim 34 5 Temmuz Urumçi olayları sonrası Uygur Özerk Yönetimi yetkililerinin açıklamaları (Kent, 19 Temmuz 2009).....	358
Resim 35 Doğu Türkistan'daki katliamlar sonrası Türkiye'deki gösteriler (Dokuz Sütun, 19 Temmuz 2009).....	359
Resim 36 Doğu Türkistan'daki olaylar sonrası bölgede yaşayanların açıklamaları (Yeni Devir, 20 Temmuz 2009).....	359
Resim 37 Doğu Türkistan'daki olaylar sonrasında Çin güvenlik güçlerinin tutuklamaları (Gazete 34, 22 Temmuz 2009).....	360
Resim 38 Doğu Türkistan'da yaşanan Urumçi olayları sonrasında Uygurlar'a yönelik tutuklamalar (Yeni Mesaj, 22 Temmuz 2009).....	360
Resim 39 Doğu Türkistan'daki olaylara sonrası uluslararası kuruluşlarının tutumu ve Çin'in bölgedeki sert önlemleri (Takvim, Güneş, 9 Temmuz 2009).....	361

GİRİŞ

01. Doğu Türkistan'ın Tarihi

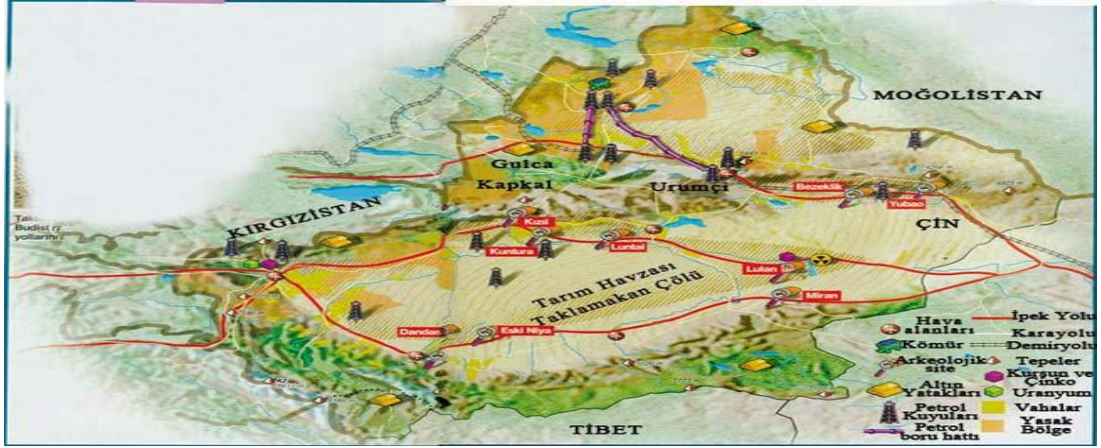
Kadim Türk yurdu olan Doğu Türkistan, Türkistan'ın bir parçasıdır. Doğu Türkistan 73 ve 79. Doğu boylamları ile 35 ve 49. Kuzey enlem daireleri arasında bulunmaktadır. Ülke 1.823.418 km² yüzölçümüne sahiptir.¹ Doğu Türkistan'ın yüzölçümü konusunda farklı rakamlar verilmektedir.² Doğu Türkistan'ın batısında Kırgızistan, Tacikistan; Kuzeybatısında Kazakistan, Rusya Federasyonu; Kuzeydoğusunda Moğolistan; Güneybatısında Afganistan, Pakistan; Güneyinde Hindistan ve Tibet; Doğusunda ise Çin ile sınırları bulunmaktadır. Çin'in Doğu Türkistan'ı daha küçük göstererek siyasi olarak yok sayması, geçmişten beri ihtilafli bölgeleri kendi toprağı olarak göstermeye çalışması, geçmişten beri savaşlar, ayaklanmalar ve siyasi mücadeleler sonucu siyasi sınırlarda ihtilafların ortaya çıkması ve Çinli nüfusun yerleştirildiği bölgeleri sanki Çin toprağıymış gibi gösterilmeye çalışılması bu farklılığın sebepleri arasında sayılabilir. Çin tarafından

¹ İsmail Pınar, "Esir Türk İllerinden Doğu Türkistan", **Anayurt Dergisi**, Eylül 1984, Sayı: 7, s. 38.

² Geniş bilgi için bkz. Andrew D. W. Forbes çev. Enver Can Doğu Türkistan Harp Beyleri, s. 11 İstanbul Ocak 1988, Hızırбек Gayretullah, Sömürülen Vatan Doğu Türkistan, İstanbul 2013, s. 19, İsmail Cengiz, Sürgündeki Doğu Türkistan Hükümeti, Doğu Türkistan Göçmenler Derneği, İstanbul 2005, s. 12, Prof. Dr. Mehmet Saray, Editör Dr. Ömer Kul, Doğu Türkistan Türkleri Tarihi, İstanbul 2015, s. 22, Nadir Devlet, Türk Dünyasının Demografik ve Ekonomik Yapısına Toplu Bir Bakış, Türk Dünyası El Kitabı, C. I, TKAE, s. 84.

1949 yılında işgal edilerek adının ‘‘Sincan Uygur Özerk Bölgesi’’ olarak değiştirilmesinden sonra bu isimle adlandırılmıştır.

Doğu Türkistan’ın yüzey şekilleri farklılıklar göstermektedir. Çöller, verimli tarım alanları, yüksek dağlar ve ormanlar yer alır. Tarım ve Cungarya havzaları geniş ziraat alanlarıdır. İli, Tokkuztara, Mogulküre, Turfan, Çong, Yultuz (Yıldız) gibi ovalar vardır.³ Altay Dağları, Tanrı Dağları, Targabatay Dağları ve Aladağlar önemli yeryüzü şekillerini oluşturur. Altay Dağları ülkeyi ikiye ayırır. Dağlar 7000 metreyi aşan zirvelerle kaplıdır. Lob Nor, Bağraş ve Isık Göl başlıca gölleridir. Tarım, Ertis (İrtiş) ve Hurungudu Nehirleri önemli akarsularıdır. Tarım Nehri’nin geçtiği yerlerde ziraat gelişmiştir. Karakurum ve Taklamakan Çölleri geniş yer kaplar. İklim olarak yer yer ılıman bir iklim görülse de genel itibariyle karasal iklim hâkimdir. Kuzeyde Sibirya’ya yakın bölgeler oldukça soğuktur. Tarım Havzası ve çöllerin bulunduğu bölgeler yazın oldukça sıcak geçer. Güney kesimler kuzeye göre daha sıcak olur.

Doğu Türkistan’ın ekonomisi genel olarak tarıma dayalıdır. Cungarya ve Tarım Havzaları başta olmak üzere pek çok yerde tarım ürünleri yetiştirilmektedir. Sebze, meyve, pamuk, hububat, ipekçilik önemli tarım ürünleri arasındadır. Özellikle pamuk tarımı gelişmiştir. Doğu Türkistan iklimi ve bitki örtüsü bakımından küçük ve büyükbaş hayvancılığa elverişli geniş bozkır ve otlaklarla çevrili olduğundan hayvancılık önemli ekonomik etkinlikler arasında yer almaktadır. Yeraltı ve yerüstü kaynakları bakımından oldukça zengin olan Doğu Türkistan’da Cungarya, Tarım ve Taklamakan bölgelerinde zengin petrol yatakları bulunmaktadır. Yıllık 22 milyon ton petrol çıkarılan bölgede Çin’in yıllık 35 milyon petrol ihtiyacının %60’ı bu bölgeden karşılanmaktadır.⁴ Görüldüğü gibi Doğu Türkistan’da

³ Prof. Dr. Mehmet Saray, **Doğu Türkistan Türkleri Tarihi**, ‘‘Doğu Türkistan’ın Yüzölçümü ve Yüzey Şekilleri’’, Aygan Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 23-24.

⁴ Saray, ‘‘Doğu Türkistan’ın Ekonomisi’’, s. 28.

çıkarılan petrol Çin'in ihtiyaçları için kullanılmakta Türkler bu kaynaklarından yararlanamamaktadırlar. Bu durum diğerk madenler ve ekonomik kaynaklar için de geçerlidir. Ayrıca kömür, altın, bakır, demir, volfram, gümüş, uranyum, platin, kalay, amonyak ve civa ülkenin farklı yerlerinde bol miktarda çıkarılmaktadır. Bölgede sanayi gelişmemiştir.⁵ Basit el tezghları ve atölyeler halkın ihtiyaçlarının çok azını karşılayabilmektedir. 1950'den sonra yapılan fabrikalarda petrol ve madenleri işleyerek Çin'e taşımakta ayrıca burada çalışacak işçileri de Çin'den getirerek Türkler işsiz bırakılmaktadır. Ayrıca Çin'in Atom Araştırmaları Merkezi Doğı Türkistan'da olup, Taklamakan l'nde nükleer denemeler yapılmaktadır.

Doğı Türkistan'ın demografik yapısı hakkında kesin bilgi vermemiz hemen hemen mümkün görünmemektedir. Çünkü geçmişten beri Doğı Türkistan'a sürekli Çinli göçü devam etmekte olup Çin yönetiminin sistemli olarak Türkler'e uyguladığı doğıum kontrolü, zorunlu kürtaj ve Türkler'i Çin'in i bölgelerine g ettirerek nüfusu eritme politikaları Türk nüfusu hakkında bilgi edinmemizi zorlaştırmaktadır. Ayrıca Çin'in etnik gruplar hakkında verdiğı bilgiler şüpheli olup inandırıcı bulunmamaktadır. 1947'de Çin'in "Central Asian Review adlı dergisinde yayınlanan sayıma göre Doğı Türkistan'ın nüfusu 6,5-7 milyon olarak gösterilmektedir. 1953'te ise 3.640.000 olarak gösterilmektedir. Yine 1953'te batılı kaynaklar tarafından yayınlanan "China Year Book" ve Ruslar tarafından yayınlanan "Novy Vostok" adlı yayınlarda Doğı Türkistan'ın nüfusu 4-6 milyon olarak verilmektedir. 1934-1944 yılları arasındaki Doğı Türkistan Eyalet Hükümeti raporlarında Türk nüfus 4.873.608 olarak gösterilmektedir.⁶ Ancak Doğı Türkistan'da yaşayanların iddialarına göre 30 milyon nüfusa sahip olan bölgede 27 milyon Uygur, 2.100.000 Kazak, 1.200.000 Çinli, 600.000 Mançu ve diğerk azınlık gruplardan oluşmaktadır.⁷ Çin'in Türk nüfusu az olarak göstermesinin nedeni: azınlık milletleri az göstererek onları yok saymak, haklarını vermemek ve onların tehlike olmadığı mesajını vermek ya da kalan nüfusun Çinli olduğunu ima etmeyi amaçlamaktadır.

Türkler Altay-Tanrı Dağları, İç Asya'nın kuzey bölgeleri, Kuzeybatı Asya, Kırgız bozkırları ve Baykal Gölü civarlarını yurt edinmişlerdir. Daha ok 90 Doğı boylamının doğusunu yurt edinmişlerdir.⁸ Türkler'in anayurdu konusunda farklı yerlerin verilmesi göçebe olarak yaşam sürmeleri ve kültürlerini gittikleri yerlere

⁵ Saray, "Doğı Türkistan'da Sanayi", s. 32.

⁶ Saray, "Doğı Türkistan'da Demografik Yapı", s. 37.

⁷ İsmail Cengiz, **Sürgünde Doğı Türkistan Hükümeti**, Doğı Türkistan Göçmenler Derneğı Yayınları, İstanbul 2005, s.12.

⁸ Prof. Dr. İbrahim Kafesoğılu, "Türklerin Anayurdu", **Türk Milli Kültürü**, İstanbul 1993, s. 47.

taşımaları sebep olarak gösterilebilir. Kaynaklarda M.Ö 1500'lerde ve sonraki yüzyıllarda askeri, siyasi, coğrafi, demografik ve ekonomik sebeplerle anavatanlarından batıya, Çin içlerine, Hindistan, Pencap dolaylarına ve Sibiryaya başta olmak üzere çeşitli bölgelere göç etmişlerdir.⁹ Tarihte ilk Türk Devleti'nin kuruluş tarihi tam olarak bilinmemekle beraber Hunlar'ın M.Ö 220'lerde kurulduğu rivayet edilmektedir. Uygurlar M.S. IV-V. asırlarda Töles adıyla anılmaktaydı.¹⁰ Uygurlar'ın 717 yılındaki ayaklanmalar nedeniyle Orhun Kitabeleri'nde adları geçmektedir. Uygurlar M.S 840'dan sonra Orkun Bölgesi'nden İç Asya'ya göç etmişlerdir. Uygurlar Çin kaynaklarında (Hoei, Vei-ho, Hui-ho, Huei-hu olarak) adlandırılmaktadır. Uygur adı etimolojik olarak: takip etmek, akraba, müttefik, şahin olarak dolaşan, hücum eden anlamları olduğu rivayet edilmektedir. Mesela On-Uygur adı on müttefik anlamına gelmektedir. Eski Türk destanı olan Göç Destanı'na göre; 'Hun hükümdarının, tanrı olduğuna inanılan bozkurt ile evli kız çocuklarının soyundan gelen Dokuz Oğuz ve On Uygurların Uygurlar'ın atası olduğuna inanılmaktaydı.' Buna göre Uygurlar 10 Türk boyundan müteşekkil bir federasyon idi. Savaşlarda tekerlekli arabalar kullanan Uygurlar, göçebe olarak kalabalık hayvan sürüleri ile Baykal Gölü, Selenge, Orhun nehirleri civarında yaşamakta idi. Uygurlar 744 yılında Karluklar ve Basmiller ile birlikte Göktürk hâkimiyetine son vererek Uygur Devleti'ni kurdular. İlk hükümdarları Kutluk Kül Bilge Kağan idi. Başkentleri Ötüken olup sonradan 'Ordu-Balık' denilen Karabalasagun'a taşıldılar. Uygurlar en parlak dönemini Moyeñçur zamanında yaşadılar. Moyeñçur, Kırgız, Tatar ve Türgeşleri hâkimiyet altına aldı. Bu sırada Çin, İslam ordularıyla 751 tarihinde Talas Nehri kıyılarında karşılaşmış, büyük bir yenilgi ile iç bölgelere çekilmiş ve ülkede isyanlar başlamıştır. Bu tarihten sonra Türk boyları arasında İslamiyet yayılmaya başlamıştır. Moyeñçur Güneyde Çin'de çıkan isyanı fırsat bilerek Çin'e sayısız seferler yaptı, Çin'i vergiye bağladı. Moyeñçur'un 759 tarihinde ölümünden sonra Böğü Kağan (759-779) başa geçti. Böğü Kağan ilk olarak Türk boyları arasında yeniden birlik sağlayarak Çin üzerine sefere çıktı. Bu seferde Çin'i vergiye bağlayarak anlaşmalar yaptı. Böğü Kağan döneminde Türkler Çin ile ticareti geliştirdi. Böğü Kağan döneminde en önemli gelişmelerden biri Çin'e yardıma gitmesi neticesinde Mani rahiplerini ülkeye getirmesi ve Mani Dini'nin ülkede

⁹ Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, "Türk Milli Kültürü", İstanbul 1992, s. 49.

¹⁰ Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu, Türkler Ansiklopedisi, "Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü", Ankara 2002, s. 194.

yayılması olmuştur. Bu durum ülkede tartışmalara neden olmuş bu konuda vezir Baga Tarkan hükümdarı Mani Dini'nin Türkler'in hareketli yaşamına uygun olmadığı konusunda uyarmasına neden olmuştur. Böğü Kağan döneminin diğer bir olayı ise Çin'e hâkim olma hadisesi sonrasında kalabalık Çin nüfusu içerisinde Türk halkın erimesi tehlikesi ve Çin adetlerinin Türk kültürünü asimile etmesi hususları konusunda vezir Baga Tarkan'ın uyarıları olmuştur.¹¹ Böğü Kağan vezir Baga Tarkan tarafından 779'da öldürülünce ülkede karışıklıklar çıktı. Baga Tarkan'dan sonra oğlu Alp Kutlug Bilge Kağan (Ay Tengride Kut Bulmuş Külüg Bilge Kağan (779-789) Ay tanrısından güç almış Bilge Kağan) başa geçti. Bilge Kağan döneminde Uygurlar ile Çinliler arasında çıkan anlaşmazlık çözülmüş, Çöl Türkleri olarak adlandırılan Şato Türkleri ile yapılan savaşta Uygurlar yenildi. Bilge Kağan'ın ölümünden sonra ülkede karışıklık çıkmış olup kısa bir süre To-lo-szu kağan olmuştur.¹² Ancak onun öldürülmesi sonunda veziri Kutluk Bilge Kağan (790-795) başa geçti. Bilge Kağan sırasıyla Karluklar ve Tibetliler'i hâkimiyetine alarak Uygurlar'a karşı isyan eden Kırgızlar'ı egemenliğine aldı. Kutluk Bilge Kağan döneminde ülke en geniş sınırlarına ulaştı. Uygurlar bu dönemde Doğu Türkistan'a tamamen yerleşti. Aynı zamanda bölgenin önemli ticaret merkezlerine sahip oldular.¹³

Kutluk Kül Bilge Kağan'ın ölümünden sonra diğer Bilge Kağan başa geçti. Çin'e karşı otoritesini kabul ettirdi. Çin imparatoru Uygurlar ile iyi geçinmek için kızını Bilge Kağan'a vermek suretiyle Türkler'in dostluğunu temin etti. Ancak Ay Tengride Kut Bulmuş Bilge Kağan'ın kısa süren hükümdarlığı sonunda ülkede iç karışıklıklar baş gösterdi. Kıtık ve diğer ekonomik zorluklar Uygurlar'ı ekonomik ve siyasi karışıklığa sürükledi. Bu durumu fırsat bilen Kırgızlar Uygurlar'dan intikam alarak 840'ta Uygurlar'ın başkenti Karabalasagun'a girdi, çok sayıda halkı katletti. Böylece Uygur Devleti yıkıldı.¹⁴

Bundan sonra Uygurlar muhtelif yerlere göç ederek bir kısmı Kansu bölgesinde Kansu Uygur Devleti'ni (diğer adıyla Sarı Uygurlar) kurdular. Bir kısmı ise İç Asya'ya göç ederek Turfan (Doğu Türkistan)'a yerleşti. Kansu Uygurlar'ı Çin ile iyi geçinerek İç Asya'da şehir devletleri kurdular. Ticarete çok gelişerek Orta

¹¹ Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, *"Türk Dünyası El Kitabı"*, Asya Türk Devletleri, Ankara 1992, s. 146-147.

¹² Prof. Dr. Mehmet Saray, *"Doğu Türkistan Türkleri Tarihi"*, İstanbul 2015, s. 53.

¹³ Saray, s. 54.

¹⁴ Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, *"Türk Milli Kültürü"*, İstanbul 1992, s. 126.

Asya İpek Ticaret Yolu'na hâkim oldular.¹⁵ Sarı Uygurlar bu tarihten sonra fazla varlık gösterememişler, haklarında daha fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak onların Orta Asya İpek ticaret yoluna hâkim oldukları, Maniheizmi kabul ettikleri görülmektedir.¹⁶ Maniheizm ve Budizmin Türk kültürü üzerine etkileri oldu. Uygurlar özellikle kültür ve sanatta oldukça ileri seviyede idiler.

Uygurlar'ın kurduğu diğer devlet Doğu Türkistan Uygur Devleti diğer adıyla bilinen Turfan Uygurlarıdır. Kırgız yenilgisi sonrasında İç Asya'ya göç eden Uygurlar Turfan, Kaşgar, Beşbalık, Tanrı Dağları, Kuça, Hami, Hoten bölgelerine yerleştiler. Bu devlet Beşbalık Uygurları, Batı Uygurları, İdikut Uygurları gibi isimlerle de anıldılar.¹⁷ Ngo-Nei Tegin önderliğinde kurdukları devletin başına daha sonra Mengli Kağan hükümdar oldu. Ancak siyasi olarak önemli varlık gösteremeyen Doğu Türkistan Uygur Devleti 1209 Cengiz Han'a bağlanıp 1368'e kadar Moğol idaresinde varlığını sürdürdü.¹⁸ Doğu Türkistan Uygur Devleti Orta Asya ticaretine hâkim olarak zenginleşti. Maniheizmi yayarak bu dinin Orta Asya'da gelişmesinde etkili oldu. Aynı zamanda Budizm, Maniheizm ve İslamiyet'in yayılmasında Uygurlar'ın rolü oldukça önemlidir. İslamiyet'in kabulü ile Uygurlar Karahanlılar'ın etrafında toplanarak İslamiyet'in Orta Asya'da yayılmasında önemli rol oynadılar.

Kırgızlar'ın 840 yılında Uygurlar'ı ortadan kaldırmasından sonra Karluk yabgusu Yedisu-Kaşgar civarında bağımsızlık ilan etti. Daha sonra yabgu ünvanı ile Müslümanlar'ı idare etti. Bu sırada Turfan bölgesine gelen Uygurlar da İslamiyet'i tanımaya başladılar. Karluk, Yağma, Çiğil boylarıyla beraber Uygurlar' da İslamiyet'i kabul ederek Karahanlı Devleti kuruldu. Karahanlılar ilk hükümdarları Bilge Kül Kadir Han zamanında Samanoğulları ile mücadele etti. Samani dervişleri ve din bilginleri vasıtasıyla İslamiyet bu ülkede hızla yayıldı Satuk Buğra Han İslamiyet'i kabul ederek Abdülkerim ismini aldı. Karahanlılar Satuk Buğra Han zamanında İslamiyet'i resmi din olarak kabul ettiler. Karahanlılar Samanoğulları Devleti'ne son vererek Maveraünnehir'e hâkim oldular (999). Yusuf Kadir Han başa geçtikten sonra ülkede taht kavgası başladı. Ardından ülke doğu ve batı olmak üzere

¹⁵ Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu, **"Türkler Ansiklopedisi"**, Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü, Ankara 2002, 3. Cilt, s. 206.

¹⁶ Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, **"Türk Milli Kültürü"**, İstanbul 1992, s.127.

¹⁷ Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu, **"Türkler Ansiklopedisi"**, Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü, Ankara 2002, 3. Cilt, s. 207.

¹⁸ Çandarlıoğlu, s. 207.

ikiye ayrıldı. Doğu Karahanlılar 1089 yılında Büyük Selçuklular'a, 1130 yılında Karahıtaylar'a tabi oldular, 1211'de yıkıldılar. Maverâünnehir ve Fergana'ya hâkim olan Batı Karahanlılar 1074'te Büyük Selçuklular'a tabi oldular. 1141'de Karahıtaylar'ın Selçuklular'ı yenmesi ile zayıfladılar, 1212'de Harzemşahlar tarafından ortadan kaldırıldılar.

Cengiz Han Orta Asya'da Moğol ve Türk kabilelerini etrafında toplayıp İç Asya'nın en büyük gücü haline gelince Avrupa içlerine kadar akınlar yaparak bir dünya imparatorluğu kurdu. Bu sırada Uygur hükümdarı Barçuk İdikut'ta Cengiz ordusuna katıldı. Böylece Uygur kültürü Moğollar arasında yayılarak Uygur Moğol yakınlaşması yaşandı. Moğol-Uygur kültür etkileşimi bu gelişmelerden sonra arttı. Ancak Cengiz dinlere toleranslı davranmakta idiyse de oğlu Çağatay döneminde Müslüman Uygurlar'a büyük baskılar yapıldı. Aynı baskılar Çin'e hâkim olan Cengiz'in oğlu Kubilay Hanlığının devamı olan hükümdarlar zamanında da devam etti. İslamiyet'i kabul eden Çağatay hükümdarlarından Mübarek Şah zamanında Müslüman Uygurlar rahatladı. Çağatay hanlarından Tuğluk Timur Han zamanında Uygurlar ile Moğollar yakınlaşmış, Moğollar kabilelerinden çoğu İslamiyet'i kabul ederek bir süre sonra Türkleşmeye başlamıştır. Moğol egemenliğinde Doğu Türkistan'da ticaret gelişmiş şehirler imar edilmiştir. Aynı zamanda Türk kültürü ve İslam dini Uygurlar aracılığıyla Moğollar arasında yaygınlaşmıştır. Türkçe Uygurlar vasıtasıyla Moğollar arasında yayılmış olup Çağatay Türkçesi bu döneme damgasını vurmuştur.¹⁹

Çağatay Hanlığı'nın XV. asırda yıkılması ile Doğu Türkistan'da Timur egemenliği başladı. 1370'te beyliğini ilan eden Timur'un komutanlarından Kameddin zamanında Kaşgar ve İli Timur egemenliğine girmiş, Budist olan son Uygur kabileleri de Çağatay varislerinden Müslümanlığı kabul etmişlerdir. 1399'da Timur Çağatay emirleri ile mücadele sonunda Doğu Türkistan'a tamamen hâkim oldu. Timur'dan sonra oğulları ve torunları Şahruh, Hüseyin Baykara, Uluğ Bey ve devlet adamı, şair Ali Şir Nevai zamanlarında Doğu Türkistan'da ilim, dil ve kültür oldukça yükselmiştir. Timur sonrası oğulları ve torunları arasındaki taht kavgaları neticesinde Doğu Türkistan Altın Orda hükümdarı Özbek Han'ın torunlarından Muhammed Şeybani Han zamanında bu devletin hâkimiyetine girdi. Altın Orda Devleti yıkıldıktan sonra yerine kurulan hanlıklardan Buhara Hanlığı Doğu

¹⁹ Prof. Dr. Mehmet Saray, "Cengizler ve Timurlular Döneminde Doğu Türkistan", **Doğu Türkistan Türkleri Tarihi**, İstanbul 2015, s. 87-93.

Türkistan'a hâkim oldu. Ancak bu devletin parçalanması üzerine Çin saldırılarına karşı Doğu Türkistanlılar Osmanlı Devleti'nden yardım istediler.²⁰

Timurlular sonrasında Özbek (Şeybani) Hanlığı zamanında Doğu Türkistan'da otorite boşluğu doğdu. Özbek hanlarından Yunus Han zamanında 25 yıl Doğu Türkistan'da bütünlük korunmuştur. Özbek hanlarından sonuncusu Seyyit Han döneminde Özbek Hanlıkları ile Doğu Türkistan arasında dostluk ve ticaret gelişmiştir. Seyyit Han'dan sonra başa geçen Reşit Han (1533-1559) döneminde Doğu Türkistan ile Batı Türkistan arasındaki rekabet husumete dönüştü.²¹

Reşit Han'ın ölümünden sonra başa geçen Abdülkerim Han zamanında ülkeye davet edilen meşhur din âlimi Hoca İshak Veli Doğu Türkistan'da birlik ve beraberliği sağlamak için çaba harcamış ancak buna rağmen ülkenin parçalanmasını engelleyememiştir. Hocalar Devri olarak bilinen bu dönemde Doğu Türkistan'da birlik sağlanamamıştır. Moğol kabilelerinden Kalmuklar 1636'da Doğu Türkistan'a saldırmış ancak hâkim olamamıştır. Bu karışık dönemde Doğu Türkistan'da siyasi birlik sağlanamamış, ülke üç ayrı kişinin egemenliğinde farklı yönetimlere ayrılmıştır. Bu tarihten sonra Doğu Türkistan'da Çinli Mançular ve Kalmuklar egemen olmaya çalışmıştır. Mançular Doğu Türkistan'ı zorla haraca bağlamıştır. Bu tarihten sonra Doğu Türkistan'da Çin esareti başlamıştır diyebiliriz. Hatta Çin daha da ileriye giderek Doğu Türkistan üzerinde hak iddia etmeye başlamış, Türkçe olan yerlerin adlarını Çince olarak değiştirmiştir. Böylece Doğu Türkistan 1679'da tamamen Kalmuklar'ın egemenliğine girmiştir.²² Kalmuklar 1757'deki Çin işgaline kadar Doğu Türkistan'a hâkim oldular.

Tarihi kaynaklarda 18. yüzyılın ortalarında (1757) Mançu Hanedanlığı döneminde Doğu Türkistan'da Çin işgali başladı, çok sayıda Türk katledildi ve Doğu Türkistan'a Çinli göçmen yerleştirilmeye başlandı. Yine bu dönemde Türkler'in malları ve toprakları Çinliler tarafından pay edilmeye başlanmış, Doğu Türkistan'daki Türk-İslam kültürü ve mimarisi ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.²³ 1759'dan sonra Doğu Türkistan'da 200'den fazla ayaklanma olmuş 1863'te bağımsızlığına kavuşan ülke Yakup Han başkanlığında ‘‘ Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti adını almıştır (1863-1876). Yakup Han Doğu Türkistan'ı Çin hâkimiyetinden kurtararak devrin güçlü devletleri tarafından tanınmasını sağlamıştır.

²⁰ Saray, s. 97.

²¹ Saray, s. 99.

²² Saray, s. 109.

²³ İsmail Pınar, ‘‘Esir Türk İllerinden Doğu Türkistan’’, **Anayurt Dergisi**, Eylül 1984, Sayı:7, s. 39.

Yakup Bey Hokand Hanı'nın emrinde Ruslar'a karşı başarılı savunmalar yaptı. Hokand hanı Âlim Kul'un ölümünden sonra askerlerinin büyük kısmı Yakup Bey'in ordusuna katıldı. Yakup Bey 1866'da Çinliler'den Yenihisar ve Çimkent'i aldı. doğu Türkistan'daki Hocalar ve Tüngenler ile mücadele ederek Yarkent'i aldı. Kaşgar, Yarkent, Yenihisar, Maralbaş ve Hoten'i alarak Doğu Türkistan'da hakimiyetini pekiştirdi. Buhara Emiri Muzaffereddin tarafından kendisine "Atalık Gazi" ünvanı verildi. Yakup Han emrinde bulunduğu Büzürg Han'ı ebedi ikamet için Mekke'ye göndererek hükümdarlığını ilan etti. Hocalardan Kuça'yı aldı. Tüngenler ile mücadele etti. Doğu Türkistan'da kurulan yeni devlet İngiltere, Rusya ve Çin'in ilgisini çekti. Özellikle İngiltere Orta Asya ve Hindistan'daki çıkarlarını korumak için Yakup Bey ile ilişkiye geçti. Fakat Rusya bu durumdan memnun değildi. Zira Orta Asya'da Müslüman bir Türk devletinin egemenliğindeki Müslüman Türkleri etkilemesinden korkuyordu. Ancak Rusya Doğu Türkistan Devleti'ni tanımak zorunda kaldı. İngiltere ise Hindistan sömürgelerine sahip olacak Avrupa devletleri ve Rusya'ya karşı Yakup Han Devleti ile işbirliği kurmak istediği sırada İngiliz yüzbaşının Doğu Türkistan valisi tarafından öldürülmesi menfi tesir yaptı. Ancak Yakup Bey İngilizlere gönderdiği elçilerle ilişkilerini düzeltti. Yakup Bey Doğu Türkistan'daki Rus tehdidine karşı İngiltere ve Osmanlı Devleti ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Bu dönemde İngilizler'in Osmanlı Devleti ile olumlu ilişkilerinin olduğunu öğrenen Yakup Bey Osmanlı Devleti'ne Seyyit Yakup Töre'yi gönderdi. Osmanlı Padişahı Sultan Abdulaziz Yakup Han'ın Osmanlı Devleti'ne tabi olma isteğini kabul ederek top, tüfek, barut imal araçları ve ustalar gönderdi. Bundan sonra Doğu Türkistan'da Abdülaziz adına hutbeler okutulup para bastırıldı.²⁴

Ardından 1876'da Çin Mançu Devleti tarafından yeniden işgal edilmiş, 1884 yılında Sincan "Yeni Kazanılmış Toprak" adıyla Çin'e bağlanmıştır. 1876'dan 1911 yılına kadar Doğu Türkistan Çin Mançu hanedanlığı egemenliğinde kalmıştır.²⁵ Ardından Orta Asya baş gösteren milliyetçilik akımı etkisiyle 1933'te Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti kurulmuştur (1933-1937). 1940-1946 arasında Doğu Türkistan'da Osman Batur liderliğinde bağımsızlık mücadelesi olarak adlandırılan Doğu Türkistan Milli Mücadelesi başlamıştır. Bağımsızlık mücadelesinin başına getirilen Osman Batur Çin'e karşı mücadele etmiş olup 1946 yılında liderlikten

²⁴ Prof. Dr. Mehmet Saray, "Yakup Bey ve Doğu Türkistan'ın İstiklaline Kavuşması", **Doğu Türkistan Türkleri Tarihi**, İstanbul 2015, s. 157-207.

²⁵ Mustafa Necati Özfatura, "Çin Zulmü Altında İnleyen Doğu Türkistan", **Yeni Dünya Dergisi**, Ocak 1996, s.22-23.

ayrılmıştır. Kısa süren bağımsızlık sonunda 1944'te başlayan Üç Vilayet İnkılabı adlı isyan sonunda Alihan Töre başkanlığında Doğu Türkistan Cumhuriyeti kuruldu. Stalin'in desteklediği Çin 1949'da Doğu Türkistan'ı işgal etti. Bu tarihten sonra da Doğu Türkistan'da Çin esareti ve asimilasyonu başladı. Pekin yönetimi 1950 yılından sonra çok sayıda Çinli göçmeni Doğu Türkistan'a yerleştirmeye başladı. Daha sonra Çin yönetimi 1 Ekim 1955 yılında Doğu Türkistan'ı Sincan Uygur Özerk Bölgesi adıyla kendisine bağladı.²⁶ Bu sırada Doğu Türkistan'da yeni mücadele liderleri ortaya çıktı. Bunlardan İsa Yusuf Alptekin ve Mehmet Emin Buğra ve mücadele arkadaşları önemli yer tutmaktadır. 1947 yılında Doğu Türkistan Hükümeti Genel Sekreteri olan İsa Yusuf Alptekin ve Doğu Türkistan Hükümeti Başkanı Mesut Sabri Baykuzu Rus aleyhtarı oldukları gerekçesiyle 1948'de azledilirler. Ardından 1952 yılında Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin uzun bir yolculuktan sonra 1954 yılında Türkiye'ye gelerek Doğu Türkistan mücadelesini burada sürdürdüler.²⁷

Çin yönetimine karşı 1954-1958 yılları arasında çıkan olaylar sonunda Doğu Türkistan'da büyük katliamlar yapılmıştır. Pekin yönetiminin baskılarına karşı 1958-1963 ve 1965-1968 yılları arasında Doğu Türkistan'da bağımsızlık amacıyla başkaldırıları oldu. Bu ayaklanmaları zaman zaman Sovyetler Birliği de destekledi.²⁸ 1966-1976 yılları arasında Mao'nun Çin'de gerçekleştirdiği Kültür Devrimi sırasında Doğu Türkistan'da İslam Dini ve Türk kültürü üzerinde büyük baskılar uygulandı.²⁹ Doğu Türkistan'da Çin'in uyguladığı insan hakları ihlalleri önem arz etmektedir. 1964 yılında başlayan nükleer denemelerden bilinenlerin sayısı 44'tür. Denemeler Doğu Türkistan'da kalıcı hastalıklar sakatlık ve sakat doğumlar ile neticelenmektedir. Çin'in Doğu Türkistan'da uyguladığı işkenceler dünya gündemine gelmiş, uluslararası insan hakları savunucuları tarafından sert eleştirilere maruz kalmıştır. 1954 ve 1956'da Doğu Türkistan'da 60 bin kişinin direniş hareketlerine katıldığı görülmektedir. 1962 ve 1966'da milli bağımsızlık mücadelesinde 75 bin Türk şehit olmuştur. Çin 1980 yılına kadar Doğu Türkistan'da baskı ve asimilasyon politikalarını devam ettirmiştir. Doğu Türkistan'a Çinli

²⁶ Süleyman Tüccar, "Doğu Türkistan Hep Alnından Vurulan Umut", **Yeni Dünya Dergisi**, Ocak 1996, s. 18-20.

²⁷ Kemal Çapraz, Mesut Taşkın, "Gökbatırın Mücahidi Efsane Lider", **Türk Edebiyatı Dergisi**, Şubat 1996, s. 41-43.

²⁸ Süleyman Tüccar, "Doğu Türkistan Hep Alnından Vurulan Umut", **Yeni Dünya Dergisi**, Ocak 1996, s. 20-21.

²⁹ Meltem Bostancı, "Uygurlar'ın Varolma Savaşı", **Nokta Dergisi**, 23 Şubat-1 Mart 1997, s. 61.

göçmenler yerleştirerek, Türklere; doğum kontrolü, zorunlu kürtaj, çocuk sayısının sınırlandırılması politikaları ve nüfus ikamesiyle Çinliler'i çoğunluk haline getirerek böylece bölgeyi tamamen ilhak etmeyi planlamaktadır. 1969 Irk Ayrımcılığına Dair Sözleşme'yi Çin 1981'de imzalamış, 1976'da Kurumlaştırılmış Irk Ayrımcılığı Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Uluslararası Sözleşmesini 1984'te imzalamış, 1979'da yürürlüğe giren Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni 1980'de onaylamış, 10 Aralık 1984'te yürürlüğe giren İşkence ve Başka Zalimce İnsanlık Dışı Veya Onur Cezaya Karşı Sözleşmeyi 1986'da, Sportif faaliyetlere Karşı Irk Ayrımcılığına Dair Sözleşmeyi 1987'de imzaladı. Ayrıca 20 Aralık 1987 Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeyi 1992'de, 1967'de yürürlüğe giren Sığınmacıların Statüsüne İlişkin Sözleşmeyi 1982'de, 1976'da yürürlüğe giren Ekonomik, Kültürel ve Sosyal Haklar Sözleşmesi'ni 1997'de imzalamıştır.³⁰

02. Günümüzde Doğu Türkistan'ın Durumu:

1980'den sonra Çin'in dışı açılma politikası ekonomide liberal politikalar izlemesi ülkede siyasi alanda da bazı yumuşama politikaları uygulamaya başladı. Bu anlamda uluslararası hukuk ve insan haklarına yönelik olumlu sayılabilecek uygulamalara yöneldi. 1980 sonrasında Doğu Türkistan'ın Kuçar vilayetinde halk, Lop Nor Bölgesi'nin boşaltılarak nükleer denemelerin üssü haline getirilmesi, 1981'de Lop Nor'da gerçekleştirilen nükleer denemeye karşı bölgedeki nükleer denemelerin durdurulması talebi ve son 10 yılda bölgeye Çinli göçmen getirilmesine son verilmesi talepleriyle ayaklanmıştır.³¹ 1962'de Latin harflerini kullanmaya başlayan Doğu Türkistan'da Çin 1981'de Doğu Türkistan'ın eskiden kullandığı Arap Harflerini kullanmasına izin verdi. Doğu Türkistanlıların Türkiye'deki lideri İsa Yusuf Alptekin 1982'de Mekke'de Rabıta't-ül Âlem-il İslam teşkilatı toplantısına katılarak Doğu Türkistan mücadelesini anlattı. Türkiye'de kurulan Doğu Türkistan dernekleri ve sivil toplum kuruluşları 1980'den sonra Türkiye'nin yeni yapılanması demokratik, ekonomik ve kültürel alandaki gelişmelerle birlikte Doğu Türkistan dernekleri de kendi mücadelelerini öncelikle Türkiye'de ve dünyada anlatabilecekleri ortamları ve platformları değerlendirmeye yönelik çalışmalar yaptılar. 1983 yılında İstanbul'da düzenlenen Esir Milletler Haftası'nda Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf

³⁰ Prof. Dr. Mehmet Saray, , "Komünist Çin Yönetiminin Hukuk Anlayışı ve Doğu Türkistan ", **Doğu Türkistan Türkleri Tarihi**, İstanbul 2015,' , s. 499-501.

³¹ "Komünist Çin'de Türkler Ayaklandı", **Sabah Gazetesi**, 13 Ekim 1981.

Alptekin Türkiye dışındaki Türkler başta olmak üzere Doğu Türkistan'da yaşayan soydaşlarımızın 120 milyon Müslüman Türk'ün esaret altında yaşadığını belirtti. 1984 yılında Dünya İslam Birliği Başkanı Dr. Abdullah Ömer En-Nasif'in Türkiye ziyaretinde Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin'e destek mesajı verdi. 1980'den sonra Türkiye'nin sınırları dışındaki dost ve kardeş milletlere karşı ilginin artmasıyla Doğu Türkistan'a yönelik gazete, dergi ve televizyon yapımlarının arttığını görmekteyiz. 1984 tarihinde TRT'nin Çin'in yasak kentler olarak ilan ettiği Türklere ait yerleşim yerlerinde yaptığı çekimler bölgeye yönelik ilgi oluşturmuştur. 1985 yılında yine TRT tarafından yayınlanan Çin-Japon yapımı İpek Yolu adlı belgesel Türkiye'de ilgi uyandırmıştır.

1980 sonrası Türkiye'nin dışa açılması, ekonomide ve siyasette izlenen liberal politikalar ve dünyada esen özgürlük rüzgârları ile Çin'in aynı dönemdeki liberal ve dışa açılma politikaları Türk-Çin ilişkilerinin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu amaçla Türkiye-Çin arasında yapılan siyasi, ekonomik ve diplomatik ziyaretler ve temaslar Uygur heyetlerinin ülkemizi tanınmasına ve Türk yetkililerin Doğu Türkistan'a ilgisine vesile olmuştur. Bu amaçla 1985 yılında Çin heyetinin Türkiye ziyareti sırasında Uygur heyetinin ülkemizi ziyareti coşkulu karşılamalara vesile olmuştur. 1980 sonrası Çin'in yumuşama politikaları daha çok ekonomik alanda görülmüş, siyasi alandaki politikalar daha çok göstermelik olmuştur. Doğu Türkistan'daki Türkler'e yönelik siyasi, ekonomik, kültürel ve dini baskılar 1980'den sonra da devam etmiştir. Dış dünyaya karşı başta ekonomik olmak üzere siyasi alanda yumuşama mesajları veren Çin Doğu Türkistan söz konusu olduğunda özgürlükleri hatırlamamaktadır. 1985 yılında TRT tarafından gerçekleştirilen "Gezelim, Görelim" programı Orta Asya'da yaşayan Türkler başta olmak üzere Doğu Türkistan hakkında Türkiye'de halk arasında ilgi uyandırdı.

1985 yılında Lop Nor'da gerçekleştirilen nükleer deneme Şangay, Urumçi ve Kaşgar'da Türkler tarafından protesto edildi. 1985 yılında Cumhurbaşkanı Kenan Evren ve Başbakan Turgut Özal'ın Çin Cumhurbaşkanı Li Xiannien ile karşılıklı ziyaretleri Uygur Özerk Bölgesi ile irtibatın artmasına zemin hazırlamıştır. Bu vesileyle Türk işadamlarından Doğu Türkistan'daki Uygur bölgesine yatırım yapmaları istenmiştir. Bu diplomatik ziyaretler sırasında Doğu Türkistan'da

Türkler'e yönelik ilgi Türk-Çin yakınlaşmasını sağlamış, aynı zamanda Uygur Özerk Bölgesi'nin Türk-Çin dostluğu için köprü görevi gördüğü ifade edilmiştir.³²

1987 yılında Ankara Üniversitesi'nde yapılan ‘‘Dünyada Türkler’’ sempozyumunda Çin hâkimiyetinde yaşayan Türkler üzerinde baskıların 1981'den sonra azaldığı ifade edildi. Ancak Çin'in dış dünyaya verdiği yumuşama mesajına karşın içerde Türkler üzerinde baskıların hala devam ettiği dünya basınına yansımıştır. Ağustos 1987'deki Fransız Le Monde Gazetesi, eğitimde Çince zorunluluğu, İslam dinine karşı uygulanan baskıların halkın tepkisine neden olduğu bildirildi.³³ Mao dönemi yasaklarına göre son yıllardaki yumuşamaya rağmen dış dünyadaki kardeşleriyle bağlantı kurmaları yasaklanmaktadır. 1988'de Doğu Türkistan Derneği tarafından düzenlenen Birinci Uluslararası Doğu Türkistan Semineri yerli ve yabancı birçok katılımcı ile ilgi uyandırmış aynı zamanda katılımcıların kimliği nedeniyle de tartışmalara neden olmuştur. Tartışmaların odağında Suudi Arabistan'daki Rabıta teşkilatı adına katılan Ömer Nasif ve ABD'li eski CIA görevlisi Paul Henze yer almıştır.³⁴ Mayıs 1988'de Başbakan Turgut Özal ve Türk Kadını Güçlendirme Vakfı başkanı eşi Semra Özal'ın Çin ziyareti sırasında Uygur Özerk Bölgesi'ndeki temasları bölge halkında büyük heyecan uyandırmıştır.³⁵ 28 Nisan 1988 tarihinde ABD'de Wisconsin Üniversitesi'nde yapılan Üçüncü Milletlerarası Orta Asya Konferansı'nda tebliğ sunan ABD başkanlarından Jimmy Carter'in Türkiye ve Ortadoğu danışmanlığını yapan Paul Henze, Yakup Bey'in Doğu Türkistan'da hükümet kurmak istediği sırada Doğu Türkistan'ın Ruslar tarafından istila edilmeye başlandığını, buna karşın İngilizler'in de Çin Mançu Hanedanının bölgeye girmesine yardım ettiğini söyledi.³⁶ 1989 yılında Doğu Türkistan'ın ünlü yazarlarından Mehmet Emin Hazret Türkiye'ye sığındı.1989'da yılı başlarında Doğu Türkistan'da İslam Dinine yönelik kışkırtıcı yayınlar ve aşağılayıcı haberler nedeniyle Pekin'de Uygurlar başta olmak üzere Müslüman azınlık büyük bir yürüyüş düzenledi.³⁷ Yine 1989'da İngilizce yayınlanan Suudi Gazette adlı gazetede, Çin'in Doğu Türkistan'da uyguladığı baskı politikaları dile getirilerek Tibet meselesine Budistler'in ilgi gösterdiği ve Dalay Lama gibi

³² ‘‘Türk-Çin Dostluk Köprüsü Ticaret Köprüsüne Dönüşüyor’’, **Tercüman Gazetesi**, 16 Ekim 1985.

³³ ‘‘Doğu Türkistan'da Yaşayan Türkler'e Çin Baskısı: Türkler Çinileştiriliyor’’, **Tercüman Gazetesi**, 29 Ağustos 1987.

³⁴ ‘‘Doğu Türkistan Kültür ve Tarih Semineri’’, **Tercüman Gazetesi**, 6 Nisan 1988.

³⁵ ‘‘Semra Özal İpek Yolu'nda’’, **Tercüman Gazetesi**, 21 Mayıs 1988.

³⁶ ‘‘Üçüncü Milletlerarası Ortaasya Konferansı’’, **Yeni Forum Dergisi**, 16-30 Nisan 1988.

³⁷ ‘‘Çin'de Türk Öğrenciler Yürüdü’’, **Tercüman Gazetesi**, 14 Mayıs 1989.

dünyanın saygı gösterdiği liderlerinin olduğunu, Doğu Türkistan meselesinde ise Dalay Lama gibi bir liderlerinin olmaması ve İslam âleminin konuya ilgisiz kalması düşünceleri dile getirilmiştir. Doğu Türkistan'ın işgali yıldönümünde Türkiye'deki Doğu Türkistan kuruluşlarının yetkilileri Çin'deki Müslüman Türkler'in sorunlarını ve Çözüm yollarını çeşitli platformlarda dile getirmektedir. Bu platformlarda Türkiye'den daha fazla destek beklentileri ifade edilmektedir.³⁸

1989 yılında Tibet lideri Dalay Lama'ya Nobel Barış Ödülü verilmesi Çin'de paniğe neden olmuştur. Ardından 1990 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla buradaki Türkler'in bağımsızlıklarını ilan etmesi sonrasında Doğu Türkistan'daki Türkler'in gösteriler yapması üzerine Çin bölgede sıkı tedbirler alarak cami ve ibadet yasakları getirmiştir. Mart 1990'da başlayan olaylar Nisan ayında ayaklanmalara neden oldu. Çin Doğu Türkistan'daki kentlerde gösteriler yapan Uygurlar üzerine askeri birlikler göndererek katliamlar yapmıştır. 5-6 Nisan 1990'da Doğu Türkistan'ın Barın kasabasında başlayan Barın Ayaklanması'nda çok sayıda Türk şehit edildi. Bu katliamlar başta Türkiye olmak üzere Avrupa ve Amerika'daki Doğu Türkistan teşkilatları önderliğinde gösterilerle kınanmıştır.³⁹ Çin'in Doğu Türkistan'da uyguladığı baskılar sadece askeri ve siyasi nitelikli olmayıp kültürel baskılar da uygulamıştır. 1991 yılında Doğu Türkistan'da, Uygurlar, Uygur Edebiyatı ve Hunlar adındaki üç kitap, bilimsel kaynaklar ve Çin kaynakları yararlanarak hazırlanmasına rağmen yasaklanmıştır.⁴⁰ Doğu Türkistan meselesinin dünya gündeminde yer alması için Doğu Türkistanlılar'ın lideri İsa Yusuf Alptekin Ağustos 1991'de İslam Konferansı Teşkilatı'na üyelik için başvurdu. İslam Konferansı Teşkilatı Başkanı Hamit El Gabit'ten İslam dünyasının Doğu Türkistan'a daha fazla sahip çıkmasını istedi.⁴¹

1991'de Sovyetler Birliği egemenliğindeki Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetlerindeki bağımsızlık hareketlerinin ülkesini etkilemesinden çekinen Çin'in Doğu Türkistan'da olağanüstü hal ilan etti. Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeler sonrasında Tibet ve İç Moğolistan'da bağımsızlık hareketlerinin başlaması üzerine Çin'in Doğu Türkistan'daki baskıyı daha da arttırdığı belirtildi.⁴² 1991 yılında Sovyetler Birliği egemenliğindeki Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlığına kavuşması

³⁸ Yılmaz Orhan, "Doğu Türkistan'da Çin Baskısı", **Yeni Forum Dergisi**, 1-15 Mart 1989

³⁹ "Doğu Türkistan'da Bağımsızlık İstiyor", **Türkiye Gazetesi**, 4 Ekim 1990.

⁴⁰ "Doğu Türkistan'da Kültür Zulumu", **Türkiye Gazetesi**, 2 Mart 1991.

⁴¹ "İsa Yusuf Alptekin'den İKT'ye Üyelik Başvurusu", **Türkiye Gazetesi**, 5 Ağustos 1991.

⁴² "Doğu Türkistan'da Olağanüstü Hal", **Türkiye Gazetesi**, 14 Eylül 1991.

bütün Türk dünyasında büyük sevince yol açmıştır. 1991 yılından sonra Sovyetler Birliği'nin parçalanması ile Demir Perde olarak nitelendirilen Komünist Blok'un parçalanması ile bağımsızlık hareketleri hızlandı. Bu gelişmelerden sonra Uygur Türkleri tüm dünyada hızla teşkilatlanmaya başladı. Sovyetler' deki gelişmeler sonrasında 1992 yılında bağımsızlık hareketinin Doğu Türkistan'a sıçramasından korkan Çin yönetimi Doğu Türkistan'a asker sevkiyatı yaparak sıkı güvenlik tedbirleri aldı. Ayrıca Komünizm propagandasına hız verdi.⁴³ Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeler, Doğu Türkistan'daki bağımsızlık hareketi gibi gelişmeler sonrasında Uygurlar bağımsızlığına kavuşan Orta Asya Türk devletlerinde örgütlenmeye başladılar. Ayrıca ABD başta olmak üzere Avrupa ülkelerinde de hızla teşkilatlanan Uygurlar Birleşmiş Milletler ve uluslararası insan hakları örgütleri nezdinde Doğu Türkistan meselesini anlatmaya çalışmaktadırlar. Mayıs 1992'de Birleşmiş Milletlerde Temsil Edilmeyen Milletler Teşkilatı (UNPO) lideri olan Erkin Alptekin, "Çin yönetiminin Doğu Türkistan'da insanlık suçu işlediğini" söyledi.⁴⁴

1992 yılında dünyadaki siyasi gelişmeler, Doğu Bloku adı verilen Sovyetler Birliği hâkimiyetindeki ülkelerin bağımsızlığına kavuşması, Çin'deki azınlıkların bağımsızlık yönünde direncini arttırmıştır. Bu durum en çok Doğu Türkistan'da etkisini göstermiştir. Doğu Türkistan'ın bağımsızlık ısrarı Çin'i endişeye sevk etmiş, bu yıllarda Adriyatik'ten Çin seddine 21. asrın Türk asrı olacağı söylemi Pekin yönetimini kaygılandırmıştır. Çin yönetimi Türkiye'nin bu söyleminin Asya'daki barışçıl dengeleri altüst edeceğini, Uygurlar'ın bağımsızlığına kesinlikle izin vermeyeceklerini belirterek, Pekin ve Ankara'nın birbirlerinin işlerine karışmaması taahhüdünde bulunduklarını hatırlattı. İstanbul'da 12-13-14 Aralık 1992'de Doğu Türkistan'ın gelecek stratejisinin belirlendiği *1. Doğu Türkistan Kurultayı* yapıldı.⁴⁵

Doğu Türkistan'ın çeşitli şehirlerinde başlayan bağımsızlık amaçlı gösteriler hızla yayılırken siyasi uzmanlar bölgede her an olayların daha büyüyük kontrol den çıkabileceğini belirttiler. Bölgeyi kontrol etmeye çalışan Çin yönetimi ise dini ve siyasi baskıları arttırdı. Çin'in Doğu Türkistan'ın Lop Nor bölgesinde 1995 yılı Mayıs ayındaki nükleer denemesi Türkiye'deki Doğu Türkistan kuruluşları ve dünyadaki insan hakları örgütleri tarafından kınandı.⁴⁶ Doğu Türkistan'ın

⁴³ "Çin Doğu Türkistan'a Asker Yığıyor", **Türkiye Gazetesi**, 18 Ocak 1992.

⁴⁴ Ahmet Ali Arslan, "Alptekin: Uygurlar Kendi Cumhuriyetini Kuracak", **Türkiye Gazetesi**, 2 Haziran 1992.

⁴⁵ "Doğu Türkistan, Dünya Gündemine Getirilmeli", **Ortadoğu Gazetesi**, 13 Aralık 1992.

⁴⁶ Kemal Çapraz, "Doğu Türkistan Yok Ediliyor", **Türkiye Gazetesi**, 15 Mayıs 1995.

Türkiye’deki lideri İsa Yusuf Alptekin 17 Aralık 1995 tarihinde vefat etti.⁴⁷ İsa Yusuf Alptekin’in vefatı Türkiye, Türk dünyası, Doğu Türkistan ve diğer dünya ülkelerinde büyük üzüntüye neden oldu.

Birleşmiş Milletlerde Temsil Edilmeyen Milletler Teşkilatı (UNPO) Başkanı İsa Yusuf Alptekin’in oğlu Erkin Alptekin 9 Mart 1996 tarihinde Avrupa’da yaşayan Doğu Türkistanlılar ile yaptığı toplantıda, “mücadelelerinin devam edeceğini, amaçlarının Doğu Türkistan davasını dünya kamuoyuna anlatmak olduğunu” söyledi.⁴⁸ Sovyetler Birliği’nin parçalanmasından sonra Avrupa’da kurulan Doğu Türkistan derneklerinden biri olan Avrupa Doğu Türkistan Birliği Almanya’nın Münih şehrindeki çalışmalarına hız verdi. Bu çalışmalar çerçevesinde Birleşmiş Milletlerde Temsil Edilmeyen Halklar Teşkilatı Genel Başkanı Erkin Alptekin ABD Temsilciler Meclisi’ne ve Avrupa’daki parlamenterlere Çin’in Doğu Türkistan’daki insanlık dışı uygulamalarını içeren mektuplar gönderdi. Çin 5 Haziran 1996’da Lop Nor Bölgesi’nde yeni bir nükleer deneme gerçekleştirdi. Konuyla ilgili uluslararası kuruluşlardan çok sayıda protesto gösterisi ve kınama açıklamaları oldu.⁴⁹ Çin nükleer denemenin barışçıl amaçlar taşıdığını belirterek tepkileri hafifletmeye çalıştı. 1996 yılında Dünya Bankası tarafından Doğu Türkistan’daki vatandaşların iş kurması için verilen kredilerin ihtiyaç sahiplerine değil Doğu Türkistan’ın asimilasyonu için Çin tarafından kullanıldığı belgelendi. 16 Aralık 1996 tarihinde Sincan Uygur Özerk Bölgesi’nin bağımsızlığı için mücadele eden Uygur Birleşik Ulusal Devrimci Cephe (BUDC) adlı teşkilat 1996 Nisan ayından beri Doğu Türkistan’da 57 bin kişinin tutuklandığını, 1700 kişinin idam edildiğini açıkladı. Bu olaylar başta Türkiye olmak üzere dünyanın farklı yerlerinde protesto gösterilerine neden oldu. Türkiye’deki protestolar Çin’in Türkiye büyükelçisi tarafından kınandı. 5 Şubat 1997’de Doğu Türkistan’ın İli şehrinde bağımsızlık amacıyla büyük bir ayaklanma oldu. Çin bu ayaklanmada 400 Doğu Türkistanlıyı öldürdü. 19 Şubat 1997’de Çin Devlet Başkanı Deng Çaoping öldü. Ancak Deng Çaoping Çin’de Komünizm ile Kapitalizmi beraber uygulayarak ülkesini dışa açtı. Deng Çaoping’den sonraki dönemde genelde azınlıklar politikasının, özelde Doğu Türkistan politikasının nasıl olacağı merak konusudur. Doğu Türkistan’da 1996 yılında başlayan ve binlerce kişinin idam edilmesine on binlerce kişinin tutuklanmasına

⁴⁷ “İsa Yusuf Alptekin Öldü”, **Hürriyet Gazetesi**, 18 Aralık 1995.

⁴⁸ “Doğu Türkistanlılar Toplandı”, **Türkiye Gazetesi**, 9 Mart 1996.

⁴⁹ “Çin Barışçıl Nükleer Bombadan Vazgeçmedi”, **Yeni Yüzyıl Gazetesi**, 9 Haziran 1996.

neden olan olaylar sonrasında 1997 yılında Türkiye’de farklı şehirlerde Doğu Türkistan kuruluşları sivil toplum örgütleri ve siyasi partiler tarafından protesto mitingleri düzenlendi.⁵⁰ Yeni dönemde Çin, İngiltere, ABD ve Rusya Doğu Türkistan’da güç mücadelesine girdi. Çünkü Doğu Türkistan stratejik öneme sahip olup büyük güçlerin bölgedeki nüfuz mücadelesine sahne olacak konumdadır. Türkiye’nin Doğu Türkistan meselesine ilgi duyması ve kamuoyunda bu konudaki beklentiler 8 Ocak 1998 yılında TRT’de gösterilen belgeselde Sincan yerine Doğu Türkistan ifadesinin kullanılması meselenin Türkiye tarafından kabullenilmesi açısından önemli bir gelişmedir.⁵¹ Doğu Türkistan teşkilatları Türkiye’de ve dünyanın diğer ülkelerinde Doğu Türkistan meselesini anlatırken bazı engellemelerle karşılaştılar. Bu engellerden biri Türkiye’de Doğu Türkistan faaliyetlerine yasak getiren 23.12.1998 tarih ve 1998/36 nolu Başbakanlık Genelgesidir. Bu genelge ile Türkiye’de Doğu Türkistan faaliyetleri yasaklanmış, kamu görevlilerinin bu faaliyetlere katılmasına yasak getirilmiştir.⁵² Türkiye ile Çin arasındaki ekonomik ilişkileri arttırmaya yönelik Başbakanlık tarafından yayınlanan genelgeye Doğu Türkistan kuruluşları, insan hakları dernekleri ve sivil toplum örgütleri tepki göstermiştir. 2000 yılında Doğu Türkistanlı iş kadını Rabia Kadir’in Çin’de 8 yıl hapse çarptırılması önemli gelişmelerdendir. Bu cezaya ABD ve Avrupa’dan tepki olmuştur. Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin’in 19 Nisan 2000 tarihinde Türkiye ziyaretinde Sincan Uygur Özerk Bölgesi’nde yaşayan Uygurlar Çin’in toprak bütünlüğü içerisinde ele alındı.⁵³ Uygurlar’ın Türkiye ile akraba olduğu belirtilerek Türkiye’nin tek Çin’i tanıdığı Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından ifade edildi. 2000’li yıllarda Doğu Türkistan’da Çin baskısı devam etti. Özellikle tutuklamalar ve idamlarla gündeme gelen Doğu Türkistan adeta açık hapisane halini aldı. Binlerce kişinin idam edildiği 2001 yılında terör bahanesiyle çok sayıda Uygur tutuklandı, yüzlercesi idam edildi. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de New York’ta ikiz kulelere yapılan saldırıdan sonra Çin yönetimi terör bahanesiyle Doğu Türkistan’da baskıları daha da arttırdı.⁵⁴ 2001 yılında üç ayda 1781 kişinin idam edildiği, bunların büyük kısmının Çin’e karşı bağımsızlık mücadelesi veren Doğu Türkistanlılar olduğu

⁵⁰ “Doğu Türkistan Ayakta”, **Hergün Gazetesi**, 13 Şubat 1997.

⁵¹ Hızırбек Gayretullah, “Gelişen Türk-Çin ilişkileri ve doğu Türkistan Meselesi”, **Doğu Türkistan’ın Sesi Dergisi**, Ocak 1998, s. 2.

⁵² “Yılmaz’dan Ayıplı Genelge”, **Ortadoğu Gazetesi**, 3 Şubat 1999.

⁵³ “Doğu Türkistan İhaneti”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 30 Nisan 1999.

⁵⁴ “11 Eylül Kurbanları”, **Milliyet Gazetesi**, 9 Ocak 2001.

bildirildi.⁵⁵ Bu nedenle 2001 yılında açıklanan 2008 olimpiyatlarının Pekin'e verilmesi karşısında insan hakları kuruluşları olimpiyatların Çin'e verilmemesi çağrısında bulundu. Aynı zamanda Çin, Doğu Türkistan'da nükleer denemelere devam ederken Çinlileri ülkeye yerleştirmeye hız verdi. 11 Eylül saldırıları bahanesiyle Çin yönetimi Doğu Türkistan'daki dini ibadetleri de yasaklamaya başladı. Çin yönetimi teröre karşı ABD'nin Afganistan operasyonuna Doğu Türkistanlıları da terörist ilan etmesi karşılığında destek verdi. Çin Doğu Türkistan'daki tutuklamaları ABD'deki 11 Eylül olaylarını referans vererek yaptı. 2002 yılında 16 yıl aradan sonra Türkiye ile Çin arasında dostluk anlaşması imzalandı. Anlaşma imzalanmasından sonra Başbakan Bülent Ecevit Doğu Türkistan'daki terörist faaliyetleri desteklemelerinin söz konusu olamayacağını söyleyerek Uygurlar'ın Türkiye ve Çin arasında dostluk köprüsü olduğunu ifade etti.⁵⁶ Türkiye'in 2000 yılından sonra Doğu Türkistan politikasında önemli değişiklikler olmadı. Çünkü Türkiye ve Çin ekonomik ilişkilerini geliştirmeye ve iki ülke arasındaki ticareti arttırmaya yönelik politikalar takip etiler. Bu durum 2003 yılında da devam etti. Doğu Türkistan'da 2003 yılının en önemli olayı ülkedeki 5,1 şiddetindeki deprem oldu.⁵⁷ Çin'in sıkı baskısı altında zorluklarla mücadele eden ülkede deprem olması ülkedeki acıları daha da arttırmıştır. Çin yönetiminin Eylül 2003'te Doğu Türkistan'da başlattığı Sert Vur adlı askeri operasyonuna tepki gösterildi. 14 Eylül 2004 yılında ABD'nin başkenti Washington'da bir araya gelen Doğu Türkistan temsilcileri Doğu Türkistan Sürgün Hükümetini kurdu ve dünyaya ilan etti. Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti ilanına Türkiye ve dünyadan farklı tepkiler oldu. Cumhurbaşkanı, Başbakan ve kabine üyeleri açıklandı. Siyasi sebeplerle terör bahane edilerek 2005 yılında Doğu Türkistan'da 18 binden fazla kişi tutuklandı. Ülkede doğum kontrolü, Çinli nüfus yerleştirme, nükleer denemeler gibi politikalar ve uygulamalar 2006 yılında artarak devam etti. Çin Nükleer Araştırma Merkezi'nin bulunduğu Doğu Türkistan'da 4 yeni nükleer tesis kurmayı planlamaktadır. Çin'in ABD ve Avrupa ülkeleriyle teröre karşı birlikte hareket etme bahanesiyle Doğu Türkistan'da başlattığı operasyonlara karşı başta ABD ve Avrupa ülkelerindeki Uygur Dernekleri ve sivil toplum kuruluşları da faaliyetlerini arttırdı. Özellikle Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Erkin Alptekin ve Uygurlar'ın ABD'deki

⁵⁵ "Üç Ayda 1781 İdam", **Yeni Şafak Gazetesi**, 7 Eylül 2001.

⁵⁶ "Çin ile Dört Dörtlük Temas", **Radikal Gazetesi**, 7 Haziran 2002.

⁵⁷ "Mazlum Türkistan Ağlıyor", **Türkiye Gazetesi**, 24 Şubat 2003.

lideri Rabia Kadir'in çalışmaları ilgi uyandırdı. 2008 yılında Pekin'de düzenlenen Olimpiyat Oyunlarına Çin'deki insan hakları ihlalleri damga vurmuştur. Çin'deki azınlıklar başta Doğu Türkistan'daki hak ihlalleri insan hakları örgütlerini harekete geçirmiştir. Olimpiyatların güvenliğini bahane eden Çin Doğu Türkistan'da baskılara, tutuklamalara ve işkencelere devam etmiştir. Olimpiyatlara 7 yıl hazırlanarak 45 milyar Dolar harcayan Pekin yönetimi Doğu Türkistan sorununu unutturmaya çalışmıştır. Ancak insan hakları örgütleri olimpiyatlar öncesinde Çin'deki insan hakları ihlalleri nedeniyle olimpiyatların Pekin'den alınması çağrısında bulunmuştur. Doğu Türkistan için 2009 yılı dönüm noktasıdır. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün 2009 yılı Haziran ayında Çin ziyareti sırasında Doğu Türkistan'ı da ziyaret etmesinden sonra 5 Temmuz Urumçi olayları başladı. Urumçi olaylarının ardından Çin'in tutuklamaları ve ardından alelacele infazlar Doğu Türkistan'da tepkileri daha da artırmıştır. 26 Haziran 2009 tarihinde Çin'in Gungdong Eyaletinde oyuncak fabrikasında Türklerle Çinliler arasında başlayan olaylar 5 Temmuz 2009'da Uygurlar tarafından protesto edilmiş olup protesto gösterileri sonrasında yüzlerce Uygur öldürülmüş, yüzlercesi çeşitli bahanelerle tutuklanmıştır. Olaylar sonrasında Uygurlar'ın protesto gösterileri bahane edilerek tutuklamalar, işkence ve yargısız infazlar dünya kamuoyunda tepkilere neden olmuştur.⁵⁸ Çin'in Doğu Türkistan'daki baskı, asimilasyon ve sindirme politikalarında tarihsel süreçte çok önemli değişiklikler olmamıştır. Sadece konjonktüre bağlı hükümet politikaları değişikliğinde dünya kamuoyunu etkilemeye yönelik göstermelik esnemeler görülmektedir. Mao Zedung'un ölümü sonrası Den Sao Ping'in politikaları, Çin'in dünyaya açıldığı 1980 sonrasındaki ekonomide liberal politikaları benimsemesi ile izlenen politikalar zaman zaman insan hakları konusunda ümitlendirse de politikalarının değişmediğini göstermektedir.

⁵⁸ "Dünya Seyrediyor", **Vatan Gazetesi**, 9 Temmuz 2009.

I. BÖLÜM

I. DOĞU TÜRKİSTAN İLE İLGİLİ TÜRKİYE'DE BULUNAN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE DERNEKLERİN FAALİYETLERİNİN ULUSAL BASINA YANSIMALARI

1.1. Doğu Türkistan Göçmenler Derneği ve Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneğinin Faaliyetleri

Doğu Türkistan meselesini dünya kamuoyunda duyurmak, haklı davasını anlatmak, izlenecek politikaları belirlemek ve Doğu Türkistanlıları maddi ve manevi yönden diri tutmak amacıyla başta Türkiye olmak üzere dünyanın farklı yerlerinde birçok sivil toplum kuruluşu ve dernek kurulmuştur.

Çin yönetimi doğu Türkistan'da yoğun nükleer denemeler yapmakta olup bölgeye Çinli nüfus yerleştirmektedir. Bölgede Türkler üzerinde maddi ve manevi olarak yoğun baskılar uygulanması sonucu 1981 yılı Mayıs ayında Doğu Türkistan'ın Kuçar vilayetinde başlayan ayaklanmada Çin birlikleri bozguna uğrattıldı. Kuçar, Hoten ve Aksu'daki ayaklanmalar sonrasında Çin yönetimi bölgeye asker sevketti.⁵⁹

Doğu Türkistan lideri ve Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti Başkanı İsa Yusuf Alptekin, dünyada Birleşmiş Milletler tarafından 1959 yılında kabul edilen ve her yıl Temmuz ayının 17'sinden itibaren başlayan Esir Millet Haftası dolayısıyla yapılan etkinliklerin Türkiye'de yapılmadığını ifade ederek, "Rus ve Çin esareti dışındaki birçok milletin bağımsız olduğunu, Birleşmiş Milletler'e üye olduğunu ama esir Türkler'in sorunlarına Türk ve İslam âleminde ilgi olmadığını" söyledi. "Ancak Türkler dışındaki diğer esir milletlere soydaşları ve dindaşları tarafından yardım edildiğini" belirttiği açıklamasında Türklerle ilgili soydaşları ve dindaşları tarafından hiçbir çalışma yapılmadığını" belirtti.⁶⁰

Esir Milletler Haftası'nın 24. yılı nedeniyle bir basın toplantısı yapan Doğu Türkistan Hükümeti Eski Genel Sekreteri ve Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti Başkanı İsa Yusuf Alptekin "Doğu Türkistan davasının, Filistin davası, Tibet davası gibi, Birleşmiş Milletlere intikal ettirilmesini ve davaların beynelmilel bir dava haline getirilmesini" istediklerini belirtti. Alptekin, "Bugün Esir Milletler

⁵⁹ "Komünist Çin'de Türkler Ayaklandı", **Sabah Gazetesi**, 13 Ekim 1981.

⁶⁰ "İsa Yusuf Alptekin, "Esir Milletler Haftası", **Yeni Düşünce Dergisi**, 22-29 Temmuz 1982, s. 42.

Haftası'nın 24. yılındayız. Bu haftayı bizler geçmiş yıllardaki haftalar gibi ıstırapla anmaktayız. Bu durumun gerek İslam dünyasının gerek hür insanlık âleminin ve dolayısıyla 20. asrın yüz karası ve utancı olarak tarihe geçeceğinden şüphem yoktur” dedi.⁶¹

Bir başka haberde; Doğu Türkistan Hükümeti eski Genel Sekreteri ve Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin “Henüz millet haline gelmemiş topluluklar bağımsızlık kazanırken 100 milyon Türk, kızıl emperyalizminin zulmü altında inlemektedir” dedi.⁶² Haberin devamında Alptekin “Türkiye'nin ve tüm İslam âleminin esir Türkler'in dert ve davalarıyla ilgilenmelerini” isteyerek; “Esir Milletler Haftası münasebetiyle devam eden program kapsamında “Türk-İslam dünyası ve hür insanlık âlemine hitap eden bildiride Alptekin: “Dünyada Müslüman Türkler'den başka esir millet kalmamıştır. Bu durum insanlık âlemi için utanç vericidir” dedi.⁶³ Basın toplantısında Müslüman Türkler hakkında bilgiler veren Alptekin; “Diğer emperyalist devletler işgal ettikleri, istila ettikleri ülkeye kukla bir cumhuriyet idaresi verdikleri halde, Kızıl Çin Doğu Türkistan'ı kendi vatani sayarak, orada yaşayan Müslüman Türkler üzerinde korkunç bir yok etme politikası takip etmekte, hatta bin yıllık Türk vatanının adını bile “yeni kazanılmış toprak” manasına gelen *Sincan* olarak değiştirmiş bulunmaktadır” dedi.⁶⁴ Konuşmanın devamında “esir Türkler'in halinin içler acısı olduğunu belirten İsa Yusuf Alptekin, esir Türkler'in desteklenmesi yolundaki istekleri şöyle sıraladı;

‘Bütün Türkler'in manevi lideri Türkiye esir Türkler'in dert ve davalarıyla ilgilenmelidir. TRT başta Doğu Türkistan olmak üzere esir Türkler'in tarihi, kültürel ve ictimai bakımdan tanıtacak programlar yapmalı ve bütün Türkler'in anayurdu için ‘Sincan’ adını kullanmaktan vazgeçmeli, bunu basınımız TRT ve dünya nezdinde protesto etmelidir. Yine TRT Azeri ağzıyla yapılan yayın yanında diğer Türk şiveleriyle de yayınlar yapmalıdır. Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı'nda dış Türkler'in meseleleriyle ilgilenecek daireler kurulmalıdır. Ankara'daki Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'ne gerekli yardım sağlanarak bu kuruluşun Türk dünyasını bütün cepheleriyle araştırıp tanıtması temin edilmelidir. Üniversitelerimizde dış Türklerle ilgili kürsüler kurulmalı,

⁶¹ Bedir Seferoğlu, “Doğu Türkistan Davası BM'ye Götürülmeli”, **Milliyet Gazetesi**, 21.07.1983.

⁶² a. g. g.

⁶³ a. g. g.

⁶⁴ a. g. g.

sempozyumlar tertip edilmelidir. Türkiye Türkleri ile dış Türkler arasında en önemli kültür bağı olan ‘Yaşayan Türkçenin’ bozulmaması ve bütün Türkler’in ortak dili haline gelmesi için çalışmalar yapılmalı ve uydurmacılık kesinlikle önlenmelidir. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Türkler’in kültür bütünleşmesini sağlayacak temalar ve çalışmalar, Dış Türkler’in bulunduğu devletlerle aramızdaki kültür anlaşmaları çerçevesinde yoğun bir şekilde devam ettirilmelidir. Esir Müslüman Türkler meselesi, İslam âleminin de desteği alınarak Birleşmiş Milletler’e benimsetilmeli, onların da desteği sağlanmalıdır’’ dedi.⁶⁵

Alptekin; ‘Doğu Türkistan’daki esir Müslüman Türker’in sorunlarıyla şu anda en çok kendisinin de kurucu üye olarak görev aldığı, merkezi Mekke’de bulunan *Dünya İslam Birliği*’nin meşgul olduğunu belirterek; ‘Esir Türkler’in diğer esir Müslümanlar arasında çok yakın benzerlikler vardır. Bu bakımdan İslam âlemiyle ortak hareket etmekte büyük fayda bulunmaktadır’’ dedi.⁶⁶ İsa Yusuf Alptekin’in ‘Doğu Türkistan meselesinde Türk dünyası ve İslam âleminin desteğine ihtiyaç duyduğu ve en fazla onların yardımına güvendiğini ortaya koymaktadır. Esaret altındaki Türk ve Müslüman milletlerin sorunlarında benzerlikler bulunduğunu bu konudaki beklentilerini dile getirdiğini görmekteyiz.

Doğu Türkistan Cemiyeti Başkanı İsa Yusuf Alptekin *Esir Milletler Haftası* nedeniyle düzenlediği basın toplantısında; ‘dünyada esir millet kalmadığını ancak Doğu ve Batı Türkistan Türkeri’nin sürekli baskılara maruz kaldığını ve yok edilmek istendiğini söyledi.⁶⁷ Doğu Türkistan Hükümetinde Genel Sekreterlik yapan ve 1936-1946 yılları arasında Çin Parlamentosunda Doğu Türkistan milletvekili olarak görev alan İsa Yusuf Alptekin, özellikle Çin’de bulunan Türkler’in çok zor durumda olduğunu, seslerini dünyaya duyurmakta zorluk çektiğini söyledi. Çinliler’ in Doğu Türkistan topraklarını yeni yerleşim bölgesi anlamına gelen ‘Sincan’ olarak adlandırdıklarını belirterek, topraklardan sürülmek istenen Türkler’e yardım edilmesini isteyen Alptekin, ‘Çinliler Doğu Türkistan adını hem Türkler’e hem de tüm dünyaya unutturmak istediler. Bunda da başarılı oldular’’ dedi.⁶⁸

⁶⁵ a. g. g.

⁶⁶ a. g. g.

⁶⁷ ‘Doğu ve Batı Türkistanlı Türkler Yok Edilmek İsteniyor’, **Hürriyet Gazetesi**, 23 Temmuz 1983.

⁶⁸ a. g. g.

İsa Yusuf Alptekin Doğu Türkistan meselesinin dünya kamuoyuna anlatılması ve uluslararası destek sağlanmasının önemi üzerinde durmakta, Birleşmiş Milletler başta olmak üzere hür dünyadaki sivil ve resmi insan hakları kuruluşları ile İslam âlemine meselenin önemini anlatmanın gereğini özellikle vurgulamaktadır. Zira İslam âlemindeki diğer Müslüman toplumların meseleleri ile esir Türklerin sorunları arasında benzerlikler bulunmaktadır. 19. ve 20. yüzyıllardaki sömürge emelleri bu milletlerin yaşadığı coğrafyalarda hayata geçirilmektedir. İsa Yusuf Alptekin'in 1980'li yıllarda arzu ettiği bağımsızlığına kavuşmamış Türk toplumlarının davalarıyla Türkiye'nin siyasi, kültürel, sosyal ve ekonomik yönden ilginecek, destek ve yardım edecek kurum ve kuruluşların günümüzde etkin olduğunu görmekteyiz. 1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dağılması sonrasında Orta Asya ve Kafkasya'da birçok devlet bağımsızlığını kazandı. Bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetlerini tanıyan ilk ülke Türkiye oldu. Daha sonra bu ülkelerle siyasi, kültürel, sosyal ve ekonomik ilişkilerimizi geliştirmek amacıyla Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Azerbaycan ve Kırgızistan ve Türkiye kısa adı TİKA olan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 1992 yılında kuruldu.⁶⁹ Türk dış politikasında Türk ve akraba toplumlarla daha aktif ilişki içerisinde olmak, inisiyatif ele almak ve TİKA ortak değerlere sahip olduğumuz ülkeler başta olmak üzere birçok bölge ve ülkede Türk dış politikasını uygulayıcı bir aracı haline getirmeyi hedeflemektedir. Yine Türk Dili Konuşan Ülkeler Kültür Bakanları Daimi Konseyi olarak adlandırılan 1993 yılında, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanları tarafından imzalanan anlaşmayla kurulan TÜRKSOY kuruldu.⁷⁰ Kurulduğu günden buyana Türk halklarının gönül birlikteliğini ve kardeşliğini güçlendirmek, ortak Türk kültürünü gelecek nesillere aktarmak ve dünyaya tanıtmak için çalışmaktadır. Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak; bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak; Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek; Türkiye'nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini arttırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla 05.05.2007 tarihli ve 5653 sayılı kanunla Yunus Emre Vakfı kurulmuştur.⁷¹ Türk ve Türk soylu halklar ile kardeş topluluklara yönelik kültürel

⁶⁹ <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>

⁷⁰ <https://www.turksoy.org/turksoy/about> 2015

ilişkilerin gelişmesine de katkı sağlamak amacıyla 2009 tarihinde yayın hayatına başlayan TRT AVAZ, Türkiye Cumhuriyeti ve Türkçe konuşan geniş coğrafya arasında bir kültür köprüsü olmayı hedeflemektedir.⁷² İsa Yusuf Alptekin'in hayallerini kurduğu Türk topluluklarıyla işbirliği ve koordinasyonu sağlayacak kurum ve kuruluşlar günümüzde daha aktif olarak inisiyatif ele almaktadır. Geçmişte çok az olan ve arzulanan işbirliği ve desteği sağlayamayan Türkiye günümüzde bu konuda daha etkin olabilmektedir. Ayrıca yalnız resmi kurumlar eliyle değil çeşitli siyasi, sivil ve kültürel kuruluşlar olan dernek, vakıf ve diğer örgülü kuruluşlar aracılığıyla da Türk dünyası ile her türlü ilişkilerimizin gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Bu yönüyle de İsa Yusuf Alptekin'in hayallerinin büyük kısmının hayata geçirildiğini görmekteyiz.

Doğu Türkistan ile ilgili siyasi haberler yanında Türkiye'ye yerleşen Doğu Türkistanlılar'ın yaşamlarını ve kültürlerini konu alan haberler de basında yer almaktadır. İstanbul Çamlıca'nın Örnektepe semtindeki Türkistan Sokağına adımınızı atar atmaz bir anda kendinizi Türkistan'da buluyorsunuz. Milliyet Gazetesi'nin 1983 yılındaki haberinde, "Kazak, Uygur ve Özbek Türkleri kadınlı erkekli, özgün motifli halılarıyla döşeli evlerde yine kendilerine özgü milli giysilerle dolaşırlar 60 haneli semtin yarısı Kızıl Rus işgalindeki Batı Türkistan'dan, yarısı Kızıl Çin işgalindeki Doğu Türkistan'dan gelen yaklaşık 500 Türkistanlı ile dolu. 1954 yılından itibaren Batı ve Doğu Türkistan'dan gelen Türkler *Doğu Türkistan Göçmenler Derneği* vasıtasıyla *Türkistanlılar Yapı Kooperatifi* tarafından yapılan evlerde yaşıyorlar. Sokak ismini de burada yaşayan Türkistanlılar'dan almış. Bütünüyle bir Türkistan Mahallesi olan Örnektepe'de klasik Osmanlı tarzında 50 milyon lira harcamalı bir de cami yaptırılıyor. Caminin yanında yapılacak ek binada Türkistan davasına hizmet edecek bir enstitü kurulması da plana alınmış. Başlarında "kepeş" ve üstlerinde "çapan" bulunan erkeklerle "köylek" ve "meşrepli" kadınlar yıllarca önce geldikleri İstanbul'daki Türkistan'da memleketlerindeki geleneksel yaşamlarını sürdürüyorlar" haberi yer aldı.⁷³ Görüldüğü üzere 'Doğu Türkistanlılar'ın Türkiye'de yaşama tutunmaları ve kültürel değerlerini devam ettirmeleri onların siyasi varlıklarını devam ettirmeleri konusundaki kararlılıklarının göstergesi olduğu söylenebilir.

⁷¹ <http://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>

⁷² <https://www.trtavaz.com.tr/hakkimizda>

⁷³ Bedir Seferoğlu, "İstanbul'daki Türkistan", **Milliyet Gazetesi**, 29 Temmuz 1983, s.9.

İstanbul'daki Türkistanlılar'ın bir başka özelliği de yılın ve ayın belirli günlerinde tüm Türkistanlılar'ın biraraya gelerek dertleşmeleri ve geleneklerini devam ettirmeleridir. Özellikle böyle günlerde dev kazanlarda pişen 800 kilo ünlü Türkistan pilavı tüm davetlilere dağıtılıyor ve yeniliyor. “Bugün bile Türkçe konuşan bir insan at sırtında Bulgaristan'dan Çin'deki Sincan Eyaleti'ne gitse yol boyunca derdini anlatabilir” İstanbul'daki Türkistanlılar düşüncelerini böyle dile getiriyorlar. Olabildiğince mutlu yaşayan Türkistanlılar kendilerini mutsuz eden en önemli olayın “yakınlarının binlerce kilometre uzakta olması olduğunu” söylüyorlar ve ekliyorlar; “Paran olsa da onları görmeye gidemezsin, pasaportundaki *Türkistan* yazısı yüzünden. Çünkü içeri sokmazlar, başın da derde girer” düşüncesine sahiptirler.⁷⁴

Esir Milletler Haftası dolayısıyla Yeni Düşünce Dergisi İsa Yusuf Alptekin ile bir röportaj gerçekleştirmiştir. Röportajda İsa Yusuf Alptekin'in görüşlerine başvurulmuştur. Alptekin, *Esir Milletler Haftası*'nda neler hissettiği sorusuna; “Esir Milletler Haftası'nı her yıl olduğu gibi yine ızdırapla fakat ileri için ümitle kutlamaktayız” dedi. Alptekin hafta münasebetiyle Türk milletine şunları söylemektedir;

“20. asrın sonlarına yaklaşırken, insanlık camiasının içerisinde, büyük bir medeni milletin yüz milyon evladının Rus ve Çin gibi iki zalim emperyalist devletin esareti altında yaşaması bizim makûs talihimiz olabilir. Fakat bu durumun gerek İslam dünyası gerek hür insanlık âleminin de dolayısıyla 20. asrın yüz karası ve utancı olarak tarihe geçeceğinden şüphemiz yoktur. Yüzyıllarca kölelik zinciri taşıyan kavimler, Afrika'da henüz millet haline gelememiş topluluklar, bugün birer müstakil devlet olma saadetine erişmişken, tarihin efendisi bir millet medeniyetin beşiği bir ülke Çin ve Rus emperyalizminin zulmü altında inlemektedir. Büyük Türkistan'ın bölünmez bir parçası olan Doğu Türkistan, Kızıl çarların metotlarını gölgede bırakacak zulümlerin tatbikatçısı olan Kızıl Çin istilacılarının esareti altındadır. Diğer emperyalist devletler hiç olamazsa istila ettikleri ülkeye, kukla bir cumhuriyet idaresi verdikleri halde, Çin istilacıları böyle bir şeyi düşünmemekte, zorla girdikleri ülkeyi kendi vatanı saymaktadırlar. İşte bu iğrenç siyasetleri yüzünden beş bin yıllık Türk vatanının adı

⁷⁴ a. g. g.

değiştirilerek ‘yeni toprak’ demek olan Sincan yapılmıştır. Böylece Doğu Türkistan adı hafızalardan ve hatıralardan silinmek istenmektedir.”⁷⁵ dedi.

Esir Milletler Haftası’nın faydalı olup olmadığı hakkındaki soruya İsa Yusuf Alptekin:

“Bizim talihsizliğimize bakın ki 1959’da Amerika’da Esir Milletler Haftası tesis edilirken yalnız Rus egemenliğindeki milletler hedef alınıyor. Çin ve diğer batılı devletlerin esaretindeki milletler bu hafta kapsamına alınmıyor. Gerçi biz her yıl bu haftayı dert ve davalarımızı dile getirerek anıyoruz. Fakat gönül isterdi ki Esir Milletler Haftası, bütün esir milletlere teşmil edilsin, artık insanlık için yüz kızartıcı esaret zincirleri kırılsın. Esir Milletler Haftası her ne kadar 24 yıldan beri tertip ediliyor olsa da bu haftayı dünya milletleri pek benimsemiş görünmemektedir. Yalnız Birleşik Amerika Hükümetleri ve Halkı Esir Milletler bu haftayı değerlendirmekte; Müslüman milletler olsun, diğer hür dünya milletleri olsun haftaya gereken ehemmiyeti vermemektedir. Bugün Kızıl Çin Doğu Türkistan üzerindeki baskısını biraz olsun gevşetmişse de, bu geçici ve aldatıcı bir durumdur. Temel politikaları olan zulüm ve işkence hiçbir zaman değişmez. Dış siyasetteki şartlar kendi lehine döndüğü zaman yine ananevi zulmüne devam edeceği unutulmamalıdır. Bugün ‘Esir Milletler Haftası’nın 24. yılını idrak ederken büyük Türk milletinden kan ve can kardeşlerimizden bazı ricalarımız olacaktır. Bunlar; ‘‘Hangi şartlarda ve hangi nispette olursa olsun; esir Türkler’in manevi lideri, yegâne istinatgâhı, ümit ve teselli kaynağı olan Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerince; başta Doğu Türkistan olmak üzere, bütün esir Türkler’in dert ve davalarıyla alakadar olunması gerekmektedir’’⁷⁶ dedi.

Görüldüğü üzere İsa Yusuf Alptekin’in esir milletler meselesi üzerine düzenlenen hafta dolayısıyla hür dünyanın başta Amerika olmak üzere Sovyet

⁷⁵ Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, “Sovyet Esareti Esaret Kabul Ediliyor Ama Kızıl Çin’in Bizleri Ezmesi Esaret Sayılmıyor”, **Yeni Düşünce Dergisi**, 29 Temmuz 1983, s.74.

⁷⁶ Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, “Sovyet Esareti Esaret Kabul Ediliyor Ama Kızıl Çin’in Bizleri Ezmesi Esaret Sayılmıyor”, **Yeni Düşünce Dergisi**, 29 Temmuz 1983, s.74.

esaretindeki milletlere yoğunlaşması özellikle diğer batılı devletler olmak üzere Çin esaretindeki milletleri gündeme getirmemesi Soğuk Savaş dönemi politikalarının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Gerçek manada Doğu Türkistan sorunu bu bakışın gölgesinde kalmaktadır. Türkiye'nin ise bu meseleye bakışında milli ve tarihi sorumluluğu olduğu hatırlatılmakta ve Türkiye'nin desteği ve çalışmalarının Doğu Türkistan sorununun çözüme kavuşturulmasındaki önemi belirtilmektedir.

Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin Tercüman Gazetesi'nin kendisi ile yaptığı mülakatta;

Türkiye dışında "Dış Türkler" dediğimiz Türkler'in nüfusu 120 milyon olarak tahmin ediliyor. Bunlardan Asya'dan Avrupa'ya kadar olan bir alanda yaygın bir şekilde yaşıyorlar. Türklerde nüfus kabiliyeti çok fazla ve doğum oranı yüksektir. Bu itibarla çok çabuk çoğalıyorlar. Ben memleketten 1949 yılında ayrılmıştım, birkaç kız yeğenim vardı. Daha evlenmemişlerdi. Şimdi yazdıkları mektuplarda sekiz-dokuz çocukları olduğunu bildiriyorlar. Rusya'daki Türkler'in nüfusları da gün geçtikçe artıyor

dedi.

Alptekin, konuşmasının devamında;

Avrupalılar ve Amerikalılar son Afganistan hadisesinden sonra Rusya'daki Türkler'in nüfuslarının artmasından daha fazla memnurluk duymaya başladılar. Doğrusunu söylemek gerekirse bir savaş halinde Rusya'daki esir Türkler'in Rusya için bir problem olacağı Avrupalılar ve Amerikalılar tarafından tahmin ediliyor. Bugün Amerika'da, İngiltere'de, İsveç'te, Almanya'da ve daha başka memleketlerde "Orta Asya Araştırmaları Enstitüleri" var. 1960 yılında şimdiki Dışişleri Bakanı İlter Türkmen'in babası Behçet Türkmen zamanında Türkiye'de "Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü" diye bir enstitü kurulmuştu. Özellikle Batı Türkistan çok zengin bir ülke ve tek başına Rusya'nın ihtiyacını karşılayacak durumda. Bilindiği üzere Sovyetler'in atom merkezi aynı zamanda nükleer silah merkezi de Batı Türkistan'da. İşte bu nedenle dünya buna çok önem veriyor

dedi.⁷⁷

⁷⁷ "Türkiye Dışında 120 Milyon Türk Yaşıyor", **Türkiye Gazetesi**, 08 Şubat 1983.

Alptekin, Türkler'in Çin ve Rus istilasına karşı direni konusunda;

Rus ve Çin esaretindeki Türkler çok direndiler. Dillerini, dinlerini ve ananelerini kaybetmemek için büyük mücadele verdiler. Ruslar'ın esaretindeki Türkler'in mekteplerinde Türkistan tarihi okutulmuyor, buna karşılık Rus ve Çin tarihi okutuluyor. Murakabenin, cezanın, kontrolün ağırlığına rağmen bunu başarabildiler. Esir Türkler'in çilesini anlatmak için destan yazmak lazım. Milli Mücadele zamanında Rusya'dan altınlar gönderildiği yazılıyor. Teberruların yanında büyük miktarı Buhara Emirliği'nin hazinesindendi. Buhara emirliği zengin bir emirlikti. Bildiğimiz gibi sonradan cumhuriyet oldu. Başında da Osman Hocaoglu vardı. İşte o altınlar Osman Hocaoglu'nun muvafakatiyle Türkiye'ye yardım için tahsis edilmişti. Osman Hocaoglu daha sonra Türkiye'de vefat etmişti. Bakın bir hadise anlatayım... Sarıkamış Muharebesi sırasında Ruslara esir düşen Türkler olmuş. Türk askerleri sonra Sibirya'ya sürülmüşlerdi. Doğu Türkistanlılar bunlara sakal bıraktırıp Doğu Türkistan kıyafetleri giydirerek Doğu Türkistan'a kaçırmışlar, oradan da Türkiye'ye göndermişlerdi

bilgileriyle aktardı.⁷⁸

Burada ifade edildiği gibi Asya'da Rus ve Çin esaretinde yoğun Türk nüfusu yaşıyor. Soğuk savaşın tarafları Batı ve Rusya arasında bu nüfusun bir savaş durumunda Rusya için bir sorun teşkil edeceği muhakkaktır. Avrupa ve Amerikalılar bu durumdan istifade elde edebilmek için "Orta Asya Araştırmaları Enstitüleri" kurdular. Ayrıca Asya'daki Türk cumhuriyetleri zengin yerüstü ve yeraltı kaynaklara sahiptir. Fakat bölgedeki Rus ve Çin emperyalist politikaları Türk dilini, tarihi ve kültürünü yok etmek hatta unutturmak için elinden geleni yapıyor. Aynı zamanda bölge halkının Türkiye ve Türk halkına ilgisi ve sevgisi Kurtuluş Savaşı sırasındaki maddi ve manevi yardımlarını tarihi olaylar ortaya koymaktadır.

Tibetliler'in ve yeryüzündeki 200 milyon Budist'in lideri Dalay Lama 1983 yılının Eylül ayında İstanbul'a geldi. Lama Doğu Türkistanlılar ve Hindistan Büyükelçisi Parimal Ghosh tarafından karşılandı. Daha sonra Doğu Türkistanlılar'ın lideri İsa Yusuf Alptekin ile görüştü. İstanbul'a özel bir ziyaret gerçekleştiren Dalay Lama'ya İsa Yusuf Alptekin tarafından bir de yemek verildi. Dalay Lama Yeni

⁷⁸ a. g. g.

Düşünce Dergisi'ne verdiği özel demeçte: "Singapur ve Malezya'dan sonra ilk defa bir Müslüman ülkeyi ziyaret ediyorum. Çin işgali altında olan ülkem Tibet'in kaderinin aynı bir kaderi paylaşan yani Çin mezalimi altında inleyen Doğu Türkistanlı dostlarımı ve onların büyük lideri İsa Yusuf Alptekin'i ziyaret için ülkenize geldim" dedi.⁷⁹ Dalay Lama,

*"Uzun bir zamandır efsanevi bilgiler sahibi olduğum Türkiye'yi ziyaretimin hiçbir siyasi gayesi yoktur. Ancak sevgili arkadaşım ve kaderdaşım Doğu Türkistanlılar'ın büyük lideri İsa Yusuf Alptekin'i ve diğer Türkistanlı dostlarımı görmek ziyaretimin gayesiydi. Tibet'te bugün bir trajedi yaşanmaktadır. Dört bin Budist tapınağından yalnız onüçü açık bulunmaktadır. Bu arada hemen eklemeliyim ki, binlerce yıllık kutsal el yazması eserlerimiz meydanlarda yakıldı. Tibet'te emperyalist Çin mantığı dini yasak ettiğinden bugün için Tibet'e gitmem imkânsızdır"*⁸⁰ ifadelerini kullandı.

Doğu Türkistan meselesini ele alan, albayrakla gökbayrağın beraberce süslediği *Doğu Türkistanın Sesi Dergisi* mücadeleci karakterinin yoğurduğu tükenmez dinamizmi ile İsa Yusuf Alptekin'in çevresindeki -dünya Türklüğü ve Türkistan Türk'ü davasına gönül vermiş- milliyetçi kadronun yeni bir eseri: üç aylık, üç ayrı dilde (Türkçe, Arapça, İngilizce) yayınlanmaktadır. Altan Deliorman Tercüman Gazetesi'nde dergi hakkında,

Bu dergi beni otuz yıl öncesinin hatıralarına götürüyor. O tarihlerde, İsa Yusuf ve Mehmet Emin Buğra beyler maceralı bir yolculuktan sonra nice tehlikeleri bertaraf ederek Türkiye'ye gelmişlerdi. Silahlı mücadele artık mazide kalmış, politik mücadelenin Türkiye'de sürdürülmesi dönemi başlamıştı. Onların Yeşilköy'de bir avuç –kim bilir, sayıları bir düzineyi geçmeyen- milliyetçi genç tarafından karşılanışını hatırlıyorum. Sonra Mehmet Emin Bey'in İstanbul'da eski dostum Ziyaeddin Babkurban'ın yardımı ile yayınlamaya başladığı "Türkistan" dergisi. Henüz lise talebeliği sırasında genç bir Türkçü olarak ben de elimden geldiği kadar teknik kısmına yardımcı olmaya çalıştım. Galiba altı sayı çıkabildi. İmkânsızlıklar işin gerisini getiremedi. "Türkistan" ile elimdeki "Doğu

⁷⁹ "Dalay Lama Bayramda İstanbuldaydı" *Yeni Düşünce Dergisi*, 30 Eylül 1983, s.102.

⁸⁰ a. g. d.

Türkistan'ın Sesi'' teknik ve muhteva bakımından, hitap ettiği çevrelerin genişliği cihetinden mukayese edilmeyecek durumda. Akıp giden otuz yıl boşuna geçmemiş, mücadelenin muhtevasına görüntüsüne (sadece dergi için söylüyorum) inanılmaz bir derinlik ve genişlik getirmiş. Ne mutlu! Buna mukabil Doğu Türkistanlı milyonlarca soydaşımızın durumunda bir iyileşme, bir düzelme olmuş mu? Siyasi bakımdan buna müspet cevap vermek oldukça zor. Ancak Rus- Çin çekişmesinin, Doğu Türkistan'a bir ölçüde rahatlık getirdiğini söylemek mümkün. Bu nispi iyileşmenin ilerde çok daha aydınlık günlere ulaşmasını dileyelim. 'Doğu Türkistan'ın Sesi'' üzerinde daha genişliğine durmak lazım. Bu ilk sayısında İsa Yusuf Alptekin'in İsmet Tümtürk'ün, Ahmet Güner'in, Mehmet Eröz'ün, Emel Esin'in, Erkin Alptekin'in, Ahmet Kabaklı'nın, Ergun Göze'nin, Osman Zeki Soyuyğit'in vukuflu yazıları yer alıyor'' dedi. Ayrıca 'Büyük şair Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu'nun nefis bir şiiri: 'Kaşgar'da Vakit'' her biri 'berceste mısra'' hüviyetindeki şiirinden şu dörtlük –sadece o bile- ne kadar manalı ve hazin:

*'Ezanın edası var, sedası tutsak,
Allahu Ekber'in nidası tutsak,
İbadetler mevcut; edası tutsak,
Kanımın içine sızan vaktidir'⁸¹*

ifadeleri ve şiiri ile Doğu Türkistan'daki dramatik durumu duygusal bir ifadeyle anlattı.

Tercüman Gazetesi'nde Ergun Göze Cidde Radyosu adlı yazısında;

Cidde radyosu Türkiye ve Türkistan için de neşriyat yapmaktadır. Cidde radyosunun müdürü Hasan Askeri Bey tecrübeli bir yayıncıdır. Her gün yaptığı 'yorumlar'' Suudi efkârında büyük alaka toplamakta. Bundan dört sene önceki gidişimde kendisiyle tanışmıştık. Bu sefer yine görüştük. Kendisi o zaman cetlerinin Erzincan'dan gelmiş bulunduğunu söylemişti. Cidde radyosunun Türkistan'a yaptığı neşriyat için kendisine teşekkür ettim. Suudi hükümetinin Doğu Türkistan'daki din kardeşlerimizin insan haklarına saygı gösterilmesi ve vicdan hürriyetine dokunulmaması hususundaki gayretlerine teşekkür ettim''

⁸¹ Altan Deliorman, "Doğu Türkistan'ın Sesi", **Tercüman Gazetesi**, 28 Şubat 1984.

dedi. Göze, kendisinden Cidde radyosu için bir mülakat yapmasını isteyen Türkiye’den Hamiddin Bey ile stüdyoya indiklerini ve “Umre” hakkında dünyayı tehdit eden komünist tehlikesi ve onun karşısındaki en büyük manevi potansiyel olan “İslam” hakkında 12 dakikalık bir sohbet ettiklerini belirterek “Cidde radyosunda başka milletlerden Müslümanlar da var. Cidde’de hayat iftara doğru canlanıyor ve sahura kadar canlanarak devam ediyor. Sabah namazından sonra sönüyor. Bu arada sahurlar da ayrı bir buluşma vesilesi oluyor. İftarlar ise tam bir “toy”... Türkistanlılar iftarlarını bir toy gibi yapıyorlar. Bizi adeta paylaşamadılar ve hepsinin davetine icabet edemediğimiz için üzüldük” ifadelerini kullanarak Doğu Türkistanlılar’a ilginin yüksek olduğunu belirtti.⁸²

1984 yılı Nisan ayında Diyanet İşleri Başkanlığı’nın davetlisi olarak Türkiye’ye gelen Dünya İslam Birliği Genel Sekreteri Dr. Abdullah Ömer Nasif, Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin için “İslam davasının 20. yüzyıldaki en büyük mücahidi” dedi. Ülkemize bir dizi ziyaret için gelen Dr. Abdullah Ömer Nasif İstanbul’da İsa Yusuf Alptekin’i ziyaretinin yanı sıra camileri ve tarihi mekânları da ziyaret etti. İsa Yusuf Alptekin ile kahvaltı da yapan Dr. Nasif kahvaltıda yaptığı konuşmada, “Türkler İslamiyet’e en büyük hizmeti yapan millettirler. Bu mümtaz milletin, İslam’a verdiği hizmeti takdirle karşılıyoruz. Bu arada hemen eklemekte fayda mülhaza ettiğimiz bir husus da, Sayın İsa Yusuf Alptekin’in kişiliğiyle ilgilidir. İsa Yusuf Alptekin bir iman ve dava adamı olarak Türklüğün ve Müslümanlığın 20. yüzyıldaki en büyük mücahitlerinden biridir” dedi.⁸³ Dünya İslam Birliği Genel Sekreteri Dr. Abdullah Ömer Nasif beraberindeki heyet İstanbul’da incelemelerde bulundu. İstanbul’da Doğu Türkistanlılarla görüşen Dr. Abdullah Ömer Nasif, “Doğu Türkistan davasını desteklediklerini bildirdi ve dünya Müslümanlarına her türlü yardıma her zaman hazır olduklarını” ifade etti.⁸⁴

Türkiye Gazetesi yazarı Ergun Göze Doğu Türkistan’ın esareti ve Türk topluluklarının bulunduğu topraklarda Rus ve Çin emperyalizmi, Türk ve İslam Dünyasının tutumu konulu “Esir Milletler” adlı yazısında;

Dünyamız iki kampa bölünmüştür. Bunlardan birinin etrafında demirperde vardır. Hatta öğrendiğimize göre birkaç ay öncesi, Doğu ile Batı Berlin’i ayıran utanç duvarı kâfi gelmediği için ikinci bir duvar inşa edilmeye başlamıştır. Dünyadaki esir milletlerin en büyük belası

⁸² Ergun Göze, “Cidde Radyosu”, **Türkiye Gazetesi**. 1984.

⁸³ İlhan Bilgü, “Siz 20. Yüzyılın En Büyük Mücahidisiniz”, **Yeni Düşünce Dergisi**, 04 Mayıs 1984.

⁸⁴ Sadık Albayrak, “Nasif: Müslümanlar’a Yardıma Hazırız”, **Milli Gazete**, 1984.

Sovyet İmparatorluğu'dur. Maalesef büyük bir kısmı esaret altında bulunan millet de bizim milletimizdir. Türk milletinin, Türkiye'deki kısmı hariç en büyük kısmı ya Rus ya Çin esiridir. Türkiye Türklük âleminin yegâne müstakil kalesidir. Birleşmiş Milletler 1959 yılında beri 17-23 Temmuz günlerinin Esir Milletler Haftası olarak ayırmıştır. Amerika'nın öncülüğünde gerçekleşen bu ayırmada esir milletler olarak sadece "Sovyet İmparatorluğu'ndaki milletler" sayılmıştır. Gerçekten Rusya tam bir esir milletler hapishanesinden ibarettir. Beyaz Ruslar'dan tutun da Özbekler, Türkmenler, Gürcüler, Kırımlılar, Kuzey Kafkas Türkler'i, Moğollar, Yakutlar vesaire. Bunların çoğu sözde otonom fakat aslında esirdirler. Bütün bu ülkelerin tabii zenginliklerini Ruslar'ın bugünkü Kızıl çarları sömürmektedir. Son zamanlarda Amerikalılar, hakları ve istiklalleri korunacak esir milletler arasına bu sefer Sovyet Rusya hapishanesi dışından Tibet'i ilave etmişlerdir. Doğu Türkistan eski başvekili muhterem İsa Yusuf Alptekin haklı olarak Türk basınına açıkladığına göre, kızıl Çin esiri milletlerin başında Tibet'ten önce, dünyanın ve medeniyetin iftihar kaynağı olan Doğu Türkistan gelmektedir. Bugün diğer esir milletlerle beraber ve Tibet'ten önce Buhariler'in, Ali Şir Nevailer'in, Dehleviler'in diyarı Doğu Türkistan'ın akıbeti konuşulmalı, uğradığı felaketlerin hesabı sorulmalıdır. Hele biz Türkler İslam âlemi için, insanlık da bunu icap ettirir. Bilhassa İslam dünyası için. Çünkü Amerikalılar'a Tibet'i esir milletler listesine aldirtan dünya Budistlerinin tazyikleridir. İslam dünyası da biraz hareketlenmiştir. Mekke'deki İslam Rabıta Birliğı Kızıl Çin'e heyetler göndererek oradaki Türkler'in akıbeti ile ilgilenmişlerdir. İslam dünyası, dünya efkârında Budistler kadar söz sahibi olmamalı mı? şeklinde ifade etmektedir" dedi.⁸⁵

Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun cenaze namazında karşılaşan Celal Bayar ve İsa Yusuf Alptekin Doğu Türkistan dramını konuştular. Konuşmaya: "Zamanında zatı alınızın büyük alakasına mazhar oldum" diyerek başlayan İsa Yusuf Alptekin, "1952'de Hindistan'dan Türkiye'ye yeni gelmişim. 1850 Doğu Türkistanlı göçmenin Türkiye'ye kabul edilmesini zamanın Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'den rica etmişim. Siz o zaman Cumhurbaşkanı idiniz. Mesele size intikal etmiş, siz de

⁸⁵ Ergun Göze, "Esir Milletler", **Türkiye Gazetesi**, 27 Temmuz 1984.

hemen halletmiştiniz. Ancak problemlerimiz bitmiş değil. Çinliler Doğu Türkistan'ı Çin muhacirleriyle dolduruyorlar. Daha önce bu bölgeye 500 bin Çinli yerleştirmişlerdi. Şimdi ise 200 milyon daha getirmeyi planlamışlar. Bütün dünyanın gözü önünde yok olup gideceğiz'' dedi.⁸⁶ Celal Bayar, Alptekin'e, ''Peki Mao'dan sonra lehimize bir değişiklik olmadı mı? diye sordu. İsa Yusuf Alptekin bu soruyu: ''Değişiklik oldu da bizim lehimize değil!.. Biraz toprak biraz da ticaret hakkı verdiler. Camileri açtılar ama dini eğitim yasak. Bunu yanı sıra çok kuvvetli asimilasyon politikasına başladılar'' cevabını verdi. Bayar daha sonra Çinlilerle Ruslar'ın münasebetlerini sordu. Bu konuda bilgiler aktaran İsa Yusuf Alptekin halen çıkarmakta oldukları ''Doğu Türkistan'ın Sesi'' dergisinden verdi. Bu dergiyi bir müddet inceleyen Bayar: ''Şimdi Mao'ya nazaran biraz rahatlama görüyorum. Sizin *Doğu Türkistan Davası* adlı kitabınızdan bir hayli faydalanmıştım. Hatta yazdığım kitapta bu konulara geniş yer veriyorum. Mao zamanını iyi biliyorum. Bize gelip yeni gelişmeler konusunda beni aydınlatırsanız memnun olurum'' dedi.⁸⁷

Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin, Türkiye'nin 3. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile evinde görüştü. Görüşmede İsa Yusuf Alptekin, Esir Türk Dünyası'nın meseleleri hakkında Bayar'a bilgi verdi. Ayrıca içinde bulundukları sıkıntılar hakkında hazırladığı mektubu da Bayar'a veren Alptekin, kendisinden problemlerin halli ve isteklerinin ilgililere iletebilmesi konusunda yardım istedi. Esir Türk illerinin meseleleri yanında çeşitli dünya meselelerinin de görüşüldüğü yaklaşık 1,5 saat süren görüşme esnasında Bayar, ''Bu gün dünyada hürriyetine kavuşmamış olarak sadece esir Türk illerinin bulunduğunu'' söyledi. Bütün Türkler'in esaretten kurtulup kendi bayrakları altında hür yaşaması gerektiğine inandığını ve kendisinin bu konuda mücadele verdiğini hatırlatan Celal Bayar, ''Ben Mao Komünizmini İsa Yusuf Bey'den öğrenmişim'' dedi.

Türkiye'de bulunan Doğu Türkistan sivil toplum kuruluşları Doğu Türkistan Günü'nü 23.12.1984 tarihinde Beyazıt'ta bir düğün salonunda kutladı. Kutlama programı Doğu Türkistan Göçmenler Derneği adına konuşma yapan dernek Genel Sekreteri Seyit Ahmet Bozkurt'un konuşmasıyla açıldı. Daha sonra dernek eski Genel Başkanı ve Doğu Türkistan Devleti eski genel sekreteri İsa Yusuf Alptekin bir konuşma yaptı. Davete ANAP (Anavatan Partisi) Grup başkan Vekili Halil Şıvgın da katıldı. Şıvgın yaptığı konuşmada: '' Anayurdumuz Doğu Türkistan'dan 1000 yıl

⁸⁶ ''İki Canlı Tarih, Tarihçinin Cenazesinde Buluştu'' **Tercüman Gazetesi**, 23.08.1984.

⁸⁷ ''İki Canlı Tarih, Tarihçinin Cenazesinde Buluştu'' **Tercüman Gazetesi**, 23.08.1984.

önce göç etmemize rağmen, hala aynı dili konuşup, örf ve adetlerimizi koruyoruz’’ dedi. Doğu Türkistan’ın tarihi, ekonomik ve stratejik durumu ile folkloru hakkında yapılan konuşmalardan sonra ANAP grup başkanvekili Halil Şıvgın ‘‘Türkler’in anayurdu Doğu Türkistan’ı görüp anladıktan sonra biz Anadolu Türkleri olarak göçler halinde geldiğimizi iyi anlıyoruz’’ dedi.⁸⁸

1984 yılının son aylarında (Kasım-Aralık) TRT televizyonu son derece ilginç bir belgesel film yayınladı. Çin-Japon yapımı bu film Türkiye’de her kesimden büyük bir ilgi gördü. Bir kısım insanımız filmi büyük bir merakla izlemiştir. Çünkü Altay Dağlarının azameti, Taklamakan Çölü’nün insana ürküntü veren kum tepeleri, Lop Nor Gölü’nün, ölü bir doğa ortasında ansızın beliren berrak suları, filme ve resme coğrafya açısından bakanları bile büyüleyecek nitelikteydi. Film Kuzey Batı Çin’deki Kansu Eyaleti’nden sonra Doğu Türkistan’a geçince coğrafi manzaralar, Anadolu Türkleri için birdenbire anlam kazanıyor. Urumçi, Turfan, Barköl, Çerçen, Kaşgar gibi şehirlerin manzaraları, camiler, pazaryerleri, dükkânlar ve evler, develer, atlar ve eşekler birden Doğuda ve Orta Anadolu’da halen gördüğümüz manzaraları çağırıştırıyor. İlkokuldan beri Tarih derslerinden hikâye gibi okuduğumuz hafızalarımızda tortu bırakan Türkler’ in anayurdu Orta Asya kavramı birden somut bir anlam kazanıyor. Buradaki kerpiç evleri, söğüt ve kavaklarla çevrili bahçeleri, yük taşıyan eşekleri, tozlu sokakları, yalın ayak koşuşan çocukları ve mahalli halkın yüzlerinden, bakışlarından yayılan sıcaklığı gördükten sonra tarih kitaplarına ilk defa gerçekten inandım. Tarihte okuduklarımız masal gibi geliyordu. Orta Asya nere, Anadolu nere diye düşünerek Anayurt efsanesini bir masal gibi kabul ediyordum. TRT ‘‘İpek yolu’’ belgeselini Türk halkına göstermekle eğitim devrimi yaptı. Sokakta herkes Turfan’daki yiyecekleri, Uygur ve Kazak kıyafetlerini ve konuşmalarını ne kadar Anadolu’yu hatırlattığını söylüyor.⁸⁹

TRT Şubat 1985’te İpek Yolu adlı belgesel filmin Türk seyircisini nasıl etkilediğini anlatmak için bir açık oturum düzenledi. Ankara Üniversitesi’nden Prof. Dr. Oluş Arık’ın başkanlığında, Çin Tarihi uzmanı Doç. Dr. Pulat Otkan ile İstanbul Üniversitesi’nden Prof. Emel Esin; Çin-Japon yapımı filmin Türk Tarihi ve Türk Dünyası açısından son derece önemli olan, fakat Çince isimler ve yersiz açıklamalar nedeniyle yeterince anlaşılamayan yönleri hakkında bilgiler verdi. Doç. Dr. Otkan: ‘‘Çin kaynaklarına göre İpek Yolu’nu açan bunu uzun süre elinde tutan Türk

⁸⁸ ‘‘Doğu Türkistan Günü Kutlandı’’, **Hürriyet Gazetesi**, 24 Aralık 1984.

⁸⁹ Prof. Dr. Aydın Yalçın, ‘‘İpek Yolu’’, **Forum Dergisi**, 15 Ocak 1985, s.21.

devletleri hakkında açıklamalarda bulundu. Milattan önce III. yüzyıl ile M.S. I. yüzyıl arasında Hun İmparatorluğu'nun İpek Yolu'nu kontrolü altında tuttuğunu Çin'e at ve kürk gibi mallar satarak, bu ülkeden ipekli kumaşlar aldıklarını, son derece önemli ticari ilişki içerisinde olduklarını'' söyledi. Hunlar'ın sosyal, siyasi, askeri kurumları hakkında bilgi verdi. Onbaşı, yüzbaşı, binbaşı gibi askeri yöneticilerin kurultay toplayarak yönetici seçtiğini Hunlar'dan öğreniyoruz'' dedi. Otkan, '' Filmde görülen altın, ziynet eşyası, bibloların dönemin sanat, kültür ve teknolojik düzeyi hakkında bize fikir verebilecek nitelikte eserler olduğunu ve eski Türk uygarlığı hakkında aydınlatıcı kalıntılar olduğunu belirtti. M. S. V. yüzyıldan kalma heykeller ve ziynet eşyasının Hunlar ve Tabgaçlar'dan kalma eserler olduğu hatırlatıldı.⁹⁰

Emel Esin Kansu'da uzun süre egemen olan Göktürk ve Uygur dönemine ait tapınaklarda VI. ve X. yüzyıllarda Türkçe yazma kitabe bulunduğunu Hunlar'dan sonra Göktürk Devleti'nin kurulduğunu hatırlattı. Doç. Dr. Otkan, ''Hunlar parçalandıktan sonra Baykal Gölü'nden Hazar Denizi'ne kadar olan bölgeyi Göktürkler'in ele geçirdiğini Ak Hunlar'ı yenerek Orta Asya'ya egemen olduklarını söyledi. Ardından, ''İpek Yolu'nu kontrol altına alan İran'daki Sasani Devleti ile komşu olduklarını İranlılar'ın dostane, barışçı ilişkiler kurmayı reddetmeleri üzerine, Hazarlar'ın kuzeyinden Karadeniz'den Kama şehri ile ticari ilişkiler kurduklarını ifade etti.⁹¹ Ulusçuluk fikrinin Göktürkler döneminde oluşmaya başladığını söyleyen Esin; ''Çin'den Roma'ya kadar geniş bir coğrafyada hüküm süren Göktürkler dönemindeki yazılı metinlerde ''Türkistan'' adının geçmeye başladığını'' söyledi. ''Turfan, Hoten, Miran gibi şehirlerde Göktürk beyliklerinin hüküm sürdüğünü'' ifade eden E. Esin; ''Türk kavimlerinin bölgeye yerleşip çoğunluğu oluşturduğunu, ''Kargı'' denilen filmde askeri kaleler olarak gösterilen zincirleme askeri tesisler kurulduğunu, Türk kavimlerinin bölgeye yerleşerek çoğunluğu oluşturduğunu, burçlarında ateş yakılarak uzak şehirlerden düşman geldiğini haber verdiğini'' anlattı. 754 yılında Göktürkler'in yıkılışından sonra Uygurlar'ın ortaya çıktığını Budist (Burkan) dinine mensup Uygurlar'ın taptığı Budist mağara tapınaklarında portre sanatının çok ilerlediğini, 8-15. Yüzyıla kadar parlak bir şekilde sürdüğünü'' anlattı. Bu bölgelerde İslamiyet'in yayılışına kadar parlak bir Uygur kültürünün

⁹⁰ Prof. Dr. Aydın Yalçın, **Forum Dergisi**, ''İpek Yolu'', 15 Ocak 1985, s.21.

⁹¹ a. g. d.

yayıldığını, Japonların da ilgi duyduğu dört telli sazın Dede Korkut hikâyelerindeki kopuzdan başka bir şey olmadığını hatırlattı⁹²

İpek Yolu belgeselinin Kaşgar şehrindeki bir bölümünde Ramazan ayında camileri dolduran kalabalığın bu bölgeye İslamiyet'in X. yüzyılda geldiğini simgeleyen önemli bir unsur olduğu anlatılmaktadır. Karahanlı sülalesinden Satuk Bağra Han çocuk yaşta iken İpek Yolu üzerindeki Kaşgar'dan geçen tüccarlardan İslamiyet'i öğrenip gizlice Müslüman olmuştu. Hükümdar olduktan sonra tebaası kitleler halinde Müslüman olan Türkler'in bu bölgede yeni bir dinamizm yarattığı dönem başladı. Budist geleneği izleri taşıyan sanat eserleri, edebiyat, mimari, gibi çeşitli alanlarda İslami unsurlara karışmaya başladı. Camiler, medreseler, çiniler, minareler bu dönemde şehirlerin havasına renk katmaya başladılar. İslami Türk Edebiyatı da bu dönemde doğdu. Büyük ansiklopedist, lügatçi Kaşgarlı Mahmud; yıllardır ticarete, diplomaside ortak dil olarak kullanılan ve büyük bir uygarlık birikiminin simgesi olan Türkçe'nin en az Arapça kadar zengin bir dil olduğunu göstermek amacıyla "Divan-ı Lügatı Türk'ü" Kaşgar'da yazdı. Türk geleneklerini İslami kurallarla bağdaştırarak, Türk düşünce, ahlak ve müesseselerini anlatan Kutadgu Bilig'i yazan Yusuf Has Hacib'de Kaşgarlı idi.⁹³

İpek Yolu belgesel filmi dolayısıyla bu yolun geçtiği bölgeler biz Anadolu Türkleri için önemli bir psikolojik çağrışım, bir içgüdü olarak, hemen herkesin ruhunda bir dalgalanma yarattı. Bugün şehirleşmenin, endüstrileşmenin geleneksel hayatımızı yok ettiği günümüzde uluslararası sorunların da etkisiyle ülkede bir bilinçaltı eğilim olarak "geçmişini hatırlama, köklerini arama" duyulmaya başlandığını hissediyor. TRT olarak bir başka belgesel "Marko Polo" adlı bir başka filmle gösterilen "İpek Yolu" aydınlar, kitleler arasında daha güçlü olarak geçmiş merak hissini uyandırdı. Milli tarihimizi, milli benliğimizi daha iyi anlayabilmek için bu iki film hemen hemen herkeste bir bilinç uyandırdı. Zihnimizin bir köşesinde yer alan eski bilgilerimize yeni bir anlam kazandırdı. Köprülü'den Zeki Velidi Togan'a kadar tarihçilerimizin ne demek istediklerini daha iyi anlamaya başladık. Göktürkler'i, Karahanlılar'ı, Harzemşahlılar'ı anlamadan Selçuklular'ı ve Osmanlılar'ı anlamamanın mümkün olmadığını durmadan söyleyen Köprülü'nün uyarıları bu film ile somut bir nitelik kazandı. Türk kültürünün, edebiyatının, mimarisinin, müesseselerinin Çin, Hint ve Greko Romen kökenli Akdeniz

⁹² a. g. d.

⁹³ a. g. d.

uygarlıklarının izlerini taşıdığını bugün artık bütün ciddi tarihçilerin kabul ettiğini görüyoruz.

Türk tarihine ve kültürüne bu açıdan bakan Prof. Dr. Zeki Velidi Togan “Umumi Türk Tarihine Giriş” ve “Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarih” adlı anıtsal kitaplarında Orta Asya’nın nasıl bir uygarlık köprüsü olduğunu, Türkler’in tarihini milli tarihin kökenlerini bu olayı hesaba katmadan açıklayamayacağını ifade etmektedir. Bugünkü Türkeli ve Türkistan ve Yakın Tarih” adlı yapıtında Zeki V. Togan M.Ö. II. Yüzyılda Göktürk Devleti’nin İskender’in kurduğu Grek Baktria Devleti’ni yıktıktan sonra, Doğu Batı ticareti ve dinlerin karıştığı, Akdeniz ve Mezopotamya uygarlıklarının Orta Asya’ya yayıldığını, Çin-Hint ve Akdeniz uygarlıklarının birbirini etkilediğini söyleyebiliriz.⁹⁴

Çin-Japon yapımı “İpek Yolu” dizisi büyük ilgi ile seyredilen dizi teknik bakımdan mükemmelliğine rağmen iki noktada tenkide konu oldu. Birincisi İpek Yolu medeniyetinin tamamı “Sarı İrk” kültürünün mahsulü olduğu teziyle hareket edilmiştir. İkinci olarak TRT’nin dizi boyunca haklı ve gerçekçi müdahaleleri yapmaması, en azından metin tercümesi sırasında emperyalist tahrifleri düzeltmemesi tenkididir.

Çin-Japon yapımı belgeselde teknik başarıyı gölgeleyen sübjektif yaklaşımı olağan karşılamak mümkün. Nihayetinde yapımcılar her şeye kendi kültür çevrelerinin olağan şartlarında ölçülü bir taraf olma tavrını koruyabilmişlerdir. Ancak TRT’nin tarafsızlığını yadırgamamak mümkün değil. Dizi boyunca sadece Türk yurtları, Türk kültürü ve Türk eserleri görüntülediği halde bu gerçeği yalnızca diziyi seyredenlerden ihtisas sahibi olanlarla Türk tarihine derin bir ilgisi olanlar fark edebilmiştir.⁹⁵ Böylesine önemli bir programda asıl istifade etmesi gereken geniş kitleler sadece gönül yordamı ile İpek Yolu boyunca kendi geçmişlerini sezebilmiş, dolayısıyla herkesten fazla haklı gururu yaşamaya fırsat olmamıştır. Doğru bir tercümenin gerçekleştirilemediği, Türk adının bile Çince telaffuz edildiği belgeselin Türk Kültürü adına kaçırılmış bir fırsat olduğu, TRT’nin de sonunda fark ettiği için 30.12.1984 Pazar akşamı bir küçük açık oturumla açık kapatmaya çalıştı.

TRT’nin yayınladığı İpek Yolu belgeseli ile ilgili Dr. Emel Esin’in Türk Edebiyatı dergisindeki yazısında: “İç Asya’dan Anadolu’ya göç eden Oğuzlar’ın evladı biz Türkiye Türkleri “İpek Yolu” adlı belgeseli heyecanla seyrettik.

⁹⁴ a. g. d.

⁹⁵ Dr. Emel Esin, “TRT’nin Değerlendiremediği Büyük Fırsat”, **Türk Edebiyatı Dergisi**, Şubat 1985, s.136.

Heyecanımız bazen hayal kırıklığına uğradı. Çünkü atalarımızın asgari miladi XI. asra kadar yaşadığı İç Asya sanatkarlar ve teknik mahareti ile bize gösteriliyor. Fakat atalarımızdan az bahsediliyor. Şüphesiz Çin-Japon prodüktörlerin İpek Yolu'nu kendi kültürleri bakımından tefsir etmelerini yadırgayamayız. Böylece bazen Türkçe olan kavim ve kişi adları Çince değiştirilerek verilmiştir. Türk tarihi yakından incelenmediğinden yanlışlar da yapılıyordu. Şunu da ilave edelim ki yanlışlar ancak ihtisas sahiplerinin fark edeceği mahiyette idi. Bu bakımdan TRT bu değerli filmi, Türk bakımından da ele almak gerektiği kanaatine vararak bizleri (Prof. Dr. Oluş Arık'ı, Doç. Dr. Polat Odkan'ı ve beni çağırdı. Prof. Dr. Arık programı idare ederek, Dr. Odkan ise, Çin kaynakları açısından İpek Yolu'nun iktisadi yönünü, Türkler ile alakalı yönünü anlatacaktı. Bana düşen filmin güzergâhında rastlanan Türk kültür ve sanat tarihi ile bağlı eserlere ve şehirlere işaret etmek idi. Keşif çalışmaları içerisinde gece gündüz çalışarak tecrübe kazanan TRT idarecileri eğitim yayınları müdürü prodüktörümüz bize bilgiler verdi. Mesleki sebeplerden her söylediğimizi vesikalar ile izaha ve ihtiyatlı ifadelerle alışıık olan bizler, TRT üslubunu öğrenmeli idik. Seyirciyi yormamak için kısa ve çarpıcı şekilde konuşmak gerekti. Ricam üzerine prodüktörümüz Orhan Bey arka planda gösterilen İpek Yolu haftasından sonra filmde bahsi geçen yerlerde ve devirlerdeki Türk sanat eserlerinden numuneler aks ettirmeye karar verdi. Milat sıralarından XI. asra kadar, İpek Yolu'nun Çin'den Doğu Türkistan'a ve Batı Türkistan'ın kapısı Kaşgar'a kadar varan milli kültür macerasından şan ve elem ile dolu safhalarını dört merhaleye bölebiliriz.⁹⁶

İpek Yolu belgeseli ile ilgili bir başka değerlendirme ise Bulvar Gazetesinde yayımlandı. İpek Yolu dizisi konusunda TRT'nin açıklayamadığı, halkın kafasında uyanan soruları DTCF Dekanı ve Sanat Tarihi uzmanı Prof. Dr. Oluş Arık cevapladı. Prof. Dr. Oluş Arık:

İpek Yolu dizisi birkaç bölümden sonra halkın ilgisini çekti. Bu ilgiyi nasıl yorumluyorsunuz sorusuna Prof. Arık: 'İpek Yolu en az benim ummadığım kadar ilgi gördü. Hem de yalnız bazı ilim çevrelerinin değil, aile çevrelerinde, mahalle kahvelerinde ilgiyle seyredildi. Üstelik o uygunsuz yayın saatine rağmen, herkes ekranın karşısına mihlandı. Aşklı, maceralı filmlerden de fazla ilgi toplaması için, böyle dokümanter bir filmde ne gibi özellik buldu insanlarımız. Bunun üzerinde uzun uzun düşünmek lazım. Sanırım sebep pek basit değildir. Hepimiz o filmde dünyanın bir başında bize

⁹⁶ "Basında İpek Yolu", **Bulvar Gazetesi**, 1985, , s. 47.

unutturulmaya çalışılan bir şeylerin var olduğunu görmekten, iyi veya kötü durumda olsun bir başka dünyada kendimizi görmekten heyecanlandığımız muhakkaktır. Bunu anlamak, kabul etmek gerekir

dedi.⁹⁷

İpek Yolu dizisinin hem eski ticaret merkezlerini tanıtırken hem de Budizm'in izlerini araştırıyordu. Bir bakıma Japonlar'ın Budizm propagandası sayılabilecek bir tarzda hazırlanması konusunda Prof. Arık: “

Çin-Japon ortak yapımı olarak sunulan film, aslında Çin'in ev sahibi olarak devlet imkânlarını seferber ettiği ancak, yazılı metinlerin sinema diline aktarılırken bütün çalışmanın esasını Japonlar'ın kurduğu bir filmidir. Çin'in çok katı ve sert bir düzenden, şimdiki liberal sayılabilecek bir ortama daha yeni geçmeye başladığı bir sırada, 1977 dolayında çekilmiştir. Bu durum etkisiyle gerçekler filmde açıkça söylenmemiş, özellikle Türk varlığı önemsiz ve basit ifadelerle geçiştirilmiştir. Mesela epeyce eski zamanları konu edindiği halde bir defa olsun Göktürk denmiyor. Eski Çin ifadesiyle Tüccü'ler deniliyor. Birtakım şehir, vadi ve vaha aşiretleri, özellikle Çin aşiretleriymiş gibi gündeme getiriliyor. Aslında o Çince verilen hanedan isimlerinin Tabgaç, Güney Hun, Göktürk ve Uygur devletleri oldukları fark edilmiyor. Buna rağmen halkın ne kadar ilgi ve merak duyduğunu gördük. Adeta bir susuzluk havasıyla filme sarılanlar oldu. Bu film hiçbir tarih ve sanat tarihi kitabının başaramayacağı, elle tutulur, gözle görülür biçimde Türkistan'ı, Türk sanat eserlerini ve eski Türk bölgelerini çarpıcı biçimde önümüze getirdi. Bunda bir Türkçülük hevesi bulup çıkarmak ve ilgilileri suçlamak gibi bir tavır takınmak anlamsız ve iyi niyetten uzak düşecektir. İster Amerika ister Rusya'nın ilgi ve hesapları gereğince ülkeleri işgal ettikleri bir dünyada kendi geçmişi ve aslı ile ilgili doğru bilgi istemek kimi, niçin rahatsız edebilir ki?

sorusu ile Türklerin yaşadığı bölgeleri tanımanın önemine dikkat çekti.

İpek Yolu dizisinde hayranlık uyandıran sanat eserlerinin, uygarlık kalıntılarının, Budist mağaralarının binlerce yıl önceki Türk boyları tarafından yapıldığını öğrendik. Bu konuda Prof. Arık: “Film eski Türkistan'ı çarpıcı bir şekilde önümüze getirdi. Yarhoto gibi şehirler, Bezeklik gibi muhteşem mağara anıtlar ile yerleşik medeniyet ve felsefi kültürün bütün özellikleri Türkistan'ın tarihi

⁹⁷ a. g. g.

dokusunu oluşturuyor. Bu Doğu Asya insanının ortaklaşa geliştirdikleri ince ve yüksek bir kültürdür. Kalıntıları bugün bile göz kamaştırmaktadır. Bu milletler arası ortaklığın en dinamik yesi Türklerdir. Ve bu gelişmelerin hepsinde kaydı vardır’’ dedi.

Türk boylarının göçebe olanları ile yerleşik olanların bu kültüre katkıları nasıl olduğu konusunda Prof. Arık: ‘‘Yarı göçebe olanları da yerleşik olanları da bu büyük Orta Asya kültür sentezlerinin yapıcıları ve taşıyıcılarıdır. Taşınabilir eşyalar üzerinde yaptıkları süslemelerde hele tılsımlı hayvan figürlerinde tabiatı mkemmел gözlemleyen yeniden başka biçim kalıpları yaratarak değişik yorumlar getirebilen bir sanat gücü görülebilmektedir’’ şeklinde ifade etti. Bu kadar büyük kültür birikimi olan Türk boylarının diğer kavimlere etkisi konusunda Prof. Arık:

Çin gibi medeniyetin en eski bölgesine müzik, raks ve tiyatronun bu Orta Asya göçebe Türkler’inden gönderilen hocalar aracılığıyla girdiğini yine eski Çin kaynaklarından öğreniyoruz. İşkemle, masa gibi ev aletlerinin de Çin’e Hun Türkleri’nden geçtiğini biliyoruz. Bunlar öğrenince o ‘‘Lannet Otları’’ yetiştirip üretmenin basit bir çobanlık olayı gibi görülemeyeceği, o günkü dünya şartlarında süper gç oluşturan bugünkü roketlerle kıyaslanabilecek üstün bir teknoloji konusu olduğunu biliyoruz. İşte böyle köklü bir geçmişten zengin etlilerle beslenmiş çok yönlü gelişmelerin tecrübeleri Türkiye sentezinin temel değerlerini oluşturmaktadır. Kültür dağarcığı boş bir alay göçebe barbar olarak değil, özetlediğimiz birikimlerle dolu olarak buraya gelen Türkler bu sayede daha önceki gelişmelerden farklı yeni bir ortam, yeni bir kişilik ve yeni biçimler dünyasını yaratabildiler⁹⁸

sözleriyle Türk kültürünün köklü ve zengin olduğunu ifade etti.

Tarihsel olayları kendi dönemlerinin şartları içerisinde değerlendirmek önemlidir. İpek yolu belgeselini de bu açıdan ele almamızda fayda var. Belgeselin 1977 yılında çekildiği göz önüne alınırsa o dönemin teknolojik şartları açısından önemli bulabiliriz. Ancak beklentileri karşılama konusunda elbette yeterli değil. Belgeselde Türk kültürü ve varlığı açıkça ortaya konulmamakta birlikte Orta Asya’da Türkler’in medeniyete katkılarını açıkça görebiliyoruz. Bu gerçeği hiçbir ideoloji ve bakış açısı değiştiremez. Uzun bir tarihsel yolculuktan sonra Anadolu’ya gelen Türk milletin’in tarihsel köklerinin, kültür havzalarının belgeselde gösterilmesi

⁹⁸ a. g. g.

halkta ilgi ve heyecan uyandırmıştır. Orta Asya ile Anadolu'nun kültürel ve coğrafi benzerliğinin yanısıra bizden bir unsurun görsel medyada yer alması önemli bir gelişmedir.

Ahmet Kabaklı Tercüman Gazetesi'ndeki köşesinde: "Bulgaristan Türkleri'ne yapılan baskılardan bahsederek dünya kamuoyunda bize sevinç veren tepkiler doğduğundan TBMM'de Devlet, meclis ve hükümetin Türkiye dışındaki Türkler'i fark etmeye başlaması açısından olumlu bulmaktadır" dedi. Yazının devamında Kabaklı:

Bizim bu ilgisiz ve kaygısız tutumumuzdan cesaret alanlar, Çin sınırından Irak'a, Kırım'a, Suriye, Bulgaristan ve Yunan topraklarına kadar bizi eziyorlardı ve ezmektedirler. Artık bizi yoklamışlar tepki görmeyince her defasında zulmü artırmışlardır. Şimdi yiğit ve samimi bir politikanın sahibi olarak Türkiye dışındaki 120 milyon Türk'ün hangi devletlerin hükmünde yaşadığı, onların edebiyat, musiki, mimari ve kültürlerini çocuklarımıza öğretmeliyiz. Fakat Rusya ve Kızıl Çin devletlerinin Türkler'e karşı tutumları çok daha büyük hadiselerdir. Türk ve Batılı gazetecilerin ziyaret ettiği Doğu Türkistan'da, Mao Devri zulmünü biraz hafiflemiş gibi gördüler. Fakat orada şimdi daha usta bir "eritme politikası" güdüyor. Gerçi Türkler'in isimlerine dillerine ve camilerine ahmakça dokunmuyorlar. Ama bu zengin Türk ülkesini Çin diyarı yapmak için, 30 sene zarfında 20 milyon Çinli'yi 5000 yıllık vatanımıza yerleştiriyorlar. Bundan ibaret kalsa iyi. 100 milyon Çinli'yi de Doğu Türkistan'a göçürmeyi planlıyorlar. Çinliler esasen bu özbeöz Türk toprağına yeni fethedilmiş toprak manasına "Sincan" adını vermişlerdir. 20 milyon Uygur Türkü'nün yaşadığı bu diyara, 100-200 milyon Çinli'nin yerleştirilmesi Doğu Türkistan'ın mahvı demektir. Bu korkunç planı dünyaya duyurmak zorundayız. Yeryüzünde esir millet yalnız dış Türkler kalmıştır. Türklüğün tabi temsilcisi ve koruyucusu olan Türkiye Cumhuriyeti'nin milli dış politikası olarak görüşülmeli, zımnen de olsa ilan edilmelidir. Yeryüzünde ne yazık ki esir olarak yalnız dış Türkler kalmıştır. Türklük bu acıya müstahak değildir.⁹⁹

görüşleriyle Doğu Türkistan'daki Çin baskısına dikkatleri çekti.

Sürekli siyasi, kültürel baskıları konu alan haberlerle gündeme gelen Doğu Türkistan zaman zaman da olsa ekonomik ilişkilerin bulunduğu haberlerle de

⁹⁹ Ahmet Kabaklı, "T.C. Bütün Türkler'in Ümidi", **Türkiye Gazetesi**, 19.02.1985, s.2.

gündeme gelmektedir. Türkiye'nin Çin ile ekonomik ilişkilerinin yer aldığı bir haberde: "Türk işadamlarının özellikle Uygur Türkleri'nin yoğun olduğu Sincan (Doğu Türkistan) otonom bölgesinde yatırım yapmaları isteniyor. Uygur Otonom Bölgesi başbakanının önümüzdeki günlerde Türkiye'ye gelerek çeşitli temaslarda bulunacağı bildirildi. Pekin Ekonomi ve Ticaret Müşavirliği'nin Türkiye Odalar Birliği'ne gönderdiği telgrafta, Türkiye'nin Uygur Bölgesi'ne kuru üzüm paketleme tesisleri, süt mamulleri ve bira fabrikaları kurması, ayrıca turizm alanında ortak yatırımlarda bulunulmasını istediği belirtildi."¹⁰⁰

Çin ile ilişkilerimizde bazı haberler ise diplomatik ve siyasi ilişkilerimize dairdir. Bunlardan biri de Tercüman Gazetesi'ndeki *Çin İşadamlarımızı Yatırıma Çağırdı* manşetiyle verildi. Haberde: "Kızıl Çin'den ülkemize bir heyet geldi. Adı "Anlayış Heyeti"! Heyeti getirenler arasında Halil Şıvgın da var. Kızıl Çin'le yapılan bir çerçeve anlaşmasının sonucu olarak Çin'den gelen bu heyet Türkiye'de umduğu ilgiyi bulamadı! Ankara'da İstanbul'da turistik geziler yapan bu heyetin ziyaretini bir takım akli evvel siyasilerimiz, "Milli Egemenlik" üzerine konuşmalar da kendilerinden istenen Kızıl Çinliler şaşırdılar ve Halil Şıvgın'a "Milli Egemenlik" nedir diye sordular. Ülkelerinde yalnız Komünist Partisi'nin egemen olduğunu dolayısıyla bu konferansta yalnız ve yalnız delegelere yedikleri yemekleri, gördükleri müzeleri anlatabileceklerini söyleyerek söz aldılar. Tabi bu durum programı düzenleyenleri şaşırttı. Zira söz alan Çinli; İstanbul'dan Ankara'dan deyimi gerekirse fragman halinde hatıralar anlatınca, "Milli Egemenlik" konferansı manasını kaybetti. Buna Çinli tercümanın bozuk ve kıt Türkçesi de eklenince ortaya gayet manasız bir durum çıktı. Bu arada salonda bulunanların bir kısmı da konferans sonrası Çinlilere, Doğu Türkistan'da yapılan mezalim konusunda epey sorular sordular. Sorulan sorulara ilk önce ilgisiz ve bilgisiz gibi görünerek geçiştirmeye çalışan Çinliler daha sonra kendilerinin Çinli olduklarını, görevli olduklarını bunu dışında bir şey söyleyemeyeceklerini ima ettiler. Öte yandan Türkiye ile Çin arasındaki ilişkiler hakkında bir açıklama yapan Halil Şıvgın: "Biz onları biliyoruz, onlar da bizi biliyorlar. Amacımız Çin ile ticaret yapmak. Yoksa bizim onlara, onların bize söyleyebilecek ve öğretebilecek ortak bir yanımız bulunmamaktadır" dedi."¹⁰¹

¹⁰⁰ "Çin İşadamlarımızı Yatırıma Çağırdı", **Tercüman Gazetesi**, 11.04.1985.

¹⁰¹ Bahtiyar Oğuzoğlu, "Egemenlik Nedir?", **Yeni Düşünce Dergisi**, 17 Mayıs 1985.

Çin'den Türkiye'ye gelen Sincan Uygur Özerk Bölgesi (Doğu Türkistan) Hükümet başkanı İsmail Amat ve beraberindeki heyet Konya'ya geldi. Şehirde belediyeyi ve çeşitli kurumları ziyaret ettikten sonra Konya'da başta Mevlana müzesi olmak üzere tarihi yerleri ziyaret etti.¹⁰²

Uluslararası etkinlikler ve konferanslara katılan Doğu Türkistan mücadelesinin temsilcileri 'Esir Milletler Haftası' dolayısıyla ABD'de yaşayan Kırım, Azerbaycan ve Türkistan Türkleri BM binası önünde gösteri yaptılar. Bu arada Doğu Türkistan Hükümeti eski genel sekreteri İsa Yusuf Alptekin bir bildiri yayınlarak, esir milletlere hür dünyanın yeterli ilgiyi göstermediğini söyledi. BM önünde çeşitli kuruluşlar adına yapılan konuşmalarda, 85 milyon Türk'ün Sovyet boyunduruğunda insanlık dışı şartlar altında yaşadığı belirtildi. Konuşmacılar, esir Türkler'in temel hak ve hürriyetlerine kavuşmalarını sağlamak için, BM ve Lahey Yüksek Adalet Divanı'na başvuracaklarını açıkladılar. Türkler'in yürüyüşüne Sovyet esareti altındaki Kazak ve Ukrayna toplumunun temsilcileri de katıldılar.¹⁰³

Doğu Türkistan eski genel sekreteri İsa Yusuf Alptekin de, Esir Milletler Haftası dolayısıyla İstanbul'da bir bildiri yayınladı. "Büyük Türk Milleti, İslam dünyası ve hür insanlık âlemi" diye başlayan bildiride, "Esir Milletler Haftası'nın 26 yıldan beri düzenlendiği, ancak insanlık âleminin ezilenlere yardım konusunda yerinde saydığı belirtildi. Bildiride Çin'de ve Sovyetlerde esir milletlere baskının bütün hızı ile devam ettiği, milyonlarca Türk'ün eritilmek istendiği ifade edildi. Alptekin Doğu Türkistan dâhil, dünyada 90 milyon Türk'ün esaret altında yaşadığını belirtti. Bildiride Çinli yöneticilerin dünya kamuoyunun gözlerini boyamak için bazı yumuşak uygulamalara giriştiği, fakat gerçek durumun kötü olduğu kaydedilerek, "Türkiye'nin ve insanlık âleminin anlayışlarına güveniyoruz" denildi.¹⁰⁴

Doğu Türkistanlılar'ın ekonomik, sosyal, kültürel sorunlarına Türkiye'nin 1980'li yıllarda ilgi gösterilmeye başladığını söyleyebiliriz. Konuyla ilgili 25.09.1985 tarihli bir haberde: "Parasız kaldıkları için İlim Yayma Cemiyeti'nin yurdunda misafir edilen Türkistanlı hacılar yurtlarına dönmek için 12 gün sürecek yolculuğa çıktılar. Hac farizasını yerine getiren Doğu Türkistanlı soydaşlarımız, yurtlarına dönmek için İstanbul'a geldiler. Ancak yanlarında getirdikleri eşyalarını satamadıkları için uçakla Çin'e dönemeyen yaklaşık 400 Doğu Türkistanlı soydaşımıza Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yardım eli uzandı. Yaklaşık 20 günden

¹⁰² "Uygur Heyeti Konya'da Coştı", **Tercüman Gazetesi**, 06 Temmuz 1985.

¹⁰³ Necdet Berkant, "Esir Türkler 90 Milyon", **Tercüman Gazetesi**, 20 Temmuz 1985.

¹⁰⁴ a. g. g.

beri İlim yayma Cemiyeti yurdunda misafir edilen soydaşlarımızdan 82 kişilik bir grup otobüs firmasıyla yapılan anlaşma ile 12 gün sürecek yolculuğa çıktı. Otobüs firması yetkilisi yaklaşık 7 bin kilometrelik “İpek Yolunu” kat ederek soydaşlarımızı Doğu Türkistan’a götüreceklerini söyledi. İran’ın transit vize için zorluk çıkarması sebebiyle soydaşlarımızın gruplar halinde vatanlarına götürüleceğini belirten firma yetkilisi, firma olarak sadece soydaşlarımızın masraflarının karşılığını alacağız dedi. Bu arada Türkiye’den minnettar olarak ayrıldıklarını ifade eden Doğu Türkistanlı soydaşlarımız, bize gösterilen ilgi ve yardımdan çok hoşnuduz, her derdimizle ilgilenildi, şimdi ailelerimizin yanına dönüyoruz, mutluyuz dediler.¹⁰⁵

Çin yönetiminin Doğu Türkistan politikasına yönelik Doğu Türkistan teşkilatlarının haberleri konumuz açısından büyük önem arz etmektedir. Doğu Türkistan teşkilatlarının, sivil toplum örgütlerinin ve önderlerinin Doğu Türkistan meselesi üzerine basın açıklamalarına, bildirilerine, konferanslarına vb. etkinliklere yer vermeye çalışmaktayız.

Doğu Türkistan Hükümeti eski genel sekreteri İsa Yusuf Alptekin bir basın toplantısı düzenleyerek, Sincan Uygur Otonom Bölgesi’nin 30. Kuruluş yıldönümü kutlamalarını kınadı. “Sincan Uygur Otonom Bölgesi’nin kurulduğu 1 Ekim 1955 Türkistanlılar için bir bayram değil, matem günü olduğunu vurgulayan Alptekin, özetle şunları söyledi: “Mao’nun ölümünden sonra iktidarı alan Çin yöneticilerinin Doğu Türkistan Türklerine eskisine kıyasla biraz daha serbestlik tanıdıkları doğrudur. Ama bu tanınan serbestiler Türkler’ i tatmin etmekten uzaktır. Tümü göstermelidir. Mesela bugün “ Sincan Uygur Özerk Bölgesi” denilmektedir. Ancak Doğu Türkistan özerk değildir. Doğu Türkistan Türkleri özerk denilen bu bölgede gerçek anlamda öz idare hakkına da sahip değildir. Bütün dizginler Çinliler’ in elinde olup ülkedeki önemli mevkielelerin yüzde 90’ını Çinliler işgal etmektedir” dedi.

Alptekin konuşmasının devamında;

Öz idare bir tarafa kalsın, Doğu Türkistan’da Türklerle Çinliler arasında gerçek anlamda eşitlik dahi sağlanamamıştır. Mesela Doğu Türkistan’ın başkenti Urumçi civarındaki fabrikalarda çalışan 200 bin endüstri işçisinin sadece yüzde 10’unu Türkler teşkil etmektedir. Geriye

¹⁰⁵ Cevdet Akyol, “Türkistanlı Hacılar Nihayet Yurtlarına Dönüyor”, **Tercüman Gazetesi**, 25 Eylül 1985.

kalanın hepsi Çinlidir. Yeni Çin yöneticileri Doğu Türkistan'da eğitimine önem verdiklerini iddia etmektedirler. Yüksekokullardaki öğretmenlerin sadece yüzde 26'sını Türkler teşkil etmektedir. Yüksekokuldaki kitapların tümü Çince'dir. Çince tedrisat yapan orta dereceli okullardan çıkan çocuklar çoğu zaman milli benliklerini kaybetmektedirler. Aslında Doğu Türkistan yeraltı ve yerüstü kaynakları ile çok zengin bir ülkedir. Ama Türkler bu zenginliklerden faydalanamamaktadırlar ve çok fakir bir durumdadırlar. Yeni Çin idarecileri Türkler'e ticaret hakkı tanıdıklarını söylemektedirler. Ama Doğu Türkistan Türkleri, bunu kendilerinin sağlam bir işyeri açmamaları için, Çinliler'in bir taktiği olarak telakki etmektedirler. Çünkü ticaretle uğraşan bir şahıs doğrudan doğruya işsizlik kategorisinden çıkarılmaktadır. Bu serbest ticareti ise elinde sermayesi olanlar yapabilmektedir. Yeni Çin idarecileri Türkler'e dini hürriyet verdiklerini ifade etmektedirler. Bu sözlerini ispat etmek için camilerin bazılarının açılmasına, Kuran-ı Kerim'in basılmasına ve "Hac" farzasının yerine getirilmesine izin verilmeye başlamışlardır. Ama bu İslam dünyasının gözünü boyamak için kullanılan bir taktiktir. 1949'dan önce Doğu Türkistan'daki Çinliler' in nüfusu sadece 200 bin civarında idi. Resmi Çin kaynaklarına göre bu rakam 6 milyonu bulmuştur. Çin idarecileri Türkler'in muhaceretin durdurulması taleplerine aldırmadıkları gibi, Çinliler'i muhaceret için teşvik etmektedirler. Çin idarecileri Doğu Türkistan'a gidip yerleşmek isteyen Çinliler'e almakta oldukları ücretin iki katını ödemektedirler. Bu yüzden 1980 yılından itibaren her yıl ikiyüzbin Çinli Doğu Türkistan'a göç etmeye başlamıştır. Çin Komünist Partisi Genel Sekreteri Hu Yaob-un 1983'te yapmış olduğu bir konuşmada "Doğu Türkistan'ın kolayca 200 milyon Çinli'yi barındırabileceğini" söylemiştir. Çinliler'in nihai hedefi budur. Bu nihai hedef gerçekleşecek olursa, bu durum Doğu Türkistan Türkler'i için gerçek bir felaket olur.¹⁰⁶

sözleriyle gelecekte Doğu Türkistan'a yönelik en büyük asimilasyona dikkatleri çekti.

¹⁰⁶ İsa Yusuf Alptekin, "Özerkliğin Adı Var Kendi Yok", **Yeni Düşünce Dergisi**, 8-14 Ekim 1985, s.10

Doğu Türkistan konulu haberler arasında Türk-Çin ekonomik ilişkilerine ait olanlar önemli bir gündem oluşturmaktadır. Cumhurbaşkanı Kenan Evren ile Çin Cumhurbaşkanı Li Xiannien'in karşılıklı ziyaretleri ve Başbakan Turgut Özal'ın Çin Halk Cumhuriyeti'ne yaptığı geziden sonra giderek artan Türk-Çin ilişkileri karşılıklı ziyaretlerle devam ediyor. Çin Halk Cumhuriyeti'ni geçen yıl ziyaret ederek Doğu Türkistan'a giden ilk Türk parlamenter olan ANAP Genel Başkan Yardımcısı Halil Şıvgın TBMM'de Türk-Çin Dostluk Grubu'nu kurdu. Parlamentolar Arası Dostluk Grubu'nun Türk kesimi başkanı olan Ankara milletvekili Şıvgın, "Türkiye ile Çin arasındaki ikili ilişkileri geliştirmek için en uygun zemin, Uygur Özerk Bölgesidir" dedi. Halil Şıvgın Türk işadamlarını bölgeye yatırım yapmaya çağırdı. Halil Şıvgın iki ülke arasındaki işbirliğini geliştirmek için en uygun zeminin ne olduğu yolundaki bir soruyu cevaplarken, "Çin'in 1978 yılından beri yabancı sermayeyi teşvik ettiğini, kıyı bölgelerinde kurulan 14 serbest bölgede yabancı sermayeye her türlü kolaylığın sağlandığını" hatırlattı.¹⁰⁷

Orta Asya Türk toplulukları ve Doğu Türkistan konulu gerek yabancı gerekse yerli belgesel yapımlarını da ele almaktayız. Bunlardan "İpek Yolu" adlı TRT yapımı belgesel hakkında Ergun Göze Türkiye Gazetesi'ndeki yazısında; "Pazartesi günü Türk televizyonunda alışmadığımız bir program vardı. Gerçi böyle bir programı daha önce de seyretmiştik. Amma o yabancı yapımdı. Adı "İpek Yolu" idi. Ve yabancı yapımda da Türk'ten başka bir şey yoktu aşağı yukarı. Evet vardı bu da Budizm idi, ama sadece heykel olarak, harabe olarak. Medeniyet İslam-Türk medeniyeti idi. İnsanlar bizim insanlarımız idi. Galiba bu dizinin Türkiye'ye kazandırdığı büyük alaka TRT'mizi tesir altına aldı ki bu sefer Türk televizyonu anayurdumuzu ekrana getirme ihtiyacı hissetti. O Türk televizyonu ki Antarktika'dan Güney Amerika'ya Afrika cangıllarına kadar girmediği yer sadece Türk'ün anayurdu idi. Evet bu program Türkiye'de büyük bir duygu dalgalanması ve gözyaşı içerisinde seyredildi. TRT'ye çok kızan, çünkü devletin, milletin gerçek sahibi olmanın şuurunda olan çevrelerce yani büyük çoğunlukça fevkalade beğenildi. Belgeselde sanki bir Anadolu kasabasıdayız. Her şey ne kadar benzer ne kadar aynı. Aksakallı dedeye bizim Ulu Camii'nin imamına ne kadar benziyor. Ya şu tezgâhtaki adam, her sabah kapıya gelen sütçünün aynı. Bak evin içindeki halılara kilimlere; sanki bir Türkmen obası. Tabi ne sandın en eski Türkmen obası zaten. Bak şu çadırlara. Bu da

¹⁰⁷ "Türk Çin Dostluk Köprüsü Ticaret Köprüsüne Dönüyor", **Tercüman Gazetesi**, 16 Ekim 1985.

romanlarda okuduğumuz ‘‘Ötüken’’ Yahu şu çocuklara bak şu deli atlara ne kadar rahat biniyorlar? Biz kadife koltuklara o kadar rahat kurulamıyoruz. Ya şu musikimiz. ‘‘Öz musikimiz’’ Türk musikisinin aslı Bizans’tır, Arap’tır, Acem’dir diye zırvalayanlar acaba dinliyorlar mı? Ya oyunlardaki zarafet? Asalet... Bak bak spiker hanım ne derse hemen anlıyorlar. Hemence anlaşıyorlar. Bu kadar bin kilometre, bu kadar asır aradan sonra hala aynı dili konuşmak, aynı dine bağlı olmak, aynı kültür unsurlarını yaşamak ne güzel şey. Dünyanın bir ucundan bir ucuna Türk ve Müslüman olmak ve kalmak ve hep bu kavilde olmak hem de bunca zulümlere, istilalara, ceberrut rejimlere rağmen ne büyük şey. Bak işte ezanı Muhammedi.. İşte cami... İşte iki büküm camiye giden ihtiyar, onu tutup camiye koşturan genç...

Evet seyredenler bunları söylediler. En manalısı bir genç çift arasında geçti. Hanım kocasına takılıyordu. İşte şimdi bizim beyin gözleri dolar. Fakat biraz sonra bey baktı ki hanımın gözlerinden yaşlar süzülüyor. Rahmetli anam öyle derdi: ‘‘Oğul kan ispatsız kaynar.’’

Göze, yazının devamında ‘‘TRT hala Sincan diyor, Ankara’nın Sincan’ını hatırlatıyor ama bunun aslı Doğu Türkistan, Türkistan. Ve biz bu oyunu bu kültürü, bu milletdaşlarımızı yirmi beş sene evvel yazdık çizdik, anlattık. İsa Yusuf Alptekin Bey bu oyunları, bu şarkıları, bu kıyafetleri defalarca sergiledi, geceler yaptı, dertlerini anlattı. Biz de yazdık, çizdik, orada bir vatan var, bizim milletimiz var dedik. O zaman bize: ‘‘ırkçı, Turancı, gerici, yobaz, mürteci’’ akıllarına ne geldiyse dediler. Kimler? Tam o sırada Ho amcaya ağlayanlar, Kastro’ya gönül bağlayanlar. Kuzey Kore’den yana çıkan, Peşte’deki Rus tanklarına alkışlayanlar, hatta hatta İstanbul’a gelen Moskova sirkinin bir ayısı vardı. Goşo mu? Boşo mu? Ne işte onu öve öve bitiremeyenler. Adamların Türk’le Müslüman’la tarihle ne alakaları var? Kaptırmışlar kendilerini sol rüzgarlara, serseri yaprak gibi gidiyorlar. Moskova sirkinin oyununa ilanı aşk ediyorlar. Ve memleketi de demirperde gerisine götürmek istiyorlar’’ ifadelerini kullandı.

Zaman en iyi hakemdir. Bugün Kızıl Çin Rusya’ya, Rusya Kızıl Çin’e karşı Türk desteğine muhtaç ta, anayurdumuzdan bir kaç manzara görebiliyoruz. Yoksa bunlara bu ‘‘irtica yaygaracılarına’’ kalsaydı mümkün müydü? Evet bu programı milletimiz sevgi gözyaşlarıyla, irtica yaygaracıları da hüsrana gözyaşlarıyla seyrettiler. Çünkü ‘‘bu Türklük, bu Müslümanlık, bu iman komünist zulmüne

anayurtta bu kadar dayandığına göre burada baba yurtta işimiz çok zordur’’ diyerek üzüldüler. İki gözyaşı da iyidir.¹⁰⁸

TRT’nin ‘‘Doğu Türkistan’’ konulu ‘‘Gezelim Görelim’’ belgeseli toplumda büyük beğeni toplamış olup programın yayınının tekrarı konusunda büyük talepler gelmiştir. Ankara Televizyonu yapımcılarından Nuray Yılmaz ve TRT ekibinin Çin ve Doğu Türkistan’da gerçekleştirdiği ‘‘Gezelim Görelim’’ adlı program seyirciden tam not aldı. Programın bir daha yayınlanmasını isteyen binlerce televizyon seyircisine TRT Genel Müdürü Tunca Toskay söz verdi. Toskay programın mutlaka yayınlanacağı sözünü verdi. TRT ve Çin Halk Cumhuriyeti Televizyon Bakanlığı arasında yapılan anlaşma gereği Çin’e davet edilen TRT ekibinin Çin ve Doğu Türkistan bölgesinde yaptığı çekimler ve röportajlar 14 Ekim ve 21 Ekim akşamları iki bölüm halinde ‘‘Gezelim Görelim’’ programı adı altında televizyonda yayınlandı. Türk kültürünü, dilini, gelenek ve göreneklerini yaşatan Türk toplumlarını konu alan program, ekran başındaki binlerce seyirci tarafından çok beğenildi. Gazetemizi telefonla arayarak, telgraf ve mektupla programın bir defa daha yayınlanmasını isteyen seyirciler adına Prof. Dr. Tunca Toskay ile yapılan görüşmede, ‘‘Programın rastgele bir program olmadığını, çeşitli girişimlere aylar önce başladıklarını ve programın hazırlıklarının Çin gezisi sırasında yapıldığını ifade ederek; ‘‘Çin ve Doğu Türkistan’da yaşayan Türkleri aynı zamanda yaşadıkları yerleri konu alan bir program hazırlamayı aylar önceden planladık. Programın her dakikası önceden hesaplandı. Temasları çok önceden yapıldı. Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumunda görevli bilim adamları ile üniversite öğretim üyelerinin görüşleri alındı. Gezi programını gerçekleştirildiği güzergâhlar önceden tespit edildi. Ve programın yapılması için TRT’nin başarılı yapımcılarından Nuray Yılmaz ile bir ekip görevlendirildi. TRT Genel Müdürü Tunca Toskay Çin gezisine katılmasının sebeplerinden birisi de bu programın en iyi şekilde gerçekleştirilmesi amacıyla girişimde bulunmak olduğunu ifade ederek; ‘‘Çin gezisi sırasında yetkililerle görüştüm, aramızdaki kültür anlaşması çerçevesinde yapacağımız programdan bahsettim. Son derece iyi karşıladılar ve ellerinden geleni esirgemediler. Program sadece onları değil Türk kültürünün Çin’de devam eden yönlerini, İslam Dinini,

¹⁰⁸ Ergun Göze, ‘‘Ekranada Gözyaşları’’ **Tercüman Gazetesi**, 24 Ekim 1985.

orada yaşayan insanların konuştuğu Türkçe'yi de yansıtan bir programdı. İnşallah ilk fırsatta yeniden yayınlanacak''¹⁰⁹ dedi.

Dünyada Türkler'le ilgili yapılan konferanslar, seminerler ve sempozyumlarda da Doğu Türkistan yer almaktadır. Bunlardan 28 Nisan 1987'de Ankara Üniversitesi tarafından düzenlenen ''Dünyada Türkler'' konulu sempozyum basında geniş yer aldı. Ankara Üniversitesi tarafından düzenlenen ''Dünyada Türkler'' sempozyumunda Ankara Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Tarık Somer, dünyanın en büyük ve uzun ömürlü devletlerini kurmuş olan Türk milletinin üçte ikisinin halen anavatanı dışında ve güç şartlar içerisinde yaşadıklarını söyledi. Sempozyumun açılışında bir konuşma yapan Prof. Dr. Somer: ''Türkler'in Doğu Asya'dan Avrupa'ya, bir yandan Kuzey Afrika'ya kadar yayıldıklarını, tarihin akışı içerisinde pek çoğunun Türkiye Cumhuriyeti ve KKTC dışında bağımsızlıklarını kaybettiklerini söyledi. Somer; anavatan dışındaki Türkler'in her türlü baskıya rağmen kendi kültürlerini yaşatma çabası içinde olduklarını söyleyerek, halen SSCB, Çin Halk Cumhuriyeti, Afganistan, İran, Irak, Bulgaristan, Suriye, Romanya, Batı Trakya ve Yugoslavya'da yaşayan 100 milyon Türk'ün hayat tarzı hakkında bilgi verdi ve içinde bulundukları güç şartları anlattı.

Sovyetler Birliğinde halen 60 milyon Türk'ün bulunduğunu ve ülkenin değişik yerlerine dağıldığını söyleyen Somer: ''Türkler'in yaşadığı yerlerde İslam Dini aleyhine şiddetli bir politika uygulandığını, Müslümanlar'ın aşağılandığını kaydetti. Her şeye rağmen halkın dini duygularının zayıflamadığını, Türk nüfusunun hızlı artışı karşısında Sovyetlerce çeşitli tedbirler alınmaya çalışıldığını ifade eden Somer: ''Ruslarla evlenen Türkler'e mesken dağıtımında öncelik tanınmaktadır. İşyerlerinde terfi edebilmektedirler. Burada Türk milliyetçiliğinin en kuvvetli olduğu yer ise Azerbaycan'dır'' şeklinde konuştu.

Somer Çin Halk Cumhuriyeti'nde 16 milyon, Afganistan'da 7 milyon, İran'da 15 milyon, Irak'ta 1 milyon, Suriye'de 1,5 milyon, Bulgaristan'da 2 milyon, Romanya'da 70 bin, civarında, Batı Trakya'da 120 bin, Yugoslavya'da 180 bin Türk yaşadığını bildirdi. Prof. Dr. Somer Çin Halk Cumhuriyeti'nde azınlıklara önemli kamu görevleri verilmektedir. Halkı kendi din, dil ve kültürlerini öğrenme imkanı verilmiştir. Kültür İhtilali döneminde kapatılan bütün mescitler şimdi açıktır. Çin

¹⁰⁹ Olcay Atlı, 'Doğu Türkistan Programı Bir Daha Yayınlanacak', **Tercüman Gazetesi**, 25 Ekim 1985.

Komünist Partisi'nin iktidara gelmesinden sonra başlatılan baskı hareketleri sonuç vermemiş, Türkler Çinliler içerisinde eritememiştir. 1984'ten itibaren soydaşlarımız üzerindeki baskı hissedilir ölçüde kalkmıştır.” dedi.¹¹⁰

Doğu Türkistan'ın Çin tarafından asimilasyonu konulu seminer, konferans, panel, söyleşi gibi birçok etkinlik söz konusudur. İslam Dergisi'nin 1986'da İsa Yusuf Alptekin ile yaptığı söyleşide Doğu Türkistan halkının ayakta kalabilmesi şartının dini, inancı ve kültürü olduğu gerçeği ifade edildi. Söyleşide Alptekin “Çünkü insanları asimilasyondan, Çinlileşmekten ve Komünizm propagandasından alıkoyan en önemli etkenin din olduğu muhakkaktır” düşüncelerine yer verdi. Alptekin, “Ruslar'ın sırf kendi kardeşi olduğu için kardeşine mezarını kazdırıp gömdüklerini, Doğu Türkistan davası için her şeyini verdiğini; toprağından, malından her şeyinden feragat ederek yola çıktığını ifade etmektedir. Alptekin: “her şeyimi bu dava için verdim diyebilen insanların davaları anılırsa isimleri, isimleri anılırsa davaları hatırlanır. Dava ve kişi adları özdeşleşmiştir, Doğu Türkistan denilince de İsa Yusuf Alptekin adı akla gelir” dedi.

İsa Yusuf Alptekin 1901 yılında Kaşgar yakınındaki Yenihisar'da doğdu. İsa Bey Doğu Türkistan'ı anlatırken: “Hicri 325 yılında Karahanlılar İmparatorluğu'nun ünlü hükümdarlarından Satuk Buğra Han'ın, Ebu Nasır Samani adındaki bir zatın teşvik ve telkinleriyle İslamiyet'i kabul etmesi neticesinde bütün tebası da İslamiyet'i kabul etmiştir. İslam dini de bu tarihten sonra devletin resmi dini kabul edilmiştir” demektedir. İsa Yusuf Alptekin ailesi; babası Kasım Hacı Muhammed Ali Bey, annesi Ayşe Hanım'dır. İsa Bey ailesinin yanında iyi bir dini eğitim ve terbiye ile yetişir. Bu devirde Doğu Türkistan'da görünürde Maoist Çin hakimiyeti vardır. Ancak Çin'in yardımına koşan Leninist Rusya ve Müslüman halkı sömüren İngiliz imtiyazlarını kullanan Hintli tüccarlar vardır. Bunların hepsi yan yana birbirini desteklemekte ve çalışmaktadırlar. Müslümanlarsa yalnızca adlarını muhafaza edebilmiş, direnerek parça parça edilmiş çağdaş köleler olarak kullanılmaktadırlar. İsa Yusuf Alptekin 1926 yılında Kaymakam Cin De Li ile birlikte onun muavini olarak gittiği Batı Türkistan'da esarete olduğunu fark eder. Bu tarihten sonra siyasi anlamda bağımsızlık fikirleri edinir. Batı Türkistan'da Doğu Türkistanlı özgürlükçülerle görüşmeler yapar. Esaretten kurtulmak üzere 60 yıllık bir mücadele başlar. Ancak Alptekin'in bu arada sağlığı da bozulur, gözleri artık görmemektedir.

¹¹⁰ “Dünyada Türkler Sempozyumu Başladı”, **Tercüman Gazetesi**, 29 Nisan 1987

İsa Yusuf Alptekin amacının Doğu Türkistan'ı esaretten kurtarmak olduğunu tüm Doğu Türkistanlıların bu düşünceyi taşıdığını söylemektedir. Alptekin sayıları 30 ile 50 milyonu bulan Çinli Müslümanlarla iyi geçinemediklerini, sebep olarak ise onların aşırı milliyetçi olmalarından göstermektedir. Öyle ki tüm Çinliler'in: "Bütün dünya milletleri Yahudiler' in milliyetçilikleri karşısında bir şey yapamazlar ama, Çinliler Yahudileri de eritir" düşüncesi tüm Çinliler'in milliyetçi yaklaşımları nedeniyle kendileriyle geçinememelerine sebep teşkil etmektedir. Alptekin kendisinin Doğu Türkistan'da olduğu sırada 200 bin Çinli Müslüman'ın olduğunu, günümüzde bu sayının 500 bini bulduğunu; Çin'in Doğu Türkistanlılar ile Çinli Müslümanları karşı karşıya getirme politikası amaçladığını ifade etmektedir.

Alptekin, "Türkiye'ye iltica ettikten sonra 35 yıldır Doğu Türkistan meselesini başta Türkiye olmak üzere hür dünyaya anlatmak için 25 ayrı ülkeyi gezdiğini, çok sayıda İslam Konferansı'na katıldığını, Türkiye'de yüzlerce konferans verdiğini, basın toplantıları yaptığını ve birkaç kitap neşrettiğini, ancak komşularından, dindaşlarından, ırkdaşlarından ve insanlık aleminden yardım ve destek göremediğini söyledi. Teşkilat olarak Mekke'deki Dünya İslam Birliği Teşkilatı (Rabıtatül Alemi el İslami)'nin kendilerine maddi ve manevi destekte bulunduğunu ifade etti. Bunun dışında bizim davamız uluslararası platforma nasıl gelebilir. En büyük desteği Türkiye'den beklediklerini, bunun diğer azınlık Türkler kadar hakları olduğunu belirtti. Arap Dünyasının Filistin davasıyla yakından ilgilendiğini, Filistin nasıl Arap dünyasının davası ise Türkistan'da İslam Dünyası için önemlidir. Hatta Türkiye bile Filistin davasının binde biri kadar bizimle ilgilenmiyor. Bu arada Türkiye'nin Filistin davasıyla ilgilenmesinden memnun olduğunu da belirtmektedir. Doğu Türkistanlılar'ın Hac vazifesini ancak Türkiye üzerinden yapabildiğini, ayrıca Türkistanlılar'ın İstanbul'u görmek istediklerini; Çin'in ülkeden belli miktar para dışında dışarıya çıkarılmasına izin vermediğini, onların da Türkiye'ye getirdiği mallarını satarak ihtiyaçlarını karşıladıklarını, ancak Türkistanlılar'ın mallarına Türk gümrüğünde el konulduğunu söyledi. Pakistan üzerinden Hacca gidenlere kolaylık gösterildiğini, hatta Ziya ül Hakk'ın bizzat emir verdiğini Türkistanlılar'ın mallarına bakılmadığını, yiyecek ve yatacak yer sıkıntısı çekilmediğini anlattı. Türkistan ve İslam âlemindeki Türkler'in, tarihi geçmişinden

dolayı Türkiye'yi lider olarak gördüğünü; bu bağlılık ve sevgi bağlarının koparılmaması gerektiğini vurguladı.¹¹¹

Doğu Türkistanlılar'ın kültürlerini, geleneklerini ve dini yaşamlarını konu alan haberler basında önemli yer tutmaktadır. İstanbul Güneşliköy'deki Kazakkent'te oturan Halife Altay Kur'an-ı Kerim'in "Kazakça" mealini yazdı. 71 yaşındaki Halife Altay, bu çalışmasını 10 milyon dolayındaki Kazak Türkü'ne hizmet amacıyla yaptığını söyledi. Altay Kur'an-ı Kerim'in Kazakça mealini üç yıllık bir çalışma sonunda gerçekleştirdiğini söyledi. Türkistanlı Halife Altay bu çalışmayla ilgili şu bilgileri verdi: "Upuzun meşakkatli yıllar geçirdik. 1933'te Doğu Türkistan'ın başına Şın Şı Sey isimli bir komünist geçmişti. Karşı gelenler zindanlara atıldı. Binlerce Türkistanlı 1938'de yurdumuzdan ayrılıp Pakistan'a sığındık, burada 12 yılımız geçti. Gene zorluklarla dolu bir yolculuktan sonra 1953'te Türkiye'ye geldik. Bu çileli yıllarda pek çok insanımız yollarda can verdi. Büyük kısmı Sovyetler Birliği'nin Kazakistan Cumhuriyeti'nde yaşayan ve dünyanın çeşitli bölgelerine dağılmış 10 milyon dolayında Kazak var. Bunlar Arapça bilmez. İşte bunca sıkıntılı bir hayat geçiren bu Müslüman kardeşlerimiz için Kazakça bir Kur'an-ı Kerim meali hazırladım. Halife Altay'ın verdiği bilgiye göre Kur'an-ı Kerim "Rabıta" tarafından bastırılacak ve dağıtılacak.¹¹²

Doğu Türkistan Vakfı tarafından düzenlenen "I. Milletlerarası Kültür ve Tarih Semineri" 6 Nisan 1988 saat 10:00'da Atatürk Kültür Merkezi" Konferans salonunda başlıyor. Seminerde 22 yerli ve yabancı ilim adamı tebliğ sunacak. Bugün Doğu Türkistan Vakfı kurucusu İsa Yusuf Alptekin, başkanı emekli general M. Rıza Bekin ve genel Sekreter Doç. Dr. Mehmet Saray'ın yapacakları açılış konuşmasından sonra Prof. Dr. Abdullah Ömer Nasif ve Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu başkanlığında ilk konuşmada şu tebliğler sunulacak: Prof. Dr. Edvard Allvorth (Colombia Üniversitesi) "Türkistan Kültürü Üzerinde Çalışmanın Önemi", Prof. Dr. Alexandre Bennigsen (Sorbon Üniversitesi) "Doğu Türkistan Çalışmalarının Önemi", Dr. M. Ali Albar (Suudi Arabistan): "Doğu Türkistan'ın İslam Tarihindeki Rolüne Kısa Bir Bakış" Dr. A. D. W. Forbes (Aberdeen Üniversitesi): "Gulca'da

¹¹¹ "İsa Yusuf Alptekin'le Doğu Türkistan Müslümanları Üzerine", **İslam Dergisi**, Haziran 1986, s. 37-39.

¹¹² Kemal Önder, "Kazakça Kur'an-ı Kerim Yazıldı", **Tercüman Gazetesi**, 14 Şubat 1988.

Doğu Türkistan Cumhuriyeti, Dr. Engin Muhabay (Almanya) ‘‘Doğu Türkistan’da Kazaklar’’¹¹³

I. Milletlerarası Türkistan Kültür ve Tarih Semineri konusu ulusal basında geniş yankı bulmuş, basın yayın organlarında önemli bir haber olarak yer almıştır. Meseleye gazeteler farklı açılardan bakmışlar ve değerlendirmişlerdir. Hürriyet Gazetesi’nde seminer, ‘‘Çin Halk Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği’nde yaşayan yaklaşık 80 milyon Türkistanlı’nın, tarihsel ve kültürel değerlerinin tartışıldığı I. Milletlerarası Tarih ve Kültür Semineri’nde konuşan Doğu Türkistan Vakfı kurucusu İsa Yusuf Alptekin, ‘‘100 milyondan fazla esir Türk’ün lideri Türkiye Cumhuriyeti ‘ni Allah ilelebet payidar etsin’’ sözleri ile yer aldı.

Amerikan Merkezi Haberalma Örgütü (CIA) Ankara eski istasyon şefi Paul Henze ile yurtdışındaki bazı Türk öğretmenlerin parasını ödediği için uzun süre tartışmalara neden olan Rabıta Örgütü’nün Genel Sekreter Yardımcısı Muhammed Nasır El Abudi’nin de konuşmacı olarak katıldıkları 2 gün sürecek seminer, 6 Nisan 1988’de sabah Atatürk Kültür Merkezi’nde başladı. Münih’teki Radyo Liberty (Özgürlük Radyosu)’nin müdürü Enders Wimbash ile semineri izleyen CIA eski istasyon şefi Paul Henze, sürekli fotoğraf çekti. Seminere Society For Central Asian Studies (Orta Asya Çalışmaları Derneği) adına katılan Paul Henze; bugün ‘‘Kaşgar’da Büyük Oyun: Yakup Bey’e Gönderilen İngiliz ve Rus elçileri’’ konulu bir bildiri sunacak.

ABD, Federal Almanya, Fransa gibi ülkelerle Türkiye’deki çeşitli üniversitelerden bilim adamlarının 22 bildiri sunacakları seminerin ilk gününde konuşan Rabıta Örgütü’nün Genel Sekreter Yardımcısı Muhammed Nasır El Abudi, ‘‘Rabıta’nın Türkistanlı gençlere eğitim bursu verdiğini’’ söyledi. Abudi, ‘‘Kendi vatandaşlarında din, dil, ırk çoğunluğunu kaybetmekte olan Türkistanlılar’ın durumu tüm dünya ülkeleri tarafından acil olarak ele alınmalıdır’’ dedi. Türkistan’dan İbn-i Sina, Farabi büyük ilim adamlarının çıktığını söyleyen Abudi, yabancı işgal altında özgürlüklerden yoksun yaşayan Türkistanlılar’a tüm İslam dünyası ve Türkiye yardım etmelidir’’ diye konuştu.¹¹⁴

¹¹³ ‘‘Doğu Türkistan Kültür ve Tarih Semineri’’, **Tercüman Gazetesi**, 06 Nisan 1988.

¹¹⁴ Tarık Devrim, ‘‘Rabıtalı CIA’lı Seminer’’, **Hürriyet Gazetesi**, 07 Nisan 1988.

Doğu Türkistan Vakfı tarafından düzenlenen “1. Milletler Arası Türkistan Kültür ve Tarih Semineri”nin ikinci gününde, Türkistan’daki Çinlileştirme ve Ruslaştırma siyasetinden örnekler vererek, Türkler’in kendi topraklarında dördüncü sınıf insan muamelesi gördüğünü söyledi. Türkistan’ı unutturmak için “Türkistan” yerine “Orta Asya” ifadesinin Sovyetler tarafından kasıtlı olarak kullanıldığını ifade eden tarihçi Dr. Baymirza Hayıt, Ruslar ve Çinliler tarafından tahrif edilen Türkistan tarihinin de hakikatler çerçevesinde ele alınması gerektiğini söyledi. Doç. Dr. Mehmet Saray ise Rus tazyikinden rahatsız olan Osmanlı Devleti’nin İngilizler’in dostluğunu korumak için Doğu Türkistan’a silah ve cephane yardımı yaptığını söyledi.

Seminerde İstanbul’a gelen ABD’nin Orta Asya uzmanı Paul Henze “Sovyetler Birliği parçalanmaya gidiyor” dedi. Henze Sovyetler Birliği’nin her yerinde büyük gerginlikler yaşandığını belirterek, Karabağ, Ermenistan’da yaşanan gerginliklerin “parçalanmaya gidişin başlangıcı” olarak nitelendirdi. Sovyetler Birliği’ndeki Türkler’in nüfusunun hızla arttığına dikkat çeken Henze “ilerde bir Türk ayaklanmasının mümkün olduğunu” söyledi. Bir soru üzerine: “Türkistan’ın bir nevi yabancı işgali altında olduğunu ifade ederek, hür dünyanın konuyla ilgilenmesi gerektiğini” söyledi.¹¹⁵

Doğu Türkistan konulu etkinlikler sadece bilgilendirme veya meselenin siyasi yönüyle alakalı olmamaktadır. Aynı zamanda Türkistan’a ait her türlü kültürel unsurlar da toplumun dikkatine sunulurken sosyo-kültürel yapının canlı tutulması ve Anadolu’da yaşayan Türklerle kültürel ilişkilere de vurgu yapılmaktadır. Doğu Türkistan Türkleri’nin davasını tanıtmak amacıyla düzenlenen I. Milletlerarası Türkistan Tarih ve Kültür seminerine yerli ve yabancı çok sayıda bilim adamı katılıyor. Doğu Türkistan Türkleri’nin uğradığı zulüm ve baskıları tüm dünyaya duyuran ve bu uğurda bir ömür tüketen İsa Yusuf Alptekin’in öncülüğünde düzenlenen seminer nedeniyle bir de sergi açıldı. Sergide Doğu Türkistan folkloru sergilenmiştir.¹¹⁶

I. Milletlerarası Türkistan Kültür ve Tarih Semineri İstanbul’da başladı. Doğu Türkistan Vakfı tarafından yapılan seminere birçok vakıf üyesinin yanı sıra,

¹¹⁵ “Ruslar ile Çinliler Türklüğü ve İslamiyet’i Eritme Politikası Gündüyor”, **Tercüman Gazetesi**, 07 Nisan 1988.

¹¹⁶ “Doğu Türkistan Folkloru Sergilendi”, **Güneş Gazetesi**, 07.04.1988.

aralarında Marmara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Orhan Oğuz'un da yer aldığı öğretim üyeleri ve yabancı Türkologlar katıldı. Seminerde konuşma yapan Doğu Türkistan Vakfı kurucusu ve Doğu Türkistan eski Genel Sekreteri İsa Yusuf Alptekin esir Müslüman Türkler arasında en talihsizinin Doğu Türkistan Türkleri'nin olduğunu ileri sürdü.

Kolombiya Üniversitesi Orta Asya Bölümü Başkanı Prof. Dr. Edward Allworth, "Türkistan Kültürü Üzerine Çalışmanın Önemi" başlığı ile yaptığı konuşmasında Sovyetler Birliği'nin Türkistan'a karşı yaptığı baskıların en ağırının fiziki değil, kültürel baskı olduğunu açıkladı. Seminerin ilk gününde Londra Kraliyet Tıp Fakültesi üyelerinden Suudi Arabistan asıllı Dr. Muhammed Ali Albar Türkistan'ın İslam Tarihi üzerindeki öneminden bahsetti. Öte yandan Hürriyet Avrupa Radyosu Kazak Lehçesi bölümü görevlilerinden Dr. Muhabay Engin, Türk Kazakları ile Kazçiler ile Rus Kazakları diye tarif edilen Kazaklar arasında ne ırk ne din, ne de dilce hiçbir ilişkinin olmadığını belirtti. Türkistan müzik ve folklorunun yanı sıra el sanatları ve kitaplarının da sergilendiği seminer 3 Nisan'a kadar sürecek.¹¹⁷

Seminer bir başka gazetede şu şekilde yer almıştır; "Doğu Türkistan kurucusu İsa Yusuf Alptekin seminerin ümitsizlik içinde olan soydaşlarımızın yeniden ümitlenmelerine vesile olacağını söyledi. Prof. Dr. Edward Alworth da, iletişim araçlarını gelişimi ile SSCB ve Çin sınırları içinde kalan Türkistan'daki Türkler arasındaki kültürel bağların tekrar güçlendiğini söyledi. Prof. Alworth, Türkistan'a daha fazla ilgi gösterilmesi gerektiğini ifade etti.¹¹⁸

Doğu Türkistan Vakfı tarafından tertiplenen "I. Milletlerarası Türkistan Kültür ve Tarih Semineri" İstanbul Atatürk Kültür Merkezi'nde başladı. Seminerde bir konuşma yapan Amerikalı Profesör Edward Alworth, Çin ve Sovyetler Birliği sınırları içerisinde yaşayan Türkler arasındaki kültürel bağların gün geçtikçe kuvvetlendiğini söyledi.

AKM' deki seminerin açılış konuşmasını Doğu Türkistan Hükümeti eski Genel Sekreteri İsa Yusuf Alptekin yaptı. Doğu Türkistan Türkleri'nin İslam âleminin yeterli ilgisinden mahrum kalması sebebiyle büyük bir ümitsizlik içinde

¹¹⁷ a. g. g.

¹¹⁸ Kemal Çapraz, "Türkistan'da Kültürel Bağlar Güçleniyor", **Türkiye Gazetesi**, 07.04.1988.

kaldıklarına dikkat çekerek, ‘‘Bu toplantı onları ümitlendirecek, tarihlerine yeniden sahip çıkmalarına vesile olacaktır’’ dedi. Esir Müslüman Türkler arasında en talihsizlerin en bedbahtlarının Doğu Türkistanlılar olduğunu kaydeden İsa Yusuf Alptekin, soydaşlarımızın asimilasyona tabi tutulduğunu’’¹¹⁹ söyledi.

Seminerle ilgili farklı ve eleştirel bakışlarında basında yer aldığını görmekteyiz. Bu seminerde eski CIA istasyon şefi Paul Henze’nin de konuşma yapması, Henze’nin Papa Suikasti sonrasında yaptığı yayınlar başta olmak üzere, Amerikan Başkanı Carter döneminde Zbigniew Brzezinski’nin ‘‘Ulusal Güvenlik Konseyi’’ üyesi olarak görev yapması gündeme getirilerek meseleye Amerika’nın etkileri vurgulanmaktadır.

Doğu Türkistan Vakfı tarafından düzenlenen ‘‘I. Milletlerarası Türkistan Kültür ve Tarih Seminerinde konuşmacılar arasında yer alan tanınmış isim Paul Henze yıllarca Ankara’da ‘‘CIA İstasyon Şefi’’ olarak çalışmıştır. Adıyla, sanıyla bir CIA görevlisidir Henze. CIA görevlisi Henze konferansa ‘‘Society For Central Asians Studies’’ adlı bir kuruluş adına katılıyor. Paul Henze ‘‘Radio Free Europe’’ adlı yayın kuruluşunda da çalışmış, Başkan Carter döneminde ‘‘Zbigniew Brzezinski’nin Ulusal Güvenlik Konseyi Üyesi’’¹²⁰ olarak görev yapmış.

Henze’nin aynı konularda Ortadoğu Teknik Üniversitesi Asya-Afrika Grubu yayınlarından çıkmış çeşitli incelemeleri de var. Marks’ın Ruslar ve Müslümanlar Hakkında Yazdıklarından Seçmeler, Kafkaslarda Ateş ve Kılıç, 19. Yüzyılda Kuzey Kafkasya Dağ Köylerinin Direnişi... Aynı üniversiteye bağlı araştırma grubu yayınlarında incelemeleri yayımlanan Prof. Alexandre Benningsen de İstanbul’daki seminerin konuşmacıları arasında yer alıyor. Paul Henze’yi Türk kamuoyu Papa suikasti olayı nedeniyle yaptığı yayınlar ile tanıyor. Toplantıda kısa adı ‘‘Rabıta’’ olarak bilinen ‘‘Rabıtat-Ül Âlem-Ül İslam’’ adlı İslamcı örgüt Genel Sekreter Yardımcısı Muhammed Nasır El Abudi’de katılıyor. Abudi’nin konusu; ‘‘Doğu Türkistan’ın İslam Tarihindeki Rolüne Kısa Bir Bakış’’

Rabıta tarafından yayınlanan ‘‘A World Guide to Organizations Of İslamic Activites’’ adlı kitapta İstanbul’daki şu kuruluşlar Rabıta örgütüne bağlı kuruluşlar

¹¹⁹ a. g. g.

¹²⁰ Uğur Mumcu, ‘‘Rabıta ve CIA’’, **Cumhuriyet Gazetesi**, 08.04.1988.

olarak sıralanıyor: Doğu Türkistan Göçmenler Derneği, Milli Türk Talebe Birliği, The İnstitutie Of İslamic Studies-Universite Of İstanbul.

Uğur Mumcu Cumhuriyet Gazetesi'nde "İslami konularda İslamcı kuruluşlar ile bilim adamlarının araştırma yapmaları, bu amaçla seminerler düzenlemeleri doğaldır. Toplantıyı düzenleyenler hiç kuşkusuz iyi niyetlerle konuyu "bilimsel açıdan" ele almayı amaçlıyorlar. Bu yüzden kimse bu toplantılara karşı çıkamaz. Madalyonun bir yüzü böyledir ya öteki yüzü? Madalyonun öteki yüzünde "çökuluslu siyaset ve çökuluslu stratejiler" görünmektedir. Bu siyaset Sovyetler Birliği'ndeki Müslüman azınlığın yavaş yavaş çoğunluğa dönüşmesi karşısında ABD'nin izlediği yeni stratejiden kaynaklanıyor.

ABD açıkça "Sovyetleri yıksa yıksa bu azınlıklar yıkar" görüşü ile yeni taktikler ve stratejiler izliyor. Paul Henze'nin CIA'dan aldığı bu yeni ve uzun erimli görevi herhalde budur. Türkiye, iki süper devlet arasındaki çıkar çatışmasından uzak durmalıdır. Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nde yaşayan azınlıkları kışkırtması ve Sovyetler Birliği yönetiminin böylece zayıflatılması ve yıkılması gibi bir planı ve düşüncesi olamaz. Olamaz, çünkü dış siyasetimizin yönü Atatürk tarafından çizilmiştir; 'Yurtta Barış, Dünyada Barış'. Böyle olmasına böyledir, ama "İslamcı ve Amerikancı" akımlar, anti Sovyet ve Anti Komünist düşünce ve duyguları kışkırtarak yanlış izlenimler yaratabilirler.

İslamcı ve Amerikancı akımların bugün için birleştikleri iki adres vardır. Bu adreslerden biri "Rabıta" diğeri "CIA"'dır. Rabıta ve CIA bu gibi konularda iç içe, yan yana ve omuz omuzadır. Rabıta halifeliğini Suudi Krallığı'nın yapacağı bir "İslam Enternasyonalizmi" peşindedir. CIA ise Sovyetler Birliği'ndeki Müslüman azınlığı kışkırtma stratejisi izlemektedir. Seminerler, toplantılar bunlara bir diyeceğimiz yok. Her konu böyle toplantılarda tartışılmalıdır. Bir tek koşulla: "Yabancıların Türkiye'yi ipotek edici planlarına dikkat ederek" ifadeleri ile tehlikelere dikkat çekti.

Mumcu, "Türkiye bir "İslamcı devlet" değildir. Laiktir, laik kalmalıdır. Ve laik kalacaktır. Amerikancı bütün etkilere karşı Türkiye, kendi bağımsızlık siyasetini kendi çizecek ve bu siyaseti yine kendisi uygulayacaktır. Müslümanlığı bir "anti-komünist bir ideoloji" olarak Türkiye'nin komşularına karşı kullanmak, hem İslam

dinine saygısızlıktır hem de laik Türkiye Cumhuriyeti'ni sonu gelmez serüvene itmek demektir. Henze ve Henzeler'e dikkat,¹²¹ ifadeleri ile makalesini tamamladı.

Atatürk Kültür Merkezi'nde düzenlenen I. Milletlerarası Doğu Türkistan Kültür ve Tarih seminerine katılan ilim adamları ve vatandaşlar tebliğleri ilgiyle takip ettiler. Atatürk Kültür Merkezi'nde devam eden I. Milletlerarası Doğu Türkistan Kültür ve Tarih seminerinde konuşan Dr. Baymirza Hayit: "Türkistan tarihinin Ruslar ve Çinliler tarafından tahrif edildiğini söyledi."¹²²

Seminere "Modern Türkistan Tarihini Araştırmalarının Bugünkü Meseleleri" konulu tebliği ile katılan Dr. Baymirza Hayit, Türkistan'ın modern tarihindeki temel esasları açıkladı. Rusya'daki 1905 yılı İhtilali ile Çin'deki 1911 inkılabının her iki Türkistan'a imtiyazlar vermediğini kaydeden Dr. Hayit, Ekim 1917 Rus Komünist İhtilali ile Ekim 1949 Çin Komünist İhtilali'nden sonra özgürlük şiarları ve kararları neticesinde Türk ayaklanmasının devam ettiğini, buna karşılık Rus ve Çinliler'in "Komünizm Siyaseti" içerisinde Türklüğü ve İslamiyet'i eritme politikası güttüğünü" ifade etti.¹²³

Doç. Dr. Mehmet Saray'da, "Osmanlı Devleti ve Doğu Türkistan" adlı tebliğinde 1870'lerde Osmanlı Devleti'nin bilhassa Doğu Türkistan'a yönelik siyasetini ve 1878'de kurulan Doğu Türkistan Devleti'nin Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerini açıkladı.¹²⁴

Doğu Türkistan Vakfı tarafından düzenlenen seminer yalnızca siyasi bildiri ve mütalaalarla geçmedi, Doğu Türkistan'ın folkloru musikisi ve müşahedelerle sona erdi. Doğu Türkistan Vakfı tarafından İstanbul'da I. Milletlerarası Türkistan Kültür ve Tarih Semineri'nin üçüncü ve son gününde, slayt gösterileriyle Türkistan müşahedeleri anlatıldı ve Orta Asya Türk musikisinden örnekler sunuldu. Wisconsin-Madison Üniversitesi ve Harvard Üniversitesi Orta Asya Araştırmaları Enstitüleri üyesi Prof. Eden Naby, "Doğu Türkistan ile ilişkilerin artmasıyla Doğu Türkistan'da Türk kültür ve sanatının yeniden güçlenmeye başladığını" söyledi. Öte yandan seminer içerisinde İstanbul Üniversitesi Türk Musikisini Araştırma ve Uygulama Grubu, Orta Asya Türk musikisinden örnekler sundu. Genç kız ve genç erkeklerin

¹²¹ Uğur Mumcu, "Rabıta ve CIA", **Cumhuriyet Gazetesi**, 08.04.1988.

¹²² "Türkistan Tarihini, Ruslar ve Çinliler Tahrif Etti", **Türkiye Gazetesi**, 08.04.1988. '

¹²³ a. g. g.

¹²⁴ "Türkistan Tarihini, Ruslar ve Çinliler Tahrif Etti", **Türkiye Gazetesi**, 08.04.1988.

milli elbiseler içerisinde Türkistan şarkılarını seslendirip, oyunlarını oynadıkları program seyredenlerin büyük beğenisini kazandı.¹²⁵

CIA'nın Ankara eski büro şefi olduğu öne sürülen Paul Henze, CIA ajanı değil Türk dostu olduğunu belirterek: "Benim CIA ajanı olduğum dedikodularını benden nefret eden Ruslar çıkarıyor" dedi. I. Uluslararası Türkistan Tarih ve Kültür Semineri'ne katılmak için Türkiye'ye gelen Henze uzun yıllar ABD'nin Ankara Büyükelçiliği'nde görev almış bir Amerikalı. Henze Kerkük sorununa değinirken, Türkiye'nin muhtemel bir müdahalesini şöyle değerlendirdi: "Musul ve Kerkük sadece Türkiye'nin değil NATO'nun da güvenlik sorunu. Bu nedenle Türkiye böyle bir hareketi tek başına yapmamalı. Varsayımlar gerçek olur Irak yenilirse, Türkiye başta ABD olmak üzere, müttefiklerine danışmalı ve ortak hareket yapmalıdır. Girsek hep beraber gireriz" dedi. Bulgaristan ve Yunanistan'daki Türk azınlıklara yapılan baskılara da değinen Paul Henze, "Türkiye'nin bu konuları sürekli olarak Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Avrupa Topluluğu uluslararası platformlara getirmeli, bu iki ülkeyi baskı altında tutmalıdır" dedi. Henze dünyadaki Türkler'le ilgili soruyu yanıtlarken de "Dört bir yana dağılmış dünya Türkleri'nden yararlanmak istiyorsanız, kültürel bağlarını koruyun ve ekonominizi güçlendirin" diye konuştu.¹²⁶

Görüldüğü üzere I. Doğu Türkistan Tarih ve Kültür semineri farklı ülkelerden ve coğrafyalardan katılımcıların yer aldığı ulusal ve uluslararası kamuoyunda ses getiren bir etkinlik oldu. Özellikle seminere Suudi Arabistan ve ABD'den katılımın etkili ve önemli düzeyde olması olaya farklı bakış ve tartışmaları gündeme getirmiştir. Seminer "Soğuk Savaş" sonrası ideolojik bakış açısından yaklaşan bazı kesimler tarafından yönlendirme ve Türkiye'yi belli bir kutba yaklaştırma amaçlı görünmektedir. Bazı kesimler tarafından ise "dünya üzerinde Türk nüfusunun yoğun yaşadığı bölgelerde" komünist ve sosyalist rejimlerin Müslüman Türk halkları başta Doğu Türkistan olmak üzere adeta bir soykırıma tabi tutması olarak anlaşılmaktadır. Nitekim Çin'in Doğu Türkistan'daki nüfus, kültür ve ekonomi politikaları bu durumu ortaya koymaktadır. Tezimizin ilerleyen bölümlerinde bu konulara daha geniş değineceğiz. I. Doğu Türkistan Kültür ve Tarih Semineri sadece gazetelerde yer almamış, konuya süreli yayınlar, dergiler de yer vermiştir.

¹²⁵ Asım Ertan, "Büyülediler", **Tercüman Gazetesi**, 09.04.1988.

¹²⁶ Aydın Özdalga, "Girsek Hep Beraber Gireriz", **Milliyet Gazetesi**, 09.04.1988.

Aylık Yeni Forum Dergisi konuyu: ‘‘6-8 Nisan tarihleri arasında İstanbul’da I. Milletler Arası Kültür ve Tarih Semineri’’ başlığı ile vermiştir’’. Doğu Türkistan Vakfı tarafından düzenlenen bu seminer, ülke içinde ve dışında, Orta Asya bölgesiyle Türkler’in ‘‘Türkistan’’ diye tanımladıkları ülkenin tarih, kültür ve bugünüyle ilgili, yerli ve yabancı birçok kimseyi bir araya getirdi. Seminerin ilk günü İstanbul Atatürk Kültür Merkezi büyük salonunda açılış merasimiyle başladı. Seminere pek çok seçkin kişi katıldı. Semineri tanınmış şahsiyetlerin yanı sıra konuyla ilgili uzman ve profesörlerden başka, tanınmış basın ekibi de izledi. Kabinenin hemen hemen bütün üyelerinden, muhalefet liderlerinden ( n n  ve Demirel’den),Cumhurbaşkanı Konseyi  yelerinden, KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş’tan ve daha bir çok tanınmış kişilerden, selam ve başarı telgrafları gelmiştir.

Açılışta ilk konuşmayı uzun süredir Doğu Türkistanlılar’ın liderliğini yapmakta ve davalarını Türkiye’de ve dış ülkelerde yıllarca savunmuş olan İsa Yusuf Alptekin yaptı. Oldukça yaşlandığı görülen Alptekin, yabancıların işgali altındaki bu tarihi Türk Anayurdunun, geçmişteki ızdıraplarını dile getirdi ve bugünkü sorunlara değindi. Uzun süredir uygar dünyanın unuttuğu ve yeni yeni sesini dışarıya duyurmaya çalışan bu bölge halkının sorunlarına dikkatin çekilmek istendiğini belirtti ve toplantının önemine değindi. Bu derece canlı, kalabalık ve seviyeli toplantı d zenlenebilmiş olmasından duyduğu mutluluğu dile getirdi. Bu ilginin artarak devamını diledi.¹²⁷

Doğu Türkistan Vakfı Başkanı emekli General Rıza Bekin, vakıf ve toplantının niteliği hakkında kısa bir bilgi sundu. Vakfın 1968 yılında kurulduğunu, Doğu Türkistan’ın sorunları hakkında Türkiye içinde ve dışında ilgiyi canlı tutmak, bilgi yaymak ve kamuoyunu aydınlatmak istediklerini belirtti. Vakfın 1986’dan sonra özellikle Suudi Arabistan’a yerleşen Doğu Türkistanlı 20 binin üstündeki Türkler’in mali kaynaklarıyla güçlendiğine değinerek, bu tür bilimsel toplantıları sürdürmek istediklerini söyledi.¹²⁸

Vakfın Genel Sekreterliğini yapan ve bu tür bilimsel toplantının organize edilmesinde büyük emek harcadığı görülen İstanbul  niversitesi  ğretim  yelerinden Doç. Dr. Mehmet Saray yakın zamanlara kadar İngiltere’de Oxford’da Orta Asya

¹²⁷ ‘‘I. Milletlerarası Türkistan Kültür ve Tarih Semineri ’’, **Yeni Forum Dergisi**, 16-30 Nisan 1988, s. 18.

¹²⁸ a. g. d., s. 19.

Araştırmaları Kurumu'nun başında bulunarak konu hakkında bilimsel yayınları bulunan Dr. Enders Wimbush'u kısa bir konuşma yapmak üzere mikrofona davet etti. Dr. E. Wimbush, kısa ve özlü konuşmasında, geçmişte dünya tarihinde önemli roller oynamış olan bu bölgenin, ileride de aynı rolleri oynamaya hazırlanan bir bölge olduğunun hatırlattı. Doğu ve Batı Türkistan üzerinde yapılan tarihi, arkeolojik, antropolojik inceleme ve araştırmaların son zamanlarda ortaya çıkan çok zengin bilgiler çıkardığını, bu konularda yüzlerce yayın bulunduğunu hatırlattı. Fakat güncel sorunlarla meşgul olan sosyal bilimcilerin, bölgenin derin ve zengin kültür mirası üzerinde yükselen çağdaş hayatına da, büyük ilgi duyduğuna dikkat çekti. Canlılığını bütün gücüyle koruyan İslami mirasın yanında, çağdaş yepyeni bir toplum doğduğuna değindi. Bir toplumun iktisadi, sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda, pek çok ilginç tecrübeler içinde bulunduğunu hatırlattı. Sovyet ve Çin toplumu içerisinde yan yana, iç içe yaşayan bu bölge insanlarının yaşantılarının bütün dünyada şimdi büyük bir merak konusu olduğuna dikkati çekti. Bu soruları izleyen, inceleyen insanların gittikçe arttığını belirtti. Bu bölgeye yaptığı çeşitli gezilerde ve bu bölgeyi inceleyen pek çok kimseyle yaptığı temaslarda, bu bölgedeki halkın, çağdaş, güçlü ve dinamik bir ülke olan ve aynı soydan gelen Türkiye Türkleri'nin hayatına karşı da büyük bir merak ve ilgi duyduklarını hatırlattı.¹²⁹ Wimbush konuşmasında ‘‘Türkiye’nin yalnız Doğu Türkistanlılar değil, tarihte Türk soyundan gelmeyen Museviler, Polonyalılar, Macarlar gibi, daha pek çok kavme sığınma hakkı veren ve en son Afgan mültecilerine kucağını açan Türkiye halkına karşı duyulan sevgi ve bağlılığın bir gerçek olduğunu vurguladı. Bugün Türkiye sınırları içerisinde olmayan özgürlük, kalkınma ve mutluluk açısından Türkiye Türkleri kadar talihli olmayan milyonlarca insan için Türkiye’nin bir ümit bayrağı gibi dalgalandığını söyledi. Afganistan ve İran olaylarından sonra bütün dünyanın bu bölgede neler olup bittiğini büyük bir merakla izlediğini’’ söyleyerek, bu toplantının çok önemli bir girişim olduğunu belirterek başarılar diledi.¹³⁰

Konferansın açılış konuşmasında söz alan Doç. Dr. Mehmet Saray, bu toplantının siyasi bir niteliği bulunmadığını, özgür batı dünyasına mensup demokratik bir ülke olarak, Türkiye’nin ve kamuoyunun, bütün önemli dünya olayları gibi kendi soydaşları hakkında, yaşadıkları coğrafya hakkında bilgi edinme

¹²⁹ ‘‘I. Milletlerarası Türkistan Kültür ve Tarih Semineri ’’, **Yeni Forum Dergisi**, 16-30 Nisan 1988, s. 18.

¹³⁰ a. g. d., s. 19-20.

hakkı ve ihtiyacı bulunduğunu özellikle vurguladı. Anlaşılan bazı ülkelerin “Türkistan” konusu gündeme gelince, bundan tedirgin oldukları bilindiği için, toplantının düzenleyicisi olan bir kurumun mensubu olarak özellikle belirtmek istiyordu. Öte yandan bir zamanlar bir siyasi parti tekelinde gibi gösterilmeye çalışılan “Bozkurt” amblemini siyasi maksatlarla kullanarak lüzumsuz şimşekleri üzerine çeken bazı zümrelerin bu konulara yaklaşımında çok farklı bir durumla karşı karşıya bulunulduğuna dikkati çekmek üzere bu sözleri özellikle tekrarlama lüzumu duyduğu görülmüyordu. Nitekim toplantının ertesi günü, Türkiye’de “Türkistan” konusunun konuşulmasından tedirgin olan bazı devletlerin sözcüsü gibi davranan, konuya bu açıdan bakan bazı kişilerin gazete manşetleri ve yazıları ortaya çıktı.¹³¹

Bütün toplantıdan beri konuyu en iyi bilen profesörlerin, uzman ve yazarların yaptıkları konuşmalar ve sundukları bildiriler ortada olduğu halde, bazı gazeteci ve yazarlar demagojik saptırmalarla son derece anlayışsız ve sorumsuz tavır aldılar. Fakat bütün toplantı boyunca konuşmaları, tartışmaları ve bildirileri büyük bir ilgiyle izleyen kalabalık bir gençlik kitlesi dikkat çekiciydi. Toplantı salonlarında konuyla ilgili yayınlar da sergilenmişti. Bu sergilerdeki kitapların, dergilerin, broşür ve yayınların hacmi ve sayısı gerçekten göz doldurucuydu. Bu nedenle bazı gazetecilerin kamuoyunu yanıltıcı, gerçeği saptıran ve Türk dostu olmayan çevrelerle adeta ağız birliği yapmışçasına, sürdürdükleri yayınlar son günlerde sık sık sergilenen bir hastalığımızı bir kez daha ortaya koymuş oluyordu.¹³²

Doğu Türkistan Vakfı Genel Sekreteri Doç. Dr. Mehmet Saray’ın bu toplantıyı maksadını ve niteliğini anlatmak için, tekrar tekrar üzerinde durduğu noktaların önemi bu suretle daha iyi anlaşıyordu. Konferansta ilginç bir bildiri sunan Amerikalı yazar Paul Henze ile bütün dünyada İslam halklarının davalarına ve haklarına yardım sağlayan ve çare arayan Suudi Arabistan kuruluşu olan “Rabitatul İslam” örgütünden bir yetkilinin de toplantıya hitap edişi, bildiriler sunuşu, basınımızın bazı organlarında “CIA ve Rabita’lı Bir Toplantı” gibi ucuz, demagojik ve seviyesiz bir biçimde kamuoyunda takdim edilmek istendi. Konferansa sunduğu son derece ilginç ve bilimsel tebliğinden bazı kısımlarını özetleyeceğimiz Paul Henze bir gazeteciye, “Benim CIA ile bir ilgim yok. Ben gerçek bir Türk dostuyum.

¹³¹ a. g. d., s. 18.

¹³² a. g. d., s. 19.

Aleyhimdeki bu söylentileri benim yayınlarımdan hoşlanmayan Sovyetler yandaşları çıkarıyor’’ tarzında bir demeç verdi.¹³³

Prof. Alworth’un Bildirisi, Prof. Benningsen rahatsız olduğundan toplantıya gelemediği için ilk konuşmayı, Columbia Üniversitesi’nden E. Alworth yaptı. Türkistan incelemeleri ve araştırmaları üzerinde durdu. Sözlerine Doğu Türkistan’da yetişmiş bilge ve ünlü yazar olan ‘‘Yusuf Has Hacıp’in Kutadgu Bilig’indeki bir pasajdan aktarma yaparak başladı. Yusuf Has Hacıp devlet yönetiminde dikkat edilecek kuralları anlatırken, yabancı ülkelere gönderilen elçilerin öneminden bahsetmiştir. Bunların tarih ve matematik gibi önemli bilgi alanlarında iyi yetişmiş, güzel konuşan, şiir okuyan, akıllı, iyi satranç oynayan, ata iyi binen ve av yapan sempatik kişiler olmasının önemini anlatarak, iyi insanlar arasında bilgisizlikten ve habersizlikten doğan anlaşmazlıkların, ancak bu tür insanların katkısıyla çözülebileceğine değinmiştir.¹³⁴

Tarih ekseninin bir süredir batıya çevrilmiş olmasından dolayı geçmişte büyük uygarlıklara, güçlü devletlerin yaşam süreçlerine sahne olmuş olan bu bölgelerin, uzunca bir süre dünyanın dikkatinden kaçtığını belirtmiştir. Din, kültür, ticaret ve siyaset bakımından dünyaya bunca katkıda bulunmuş olan bu bölgenin şimdi yeni bir merak ve ilgi alanı haline gelmeye başladığına dikkati çekmiştir. Fakat çağdaş dünyada insanların dikkatine talip olan o kadar çok şey bulunmaktadır ki, bunlar arasında Türkistan’ın merak ve ilgi konusu yapılabilmesi için Yusuf Has Hacıp’in dediği gibi gönüllü pek çok elçiye ihtiyaç vardır. Bugün bu bölgede egemen olan Marksist yönetimler, hem bu bölge halkına, hem bütün dünyaya yavaş yavaş doğan bu ilgi dolayısıyla artan merakı karşılamak üzere son derece çarpık, son derece yapay bir imaj ve mesaj vermektedir. Bu bölge bugünkü Çin ve Amerika’nın üçte ikisine eşit bir toprak parçasını oluşturmaktadır. 60 milyonun üzerinde Türk kökenli halkın yaşadığı bir mekândır. Burası tarihi ‘‘İpek Yolu’nun geçtiği, üç kıtayı birleştiren ulaştırma ağının birleştiği, uzay deneyimlerinin yapıldığı, her açıdan önemli bir yerdir. Halkı geçmişin derin ve köklü mirasına sıkı sıkıya bağlı olarak, çağdaş dünyanın geleneklerine göre kendine yön vermeye çalışan, canlı ve dinamik bir insan kitesidir. Buralar batı uygarlığı henüz felsefeden, matematikten haberdar değilken, hidrolik sanatı bilinmez, sosyal hizmet kavramı henüz yokken, El Biruni,

¹³³ a. g. d. , s. 19.

¹³⁴ a. g. d. , s. 19.

Farabi, El Harizmi, İbn-i Sina gibi bilginler ve filozoflar yetiştirmiş; Cemi, Nevai, Babür Şah, Ubeydullah Han, Allah Yar ve Abak Hoca gibi şairler, yazarlar ve düşünürler yetiştirmiş bir bölgedir. Vakıf adı verilen olağanüstü bir sosyal hizmet sistemini keşfetmiş bir toplumun yaşadığı bir ülkedir. Komünizm ve yabancı egemenliği buralarda 80-100 yıldır hüküm sürmekle beraber halkın milli ve İslami kültürü kaya gibi direnmektedir. Ülkenin fiziki yapısına el koymuş olan güçler, bölge insanının ruh yapısına egemen olmaktan çok uzaktır.¹³⁵

Hem geçmiş uygarlıklar açısından hem de dünyanın geleceği açısından son derece önemli olan bu bölgeye karşı duyulan ilgiyi, ayakta tutmak, genişletmek ve derinleştirmek çok önemli bir görevdir. Buna bilim adamları, tarihçiler, sosyal bilim mensupları, gazeteciler, televizyoncular, hemen herkes yardımcı olmalıdır.

Paul Henze'nin Bildirisi: Rand Corporation'un danışmanlarından olan tanınmış yazar ve Sovyet uzmanı Paul Henze, konferansa 50 sayfa hacminde bir bildiri sunmuştur. Bildirinin başlığı "Kaşgarya'da Büyük Oyun" Yakup Bey'le temas kuran İngiliz ve Rus heyetleridir. 1860'larla, 1870'lerde, "Yedi Şehir" adı verilen ve bugünkü Türkistan topraklarında bulunan geniş coğrafyada özgür bir devlet kurmuş olan Yakup Bey aslında Batı Türkistan'da Taşkent yöresinde doğan ve yetişen bir Türk olduğu halde, Çin'deki Mançu Hanedanının zayıflaması ve Doğu sahillerine ve kuzeyde Avrupa devletlerinin saldırıları karşısında yenik düşmesi sonucu Türkler için bir fırsat ortaya çıkmıştır. Moğol istilasına sona erdikten sonra, Doğu Türkistan'ı ele geçiren Çinliler'e karşı ayaklanan mahalli halkın önderliğini Yakup Bey yapmıştır. Ming ve Ching (Mançu) hanedanlarının egemenliğine girmiş olan ve birkaç yüzyıldır yabancı işgalinde bulunan bu bölge halkı, yeniden tıpkı "Karahanlılar" gibi, kendi dininden ve soyundan gelen kişiler tarafından yönetilen bir devlet kurmuştur.¹³⁶

Bu devlet kendini Türklüğün ve İslamiyet'in bir parçası olarak kabul ederek, ilk adımda Halifenin bayrağı altına girme girişiminde bulunmuş ve Osmanlı Hükümdarı Abdulaziz Han nezdinde bir elçilik heyeti gönderilmiştir. Elçi Yakup Bey'in kendisini himaye altına alınması için Osmanlı padişahına ricada bulunarak adının Cuma namazı hutbesinde okutulması, bastırılacak paraya adının yazdırılması ve bayrak yollanması için geldiğini söylemiştir. Bu istekler kabul edilmiş, orada

¹³⁵ a. g. d., s. 21

¹³⁶ a. g. d., s. 21.

sınırlarımızdan binlerce kilometre uzakta bir bölgede, Osmanlı padişahının kendisine ‘‘Emirü’l Mü’minin’’ adını verdiği bir Türk Devleti kurulmuştur.¹³⁷ Bu devlete Türk sultanı top, tüfek, subay, yönetici, mühendis gibi araç ve teknisyenden oluşan kalabalık bir yardım misyonu yollamıştır. İlk zamanlar Hindistan’daki İngiliz yönetiminin de desteğine sahip olan Yakup Bey, Çinliler’e ve Ruslar’a karşı başarılı bir şekilde egemenliğini korumuştur. Fakat Kırım Savaşı sonunda Asya’da var gücüyle yayılmaya hız veren Rusya, Osmanlılarla ilişki kuran bu Türk devletini yıkabilmek için çeşitli entrikalar çevirmiştir. Hokant Emirliği’ni yenerek Kaşgar’a yaklaşan Ruslar, bu bölgeleri içinden işgal ederek, ülkelerine katmak isteyen Çinliler’e yardımda bulunmuştur.¹³⁸ Osmanlılar 93 Harbi denilen 1876 yenilgisinden sonra kendi canıyla uğraşırken İngilizler dikkatlerini Orta Asya’dan ziyade Yakın Doğu’ya ve Balkanlar’a çevirince Yakup Bey yalnız kalmıştır. Çinliler, mahalli halk arasındaki rekabeti tahrik ederek ve Ruslar’dan da bazı tavizler karşılığında Yakup Bey’i mağlup ederek Doğu Türkistan’ı tekrar işgal ettiler. Yakup Bey yönetiminin Osmanlı Devleti’ne gönderdiği elçi İngiltere’yi ve Rusya’yı bu işgale son vermesi ve Çin’e baskı yapılması için ikna edememiştir.

Kendi arşivlerimizden yararlanarak yaptığı araştırmalar, Paul Henze’nin bildirisindeki tarihi olayları doğrulamaktadır. Yalnız İngilizler’in Osmanlı yardım malzemelerinin Hindistan topraklarından geçerken büyük zorluklar çıkardığını anlatmaktadır. Mehmet Saray’da; teknik zorluklar, siyasi engeller ötesinde, Osmanlılar’ın Asya’nın bir köşesinde varlık mücadelesi veren bir Türk halkının kaderine kaygısız kalmadığını hatırlatmaktadır. Osmanlılar kendi derdine düştüğü halde Asya’nın öbür ucundaki Türkleri de unutmadıklarına dikkati çekmektedir.¹³⁹

Toplantının sonunda Dr. Carlson’un Uygur dil ve kültürünün özellikleri üzerinde linguistik niteliğindeki incelemesi sunulmuştur. Uygur Dili ve alfabesinin, Türk dil ve kültürünün gelişmesinde oynadığı tarihi rolü anlatan bir bildiri, Türk ve Müslüman uygarlığına vurduğu damga açısından Uygurlar’ın oynadığı rolü daha iyi anlamamıza yardım etmiştir. Toplantıda katılanlar tarafından büyük ilgi ve dikkatle izlenen ve belgesel delillerle desteklenen diğer bir bildiri ise, Erkin Alptekin’in bildirisi olmuştur. Bu bildiriyi Yeni Forum dergisinin incelemeler bölümünde olduğu şekliyle aynen yayınlıyoruz. Bugünkü Doğu Türkistan’ın sorunlarına ışık tutan ve

¹³⁷ a. g. d., s. 21.

¹³⁸ a. g. d., s. 21.

¹³⁹ a. g. d., s. 21.

yaptığı arka arkaya ziyaretlerle, yerel durumu mahallinde inceleyen Alptekin'in bu bildirisi son derece önemlidir.

Toplantılar boyunca Türkistanlı tanınmış yazar Bay Mirza Hayıt'la, Nehru'nun arkadaşı Prof. Ram Rahul Shell, Doç. Dr. Timur Kocaoğlu, Prof. Dr. Mehlika Kaşgarlı, Doç. Dr. Osman Sertkaya, Prof. Dr. Gülçin Çandarlıoğlu, Doç. Dr. Ayla Adalılar gibi daha pek çok kimseler tarafından bildiriler sunuldu. En sonunda bir panel tartışması yapıldı ve sorular soruldu.¹⁴⁰ Toplantı boyunca öğle ve akşam yemekleri birlikte yenildi. Müzik, folklor gösterileri de toplantıyı kültürel yönlerine renk kattı. Dikkati çeken nokta bütün toplantılar, başından sonuna kadar azalmayan bir ilgiyle devam etti. Türkiye'de bu düzeyde ve bu kadar kapsamlı bir "Türkistan Tarih ve Kültür Konferansı" her açıdan son derece ilginç, yaralı ve kamçılayıcı fikir alışverişi fırsatı yarattı. Yazarlarımızdan Prof. Dr. Aydın Yalçın'da Doğu Türkistan (Sinkiyang) ile ilgili izlenimlerini anlatan bir konuşma yaptı.

Diğer Bildiri ve Özetler: Dr. Mehmet Ali Albar: "Doğu Türkistan'ın İslam Tarihindeki Rolüne Kısa Bir Bakış" adlı bildirisinde Mehmet Ali Albar, Doğu ve Batı Türkistan'ın coğrafyaları hakkında kısa bir giriş yaptıktan sonra Doğu Türkistan'ın İslam'a girişini tarihi sırlamasıyla birlikte açıklamıştır. Abbasiler, Gazneliler, Selçuklular ve Osmanlılar döneminde İslam'ın görünümünü de ele alan Albar "Bugün Doğu Türkistan olarak bilinen Turan ülkesinden gelen Türkler, bu 10 asır boyunca İslam ümmetini yıkılmaktan kurtarmış ve Haçlı yürüyüşünü durdurmuştur. Türkler soy olarak yakın oldukları Moğol ırkı ile de karışarak İslam'ın daha önce hiç ayak basmadığı yeni ufuklara uzanmıştır."¹⁴¹

Dr. Muhabay Engin: "Doğu Türkistan'da halen Uygur, Kırgız, Özbek, Tatar ve diğer Türk boyları ile beraber 903 bin kadar Kazak Türkleri vardır. Doğu Türkistan Kazakları'nın tarihi 1860 senelerine kadar, Sovyetler Birliği'ndeki şimdiki Kazakistan Cumhuriyeti Kazakları'nın tarihi ile birdir. Kazak sözünün tam anlamının ne olduğu henüz anlaşılamamıştır. Fakat onun yaygın anlamı "hür, serbest, mert, derbeder, başıboş, cengâver, sert erkek" gibi sözlerle ifade edilmektedir."¹⁴²

Ayça Adalılar: "İlk Türk vatanı olan Orta Asya (Özellikle verimli sahaların bulunduğu Doğu ve Batı Türkistan dünya medeniyet tarihinin en önemli

¹⁴⁰ a. g. d., s. 21.

¹⁴¹ a. g. d., s. 22

¹⁴² a. g. d., s. 22

merkezlerinden biridir. Görülüyor ki Türkler dünyanın neresine giderse gitsin kültür unsurlarından olan halı dokuma tekniğini akan bir ırmak gibi anadan kıza devrederek devam ettirmişlerdir” ifadeleri ile Doğu Türkistan hakkındaki görüşlerini ifade etmiştir.¹⁴³

Doç. Dr. Ahmet Rıza Bekin: “1931 yılının Şubat ayında Kumul’da başlayan ayaklanma 1934 yılının Haziran ayında Kaşgar’ın düşmesiyle sona ermiştir. Toplam 3 yıl, dört ay süren bu ayaklanma sırasında 100.000’den fazla insan ölmüştür. En önemlisi Türkistan’ın ekonomisi ve sosyal düzeni bozulmuştur. Ayaklanma süresince Doğu Türkistan’ın Çin iç bölgeleriyle, Afganistan ve İran ile ticari ilişkileri bozulmuş, bundan Ruslar çok iyi yararlanmıştır. Kültür, ekonomi, askeri alanlarda Ruslar Doğu Türkistan’da etkili olamaya başlamıştır.¹⁴⁴

Doç. Dr. Timur Kocaoğlu: “Türkistan Kültürünü Öğrenmede Türkistan Lehçelerinin Önemi” adlı bildirisinde Kocaoğlu şöyle demiştir: “Türkistan kültürü üzerindeki araştırmalar için yabancı dilleri bilmek ne kadar önemli ise, Türkistan’daki Türk ve Tacik lehçelerini bilmek ve öğrenmek belki daha iyi ve gerekli bir husustur” dedi.¹⁴⁵

Prof. Kemal Eraslan seminer bildirisinde: “Karahanlılar siyasi, bir birlik kurmakla kalmadılar, milli bir devlet yapısı ve geleneği de oluşturdular. Ayrıca kendi dillerini de edebi bir dil haline getirmeye muvaffak oldular. Karahanlı dili ve kültürü doğuda varlığını devam ettiren Uygur dili ve kültürü ile batıda yayılan İslam kültürünün tesiri altında oluşup gelişti. Karahanlı edebi dili ve kültürü daha sonra gelişen diğer yazı dilleri üzerinde de etkili olmuştur” dedi.¹⁴⁶

Osman Fikri Sertkaya’nın bildirisinde: “Türk milletinin en eski yazılı metinleri içerisinde Türk kelimesinin geçtiği Göktürk harfli abidelerdir. Göktürk harfleri ile yazılan bu abideler bugünkü Moğolistan Halk Cumhuriyeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin güney bölgelerinde Yenisey kıyılarında bulunmaktadır” dedi. Burada Göktürkler hakkındaki kaynakların Orta Asya’nın çok geniş coğrafyası içerisinde olduğunu söyleyebiliriz.¹⁴⁷

¹⁴³ a. g. d., s. 22

¹⁴⁴ a. g. d., s. 22

¹⁴⁵ a. g. d., s. 22

¹⁴⁶ a. g. d., s. 22

¹⁴⁷ a. g. d., s. 22

Prof. Gülçin Çandarlıoğlu: ‘‘Uygurlar hakkındaki kaynak bilgileri Çin Yıllıkları, Göktürk Abideleri ve Uygur Yazıtları’nda buluyoruz. Uygurlar Çin kaynaklarında Hunlar’ın nesilleri olarak gösteriliyor. Çin kaynaklarına göre Uygurlar sayı bakımından çok kalabalık değildi. Fakat çok kabiliyetli ve cesur idiler. Yüksek tekerlekli arabaları vardı. Göçlerde ve harplerde bu arabalardan çok yararlanmakta idiler’’ dedi.¹⁴⁸

Prof. Dr. Aydın Yalçın’ın Seminerdeki Konuşmasında: ‘‘Geçen Ekim ayında çok kısa bir süre Doğu Türkistan’da kısa bir süre bulunduk. Urumçi ve Kaşgar’ı ziyaret ettik. Gördüklerim, duyduklarım bu konferansta yeniden canlandı ve anlam kazandı. Doğu Türkistan’ın fedakâr liderinden İsa Yusuf Alptekin Bey’i dikkatle dinledim. Prof. Alworth’un anlamlı konuşmalarından derin şekilde etkilendim. Sayın yazar Paul Henze’nin incelemesinde söz ettiği, Doğu Türkistan’a ilk ayak basan gezginlerin anlattıklarını dikkatle not ettim’’ dedi.¹⁴⁹ Sertkaya, ‘‘Sayın Alptekin’in şair Fuzuli’nin ünlü şiirindeki ‘‘Dert çok, hem dert yok, düşman kavi, tali zebun’’ mısralarındaki kötümser ve üzgün hava belki dün için söz konusu olabilirdi. Fakat durumun bugün böyle olmayacağı kanısındayım. Ben hem Batı hem Doğu Türkistan’ı gördüm. Karşılaştığım manzara, Türklüğün anayurdumuzda ölmediğidir. Aksine canlı ve hareketli bir biçimde gelecek için hazırlandığıdır. Taşkent ve Semerkant’ta canlı, hareketli, bilinçli ve dinamik bir Türk varlığına şahit oldum. Son gittiğim Doğu Türkistan’da buna benzer bir manzara ile karşılaştım’’ ifadeleriyle özetledi.¹⁵⁰

Yalçın, ‘‘Urumçi’de bize bölge hakkında değerli bilgiler veren resmi bir görevli, üst düzey yöneticisi bir Uygur yetkili gözleri parlayarak ‘‘Artık yalnız ve dünyadan uzak değiliz. Pakistan’a doğru Gilgit Geçidi’nden kara yolu açıldı. Otobüs seferleri başladı. Turistler geliyor, tüccarlar geliyor. Buralardan batı dünyasına Türkiye’nin bulunduğu diyarlara doğru uzanan demiryolu da yapacağız ve demiryolu bağlantısıyla karadan İstanbul’a gideceğiz. Zaten Çin Hava Yolları seferleri başladı ve Türk Hava Yolları da yakında İstanbul-Pekin seferlerine başlayacak. Ülkemiz

¹⁴⁸ a. g. d., s. 22

¹⁴⁹ a. g. d., s. 22

¹⁵⁰ a. g. d., s. 23

dünya ile bağlantısını bu şekilde sıklaştırmış olacak. Biz Çin'in batıya açılan penceresi olacağız"¹⁵¹ diye bize özlemlerini, ümit ve bekleyişlerini ifade etti.

Yalçın, "Bu sözler bende Prof. Alworth'un bildirisindeki Yusuf Has Hacıb'in elçilerin rolüne değinen sözlerini hatırlattı. Artık bundan sonra bu bölgeler, XIII. Yüzyıldaki Venedikli tüccar Marko Polo'nun aylar süren kervan seferinden çok farklı bir şekilde bu bölgelerin dünyaya açılacağını hatırlatıyor. Çinliler klasik "İpek Yolu" olayından son derece önemli dersler çıkarıyorlar. Modern teknoloji, jet uçaklarının yarattığı kolay ve çabuk ulaştırma sistemleri artık bu bölgelerin uygar dünya için unutulmuş ve uzak bölgeler halinde yaşamlarını sürdürmelerine engel olacaktır. Çin'de iken BBC'yi, Voice of Amerika ve Radio Liberty'yi dinleyen kimselerle karşılaştım. Jet yolculuğu ve elektronik iletişim çağı, artık eski içine kapanık ve dünyadan uzak yaşam biçimini ortadan kaldıracak en önemli etkidir. Bu nedenle dünyadan uzak kaldık, kimse bizimle ilgilenmiyor ve dertlerimizi anlamıyor diye karamsarlığa hiç bir neden göremiyorum. Bugün bu bölge halkının dertlerini dünyaya anlatacak binlerce elçi var. İşte bu toplantı bunun en güzel örneğidir"¹⁵² ifadelerini kullandı.

Paul Henze ve Mehmet Saray'ın bildirilerindeki, gözlemleri çok anlamlıdır. Paul Henze'nin bildirisinde adı geçen gezgin Forayth'ın Kaşgar için XIX. Yüzyılın sonlarına doğru anlattığı şeyleri, aynen ben de gözlerimle gördüm. Bağlar, bahçeler, ekili topraklar, çalışan insanlar, mal ve eşya yüklü eşek arabalarıyla pazara giden insanlar, evlerinde avlularında fakir ve mütevazı yaşamlarını sürdüren, kıt kanaat geçinen fakat sokaklarda dilenmeyen vakur ve görgülü insanlarla karşılaştım. Bu insanlar parlak bir medeniyetin varisleri olan, benliklerini hiç bir zaman unutmamış olan bilinçli bir kitle oluşturmuşlardır. Uçakta rastladığım, akrabalarını ziyaretten dönen T.C vatandaşı Doğu Türkistanlılarla konuştum. Yeni yetişen kuşağın her şeyi bildiğini ve gördüğünü onlardan da duydum. Durumlarının eskisi kadar kötü olmadığını, Çin'de son zamanlarda meydana gelen değişikliklerden memnun olduklarını öğrendim.¹⁵³

Son zamanlarda Çin'de üniversite öğrencilerinin demokrasi isteyen, fikir özgürlüğü talep eden gösterilerin yapıldığı sırada, Urumçi Üniversitesi'ndeki Türk

¹⁵¹ a. g. d., s. 23

¹⁵² a. g. d., s. 23

¹⁵³ a. g. d., s. 23

öğrencilerin de bazı gösterilerde bulunduklarını duydum. Çin göçmenlerinin durdurulması, nükleer denemelere son verilmesi ve yönetim makamlarına kendi öz temsilcilerinin getirilmesi şeklinde bazı mütevazı talepler ileri sürdüklerini duydum. Bunlardan bazı yabancı gazetelerde ve özellikle Japon gazetelerinde yer aldığını öğrendim. Bu da gösteriyor ki halk uyanıktır ve bilinçlidir. Urumçi ve Kaşgar pazarında dolaşarak esnafla konuştum. Bunlardan çoğunun Türk olduğunu ancak Çin’de özel girişime müsaade edildikten sonra ticarete atıldıklarını öğrendim. Kaşgarlı Mahmud’un kabrini ziyaret ederken yolda rastladığım köylülerle konuştum. Ata topraklarından bir kısmının kendilerine geri verildiğini ve bu toprakları istedikleri şekilde ekip biçmeye başladıklarını öğrendim. Bunlar önemli yeniliklerdir. Dün akşamki yemekte Doğu Türkistanlılar’ın ve Batı Türkistanlılar’ın ‘‘Ülkemizde Komünizm son 30-70 yılın olaylarıdır. Biz ikibin senedir Türk’üz’ ’tekerlemesini tekrar ettiklerini duydum. Aynı şekilde hem Anadolu’da hem de Türkistan’da ‘‘Yel kayadan ne apartır?’’ lafını da bu anlamda sık sık tekrar edildiğini duydum. P. Henze ve Mehmet Saray’ın bildirilerinde de belirtildiği gibi Osmanlılar’ın can çekiştikleri bir dönemde bile uzaktaki soydaşlarına, din kardeşlerine yardım eli uzatmaktan geri kalmamışlardır. Bunlardan genç T.C vatandaşları ise herhalde Osmanlılar’dan geri kalacak bir manevi yapı içinde olamazlar. Türklüğün dertleri sorunları hepimizin sorunlarıdır. Bunlardan kimsenin şüphesi olamamalıdır.¹⁵⁴

Doğu Türkistan Meselesinin farklı yönleri ile ele alındığı ‘‘I. Milletlerarası Kültür ve Tarih Semineri 6-8 Nisan 1988 tarihlerinde İstanbul’da yapıldı. Yerli ve yabancı ilim adamlarının tebliğler sunduğu seminer hayli ilgi gördü. Oturumlar halinde yapılan seminerin ikinci gününde ‘‘Modern Türkistan Tarihi Araştırmalarının Bugünkü Meseleleri’’ konulu tebliğinde Tarihçi Baymirza Hayıt ‘‘Ruslar’ın ve Çinliler’in Doğu ve Batı Türkistan’daki Türkler’i eritme politikası sonucu, Türkler’in 3-4. Sınıf vatandaş muamelesiyle karşı karşıya kaldıklarını’’ dile getirdi.

Seminere 1873-1877’de Doğu Türkistan’da, Kaşgar şehrinde bir İslam Devleti kuran Yakup Han Bedevlet’in İngiliz ve Rus politikalarıyla yıkılışını inceleyen tebliğiyle katılan Paul Henze dikkatleri üzerinde toplayan şahıslardandı. CIA başta olmak üzere ‘‘Türkiye’nin Amerikalı Dostları Derneği’ni ve Amerikan Başkanlarının dış siyasetinde izleyecekleri rotanın çizilmesinde büyük payı olan

¹⁵⁴ a. g. d., s. 23.

devlet adamlarının flaş isimlerinden olan Henze, Ruslarla İngilizler'in büyük oyun oynadıklarına işaret ederek: "Rusya 1876'da Osmanlı Devleti ile savaşa girince güneyinde bir Türk devletinin olmasını tehlikeli gördü. Ruslar'ın ilgilerinin Balkanlar'a çevrilmesi de İngilizler için var olan yakın bir Rus tehlikesi de ortadan kaldırıldı. Bu sebeple bu devletler, Rusya ve İngiltere, Çinliler'in bölgeye inmesine yardımcı oldular. 1877'de Çinliler bölgeyi işgal ederek 1884'te Doğu Türkistan'ı tamamıyla ele geçirdiler ve "Yeni Sömürge" anlamında buraya "Şincan-Sinkiang" adını verdiler.¹⁵⁵

Kulisteki ayaküstü sohbette Rusya ve Çin'i modern bir imparatorluk olarak niteleyen Henze'nin Türkistan'daki yabancı (Rus, Çin) işgalini Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Arap ve Bulgar durumuyla açıklaması şaşırtıcı ifadeydi. Seminerde ayrıca Türkistan'la ilgili bir belgesel gösterildi. Halkın çoğu adetlerini sadece folklorik anlamda kameraya yansıtan filmde Kaşgar'ın Ulu Camisi'nde bayram namazı kılan on binlerce kişinin "bir tarağın dişlileri" gibi büyük bir istekle secdeye varışı, olayın İslami temeline işaret ediyordu.¹⁵⁶

Seminerde diğer güzel bir tebliğ de IV. Oturumda Hintli Prof. Ram Rahul'un tebliği idi. Ram Rahul tebliğinde şunları önemle vurguladı: "batılı araştırmacıların Asya için kullandıkları Ortadoğu, Orta Asya, İç Asya vb. terimler onların emperyalist çağlarından kalan terimlerdir. Hindistan'a göre Ortadoğu Ortadoğu değildir. Batıya göre Ortadoğu'dur. Madem ki biz Asyalıyız, öyleyse kendi terimlerimizi kendimize göre göre tarif edelim. Yabancıların terimlerini kullanmayalım.¹⁵⁷

Son günün tebliğinden olan "Doğu Türkistan'da Bugünün Çin İdaresi" konulu tebliği de İsa Yusuf Alptekin'in oğlu Erkin Alptekin sundu. Diğer tebliğler yanında hayli heyecan veren bu tebliğinde Alptekin: "Çinliler'in nüfusun % 60'ını oluşturan Türkler'i azınlık olarak niteleyip onların yaşadıkları bölgelerdeki hammaddeleri sömürmekle kalmayıp, ticaret, ekonomi ve kültürel konuları da tekellerine aldıklarını dile getirdikten sonra "basının rejim tarafına çalıştığını, alfabenin değiştirilmesinin Türk Halkını kültürel dejenerasyona uğrattığını da söyledi. Bu kısıtlayıcı politikanın eğitime de yansıdığını ifade eden Alptekin

¹⁵⁵ "Doğu Türkistan Kültür ve Tarih Semineri ve Kımız", **İslam Dergisi**, Mayıs 1988, s.27.

¹⁵⁶ "Doğu Türkistan Kültür ve Tarih Semineri ve Kımız", **İslam Dergisi**, Mayıs 1988, s. 28.

¹⁵⁷ a. g. d., s. 28.

yurtdışına gönderilen 20.000 öğrencinin sadece 20 tanesi Çinli değildir” dedi. Çinli politikacıların dini konulardaki kısıtlayıcı politikalarına Mart 1982 tarihli “Dini problemlerle ilgili ana tutumumuz” adlı Çin tamiminden bahsederek “bu tamimin Çin’deki bütün dini teşkilatların önce parti ve hükümetin liderliğine boyun eğeceğini, dini okulların esas gayesinin rejimi destekleyen din politikasına sadık din görevlileri yetiştirmek olduğunu” kapsadığını bildirdi. Çin İslam Cemiyeti’nin bir üyesinin demecinden bahisle de şunları ilave etti: “Çin’de 18 yaşından küçüklere dini eğitim gerek evde gerek okulda yasaktır. İslam ülkelerinin baskıları sonucu bazı dini okullar açılmışsa da maarif ve görevli öğretmenler komünisttir. Hükümetin Müslümanlar’ın faaliyetlerini çok sıkı takibe aldıklarına da değinen Alptekin: “Çin İslam Cemiyeti’ndekilerin genelde rejim yanlısı olduklarını ve Çin yönetiminin İslam’ı, İslam ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmek üzere bir araç olarak gördüğünü belirtti.

Kendisiyle yaptığımız görüşmede “Doğu Türkistan meselesinin İslam Konferansı zirvesine götürüldüğünü söyleyen Alptekin, “Doğu Türkistan’da İslamiyet’e olan baskının sebebi; İslam Dini’nin halkta bir benlik oluşturmaya bağlandı. Glastnost’un da sadece ekonomide olduğunu ifade ederek “kültür ve dinde bunun mümkün olmadığını belirttiği görüşmede: “Çinli olmayan milletlere bir faydasının olmayacağını, “Çinliler’in temel siyasetinde bir değişikliğin olmadığını”, evvelden şiddetle yaptıklarını, şimdi güzellikle yaptıklarını belirterek Türkiye’nin BM nezdinde konuyu dile getirmesini istedi. Düzenli bir organizasyonla gerçekleşen seminer faaliyeti, yerli ve yabancı misafirlere Süleymaniye Kültür Merkezi’nde “Doğu Türkistan mutfağından verilen bir akşam yemeği ile sona erdi. Türkistan şarkılarının da söylendiği yemekte seçkin misafirlere birer yudum kımız sunuldu. Birçok soru işaretini de beraberinde getiren bu hareket herhalde milli benliği bulmanın bir yolu olarak algılanıyordu. Bu arada Paul Henze’ye sunulan bu içkiden(kımız) içerken gördük. Acaba oda mı aynı benliğin ruhunu yakalama çabasındaydı? Diye hayli düşündürdü bizi. Artık bay CIA’da kımız içmişti. Bir Türk gibi düşünebilirdi artık.¹⁵⁸

Türkiye’de bazı tabular vardır. Bazı basın organları tamamen sivil bir yapıya sahip oldukları halde, açık açık “yarı resmi el-ahram” olmaya taliptirler. Ama onların da ilerde sivilleşmeyi kavrayacaklarına inanıyoruz. Bizde uydurma Türkçeciler *Medeniyet* kavramına *uygarlık* karşılığını verdiler. Güya bu kelime Doğu

¹⁵⁸ a. g. d., s.28.

Türkleri'nin medeni olmasından çıkarılmıştır. Hâlbuki Uygurlar putperest ve cahil idiler. Üstelik Uygurluk diyecek yerde Uygarlık neden? Batıda medeniyet kelimesinin karşılığı ‘‘Civilisation’’dur. Türkçe okunuşu sivilizasyon; diğer adıyla sivilleşme... Medeniyet kelimesi Medine şehrinden gelmektedir. Sivilisation kelimesi de yine şehir manasına ‘‘site’’ kelimesinden geliyor.¹⁵⁹

Doğu Türkistan konusunda Türkiye-Çin siyasi ilişkilerinde yakınlaşma ve karşılıklı ziyaretler bölgenin Türk ve dünya kamuoyunda duyulmasına ve çok sayıda habere konu olmasına vesile olmaktadır. Bunlardan birisi de 1988 yılı Mayıs ayı içerisinde Başbakan Turgut Özal'ın Çin ziyareti sırasında Uygur Bölgesini ziyareti basında geniş yankı bulmuştur. Bölge halkının Türkiye'den gelen heyete yakın ilgisi basına yansımış, karşılıklı kültürel işbirliği yolları aranmıştır.

Türk Kadını Güçlendirme Vakfı Başkanı Semra Özal ve vakıf yöneticilerinin Çin gezisinin ikinci bölümünde Türk azınlığın yaşadığı Sincan bölgesinden başladı. Pekin'den uzun bir yolculuktan sonra Urumçi'ye gelen heyet burada Hükümet Başkan Yardımcısı Turgut Sabir, bölge Dışişleri Müdürü Cuma Han ve Sincan Kadınlar Federasyonu Başkan yardımcısı tarafından karşılandı. Geceyi Urumçi'de geçiren heyet Türkler'in bölgesi olarak bilinen deniz seviyesinden 165 metre derindeki Turfan bölgesine Taklamakan Çölü'nü aşarak gittiler. Türk isimlerini taşıyan ve Türk geleneklerini sürdüren ve Türkiye'den binlerce kilometre uzaktaki başka bir yönetim altındaki yaşamlarını devam ettirmektedirler.¹⁶⁰ Şanghay'da Halk Hükümeti Belediye Başkan yardımcısı Xie Li Jvan tarafından karşılanan Bayan Özal'a klasik Çin müziği eşliğinde ziyafet verildi. Türk Kadını Güçlendirme Vakfı Başkanı Semra Özal Çin gezisinin üçüncü bölümünde Şanghay'a geçti. Burada Şanghay Halk Hükümeti Belediye Başkan Yardımcısı Xia Li Jvan tarafından karşılanan Bayan Özal ve vakfın diğer üyeleri çocuklar tarafından çiçek yağmuruna tutuldular. Bayan Özal onuruna bir yemek verildi. Yemekte Çin klasik müziği çalınırken artık Çin şarkıları arasında birinci sırada bulunan, Çinliler'in bizim şarkımız dedikleri ‘‘İlgaz’’ şarkısı da büyük coşkuyla söylendi.

Çin Uluslararası Anlayış Derneği Başkanı Zhang ile yaptığımız söyleşide Çin'de din anlayışı ve ibadetin serbest olduğunu söylemesine rağmen, gözlemlerimiz bunu doğrular nitelikte olmadı. Gezdiğimiz Türk bölgelerinde Ramazan olmasına

¹⁵⁹ Yalçın Özer, 'Konuşan Türkiye', **Türkiye Gazetesi**, 20 Nisan 1988. '

¹⁶⁰ Bülent Hiçyılmaz, "Semra Özal Çin'de", **Milliyet Gazetesi**, 16 Mayıs 1988, s.9.

rağmen oruç tutana rastlayamadığımız gibi, camilerin de harap hali burada ibadet yapılmadığını ortaya koyuyordu. Ancak mihmandarımız yine de camilerin açık olduğunu, hatta bayramda bile buralarda namaz kıldıklarını söylediler.

Şanghay'dan tren ile dört saatlik bir yolculuktan sonra, Çinliler'in cennet adı verdikleri 18. Yüzyılda buraya gelen bir Budist rahibin yaptırdığı Buda tapınaklarını gezdiğimizde buraların ibadet yanında, turizm amaçlı kullanıldığını gördük. Ayrıca Çin halkından Hristiyan olanların da kiliselerinin bulunmaması, Çin'de din özgürlüğünün ne derece olduğunu anlamamıza yetti, arttı bile.

Çin dünyaya açılırken yetkililerin göğüslerini gere gere söyledikleri “Bizde şimdiye kadar hiç AIDS vakasına rastlanmadı” sözünün Çin'de turistlerin serbest dolaşımından sonra ne kadar geçerli olacak bilinmez ama Çin sağlık teşkilatı ve Çinli hekimlerin şifalı otlardan bu hastalığa şifa aradığını ilgililer kulaklarımıza fısıldıyorlar. Çin'in dışa açılmada başlattığı turizm kampanyası Şanghay'da fazlasıyla görülüyor. Burada Çin'in diğer kentlerinde olmayan bir şey göze çarpıyor. Canlı alışveriş merkezleri, kalabalıklar tarafından hiç rahatsız edilmeyen yalnızca, çeşitli Amerikan mallarının reklam panoları gelir düzeyi yüksek Çinliler.¹⁶¹

Başbakan Turgut Özal ve Türk Heyeti'nin Çin ziyareti Tercüman Gazetesi'nde “Ata yurdu Doğu Türkistan'da Türk Heyetine Sevgi Seli” manşetiyle yer almıştır. Semra Özal başkanlığındaki Türk Kadını Güçlendirme ve Tanıtma Vakfı tarafından Çin Halk Cumhuriyeti'ne gerçekleştirilen ziyaret boyunca herkesi en çok etkileyen, Uygur Özerk Bölgesi'nde (Doğu Türkistan) halkın gösterdiği yakın ilgi oldu. Doğu Türkistan'ın başkenti Urumçi'de bir gece kaldıktan sonra üç saatlik bir otobüs yolculuğu ile Taklamakan Çölü geçilerek Turfan kentine ulaşıldı. Eski adı “Durufan” olan Turfan “İpek Yolu'nun kuzey kolunun merkezi. Burası eskiden kervanların bir nefes soluklanmak için uğradıkları en önemli merkezlerden biriymiş.¹⁶² Aslında biz Anadolu Türkleri Turfan'ın adını belki de sıklıkla anıyoruz. Turfanda sebze turfanda meyve derken. Ama Turfanda sözünün nereden geldiğini bilmiyoruz. Meğer buradan gelirmiş. Böyle düşünenler var. Çünkü deniz seviyesinin altında dünyanın en çukur bölgelerinden biri olarak bilinen Turfan'da bol meyve ve sebze yetişiyor. Her zaman taze taze bulunabiliyor. Turfan'da yetişen en önemli ürün

¹⁶¹ “İlgaz Çin Malı Oldu”, **Milliyet Gazetesi**, 17.05.1988.

¹⁶² Sedef Kinacioğlu, “Semra Özal İpek Yolu'nda”, **Tercüman Gazetesi**, 21.05.1988.

üzüm. Turfanlılar üzümü hem taze hem de kurutarak değerlendiriyorlar. Başlıca içecekleri de batı dünyasının en pahalı içeceklerinden olan üzüm suyu.¹⁶³

Atalar yurdunda: “Turfan kentinde Türk hayatine ilk gezdirilen yer, Göktürkler’in tarihi İpek Yolu’nu korumak amacıyla kurdukları ilk yerleşim merkezlerinden “Yarkul” oldu. Konukevinin önünde tahta bir kerevetten oluşan ilkel at arabasıyla bekleyen çocuklar bizi gezdirmeye dünden isteklilerdi. Arabaya oturur oturmaz şöyle bir yüzüme bakıp “Amerika” diye sordular. Cevabımız Türkiye olunca sıcaktan kavrulmuş yüzlerinde bir gülümseme belirdi. İkinci soruları yine tek bir kelimden oluşuyordu: “Müslim” buna da olumlu cevap alınca daha da yakınlaştılar.¹⁶⁴

Pazar yerinde satılan mallar arsında buz gibi şerbetler, ramazan pideleri ve çörekler de bulunuyor. Oldukça geniş bir alana yayılan Pazar yerinde oldukça geniş bir camide namaz kılanlar hemen dikkati çekiyor. Turfanlılar bu pazarlarda kendi yetiştirdikleri sebze ve meyvelerin yanısıra, yaptıkları yiyecek ve içecekleri satarak geçimlerini sağlıyorlar. Pazarda kesilen erişteler de satılıyor. Pazar yeri sanki kendi içinde küçük bir kent gibi kendi yağıyla kavruluyor. İnsanlar Pekin’de rastladığınız klasik “Çinli” tipinden oldukça farklı. Gözleri belki birazcık çekik ama Türk’ün belirgin özellikleri şehrelerinde korunuyor. Geleneklerde korunmuş ve ortaya adeta “Türk-Çin sentezi” denilebilecek ama yine de “aşına” bir kültür çıkmış. Göçebe oldukları için bir yerde sürekli oturmayan Uygurlar Göktürk Devleti kurulunca ona bağlanmışlar. Göktürkler yıkılınca Çin egemenliğine giren Uygurlar, 745’te ilk Uygur Kağanlığı’nı kurmuş ve Çinliler’in Sincan olarak adlandırdıkları Doğu Türkistan’daki ticaret merkezini ele geçirmişlerdir.¹⁶⁵

840 yılında Kırgızlar’a yenildikten sonra dağılan Uygur boylarından Doğu Türkistan’da kalanları Turfan ve Beş Balık bölgelerine yerleşmişlerdir. Kağanları Menglik Tegin diğer boyları da yavaş yavaş egemenliğine toplayarak, siyasi bir birlik kurmuştur. Çinlilerle dost geçinen Turfan Uygurları, 856’da onlarında desteği ile kağanlıklarını yeniden ilan etmiş ve 1209 Moğol İşgali’ne kadar bağımsızlıklarını sürdürmüştür.¹⁶⁶

¹⁶³ a. g. g.

¹⁶⁴ a. g. g.

¹⁶⁵ a. g. g.

¹⁶⁶ a. g. g.

Uygurlar, yazıtlarında “Türok” olarak adlandırılıyorlar kendilerini. Yani Türk olarak. Uygurca’ da “merhamet” “merhaba” anlamına geliyor. “Rahmet” te “teşekkürler” demek. “Dada”nın anlamı ise “baba.” “Bala” kelimesi ise “çocuk” anlamına geliyor. Ve işte dildeki benzerliğin örneği olarak Uygur şair Abdurrahim Tilaş Ötkür’ün “Bülbül şatraydur” yani “bülbül ötüyor” isimli şiiri;

“Bir su boyida, günlug şakida

Urgumakda bülbül avazi,

Şundak avaz ki bek mu haybatlık

Belki bir dertli “işinkning sazi”

Bu dördtlüğün Türkiye Türkçesiyle anlamı şöyle;

Su kenarında, gül ağacında

Duyuluyor bülbül sesi

Öyle şiddetli bir ses ki,

Belki dertli bir aşığın sazi..¹⁶⁷

Başbakan Turgut Özal’ın Çin gezisi sırasında Uygur Bölgesini ziyareti oldukça duygulu ve coşkulu anlar yaşanmasına vesile oldu. Başbakan Turgut Özal, Türk Kadını Güçlendirme Vakfı Başkanı Semra Özal, Sincan Uygur Özerk Bölgesi Başkanı Timur Dawamet’in eşi Bayan Dawemet başkanlığındaki bir heyeti kabul ederek bir süre görüştüler. Başkan Dawamet Özal’ın başına “doppa” adı verilen bir kep taktı. Türk Kadını Güçlendirme ve Tanıtma Vakfı Başkanı Semra Özal, Çin Halk Cumhuriyeti Özerk Bölgesi Başkanı Timur Dawamet ve eşinin kendini ziyareti sırasında, “Çin seyahati çok enteresan bir geziydi, çok memnun kaldık” şeklinde konuştu. Başkan Timur Dawamet de “Semra Özal’ın Sincan’da unutulamadığını” ifade etti.¹⁶⁸

Semra Özal kendisine gelen ziyaretçileri Başbakan Turgut Özal ile birlikte kabul etti. Turgut Özal Libya’ya yapacağı ziyaret sebebiyle” Fazla kalamayacağını söyleyerek misafir heyete “Hoş geldiniz dedikten sonra havaalanına gitmek üzere

¹⁶⁷ a. g. g.

¹⁶⁸ a. g. g.

ayrıldı. Bu arada Özallar ve misafir heyet basın mensuplarına bol poz verdiler. Fotoğraf çekimi sırasında Dawemet'in Başbakan Özal'ın başına Çin Halk Cumhuriyeti'nin milli kıyafeti olan "doppa" adı verilen kepten takması Başbakan Özal'ın hoşuna gitti ve gülüşmelere sebep oldu. Semra Özal yaptığı konuşmada: "Çin seyahatinden çok memnun kaldıklarını, Çin'in çok enteresan ve güzel bir yer olduğunu söyledi. Sincan Uygur Özerk Bölgesi Başkanı Timur Dawemet ise, "sizin ziyaretiniz iki ülke arasındaki münasebetlerin güçlenmesine sebep oldu" diyerek şunları söyledi: "sizin Sincan'daki faaliyetleriniz unutulmuyor. Milletimizin üzerinde çok olumlu bir etki bıraktınız. Sizin ziyaretiniz sırasında milletimiz üzerinde çok önemli bir etki bıraktınız. Türkiye çok güzel ve büyük bir ülke. Geldiğimizden beri çok sıcak bir ilgi ve sevgi ile karşılaştık, teşekkür ederiz" dedi. Timur Dawamet daha sonra Bayan Özal'a iki tane Çin vazosu, Semra Özal'ın Çin ziyareti sırasında çekilen fotoğrafların bulunduğu bir albüm ve yine Çin ziyareti ile alakalı bir video kaseti armağan etti. Semra Özal ise heyette bulunan erkeklerin hanımlarına üzerinde kendi isminin yer aldığı özel yapılmış eşarplar hediye etti.¹⁶⁹

Milliyet Gazetesi Başbakan Turgut Özal'ın Çin gezisine iadei ziyarette bulunan Sincan Uygur Özerk Bölgesi Başkanı Timur Davamad ve Güzrahan Davamad'ın Türkiye ziyaretini "Özal'a Uygur Kepi" başlığıyla verirken Türk Kadını Güçlendirme Vakfı Başkanı Semra Özal ve Ankara valisi Saffet Arıkan Bedük konuk heyeti Başbakanlık Konutu'nda kabul etti. Kabulde bir süre Başbakan Turgut Özal'da bulundu. Timur Davamad da Türkiye'yi ziyaretten çok memnun kaldıklarını söyledi, kendilerine gösterilen ilgiden dolayı Semra Özal'a teşekkür etti. Heyet başkanı Davamad, Başbakan Özal'a bir Türkistan başlığı hediye etti.¹⁷⁰

Ankara Valisi Saffet Arıkan Bedük'ün davetlisi olarak Türkiye'ye gelen Çin Halk Cumhuriyeti Sincan Uygur Özerk Bölgesi (Doğu Türkistan) Halk Hükümeti Başkanı Timur Davamad'ın eşi Anadolu kadınına hayran kaldığını bildirdi. Ankara Valisi'nin eşi Gülsan Bedük, misafir başbakanın eşi Guzulhan Davamat'ın Ankara'nın ünlülerinin uğrak yeri olan Olgunlaşma Enstitüsü'nde ağırladı. Bu arada Bayan Davamat'a ananevi Türk kıyafetlerinden modernize edilerek hazırlanan elbiselerden oluşan bir defile sunuldu. Birbirinden güzel mankenler ve kıyafetler önünden geçtikçe hayranlığını saklamayan Davamat, "Türkiye ile Uygur Özerk

¹⁶⁹ a. g. g.

¹⁷⁰ "Özal'a Uygur Kepi", **Milliyet Gazetesi**, 30.05.1988.

Bölgesi'nde yaşayan toplulukların pek çok ortak yönü bulunduğunu, bir kere daha tespit ettiğini belirterek "Anadolu ve Orta Asya bir elmanın iki yarısı gibi" dedi.¹⁷¹

Milliyet Gazetesi Çin Halk Cumhuriyeti'ne yaptığı geziden dönen bakan Adnan Kahveci'nin Çin izlenimlerini "Tabuları Cesaretle Yıkıyorlar" başlığı ile verdi. Çin Halk Cumhuriyeti'ne yaptığı ziyaretten dönen Devlet Bakanı Adnan Kahveci geçen yıl da Çin'i görmüş olmanın vermiş olduğu avantajla ülkedeki değişim sürecini karşılaştırma olanağı buldu. Çin'deki değişimleri ve siyasal yapıyı Türkiye ile karşılaştıran Devlet Bakanı Kahveci Milliyet'e izlenimlerini anlatırken; "Çin'deki değişim çok şaşırtıcı. Tabuları cesaretle yıkıyorlar, biz Türkiye'de bu kadar olamadık" dedi. Sınıfsız toplum olarak bilinen Çin'de trenlerin birinci, ikinci ve üçüncü sınıf olarak ayrılmasını şaşırtıcı bulduğunu, "demek ki Türkiye'de biz onlardan daha sınıfsız bir hale geliyoruz. Çünkü bizde trenlerde mevki olayını kaldırma uygulamasına çok önceden geçildi" dedi. Çin ile ekonomik ilişkilerden söz ederken karma ekonomik komisyon toplantısında ticaret hacmimizin 300 milyon dolar olduğunu, bunu 500 milyon dolara çıkarmayı hedeflediklerini ifade etti. Geçen yıl Şubat'ta gittiğimiz Çin'deki yapısal değişikliklerin şaşırtıcı olduğunu ifade ederken, her alanda yabancı sermayeye açıldıklarını belirtti. Bu değişikliklerin sosyal yapıya etkileri olduğunu da söyledi.¹⁷²

Doğu Türkistan eski Genel Sekreteri İsa Yusuf Alptekin 10 Aralık İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 40. yıldönümü münasebetiyle Türkiye Gazetesi'ne Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlalleri ile ilgili bazı açıklamalarda bulundu. Alptekin dünyanın farklı yerlerindeki insan hakları ihlalleri için insan hakları savunucularını göreve davet etti. Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen 10 Aralık "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin" 40. Yıldönümü münasebetiyle bir açıklama yapan İsa Yusuf Alptekin: "Gerçek insan hakları savunucularının gözlerini esaret altında bulunan 100 milyon Müslüman'a çevirmesini istedi. Vatandaşlıktan çıkarılan 7-8 solcu için patırtılar çıkarıldığını, milyonlarca esir Türk'ün ise göz ardı edildiğine işaret etti. Ardından insan hakları kimin için var diye sordu.¹⁷³ Sadece Doğu Türkistan'da 20 milyon esir Türk'ün bulunduğunu belirten Alptekin, "Kendileri ile hiç bir bağ kuramadığımız soydaşlarımız karşı karşıya bulundukları sistemli politikalar sebebiyle, 1 milyarlık Çin içerisinde eriyip yok olma

¹⁷¹ "Elmanın İki Yarısı Gibi", **Milliyet Gazetesi**, 30.05.1988.

¹⁷² "Tabuları Cesaretle Yıkıyorlar", **Milliyet Gazetesi**, 15.06.1988.

¹⁷³ "Esir Türkler'in Haklarını Kim Savunacak", **Türkiye Gazetesi**, 13.12.1988.

tehlikesi ile karşı karşıyalar. Ne yazık ki onların haklarını savunacak kimse yok’’ diye konuştu. İnsan Hakları Gününün din, dil ve ırk ayrımı gözetmeksizin zulme uğrayanların hatırlanması, zalimlerin lanetlenmesi için ilan edildiğini hatırlatan İsa Yusuf Alptekin; ‘‘Sormak isterim Rus, Çin, Bulgar ve Yunan esareti altında 100 milyon Müslüman Türk yaşamaktadır. Bunların haklarını savunacak insanlar nerede? Batı ülkelerine sığınanlar için şamata gürültü koparılıyor; onların Türkiye’ye getirilmesi için çalışmalar yapılıyor. Peki yurtdışında zulüm gören bu ırkdaşlarımızın, dindaşlarımızın meseleleriyle hangi insan hakları savunucuları ilgilenecektir? Aksi halde insan hakları sözü havada kalacaktır’’ dedi.¹⁷⁴

Doğu Türkistanlı ünlü yazar M. Emin Hazret’in ailesiyle birlikte Türkiye’ye sığınmasını Türkiye Gazetesi haber yapmıştır. Hazret’in Türkiye’ye gelişi, Çin’de yaşadıkları, Kültür Devrimi’nin toplum üzerindeki olumsuz etkileri, Çin’in kültürel ve sosyal asimilasyon politikaları, siyasi ayrımcılık ve Türkiye’ye gelişi ile İsa Yusuf Alptekin’in kendisine yardımını anlattı. Esir Doğu Türkistan Davasının 88 yaşındaki yılmaz mücahidi, Doğu Türkistan Hükümeti eski Genel Sekreteri ve Türkiye’deki Doğu Türkistanlılar’ın Lideri İsa Yusuf Alptekin, o her zamanki beyefendi, kibar sesi titriyordu telefonun öbür ucunda.. ‘‘Servet beyefendiciğim’’ diye başlayan hitabını şöyle sürdürüyordu; ‘‘Size sevineceğiniz önemli bir haberim ve dolayısıyla istirhamım var... Doğu Türkistan’ın son devirlerde yetiştirdiği en büyük yazarlarımızdan biri olan Mehmet Emin Hazret beg, hanımı ve 2 çocuğu ile birlikte gizlice İstanbul’umuza geldi. Kendisi mühim bir şahsiyettir ve son müstakıl Türk kalesi olan Türkiye’mize iltica etmek derdindedir. Bu konuyu yetkililerle görüşüp, bu kardeşimize yardımcı olmanızı istirham ediyorum. Bir iltica olayına yardımcı olmak elbette son derece kritik bir iştir. İlticacının niyetinin ne olduğunu peşinen kestirmek değildir elbet. Birçok örneğinde olduğu gibi işin sonu amiyane tabirle ‘‘çapanoğlu’’ çıkabilirdi. Ama iltica eden soydaşımızın kefil hakkıyla devlet adamı olan ‘‘İsa Yusuf Alptekin Bey’di. Gerek esir, gerek hür bütün Türkistanlılar’ın ümidi, önderi, kısacası İsa Efendisi olan Sayın Alptekin’de öyle kolay kolay kimseye kefil olmazdı. Kafamı içinden geçen düşüncelerden sonra İsa Bey’e vereceğim cevap elbette ki: ‘‘Ricanız başüstünedir’’ olacaktır. Size ikamet için elden gelen ne varsa

¹⁷⁴ a. g. g.

yapılacaktır. Ve birkaç saat sonra misafir ettikleri hemşehri evinde, Doğu Türkistanlı 39 yaşındaki ünlü yazar, senarist, şair Mehmet Emin Hazret ¹⁷⁵

Mehmet Emin Hazret Anayurdumuz Doğu Türkistan'ın Hoten vilayetinde 1950 yılında doğmuştur. İlk çocukluk ve gençlik yıllarında Çin yönetimindeki anayurtta "Türk" kelimesinin kullanılması yasaktı. *Kültür Devrimi*'nin Türkler üzerindeki zulmü bütün şiddetiyle devam ediyordu ve iki kızıl canavar "Çin ve Sovyet Rusya'nın Türkistan'ı yeme savaşı bütün şiddeti ile devam ediyordu. Ailesini bütün yapabildiği, Çinliler'in asimilasyonunun ilk merdiveni olan, her türlü modern cihazla donatılmış ve cazip hale getirilmiş olan Çin okulu yerine küçük Mehmet Emin'i, okul çağına geldiğinde bakımsız eski bir binada hizmet yapan Uygur Mektebine vermek olmuştur. İlk ve orta tahsilini Uygur mektebinde yapan Mehmet Emin, 19 yaşına geldiğinde babası onu karşısına almış okulda mecburen öğretilenlerden farklı şeyler söylemişti.¹⁷⁶

Sohbetin ilerleyen bölümlerini Mehmet Emin Hazret: "1971 yılında Çin'deki Sinkiang Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne girdim. Uygur Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 1976 yılında mezun oldum. Mezun olduğum yıl okulun birinci sınıfında olan hanımım Ferzide ile tanıştım. Ferzide Gulca vilayetinden. Hoten ile Gulca arası 2 bin kilometre. Ama kader karşılaştırmıştı bizi. Kendisine bunları söylemem mümkün değildi ama kararımı vermiştim. Onunla evlenecektim ve onunla birlikte aziz Türkiye'ye gelecektim birgün. 1976'dan 1982 senesine kadar *Sinkiang Medeniyeti* adlı derginin yazı işleri müdürlüğünü yaptım. 1979 senesinde Ferzide okulu bitirince evlendik. Bu sıralarda durmadan usanmadan Türkiye'ye hangi yollardan gideceğimizi düşünüyordum. 1982-1983 yıllarında Pekin Sinema Enstitüsü'nde öğrenci idim. Filmlerim sinemalarda gösteriliyordu. Şiir kitaplarım, romanlarım, senaryolarım "Sinkiang Yaşlar Neşriyatı" tarafından basılmıştı. Kısacası meşhur olmuştum. Hanımım Sinkiang Lisesi'nde Edebiyat Muallimi idi. Maaşımın yanında eserlerim yayımlandıkça kalem hakkı da alıyordum. Mali durumumuz diğer soydaşlarımıza göre son derece iyi idi" dedi.

İşte amadan sonra Mehmet Emin Hazret'in dudaklarından dökülenler: "Çinliler'e göre ikinci sınıf vatandaşlık. O dünyaca bilinen "Çinli efendiliği" içinde korkunç bir asimilasyon politikası uyguluyorlardı. Türkler'in mühim bir memuriyete,

¹⁷⁵ Servet Kabaklı, "Çin'den Hürriyete Kaçtılar", **Türkiye Gazetesi**, 14.05.1989.

¹⁷⁶ a. g. g.

göreve getirilmesi mümkün değildi. O güzelim, o münbit Türkistan toprakları, göç ettirilen milyonlarca Çinli'ye peşkeş çekiliyor, Türkistan'da atom denemeleri yapılıyordu. Yani biz Türkler'i eritme, soylarını unutturma sonra da yutma politikası sürdüğü müddetçe, belki biz değil, çocuklarımız değil, ama torunlarımız kim olduklarını unutacak ve Çinlileşecek idi. Vatan zaten kaybedilmişti ama böylece soyumuz ve mensup olduğumuz yüce dinimiz de katledilecekti Türkistan'da'' ifadelerini kullandı.¹⁷⁷

Mehmet Emin Hazret'in sabırlailmeklediği Türkiye'yle vuslatın hikâyesine geliyor sıra. Bilirsiniz İslam Konferansı Teşkilatı'nın yan kuruluşu 'Rabıtatül Aleml İslami (Dünya İslam Birliğı) diye bir kuruluş var. Bu kuruluş dünyaya şirin görünmeye çalışan Kızıl Çin'de mahdut sayıda Müslüman'ın hacca gönderilmesi ve bunun gibi konularda biraz etkili oldu. Manevi baskı yaptı Çin Devleti'ne. Yakınımıza, akrabalarımıza hissettirmeden ev ve eşyalarımızı sattık. Sonra da Sovyetler Birliğı'ne vize almak için Pekin'de Sovyet Konsolosluğu dışında gizlice Bulgaristan, Romanya ve Türkiye konsolosluklarına da uğrayıp vize aldık. Aslında Urumçi ile Taşkent arası 700 kilometre. Yani bir günlük yol. Ama pasaportlarımdaki T.C. vizesiyle Türkistan sınırından çıkmak istesek hemen yakalayacaklardı. Onun için yolu 9 gün uzattık ve Mançurya sınırından Rusya'ya geçtik. Burada Türk konsolosluğundan vize alacağım kimsenin aklına gelmediği için sınır görevlileri incelemediler bile pasaportlarımızı. 17 Şubat 1989'da giriş yaptığım Sovyetler Birliğı'nde Taşkent, Buhara, Frunze ve Almaatı başta olmak üzere Türk bölgelerinde dolaştık. Hanımımın üç yaşında ayrıldığı ablalarını ve agalarını (ağabeylerini) bulduk. 3 aya yakın burada kaldık. 1 Mayıs 1989 günü Moskova'daydık. 4 gün de orada kaldıktan sonra trenle Romanya'nın başkenti Bükreş'e geldik. Bükreş'te Türkiye'ye nasıl gelebileceğimizi soruşturduk. Köstence'den İstanbul'a otobüs varmış. Bilgileri aldık. Akşama doğru bindik otobüse. Artık sabaha varacaktık Türkiye'ye. Bulgaristan'ı gece geçtik. Ama bir yerde yüreğimiz ağzımıza geldi. Polis otobüsümüzü durdurunca çok korktuk tam Türkiye'ye varacakken başımıza bir şey gelmesin diye. Ama meğer otobüs yanlış yola girmiş. Polise biraz rüşvet verince bıraktılar. İşte şimdi Türkiye'mizdeyiz. Allah nasip ederse kalmak niyetindeyiz bu aziz vatanda. Ertesi gün Cağaloğlu'ndaki İstanbul Emniyet Müdürlüğü binasında Emniyet Müdürü Hamdi Ardak'ın odasında'' sözleriyle Türkiye'ye kavuşma

¹⁷⁷ a. g. g.

Çin'in İstanbul Başkonsolosu Wu Keming ve konsolos Han Yongsheng'in açıklamalarına başta Doğu Türkistanlılar'ın lideri İsa Yusuf Alptekin olmak üzere tarihçiler ve konunun uzmanı ilim adamları tepki gösterdiler. Bu tepkiler basında geniş yer bulmuş olup konunun açıklığa kavuşturulması açısından önemlidir.

Doğu Türkistanlılar'ın lideri İsa Yusuf Alptekin Çinli diplomatların beyanını bir büyük hata olarak niteledi ve "Çinliler oranın Türk toprağı olmadığını söylüyorlar, orası Çin toprağı da olmadığını göre kimin toprağıdır" dedi.

Doğu Türkistan Göçmenler Derneğı Başkan Yardımcısı Hızırбек Gayretullah: "Yıllardır biz Çin yetkililerinden böyle bir beyan alamadık beyanlarında Türk devletinin birkaç gün bile yaşadığını ve kurulduğunu kabul ediyorlar. Şimdiye kadar hep reddediyorlardı. Onların söyledikleri tarih ve sosyoloji ilmine ters düşüyor.

Doğu Türkistan Göçmenler Derneğı Başkan Yardımcısı Hızırбек Gayretullah: "Çin'in Doğu Türkistan gibi verimli toprakları kaybetmemek için orada yaşayan insanların Türk olduğunu bile bile reddettiklerini, kendi kaynaklarında ve devlet kitaplarında bunu ortaya koyduklarını belirterek, "yıllardır biz Çin yetkililerinden böyle bir beyan alamadık. Beyanlarında Türk Devleti'nin bir kaç gün bile yaşasa da kurulduğunu kabul ediyorlar. Şimdiye kadar hep reddediyorlardı. Onların söyledikleri tarihe ve sosyolojiye ters düşüyor, Dünya siyasetine de" diye konuştu. Çin'in şu anda bile uyguladığı baskı siyasetine dikkat çekti. Ayrıca aynı derneğın Genel Sekreteri İsmail Cengiz: "Bu iddianın bir komedi olduğunu" ifade ederek "Çin Seddi Türk varlığının bir işaretidir. Çinli diplomatların bu şekildeki ifadeleri Çin-Türk ilişkilerini zedeleyici mahiyettedir. Çinliler Türkler'e karşı asimilasyon politikaları uyguladıklarını açıkça ifade etmişlerdir. Çinliler karşımıza ikinci Bulgaristan olarak çıkmaya heveslenmektedirler. Sevindiğimiz taraf böyle bir itirafta bulunmalarından başka bir iki gün yaşasa bile kurulan Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti Devleti'nin varlığını kabullenmeleri olmuştur.

Çin'den kaçıp Türkiye'ye sığınan Doğu Türkistanlı yazar Mehmet Emin Hazret de: "Çinliler'in Doğu Türkistan Devleti'nin olmadığını söylemelerine rağmen 1944 yılında İli'de Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ve altı sene yaşadığını ifade etti. "Çin'in orada Türkler'in olduğunu ve orada tarihte devlet kurduğunu da biliyor ama gayeleri bizi yalnız bırakmak, ümitsiz bırakmak için

istediği gibi davranmak istiyor” şeklinde konuşarak Çinli diplomatların iddialarını yaşayan biri olarak tek tek yalanlayıp, ellerindeki belgelerin olduğunu isterlerse bir açık oturum yapmayı teklif etti.

Çinli diplomatların açıklamaları üzerine görüşlerini açıklayan tarihçiler, beyanların tamamen siyasi olduğunu ve ilmi hiçbir dayanağının olmadığını ifade ettiler.

Çin Başkonsolosu Wu Keming ve konsolos Han Yongsheng’in Çin’de Türk yoktur, Doğu Türkistan diye bir bölge ve böyle bir devlet olmadığı düşüncesi diğer basın yayın organlarında da geniş yer bulmuş, konuyla ilgili çok sayıda makale yazılmıştır. Tercüman Gazetesi’nden Ahmet Kabaklı’nın gazetedeki makalesinde: “Çinliler ‘Dünyanın Çatısı’ denilen memleketini işgal ettikten sonra Dalay Lama da bizim İsa Yusuf Alptekin gibi garip dolaşır. Tibet onu, o da Tibet’i hatırlatır dünyaya. Geçenlerde Dalay Lama’ya Nobel Barış Ödülü verildiğini TV’den dinleyince ‘Ne güzel’ dedim, ‘Demek şu dünyada esir milletlerin de sahibi varmış.’” Dalay Lama’yı birkaç yıl önce İstanbul’da dostu İsa Yusuf Alptekin’i ziyareti sırasında tanıdım. Ne muhteşem gece idi. Sevimli bir adam idi. Dalay Lama, İsa Yusuf Alptekin’le sarmaş dolaş ruh halinde idiler. Nasıl olmasınlar ki ikisinin de vatanlarını ‘Kızıl Çin’ işgal etmişti. Her iki lider de ülkeleri olan Tibet ve Doğu Türkistan için ağlıyorlardı. Her ikisi de aynı yüce dağların, aynı yüce tarihlerin bugünkü maalesef düşkün çocuklarıydı. Fakat heyhat Türkiye de bile TRT, şu ‘Esir Milletler Haftası’ Tibet lideri Dalay Lama’nın mücadelesini ve ona sunulan ‘Barış Armağanını’ söylüyordu da.... Doğu Türkistan’ın 2 milyon yüzölçümlü Türk vatanının 20 milyonluk ‘Uygur-Kazan-Kırgız’ Türkü’nün lideri olan İsa Yusuf Alptekin’inden bahis açan bile yoktu. TRT’miz öteden beri Doğu Türkistan’ın adını bile (herhâlde kolayına geldiği için) Çince (fethedilmiş toprak manasına gelen) *Şincan* diye söylemeyi adet haline getirmişti. Son olarak 23 Ekim 1989 tarihli **Zaman gazetesinde** ne görsem beğenirsiniz! İki Çin diplomatı: ‘Çin’de Doğu Türkistan diye bir bölge yoktur. Çin’de yaşayan 50 millet içinde Türk diye bir millet de mevcut değildir. O dediğiniz bölge *Şincan*’dır’ demişlerdir. Eh biz de orada yaşayan 20 milyon Türk olduğunu bilmezsek Çinli diplomatların böyle konuşmaları olağandır. İsa Yusuf Alptekin’i ve merhum Mehmet Emin Buğra beyleri tanımazsak, en eski Türk memleketini elbette yabancılar işgal edecek, soyacak ve sömüreceklerdir. Doğu Türkistan merkezi ‘Kaşgar, Balasagun, Turfan’ ile hem de en az 1300 yıl önce

kurulmuş bir Türk devleti olup Orta Asya'da varlığımızın anıt belgeleriyle doludur. İsa Yusuf'un Türkistan'ında hala cıvıl cıvıl Türkçe konuşulup yazılıyor. Fakat heyhat! Dalay Lama'ya Nobel ödülü veriliyor da, kahraman ömrünü bu Türklük davasına vermiş, 1908 doğumlu İsa Yusuf Bey, koca Türkiye Cumhuriyeti'nde nasıl geçineceğini düşünüyor. Dalay Lama'nı hazineleri var. Dünyanın her yanında zengin Budistler, onu kollayan Hristiyan alemi, Tibet davasını Çin'e karşı yüklenerek kök söktürüyorlar. Bizim TRT ve gazeteler de "insancıl ve sevecen" bakışları ile Tibet davasını anlatıyorlar. Ama bizim davamız, bizim Türklerimiz olunca ne basında, ne devletimizde, ne rejimimizde bir ses. Çünkü Türklükten bahsetmek Türk için çalışmak, gençlere yoksulluk ve hapis, hatta işkence getiriyor. Ne acı ne korkunç gerçek. Esir Milletler Günü ve Dalay Lama'nın barış ödülü alması dolayısıyla davası üzerinde her dem bir delikanlı gibi konuşan İsa Bey'le konuştum, İsa Bey: "Evet esir Milletler Haftası'nda bütün basını çağırdım, gelenler de oldu. Fakat sadece filan gazetelerde haber çıktı" dedi. Bilmem niye şaşırıyoruz, niye mi kızıyoruz Madam Mitterand'a? Bugün Doğu Anadolu Türkleri'nin davasını "Kürt" adı ile de olsa ele alıyorlar. Yarın bakarsınız Doğu Türkistan davasını "Uygur" adı altında da olsa ele alırlar. Bizde himmet yok nasıl olsa" ifadeleriyle düşüncelerini dile getirdi.¹⁷⁸

Doğu Türkistan üzerindeki Çin baskısı, asimilasyon, inkar ve yok etme politikalarına yönelik Türkiye'de bulunan Doğu Türkistan ile ilgili derneklerden olan Doğu Türkistan Göçmenler Derneği ve bazı ilim adamlarının yaptığı "Doğu Türkistan ve Problemleri" konulu sempozyum bazı basın yayın organlarında geniş yer buldu. Doğu Türkistan'ın Çin tarafından işgalini 40. yıl dönümü münasebetiyle yapılan toplantıya Türkiye Gazetesi'nden Ergun Göze başkanlık etti. Toplantıya Prof. Mehlika Kaşgarlı, İsa Yusuf Alptekin, Mehmet Saray ve Mahmut Kaşgarlı katıldı.

Doğu Türkistan'ın Kızıl Çin tarafından işgal edililişinin 40. yıldönümü münasebetiyle düzenlenen sempozyumda Çin'in Türkler üzerinde yoğunlaştırdığı baskılar kınanarak bir an önce "Dış Türkler Bakanlığı" kurulması istendi. Başkanlığını gazetemiz yazarı Ergun Göze'nin yaptığı "Doğu Türkistan ve Problemleri" konulu sempozyum Süleymaniye Kültür Merkezi'nde yapıldı. 6 konuşmacının iştirak ettiği sempozyumda konuşan Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin, başbakanlığa bağlı "Dış Türkler" bakanlığının kurulmasını teklif ederek,

¹⁷⁸ Ahmet Kabaklı, "Doğu Türkistan Doğu Anadolu", **Tercüman Gazetesi**, 14 Ekim 1989.

‘‘Türkiye’de bu mesele için ilmi araştırma merkezlerinin ve siyasal masaların oluşturulması gerekir’’ şeklinde konuştu. Prof. Mehmet Saray ise: ‘‘Kızıl Çin emperyalizminin Doğu Türkistan ve Orta Asya üzerindeki emellerini’’ açıklayan bir konuşma yaptı. Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Başkanvekili Hızırбек Gayretullah da: ‘‘Doğu Türkistan’ın bugünkü ve yarınki durumuna temas ederek meselenin milli olmasının yanında insani olmasına dikkat çekerek tüm demokratik ülkelerin ve İslam aleminin bu mesele ile yakından ilgilenmesi için davete çağırdı.¹⁷⁹

Doç. Dr. Sultan Mahmut Kaşgarlı ise, ‘‘Doğu Türkistan’a asimilasyon gereği yerleştirilen Çinli göçmenler meselesine değinerek, Çinliler’in gayesi Doğu Türkistan’ı tamamen ele geçirmek olduğunu ileri sürdü. Misafir konuşmacı Mehlika Kaşgarlı ise ‘‘Doğu Türkistan’ın kültürel hayatına temas ederek orada yaşayan soydaşlarımızın baskılara rağmen kültürel varlıklarını günümüze kadar devam ettirdiklerini örnekleriyle açıkladı.¹⁸⁰

Yakın zamanda Çin’den kaçarak ülkemize sığınan sanatçı ve yazar Mehmet Emin Hazret ise, yaptığı konuşmada, ‘‘Çinliler’in Doğu Türkistan’ın yeraltı ve yer üstü zenginliklerini sömürdüğünü, Türkler’in kendi vatanlarında ikinci sınıf vatandaş olarak yaşadıklarını ve gayri insani şartlarda hayat sürdürdüklerini belirtti. Sempozyumu oturum başkanı Ergün Göze yaptığı konuşmadan sonra Türkistanlı Halk Sanatçılarının müzik ve folklor gösterileriyle sona erdi.¹⁸¹

Türkiye Gazetesi yazarlarından Ergün Göze Çin’in İstanbul Başkonsolosu Wu Keming ve konsolos Han Yongsheng’in açıklamalarına ‘Çin’de Doğu Türkistan diye bir bölge yoktur. Çin’de yaşayan 50 millet içinde Türk diye bir millet de mevcut değildir. O dediğiniz bölge Şincan’dır’ ’açıklamalarına cevaben ‘‘Kızıl Çin Diplomatları Bulgar Diplomatlarının Yolunda mı?’’ başlıklı yazısında Çin’in inkâr politikasını gözler önüne sermektedir.

Ergun Göze yazısında: ‘‘Çin’in İstanbul Başkonsolosu Wu Keming ve arkadaşı ‘‘Çin’de Doğu Türkistan ve Türk Yok’’ demişler. Duyunca eyvah dedim, Özal duymasın bu sefer 3 milyon göçmen geliyor’’. Öyle ya Bulgaristan Devlet Başkanı (devlet başkanına bak) Todor Jifkov’da kaç zamandır Bulgaristan’da Türk yok deyip yırtınıyordu. Arkasından kapıyı açtı üç yüz bin Türk birden aktı. Eğer

¹⁷⁹ Mehmet Köpüklü, ‘‘Dış Türkler Bakanlığı Kurulsun’’, **Türkiye Gazetesi**, 24 Ekim 1989,

¹⁸⁰ a. g. g.

¹⁸¹ a. g. g.

Türkiye'nin aklı başına gelip kapıları kapamasaydı belki de bütün Bulgaristan Türkiye'ye akacaktı. Tabi bütün bunlar Bulgaristan'da Türk yok diye yırtınan Popovlardan hiç biri utanmadı, sıkılmadı, hayâ etmedi. Anlaşıyor ki bu gibi duygular çağdaş diplomaside hepten yok edilmiştir. Ve Kızıl Çin'in Türkiye'deki diplomatları da asla mahcup olmamaya, utanmamaya kararlıdır. Yoksa Çin'de Doğu Türkistan yok diyebilirler miydi? Böylece tarihi ve coğrafyayı kökten değiştirebilirler miydi? Öyle ya Doğu Türkistan Çin'de değil de nerde idi? Afrika da mı? Yoksa Antarktika'da mı idi? Olurya insanlar uzaya giderken coğrafyalar da yer değiştirmiş olabilir. Hani Mao'nun "Kültür İhtilali"ne kızıp topraklar bile yer değiştirirse mazurdurlar. Kızıl Çinli diplomat, asıl düşmanı olan Rus'un politikasını benimsemiş görünüyor. "Çin'de Türk Yok, Uygur Var" derken Ruslar' da "Türk yok Azeri var, Türkmen ve Kırgız var, Kazak var ama Türk yok" diyorlar. Tıpkı portakal yok ama Washington var, Yafa var, Dörtyol var der gibi. Bir bakıma diplomasinin ve mefhumlarının oyuncak haline getirilmesi yani zavallılaşması emperyalizmin dik alası. Çağdaş şekli. Neticesi de gerçekleri sıkılmadan inkar etmek. İki kere ikinin sekiz ettiğini söyleyebilmek. İnsan olmaktan istifaya benzer bir şey. Uygurlar varmış, Kazaklar yok mu? Bunların hepsi Türk değil mi? Sen onları aile ismiyle çağırıp soyadıyla söylemezsen değişecek mi?" sorusuyla yazısını bitirdi.¹⁸²

Doğu Türkistan'ın Komünist istilasına uğrayışı ulusal basında yer almış konuyla ilgili çok sayıda ilmi ve siyasi etkinlik düzenlenmiştir. Bunlardan birisi de Kasım 1989'da İstanbul'da Florya'da gazetecilere verilen yemekte Doğu Türkistan eski Genel Yusuf Alptekin Doğu Türkistan halkının maruz kaldığı durum ve Çin'in bölgeye yönelik emperyalist politikaları konusunda basın mensupları ile fikirlerini paylaşmış, konunun basında güncel tutularak bölgeye dikkatleri çekmeyi amaçlamıştır.

Doğu Türkistan Hükümeti Eski Genel Sekreteri ve Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Başkanı İsa Yusuf Alptekin, Doğu Türkistan'ın komünist istilasına uğramasının 36. Yılı münasebetiyle İstanbul'da Florya Beyti Restaurant'ta gazetecilere verdiği yemekte Doğu Türkistan davasında basından kendilerine yardımcı olmalarını istedi. Konuşmasına basının ilgisine teşekkürle başlayan Alptekin, Doğu Türkistan'da yaşayan soydaşlarımızın maruz kaldığı durumun acı

¹⁸² Ergun Göze, "Kızıl Çin Diplomatları Bulgar Diplomatlarının Yolunda mı?", Türkiye Gazetesi, 25 Ekim 1989.

olduğunu; Çinliler'in hilekâr, dессas, acımasız, namert, sinsi ve girmesini bilip; çıkmasını bilmeyen bir millet olduğunu ifade etti. Emperyalizmi Orta menşeli ve Çin emperyalizmi olarak ikiye ayıran Alptekin; “Orta menşeli emperyalist devletlerin istila ettikleri yerlerden çıkabildiklerini, Çin'in ise istila ettiği yerlerden çıkmak bilmeyen kalleş bir millet olduğunu ifade etti.¹⁸³

İsa Yusuf Alptekin daha sonra konuşmasını şöyle sürdürdü: “Değerli basın mensupları, halen Çin esareti altında bulunan aziz yurdumuz Doğu Türkistan’a milliyetçi Çin hükümeti çekildikten sonra, Kızıl Çin orduları 13 Ekim 1949 tarihinde girdiler. Böylece Çinliler'in milliyetçisinin zulmünden kurtulan Doğu Türkistan Türkleri, komünistin zulmüne düştüler. O tarihten bu yana 36 yıl geçti ve hala Doğu Türkistan Çin esareti altındadır. Doğu Türkistan bugün bilhassa giderek artan Çin muhacereti tehlikesi altındadır. Çin muhaceretinin tehlikesi, bu aziz Türk yurdunun zamanla Çinliler'in doldurulması ihtimalinden doğmaktadır. Çünkü Çinliler'in hayali kalabalık nüfuslarının birkaç yüz milyonu Doğu Türkistan’a yerleştirmek, Türkleri bu kesif nüfus içinde eritmektir. Bu bakımdan bu Çinli nüfusun durdurulması, Doğu Türkistan’a yerleşenlerin geri gönderilmesi, Doğu Türkistan Türkleri için hayati bir önem arz etmektedir” dedi.¹⁸⁴

Alptekin, “Çin'in esir milletler için “bas, ez, düzle” anlayışının Çinliler'in Türkler'den çok çekindiklerini, sebebini ise Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar'dan çok dayak yemelerine bağladıklarını” söyledi. Düşüncelerini 13 Kasım 1949 tarihinde Milliyetçi Çin kuvvetlerinin Komünist Çin'e yenilmesi ve Çan Kay Şek hükümetinin Formaza'ya kaçması üzerine Doğu Türkistan Kızıl Çin kuvvetlerinin işgaline uğradı. Böylece Çin milliyetçisinin zulmünden kurtulan Doğu Türkistan, Komünistin zulmü altına düştü. Doğu Türkistan'ın uğradığı bu menfur işgal ve istila ve zulüm, ne acıdır ki soydaşlarımız, dindaşlarımız ve hür insanlık tarafından alakasızlık ve ihmalle karşılanmıştır. Hâlbuki Tibet'in 1950 yılında Kızıl Çin tarafından işgaline dünya efkârı ilgisiz kalmamıştır. Bu nedenledir ki Doğu Türkistan Türkleri'ni mezkur istilalardan, zulümlerden daha çok, soydaşlarının, dindaşlarını ve hür insanlık âleminin bu alakasızlığı kahretmektedir. Son yıllarda Kızıl Çin'in komünizmin katı işkence metotlarının bir kısmını terk etmekte ise de ve hatta Doğu Türkistan Türkleri'ne bir kısım dini, ticari, sosyal bazı serbestlikler getirse de bunlar Çin'in

¹⁸³ “Davamıza Sahip Çıkmak, Bize Yardımcı Olun”, **Doğuş Gazi Dergisi**, 1-15 Kasım 1989.

¹⁸⁴ a. g. d.

ezeli prensipleri: “yakındakini ez, uzaktakini oyala” prensibine göre yapılmaktadır. Çinliler bir taraftan Doğu Türkistan Türkleri’ne bir kısım göstermelik serbestliklerle oyalarken, İslam Dünyası ve diğer hür insanlık âlemi ile yakın ilişkiler kurarken, diğer taraftan da Doğu Türkistan’ı Çinlilerle doldurmaya çalışmaktadır. Niyeti Doğu Türkistan ’böylece Doğu Türkistan Türklerini asimile etmektir” diyerek konuşmasına devam eden İsa Yusuf Alptekin, “Türk kızlarını zorla Çinli erkeklerle evlendirdiklerini, uyuşturucu madde kullanımının ve ticaretinin yasal olduğu Çin’de Türkler’in uyuşturucu maddelere alıştırılması için yoğun çaba harcanmaktadır” dedi.¹⁸⁵

İsa Yusuf Alptekin: “Halen Doğu Türkistan’da bazı kaynaklara göre 600 bin Çin askeri bulunduğu gibi, istihsal ordusu adı verilen milyonlarca işçi-asker bulunmaktadır. Çinliler bütün nükleer denemelerini ve atom testlerini Doğu Türkistan’da yapmaktadır. Hülasa bu tehlikeler altında bulunan Doğu Türkistan Türkleri, Çin esareti altında yok oluşla karşı karşıyadır. Çinliler dünya efkârı umumiyesini Doğu Türkistan’a “Muhtariyet! ’verdik, serbestlik tanıdık yalanıyla kandırmak istemektedirler. Bugün “Şincan Uygur Otonom Reyonu” adını verdikleri Doğu Türkistan binlerce seneden beri müstakil Türk devleti kurulmuş ve yaşamıştır. Doğu Türkistan’ın davası istiklaldir. Esaretten kurtulmaktır. Yoksa sözde muhtariyetler ve serbestliklerle oyalanmak değildir.”¹⁸⁶

Eğer Doğu Türkistan Çin esaretinden kurtulmaz ise bu ezeli Türk yurdu ve İslam diyarı en azından 20 milyon nüfusa sahip Doğu Türkistan yok olup gidecekler ve bu “ikinci Endülüs” faciası olacaktır. Bunun vebali ise; Doğu Türkistan feryadına kulak vermeyen, dert ve davalarına sahip çıkmayan, umursamayan, dilek, rica ve taleplerimize aldırmayan soydaşlarımızın, dindaşlarımızın ve nihayet hür insanlık âleminin olacaktır. Doğu Türkistan halkı böyle bir akıbete uğramamak için “istiklal” mücadelesini sonuna kadar devam ettirecektir”

Davalarını Türk hükümet yetkililerine anlatmak için çok çalıştıklarını, fakat bu yöndeki girişimlerinin neticesiz kaldığını belirten Alptekin, “Türkiye’de geçen 31 yıllık hayatında bir defa başbakanla görüşebildiğini söyledi. Konuşmasında sık sık Doğu Türkistan’da yapılan işkence ve zulümden bahseden Alptekin, dünya kuruluşlarının ve milletlerinin bu duruma seyirci kalmalarını sert bir dille eleştirdi.

¹⁸⁵ a. g. g.

¹⁸⁶ a. g. d.

Alptekin zulümler konusunda dünyadan örnekler vererek; “Bugün Rusya’da bir Yahudi’nin burnunun kanaması halinde bile tüm Yahudiler’in seferber olduklarını” söyleyerek aynı durumun kendileri söz konusu olduğunda hiç bir tepkinin olmamasının Çin’i cesaretlendirdiğini belirtti. Bu duruma rağmen Türk Dışişleri yetkililerinin Çin ve Rusya ile problemlerinin olmadığını açıklamaları şaşkınlıkla karşılanmıştır. İsa Yusuf Alptekin konuşmasının son bölümünde “Memleketimizde büyük güç oluşturan basınımızın devamıza sahip çıkmasını ve kendilerine yardımcı olmasını” istedi.

Doğu Türkistan ve Çin esaretinde yaşayan Türkler’in sesini ulusal basında kamuoyuna duyurmak ve bölgeye dikkati canlı tutmak amacıyla sivil toplum örgütlerinin çalışmaları zaman zaman çeşitli nedenlerle engellenmektedir. Bunlardan biri de doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği’nin 14 Kasım 1989 tarihli Kayseri’de yapacağı Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti’nin kuruluş yıldönümü konulu anma toplantısıdır. Toplantıya Kayseri Emniyet Müdürlüğü : “Şu anda dünyada Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti adında bir devlet olmadığını” ifade ederek, “Olmayan bir devleti anma toplantısı derneğin amacı dışında görüldü. Bu sebeple söz konusu anma toplantısına izin verilmedi” dedi. Polisin anma toplantısına izin vermemesini üzüntüyle karşıladığını belirten Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Genel Sekreteri Hamit Göktürk: “Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti 12 Kasım 1933 yılında Kaşgar’da yaşayan Türkler tarafından kuruldu ve 1949 yılında Çin işgaline uğrayarak son buldu. Osmanlı Devleti’nin kuruluşunun nasıl yıldönümü olursa, Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti’nin yıldönümü olmalı” şeklinde konuştu.¹⁸⁷

Türkiye Milli Kültür Vakfı 1990 yılı Türk Milli Kültürüne Hizmet Şeref Armağanı ile 1989 yılında *Vakıfların Kültürümüz ve Sosyal Hayatımızdaki Yeri ve Önemi* araştırma yarışmasında derece alanların ödülleri verildi. Vakfın Şeref Armağanı Ergun Göze, İsa Yusuf Alptekin, Prof. Dr. Cevat Babuna, Prof. Dr. Sebahattin Zaim, işadamı Şaban Çavuşoğlu’na Sabri Ülker tarafından takdim edildi.¹⁸⁸

1.2. Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği’nin Faaliyetleri:

Doğu Türkistan’da Çin işgaline karşı Sovyetler Birliği’ndeki Türkler’in başlattığı bağımsızlık hareketlerinden de etkilenerek başlatılan gösteri ve

¹⁸⁷ “Doğu Türkistan Anma Toplantısına Polis İzin Vermedi”, *Türkiye Gazetesi*, 14 Kasım 1989.

¹⁸⁸ “Türkiye Milli Kültür Vakfı Ödülleri Verildi”, *Türkiye Gazetesi*, 12 Şubat 1990.

ayaklanmalar Çin yönetimi tarafından sert önlemler ve baskılarla engellenmeye çalışılmaktadır. Çin çok sayıda askeri birliği bölgeye sevk ederken, bir taraftan da bölgede olup bitenler hakkında haber alınamamaktadır. Çünkü Çin yönetimi yabancı basın başta olmak üzere bölgeye giriş çıkışı yasaklamakta olup, çok sayıda Doğu Türkistanlı kurşuna dizilerek şehit edilmiştir. Doğu Türkistan'daki olaylar ulusal basında geniş yer almıştır.

Çin'in batısında Müslüman Türkler' in yaşadığı Doğu Türkistan'da Komünist Çin yönetimine karşı bağımsızlık yanlısı gösteriler yapıldı. Adını açıklamayan batılı diplomatlar son zamanlarda antikomünist gösteriler yapıldığı hakkında bilgi aldıklarını belirttiler. SSCB sınırında bulunan Kaşgar'da birkaç gündür gösterilerin olduğunu, Çinli yetkililerinin de bu durumu yalanlamadıkları belirtildi. Çinli yetkililerden biri de Kaşgar'a asker gönderilip gönderilmediği yönündeki soruyu "henüz belli değil" şeklinde cevapladı. Bir başka yetkili de Kaşgar'a yabancıların girmesinin yasaklanıp yasaklanmadığı yönündeki soruyu; "bilmiyorum" şeklinde cevaplandırdı.¹⁸⁹

Doğu Türkistan'da Sovyetler Birliği'ndeki bağımsızlık hareketlerinden etkilenerek gösteriler yapan Türkler'e yönelik Çinliler tarafından başlatılan askeri harekâta 50 Türk'ün şehit edildiği belirtildi.¹⁹⁰

Doğu Türkistan'daki Çin işgalini protesto etmek amacıyla Doğu Türkistanlı bir grup tarafından Şişli Abide-i Hürriyet Tepesi'nde yaklaşık bin kişilik bir grup tarafından protesto mitingi düzenlendi. "Kahrolsun Komünistler, Çin işgalcileri Türkistan'dan defol, Ebu Kasımlar ölmez, İşgalci Kızıl Çin Türkistan'dan defol" gibi sloganlar atan göstericiler Çin Devlet başkanının maketini ve Çin bayrağını yakdılar, ardından da Çin Konsolosluğu'na siyah çelenk bıraktılar.¹⁹¹

Komünist Çin yönetimi Kurban Bayramı yaklaşırken Doğu Türkistan'da ayaklanma meydana gelmesinden endişelenerek bölgedeki tüm cami, türbe ve önemli yerleri kuşattı. Doğu Türkistan'da Türkler'e karşı giriştiği katliamlar İstanbul'da düzenlenen mitingle protesto edildi. Elleri Türk ve Doğu Türkistan bayraklarıyla Çin Devlet Başkanı Lee Peng'in kuklası ve Çin bayrağı yakılarak, Türkler'e yapılan zulümlere son verilmesi istendi. Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin

¹⁸⁹ "Doğu Türkistan'da Bağımsızlık İstiyor", **Türkiye Gazetesi**, 4 Ekim 1990.

¹⁹⁰ "Doğu Türkistan'da 50 Türk Şehit Edildi", **Türkiye Gazetesi**, 11 Nisan 1990.

¹⁹¹ "Doğu Türkistan Mitingi", **Cumhuriyet Gazetesi**, 25 Haziran 1990.

yaptığı konuşmada: ‘‘Çin’in Doğu Türkistan’da katliamlara başladığını, soydaşlarımızı, dindaşlarımız tüm dünyadan yardım bekliyor, Doğu Türkistan dünyanın gözü önünde yok ediliyor’’ dedi.¹⁹²

Konuyla ilgili bir başka haberde ise: Şişli Abide-i Hürriyet Meydanı’nda ‘‘Kızıl Çin’i Protesto ve Doğu Türkistan’a Hürriyet’’ mitinginde 5-6 Nisan’da Doğu Türkistan’da meydana gelen olaylar kınandı. Mitinge Türkiye’de bulunan tüm dış Türk dernekleri temsilci gönderdiler. 500 kişilik gösterici grubu Çin Devlet Başkanı Deng Xiao Ping ve Başbakan Lee Peng’in kuklalarını yaktı. Ardından Çin başkonsolosluğuna siyah çelenk bıraktı.¹⁹³

Çin’i protesto mitingi, Günaydın Gazetesi’nde : ‘‘Türkiye’de yaşayan Doğu Türkistanlılar’ın atlar üzerinde ve milli giysileriyle yaptığı mitingde Çinli yöneticilerin kuklaları yakıldı, Çin yönetimi sloganlarla protesto edilerek Çin Halk Cumhuriyeti’nin İstanbul Mecidiyeköy’deki konsolosluk binasına siyah çelenk bırakıldı. Gazete mitinge 1500 kişinin katıldığını belirtti. Mitingde: ‘‘Hak, hukuk, adalet, Türkistan’a hürriyet’’, ‘‘Esir Türkler’e özgürlük’’ sloganları atıldı. Göstericiler ellerinde, ‘‘Esaret zincirlerini kıracağız’’, ‘‘Çinli işgalciler Doğu Türkistan’dan defolun’’, ‘‘Doğu Türkistan’daki nükleer denemelere son’’, ‘‘Barın’daki katliamlara son’’, ‘‘Sincan değil, Doğu Türkistan’’ yazılı pankartlarla Abide-i Hürriyet Meydanında yürüdüler. Meydanda toplanan göstericilere İsa Yusuf Alptekin bir konuşma yaptı. Çin’de Türkler’e yönelik baskıları kınadığı konuşmasında:, ‘‘Araplar’dan sadece Filistinliler hariç hepsi özgür, Türkler’den Türkiye dışındakilerden hepsi tutsak. Allah tüm Türkler’e özgürlük versin’’ dedi. Mitingde fotoğraf çeken Çin resmi haber ajansı muhabiri Hu Kyu Kzu miting tertip komitesi tarafından miting alanı dışına çıkarıldı. Çekilen fotoğraflar ile Çin’de yaşayan yakınlarına baskı yapıldığını öne süren tertip komitesi elemanları polise başvurarak fotoğraf çekilmesinin engellenmesini istedi. Ayrıca yaklaşan Kurban Bayramı nedeniyle Çin’de yoğun güvenlik önlemleri alındı.¹⁹⁴

Çin’i protesto mitingi Tercüman Gazetesi’nde ise, ‘‘Türkistan’a Özgürlük’’ manşetiyle yer aldı. ‘‘Çin’i Protesto ve Doğu Türkistan’a Özgürlük’’ mitinginde Çin askerlerinin Doğu Türkistan’da yaptıkları baskı ve sindirme harekâtı kınandı. Şişli

¹⁹² ‘‘Çin’e Protesto’’, **Türkiye Gazetesi**, 25 Haziran 1990.

¹⁹³ ‘‘Türkistanlılar’dan Çin’i Protesto’’, **Tan Gazetesi**, 25 Haziran 1990.

¹⁹⁴ ‘‘Şişli’de Kızıl Çin’i Protesto Mitingi’’, **Milliyet Gazetesi**, 25 Haziran 2015.

Abide-i Hürriyet Meydanı'nda toplanan yaklaşık 3 bini aşkın gösterici Çin'in Türkler'e yaptığı baskıya son vermesini, bütün dünyada milletlerin bağımsızlık kazandığı hatırlatılarak, Doğu Türkistan'ın da bağımsızlık kazanması gerektiği belirtildi. Mitinge katılan Doğu Türkistan'ın eski lideri İsa Yusuf Alptekin ve Hızırbek Gayretullah birer konuşma yaptılar. İsa Yusuf Alptekin konuşmasında; "Doğu Türkistan Türk'ü kadar bedbaht olanı yoktur. 25 milyon Türk Çin zulmü altında inlemektedir" dedi.¹⁹⁵

Doğu Türkistan Göçmenler Derneği tarafından düzenlenen Çağlayan mitingi Hürriyet Gazetesi'nde, "Doğu Türkistan'a Özgürlük İstendi" manşetiyle yer alırken, mitinge Türkistanlı göçmenler milli kıyafetleriyle, at sırtında ellerinde palalarla katıldılar. Mitinge 6 aylık bebeklerle katılan kadınlar, Kayseri'den gelen Türkistanlı göçmenler milli kıyafetleriyle ilginç görüntüler oluşturdular yorumuyla yer aldı. Yoğun güvenlik önlemlerinin alındığı mitingde Hızırbek Gayretullah "Çin egemenliği altındaki Doğu Türkistanlı 25 milyon Türk'ün yoğun baskı ve işkence altında tutulduğunu belirtti. Bağımsız Doğu Türkistan Hükümeti Genel Sekreteri İsa Yusuf Alptekin ise, "Milyonlarca Türk'ün Çin zulmü altında ezildiğini, işkence gördüğünü belirterek, Türk hükümetinin konuyu Birleşmiş Milletler'e götürmesini istedi. Mitingde katil anlamına gelen "bandit" sözcüğü yazılı Çin Halk Cumhuriyeti Başbakanı Lee Peng'in kuklası yakıldı.¹⁹⁶

Sabah Gazetesi ise mitingi, "İstanbul'un Göbeğinde Atlarla Gösteri Yapıldı" manşetiyle haber yaptı. Haberde Doğu Türkistan Göçmenler Derneği tarafından Çin'de Türkler'e yapılan işkenceleri protesto etmek amacıyla Şişli Abide-i Hürriyet Meydanında yerel giysili ve atlarla meydanı dolduran Türkistanlı vatandaşlar çevredekilerin şaşkın bakışları arasında gösterilerini sürdürdüler şeklinde yer aldı. Atlarla katıldıkları miting bitiminde "Allah! Allah!" nidalarıyla harekete geçen yerel giysili atlıları çevik kuvvet ekipleri güçlkle önleyebildi. Doğu Türkistan Göçmenler Derneği tarafından düzenlenen mitingde söz alan konuşmacılar, "Doğu Türkistan'da yaşayan Müslüman Türkler'in Çin zulmü altında ezildiğini ifade ettiler. Mitingde geçen yıl Ramazan ayında bir caminin yakıldığı 100'de fazla kişinin bu olayda can verdiği ifade edildi. Miting sonunda "25 milyon Türk'ün yaşadığı

¹⁹⁵ "Türkistan'a Özgürlük", **Tercüman Gazetesi**, 25 Haziran 2015.

¹⁹⁶ "Doğu Türkistan'a Özgürlük İstendi", **Hürriyet Gazetesi**, 25 Haziran 1990.

topraklarda özgürce yaşamak isteyen bu insanların haklı mücadelesini sonuna kadar destekleyeceğiz’’ denildi.¹⁹⁷

Doğu Türkistan’a Özgürlük Mitingi Güneş Gazetesi’nde ise; ‘‘İstanbul’da Orta Asya Özlemi’’ başlığıyla yer aldı. Doğu Türkistan Göçmenler Derneği’nin yerel giysileriyle, atlı ve ellerinde kılıçlarıyla izleyicileri şaşkınlığa uğrattıkları mitingde İstanbul Mecidiyeköy ve Şişli’de hareketli sahneler yaşattılar. Mitingde Eski Doğu Türkistan Devleti’nin Genel Sekreteri İsa Yusuf Alptekin, ‘‘Doğu Türkistan hiçbir milletin maruz kalmadığı şekilde baskı ve hakaretlere maruz kalmıştır. Bunlar yetmiyormuş gibi Doğu Türkistan Türkleri’ni imha hareketi gelişmiştir. Doğu Türkistan nüfusunun yüzde 75’i şimdi Çinlidir. Buna tüm insanlık alemi seyirci kalmaktadır. Çinliler ecdadımızın Hunlar’ın, Göktürkler’in acılarını bizden çıkarıyorlar’’ dedi. Çinlileri canilikle suçlayan konuşmacılar, ‘‘Dünyada Çinliler kadar kalabalık, namert ve zalim millet olmadığını öne sürdüler. Grubun Mecidiyeköy’deki Çin Halk Cumhuriyeti Konsoloslukuna yürütmesine polis engel oldu. Grup daha sonra olaysız dağıldı.¹⁹⁸

Doğu Türkistan Dayanışma ve Kültür Derneği tarafından Kayseri’de düzenlenen ‘‘Doğu Türkistan Gecesi’’ basın ve halk tarafından büyük ilgi gördü. Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin’in de bulunduğu gecede Doğu Türkistan halk oyunları ve türküleri ilgiyle izlendi. İsa Yusuf Alptekin gecede yaptığı konuşmada, ‘‘Kızıl Çin, halkımıza yaptığı zulümle yetinmeyerek, halkımızın din, dil, örf ve âdetini ortadan kaldırarak bizleri Çinlileştirmek istiyor. Ama muvaffak olamayacaktır. Doğu Türkistan halkı mutlaka zulümden kurtularak hürriyetine kavuşacaktır. Türkler’in tarih boyunca Çinliler ile mücadele ettiğine değinen İsa Yusuf Alptekin, ‘‘Dünya Tibet meselesini ele aldı, batının kuklası Dalay Lama’ya Nobel Ödülü’nü verdi ama bağımsızlık mücadelesindeki Doğu Türkistan’ın farkında bile olmadı’’ dedi. Alptekin, ‘‘Doğu Türkistan’ı buradaki bu ateş tutuşturacaktır. Doğu Türkistan halkı bizim uzattığımız muhabbet elini tutmak ve kendini kurtarmak isteyecektir. Bizim mücadelemizde buradaki kardeşlerimizin bizimle kan ve can davası güttüklerine inanıyoruz’’ dedi.¹⁹⁹

¹⁹⁷ ‘‘İstanbul’un Göbeğinde Atlarla Gösteri Yapıldı’’, **Sabah Gazetesi**, 25 Haziran 1990.

¹⁹⁸ ‘‘İstanbul’da Orta Asya Özlemi’’, **Güneş Gazetesi**, 25 Haziran 1990.

¹⁹⁹ Kemal Çapraz, ‘‘Alptekin: ‘‘Doğu Türkistan Çin Zulmünden Kurtarılacaktır’’, **Türkiye Gazetesi**, 29 Mayıs 1991.

1.3. Türk Edebiyatı Vakfı'nın Doğu Türkistan ile İlgili Faaliyetleri:

Doğu Türkistan Türk Cumhuriyeti eski Genel Sekreteri İsa Yusuf Alptekin'e şükran töreni basında ilgiyle karşılanan haber olmuştur. Konuyla ilgili Türkiye Gazetesi "İsa Yusuf Alptekin'e Şükran" manşetiyle haber yapmıştır. Çin işgali altındaki Doğu Türkistan için ömrünü vakfeden İsa Yusuf Alptekin için Türk Edebiyatı Vakfı ve çok sayıdaki kültür kuruluşunun arzusu ile Atatürk Kültür Merkezi'nde tören yapıldı. Törende konuşan Alptekin, "Türk milleti dostu yok düşmanı çok millettir. Ne aziz Türkiye'nin esir Türk Dünyasından başka dostu, ne de esir Türk Dünyasının Türkiye'den başka vardır" dedi. Kültür Bakanı Namık Kemal Zeybek ise Türkiye dışındaki Türk Dünyasını İsa Yusuf Alptekin'den öğrendiklerini belirterek "Tek gerçek var Türk milleti bütün ve tektir" şeklinde konuştu. Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Başbakan Yıldırım Akbulut, DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel, MÇP Genel Başkanı Alparslan Türkeş, RP lideri Prof. Dr. Necmeddin Erbakan'ın çiçek ve telgraf gönderdiği törende Türk Edebiyatı Vakfı Başkanı Ahmet Kabaklı, "İsa Yusuf Alptekin hayatı ibretlerle dolu bir insandır. 90 yaşında enerji dolu bir ruh ideal devidir. İki vatani birleştirmek için gelmiştir. Anadolu'ya Alperenler, Sarı Saltuklar gibi gelmiştir. Cihada davet için gelmiştir. Bunda da başarılı olmuştur. Bizi başka bir Türk dünyasına davet için gelmiştir. Daha kurtarılacak 100 milyon Türk var, gaflete dalmayın demiştir. Bu maya tutmuştur" dedi. Alptekin, Arif Nihat Asya'nın yıllar önce Rusya için söylediği, "Senin de bir zelzelelelik ömrün var" mısrasını İsa Yusuf'un ömrü boyunca mücadele ettiği Çin için de söyleyebiliriz" dedi. Türk Edebiyatı Vakfı'na teşekkürle başladığı konuşmasında Alptekin, "Doğu Türkistan'ın sesini Türkiye ve dünyada yeterince duyuramadıklarını, aslında anlatılacak çok şeyin olduğunu ama Ahmet Kabaklı başta olmak üzere tüm milliyetçilere, mukaddesatçılara şükranlarını sunduğunu" söyledi. Hiçbir milletin 25 milyon Doğu Türkistan Türkü'nün yaşadığı soykırım tehlikesini yaşamadığını buna Rus esaretindeki Türkler dâhil" ifadelerini kullandı. Doğu Türkistan'daki son gelişmeler hakkında bilgi veren Alptekin, özetle Türk gençlerinden; "Doğu Türkistan meselesine sahip çıkmalarını isteyerek, 5 kıtada 35 ülke gezdiğini, Türk'ün Türk'ten başka dostu olmadığını, Doğu Türkistan'da Uygur milleti yok, Türk var. Önce Türk sonra Uygur" ifadelerini kullanarak millet olarak birliğin önemine vurgu yaptı.²⁰⁰

²⁰⁰ Kemal Çapraz, İrfan Ülkü, "İsa Yusuf Alptekin'e Şükran Töreni" **Türkiye Gazetesi**, 9 Haziran 1991.

İsa Yusuf Alptekin'e Şükran Günü basında geniş yer bulurken Türkiye Gazetesi yazarları makalelerinde İsa Yusuf Alptekin ve Doğu Türkistan üzerine yazılar kaleme aldılar. Bunlardan Ahmet Kabaklı'nın "İsa Yusuf Alptekin'e Şükran" yazısı önemlidir. Kabaklı "İsa Yusuf Alptekin'i doksan yıllık ömrüne dünyanın bir ucundan öbür ucuna Oğuz Han ve Alp Arslan'ın tarihi macerasını tekrarlayan bir seyyah" olarak nitelendirmiştir. Türk'ün "Türk Cihan Hâkimiyeti" mefkuresi Oğuz Han'da Alp Arslan'a, Yavuz'a, Kanuni'ye kadar bu şuur olmasa Anadolu, Balkanlar, Orta Asya, Ön Asya'ya sahip olamayacağımızı belirtmiştir. Çin'e karşı Bilge Kağan Orhun Kitabeleri'nde : "hilekâr, iki yüzlü" olarak ifade ediyor. Kabaklı, İsa Yusuf Alptekin'i İslam Türk mücahidi olarak nitelediği yazısında;

*Dünyanın çatısı anayurdumuzdan mürşit, mücahit bir cengâver seyyah olarak geldiği anavatanda 90 yaşında bize maişet derdine düşmeden yalnızca kavim-kardeşlikten bahsetmektedir. "Dert çok, derman yok, düşman kavi, tali zebun" olduğunu söyler ama ümitsiz değildir. Ümitli ve temkinlidir. Vatanda konuk bir gezgin olarak nitelediği Alptekin'i "Turan" idealini bir masal olmaktan çıkarıp "Kızılelma" gibi bir gönül ve kültür hedefi haline getirmiştir*²⁰¹

dedi.

Doğu Türkistan'ın Kızıl Çin tarafından işgalinin 42. yıldönümü nedeniyle açıklama yapan Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin'in vermiş olduğu mesajlar basında önemli yer tuttu. Türkiye Gazetesi başta olmak üzere Alptekin'in Doğu Türkistan ve Kızıl Çin işgali hakkındaki verdiği bilgiler basında geniş yer aldı. Alptekin açıklamasında, "Eğer sahip çıkılmazsa, insanlık âlemi sessiz kalırsa Doğu Türkistan yok olacaktır" dedi. Dünyadaki esir milletler arasında en talihsizinin Doğu Türkistan olduğunu ifade eden Alptekin, 13 yıllık milli mücadelede Çin hakkındaki en önemli tespitin "Çin Komünistlerinin tahakküm, yayılma ve intikam isteği ile son derece zalim, despot ve fanatik, inatçı bir zümre olduğudur" görüşlerine yer verdi. Alptekin, "Doğu Türkistan işgaline tüm dünyanın seyirci kaldığını" ifade

²⁰¹ Ahmet Kabaklı, "İsa Yusuf Alptekin'e Şükran", **Türkiye Gazetesi**, 7 Haziran 1991.

ederek, ‘‘Çinliler’in ananevi siyaseti gereği ‘‘erit birleştir’’ politikası gereği Doğu Türkistan’a 15 milyon Çinli yerleştirdi’’²⁰² görüşlerini aktardı.

1.4. Üniversiteler Tarafından Düzenlenen Bilimsel Etkinlikler:

Türk dünyası ve Doğu Türkistan ile ilgili bilimsel toplantı ve etkinlikler de basında önemli gelişmeler arasında yer almaktadır. Kayseri Erciyes Üniversitesi tarafından düzenlenen ‘‘Türk Dünyasının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik İlişkileri’’ adlı kurultay bu alanda atılmış en ciddi adım olmuştur. Kurultayda konuşmacı olarak katılan Erkin Alptekin, ‘‘İdil-Ural ve özellikle Batı Türkistan’daki bağımsızlık hareketlerinin Doğu Türkistan’a sirayet etmesinden endişe eden Çin yönetiminin olağanüstü güvenlik tedbirleri almaya başladığını’’ söyledi.²⁰³

1991 yılında Sovyetler Birliği’ndeki özgürlük hareketleri sonunda bağımsızlık kazanan Türk Cumhuriyetlerindeki gelişmeler tüm Türk Dünyası’nda sevinçle karşılanmıştır. Bu durum genelde tüm dünyadaki esir Türk milletleri için özelde Doğu Türkistan’ın bağımsızlığı yönünde ümit ışığı olarak görülmüştür. Türkiye’nin Azerbaycan’ı tanıyan ilk devlet olması dolayısıyla Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin, Başbakan Mesut Yılmaz’a bir telgraf çekerek, ‘‘Türkiye’nin tarihine altın harflerle yazılacak bu jesti, bütün esir Müslüman Türkleri olduğu kadar, Kızıl Çin esareti ve zulmü altında imha tehlikesi ile karşı karşıya bulunan Doğu Türkistan Türklüğü’nü de büyük bir sevince gark etmiştir’’ dedi. Türkiye Gazetesi’ni ziyaret eden Alptekin, Doğu Türkistan’ın 58 yıl önce işgalinin yıldönümü nedeniyle yayınladığı mesajda;

Çin zulmüne karşı 1931’de Doğu Türkistan’ın Kumul vilayetinde Hacı Hoca Niyaz isimli bir milli kahramanın önderliğinde başlayan ayaklanma tüm Doğu Türkistan’a yayıldı. Büyük oranda Doğu Türkistan Çin işgalinden kurtuldu. 12 Kasım 1933 yılında merkezi Kaşgar olan Cumhuriyet ilan edildi. İstiklal ilan edildiği gün Türkiye’de de temsilciler vardı. Ahmet Tevfik Paşa ve Mustafa Vekili istiklal merasimine katıldı. Daha sonra bu şahıslar Doğu Türkistan’da Çin’e karşı istiklal hareketlerine katıldılar. Ancak Çin Rusya’nın yardımlarıyla bu ayaklanmaları bastırdı. Bağımsız Cumhuriyet dağıldı.

²⁰² Kemal Çapraz, ‘‘Doğu Türkistan Türkleri Yok Ediliyor’’, **Türkiye Gazetesi**, 17 Ekim 1991.

²⁰³ Salih Zeki Sarıdanışmend, ‘‘Türk Dünyası’nda Birlik Kurulmalıdır’’, **Türkiye Gazetesi**, 11 Kasım 1991.

Rus Kızıl Ordu birliklerinin Kızıl Çin'e yardımıyla Rus ve Çin kuvvetleri 300 bin kişiyi tutuklayarak işkencelere maruz bıraktı. Sonunda Kumul İnkılabı lideri Cumhurbaşkanı Hacı Hoca Niyaz başta olmak üzere 100 bin kişiyi şehit etti

dedi.

Alptekin konuşmasının devamında, "12 Kasım 1944'te Kumul'da başlayan ayaklanmada Doğu Türkistan'ın büyük kısmı kurtuldu. Yine Doğu Türkistan Cumhuriyeti kuruldu. Başına Alihan Töre getirildi. Bu hükümetimize yine Ruslar ihanet ederek Çin ile birlikte bu devlete de son verdi"²⁰⁴ ifadeleriyle Doğu Türkistan Tarihi hakkında kısa bir bilgi verdi.

Azerbaycan Parlamentosu milletvekili İtibar Mehmedov'un bağımsızlık gününde İsa Yusuf Alptekin'e şükran plaketi vermesi dolayısıyla Doğu Türkistan Türkler lideri, "Türk Dünyası'ndaki olumlu gelişmelerin Doğu Türkistan'a yansımaları ümit ettiğini ve herkesin desteğini beklediğini" ifade etti.²⁰⁵

Doğu Türkistan meselesi üzerine Türkiye'den daha fazla destek bekleyen ve inisiyatif almasını isteyen Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin bu konuyla ilgili zaman zaman basına açıklamalar yapmakta ve bilgi vermektedir. Özellikle basında Türkiye'nin Doğu Türkistan meselesine sahip çıkmasını, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ve kamuoyunda Türkiye dışındaki Türk topluluklarının sorunlarına kulak verilmesi ve dünya kamuoyuna taşınması isteklerini dile getirmiştir. Türkiye Gazetesi Genel Yayın Müdürü Dr. Enver Ören ve yazarları Ahmet Kabaklı, Necati Özatura, İrfan Atagün ve Servet Kabaklı evinde ziyaret ettikleri İsa Yusuf Alptekin'e Doğu Türkistan davasına sahip çıkacaklarını ve Dünya gündemine gelmesi için her türlü desteği vereceklerini açıkladılar. Alptekin'de görüştüğü siyasilerden Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde esaret altındaki Türk topluluklarına yardım talep etmiştir. Konuyla ilgili görüştüğü Milliyetçi Çalışma Partisi eski lideri Alparslan Türkeş'ten yardım istemiştir.²⁰⁶

Doğu Türkistan ve Türk Dünyası ile ilgili İstanbul Fatih'te İslam Dergisi tarafından düzenlenen 'Orta Asya Müslüman Türk Cumhuriyetlerindeki Son

²⁰⁴ Çapraz Kemal, "Türk Dünyası Sevinç İçinde", **Türkiye Gazetesi**, 13 Kasım 1991.

²⁰⁵ "Mehmedov'un Şükran Kabulü", **Yeni Düşünce Dergisi**, 22 Kasım 1991.

²⁰⁶ İrfan Ülkü, "Esir Türkler'e Sahip Çıkın", **Türkiye Gazetesi**, 5 Aralık 1991.

Gelişmeler ve Türkiye'' konulu panelde İsa Yusuf Alptekin konuşmacı olarak katıldı. Alptekin konuşmasında, ''Biz ecdadımız gibi büyük düşünmediğimiz için bu hale geldik'' diyerek geçmişten ders almadığımızı vurguladı. Çin'in Türk milletinin ezeli ve ebedi düşmanı olduğunu ifade ederek, geçmişte Doğu Türkistan'ı kullanarak Batı Türkistan'ı işgal ettiğini hatırlattığı konuşmasında bu emelinden vazgeçmediğini, Rusya'nın boşalttığı yerleri doldurduğunu anlattı. Alptekin bu konuda Türkiye'nin duyarsız olduğunu da belirtti.²⁰⁷

1.5. Siyasi Partiler ve İlmî Çevreler Tarafından Düzenlenen Faaliyetler:

Doğu Türkistan meselesi Türkiye'de sosyal, ilmi ve siyasi olarak farklı kesimler tarafından ilgiyle takip edilmektedir. Bu ilgilerden birisi de Milliyetçi Çalışma Partisi'nin tüm ülkede ve milliyetçi çevrelerde konuya duyarlılığın ve ilginin artmasına yönelik faaliyetleridir. İstanbul Fatih Milliyetçi Çalışma Partisi tarafından düzenlenen geceye parti lideri Alparslan Türkeş, İsa Yusuf Alptekin, Sivas milletvekili Muhsin Yazıcıoğlu, Maraş milletvekili Ökkeş Şendiller katıldı. Marksizm'in insanlığa felaket getirdiğini ifade ettiği konuşmasında Alparslan Türkeş, ''Türk dünyasının bağımsızlığının ikinci bir zafer olduğunu, yakında Doğu Türkistan'ın da esaret zincirlerini kıracağını söyledi.²⁰⁸

Siyasi desteklerden en önemlilerinden biri de Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Türkiye Gazetesi yazarı Servet Kabaklı tarafından gerçekleştirilen İstanbul Harbiye Orduevindeki randevuda Turgut Özal ve İsa Yusuf Alptekin buluşmasıdır. Alptekin buluşmada Özal'a Çin esareti altında yok olma tehlikesi altındaki Doğu Türkistan meselesini anlattı. Görüşme sonunda Alptekin Özal'a Doğu Türkistan milli kıyafet ''Doppa ve Çapan'' hediye etti. Göğsünde taşıdığı Doğu Türkistan'ın Gökbayrak'ını Turgut Özal'a takdim eden Alptekin, ''91 yıllık ömrünün 60 yılı taşıdığı bayrağı Özal'a verirken ''Doğu Türkistan'ın kurtuluş davasını da zati alinize emanet ediyorum'' dedi. Sözlerini, ''Daha ne kadar yaşayacağım belli değil, bu davaya sahip çıkın'' ifadesi ile tamamladı. Özal ''Emanet teslim alındı. Bundan sonra bendedir, Allah size uzun ömür versin'' dedi.²⁰⁹

Doğu Türkistan sorununa siyasi destekler de basında yer alan haberler arasında önemli yer tutmaktadır. Milliyetçi Çalışma Partisi Fatih İlçe Teşkilatı'nın

²⁰⁷ ''Çin Batı Türkistan'ı İşgal Edecek'', **Türkiye Gazetesi**, 27 Ocak1992.

²⁰⁸ Faruk Çelik, , M. Aktaşgil, ''Turan Bayrağı Yükseliyor'', **Türkiye Gazetesi**, 24 Şubat 1992.

²⁰⁹ Kemal Çapraz, ''Tarihi Buluşma'', **Türkiye Gazetesi**, 22 Şubat 1992.

düzenlediği gecede Genel Başkan Alparslan Türkeş ve Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin ve çok sayıda siyasetçi katıldı. Genel başkan Alparslan Türkeş Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlığına kavuşan Türk topluluklarını güzel günlerin beklediğini, kimsenin aklına getirmedikleri kapıların açıldığını söyledi. Marksizm'in insanlara mutluluk getirmediklerini, Türk Dünyası'nın bağımsızlığının önemli bir zafer olduğunu, tüm Türk Dünyasının bağımsızlığına kavuşma hedefinin devam ettiğini belirtti. Yakında Doğu Türkistan'ın da esaret zincirlerini kırarak bağımsızlığa kavuşacağını söyledi.²¹⁰

Konuyla ilgili olarak Tercüman Gazetesi'nde çıkan haberde ise Türkeş; "Marksizm'in yıkılışının Türk Dünyası için önemli bir zafer olduğunu, diğer bir zaferin ise Türk Dünyası'nın birleşmesi ile gerçekleşeceği inancı içerisinde olduklarını ifade ettiği konuşmasında; "Anayurt Orta Asya'da Türkler'in yıllarca Komünizm esareti altında yaşadığını, yeni dünya düzeni içerisinde gelecek umutlarının var olduğunu" vurguladı. Türkeş konuşmasında, "Doğu Türkistan'ın da unutulmaması gerektiğini belirtti. 30 milyonluk Doğu Türkistan'ın hürriyet özlemi içerisinde yanıp tutuştuğunu, İsa Yusuf Alptekin'in şahsında yürütülen bu mücadeleye tüm Türk milliyetçilerinin destek vermesi gerektiğini" anlattı. Konuşmasında Doğu Türkistan'daki baskıların son bulması için herkesi omuz omuza mücadeleye çağırdı.²¹¹

Doğu Türkistan ve Türk Dünyası ile ilgili düzenlenen etkinlikler içerisinde Türk Dünyası'nın önemli isimlerinin ziyaretleri de basın haberleri arasında önemli yer tutmaktadır. Kırım Türkleri lideri Mustafa Abdülcemil Kırimoğlu Türkiye ziyareti sırasında kendisin karşılayan İsa Yusuf Alptekin'den övgüyle bahsederek, "Doğu Türkistan ve Kırım bağımsız olmadan Türk Dünyası'nın hür sayılamayacağını" ifade etti.²¹²

İsa Yusuf Alptekin ve Mustafa Abdülcemil Kırimoğlu'nun tanışması yıllar yılı birbirinden ayrı kalmış ağabey kardeş buluşması gibi oldu. Ömrünü Doğu Türkistan'ın bağımsızlığına adanmış bu uğurda gözlerini kaybeden İsa Yusuf Alptekin ve 21 yıl Sovyet zindanlarında esir kalan Mustafa Abdülcemil Kırimoğlu'nun buluşması tarihi bir an olarak nitelendirildi. Alptekin, Kırimoğlu'na hitaben, "Siz

²¹⁰ Faruk Çelik, , M. Aktaşgil, "Turan Bayrağı Yükseliyor", **Türkiye Gazetesi**, 24 Şubat 1992.

²¹¹ Recep Erdoğan, "Asıl Hürriyet Bilim ve Teknikle Sağlanır", **Türkiye Gazetesi**, 24 Şubat 1992.

²¹² Kemal Çapraz, "Ağlatan Buluşma", **Türkiye Gazetesi**, 22 Şubat 1992.

milli kahraman olarak koca Rus İmparatorluğuna karşı istiklal mücadelesi başlattınız diyerek, insanın büyüklüğü makamı ile değil, davası ile olur” dedi. Abdulcemil Kırımoğlu da Alptekin’e hitaben, “Doğu Türkistan hürriyetine kavuşmadan hiçbir Türk kendini hür ve bağımsız kabul edemez” dedi.²¹³

Türkiye basınında 1990’lı yıllarda Sovyetler Birliği’ndeki gelişmeler ekseninde Rus egemenliğindeki Türk Cumhuriyetleri’nin bağımsızlığı büyük yankı uyandırmıştır. Bu amaçla Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerimiz artmıştır. Ulusal basınımız da konuyla ilgili haber ve gelişmeler yer almıştır. Türkiye Gazetesi yazarlarından Servet Kabaklı ve İsa Yusuf Alptekin’in oğlu Arslan Alptekin Özbekistan, Kazakistan ve Türkmenistan ziyaretlerini Türk Edebiyatı Vakfı tarafından düzenlenen toplantıda izlenimlerini aktardılar. Kabaklı ve Alptekin’in gittikleri yerlerde devlet yöneticileri ve halk tarafından büyük bir ilgi ve sevgiyle karşılandıklarını aktardılar. Alptekin ve Kabaklı Türk yurtlarındaki halkın bağımsızlıklarından çok mutlu olduklarını, Doğu Türkistan başta olmak üzere diğer Türk yurtlarının da bağımsızlıklarına kavuşma isteklerini belirttiler.

Türkiye Gazetesi yazarı Servet Kabaklı İsa Yusuf Alptekin’in oğlu Arslan Alptekin ile Özbekistan ziyaretleri sırasında İslam Kerimov ile yaşadıkları önemli bir anekdotu da paylaştı. Özbekistan Cumhurbaşkanı İslam Kerimov ile görüşmelerinde Doğu Türkistan meselesi ve İsa Yusuf Alptekin’in adı geçmesi üzerine Kerimov’un, “o ulu kişiyi bilirim” sözü sonrası Arslan Alptekin’in ben onun oğluyum demesi üzerine Kerimov’un duyulduğu, gazetecilerin önünde gözlerinin yaşarması ile salonda bulunanların tümünün ağladığı duygusal bir atmosfer oluşmuştur. İşte o an herkes Doğu Türkistan’ın hürriyetsizliğine ağladı. Heyet Orta Asya’nın Anadolu’dan farkı olmadığı izlenimlerini paylaştı. Stalin’in sürgün ettiği Ahıskalı soydaşların Türk Dili ve geleneklerini yansıttığı bilgilerini aktardı. İşadamı ve Doğu Türkistan liderlerinden Arslan Alptekin ise Türkiye’den Orta Asya’ya gidenlerin kısa vadede zengin olma ve yerine getirilemeyecek sözler vermeleri üzerine Türkiye hakkındaki büyük sevgi ve güzel intibainin zedeleneyeceği uyarısında bulundu. Aksi takdirde bizimle yarışan batı ülkelerine göre bölge ile tarihi ve kültürel bağlarımız münasebetiyle duyulan yakınlığın ve kardeşliğin zedeleneyeceği uyarısında bulundu.²¹⁴

²¹³ Çapraz, “Ağlatan Buluşma”

²¹⁴ “Doğu Türkistan’ın Hürriyetsizliğine Ağladık”, **Türkiye Gazetesi**, 18 Nisan 1992.

Arslan Alptekin ve gazeteci Servet Kabaklı'nın Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine yaptığı gezi Türkiye Gazetesi'nde Ahmet Kabaklı'nın da gündeminde yer almıştır. Kabaklı, Hoca Ahmet Yesevi'den Kaşgarlı Mahmud'a, Sarı Saltuk'tan Anadolu'ya geliş sürecimizi değerlendirdiği yazısında, Türkiye'nin 120 milyon Türk insanının göz bebeği ve umudu olduğunu ifade etti. Ancak Alptekin ve Kabaklı'nın işadamlarımızın oralardaki tutumlarıyla ilgili iç açıcı olmayan tutumlarını aktardıklarını yazdı. Türk işadamlarını bölgeye yönelik kısa vadeli tamamen yüksek kazanç temelli yatırımlar yaptığını, batılı firmaların ise tersine uzun vadeli yatırımlara yöneldiklerini aktardılar. Türk işadamlarını adeta bir vurgun gibi bölgeye bakmaları bölge yöneticileri ve halk arasında hayal kırıklığına yol açmıştır'' ifadelerini kullandı.²¹⁵

Türkiye'nin Çin ile ilişkileri ekseninde Doğu Türkistan dernekleri vatandaşlarının konuya ilgi ve beklentileri de basında çıkan haberler arasında yer almaktadır. Çin'in Nanjing kentinin Kayseri ile kardeş olma talebinin Büyükşehir Belediye Meclisi'nde görüşüleceği haberi üzerine Doğu Türkistanlı kadın ve çocuklar belediye önüne gelerek, "Çin'in Doğu Türkistan Türkleri'ne yönelik yok etme politikası içerisinde olduğunu, konuyla ilgili belediye meclisinden talebe "ret" kararı çıkmasında etkili oldular. Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Niyazi Bahçecioğlu, "İnsan haklarına saygısı olmayan bir ülkeden gelen bir talebi kabul etmememiz imkânsızdı" dedi.²¹⁶

Doğu Türkistan'a yönelik Çin'in asimilasyon ve baskı politikaları Türkiye'de bulunan Doğu Türkistan sivil toplum kuruluşları ve dernekleri tarafından yapılan panel, konferans ve basın açıklamaları ile dile getirilmektedir. Doğu Türkistan'da kadınlara yönelik doğum kontrolü ve sıkı nüfus politikalarının neticesinde artan baskılar Doğu Türkistan Kültür Derneği Başkanı Mehmet Cantürk tarafından Kayseri'de basına yaptığı açıklama ile gündeme getirildi. Cantürk, "Çin yönetiminin tek çocuktan fazla olan ailelerin kısırlaştırıldığını, evlerin anarşist aranır gibi arandığını, bu karara uymayan Türkler'in öldürüldüğünü, hamile kadınların tesbit edildiğini" söyledi. Çin işgali sonrası Rus tehdidiyle milli mukavemetlerinin kırıldığını, milli ve dini hassasiyetlerinden koparılmaya çalışıldıklarını ifade eden Cantürk, "ekonomik kaynaklarının da Çin tarafından kullanıldığını" belirtti.

²¹⁵ Ahmet Kabaklı, "Türk'e Sevgisizlik Ederseniz", **Türkiye Gazetesi**, 28 Nisan 1992.

²¹⁶ "Çin'den Gelen Kardeş Kent Talebine Tepki", **Tercüman Gazetesi**, 22 Haziran 1992.

Asya'nın en stratejik bölgesinde bulunan Doğu Türkistan demir, uranyum, petrol gibi doğal kaynakları barındırmaktadır. Kültürel ve dini yapının zorla değiştirilmeye çalışıldığı ülkede, halka zorla domuz eti yedirilmeye çalışıldığı, ağır işlerde çalıştırıldığı ve ateizm propagandası yapıldığı bilgileri aktarıldı. Cantürk, "Çin'in 34 milyona yaklaşan nüfusu azaltmak için akla hayale gelmedik tertip, düzen ve sıkı doğum kontrolü uygulamakta olduğunu" açıkladı.²¹⁷

1.6. Doğu Türkistan Vakfı ve Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Tarafından Düzenlenen Faaliyetler:

Doğu Türkistan Vakfı, Doğu Türkistan Göçmenler Derneği ve Kayseri Doğu Türkistan Kültür Dayanışma Derneği tarafından İstanbul'da düzenlenen "Doğu Türkistan Milli Kurultayı Doğu Türkistan meselesinin ulusal basında gündeme gelmesinde etkili olmuştur. Kurultay Türk yazılı basınında ilgi odağı olmuş, çok sayıda haber ve makale yayınlanmıştır.

İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde yapılan Doğu Türkistan Kurultayı'na MÇP Genel Başkanı Alparslan Türkeş, Doğu Türkistan Hükümeti eski Genel Sekreteri ve Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin, ünlü Kazak yazar ve Nevada Samey Hareketi lideri Olcas Süleymanoğlu, Namık Kemal Zeybek ve Doğu Türkistanlı bilim adamları ve tarihçiler katıldı. Kurultay'da konuşan Alptekin, "bağımsızlık sırasının kendilerine geldiğini" ifade etti. Ardından, Türk Dünyası'nın büyük kısmının özgürlüğüne kavuştuğunu belirttikten sonra sıranın kendilerine geldiğini belirtti. Rus İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra sıranın Çin İmparatorluğu'na geldiğini ifade ettiği konuşmasında 200 milyonluk Türk Dünyası'nda en mağdur durumda olanın Doğu Türkistan'da yaşayan Türkler olduğunu açıkladı. "Çin işgali karşısında bütün dünyanın susması hatta Türkiye'deki kardeşlerimizin susması ne tür bir istila ile karşı karşıya olduğumuzu gözler önüne sermektedir" ifadelerini kullandı. Tarih sahnesinden silinmek istenmelerini Türkiye'nin görmezden geldiğini üzümlere anlatmıştır. Meseleye Türkiye başta olmak üzere İslam Alemi'nin sahip çıkması istenmiştir. Böylece bu mesele Birleşmiş Milletler gündemine alınmalıdır. Ayrıca Türkiye'nin Doğu Türkistan'da konsolosluk açması ve Türkiye'ye öğrenci getirilmesi talepleri ifade edilmiştir.²¹⁸

²¹⁷ Salih Zeki Sarıdanışment, 'Doğu Türkistan Kan Ağılıyor', **Türkiye Gazetesi**, 22 Eylül 1992.

²¹⁸ "Doğu Türkistan Kurultayı İstanbul'da Yapıldı", **Türkiye Gazetesi**, 13 Aralık 1992.

İstanbul'da üç gün süren I. Doğu Türkistan Kurultayı Süleymaniye Kültür Merkezi'nde yapıldı. Doğu Türkistanlı dernek ve kuruluşları ana vatanın durumu hakkında fikir alışverişinde bulundular. Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı üzerinde durarak bir yandan Rus diğer yandan Çin komünizmi arasında kalan ülkelerinin bağımsızlığını istediler. Dış ülkelerdeki Doğu Türkistanlıların vatanlarının bağımsızlığı için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamaları istendi.

Doğu Türkistan Milli Kurultayı'nda kabul edilen diğer maddeler ise; Doğu Türkistan'ın bağımsızlığının hedeflenmesi, Doğu Türkistan Davasının milli programının hazırlanması ve programın uygulanması için güçlü bir teşkilatın kurulması, Doğu Türkistan Davasının duyurulması için yayın organlarının kurulması, Doğu Türkistan İlmi Araştırmalar Merkezi'nin kurulması, Türk ve İslam devletlerine Doğu Türkistan davasının anlatılması ve desteğinin sağlanması, Doğu Türkistan Davasının Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşlara götürülmesi gibi kararlar alındı.²¹⁹

Doğu Türkistan'ın bağımsızlık mücadelesinin Birleşmiş Milletlere götürülmesi gerektiği konusunda Ortadoğu Gazetesi ulusal basınımız adına önemli bir habere yer vermiştir. Doğu Türkistan Milli Kurultayı vesilesiyle İsa Yusuf Alptekin tarafından dile getirilen Doğu Türkistan sorunu Alptekin'in önerisiyle Birleşmiş Milletler'e götürülmesi düşüncesi dile getirilmiştir. Toplantıda Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanı Alparslan Türkeş yaptığı konuşmada "Türk Dünyasında birliğin önemini anlattı. Türk topluluklarının gerçek değerine kavuşması dileğini paylaştığı konuşmasında "Doğu Türkistan'daki zulmün insanlığa sürülmüş leke olduğunu" ifade etti. Doğu Türkistan Hükümeti eski Genel Sekreteri ve Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin konuşmasında, "Kızıl Çin'in asimilasyon çalışmalarına rağmen benliğinden kopmadan bugünlere gelen halkımızın kurtuluşa da kavuşacağını" söyledi. Sorunun Birleşmiş Milletlere götürülmesinin yanında TBMM İnsan Hakları Komisyonu'nun, Doğu Türkistan'da incelemelerde bulunmasının, konunun uluslararası sorun haline getirilmesi gereğini anlattı. Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için mutlaka örgütlü bir mücadele yapılması gerektiği önemle vurgulandı.

²¹⁹ Kemal Çapraz, "Ya İstiklal Ya Ölüm", **Türkiye Gazetesi**, 16 Aralık 1992.

Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanı Alparslan Türkeş ise ‘‘Türk Birliğinin tehlike olarak gören çevreler olduğunu, bunu yersiz bir evham olarak niteleyerek dünyada halkoyunun desteğini almak için çok çalışmamız gerektiğini söyledi. Alparslan Türkeş, ‘‘Bağımsızlık rüzgârlarının estiği 21. yüzyılda baskı ve zulüm altında kalan yurttaşlarımıza seyirci kalınamayacağını anlattığı konuşmasında, ‘‘El ele vererek Türk diyarlarının sorunlarını dile getirmeliyiz, dilde, fikirde, işte birlik sağlamanın milli davalar güderken milli ülkümüz olması gerektiğini vurguladı. Türk dünyasının uyanışını Hun Devleti’nin yeniden ayağa kalkarak her yeri yakıp yıkacağı propagandası yapanlar olduğunu belirtti. Dünya kamuoyunu arkamıza alarak komşularımızla iyi ilişkiler geliştirmemiz gerektiğini tavsiye etti. Çin’in Doğu Türkistan’a baskısını Birleşmiş Milletler’e götürmemiz gerektiği düşüncesini yineledi.²²⁰

Doğu Türkistan Milli Kurultayı’nda Çin işgaline karşı milli ve insani haklarını elde edebilmeleri için Türkistanlı ilim adamlarının hazırladığı raporlarda çeşitli komisyonlar kurulması kararlaştırıldı. Siyasi ve İktisadi Komisyon, Eğitim ve Kültür Komisyonu, Sosyal İlişkiler ve Dayanışma Komisyonu adı altında komisyonlar kuruldu. Kurultayda Doğu Türkistan’dan göç etmek zorunda kalan vatandaşların görüşleri alındı. 25 milyon Türk’ün milli ve insani haklarının korunması için Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonu’nun ve uluslararası kuruluşların harekete geçerek Çin’i durdurması gerektiği görüşleri benimsendi. Doğu Türkistan Kurtuluş Teşkilatı’nın mutlaka kurulması kararına varıldı.²²¹

Doğu Türkistan Kurultayı vesilesiyle Ahmet Kabaklı Türkiye Gazetesi’nde 1990’lı yıllara kadar Sovyet Rusya egemenliğindeki Türk topluluklarının bağımsızlığında bizim rolümüz olmadığı düşüncesini öne sürerek Kızıl Çin’in Doğu Türkistan’daki zulmünün de en büyük destekçisinin Rusya olduğunu ileri sürdü. Sovyetler Birliği’nin yıkılışı ile Türk Dünyası’nın yeni bir güç olarak ortaya çıktığını ancak Türk Birliğini sağlamamız durumunda bu gücün Türk Milleti için gerçek kurtuluş olabileceğini ifade etti. Ancak bu ülkelerdeki bazı liderlerin halen eski komünist rejim hevesiyle hareket etmesi durumunda bu fırsatın bir daha yakalanamayabileceği endişelerini dile getirdi. Düşüncelerini Bilge Kağan’ın, ‘‘Ey

²²⁰ İbrahim Uyar, ‘‘Türkeş: Doğu Türkistan Meselesini BM’ye Götürelim’’, **Tercüman Gazetesi**, 13 Aralık 1992.

²²¹ Kemal Çapraz, ‘‘25 Milyon Türk Çin Zulmünden Kurtarılmalıdır’’ **Türkiye Gazetesi**, 15 Aralık 1992.

Türk! Sen tok olunca açlık nedir bilmezsin! Sözüyle pekiştirmiştir. Türk Dünyası'nda bağımsız büyük Türkistan fikrinin "Dilde, Vatanda, Dinde birlik umdesi ile "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar ideal ve ülküsünün" yakalanması temennileriyle devam ettirdi.

Doğu Türkistan Kurultayı vesilesiyle yapılan çalışmaları yeterli görmeyerek başta 20 milyon Doğu Türkistan Türk'ü olmak üzere hiçbir insan hakkına sahip olmayan Türk topluluklarının bağımsızlığına kavuşması için birlik, beraberlik ve çalışmaya ihtiyacımız olduğu düşüncelerini dile getirmiştir. Günümüzde Çin'in çeşitli bahanelerle Doğu Türkistan'a Çinliler'i yerleştirerek bölgedeki nüfus oranının Çin lehine değiştirilmesini sağlamakta olduğunu yazdı.²²²

Doğu Türkistan Milli Kurultayı'nın yankıları uzun sürmüş, dönemin Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in İsa Yusuf Alptekin ile görüşmesinde Çetin, Alptekin'in değerlendirmeleri ve isteklerini dinledi. Alptekin, "Çin'in asimilasyon politikalarına karşı yardım istedi. Dışişleri bakanı Çetin'de; Doğu Türkistan Türkleri bizim kardeşlerimizdir. Sahipsiz değildir, insan hakları ihlallerini ve demokratikleşme faaliyetlerini yakından takip edeceğiz" dedi.²²³

İsa Yusuf Alptekin'in Başbakan Süleyman Demirel, TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk, MÇP lideri Alparslan Türkeş ve TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Başkanı Yavuz'u ziyaret etti. Cindoruk, Alptekin'le görüşmesinde "Siz Türklüğün Şehnamesisiniz" iltifatında bulundu. Alptekin'de, "hayvan haklarının arandığı dünyada esir Türkler'in haklarının hakkını arayan bulunmamaktadır" dedi. Başbakan Demirel'i ziyaretinde yardım isteyen Alptekin'e Demirel: "Gözlerin açık gitmeyeceksin, biraz dayan, sahipsiz değilsiniz" dedi. MÇP lideri Alparslan Türkeş'i ziyaretinde Türkeş Alptekin'e; "Sizinle beraberiz, sonuna kadar da beraber olacağız, inşallah yakında Doğu Türkistan hürriyet ve bağımsızlığına kavuşur" dedi.²²⁴

Doğu Türkistan Kurultayı'nın yankıları oldukça etkili olmuş, kurultay üzerinden uzun süre geçmesine rağmen kararları ve gündemiyle basında uzun süre yer almıştır. Konuyla ilgili Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi, "Doğu Türkistan

²²² Ahmet Kabaklı, "Dinde, Dilde, Vatanda Birlik", **Türkiye Gazetesi**, 15 Aralık 1992.

²²³ Hikmet Çetin, "Doğu Türkistan Sahipsiz Değil", **Türkiye Gazetesi**, 25 Aralık 1992.

²²⁴ "Doğu Türkistan'a Destek Sözü", **Türkiye Gazetesi**, 25 Aralık 1992.

Kurultayı Yapıldı” başlığıyla verdiği haberde kurultayda alınan kararların tam metnini yayınladı.²²⁵

Doğu Türkistan derneklerinin kuruluşu ve amaçları hakkında ulusal basında çıkan haberlerden Hızırбек Gayretullah’ın Doğu Türkistan’ın Sesi Dergisi’ndeki makalesinde Çin işgalinin tarihi sürecini kısaca anlatarak “250 yıllık işgalin 38 yılının Komünist yönetiminde kaldıklarını” söyledi. Gayretullah, “Geçen zaman içinde Türk-Çin savaşları olmasına rağmen Doğu Türkistan’ın işgalden kurtulamadığını” ifade etti. Ardından,

Bugün tam olarak istilaya uğramakla kalmadığını, atom denemeleri ve Çinli nüfus ikamesiyle kaderine terkedilmiştir. Günümüz Çin yönetiminin batıya açılma emellerinden vazgeçirmediğini, Doğu Türkistan’daki Pitovangⁱ kentlerine yerleştirilen göçmenler ile Çinli nüfusun 200 milyona ulaşması söz konusudur. Bu durumun Çin anayasasında yer alan “Nüfusu çoğunlukta olan ırk o bölgeye adını verir” maddesi gereği bölgeye “Sincan Uygur Özerk Bölgesi” adının yakında “Sincan Göçmen Çinliler Özerk Bölgesi” şekline dönmesi hedeflenmektedir

tezini ileri sürmüştür. Bu durumda Doğu Türkistan davasını savunan ve dünya kamuoyunda duyuran kuruluş olarak Doğu Türkistan Göçmenler Derneği olduğunu belirtti. Bu dernek Çin işgaline karşı Doğu Türkistan’ın bağımsızlığını resmi ve tek yoldan anlatmak gayesi ile 1937 yılında kabileler halinde dünyaya yayılan Doğu Türkistanlı siyasi mülteciler tarafından kurulan Pakistan’da Hacı Osman Taştan ve arkadaşlarının teşkilatlandığı “Encümen-i Şarki Türkistan Al-Pakistan” adı ile temeli atılmıştır. Hacı Osman Taştan’a, İsa Yusuf Alptekin’in iştirakiyle aynı amaçla 1960 yılında İstanbul’da “Doğu Türkistan Göçmenler Derneği” faaliyet göstermeye başlamıştır. Derneğin başkanlığını 1960-1977 arasında İsa Yusuf Alptekin yaptı. Doğu Türkistanlıların lideri olarak tüm çabalarına rağmen Doğu Türkistan milli birliği sağlanamamış, sen, ben kavgası devam etmiştir. Çin ve Rus sempatizanlarına alet olan Türk düşmanı nifak kaynaklarının tuzaklarına düşmüşlerdir. Bu nifakçılar

²²⁵ “Doğu Türkistan Milli Kurultayı Yapıldı”, **Doğu Türkistan’ın Sesi Dergisi**, Ocak 1993.

kabile esasına dayalı dernek, vakıf ve yayın kuruluşu olarak devam etmektedirler'' ifadeleri ile Doğu Türkistan'ın içinde bulunduğu durumu anlattı.²²⁶

Doğru Yol Partisi'nin Türk Dünyasının istiklal mücadelesi veren Türk boylarının temsilcileri tarafından düzenlenen toplantıda birlik ve beraberliğin önemi vurgulandı. Doğru Yol Partisi İstanbul İl Teşkilatı tarafından hazırlanan ''Türk Devletleri Üniversiteliler Konseyi'' Türk Cumhuriyetleri'nden ve Türk topluluklarından gelen öğrenciler ''Genç Türk Temsilcileri Heyeti'' kültür birliği sağlanması konusunda mutabakat sağladılar. Toplantının şeref konuğu İsa Yusuf Alptekin: ''Doğu Türkistan kurtulmadıkça Türk Dünyası daima bir Çin işgali ile karşı karşıya kalabilir. Onun için parola ''Kurtuluş sırası Doğu Türkistan'da olmalıdır'' dedi.²²⁷

12-14 Aralık 1992 tarihinde yapılan I. Doğu Türkistan Kurultayı'nın yankıları uzun süre gündemde kalmış, kurultay hakkında basında çok sayıda haber ve makale yayınlanmıştır. Türkiye Gazetesi yazarlarından Mustafa Necati Özfatura konuyla ilgili makalesinde İslam Âlemi'ne yönelik katliam ve soykırımlara yer verdi. Özfatura yazısında Bosna'daki soykırımdan başlayarak ''Türk Dünyası'nda en çok Doğu Türkistan'ın zulüm gördüğünü'' belirtmiştir. Konuyla ilgili yazar, politikacı ve akademisyenlerin katıldığı Doğu Türkistan Türkleri Milli Kurultayı'nda İsa Yusuf Alptekin'in konuşmasını ele alarak ''Türk Dünyası'nın en talihsiz ve bedbaht toplumu olarak Doğu Türkistan olduğu düşüncesini işlemiştir. Ancak bu imha ve asimilasyon politikalarına Türkiye dâhil hiçbir komşu ırkdaş ve soydaşlarımızdan ses çıkmadığını, tarihin hiçbir döneminde kendileri kadar hiçbir milletin zulüm, hakaret ve asimilasyona maruz kalmadığını'' anlattı. Özfatura, ''Kızıl Çin'in Doğu Türkistan'ı tarih sahnesinden silmek için her türlü yöntemi kullandığını'' belirtti. Türkiye'den yardım isteklerini yinelediği yazısında, ''Rus hâkimiyetinden kurtulan Batı Türkistan'dan sonra sıranın Doğu Türkistan'a geldiğini'' ifade etti. Türkiye Gazetesi yazarlarından Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'ın ''Türkiye'nin Türk İslam Âlemi İle İlişkileri'' konulu konuşmasında da Doğu Türkistan'ı hatırladıkça sevincimizin yarım kaldığını belirtti. Kurultayda tarihçi Ziya Samedi, ''Doğu Türkistan Tarihi'', Ord. Prof. Dr. Melika Aktok Kaşgarlı, Uygur Türkleri'nin Dünya Medeniyeti'ne Katkıları, Muzaffer Özdağ'ın ''Dünya Jeopolitiği İçerisinde Türkiye, Türk Dünyası

²²⁶ Hızırбек Gayretullah, 'Yeni Yayın Hayatına Başlarken', **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, Ocak 1993.'

²²⁷ ''Birlik Olalım Güç Bulalım'', **Türkiye Gazetesi**, 12 Ocak 1993.

ve Çin’’, Prof. Dr. Abdulkadir Donuk’un, ‘‘Türk Tarihine Genel Bakış’’ konulu tebliğleri sunuldu. Kazakistan Nevada Samey Hareketi lideri Olcas Süleyman’da bir konuşma yaptı.

Kurultaya katılanlar, Doğu Türkistan’da 35 milyon Türk’ün hürriyetine kavuşabilmesi için Doğu Türkistan teşkilatının mutlaka kurulması konusunda görüş birliğine vardılar. Çin’in orta bölgesinde yapılacak bir baraj bölgesinde yaşayan 1 milyon Çinli’nin, Doğu Türkistan’ın Kaşgar Bölgesi’ne yerleştirilerek Doğu Türkistan’ın Çinileştirilmesi’nin hedeflendiği belirtildi. 200 milyon Müslüman’ın Çin’de yoksulluk ve sefalet içerisinde yaşadığı ve 30 milyonunun açlık sınırında olduğu belirtildi. Çin’in tarım, maden ve meyve bakımından en zengin bölgesi Doğu Türkistan olmasına rağmen, Afrika’nın Somali’sinden farksız yaşamadığı vurgulandı.²²⁸

Türk Dünyası’nın meseleleri üzerine yapılan etkinliklerde de Doğu Türkistan sorunu dile getirilmektedir. Bunlardan Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı’nın İstanbul’da düzenlediği ‘‘Tanınmamış Türk Cumhuriyetlerinin Meseleleri ve Alfabe Birliği’’ konulu toplantıya Kırım lideri ve Milli Meclis Başkanı Mustafa Cemiloğlu, Gökoğuz Türk Cumhuriyeti lideri Stefan Topal ve Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin katıldı. İsa Yusuf Alptekin konuşmasında Doğu Türkistan’ın yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu belirterek Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın Bosna mitinginde ‘‘Bosna Hersek’in arkasında 60 milyonluk Müslüman Türk’ün bulunduğunu’’ söylediğini belirterek Kırım ve Doğu Türkistan’ın arkasında kim var? diye sorduğu soruyla davalarının sahiplenilmediği izlenimi uyandırdı.²²⁹

21 Mart 1993 tarihinde Antalya Belek’te düzenlenen Türk Devlet ve toplulukları Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayı’nda Nevruz Bayramı vesilesiyle farklı Türk topluluklarından katılımcılar bulundular. Kurultaya Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin’de katıldı. Hayattaki en yaşlı Türk Devlet adamı olarak İsa Yusuf Alptekin, Cumhurbaşkanı Turgut Özal ve Başbakan Süleyman Demirel’e ‘‘Sizleri bir arada görmekten mutluyum, inşallah Müslüman ve

²²⁸ Mustafa Necati Özfatura, ‘‘Doğu Türkistan Türkleri’nin Milli Kurultayı’’, **Türkiye Gazetesi**, 27 Şubat 1993.

²²⁹ Kemal Çapraz, ‘‘3 Türk Boyu Lideri İstanbul’da Buluştu’’, **Türkiye Gazetesi**, 20 Şubat 1993.

Türk Dünyası'nın tamamının hürriyete kavuşması için omuz omuza bulunursunuz'' diyerek birlik ve beraberlik temennisinde bulundu.²³⁰

Antalya'daki ''Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayı'' basın organlarında yer bulmuş konuyla ilgili makaleler yazılmıştır. Türkiye Gazetesi'nden Servet Kabaklı makalesinde, ''Sıcak Akdeniz baharında toplanan kurultayı Sirderya'dan Bosna'ya, Kerkük, Doğu Türkistan'ın hürriyetlerine ve meselelerine çözüm bulunması'' temennisinde bulundu. Yoğun katılımın olduğu kurultayı 21 Mart Türklüğün Ergenekon'dan çıkış olarak nitelendirdiği yazısında 7 bağımsız Türk Cumhuriyeti'nin katıldığını, Doğu Türkistan, Kırım, Kerkük gibi gökbayrağın da dalgalanmasının sırada olduğu temennisini dile getirdi. Nevruz etkinlikleri çerçevesinde eski Türk töresi icabı örste demir dövme töreni liderler tarafından tertip edildi. İsa Yusuf Alptekin törende, ''O ateşler son iki yüz senedir sinemizi dağlamıştır. Türkiye-Batı Türkistan arasında demir perdeleri eritmiştir. Ta ki tüm Türk yurtları hürriyetine kavuşuncaya kadar'' dedi.²³¹

Antalya'da düzenlenen ''Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayı'' Ahmet Kabaklı Türkiye Gazetesi'ndeki köşesindeki makalesinde ele almıştır. Kabaklı makalesinde; ''Türk milletinin tarih içerisinde zaman zaman tedbirsiz ve saflığı nedeniyle birçok felaket yaşadığını'' ifade ettiği yazısında birçok kurtuluş yaşadığını belirtmiştir. Türk töresinin gereği olan demir dövme seramonisini pek kimsenin bilmediğini belirterek, Ergenekon Efsanesi'ni anlattığı yazısında, feci şekilde düşmana yenilen Türkler'den yalnızca bir süt çocuğunun kurtulduğunu çocuğun dişi bir kurt tarafından emzirilip büyütüldüğünü anlattığı efsanesi nedeniyle Türk milleti için kurdun ''totem'' olarak benimsendiğini, bu kurttan türeyen halkın vadiye sığmadığını oradan bir demircinin ateşi, körüğü ve örsü ile dağı eritip halkına geçit yaptığını aktardı. Türkler'in Altaylar'dan, Asya-Avrupa ve dünyaya yayılma efsanesinin ''Altaylar'dan atılan ok Alp Dağlarını aşar'' ifadesini akla getirdiğini söyledi. Tarihte Türk Milleti'nin birçok badireyi atlatarak kurtuluş geçirdiğini, son olarak Sovyet işgalinden kurtuluşun da Çin zulmü altındaki Doğu Türkistan'ın kurtuluşuna vesile olacağı'' ifadeleriyle makalesini bitirmiştir.²³²

²³⁰ Rasim Ekşi, Kemal Çapraz, ''Antalya'da Çifte Bayram'', **Türkiye Gazetesi**, 25 Mart 1993.

²³¹ Servet Kabaklı, ''Bir Kutlu Kurultay'', **Türkiye Gazetesi**, 23 Mart 1993.'

²³² Ahmet Kabaklı, ''Altaylar'dan Attığım Ok Alp Dağlarını Aştı'', **Türkiye Gazetesi**, 27 Mart 1993.

Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin Doğu Türkistan Vakfı ile ortaklaşa yapılan organizasyonla Doğu Türkistan haklarını dile getiren basın organı olarak 23 Mayıs 1993 tarihinde Türkiye Gazetesi için şükran yemeği verdi. Yemekte “70 yıldır mücadele ediyoruz, Enver Bey ve müessesesi kadar bize sahip çıkan olmadı” dedi. Ardından gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Mücahit Ören ve gazete çalışanlarına Çin esareti altındaki Doğu Türkistanlıların sorunları hakkında bilgi verdi.²³³

Ahmet Kabaklı konuyla ilgili 4 Nisan 1993 tarihli makalesinde 21 Mart’ın “Dünya Türkleri Bayramı” olarak kutlanması düşüncelerini dile getirerek; İsa Yusuf Alptekin ile yaptığı görüşmede kendisine “Gelecek yıl bayram namazını Türk ilminin beşiği olan Kaşgar’da kılma” idealini dile getirdi. Kurultayda Cumhurbaşkanı Turgut Özal ve Başbakan Süleyman Demirel’in Doğu Türkistan davasına ilgisine teşekkür etti.

Ahmet Kabaklı 30 Eylül 1993 tarihindeki makalesinde İsa Yusuf Alptekin anısına düzenlenen yemek vesilesiyle Uzak Doğu’daki esarete yaşayan Doğu Türkistan için üzüntü duyduğunu dile getirdi. Kabaklı yazısında “Elli yıldır Doğu Türkistan davasını tek başına üstlenen İsa Yusuf Alptekin’i kaygıyla dinlediğini, Rus emperyalizminin bazen Komünizm, bazen Çarlık bazen de topluluk adı altında Türk yurtlarına el koyduğunu belirterek, Çin’in de Türk yurtlarını “otluk” tabiriyle kendilerine ait kabul ediyorlar” görüşünü aktardı. Dış Türkleri ve onların sömürüldüğünü yurtta insanlarımızı anlatanların “Turancı, kafatasçı” ithamlarıyla hapse atıldığını, bu duruma “Yurtta sulh, cihanda sulh” vecizesi ile manüple edilmeye çalışıldığını ifade etti. Bu acı duygular içerisinde İsa Yusuf Alptekin’in Çin zulmünden vuruşarak Himalayalar’ı aşır Anadolu’ya ancak onda biri ulaşan İsa Bey ve beraberindekiler Türkiye’de büyük ilgi ve alaka gördü. Uzun yıllar Doğu Türkistan’daki Çin zulmünü ülkemizde anlattı. Bu zulmü yıllarca Türkiye, Tercüman ve Ortadoğu gazetelerinde basın mensupları dile getirdiler. Zaman zaman devletimizden ve yöneticilerimizden bu zulme karşı tavır almalarını ve şart koşmalarını beklediklerini vurgulamıştır.²³⁴ Esir, mazlum ve boynu bükük Doğu

²³³ Sadi Özdemir; Levent Akın, “Alptekin’den Şükran Yemeği”, **Türkiye Gazetesi**, 23 Mayıs 1993.

²³⁴ Ahmet Kabaklı, “Vatan Hainliği Neki..”, **Türkiye Gazetesi**, 30 Eylül 1993.

Türkistan halkına Türk Milleti'nin desteğini gördüğünden dolayı mesut bir insan olarak ölebileceğimi düşünmekteyim'' dedi.²³⁵

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Doğu Türkistan Vakfı'na verilen Damat İbrahim Paşa Medresesi Kültür Merkezi'nin vakfedilişi töreninde konuşan İsa Yusuf Alptekin, ''70 yıldır Doğu Türkistan'ı Çin'den kurtarmak için mücadele verdiğini, dünyanın farklı ülkelerini gezdiğini ancak başarılı olamadığını, Türk dünyasının manevi önderi Türkiye'nin davamıza yeteri kadar yardımcı olmadığını'' belirtti. Tören sırasında müstesna günlerinden birisinin yaşandığını ve Türkiye'den daha fazla yardım beklentileri dile getirildi. ²³⁶

Doğu Türkistan üzerinde sadece siyasi ve askeri baskılar ile netice alınmaya çalışılmamaktadır. Çin sistemli ve kasıtlı olarak tıbbi ve nükleer etkenleri de kullanarak Türk nüfus üzerinde asimilasyon yöntemlerini uygulamaktadır. Bunlar arasında nükleer denemeler de bulunmaktadır. Ekim 1993'te Çin'in nükleer denemeler için merkez üssü olarak Doğu Türkistan'ı seçmesine ve bölgede çok sayıda gizli-açık nükleer denemelere ülkemizde tepkiler olmuştur. Büyük Birlik Partisi Ankara İl başkanı Yalçın Topçu ve il yöneticileri bir gösteri ile Çin'i protesto etti. Protesto gösterisine ''Doğu Türkistan Kültür-Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'' üyeleri de katılmak üzere geldiler.²³⁷

Doğu Türkistan Türkleri sadece siyasi toplantılar, basın açıklamaları ve miting gibi etkinliklerle değil, kültürel, sosyal ve dini içerikli program ve çalışmalar da gerçekleştirmektedirler. Bunlardan birisi de 1994 yılının Ocak ayı içerisinde İstanbul Ataköy 5. Kısım Camii'ndeki mevlit ve hatmi şerif programıdır. Mevlit programı öncesinde yazar İlhan Bardakçı Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin himayesinde düzenlenen mevlit programı öncesi makalesinde İsa Yusuf Alptekin'in liderlik yönü üzerinde durmakta, Türkiye'ye hicreti sonrasında 1977 seçimlerinde Demokrat Parti'den milletvekili adayı olması ile ''Dış Türkler Bakanlığı'' kurulması ümitlerini dile getirdiğini belirtmiştir. Türkiye'ye göç etmesine rağmen hala Çin'in korktuğu isim olan İsa Bey oradaki soydaş ve soydaşlarımızı ümitlendirmekteydi. Çin'e karşı direnen halkın değil tüm Türk dünyasının adeta kurtuluş reçetesi gibiydi. Ancak hicapla söylenebilecek bir durum

²³⁵ Ahmet Kabaklı, ''İsa Yusuf Alptekin'e Saygı İle'', **Türkiye Gazetesi**, 4 Mayıs 1993.

²³⁶ Zahiddin Diri, 'Doğu Türkistan Davası'nı Unutmayın', **Türkiye Gazetesi**, 20 Temmuz 1993. '

²³⁷ ''Doğu Türkistan'daki Nükleer Denemeler Protesto Edildi'', **Türkiye Gazetesi**, 19 Ekim 1993.

da biz Türkiye Türkleri olarak İsa Bey'in mücadelesine layık olamadık. Öyle ki Profesör bir zatın Doğu Türkistan'ı haritada gösteremeyecek acziyet içerisinde olduğu bilgilerini paylaştığı yazısında, bu zihniyetin Doğu Türkistan ve diğer esaretteki Müslüman Türk vatanlarını kurtaramayacağını'' ifade etti. Ülkemizde Ahad Andican ve daha nice Doğu Türkistan davası ve Müslüman Türkler'in davalarını temsil eden kişiler bulunduğunu yazdı. Mevlid programının Mehmet Çiçek'in takdimiyle başlayacağını ardından mevlidi şerif okunacağı hatırlatıldı.²³⁸

İsa Yusuf Alptekin önderliğinde Ataköy 5. Kısım Camii'ndeki mevlit öncesi ve sonrasında açıklamalar yapan Doğu Türkistan lideri, Hürriyet davasındaki Doğu Türkistan'a Türkiye'nin yardım etmesi gerektiği düşüncesini yineledi. Mevlit sonrasında sohbet toplantısında, "Dünya Türkleri arasında birlik olmadığını, mutlaka sağlanması ve dünya Türklerinin manevi lideri olan Türkiye'nin önemli olduğu görüşünü" ifade etti.²³⁹

Doğu Türkistan ve Türk dünyası ile ilgili başta üniversiteler olmak üzere bilimsel çevreler tarafından yapılan etkinlikler ve faaliyetler de basın gündeminde yer almaktadır. Konya Selçuk Üniversitesi tarafından düzenlenen törende İsa Yusuf Alptekin'e fahri doktora ünvanı verildi. Törende duygulu anlar yaşayan Alptekin, "Allah'a şükür ki bugünleri de gördüm, bu ilginin Çin asimilasyonuna karşı Doğu Türkistan Türkleri'nin yalnız olmadığını kanıtı" olduğu değerlendirmesini yaptı. Selçuk Üniversitesi Rektörü Halil Cin, "94 yıllık ömrünü Doğu Türkistan davasına adanmış İsa Yusuf Alptekin'in şahsında tüm liderlere teşekkür ederek" başladığı konuşmasında, "vatanını ve milletini canından aziz bilerek mücadele ettiğini vurguladı. Programda yoğun ilgi karşısında duyulanan İsa Yusuf Alptekin, "25 milyonluk Doğu Türkistan Türkü'nün yok edilmeye çalışıldığını, Selçuk Üniversitesi'nin verdiği bu ünvanın Doğu Türkistanlıların sahipsiz olmadığı ve Çin'e bir mesaj" olarak yorumladı. İsa Yusuf Alptekin Doğu Türkistan davasına ilgisinden dolayı Türkiye Gazetesi sahibi Enver Ören'e ve yazarlarına teşekkür etti. Toplantıya katılan Konya Türk Ocakları başkanı da Doğu Türkistan zulmüne duyarsız kalınmayacağını beyan etti. Milliyetçi Hareket Partisi Başkan Yardımcısı

²³⁸ İlhan Bardakçı, "Doğu Türkistan Mevlidi", **Tercüman Gazetesi**, 10 Ocak 1994.

²³⁹ "Doğu Türkistanlılar'dan Şehitlerimize Mevlid", **Türkiye Gazetesi**, 18 Ocak 1994.

Servet Turgut ise, ‘‘Doğu Türkistan’da yaşanan zulüm ile ilgili meclise önerge verildiğini açıkladı.²⁴⁰

Türk Ocakları Genel Merkezi tarafından Ankara Başkent Öğretmenevi’nde Doğu Türkistan konulu bir toplantı düzenlendi. Düzenlenen toplantıda konuşan İsa Yusuf Alptekin, ‘‘Sovyetler Birliğı’ndeki bağımsızlık hareketlerinin Çin’i tedirgin ettiğini, bu nedenle Çin’in Doğu Türkistan’da olağanüstü tedbirlere başvurduğunu, ancak kurtuluş sırasının Doğu Türkistan’da olduğunu’’ söyledi. Alptekin, ‘‘Türkiye ve Türk cumhuriyetlerinden ortak strateji belirlemelerini beklediklerini ifade ederek, ‘‘Başta Türkiye olmak üzere Türk cumhuriyetlerinden yardım bekliyoruz’’ dedi. Çin’in politikalarının Doğu Türkistan Türkleri üzerinde ciddi tehditler oluşturduğunu belirtti. Doğu Türkistan’a yapılan Çinli göçü sonucu Türkler ’in işsizlik tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu söyledi. Yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynaklarına rağmen kişi başına düşen yıllık gelirin 40-50 dolar seviyesinde olduğunu açıkladı. Ayrıca Çin’in nükleer denemelerinin de burada yapıldığını ekledi. TBMM’de ANAP genel Başkanı Mesut Yılmaz ve RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan’ı ziyaret ederek Doğu Türkistan’daki zulümleri anlattı. Ardından Ankara’da bir caddeye Doğu Türkistan adının verilmesini istedi.²⁴¹

Türkiye Gazetesi Türk Dünyası Servisi yöneticisi Servet Kabaklı tarafından İstanbul’da gerçekleştirilen Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin ve Kırım Türkleri lideri Mustafa Cemiloğlu buluşmasında Türk dünyasının meseleleri ele alındı. İki lider Türk dünyasını bir aileye benzeterek, ‘‘Türk dünyasının bir yerindeki istiklal davası hepimizindir’’ dediler. Buluşmada İsa Yusuf Alptekin, ‘‘Kırım davası hepimizin davasıdır’’ ifadelerini kullandı. Kırım Türkleri lideri Mustafa Cemiloğlu ise ‘‘Çin’in Doğu Türkistan’da uyguladığı asimilasyon ve imha politikalarını bildiklerini bu nedenle Doğu Türkistan’ın Türk dünyasının en önemli meselesi olduğunu’’ söyledi. Yakında Doğu Türkistan’ın bağımsız olacağını düşündüğünü, kendilerinin de sadece Doğu Türkistan’ın değil, Tüm Türk dünyasının lideri olduğunu, verdikleri mücadeleyi Kırım’dan yakından takip ettiklerini’’ belirtti. İnsanlar için hürriyetin öneminden bahseden Mustafa Cemiloğlu, ülkelerinde dalgalandıramadıkları bayraklarının Türkiye’de dalgalanmasına vesile olan Türkiye

²⁴⁰ ‘‘Doğu Türkistan Sahipsiz Değil’’, **Türkiye Gazetesi**, 5 Mayıs 1994.

²⁴¹ ‘‘Kurtuluş Sırası Doğu Türkistan’da’’, **Türkiye Gazetesi**, 10 Haziran 1994.

Gazetesi yazarı Servet Kabaklı ve İhlas Holding ve Türkiye Gazetesi sahibi Enver Ören'e teşekkür etti.²⁴²

İstanbul'da beş bağımsız Türk devleti tarafından düzenlenen Türk Dünyası zirvesini Ahmet Kabaklı Türkiye Gazetesi'ndeki makalesinde yer vermiştir. Kabaklı kısaca "Toplantıyı Türk aile toplantısı olarak niteleyerek liderlerin temkinli konuşmalarının Bağımsız Devletler Topluluğu adına katılan Rusya'yı ürkütmeme sebebine dayandırdı. Kabaklı ayrıca İzmir'de düzenlenen Türk Dünyası Kurultayı'nda da Doğu Türkistan başta olmak üzere muhtar Türk topluluklarının davalarının kamuoyu gündemine gelmesini olumlu bulduğunu ifade etti. Yakın zamana kadar yıkılmaz zannedilen Rusya'nın yıkılması Türk dünyasının huzuru için ne denli önemli ise Çin'in de Arif Nihat Asya'nın ifadesiyle "Onun da bir zelzelelik canı vardır" sözü misali yıkılacağını yazdı. Rusya'dan daha kozmopolit olan Çin'in egemenliğindeki halkları sömürdüğünü, ancak sömürü tekniklerinin Rusya'dan geri olduğunu yazdığı makalesinde "Çin'in yıkılmayacak zannedilmemesini, Türklüğün geleceğini ona göre düşünmeleri gerektiğini belirtti. Çin'in yıkılmasıyla karlar altından çıkacak yeşil ekinler gibi Doğu Türkistan'ın bağımsız olacağı umudu içerisinde olduğunu ifade etti. Makalesinde İsa Yusuf Alptekin'in "45 yıl önce işgal edilen Doğu Türkistan'ın Çin zulmü altında olduğunu, yok olma tehlikesindeki Türkistanlı kardeşlerimizin unutulmamasını" istedi. Alptekin, "Onlar hakkındaki her haberin bizi onlara daha da yakınlaştıracak, bağımsızlığını ilan eden Türk cumhuriyetlerinin dünya siyasi hayatındaki yerlerini aldıklarını, bağımsızlık hareketlerinin Doğu Türkistan'a sıçramasından korkan Çin'in olağanüstü tedbirlere başvurduğuna" dikkat çekti. Ayrıca İzmir'de düzenlenen Türk Dünyası Kurultayı'na İsa Yusuf Alptekin'in çağrılmamasının büyük bir eksiklik olduğunu bu durumun giderilmesi gerektiğini" belirtti.²⁴³

Konya'da bir açılışa katılan İsa Yusuf Alptekin, "Tüm Türkler'in umudu olan Türkiye'nin Doğu Türkistan Türkleri'ne yardım elini uzatmadığını" söyledi. Alptekin, "Doğu Türkistan başta Türkiye olmak üzere dünya Türkleri tarafından unutulduğunu, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunu" belirttiği konuşmasını, "Doğu Türkistan'ın Çin esaretinde yok olmasının Hindistan, Pakistan, Afganistan ve Rusya'nın Çin tehdidi altında kalması anlamına geldiğini, Doğu

²⁴² Kemal Çapraz, Mesut Taşkın, "Boğaz'da Gökbayrak Zirvesi", **Türkiye Gazetesi**, 11 Kasım 1994.

²⁴³ Ahmet Kabaklı, "Beşi Bir Yerde ve Doğu Türkistan", **Türkiye Gazetesi**, 21 Ekim 1994.

Türkistan'ın kurtuluşunun insanlık âleminin kurtuluşu anlamına geldiği'' görüşleriyle ifade etti.²⁴⁴

İsa Yusuf Alptekin Konya'da bir açılışta İhlas Haber Ajansı'na yaptığı açıklamada, ''Türkiye'nin tüm Türkler'in umudu olduğunu, Bugüne kadar Doğu Türkistan hariç tüm Türk Cumhuriyetlerine yardım eden Türkiye Doğu Türkistan Türkleri'ne yardım eli uzatmadı'' dedi. Alptekin konuşmasının devamında, ''Doğu Türkistan Türkiye başta olmak üzere tüm dünya Türkleri tarafından unutulmuştur, yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bugün dünyada tüm milletlerin hamisi var ama Doğu Türkistan'ın yok'' ifadelerini kullandı. Konuşmasını, ''Doğu Türkistan'ın kurtuluşu insanlık âleminin kurtuluşudur, dolayısıyla insanlık adına Türkistan'ın Çin esaretinden kurtulması için yardım ediniz'' şeklinde bitirdi.²⁴⁵

İsa Yusuf Alptekin Konya'daki ziyaretleri çerçevesinde verdiği iftar yemeğinde Türk ve İslam âleminin birlik ve beraberliğine yönelik açıklamalar yaptı. Alptekin, ''45 sene önce Çin zulmü altındaki Doğu Türkistan davasını anlatabilmek için anavatanından ayrıldığını, 10 yıldan beri her platformda dünya Türklerinin kardeş olduğunu anlatmaya çalıştığını, ancak Türkiye Türklerinin bile anayurtlarını tanımadığı gerçeğini ifade etti. Ülkesindeki zengin kaynakların Rusya ve Çin tarafından kullanıldığını sözlerine ekledi. Sözlerini, ''23 milyon Türk Doğu Türkistan'da esir hayatı yaşıyor. Bütün dünya milletlerinin hamisi var, Doğu Türkistan'ın yok, Türkistan başta olmak üzere ezilen Müslümanların kurtulması için ömrümün sonuna kadar mücadele edeceğim, yaşasın Türk Birliği, yaşasın dünya İslam Birliği'' sözleriyle konuşmasını tamamladı.²⁴⁶

Türkiye'de bulunan birçok kültür sanat kuruluşları da Doğu Türkistan ve Türk Dünyası ile ilgili etkinlikler düzenlemektedir. Türk Edebiyatı Vakfı başkanı ve Türkiye gazetesi yazarı Ahmet Kabaklı tarafından düzenlenen iftar yemeğine katılan Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin, ''Dünyanın tüm bölgelerindeki Türkler'e sahip çıkıldığını, ancak Çin zulmü altında yaşayan Doğu Türkistan Türkleri'ne sahip çıkılmadığını, 40 yıl önce Doğu Türkistan'ın hürriyetine kavuşması için mücadeleye başladığını belirterek, ''Oradaki kardeşlerimize sahip çıkın, ben buradan sesimi duyurmaya çalışıyorum, onların size ihtiyacı var'' dedi. İftarda vakıf

²⁴⁴ ''Doğu Türkistan'a Sahip Çıkın'', **Türkiye Gazetesi**, 6 Ocak 1995.

²⁴⁵ a. g. g.

²⁴⁶ ''Dünya'da Söz sahibi Olmamız İçin Bir Olmalıyız'', **Türkiye Gazetesi**, 2 Şubat 1995.

başkanı Ahmet Kabaklı, ‘‘Doğu Türkistan’daki trajedinin halledilmesi için aydınların gayret sarf etmesi gerektiğini’’ belirtti.²⁴⁷

Doğu Türkistan konusunda yurdun çeşitli şehirlerinde yapılan etkinliklerden biri de Kahramanmaraş’ta düzenlenen Doğu Türkistan konulu konferanstır. Haziran 1995’te düzenlenen konferans için şehre gelen İsa Yusuf Alptekin Kahramanmaraş Valisi Aslan Yıldırım’ın kendisine göstermiş olduğu ilgi ve samimiyet karşısında gözyaşlarına hâkim olamamıştır. Vali Yıldırım Alptekin’e hitaben, ‘‘Efendim biz Türk milliyetçiliğin sizden öğrendik, sizi burada ağırlamak büyük bir şeref’’ ifadelerini kullandı. Alptekin ise valiye Doğu Türkistan bayrağı hediye etti ve ‘‘sizinle tanışmak büyük bir bahtiyarlık’’ dedi.²⁴⁸

Türkiye kamuoyunda geniş yer bulan Doğu Türkistan ve lideri İsa Yusuf Alptekin halk arasında büyük bir saygıya mazhar olmuştur. Doğu Türkistan ve İsa Yusuf Alptekin’e vefa göstermek amacıyla Eminönü Belediyesi’nin tarihi kararıyla Doğu Türkistan Türkleri’nin lideri İsa Yusuf Alptekin’in adı verilen park törenle açıldı. Törene İstanbul Büyükşehir belediye başkanı Recep Tayyip Erdoğan, YDP Genel başkanı Hasan Celal Güzel, İhlas Holding Genel başkanı Enver Ören, Türk Edebiyatı Vakfı Genel Başkanı Ahmet Kabaklı, Aydınlar Ocağı Genel Başkanı Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş ve Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı Başkanı Prof. Dr. Turan Yazgan katıldı.²⁴⁹

1.7. İsa Yusuf Alptekin’in Vefatı ve Basındaki Yansımaları:

Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin 17 Aralık 1995 tarihinde vefat etti. İsa Yusuf Alptekin 1944’te kurulan Doğu Türkistan Hükümeti’nin 1949’da Kızıl Çin tarafından işgalinin ardından Türkiye’ye göç etmiş istiklal mücadelesini ülkemizde sürdürmüş Türk dünyasının önemli lideriydi.²⁵⁰ İsa Yusuf Alptekin 1947-1948 yılları arasında Doğu Türkistan hükümeti Genel Sekreterliği yaptı.²⁵¹ Alptekin’nin ölümü Türk-İslam aleminde büyük üzüntüye neden oldu. Doğu Türkistan davası ve Türk dünyasının önemli liderlerinden İsa Yusuf Alptekin 20 Aralık 1995 tarihinde toprağa verildi.²⁵² Alptekin’e görkemli bir cenaze töreni

²⁴⁷ ‘‘İsa Yusuf Alptekin TEDEV’in İftarındaydı’’, **Türkiye Gazetesi**, 20 Şubat 1995.

²⁴⁸ ‘‘Alptekin’in Gözyaşları’’, **Türkiye Gazetesi**, 30 Haziran 1995.

²⁴⁹ ‘‘Sultanahmet’te Doğu Türkistan Anıtı’’, **Türkiye Gazetesi**, Ağustos 1995.

²⁵⁰ ‘‘İsa Yusuf Alptekin’i Kaybettik’’, **Türkiye Gazetesi**, 18 Aralık 1995.

²⁵¹ ‘‘İsa Yusuf Alptekin Öldü’’, **Hürriyet Gazetesi**, 19 Aralık 1995.

²⁵² ‘‘Ebediyete Uğurladık’’, **Ortadoğu Gazetesi**, 21 Aralık 1995.

düzenlendi. Cenazeye devlet erkanı ve siyasi liderler başta olmak üzere çok sayıda kişi katıldı.²⁵³

Vefatının ardından Alptekin ile ilgili birçok etkinlik ve anma programları düzenlendi. Tarih ve Medeniyet Dergisi Ocak 1996 tarihli sayısında İsa Yusuf Alptekin'e yer vermiştir. Dergi İsa Yusuf Alptekin'in hayatından kesitler sunarak biyografisini vermiştir.²⁵⁴ Alptekin vefatıyla adeta siyasi liderleri birleştirdi. 94 yaşında vefat eden Alptekin'in al bayrak ve gök bayrağa sarılı naaşı Fatih camiindeki binlerce kişinin katıldığı cenaze namazı sonrası Topkapı mezarlığında toprağa verildi.²⁵⁵ Doğu Türkistan davasının mücahidi olarak nitelendirilen İsa Yusuf Alptekin 20 Aralık 1995 tarihinde İstanbul'da öğlen namazını müteakip toprağa verildi.²⁵⁶ Doğu Türkistanlılar'ın efsanevi lideri İsa Yusuf Alptekin'in cenaze törenine yurt içinden ve yurt dışından çok sayıda Doğu Türkistanlı da katıldı.²⁵⁷ Doğu Türkistanlı soydaşlarımızın yaşadığı İstanbul Zeytinburnu'nda ve İstanbul'un diğer camilerinde Alptekin için mevlitler okundu ve dua edildi.²⁵⁸

İsa Yusuf Alptekin yaklaşık bir asra yakın ömründe Doğu Türkistan ve Türk dünyası için mücadele eden müstesna bir şahsiyet ve liderdi. Ölümünün ardından hakkında çok sayıda makale ve yazı dizisi yayınlandı. Doğu Türkistan davasını adeta tek başına üstlendi. 1944 'te kurulan Doğu Türkistan Hükümeti'nde Çin işgali olan 1949 yılına kadar görev yaptı. 1949 yılında Hindistan'a iltica eden Alptekin, 1954'te Türkiye'ye yerleşti. Türkiye'de Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti'ni kurarak mücadelesine burada devam etti. Türkiye, İslam ülkeleri ve dünyanın farklı ülkelerini ziyaret etti. Çok sayıda konferans ve toplantıya katılarak Doğu Türkistan davasını anlattı.

İsa Yusuf Alptekin'in ölümünden sonra Türkiye Gazetesi yazarı Mustafa Necati Özfatura kaleme aldığı makalesinde gerçek dava admı olan Alptekin'in 1944'teki Doğu Türkistan Hükümeti'ndeki görevinden 1949'da Doğu Türkistan'ın Kızıl Çin tarafından işgaline kadar ömrünü halkı ve ülkesi için adadığını ifade etti. Türkiye'ye 1954'te yerleştikten sonra Türkiye'den devam ettirdiği mücadelesi ve

²⁵³ "Alptekin'e Miting Gibi cenaze Töreni", **Sabah Gazetesi**, 21 Aralık 1995.

²⁵⁴ "İsa Yusuf Alptekin'e Saygı", **Türkiye Gazetesi**, 6 Ocak 1996.

²⁵⁵ "Türkistan Liderine Görkemli Veda", **Milliyet Gazetesi**, 21 Aralık 1995.

²⁵⁶ "İsa Yusuf Alptekin'e Yüzbinlerce Rahmet", **Milli Gazete**, 21 Aralık 1995.

²⁵⁷ "Bir Mücahidi Toprağa Verdik", **Akit Gazetesi**, 21 Aralık 1995.

²⁵⁸ "Bir Mücahidi Toprağa Veriyoruz", **Türkiye Gazetesi**, 21 Aralık 1995.

dünya ülkelerine, İslam dünyasına Doğu Türkistan mücadelesini anlattı. 1991 yılından sonra bağımsızlığına kavuşan Türk cumhuriyetlerine sevinirken onun parolası “*Kurtuluş sırası Doğu Türkistan’da olsun*” idi.²⁵⁹ Türkiye Gazetesi yazarlarından Ömer Öztürkmen köşesindeki yazısında efsane şahsiyet olarak nitelendirdiği Alptekin için; “Sovyetler Birliği’nin yıkılışı, bağımsız Türk cumhuriyetlerinin tek tek meydan çıkışı belki Doğu Türkistan’ın bağımsızlığı kadar sevindirmişti onu. Ama maalesef Doğu Türkistan dünyadaki bu değişime rağmen bağımsızlığına kavuşamamıştı”²⁶⁰ ifadeleri ile İsa Yusuf Alptekin’in yalnız Doğu Türkistanlılar’ın değil Türk dünyasının lideri olduğunu ifade etti. İsa Yusuf Alptekin hayatı boyunca Türk dünyasının sorunlarıyla ilgilendi. Doğu Türkistan ile birlikte tüm Türk dünyasının sorunlarıyla da ilgilendi. Sovyetler Birliği’nin parçalanması sonrasında nabağımsızlığına kavuşan Türk devletlerine sevinirken bu gelişmelerin Doğu Türkistan’ı da etkilemesini ümit etti. Ancak Doğu Türkistan için bu durum gerçekleşmedi. Ama o yılmadan ömrünün son anına kadar bu uğurda mücadele etti.

İsa Yusuf Alptekin’in ölümünden sonra Ekim 1996 tarihinde düzenlenen Uluslararası Doğu Türkistan Kültür ve Tarih Sempozyumu başkanlığını Rıza Bekin’in üstlendiği Doğu Türkistan Vakfı tarafından gerçekleştirildi. Üç gün devam eden sempozyumda Doğu Türkistan’ın kültür ve tarihi de sergilendi. Esaret altında kalan Doğu Türkistan’ın hiçbir zaman unutulmamasının vurgulandığı seminer Türkiye gündeminde bu meselenin yer alması üzerinde duruldu. Nevzat Yalçıntaş “son müstemleke” olarak nitelendirdiği Doğu Türkistan için, “Bu ayıbın düzeltilme zamanı gelmiş bulunuyor” sözleriyle ifade etmektedir. Bir halkın yürekler acısı trajedisi özgür dünya için utanılacak bir durumdur.²⁶¹

1.8. Gulca Olayları ve Basındaki Yansımaları:

Doğu Türkistan’ın Kazakistan sınırları yakınında Uygur Türkleri’nin yaşadığı Kulca’da 5-6 Şubat 1997 tarihinde meydana gelen olaylarda 10 kişi ölmüş, 200 kişi de yaralanmıştır. Merkezi Kazakistan’da bulunan “Doğu Türkistan İçin Ulusal Birlik Cephesi” lideri Yusufbeg Muhlisi, çatışmaların Çin’de 30 Uygur Türkü’nün idamı sonucu başladığını bildirdi. Bu olayın Türkiye’de yankıları büyük olmuş, ülke çapında protesto mitingleri ve basın açıklamaları ile katliamlar kınanmıştır. Büyük

²⁵⁹ “Büyük Dava Adamı İsa Yusuf Alptekin, **Türkiye Gazetesi**, 20 Aralık 1995.

²⁶⁰ “İsa Yusuf Alptekin”, **Türkiye Gazetesi**, 30 Aralık 1995.

²⁶¹ “Türkistan Rüzgârı”, **Türkiye Gazetesi**, 25 Ekim 1996.

Birlik Partisi ve Doğu Türkistan Kültür Derneği'nin düzenlediği protestoda İstanbul'daki Çin Başkonsolosluğu'ndaki Çin bayrağı indirilerek yakıldı. Ardından 14 Şubat'ta Ankara Kocatepe Camii ve Çin Büyükelçiliği'nin bulunduğu sokakta Çin bayrağının yakılması üzerine Çin Büyükelçisi Wu Keming Dışişleri Bakanlığı'na giderek bu durumu protesto etti. Büyükelçi ile yapılan görüşmede Ankara Doğu Türkistan'daki gelişmeler hakkındaki endişelerini aktardılar. Ayrıca Doğu Türkistan halkı ile Türkiye arasındaki tarihi ve kültürel bağlar nedeniyle halkta büyük bir hassasiyet olduğu bilgileri verildi. Ankara yüzlerce kişinin ölümüyle sonuçlanan olaylara ilişkin endişe ve üzüntülerini aktararak olaylara sakin yaklaşarak büyümeden çözüme kavuşturulması istendi. Çin yönetimi ise etnik çatışmaların olduğu Doğu Türkistan'da durumun sakin olduğunu açıkladı. Çin Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Tang Guoglang, “bağımsızlık yanlısı Müslümanlar'ın çıkardığı ayaklanmayı küçük bir grubun halkı kışkırtması” olarak duyurdu.²⁶²

Kulca'da başlayarak tüm Doğu Türkistan'a yayılan çatışmalar sebebiyle bölgede çok sayıda tutuklama ve yüzlerce kişinin ölümü çatışmaların ayaklanmaya dönmesine neden olmuştur. Çin Devlet Televizyonu bölgeye 2 Tugay askerin sevk edildiğini duyurmuş, sıkıyönetim ilan etmiştir. Sıkıyönetim nedeniyle keyfi tutuklamaların olduğu haberleri gelmektedir. Silahlı ayaklanmaya dönüşen çatışmaların Türk basın yayın organlarında yer almaması Türkiye'de yaşayan Doğu Türkistanlılar'ın tepkilerine neden olmuştur. Gazeteleri arayan Doğu Türkistanlılar Kadir Gecesi ibadet etmek isteyen kardeşlerimizin yüzlercesi şehit, işkence ve tutuklamalara rağmen Türkiye'de bu olaya tepki olmamasının duyarsızlık olduğunu söylediler. İnsan hakları dernekleri, milliyetçi dernekleri göreve çağırdılar. Olaylarda 8 Şubat 1997 tarihinde Kulca'da bayram namazının işgal kuvvetleri tarafından yasaklanması üzerine ateş açılması sonucu yüzlerce kişi öldürülüp binlercesi tutuklanmıştı. Olaylar böylece başlamış sıkıyönetim ilan edilerek keyfi tutuklamalar ve işkencelere dönüşmüştür. Hotan ve Kaşgar'da Çin işgal ordusu ve memurları yenilerek geri çekilmiştir. Bu olay nedeniyle İstanbul'da bulunan Doğu Türkistan kuruluşları Ramazan Bayramı dolayısıyla Başbakan Necmeddin Erbakan'a bir telgraf göndererek Türkiye'nin Doğu Türkistan'da yaşanan olaylara seyirci kalmaması ve girişimlerde bulunması istenmiştir. Ayrıca Türkiye'deki Doğu Türkistanlılar'ın Türklüğün ve İslamiyet'in Orta Asya ve Uzakdoğu'daki bekçileri olarak yardım ve

²⁶² 'Çin'den Türkiye'ye İkinci Protesto", **Son Çağrı Gazetesi**, "19 Şubat 1997.

destek beklentileri iletildi. Ayrıca İstanbul’da bulunan Doğu Türkistan Göçmenler Derneği, Doğu Türkistan Dayanışma Derneği ve Doğu Türkistan Vakfı işgalci Çin tarafından şehit edilenler için İstanbul merkez camilerinde hatim ve mevlit okutma kararı aldılar.²⁶³

Doğu Türkistan’daki olaylar ile ilgili sivil toplum örgütleri, siyasi partilerin sözcüleri de basın açıklamaları yaptılar. Büyük Birlik Partisi Genel Sekreteri Ökkeş Şendiller yaptığı açıklamada, “Türkiye Cumhuriyeti öncelikle Doğu Türkistan’da katledilen kardeşlerimizin uluslararası platformlarda sesi, sözcüsü ve haklarının takipçisi olmalıdır” dedi. Şendiller düzenlediği basın toplantısında, Doğu Türkistan’daki Müslüman Türkler’in katliamlara maruz kaldığı, Türkiye Cumhuriyeti’nin sadece kendi ülkesindeki Doğu Türkistanlılar’ı barındırdığı vatandaşları nedeniyle değil, tarihi ve mukaddes bağların yüklediği sorumluluk gereği sahip çıkmak zorunda olduğunu ancak siyasetin Türkiye ve dünyada olup biteni görmediğini” ifade etti.²⁶⁴

Doğu Türkistan’daki olaylar nedeniyle İstanbul’da Doğu Türkistan Vakfı, Doğu Türkistan Göçmenler Derneği ve Ülkü Ocakları tarafından ortaklaşa düzenlenen ve 86 sivil toplum kuruluşunun desteklediği miting basında geniş yer bulmuş, konuyla ilgili Türkiye Gazetesi’nin haberleri ülke gündeminde kamuoyu oluşturmuştur. Düzenlenen mitingde vatandaşlar Gökbayrak ve Albayraklarla Doğu Türkistan’daki Çin işgalini telin etmiştir. Çin başkonsolosluğuna muhtıra vermek isteyen göstericiler polis tarafından engellenmiştir. Mitingde Doğu Türkistanlı göçmenler tarafından Kur’an-ı Kerim okundu, dualar edildi ve sloganlarla Çin zulmü protesto edildi. Mitingin açılış konuşması Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Genel Başkanı Hızırбек Gayretullah tarafından yapıldı. Gayretullah konuşmasında, “Doğu Türkistan’da cihadın başladığını, bu mübarek cihadımız kutlu olsun. İnşallah Doğu Türkistan hürriyetine kavuşacaktır” ifadelerini kullandı. Mitingde konuşan Millet Partisi Genel Başkanı Aykut Edibali ,”Türkiye Cumhuriyeti vatandaşımı diyen herkesin bu olaylar karşısında matem içinde olduğunu” söyledi. Milliyetçi Hareket Partisi MKYK üyesi Ahmet Çakar ise, “Büyük Türkiye’mizin Cumhurbaşkanı, Başbakanını ve Dışişleri Bakanını göreve davet ediyorum” dedi. Mitingde Doğu

²⁶³ “Doğu Türkistan Ayakta”, **Hergün Gazetesi**, 13 Şubat 1997.

²⁶⁴ Kemal Çapraz, ‘Doğu Türkistan İstiklal Yolunda’, **Türkiye Gazetesi**, 11.02.1997.’

Türkistan Milli Merkezi adına açıklama yapılarak, TBMM'nin bölgeye heyet göndermesi ayrıca konuyla ilgili gizli oturum yapması istendi.

Bölgeyle ilgili son gelişmeleri Doğu Türkistan Milli Merkezi Başkanı İsmail Cengiz duyurdu. Cengiz, ayaklanmanın yayıldığını, ‘‘Doğu Türkistanlı mücahitler Aksu vilayeti, Avat ilçesi yakınlarında tarım toplama kampında görev yapan Çin’in 3. Alay 18. Bölüğüne saldıran Doğu Türkistanlılar’ın 180 Çinliyi öldürdüğünü, kampta tutulan Doğu Türkistanlılar’ın bırakıldığını’’ açıkladı. Çin Başkonsolosluğu’na yürüyen göstericilere polis izin vermedi. Gösteri İstanbul Ülkü Ocakları Başkanı Mehmet Bülent Karataş’ın okuduğu bildiri ile sona erdi.²⁶⁵

Doğu Türkistan’daki olaylar üzerine Türkiye’de siyasi partiler basın açıklamaları ile Çin’in baskılarını kınayarak hükümetin Doğu Türkistan’daki soydaşlarımıza sahip çıkmasını istedi. MHP Genel Sekreter Yardımcısı ve parti sözcüsü Abidin Dursun Kaleli, ‘‘21. Yüzyılda evrensel insan hakları değerlerine ters uygulamaları üzümlere seyretiltiklerini, ‘‘İslam âleminin en mübarek günlerinden Ramazan Bayramı’nda ayrıca üzümlere yaşadıklarını belirtti. Çin’deki Sincan Uygur Özerk Cumhuriyeti’ndeki yılların birikimi Komünist mezalime karşı halkın üzerine ateş açılarak yüzlerce Müslüman Türk şehit edilmiştir. Zamanında bağımsız devlet olan Doğu Türkistan’ın yüzyıllardır Çin mezalimine maruz kaldığını, bu durumun Bosna zulmünden sonra hür dünyanın ikinci büyük ayıbı olduğunu ‘‘Gerek insan hakları savunuculuğuna soyunan yerli düzenbazların sessizliği, gerekse dünyada insan hakları olgusunu çifte standart anlayışıyla kendi politik çıkarlarına alet eden batı dünyasının sessizliği manidardır, utandırıcıdır ve yüz karasıdır’’ ifadelerini kullandı. Çin’in insanlık dışı uygulamalarının amacı petrol rezervlerine endekslidir’’ sözleriyle konuşmasını tamamladı.²⁶⁶

Doğu Türkistan’da yaşanan sorunların anlatıldığı IV. Türk Kurultayı’nda Doğu Türkistan Birleşik Ulusal Devrim Cephesi sözcüsü Muhlis Yusubbek’in konuşmaları basında geniş yer buldu. Yusubbek’in konuşması 19 Şubat 1997 tarihli Kurultay Gazetesi’nde Türk Dünyası sayfasında yer almıştır. 1876’da Çin tarafından işgal edilen Doğu Türkistan’daki baskı ve asimilasyon politikalarına vurgu yapılarak 30 yılda 350 bin Türk’ün öldürüldüğü, binlercesinin yaralandığı ve çalışma kampları ve hapishanelerde çürütüldüğü anlatıldı. 500 binden fazla Uygur Türkü’nün vatanları

²⁶⁵ Kemal Çapraz, ‘‘Doğu Türkistan Sahipsiz Değil’’, **Türkiye Gazetesi**, 12 Şubat 1997.

²⁶⁶ ‘‘Dünya Harekete Geçsin’’, **Hergün Gazetesi**, 19 Şubat 1997.

dışına sürgün edildiği ifade edildi. 1996 Nisan ayında Çin baskısını protesto eden ve hapishanelerde tutulan Uygurlar'ın salıverilmesini isteyen Uygurlar'ın ayaklanmasında 30 kişinin öldürüldüğü, 3500 kişinin sokaklarda dövüldüğü ve binlerce kişinin gözaltına alındığı ifade edildi. 5-6 Şubat 1997 Kulca'da başlayan olaylar sonrası sıkıyönetimin ilan edildiği, bölgenin Çin askerleri tarafından kuşatma altına alındığı belirtildi. Bölgedeki olaylarda ölü, yaralı ve tutuklananlar hakkında çelişkili ifadeler verildiği belirtildi. Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele eden Doğu Türkistan Birleşik Ulusal Devrim Cephesi sözcüsü Muhlisi Yusubbek'in ifadelerine göre en az 30 kişinin öldüğü, 4 ayda 18 bin kişinin tutuklandığı belirtilirken, İstanbul'daki, Doğu Türkistan Vakfı Genel Sekreteri İsmail Cengiz ise çatışmalarda 200 Uygur ile 100 Çinli'nin öldüğünü iddia etti. Doğu Türkistan'ın işgalini kısa tarihçesinin verildiği kurultayda, 1944 yılında kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin 1949'da Çin tarafından işgal edilerek 1955 yılında Sincan Uygur Özerk Cumhuriyeti statüsünün zorla kabul ettirildiği belirtildi. Jeopolitik, stratejik, tarihi, etnik ve kültürel yönüyle Türk Dünyası'nın parçası olan Doğu Türkistan'ın Çin'in ekonomik, kültürel, dini ve milli yönlerden asimilasyonuna maruz kaldığı ifade edildi. Çinlilerin zorla bölgeye iskânı, doğum kontrolü, mecburi kürtaj ve nükleer denemeler gibi uygulamalara maruz bırakıldığı anlatıldı. Kurultayın sonuç bildirgesinde Doğu Türkistan'ın bağımsızlığına mutlaka kavuşacağı belirtildi.²⁶⁷

Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin'in ölümü ulusal basınımızda geniş yer bulmuş ölümü sonrasında yıldönümü münasebetiyle anma etkinlikleri düzenlenmiş olup bu etkinlikler basında yer almıştır. 1998 yılında İsa Yusuf Alptekin ölümünün 2. yılında İstanbul'da anıldı. Zeytinburnu Emine İnanc Vakfı Konferans Salonu'nda düzenlenen anma toplantısında DYP İstanbul milletvekili ve eski Kültür Bakanı Namık Kemal Zeybek bir konuşma yaptı. Konuşmasında, "Bu haklı mücadelede Doğu Türkistanlılar'ın birlik olması gerektiğine dikkat çekerek, Al bayrak ile Gökbayrağın resmi olarak yan yana dalgalanacağı günün özlemi içerisinde olduğunu belirtti. Anmada konuşan İsa Yusuf Alptekin'in oğlu Arslan Alptekin, Mehmet Emin Buğra, Osman Batur ile tüm şehitleri ve Çin ile mücadelede şehit olanları andı.²⁶⁸

²⁶⁷ Atilla Şimşek, "Doğu Türkistan'da Katliam", **Kurultay Gazetesi**, 19 Şubat 1997.

²⁶⁸ "İsa Yusuf Alptekin Anıldı", **Türkiye Gazetesi**, 3 Ocak 1998.

1998 yılının Şubat ayında Doğu Türkistan'daki Çin baskılarına ve tutuklamalarına karşı Türkiye'de 10 Şubat 1998'de İstanbul'un üç farklı yerinde protesto gösterileri düzenlendi. Protesto gösterisinde İsa Yusuf Alptekin'in oğlu Arslan Alptekin bir konuşma yaptı. Aynı saatlerde Sarıyer'deki mitingde, Çin'in Doğu Türkistan'daki politikaları kınandı. Mitingde Doğu Türkistan Gençlik Kolu Başkanı Hal Mehmet, Doğu Türkistan'daki bağımsızlık hareketini duyurmak için miting yaptıklarını, en ağır şartlarda bile bu mücadeleyi anlatmaya kararlı olduklarını vurguladı. Hal Mehmet 1949 yılından beri baskı ve zulüm altında olduklarını belirterek, geçen yılki bağımsızlık hareketinden sonra 192 kişinin idam edildiğini, binlerce kişinin sorgusuz sualsiz tutuklandığını söyledi.²⁶⁹

İsa Yusuf Alptekin'in ölümünün yıldönümü diğer gazetelerde de yer aldı. Şubat 1998 Tercüman Gazetesi haberinde, 1949'da Keşmir'e hicretiyle başlayan mücadelesinde İsa Yusuf Alptekin'in Doğu Türkistan'ı Çin esaretinden kurtarıp, Rus tehlikesine karşı yaptığı mücadeleye yer verdi. Bu amaçla yurt içi ve yurt dışında yaptığı geziler ve ziyaretlerin önemine dikkat çekti. 1954 yılından sonra kurulan hükümetlerle, siyasi, dini liderlerle yaptığı görüşmeler, konferanslar, kitap, dergi ve gazete gibi yayın organlarıyla Doğu Türkistan davasını ulusal ve uluslararası alanda gündemde tutmayı başardığı görüşlerine yer verdi.²⁷⁰

Türkiye'deki kurumların uluslararası ilişkilerde Doğu Türkistan ve Çin ile ilgili konularda verdikleri kararlar Doğu Türkistan dernekleri ve sivil toplum kuruluşlarının ilgisini ve dikkatini çekmiştir. 1998 yılında Kayseri Erciyes Üniversitesi'nin Çin Dili ve Edebiyatı Bölümü açma kararı bu şehirde ve Türkiye'de yaşayan Doğu Türkistanlılar'ın tepkisine neden olmuştur. Bu kararı yüzlerce Doğu Türkistanlı ellerinde Türk ve Doğu Türkistan bayraklarıyla Erciyes Üniversitesi Rektörlüğü'ne ve senatosuna siyah çelenk bırakarak protesto etmiştir. Doğu Türkistanlılar kararın yanlış olduğunu, Kayseri ve Türkiye'de yaşayan binlerce Doğu Türkistanlıyı rencide ettiğini belirtti. Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Genel Başkanı Mehmet Emin Batur, "Üniversitenin Çinlileri Kayseri'ye davet ederek katliama ortak olduklarını, ilme karşı olmadıklarını, Çince bölümünün başka ilde kurulmasını istediklerini, Kayseri gibi Doğu Türkistanlılar'ın yaşadığı şehirde kurulmasının katliama ortak olma anlamı taşıdığını düşündüklerini söyledi.

²⁶⁹ "Doğu Türkistanlılar'dan Çin'e Protesto", **Türkiye Gazetesi**, 10 Şubat 1998.

²⁷⁰ "Doğu Türkistanlılar'ın Merhum Lideri İsa Yusuf Alptekin'i Rahmet ve Minnetle Anıyoruz", **Tercüman Gazetesi**, 15 Şubat 1998.

Atatürk'ün Çin'in resmi ideolojisi Komünizm hakkında, Türk milletinin en büyük düşmanı Komünizmdir. Başı nerde görülürse ezilmelidir'' sözlerini de hatırlatarak, üniversitenin yaptığı'nın misyonuna da ters olduğunu belirtti.

Konuyla ilgili Kayseri'deki siyasi partilerden de benzer tepkiler oldu. Büyük Birlik Partisi Kayseri il Başkanı Kemal Tekden, ''Çin işgali altındaki Doğu Türkistan'da uygulanan zulüm nedeniyle bu konuda çok hassas olan ilimizde Çin büyükelçisini görmek istemiyoruz. 1997 yılının ramazan ayında dünyanın gözü önünde Doğu Türkistanlılar'ın katledilmesi Kayseri'de yaşayan hemşehrilerimizi de üzmüştür'' dedi.²⁷¹

Erciyes Üniversitesi'nin Çince bölümü açmasına özellikle bölge basının tepkileri yansıtan haberleri gündem oluşturmıştır. Kayseri Star Haber gazetesi ''Rektöre Siyah Çelenk'' manşetiyle verdiği haberde Doğu Türkistanlılar'ın rektörlüğe siyah çelenk bıraktığını yazdı. Erciyes Üniversitesi'nin davetlisi olarak Kayseri'ye gelen ve Erciyes üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mehmet Şahin ile Çin'in Ankara Büyükelçisi Yoa Kuangyi'nin görüşmesini Doğu Türkistan dernekleri, sivil toplum örgütleri ve siyasi partiler kınadılar. Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mehmet Emin Batur, ''Çin'in Doğu Türkistan'da yıllardır baskı ve asimilasyon politikaları uyguladığını Türkiye'de sanki Çin Dili ve Edebiyatı okumak isteyen binlerce kişi varmış gibi davranmanın yanlış olduğunu belirtti. Batur Dünya Türk Lehçeleri bölümleri açmanın daha uygun olacağını ifade ederek, Çin'in ipeğine ve güzel sözlerine kanan üniversite yetkililerine karşı sivil toplum örgütleri ve siyasi partileri tepki vermeye çağırdıklarını ifade etti.

Konuyla ilgili olarak Milliyetçi Hareket Partisi Kayseri İl Başkanı Şaban Solmaz, ''1960'ta Çin zulmünden kaçarak Kayseri'ye yerleşen soydaşlarımızın burada bile rahat bırakılmadığını, burada yaşamalarına Çin'in tahammül etmediğini belirterek, Çin zulmü, asimilasyonu ve baskısı altında bulunan soydaşlarımızın üniversitenin bu kararıyla kahrolduğunu'' söyledi. Solmaz, ''Kayseri'de mütevazı şartlarda hayat süren kardeşlerimizi Çin'in daha fazla üzmeye hakkı olmadığını'' vurguladı.²⁷²

²⁷¹ ''Rektöre Alkışlı Protesto'', **Kayseri Gazetesi**, 30 Aralık 1998.

²⁷² ''Rektöre Siyah Çelenk'', **Kayseri Star Haber Gazetesi**, 30 Aralık 1998.

Bir diğ er yerel gazete Kayseri H akimiyet ise Erciyes  niversitesi'nde Çince Bölümü açılmasını, "Erciyes  niversitesi-Çin Dirsek Temasında" man etiyle verdi. Gazete Erciyes Üniversitesi Rektörü Mehmet  ahin'in Çin'in Ankara Büyükelçisi Yao Kuangyi ile g r  şmesine Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mehmet Emin Batur'un tepkileri dile getirdiği basın açıklamasına geniş yer verdi. Ayrıca Milliyetçi Hareket Partisi Kayseri İl Başkanı  aban Solmaz'ın Erciyes  niversitesi'nde Çince Bölümü açılmasına karşı tepkilerini dile getirdiği basın açıklamasına yer verdi.²⁷³

Büyük Kayseri Gazetesi Çin'in Türk d  şmanlı ı ekseninde verdiği haberde Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mehmet Emin Batur'un tepkileri dile getiren basın açıklamasına yer verirken,  niversitenin Çince Bölümü a ımasını durdurması isteğine yer verdi. Batur, " niversite Türk Lehçeleri Kürsüsü a aca ına Türk dünyasının en büyük d  şmanlarından biriyle işbirliği yapıyor" dedi.²⁷⁴

Kayseri'de yayın yapan diğer gazetelerden Kayseri Ana Haber'de Erciyes  niversitesi'nde Çince Bölümü açılmasına tepki içeren Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mehmet Emin Batur'un ve Milliyetçi Hareket Partisi Kayseri İl Başkanı  aban Solmaz'ın açıklamalarına yer verdi.²⁷⁵

Kayseri Gündem Gazetesi Erciyes  niversitesi'nde Çince Bölümü açılmasına yer verdiği haberde Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mehmet Emin Batur'un tepkileri dile getiren basın açıklamasına ve Milliyetçi Hareket Partisi Kayseri İl Başkanı  aban Solmaz'ın açıklamalarına yer verirken, "İlme karşı olmadıklarını bu bölümün başka illerde kurulması ve Doğu Türkistanlılar'ın yoğun olarak yaşadığı Kayseri'de açılmasına karşı oldukları g r  şlerine yer verdi.²⁷⁶

Bir diğer gazete Kayseri Anadolu Haber ise, Erciyes  niversitesi'nde Çince Bölümü açılmasına karşı tepkileri içeren haber ve değerlendirmelere yer verirken, Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mehmet Emin Batur'un, Milliyetçi Hareket Partisi Kayseri İl Başkanı  aban Solmaz'ın ve Büyük

²⁷³ "Erciyes  niversitesi Çin Dirsek Temasında", **Kayseri H akimiyet Gazetesi**, 30 Aralık 1988.

²⁷⁴ "Çin'e Protesto", **Büyük Kayseri Gazetesi**, 30 Aralık 1998.

²⁷⁵ " niversiteye Doğu Türkistan Tepkisi", **Kayseri Ana Haber Gazetesi**, 30 Aralık 1998.

²⁷⁶ " niversite Katliama Ortak Oldu", **Kayseri Gündem Gazetesi**, 30 Aralık 1998, '

Birlik Partisi Kayseri İl Başkanı Kemal Tekden'in konuya ilişkin basın açıklamalarına yer verdi. Kısaca Kayseri basını Erciyes Üniversitesi'nde Çince Bölümü açılmasına karşı şehrin ve sivil toplum örgütleri ve derneklerin tepkilerini dile getirerek kamuoyu oluşturmaya çalıştı.²⁷⁷

Yerel basının yanında ulusal basın da Erciyes Üniversitesi'nde Çince Bölümü açılmasına karşı tepkiler içeren haberlere yer vermiştir. Akit Gazetesi konuya ilişkin, "Rektör Çin'e Hizmet Ediyor" başlıklı haberinde, Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mehmet Emin Batur'un Erciyes Üniversitesi'nde Çince Bölümü açılmasına karşı yaptığı basın açıklamasına yer vererek, üniversitenin bu kararıyla katliama ortak olduğu değerlendirmelerine yer verdi. Batur'un, "Sayın Rektör, Kayseri kamuoyunun Çin karşısındaki tutumunu bilmiyor mu? Yıllardan beri Uygur Türkleri'ni türlü işkencelerle şehit eden, bir milleti asimile etmeye çalışan Çin ile işbirliği yapmaya çalışmak üniversiteye ne kazandıracak, insan hakları karnesi sabıkalarla dolu olan Çin Dili'ni öğretmekle eline ne geçecek" ifadelerine yer verdi. Bu görüşe yer veren üniversite öğretim görevlileri de, Çin Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün Ankara'da açıldığını kaç öğrenci okuduğu konusundaki soru ile konuya bir başka açıdan yaklaştı. Ayrıca bu bölümün açılması konusundaki acelenin toplumda bazı hassasiyetleri göz ardı edildiği izlenimine neden olduğu da belirtildi. Gazete, Erciyes Üniversitesi'nde Çince Bölümü açılmasını Müslüman mahallesinde salyangoz satmak değerlendirmesiyle bitirdi.²⁷⁸

Erciyes Üniversitesi'nde Çince Bölümü açılmasına ilişkin Akit Gazetesi'nin bir başka tarihteki haberinde siyasi partilerin görüşlerine ve açıklamalarına yer verdi. Konuya ilişkin Refah Partisi Kayseri İl Başkanı Mustafa Elitaş'ın, "Doğu Türkistan'da Müslüman kardeşlerimiz Çin zulmü altında inim inim inlemektedir, Çin'den ayrılarak hayatlarını hürriyet içinde devam ettirmek isteyenlerin büyük bir kısmı ilimizde yaşamaktadır. Çin devleti bu kardeşlerimizin en ufak tepkilerini gözetim altında bulundurmak istemektedir" görüşlerine yer vererek şehirde açılacak Çince Bölümü'nün Doğu Türkistanlılar'a yönelik art niyetli emeller taşıdığına dikkat çekti. Ayrıca, "Rektör Prof. Dr. Mehmet Şahin Çin Büyükelçisini Kayseri'ye davet edilerek protokol karşılaması yapmasını şık bulmadığını, Çince Bölümü açılması ile Doğu Türkistanlı kardeşlerimizin gözaltına alınması gibi statü

²⁷⁷ "Erciyes Üniversitesi'ne Tepki", **Kayseri Anadolu Gazetesi**, 30 Aralık 1998,

²⁷⁸ Murat Kiraz, "Rektör Çin'e Hizmet Ediyor", **Akit Gazetesi**, 1 Ocak 1999.

dışı işler yapılacağı noktasında endişeler yaşadığı, güçlü devletlerin benzer yöntemler kullandığı göz önüne alındığında bu kanaatin yanlış olmayacağı” görüşlerine yer verdi. Gazete ayrıca Kayseri Büyükşehir Belediyesi’nin 1996 yılında bir parka Doğu Türkistan lideri merhum İsa Yusuf Alptekin’in adının verilmesine Çin’in tepki gösterdiği, konuyla ilgili Çin Büyükelçisinin zamanın Büyükşehir Belediye Başkanı Şükrü Karatepe ile görüşme isteğine ret cevabı verildiğini bugün ise rektörün büyükelçiye resmi protokol ile karşılaşmasının tepkinin nedenlerinden en büyüğü olarak nitelemektedir. Öte yandan konuyla ilgili milletvekillerinin açıklamaları da gazetenin haberinde yer aldı. 19. Dönem MHP Kayseri milletvekili Dr. Seyfi Şahin, “Doğu Türkistan’ın 150 yıldır Çin işgalinde bulunmasının milletimizi derinden yaraladığını, oradaki kardeşlerimizin her yönden mağdur olduğunu, Çin’in Doğu Türkistan’ın kültür ve tarihine zulmettiğini belirterek Doğu Türkistanlı kardeşlerimizin tepkilerini desteklediğini, bu destekler sonunda Doğu Türkistanlıların özgürlüğüne kavuşacağını umut ettiğini” ifade etti. Büyük Birlik Partisi Kayseri İl Başkanı Kemal Tekden yaptığı açıklamada, “Hiçbir ülkeye karşı olmadığını, Çin’in geçtiğimiz Ramazan ayında Doğu Türkistan’da büyük bir katliama giriştiğini, bunun bırakın Müslüman olmayı anti Müslümanlar’ın bile kabul edemeyeceğini belirterek böyle bir ortamda Kayseri’de Çince bölüm açılmasının şehrimiz ve ülkemiz için ne kadar hassas olduğunu” dile getirdi.²⁷⁹

Kayseri basınının Erciyes Üniversitesi’nde Çince Bölümü açılması ile ilgili haberleri devam etmekte, Kayseri Gündem Gazetesi’nin Doğu Türkistanlılar’ın Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mehmet Emin Batur ve Yönetim Kurulu üyelerinin ziyaretine yer vermiştir. Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Mehmet Özhasseki’nin Doğu Türkistan’daki insan hakları ihlallerine insan hakları savunucularının sessiz kaldığı ifadelerine yer verdi. Bu derneklerin Müslüman Türk söz konusu olduğunda duymadım, görmedim, bilmiyorum politikalarını uyguladığını söyledi. Dünyadaki Müslüman ve Türk dünyasının yaşadığı zulümlerin ele alındığı konuşmada, Büyükşehir Belediye Başkanı Mehmet Özhasseki İsa Yusuf Alptekin ile ilgili bir anısını da anlattı. 7-8 yıl önce Kayseri’ye giderken uçakta İsa Yusuf Alptekin ile karşılaştığını yanında sanatçı Gönül Yazar’ın olduğunu uçak indikten sonra havaalanına gelen makam aracının İsa Yusuf Beyi alacağını düşündüğünü ancak

²⁷⁹ Yener Dönmez, , Mehmet Şeker, “Rektör’e Büyük Öfke”, **Akit Gazetesi**, 3 Ocak 1999.

makam aracıyla Gönül Yazar'ın gittiğini, İsa Yusuf Beyin ise otobüsle yolculuk etmesinin kendisini oldukça üzdüğünü ifade etti.²⁸⁰

Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Mehmet Özhasseki'nin Doğu Türkistan'da devam eden Çin zulmü hakkındaki açıklamaları Yeni Kayseri Gazetesi'nde de yer almıştır. Haberde, insan hakları savunucularının Çin zulmüne sessiz kaldığını, insan hakları diyenlerin bunu sadece kendileri için istediklerini Müslüman Türk söz konusu olduğunda duymadım, görmedim, bilmiyorum politikalarını uyguladığı'' görüşlerine yer verdi.²⁸¹

Rektöre Büyük Tepki manşetiyle haber yapan Kayseri Ana Haber Gazetesi ise, Erciyes Üniversitesi'nde Çin Dili ve Edebiyatı Bölümü açılmasına karşı Kayseri Melikgazi Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ın açıklamalarına yer verdi. Yıldız açıklamasında, ''Türk-İslam Dünyası Çin Dili ve Edebiyatı Bölümü açılmasına ateş püskürtüyor diyerek başladığı konuşmasında, ''Doğu Türkistan hareketinin engellenmesi için Çin'in kaynak ayırdığını, Melikgazi Belediyesi tarafından Belsin'e yaptırılan İsa Yusuf Alptekin Parkının adının değiştirilmesi için zamanın Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Şükrü Karatepe tarafından reddedildiğini, Karatepe'nin, ''İnsan boğazlayan, kan döken insanı makamımda kabul edemem'' diyerek reddettiğini o dönemki Kayseri Ticaret Odası ve 67 sivil toplum kuruluşunun kendilerine destek verdiğini, Demokratik Sol Parti Genel Başkanı Bülent Ecevit ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in kendilerini kastederek Türkiye'deki bölücülerini susturun'' dediğini, Çinliler'in Kayseri'ye gelmek için her yolu denediğini belirtti. 'Doğu Türkistan mücadelesinden geri durmayacaklarını Erciyes Üniversitesi'nde Çin Dili ve Edebiyatı Bölümü eğitim bitti dedirtmeyeceğini, 'Doğu Türkistan'dan göç ederken yalnızca zulümden kaçmadıklarını, 'Doğu Türkistan mücadelesini dünyaya duyurmak için yola çıktıklarını ifade ederek bu olaya tepki gösterdiler.²⁸²

Kayseri Gazetesi haberinde Kocasinan Belediyesi Düğün Salonu'nda 'Doğu Türkistanlı vatandaşlara verilen iftar yemeğinde, Fazilet Partisi milletvekili Memduh Büyükkılıç, Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mehmet Emin Batur ve yönetim kurulu üyeleri ile basın mensuplarının katıldığı yemekte, Kocasinan Belediye Başkanı Bekir Yıldız, ''İnşallah Doğu Türkistan'daki

²⁸⁰ "Özhaseki" den Doğu Türkistanlılar'a Duygulu Konuşma", **Kayseri Gündem Gazetesi**, 4 Ocak 1998.

²⁸¹ "İnsan Hakları savunucuları Nerede", **Yeni Kayseri Gazetesi**, 4 Ocak 1998.

²⁸² "Rektör'e Büyük Tepki", **Kayseri Ana Haber Gazetesi**, 4 Ocak 1998.

kardeşlerimiz de bağımsızlığına kavuşur” dedi. İftarda konuşan Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mehmet Emin Batur, “Üniversite rektörünü eleştirerek, üniversiteye Çin Dili ve Edebiyatı Bölümü açılmasını kınadı. Türkistanlıların Türkiye’deki faaliyetlerinin engellenmeye çalışıldığını ifade eden Batur, “İlim, irfan yuvası olan üniversitenin Çin Dili açmasıyla Doğu dünyasının ve Türk dünyasının tepkisini alıyor ifadelerini kullandı.²⁸³

Erciyes Üniversitesi’nde Çin Dili ve Edebiyatı Bölümü açılmasına karşı ulusal basında çıkan haberlerden bazıları da şöyle; Akit Gazetesi’nin “Yüreğimiz Kan Ağlıyor” manşetiyle verdiği haberde, Kocasinan Belediye Başkanı Bekir Yıldız “1965 yılında ilimize gelen Doğu Türkistanlıların artık Kayserili olduklarını göstermek amacıyla yemek düzenlediklerini belirterek onlara moral vermeyi amaçladıklarını” ifade etti. Yemekte konuşan Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Mehmet Emin Batur, “Çin zulmünden kaçarak Türkiye’ye gelen vatandaşların o zaman Türkiye’ye büyük bir güvenlerinin olduğunu, bu güvenin zedelenmediğini, ancak milliyetçi, muhafazakâr bazı kişilerin Çin’e duyduğu sempatinin kendilerini yaraladığını, neye hizmet ettiğini bilmeyenlerin bugün Çin’e kucak açtığını” ifade etti. Batur, “Erciyes Üniversitesi’nde Çin Kürsüsü’nün açılmasına karşı demokratik yollardan tüm tepkilerini ortaya koyacaklarını” belirterek, “Çinliler’in Kayseri’de bulunan Doğu Türkistanlılar’ı engellemek için şehre geldiklerini, Türkçü geçinen bazı ilim adamlarını da kullandıklarını, buna göz yummayacaklarını” söyledi. Batur’a Büyükşehir Belediye Başkanı Mehmet Özhasseki, FP Kayseri milletvekili Memduh Büyükkılıç yaptıkları basın açıklamalarıyla destek verdiler.²⁸⁴

Doğu Türkistan sorunu içerisinde ele alabileceğimiz Türkiye’ye gelen Doğu Türkistanlıların eğitim konusu ulusal basında yer alan diğer bir gündemdir. Avrasya Türk Derneği tarafından düzenlenen iftar yemeğinde çok sayıda Türk Cumhuriyeti’nden gelen ve ülkemizde okuyan öğrenci bir araya geldi. İlginin büyük olduğu yemekte Avrasya mutfağından tatlar sergilendi. Avrasya Türk Derneği Başkanı İsmail Cengiz, “Başta Mesut Yılmaz olmak üzere dönemin ileri gelenlerinin Türk cumhuriyetleriyle ilgili sağlam politika üretmemesini devletlerini ve kendilerini üzdüğünü, dünyaya hava atmak amacıyla apar topar Türkiye’ye getirilen öğrencilerin

²⁸³ “3 Belediye’den Doğu Türkistan’a Destek”, **Kayseri Gazetesi**, 4 Ocak 1998.

²⁸⁴ Mehmet Şeker, “Yüreğimiz Kan Ağlıyor”, **Akit Gazetesi**, 5 Ocak 1999.

durumlarının iyi olmadığını, birçoğunun dejenere olduğunu” söyledi. Eğitim kalitesinin yetersizliği nedeniyle birçok öğrencinin eğitim dışında işportacılık yapmaya başladığını ifade etti. Öğrencilerin barınma, beslenme, kitap gibi ihtiyaçlarının giderilmediğinin ifade edildiği yemekte bekledikleri Türkiye’yi bulamadıklarını belirttiler. İsmail Cengiz, Türk cumhuriyetlerinden gelen öğrencilerin sorun yumağı haline geldiğini, Çin yöneticilerinin öğrencilerin yetişmesini istemediklerini, özellikle Türkiye’de okumalarına karşı olduklarını söyledi. Çin Komünist Partisi ve Politbüro’nun baskısı altındaki öğrencilerin sıkıntılar yaşadığını, devletin ise kendilerine yardım etmemesine üzüldüklerini söyledi. Başbakan, Milli Eğitim Bakanı ve Dışişleri Bakanlığı’nın farklı politikalar izlemesi sebebiyle bu davaya sahip çıkılmadığını söyledi. İsmail Cengiz, “Duyarsızlığın devam etmesi halinde daha büyük sıkıntıların yaşanacağını” ifade etti.²⁸⁵

Basında çıkan, “Çin Hükümeti’nin Doğu Türkistan’da askeri birlikleri harekete geçirdiği” bilgileri üzerine basın toplantısı düzenleyen Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu Başkanı İsmail Cengiz, “Çin Hükümeti’nin böyle bir eyleme başvuracağına inanmak istemediğini ifade etti. Bölgede Bağımsız Doğu Türkistan” sloganıyla hareket eden, isyan hazırlığında olan halk bahanesiyle masum halka yönelik askeri harekâta girişilmesinin tasvip edilemeyeceğini” söyledi. İsmail Cengiz, bölgedeki Türk unsurların BM üyesi ülkelerin sorumluluğunda olduğunu, BM üyesi sıfatıyla Çin’in sorumlu hareket etmesi, bölge halkının huzur, refah ve güvenliğini sağlaması gerektiğini belirtti. Çin askeri birliklerinin harekete geçmesi için sebep olamadığını, bölgedeki insan haklarına yönelik iyileştirmelerin Çin’in menfaatine olacağını” belirtti. Önümüzdeki günlerde Çin Halk Cumhuriyeti Halk Kurultayı Daimi Komitesi Başkanı Lee Peng’in Türkiye’yi ziyareti öncesi bölgedeki Türk unsurlara karşı sergileyeceği iyi niyet insani bir tavır olacaktır” dedi. Türkiye’nin bölgedeki soydaşlarıyla ilgilenmesinin tarihi bir görev olduğunu ifade eden Cengiz, “Uluslararası Hukuk, Azınlık Hakları, Irk Ayrımcılığı Sözleşmesi, İnsan Hakları Beyannamesi çerçevesinde sorunlu olan Doğu Türkistan’ın kalkınması için başta Türkiye olmak üzere tüm ülkelerin Çin ile temasa geçerek katkıda bulunmaları bölge barışı için gereklidir” ifadelerini kullandı.²⁸⁶

²⁸⁵“Hayallerimiz Suya Düştü”, **Milli Gazete**, 13 Ocak 1999.

²⁸⁶ “Kızıl Çin Yeni Tezgâhlar Peşinde”, **Kurultay Gazetesi**, 1 Şubat 1999.

Doğu Türkistan ile ilgili olarak Türkiye’de yapılan panel, sempozyum vb. Etkinliklere sınırlama getiren 23. 12.1998 tarih ve 1998/36 sayılı genelge 1998 ve sonrasında ulusal basında en çok yer alan ve tartışılan konu olmuştur. Genelge ile Doğu Türkistan ile ilgili olarak yapılacak toplantı ve gösterilere sınırlama getiriliyordu. Doğu Türkistan bilindiği gibi Türkeli’nin doğuda kalan en büyük parçası olup yıllardır Çin işgali ve zulmü altındadır. Genelge metni aşağıdaki gibidir; Türkiye, Çin Halk Cumhuriyeti’ni 5 Ağustos 1971 yılında tanımıştır. Türkiye ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında ciddi çıkar çatışması bulunmamakla birlikte bugün Çin Halk Cumhuriyeti sınırları içerisinde Sincan Uygur Özerk Cumhuriyeti sınırları içerisinde göç ederek Türkiye’ye yerleşmiş soydaşlarımızın faaliyetleri Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında hassas bir durum oluşturmaktadır. Doğu Türkistan Göçmenler Derneği ile Doğu Türkistan Vakfı’nın zaman zaman Türkiye’de Çin Halk Cumhuriyeti temsilcileri önünde giriştikleri Çin bayrağı yakma, Çin aleyhtarı sloganlar ve eylemler Çin Hükümeti’ni fazlasıyla rahatsız etmektedir. Doğu Türkistan Vakıf ve derneklerinin yasal sınırlar içerisinde kalması önem arz etmektedir. Çin aleyhtarı gösterilerin Doğu Türkistan Vakıf ve derneklerinin yanı sıra bu kuruluşların doğrudan ilişkisi bulunmayan başka gruplar ve ülkemizde siyasi partilere mensup bazı kişilerce de düzenlenmek istediği anlaşılmaktadır. Uluslararası camianın saygın bir üyesi olarak, Birleşmiş Milletler ilkelerine ve normlarına uymakla yükümlü olan Türkiye’nin dış politikanın temel taşlarını diğer ülkelerin bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi, içişlerine karışılmaması ilkeleri teşkil etmektedir. Bu çerçevede Türkiye’nin kendi toprakları içerisinde Çin Halk Cumhuriyeti’nin bölünmesine yönelik olduğu izlenimi verecek ya da bölünmesini teşvik edecek davranışlara müsamaha göstermesi yukarıdaki ilkelerle bağdaşmamaktadır. Doğu Türkistan, Sincan Uygur Özerk Bölgesi adı altında Çin Halk Cumhuriyeti topraklarının bir parçasıdır. Türkiye’nin bunu tartışma konusu yapması söz konusu değildir. Türkiye Çin’in bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı göstermekle yükümlüdür. Ancak bu husus Sincan Uygur Özerk Bölgesi sınırları içerisinde yaşayan Uygur ve Kazaklar gibi akraba topluluklarının yaşamlarıyla yakından ilgilenmediği gibi anlam çıkarılmamalıdır. Türkiye bu toplulukları Çin ile arasında bir dostluk köprüsü olarak görmekte ve bu insanların refah ve mutluluk içerisinde insani koşullarda yaşamasına büyük önem atfetmektedir. Çin makamlarına, Sincan Uygur Özerk Bölgesi’ndeki halkın refah, mutluluk ve

güven içerisinde yaşamasına, yaşam düzeyinin yükseltilmesine verdiğimiz önem vurgulanmakta ve ayrıca Çin makamlarıyla işbirliğine girilmesi tavsiye edilmektedir.

23.12.1998 tarih ve 1998/36 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile Doğu Türkistan ile ilgili faaliyetlere sınırlama getirilmekte, bu mesele Çin'in toprak bütünlüğü içerisinde ele alınmak istenmektedir. Konuya milli ve tarihi sorumluluğumuz açısından değinen Orkun Dergisi 1999 Şubat sayısında, "Doğu Türkistan meselesinde destek olunmuyorsa en azından engel olunmaması ekseninde ele alınarak genelge sahibi zamanın hükümetinin mecliste güvenoyu bile almadığını dolayısıyla genelgenin de millet vicdanında geçersiz olduğunu ifade eden yazıda toplum hafızasında tatsız bir hatıra bırakacak bir olay olarak ele alınmalıdır" görüşlerine yer verdi. Türk cumhuriyetleri, İslam ülkeleri ve BM küçük etnik unsurlara sahip çıkarken Avrupa şişirilmiş PKK iddialarına kucak açarken, 30 milyonluk Türk nüfusun ızdırabına kulak veren olmamıştır. Ermeniler'in Karabağ'ı işgali ve Doğu Türkistan'ın acıklı durumuna Türkiye'de birkaç milliyetçi vakıf ve kuruluş dışında sahip çıkan olmamıştır" değerlendirmesine yer verdi. Ancak bu cılız tepkilerin de Türk hükümeti tarafından engellenmeye çalışıldığı, bu durumun vatanseverlikle ilgisinin bulunmadığı görüşlerine yer verdi. Hatay Meselesi ile Doğu Türkistan sorununu birlikte değerlendiren Orkun Dergisi, "Hatay Meselesi'nin ortak bir mili politika ile Türkiye lehine sonuçlandığını benzer birlikteliğin de Türkiye'de ve Türk cumhuriyetlerinde olması gerektiği ifade edildiği yazıda, "Genelgenin ayıplı olduğu, toplumdan saklanmak istendiği için gizli ibaresiyle yayınlandığı bu davranışın gizlenecek bir tarafının olmadığı" görüşü işlendi. Bakanların, kamu görevlilerinin Doğu Türkistan toplantılarına katılmasının anlam ifade etmeyeceğini, bu davanın milletimize şuurlu aydınlara, milliyetçi kuruluşlarımıza mal olduğunu" yazdı. Ankara'daki Çin elçisinin de sömürge valisi gibi davranarak Türk Hükümeti'ni de genel valisi gibi görme alışkanlığından vaz geçmeye çağırdı.²⁸⁷

Genelge ile ilgili basından bazı haber ve makaleler de şöyle; Ortadoğu Gazetesi; "Yılmaz'dan Ayıplı Genelge" manşetiyle verdiği haberde ANASOL-D'nin düşürülen Başbakanı Mesut Yılmaz'ın Çin'in Uygur Türkleri'ne yönelik katliamlarına Türkiye'den Doğu Türkistanlılar tarafından tepki verilmesini engellediğini" ifade eden görüşlere yer verdi. Yılmaz'ın genelge ile Çin'i rencide edecek davranışlardan kaçınılmasını istediği, bu konuda birimlerin ve devlet

²⁸⁷ , "Bu Ayıp Nasıl Gizlenir", **Orkun Dergisi**, Şubat 1999.

görevlilerinin uyarıldığını, dolayısıyla Doğu Türkistan'ı Kızıl Çin'in toprak bütünlüğü içerisinde ele alan Yılmaz'a tepkilerin büyük olduğu ifade edildi.

Ortadoğu Gazetesi yazarı ve Doğu Türkistan Derneği yöneticisi İsmail Cengiz köşesinde; "Ayyıldızlı Gökbayrağın toplantı salonlarına asılmasını yasaklayanları kınadığını, Türkiye'nin Doğu Türkistan meselesine kayıtsız kalamayacağını" ifade eden görüşlere yer verdi. İsmail Cengiz, "Türkiye'de Doğu Türkistan faaliyetlerine yasak getirildiği haberini duyunca önce inanmadığını, gizli genelgenin elden ele dolaştığını duyunca Türkiye'de hiçbir hükümetin Doğu Türkistan faaliyetlerini engelleyemeyeceğini" yazdı. "Vicdani ve milli sorumluluk taşıyan hiçbir hükümetin ilgisiz kalamayacağını" düşündüğünü, "Doğu Türkistan konulu etkinliğe telgraf dahi gönderilemeyeceği yasağına insanın inanası gelmediği" düşüncelerini ifade etti. "Bundan sonra Doğu Türkistan konulu hiçbir toplantıya bakan dâhil hiçbir devlet memurunun gelemeyeceğini öngören genelgede, Ay yıldızlı Gökbayrağın toplantı salonlarına asılmasını yasaklayan, Çin aleyhine görüş bildirilmemesini, pankart asılamamasını, Çin elçiliği önünde gösteri yapılmamasını emrediyor. Bu durumda Doğu Türkistan derneklerine kilit vurulsun daha iyi" dedi. Bu durumu "Ankara rüzgârı" hicviyle ifade eden Cengiz, "tüm bakanlıklara bağlı kuruluşlara ve kurumlara gönderilen genelgedeki imza kime ait diye sorduğunu, herhalde Çin Devlet Başkanı'na değil ifadesiyle" ele aldı. Genelgedeki ifadelerin hepsi kabul edilse bile, "Doğu Türkistan bir Çin toprağıdır" ifadesinin bir Türk tarafından asla kabul edilemeyeceğini ifade etti. Sonuçta, "Türk milletine, MGK'na hatta eleştirdiğim Dışişleri Bakanlığı'na 30 milyon Doğu Türkistan Türkü'ne kulak tıkayacaklarını sanmadığını, zoraki kürtaja, doğum yasağına, nükleer denemelere, insanları kobay olarak kullanmalarına tepkisiz, seyirci kalamayacakları" görüşlerine yer verdi.²⁸⁸

Hürriyet Gazetesi, "Türkiye ile Çin arasında soruna neden olan Sincan Uygur Özerk Bölgesi ile ilgili gizli genelge yayınlandı. Genelge ile Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin Çin'in toprak bütünlüğü içerisinde değerlendirilmesi" yorumuyla haber yaptı. Türkiye'de faaliyette bulunan vakıf ve derneklerin etkinliklerine hiçbir bakan veya devlet görevlisinin katılmaması talimatının verildiği genelge Mesut Yılmaz döneminde tüm kamu kurum ve kuruluşlarına gönderildi. Çin ve Türkiye açısından hassas olan Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nden Türkiye'ye gelen

²⁸⁸ İsmail Cengiz, "Gözyaşlarıyla Yazıyor ve Haykırıyorum", **Ortadoğu Gazetesi**, 3 Şubat 1999.

vatandaşların kurduğu Doğu Türkistan Vakfı ve Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'nin faaliyetleri Çin'i rahatsız etmektedir'' şeklinde haber yaptı.²⁸⁹

Milli Gazete, ''Doğu Türkistan'da binlerce Müslüman Türk'ü katleden Çin aleyhine yapılacak tüm faaliyetlere yasak getiren ANASOL-D hükümetinin ''gizli'' ibareli genelgesinde Doğu Türkistan Çin toprağı olarak kabul ediliyor'' ifadeleriyle verdiği haberde genelgenin ilk uygulamalarını gündeme taşıdı. Çin işgalindeki Doğu Türkistan'da 4 Şubat 1997 tarihinde meydana gelen olayları kınamak isteyen Doğu Türkistan Vakfı'nın toplantısının engellendiğı, açıklama yapmak isteyen Doğu Türkistan Vakfı Federasyon Başkanı İsmail Cengiz'e güvenlik kuvvetlerinin engel olduğı, Başbakanlık genelgesi gerekçe gösterilerek basın açıklaması yaptığı takdirde gözüaltına alınacağı'' belirtildi. Genelge ile Doğu Türkistan'ın Çin toprağı olduğı kabul edilmekle birlikte Doğu Türkistan ile ilgili toplantılarda Çin'i rencide edici pankartların ve ifadelerin kullanılması, Çin bayrağının yakılması yasaklanıyor'' görüşlerine yer verdi. Gazete, ''Doğu Türkistan Vakfı yetkililerinin Uluslararası Af Örgütü'nün, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu ile Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun belgelerinde kayıtlı olan, soykırım tehlikesi altında yaşam mücadelesi veren Doğu Türkistan hakkında yayınlanan genelgeyi talihsizlik olarak'' niteledi.²⁹⁰

Yeni Şafak Gazetesi'nin, Aralık ayında yayınlanan ve birçok resmi kurum ve kuruluşa gönderilen Doğu Türkistan derneklerinin faaliyetleri konulu genelge ile bakan dahil hiçbir devlet memurunun gelemeyeceğini öngörmekte, Doğu Türkistan bayrağının resmi ve gayrı resmi binalara asılmamasını, yetkililerin Doğu Türkistan vakıf ve derneklerinin hiçbir faaliyetine katılmamasını, ve mesaj gönderilmemesini emretmekte olduğı'' ifade edildi. Ayrıca Doğu Türkistan, Sincan Uygur Özerk Bölgesi adıyla Çin'in parçası olarak kabul edilmektedir görüşlerine yer verdi. Türkiye'nin Çin'in bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı göstermesinin istendiğı genelge Türk dış politikasının diğerk ülkelerin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı esasına dayandığı görüşlerine yer verdi.²⁹¹

Yeni Şafak Gazetesi diğerk bir haberinde, Avrasya Türk Dernekleri Federasyon Başkanı İsmail Cengiz'e güvenlik kuvvetlerinin izin vermediğı, açıklama

²⁸⁹ ''Başbakanlıktan Gizli Doğu Türkistan Genelgesi'', **Hürriyet Gazetesi**, 4 Şubat 1999.

²⁹⁰ ''Doğu Türkistan'a İhanet'', **Milli Gazete**, 7 Şubat 1999.

²⁹¹ İsmail Bezirci, ''Çin Zulmüne Mesut Yılmaz Desteğı'', **Yeni Şafak Gazetesi**, 4 Şubat 1999.

yapmaktan vazgeçen Doğu Türkistan Vakfı üyelerinin Çin'deki soydaşlarımıza destek için Kur'an-ı Kerim ve Mevlid okuyup dua ettikleri, polisin tutumunun Mesut Yılmaz'ın yayınladığı genelgeden kaynaklandığı belirtildi. Ayrıca genelge ile Doğu Türkistan'ın Sincan Uygur Özerk Bölgesi adı altında Çin toprağı sayıldığı ifade edildi.²⁹²

Avrasya Türk Dernekleri Federasyon Başkanı İsmail Cengiz'in basın açıklamasına polisin izin vermemesi ile ilgili Akit Gazetesi, D-Anasol hükümetinin yayınladığı genelge gerekçe gösterilerek basın açıklamasına izin verilmediğı belirtildi. Ayrıca genelge ile Doğu Türkistan'ın Çin toprağı olarak kabul edildiğı ifade edildi. Gazete kısa bir Doğu Türkistan tarihini vererek, burasının ebedi Türk yurdu olduğunu vurguladı. 1759'dan beri Çin'e karşı direniş gösterildiğini, 1863, 1933 ve 1944 yıllarında üç defa "Bağımsız Türk Cumhuriyetlerinin kurulmasının burasının Türk yurdu olduğunu gösteren en önemli tarihi delil olarak göstermiştir. Gazete konuyla ilgili Avrasya Türk Dernekleri Federasyon Başkanı İsmail Cengiz'in basın açıklamasına da yer vererek, Medeniyetin beşiğı, Türk kültür ve tarihinin çıkış yeri, 30 milyon soydaşımızın yaşadığı, Uluslararası Af Örgütü'nün, BM İnsan Hakları Komisyonu, AB İnsan Hakları Komisyonu belgelerinde de kayıtlı olan soykırım tehlikesi altında yaşam mücadelesi verildiğine ve yüzlerce şehit verildiğı bu toprak parçası gizli genelge, gizli ayıp ile adeta Çin'e peşkeş çekiliyor" ifadeleri ile gündeme taşıdı.²⁹³

Türkiye Gazetesi 4-6 Şubat 1997 Gulca Katliamı'nın yıldönümü nedeniyle İstanbul Sarıyer'deki Çin Halk Cumhuriyeti Başkonsolosluğu önünde Doğu Türkistan İnsan Hakları Platformu tarafından düzenlenen protesto mitingini haber yaptı. Platform yetkililerinin, 600 kişinin kaybolduğı, İli nehri kıyısında 700 cesedin bulunduğu açıklamalarını gündeme taşıdı.²⁹⁴

Kurultay Gazetesi ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığı döneminde yayınlanan 23.12.1998 tarih ve 1998/36 sayılı genelgesi ile ilgili yayınladığı haber analizde, "Doğu Türkistan Sincan Uygur Özerk Bölgesi adı altında Çin toprağı olarak kabul ediliyor, işgalci Çin yönetimini ise Doğu Türkistan'ın tek hukuki temsilcisi olarak kabul edildiğine vurgu yapmaktadır. Avrasya Türk

²⁹² Yılmaz Yıldız, "Bir Darbe de Türkiye'den", **Yeni Şafak Gazetesi**, 7 Şubat 1999.

²⁹³ Mahfuz Yalçınkaya, "Utanç Verici Genelge", **Akit Gazetesi**, 7 Şubat 1999.

²⁹⁴ Alimcan Dursun, "Çin Zulmü Protesto Edildi", **Türkiye Gazetesi**, 7 Şubat 1999.

Dernekleri Federasyon Başkanı İsmail Cengiz'in basın açıklamasına yer verilen haberde gizli genelge ile Doğu Türkistan'ın Çin toprağı kabul edilmesinin Türkiye'deki Doğu Türkistanlılar'ı manen yıktığını ifade etti. Gazete, genelgeye tepkilerin büyük olduğunu, Doğu Türkistan ile ilgili etkinliklere ve Gökbayrağın asılmasına da yasak getirdiğini de belirtmektedir. Uluslararası Af Örgütü'nün, BM İnsan Hakları Komisyonu, AB İnsan Hakları Komisyonu belgelerinde de kayıtlı olan soykırım tehlikesi altında yaşam mücadelesi verildiğinin uluslararası kuruluşlar tarafından belgelendiğı Doğu Türkistan hakkında getirilen yasakların tutarsızlığı vurgulandı. Çin'in rekor düzeydeki ekonomik kalkınmasının Türkiye için potansiyel Pazar teşkil etmesinin ekonomik kaygıların milli ve tarihi sorumluluğumuzun önüne geçtiğı yorumuyla ifade edildi.²⁹⁵

Ortadoğı Gazetesi yazarı Oytun Hacıeminoğlu Şahin "Mulan adlı film ile Türk düşmanlığı yapıldığı makalesinde, Doğu Türkistan hakkında getirilen yasakları ele almıştır. Doğu Türkistan Vakfı ve Doğu Türkistan Göçmenler Derneğı gibi kurumların Çin'i rahatsız ettiğı belirtilerek İstanbul'da bir parka İsa Yusuf Alptekin isminin verilmesinden duyulan rahatsızlık nedeniyle belediyenin uyarıldığı ifade edildi. Tüm Türkler'in rahat etmesi için dikkatlerin yedi bağımsız Türk devleti yanında Kerkük, Batı Trakya ve Doğu Türkistan'a yoğunlaşması gerektiğı vurgulandı. Makalesinde Doğu Türkistan'ın ışlıklarının duyulmadığı, kamuoyunun ilgisinin yeterince çekilmediğı daha da üzücü olanın Türkiye Cumhuriyeti'nin Doğu Türkistan'a ilgisiz kaldığı" ifadelerine yer verdi.²⁹⁶

Ortadoğı Gazetesi Doğu Türkistan konusundaki kararlı yayınlarıyla gündemi belirlemektedir. Gazetenin yazarlarından Servet Turgut köşesinde, Avrasya Türk Dernekleri Federasyon Başkanı İsmail Cengiz ve Türkiye Gazetesi yazarı Servet Kabaklı'nın 55. hükümet döneminde yayınlanan 1998/36 sayılı genelgenin Doğu Türkistan faaliyetlerine kısıtlama getirmesini ele almıştır. Devlet görevlilerinin Doğu Türkistan toplantılarına katılmasını yasaklayan talimatları gündeme getirerek hükümet politikalarını sorgulamaktadır. Turgut, bu politikaların, Çin'in güçlenen ekonomik durumu, Türkiye-Çin ilişkileri ve Çin'in BMGK daimi 5 üyesi içerisinde yer almasıyla açıklanmasını irdelediğı yazısında, bu ifadelerin doğru olması durumunda bile Doğu Türkistan'ın kadim Türk yurdu olması gerçeğini

²⁹⁵ "Yılmaz'ın Büyük Gafleti", **Kurultay Gazetesi**, 8 Şubat 1999.'

²⁹⁶ Oytun Hacıeminoğlu Şahin, "Doğu Türkistan'ın Sessiz Çığığı", **Ortadoğı Gazetesi**, 9 Şubat 1999.

değiştiremeyeceğini vurgulamıştır. Bu genelgeyle 30 milyon Türk'ün yaşadığı Doğu Türkistan için mücadele eden Türk dünyası aşığı İsa Yusuf Alptekin'in, Alparslan Türkeş'in ruhları sızlamıştır'' ifadelerini kullandı. Çin'in katliam, zorunlu kürtaj, kimyasal deneyler ve nükleer denemelerle Doğu Türkistan'ı asimile etmeye ve Türkleri yıldırmaya çalışmasının sistemli politikalar olduğunu ''ifade etti. Çin ile ilişkilerimizi kesmeyelim diyerek, Çin'in BM'deki mevcut güçlü konumu, ekonomik ilişkilerimiz bahanesiyle Doğu Türkistan'ını yalnız bırakılmamasını, 55. Hükümetin ayıbını temizlemesini, Çeçenler'e sahip çıkıldığı gibi Doğu Türkistan'a da sahip çıkılması gerektiğini' belirtti.²⁹⁷

Ortadoğu Gazetesi yazarı İsmail Cengiz, 55. hükümet döneminde yayınlanan 1998/36 sayılı genelgeyi okuduğunda kendisini Çin'de yaşadığını hissettiğini belirterek, kendisine ulaşan yüzlerce faks, telefon ile rahatladığını'' ifade etti. Cengiz, BBP lideri Muhsin Yazıcıoğlu'nun konuşmaları, BBP Genel Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Orhan Arslan, DYP milletvekili Ayvaz Gökdemir ve FP milletvekili Fevzi İnceöz'ün tepkilerinin milli ve dini hassasiyetleri yansıttığını, soydaşlarımızın yalnız olmadığını hissettirdiğini'' vurguladı. Yeni Şafak, Akit, Milli Gazete, Gündüz, Kurultay ile NTV, Mesaj TV ve Kanal 7 televizyonları dışındaki basın konuya değinmediğini'' belirtti. Yalnızca Hürriyet ve Cumhuriyet gazeteleri ile son anda Aydınlık gazetelerinin haber yaptıklarını ayrıca belirtti. Okurların Zaman Gazetesi ve STV'nin ilgisizliğinden yakındığı bilgilerini paylaştı. Bu basın organlarının Çin ile ticari ilişkiler kaygısıyla davrandıkları bilgisini aktardı. Çin'i öven yazılar ve son dönemde şirketlerin Çin'de açacakları işyerleri nedeniyle duyarsızlıklarından yakındı. Orhun Abideleri'ndeki ''Çin'in ipeğine, tatlı sözüne aldanmayın'' sözü ile Çin ile ilişkilerimizde salt ekonomik ilişkiler açısından bakmanın milli sorumluluğumuzu unutturmaması gerektiğini vurguladı.²⁹⁸

Doğu Türkistan meselesine milli ve tarihi yaklaşımların yanında daha rasyonel yaklaşımlar da basında yer almaktadır. Bu yaklaşımlardan biri de Hürriyet Gazetesi'ndeki Sedat Ergin'in makalesidir. Ergin, ''Türkiye'nin sınırlarımız dışındaki unsurlar nedeniyle zaman zaman bunalımlar yaşadığını Çeçenistan sorunuyla Rusya ile yaşadığı sorunun benzerini Doğu Türkistan sorunu nedeniyle Çin ile yaşadığını'' ifade etti. Ergin, ''sıkıntının Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nden

²⁹⁷ Servet Turgut, "Doğu Türkistan", **Ortadoğu Gazetesi**, 9 Şubat 1999.

²⁹⁸ İsmail Cengiz, "Doğu Türkistan'a Destek Olun", **Ortadoğu Gazetesi**, 10 Şubat 1999.

Ülkemize göç eden Türkler'in buradaki faaliyetlerinin Çin'in toprak btnlgn hedef almasının ilişkilerimizde krize yol açtığını'' belirtti. Bu faaliyetlerin Doğu Türkistan Vakfı'nın faaliyetlerine odaklandığını vurguladı. Çin'in asıl rahatsızlığını ise Türkiye'deki bazı siyasi partilerin bu faaliyetleri desteklemesinin neden olduğunu'' belirtti. Bu duruma örnek olarak ta ANAP-DSP-DTP Koalisyonunun Dış Türklerden sorumlu Devlet Bakanı Prof. Ahat Andican'ın vakfın toplantısında, ''Doğu Türkistan'ın bağımsızlığından söz etmesi gibi etkenleri göstermiştir. Pekin'in bu faaliyetlerin toprak btnlgn hedef aldığını belirtmektedir. Çin'in bu durumu sadece diplomatik rahatsızlıkla ifade etmediğini, diğer yaptırımları da kullandığını belirterek, BM Güvenlik Konseyi'ndeki Kıbrıs konusundaki görüşmede daimi ye sıfatıyla Kıbrıs Rum kesimini desteklemesini örnek gösterdi. Bu davranışı Türkiye'nin dikkatsiz tutumuna karşı yaptığını da ifade etti. Bu misilleme Ankara'da etkisini Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığı dönemindeki 23 Aralıktaki ''Tüm devlet kademelerinde 'Doğu Türkistan faaliyetlerinin yasaklanmasıyla kendini göstermiştir'' dedi. Sorunun Türkiye açısından açmazlarını; uluslararası kuruluşların raporlarında yer alan insan hakları ihlalleri ve Türkiye'nin akrabalık bağları gibi unsurları göstermektedir. Türkiye'nin PKK'nın uluslararası faaliyetlerini nasıl himaye görmesini toprak btnlgne tehdit olarak görüyorsa, Çin'de aynı tez ile rahatsızlığını gerekelendirmekte olduğunu'' ifade etti. Ayrıca een meselesinin de söz konusu edildiğini, Türkiye'nin Çeçenistan'a yardımının da bilindiğini, bu nedenle Ruslar'ın PKK kartını kullandığını'' vurguladı.²⁹⁹.

Sedat Ergin'in yazısı ile alakalı olarak Altemur Kılınç Ortadoğu Gazetesi'nde; Türk-Çin ilişkilerinde Uygur sıkıntısını ele almıştır. Kılınç, ''Ergin'in Çin tahakkümü ve asimilasyonu altında yaşayan Uygurlar ile ilgili Türkiye'deki Uygurlar'ın faaliyetlerinin Çin'i rahatsız ettiğini, Türkiye'nin de bu faaliyetlere ses ıkarmamasını ele aldığı yazısına atıfta bulunmuş, Türkiye'de bir parka Doğu Türkistan adı verilmesinin iki ülke arasında krize yol açtığını ele almıştır. Mesut Yılmaz'ın başbakanlığı sırasında Çinliler'i protesto içeren faaliyetleri yasaklayan genelge ile kendi köklerimiz en yüksek makamlarda inkâr manası taşıdığını belirtmiştir. Ancak Sedat Ergin'in de Uygurlar'a insan hakları konusunda haksızlık yapıldığını kabul etmekle beraber bu ihlallere ve politikalara seyirci kalmayacağımızı vurgulayarak Uygurlar'ın Azeriler'den sonra dil ve kültür olarak en yakın halk

²⁹⁹ Sedat Ergin, 'Türkiye-Çin İlişkilerinde Sıkıntı', **Hürriyet Gazetesi**, 12 şubat 1999. '

olduğunu dile getirmiştir. Sırf Çinliler'i kızdırmama adına kardeşlerimizin dertlerine seyirci kalınmayacağını, Çeçenler'e desteğimizin Ruslar'ı kızdırdığını bu yüzden PPK'ya destek oldukları örnekleriyle bize yakın toplumlara bu komplekslerle uzak duramayacağımızı ifade etmiştir.³⁰⁰

Gulca Katliamı'nın yıldönümü nedeniyle Doğu Türkistan Vakfı'nın İstanbul'da düzenlediği anma toplantısında 4-6 Şubat 1997'de ramazan ayında ibadet eden insanların katledilmesi kınandı. Doğu Türkistanlı gençler Kuran okudu ve katliamları kınadılar. Doğu Türkistan Vakfı tarafından yapılacak basın açıklamasına güvenlik güçlerinin izin vermemesi üzerine, "Sesimizi Türkiye'de duyuramazsak nerede duyuralım" diyerek tepki gösterdiler. Kur'an okunduktan sonra geleneksel Doğu Türkistan pilavı dağıtıldıktan sonra program sona erdi.³⁰¹

Doğu Türkistan Göçmenler Derneği tarafından İstanbul Süleymaniye Kültür Merkezi'nde düzenlenen "Doğu Türkistan Gerçeği ve Kendi Kaderini Tayin" adlı panelde İ.Ü. İktisat Fakültesi öğretim üyesi ve Aydınlar Ocağı Başkanı Prof. Dr. Mustafa Erkal başkanlığında, İ.Ü. Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Burhan Kuzu, araştırma görevlisi Özlem Yücel ve Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Başkan Yardımcısı Arslan Alptekin katıldı. Panelde Doğu Türkistan'ın günümüzdeki meseleleri ve insan hakları ihlalleri ele alındı. Panelistlerden Burhan Kuzu, "1984 yılındaki zulüm ve işkencelerin oldukça onur kırıcı olduğunu ifade ederek 1950'lerde BM'nin dünya barışı ve işkenceye karşı güvenlik konusunu işlediğini, bu konuda uluslararası teşkilatların harekete geçmesini istediğini belirtti. Bölgedeki doğumların % 86'sının sakat doğum olduğunu, çevre konusundaki etkilerin ise daha büyük olduğunu belirttiği konuşmada Doğu Türkistanlılar'ın öncelikle kendi meselelerine sahip çıkmaları gerektiğini vurguladı. İkinci panelist Özlem Yücel, "Kendi kaderini tayin hususunun uluslararası konu olduğunu, azınlık kavramı değil hak kavramının asıl bizi ilgilendirdiğini belirttiği konuşmasında, binlerce yıl bağımsız yaşamış, günümüzde 1959'dan beri Çin işgalinde olan bağımsızlıkları elinden alınmış insanların varlığının artık dünya tarafından kabul edilmesi gerektiğini" belirtti. Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Başkan Yardımcısı Arslan Alptekin konuşmasında, "Doğu Türkistan davasıyla büyüdüğünü, İsa Yusuf Alptekin'in nasihatlerini bir vasiyet olarak gördüklerini Doğu Türkistan

³⁰⁰ Altemur Kılınç, "Kürtler ve Uygurlar", **Türkiye Gazetesi**, 14 Şubat 1999.

³⁰¹ Lütfi Küpeli, "Gulca Katliamı Protesto Edildi", **Kurultay Gazetesi**, 15 Şubat 1999.

davasının tüm Türk Dünyasının davası olduğunu ifade ettiği konuşmasında Doğu Türkistan'ın Türkler'in ata yurdu olduğunu vurguladı. Çin'e karşı kesinlikle terör yöntemleriyle değil uluslararası hukuk, hak ve özgürlükler noktasında mücadele edeceklerini'' söyledi. Alptekin, ''Zorunlu kürtaajla doğmadan çocukların katledildiğini, nükleer denemelerin sebebi bilinmeyen hastalık, sakat doğum ve ölümlere neden olduğunu, bunları dünyaya anlatacaklarını belirterek örneğin Müslüman Malezya'nın Tibet davasını uluslararası platformda savunurken kendilerini destekleyen bir veya iki ülke bulamadıklarından yakındı. Alptekin, ''1997'de Avrupa Parlamentosu'nda Doğu Türkistan ile ilgili karar alındığını, bunun Doğu Türkistan Çin'in parçasıdır diyerek kimse tarafından inkar edilemeyeceğini belirterek nihai hedeflerinin Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı olduğunu'' sözlerine ekledi. Ayrıca Doğu Türkistan'ın ardından Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Afganistan, Pakistan, Hindistan, Rusya ve Türkiye'nin bu gelişmelerin dışında kalamayacağını, '1997'de Avrupa Parlamentosu'nda Sincan Uygur Özerk Bölgesi için Doğu Türkistan ifadesinin kullanılmasının önemli bir gelişme olduğunu'' belirtmesi bölgenin siyasi geleceği açısından önemli bir gelişme olarak kabul edilebilir. Panelin son konuşmacısı Prof. Dr. Mustafa Erkal, ''Doğu Türkistan meselesinin 250 milyon Türk'ün meselesi olduğunu belirttiği konuşmasıyla tüm Türk dünyasının bu konuda milli, insanı ve tarihi duyarlılık göstermesi gerektiği üzerinde durdu.³⁰²

55. Hükümet dönemindeki genelge ile ilgili haber, makale ve yorumlar uzun süre basında yer almıştır. Bu açıdan genelge ile ilgili haberlere geniş yer verildi. Doğu Türkistan Vakfı Federasyon Başkanı ve Ortadoğu Gazetesi yazarı İsmail Cengiz, ''Doğu Türkistan konusundaki Çin politikaları, Türkiye, Türk dünyası ve İslam âleminin duyarsızlığını irdelediği yazısında, Çin'in insan hakları ihlallerini nüfus, kültür ve siyasi yönleriyle ele almıştır. BBP lideri Muhsin Yazıcıoğlu'nun basın açıklaması ve Orkun Dergisindeki ''Milli Ayıp'' başlıklı yazıyı gündeme getirerek Doğu Türkistan davasının hür ve bağımsızlıkla sonuçlanması için, Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası platformda savunmak ve bilinir hale getirmesi gerektiğini; bu görevi yerine getiremiyorsa en azından engel olmamasını ifade etmektedir. Bu duruma örnek olarak 55. Hükümet dönemindeki genelgenin yersizliğini belirtmektedir. Hiçbir Türk cumhuriyeti, İslam ülkesi bu meseleyi

³⁰² Nurgül Berikbolova, ''Hak Verilmez Alınır'', **Millet Gazetesi**, 15 Nisan 1999.

gündeme getirmemektedir. Birleşmiş Milletler en küçük insan haklarını gündeme getirirken bu konuda sessiz kalmaktadır. Avrupa asılsız PKK iddialarına kucak açarken 30 milyonun davasına kör, sağır kesilmektedir. Karabağ meselesinde olduğu gibi Doğu Türkistan meselesinde de görmezden gelinmektedir. Cengiz, Hatay Meselesi ile Doğu Türkistan meselesi arasında benzerlik kurarak Atatürk olsaydı bu meselede önemsiz davranır mıydı? Sorusu ile dikkatleri çekmektedir. Bu meselede Çin ile Türkiye arasındaki ticari kaygıların açıklayıcı olamayacağını vurgulamaktadır.³⁰³

Doğu Türkistan sorunu Türkiye’de koalisyon kurulmasında da gündem olmaya devam etmekte, dönemin koalisyon ortaklarından DSP’nin ‘‘Çin ile ilişkilerimizi geliştirme’’ ilkesi karşısında MHP ise ‘‘Doğu Türkistan ile ilişkilerimizi geliştirme’’ mesajı ile karşılık vermektedir. Konuyu Milliyet Gazetesi’ndeki köşesinde ele alan Yalçın Doğan, Türkiye için PKK sorunu ile Çin için Doğu Türkistan sorununun benzer anlam ifade ettiği tezini ileri sürmektedir. Doğan, Türkiye’de MHP güdümünde Doğu Türkistan lobisinin faaliyetlerinin bardağı taşırdığı düşüncelerini belirterek Çin’in rahatsızlığının krize yol açtığını, Doğu Türkistan faaliyetlerini yasaklayan genelge yayınlanması zorunluluğunun ortaya çıktığı’’ düşüncelerini ifade etti. Böylece Çin hakkında farklı düşünen iki partinin dış politikada karşı karşıya geldiğini vurguladı.³⁰⁴

Doğu Türkistan faaliyetlerini yasaklayan genelgeye yurt içinden birçok sivil toplum örgütünden de tepkiler geldi. Türk Ocağı Aydın Şubesi adına Dr. Eyüp Doyuran, ‘‘Ata yurdu Doğu Türkistan’ın Çin toprağı olduğunu kabul eden genelgeyi tanımadıklarını, bu düşüncenin Çin’e hizmet edeceğini ifade etti. Doğu Türkistan topraklarının işgal altında olduğunu, nükleer denemeler ve asimilasyon politikalarıyla medet bekleyen bir halka yardım etmenin milli ve dini bir vazife olduğunu’’ vurguladı. Bu kadar hassas meselede tepki vermezsek Kıbrıs ve Kerkük gibi meselelerde de inisiyatif alınamayacağı’’ düşüncelerini belirtti. Koalisyon görüşmeleri yapan partiler içerisindeki milli hassasiyeti olan milletvekillerini suskun kalmamaya davet etti.³⁰⁵

³⁰³ İsmail Cengiz, ‘‘Bu Ayıp Nasıl Gizlenir’’ **Ortadoğu Gazetesi**, Şubat 1999.

³⁰⁴ Yalçın Doğan, ‘‘Başımıza Çin Çıktı’’, **Milliyet Gazetesi**, 30 Mayıs 1999.

³⁰⁵ İsmail Cengiz, ‘‘Yılmaz Ecdad Kemiklerini Sızlattı’’, **Ortadoğu Gazetesi**, 5 Mart 1999.

İsmail Cengiz 55. Hükümetin genelgesine dayanarak Çin Devleti'nin 6 kişilik istihbarat grubunun Çin istihbaratı ile eşgüdüm içerisinde Türkiye'deki Doğu Türkistan faaliyetlerine ne pahasına olursa olsun engel olma amacıyla Doğu Türkistan kökenli vatandaşlarımızı, işadamlarımızı ticari vaatlerle Doğu Türkistan faaliyetlerini baltalamayı amaçladıklarını'' ifade etti.³⁰⁶

Doğu Türkistan faaliyetlerini yasaklayan genelge nedeniyle dönemin hükümetinin ''Doğu Türkistan'ı Çin toprağı saymasını'' halka anlatmak için sivil toplum örgütleri Kamu-Sen ve Tüm Büro Sen sendikaları hükümetin genelgesi karşısında Doğu Türkistanlıların tüm faaliyetlerini destekleyeceklerini açıkladılar. Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu Başkanı İsmail Cengiz ise Doğu Türkistan'ın hiçbir zaman Çin toprağı olmadığını belirterek genelgeye karşı vatandaşların tepki göstermesini'' istedi. Cengiz hükümetin yayınladığı genelgeyi broşürlerle protesto etti.³⁰⁷

Türkiye'de hükümetlerin dış politikadaki tercihleri ve değişimler de Doğu Türkistan meselesine yaklaşımda farklılıkları beraberinde getirmektedir. Bu değişimlere yönelik eleştirel haber ve makaleler basında yer almıştır. Bunlardan birisi de Yeni Şafak Gazetesi'nin haberidir. Gazete haberinde, Yılmaz-Ecevit hükümeti döneminde Çin-Türkiye ilişkilerini geliştirmeye yönelik politikaların Doğu Türkistan meselesini sekteye uğrattığı iddiasında bulundu. Türkiye'de Doğu Türkistan faaliyetlerinin yasaklanması üzerine Doğu Türkistanlılar'ın faaliyetlerini Almanya'ya kaydırıldığı bilgisine yer verdi. Çin'in baskıları sonucu Doğu Türkistanlılar'ın Türkiye'deki faaliyetlerinin yasaklanması Uygur Türkleri'ni alternatif arayışlara yöneltti. Türkiye'nin bıraktığı boşluğu Almanya devraldı ve Doğu Türkistanlılar'a kapılarını açtı. Böylece Uygur diasporasının merkezi Amerika'dan Almanya'ya kaydı. Almanya Doğu Türkistan'dan kaçan Uygurlar'a kolaylık sağlamaktadır. Doğu Türkistanlılar için artık Türkiye sığınma merkezi olmaktan çıkmış bulunmaktadır. Doğu Türkistanlılar'ın Almanya'da faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri Çin tarafından protesto edilmektedir. Almanya'daki en etkin sivil toplum kuruluşu Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi ve Dünya Uygur Gençleri Kongresi'dir. Almanya I. Dünya Savaşı'nda Orta Asya'da Enver Paşa ile başaramadığı Asya'ya yayılma hamlesini bu sayede yapmayı

³⁰⁶ İsmail Cengiz, ''Çin Casusları Türkiye'de'', **Ortadoğu Gazetesi**, 18 Mart 1999.

³⁰⁷ ''Çinli Yılmaz'', **Öncü Gazetesi**, 10 Nisan 1999.

hedeflemektedir. Mesut Yılmaz, Bülent Ecevit Hükümeti döneminde yayınlanan genelge nedeniyle Doğu Türkistanlılar'ın Türkiye'deki faaliyetlerinin yasaklanması gazete tarafından gündeme getirildi. Gazetede 1980 yılından sonraki Türk-Çin ilişkilerinin kısa özeti verilerek 1984'teki Turgut Özal'ın Çin ziyaretinden sonra 1996 yılında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Pekin temasları sonrası ANASOL-D hükümeti döneminde Türk-Çin ilişkilerinin gelişmesi ile Doğu Türkistanlılar'ın Türkiye'deki faaliyetlerinin yasaklanması yoluna gidildiği belirtildi. İstanbul'daki Dünya Uygur Türkleri Kongresi sonrasında Çin istihbarat heyeti Türk yetkililerle görüşerek Doğu Türkistanlılar'ın Türkiye'deki faaliyetlerinin yasaklayan genelgenin yayınlanmasında etkili oldular.³⁰⁸

Denizli Pamukkale'de düzenlenen 7. Türk Dünyası Kurultayı'nda 55. Hükümetin genelgesi Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu tarafından kınandı. Bu kınama Kurultay Gazetesi'nde yer almıştır. Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı İsmail Cengiz, "Doğu Türkistan'da 50 yıldır soykırım tehdidi vardır" ifadelerini kullandığı açıklamasında, "30 milyon insanın cehennem hayatı yaşadığı 'Doğu Türkistan'da nükleer denemeler, canlı kobaylar, doğum yasağı ve kamplarda her an kurşuna dizilme tehdidi altında varlıklarını devam ettirmeye çalıştıklarını" ifade etti. 1997 yılındaki infazlarda 300 kişinin kurşuna dizilerek şehit edildiğini, binlerce kişinin işkencelere tabi tutulduğu hatırlatıldı. Dünyanın sessizliği karşısında Çin'in 'Doğu Türkistan'ı Çinlileştirmeye hız verdiği" değerlendirmelerine yer verilerek, dünyanın sessizliği yanında Türkiye'nin olumsuz tavrının daha incitici olduğu değerlendirmelerine yer verildi. Genelge ile 'Doğu Türkistan'ın Çin toprağı sayıldığı da belirtildi. Ancak tüm bunların "Doğu Türkistan davasına engel olamayacağı vurgulandı. 7. Türk Dünyası Kurultayı'nda Doğu Türkistan'daki soydaşlarımızın insani, kültürel, siyasi ve ekonomik haklarının korunması kararı alındı.³⁰⁹

7. Türk Dünyası Kurultayı ulusal basında geniş yer almıştır. Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı ve Ortadoğu Gazetesi yazarı İsmail Cengiz konuyla ilgili makalesinde demokratik Çinliler ile işbirliği yapan, Doğu Türkistanlılar'ın burslarıyla eğitim yapanların bulunduğu dikkat çekerek Çin'in Doğu Türkistanlılar'ı bölmeye çalıştığını iddia etti. Cengiz, "Kurultay sonuç

³⁰⁸ Ogün Duru, "Doğu Türkistan İhaneti", **Yeni Şafak Gazetesi**, 30 Nisan 1999.

³⁰⁹ "Doğu Türkistan Genelgesi'ne Tavır", **Kurultay Gazetesi**, 19 Temmuz 1999. '

bildirgesinde Kültür, Toplum ve Yönetim, Eēitim ve Uluslararası İlişkiler komisyonlarında; ’’Doēu Türkistan’da yaşanan dramın dile getirilmesi, 57. Hükümetin ’’Doēu Türkistan ve Çin politikalarını gözden geçirmesini, 36 Sayılı Başbakanlık Genelgesinin kaldırılması kararlarını umut verici gelişmeler olarak nitelendirdi.³¹⁰

İstanbul’da 18-19 Kasım 1999 tarihinde düzenlenecek Avrupa Güvenlik ve İřbirliēi Teşkilatı  ncesinde Gözden Geçirme Konferansı toplantısında AGİT’e  ye ülkelerin temsilcileri Türkiye’de azınlıklar ve Çeçenistan konuları ele alındı. Basına kapalı toplantıya Türkiye’den katılan sivil toplum kuruluşlarından Doēu Türkistan Göçmenler Derneēi çeşitli etkinliklerde bulundu. Toplantılara milli kıyafetleriyle dövizler taşıyarak katılan Doēu Türkistanlılar Çin’deki insan hakları ihlallerini kınadılar. Doēu Türkistanlıları toplantıya katılan 54 ülke temsilcisi ilgi ile dinledi. Doēu Türkistan Göçmenler Derneēi Başkan Yardımcısı Arslan Alptekin, ’’Çin’in AGİT  yesi olmaması nedeniyle yaptırımın söz konusu olamadıēını’’ ifade etti. Alptekin, ABD İnsan haklarından Sorumlu Dışışleri Başkan Yardımcısı Harold Koh ile görüşmesinde, başkan yardımcısının konu hakkında malumatı olmadıēını, konuyla ilgileneceēini ifade etti. İnsan haklarının evrensel olması nedeniyle hiçbir ülkenin bu konuya kayıtsız kalamayacaēı ger eēi Doēu Türkistan meselesinde de söz konusudur.³¹¹

1997 Gulca Katliamının 3. yılı nedeniyle Doēu Türkistan Göçmenler Derneēi tarafından İstanbul Zeytinburnu’ndaki dernek merkezinde şehitleri anma toplantısı düzenlendi. Toplantıda konuşan Doēu Türkistanlılar’ın lideri Arslan Alptekin, ’’Gulca’da bayram namazına giden kadınların öldürülmesi üzerinden 3 yıl geçmesine raēmen Çin zulmünün devam ettiēini’’ vurguladıēı konuşmasında sorunun insan hakları açısından bile gündeme gelmemesini eleştirmektedir. Bölgede cami yapılmasının yasaklanması din i zg rl kleri açısından sorun teşkil ettiēi açıktır. Alptekin, ’’Gulca’da 400 şehit verildiēini, Bayrakları bayrak yapan kandır, toprak eēer üstünde ölen varsa vatandır’’ düsturu icabı Doēu Türkistan’ın da sonunda baēımsızlıēına kavuřacaēını’’ belirttiēi konuşmasında Çin’in baskı politikalarının bir sonuç vermeyeceēini, bu korkunun Doēu Türkistanlılar’ı baēımsızlık hedefine kenetlediēi ger eēini ortaya koymaktadır. Doēu Türkistan

³¹⁰ İsmail Cengiz ’’7. Türk Kurultayı’nda Doēu Türkistan Genelgesi’’, **Ortadoēu Gazetesi**, 30 Temmuz 1999.

³¹¹ Abdullah Muradoēlu, ’’Dünya Bu Sesleri Duymalı’’, **Yeni şafak Gazetesi**, 11 Kasım 1999.

Göçmenler Derneği Başkan Yardımcısı Hızırбек Gayretullah “Doğu Türkistan meselesine Kazakistan’ın tarafsız yaklaşılmaya çalışıldığını, Araştırmacı Ahmet Türköz ise Çin’in Doğu Türkistan halkının inanç özgürlüğünü engellemeye çalışıldığını” ifade ettiler. Burada Çin’in Doğu Türkistan Müslümanlarının inançlarını ve milli kimliklerini politikaları açısından tehdit olarak gördüğü açıktır. Bu nedenle Gulca başta olmak üzere Doğu Türkistan’da cami açılmasına izin vermemekte hatta mevcut olanlar kapatılmaktadır. Çin dini birliği parçalamak için ayrılıkları kullanmaktadır. Türkiye’ye düşen görev ise Doğu Türkistan’dan gelecek öğrencilere İlahiyat Fakültelerinde eğitim vermek olmalıdır.³¹²

Doğu Türkistan Göçmenler Derneği tarafından düzenlenen “21. Yüzyılda Çin ve Türk Dünyası” panelinde yaşanan bayrak krizi MHP İstanbul milletvekili Mehmet Gül’ün müdahalesi sonucu önlendi. 1998 yılında yayınlanan genelge gerekçe gösterilerek Gökbayrağın asılması engellenmeye çalışılmıştır. Panele katılan Mehmet Gül, “Biz Çin’in düşmanlığını istemiyoruz, bizden istendiği kadar insan hakları istiyoruz. Doğu Türkistan’da 30 milyon Türk eziyet çekiyor, dünya ise Çin ile yapacağı 1 milyarlık satışı düşünerek görmezden gelmeye çalışıyor” diyerek en temel insan hakları ihlallerine bile maddi çıkar kaygılarıyla göz yumulduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Panelde konuşan Arslan Alptekin, “ Doğu Türkistan’daki kültürel, dini, siyasi, ekonomik ve ekolojik Çin baskısını” vurgularken tüm bu sistematik asimilasyona karşı Doğu Türkistan halkının ayakta kalmaya çalıştığı gerçeği ortadadır. Nitekim Doğu Türkistan Türk Dünyasının son kalesidir” ifadeleri ile Doğu Türkistan’ın yaşadığı dramı özetledi.³¹³

İstanbul’da Doğu Türkistan Göçmenler Derneği tarafından düzenlenen “21. Yüzyılda Çin ve Türk Dünyası” panelinde Doğu Türkistan bayrağının asılmasının engellenmeye çalışılması ulusal basında geniş yer bulmuş konuyla ilgili Yeni Şafak Gazetesi’ndeki haberde bu girişimin MHP İstanbul milletvekili Mehmet Gül’ün müdahalesi sonucu önlendiği bilgisine yer verilmiştir. Gül’ün konuşmasında “bir avuç Türk, Türk bayrağı astı diye suç oluyorsa bu Başbakanlığın, Dışişleri Bakanlığı’nın yanlıştır” diyerek milli hassasiyetin olduğu bir konuda tepki çeken uygulamaların kabul edilemeyeceğini gösterdi. Burada dikkat edilmesi gereken nokta Çin ile ilişkilerin Çin’in yanlış politikalarını hatırlatmaya veya protesto etmeye engel

³¹² “Doğu Türkistan Şehitleri Anıldı”, **Ayyıldız Gazetesi**, 9 Şubat 1999.

³¹³ Erhan Uzunarslan, “Gökbayrak İndirilemez”, **Türkiye Gazetesi**, 28 Şubat 2000,

olamayacağı gerçeğidir. Panelde konuşan Doğu Türkistan'ın son Cumhurbaşkanı İsa Yusuf Alptekin'in oğlu Arslan Alptekin, "Doğu Türkistan'ın Türk toprağı olduğunu, haklarından vazgeçmenin söz konusu olamayacağını" ifade etti. Çin'in sistematik asimilasyon ve her türlü baskı politikaları uyguladığını, hatta bölgedeki uygulamaları daha da arttırmak için 19 Mart 1996'da 10 maddelik gizli bir plan yürürlüğe koyduğunu ifade etti. Alptekin, Doğu Türkistanlılar'ın yaşadığı Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'a karşı Çin'in ekonomik ve siyasi baskı uyguladığını" belirtti. Bu politikanın devamı olarak Türkiye'de bir parka İsa Yusuf Alptekin isminin verilmesini engelleme girişimi örnek olarak gösterilebilir. 23 Aralık 1998 tarihindeki Başbakanlık genelgesinin ve Dışişleri Bakanı Saadettin Tantan'ın Çin ziyareti sırasında imzalanan anlaşma ile Doğu Türkistan teşkilatlarının Türkiye'deki faaliyetlerinin yasadışı olarak görülmesinin hata, gaflet olarak mı yoksa bir ihanet mi olduğu konusunda ifade edecek kelime bulunmamaktadır" dedi.³¹⁴

İstanbul'da düzenlenen panelde Doğu Türkistan bayrağının emniyet mensupları tarafından indirilmeye çalışılması krizi Kurultay Gazetesi'nde de yer almış, bayrak krizinin MHP İstanbul milletvekili Mehmet Gül'ün girişimleriyle önlendiği haberine yer verilmiştir. Gazete Gül'ün "Çin düşmanlığını istenmedikleri açıklamasına yer verdi. Gül, "Doğu Türkistan'daki 30 milyon kardeşimizin çektiği zulüm ve işkencenin dünyanın 1 milyar Çinli'ye yapacağı ticaret karşısında görmezden gelinemeyeceği" eleştirilerini yönelttiği konuşması milli bir meselede ekonomik kaygıların göz önünde bulundurulmasının, evrensel insan hakları konusunda duyarlı olması gereken insan hakları örgütlerinin sessizliğini anlamaya çalışmanın zor olduğunu göstermektedir. Panelde konuşan Doğu Türkistan Göçmenler Derneği başkanı Arslan Alptekin, "Doğu Türkistan'ın Türklüğün anayurdu olduğunu; dini, siyasi, kültürel, ekonomik ve ekolojik yıkım gibi insan hakları ihlalleri yaşandığını vurguladığı açıklamalar Doğu Türkistan sorununa tüm siyasi ve sosyal kesimlerden desteği gerektiğini ortaya koymaktadır.³¹⁵

Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin'in Türkiye'yi ziyareti sırasında Doğu Türkistanlılar ile bir grup yazar biraraya geldi. Bu durum basında yer buldu. Türkiye Gazetesi yazarı Ahmet Kabaklı, Türk Dünyası'nın sorunlarına ilgisizliğimizi vurguladığı yazısında, Çin Devlet Başkanı'na ödül verildiği sırada Doğu Türkistanlı

³¹⁴ Mithat Abakan, "Bir Panda Uğruna İhanet", **Yeni Şafak Gazetesi**, 28 Şubat 2000.

³¹⁵ "Gökbayrak İndirilemez", **Kurultay Gazetesi**, 6 Mart 2000.

Mehmet Emin Hazret'in mektubundan bahsederek, şu anda Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye iltica ettiğini, öğrenci olarak ülkemizde bulunduğunu, Başbakanlığın 1998 yılındaki Doğu Türkistanlıları üzen genelgesi, Dışişleri bakanı Saadettin Tantan'ın Çin ile imzaladığı anlaşma, Meclis başkanı Yıldırım Akbulut'un Çin ziyareti ve son olarak Çin Devlet başkanına T.C. nişanı verilmesi ile hayal kırıklığına uğradıklarını belirttiği ifadelerine yer verdi.³¹⁶

Burada Çin'in tüm imha ve asimilasyon politikalarına rağmen güçlü milli kültürü ve moral değerlerinin Doğu Türkistan'daki Türkler'i ayakta tuttuğunu görmekteyiz. Öyle ki makalede verilen bilgilerde 30 milyon Türk içerisinde Çince konuşanların 1 milyonun altında olduğu gerçeği bağımsızlık ümitlerini güçlü tutmaktadır. Ancak Doğu Türkistan dışındaki işgal edilen ülkelerin ve milletlerin arkasında birkaç devlet varken Doğu Türkistan'ı Türk ve Müslüman devletler başta olmak üzere hiçbir devlet desteklememektedir. Rus boyunduruğundan kurtulan Türk cumhuriyetleri bu defa Çin'e teslim olmuş izlenimi vermektedir.

Çin lideri Jiang Zemin'in Ankara ziyaretinde Uygurlar'a yapılan baskılar ziyarete damga vurdu. Ancak Ankara'nın Uygurlar'ı gündeme getirmediği görüşmede Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ayrılıkçı, dinsel fanatik hareketlere karşı ortak hareket etme kararı alındı. Törende ayrıca Çin liderine devlet nişanı verildi. Cumhurbaşkanı Demirel'in, Uygurlar ile akrabalık bağlarının yanlış anlaşılması beyanı ile onların Çin'in sadık vatandaşları olduğunu ifade etmesi önemli bulundu.³¹⁷ Hükümetin MHP'li bakanlarının Çin lideri Jiang Zemin'e "Devlet Liyakat Nişanı" verilmesi kararını imzalamakta direndiği töreni Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, Aydınlar Ocağı, Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu ve Doğu Türkistan Göçmenler Derneği gibi sivil toplum kuruluşları Çin'deki insan hakları ihlallerinin ortaya çıktığını belirterek düzenledikleri ortak bildiriler ile kınadılar.

Doğu Türkistan Dayanışma Derneği tarafından düzenlenen gecede, Çin esaretindeki Doğu Türkistan'ın unutulmaması ve sorunun çözümü istendi. Doğu Türkistan Dayanışma Derneği'nin düzenlediği "Doğu Türkistan Cumhuriyetlerini

³¹⁶ Ahmet Kabaklı, , "Soydaşlık Bir Yana İnsanlık İcabinı Dahi Yapamadığımız Doğu Türkistan'ı Allah Korusun", **Türkiye Gazetesi**, 20 Nisan 2000.

³¹⁷ "Ankara'yı Çin Çarptı", **Radikal Gazetesi**, 20 Nisan 2000.

Anma Günü"nde, Çin işgali altındaki Doğu Türkistan'ın unutulmaması ve Çin'in bölgede adeta soykırım yaptığı belirtildi. Fırat Kültür Merkezi'nde düzenlenen toplantının açılış konuşmasını yapan Dernek Başkanı Seyit Tarancı, "Doğu Türkistan'da kanlı gözyaşları döken kardeşlerimizi asla unutmayacağız" dedi. Daha sonra "Hüzün Coğrafyası" konulu sinevizyon gösterisinde, Doğu Türkistan'daki katliamların görüntüleri izlettirildi. Gecede ayrıca, 8 yaşındaki Meryem Baltacı isimli minik Doğu Türkistanlı'nın okuduğu, "İnsan Hakları Neredesiniz" isimli şiir de izleyenlere duygulu anlar yaşattı. Geceye katılan eski Devlet Bakanı Namık Kemal Zeybek'te yaptığı konuşmada, bize lazım olan en önemli şeyin birlik olduğunu söyledi. Zeybek, "Birlik olduğumuzda hiç kimse bizi yıkamaz" diye konuştu. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Başkanı Prof. Dr. Turan Yazgan, Türk milletinin üçüncü Ergenekon'u yaşamaya hazırlandığını belirterek, "İkincisi Kurtuluş savaşı idi. Üçüncüsü gerçekleştirildiğinde bunun neticesi de Turan'dır" dedi.³¹⁸

Toplantıda, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Başkanı Prof. Dr. Turan Yazgan'a, Prof. Dr. Abdülkadir Donuk'a, Doğu Türkistan Vakfı Başkanı Em. General Rıza Bekin'e, Kanal 7'den Mustafa Kaya ve Ahmet Hakan'a, Haberci programı yapımcısı Coşkun Aral'a, Meltem TV'den Cihat Tekin'e, Ceyda Karan'a, Kayseri Gökbayrak Dergisi Sahibi Bekir Türksoy, Dursun İpek, Doç. Dr. Timur Kocaoğlu, Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'a, Prof. Dr. Mehmet Saray'a ve Doğu Türkistan Folklor Ekibi 'ne teşekkür plaketi verildi.

Doğu Türkistan Vakfı Başkanı M. Rıza Bekin Ankara'da milletvekillerini 3 Haziran'daki "Doğu Türkistan Kültür Günü" programına davete gelmişti. Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı'nın Süleymaniye Kültür Merkezi'ndeki "Doğu Türkistan Kültür Günü" insan hakları ve evrensel hukuk yönünden bölgeyi gündeme taşıyacak. Doğu Türkistan tarihinde "üç efendiler hareketi" olarak bilinen milliyetçi düşüncenin önderleri rahmetli Dr. Sabri Mesut Baykuzi, Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin ile vefat eden diğer 'Doğu Türkistan liderleri anılacak. Emekli General Rıza Bekin Paşa, Doğu Türkistan'dan daha çocuk iken kaçabilmiş, o günkü

³¹⁸ "Doğu Türkistan Unutulmasın", **Türkiye Gazetesi**, 09.01.2001, <http://www.turkiyegazetesi.com/haberdetay.aspx?haberid=94609>

Afganistan Büyükelçimiz vasıtasıyla hemşehrileriyle birlikte Ankara'ya M. Kemal Paşa'ya, Mareşal Fevzi Çakmak'a ulaşmış bir kahraman. Askerlik eğitimi almış, Türkistan'ı hiç unutmamış. İsa Yusuf Alptekin'in vefatından sonra bayrağı teslim almış. ABD'de Çin'deki insan hakları ihlallerini anlatmış. Geçenlerde Bişkek'e gitmiş. Bir genç Doğu Türkistanlı heyecanla yanına yaklaşmış: “-Türkiye’de Türkeş Paşa devlet olmuş. Allaha şükürler olsun. Artık Çin hükümeti, “Doğu Türkistan diye bir yer yok. Böyle bir şeyi Türk Hükümeti de yayınladığı bildiriyle pekiştirdi” biçiminde propaganda yapamayacaklar” demiş. Duygulanan Bekin Paşa: - Mesut Yılmaz Başbakan iken biliyorsunuz böyle bir bildiri yayınlanmıştı. “Resmi kutlamalarda Doğu Türkistan Bayrağı asılmayacak ve ismi belirtilmeyecek” diye bakın bu genelge ta oralara kadar nasıl yansıyor ve Türkeş rahmetlinin partisinin iktidara gelmesi bölgede nasıl sevindiriyor. Çin’de insan hakları ihlalleri daha çok Doğu Türkistan’da gerçekleşiyor? Fazlasıyla. Maalesef komşu Türk Cumhuriyetleri Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan yönetimleri seyirci kalıyor. Pakistan, Tayvan gibi ülkeler bölgedeki insan hakları ihlallerine dikkatli sağ olsunlar’’³¹⁹ dedi. Doğu Türkistanlılar için İstanbul çok önemli. Hacca gitmeden mutlaka İstanbul’a gelir Türkistanlılar. Mekke’ye İstanbul üzerinden gidilir. İstanbul’da kefenler alınır, Genç kızların çeyizine konur. İstanbul Türklüğün merkezi olarak bilinir. Hatıraları çok büyüktür. Ancak gidiş-gelişlere fırsat verilmiyor, imkânlar yok.

Doğu Türkistan görüntülü basın da önemli bir yer tutmaktadır. Doğu Türkistan Vakfı Başkanı M. Rıza Bekin Meltem TV’deki programında Doğu Türkistan Yardımlaşma Derneği Başkanı Seyit Tarancı ve bir grup Doğu Türkistanlı ile birlikte bizzat Mustafa Kemal Atatürk’ün direktifiyle Türkiye’ye nasıl getirildiğini anlattı.³²⁰ Konuşmasında Doğu Türkistan’ın günümüzdeki durumu ile ilgili bilgiler de verdi. Program sonunda Doğu Türkistan müziği ve yemeklerinin yer aldığı kültürel etkinliklere de yer verildi.

Doğu Türkistan Vakfı Başkan Yardımcısı ve Trakya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi ve Bölüm Başkanı Prof. Dr. Sultan Mahmut Kaşgarlı’nın katıldığı, Ülkü Ocakları Mersin şubesi tarafından “Günümüzde Doğu Türkistan’ın Sorunları” konulu panel düzenlendi. Panelde Prof. Dr. Sultan Mahmut Kaşgarlı ve Doğu Türkistan Vakfı Başkanı Hamit Göktürk birer konuşma yaptı.

³¹⁹ http://www.turkiyegazetesi.com/makaledetay_print.aspx?id=109632

³²⁰ “Doğu Türkistanlılar Meltem TV’de Canlı Yayında Buluştular”, **Doğu Türkistan’ın Sesi Dergisi**, Haziran 2001.

Kaşgarlı, Doğu Türkistan'ın kısa tarihini verdi ve Türk Tarihindeki yeri ve önemi hakkında ayrıntılı bilgiler sundu. Günümüzde Doğu Türkistan'daki Çin baskısını ve Çin'in Ön Asya hatta Batı'ya yayılma politikası olduğunu belirterek bu durumun batı için de tehdit olduğu düşüncelerini ifade etti.³²¹

2001 yılı Nevruz Etkinlikleri basında yer almıştır. Türk Dünyası Hizmetleri Koordinatörlüğü ve İstanbul Valiliği'nce düzenlenen etkinliklerde Doğu Türkistan Vakfı Başkanı M. Rıza Bekin ve Genel Sekreter Hamit Göktürk katıldılar. Nevruz konulu programa Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Başkanı Prof. Dr. Turan Yazgan, Türk Ocakları İstanbul Şubesi adına Kadriye Özcan ve çok sayıda davetli katıldı. Programda konuşan Doğu Türkistan Vakfı Başkanı M. Rıza Bekin, "Günümüzde Doğu Türkistan'daki Türkler'in milli ve dini bayram ve gelenekleri gibi en temel haklardan yoksun olduğunu" belirttiği konuşmasında Doğu Türkistan'ın güncel meseleleri hakkında bilgiler verdi. Programda bir konuşma yapan Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Başkanı Prof. Dr. Turan Yazgan, "Doğu Türkistan'da Komünist Çin'in topyekün imha ve soykırım uyguladığını bu duruma seyirci kalmamayacağını" belirttiği konuşmasında milli, insani duyarlılık gösterilmesi gerektiğini vurguladı.³²²

Doğu Türkistan sorunu zaman zaman Çin ile Türkiye arasındaki ekonomik kültürel ilişkilerde hatta ulaşım alanında da iki ülke ilişkilerinin seyrinde etkili olmuştur. Bazen Türkiye'de yayınlanan genelgeler ülkemizde yaşayan Doğu Türkistanlı vatandaşlarımızın tepkisine neden olmuş, bazen de diğer alanlardaki ilişkilerimizde etkili olmuştur. 2001 yılında Çin'in Ukrayna'dan aldığı tamamlanmamış uçak gemisi Varyag'ın Boğazlar'dan geçişi tartışmalara neden olmuştur. Konuyla ilgili Milliyet Gazetesi'nden Fikret Bila 27 Ağustos 2001 tarihindeki makalesinde konuyu genelde boğazlar sorunu, özelde Türk-Çin ilişkileri açısından ele almıştır. Geminin geçişi için 1998 ve 2000 yıllarında yaptıkları "geçiş izni" başvurusu Türkiye tarafından Boğazlar'ın güvenliği gerekçesiyle geri çevrildi. Çin, Varyag'ı geçirebilmek için Doğu Türkistan sorununa sıcak bakacağı taahhüdünde bulunmaktan, yılda 2 milyon turist göndereceğine kadar çeşitli siyasi

³²¹ "Doğu Türkistan Meselesi Mersin'de Gündeme Getirildi", **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, Haziran 2001, s.60-61.

³²² "Doğu Türkistanlılar Türk Ergenekonu ve Nevruz'u Coşkuyla Kutladılar", **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, Haziran 2001, s. 62.

rüşvetler önermiş durumdadır.³²³ Görüldüğü gibi Çin Doğu Türkistan sorununda her türlü enstrümanı kullanabilmektedir.

Çin Hükümeti'nin Doğu Türkistan'da halkın kültürel, siyasi, sosyal, ekonomik haklarına yönelik baskıları ulusal basında yer almıştır. Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Ebubekir Türksoy, "Doğu Türkistan'da din eğitiminin, milli ve dini giysiler giymenin yayınlanan bir genelge ile yasaklandığını belirterek, "Tüm dünya devletlerini ve sivil toplum örgütlerini bu baskıcı tutuma karşı duyarlı olmaya çağırıyor. Özellikle 11 Eylül olaylarını bahane eden Çin'in Doğu Türkistanlılar'ı terörün bir parçası olarak göstermeye çalıştığını ifade ederek, tarihi ilim merkezi olan Kaşgar'da güvenlik bahanesiyle yüzlerce kişinin tutuklandığını" belirtti.³²⁴ Kaşgar Doğu Türkistan'ın manevi dinamiğini oluşturmakta, aynı zamanda 5 Şubat Gulca olayları da bahane edilerek halk üzerindeki baskı artırılmaya çalışılmaktadır.

Doğu Türkistan'da 24 Şubat 2003 tarihinde meydana gelen deprem ulusal basında yer almıştır. Çok sayıda can ve mal kaybının olduğu depremde ölü sayısının 265 olduğu açıklandı. Depremin şiddeti hakkında 5,1 ve 6,8 gibi çelişkili bilgiler veriliyor. Ayrıca Çin yönetiminin deprem arama ve kurtarma konusunda ağırdan aldığı, insan yerine eşya kurtarıldığı ve gelen yardımların Türkler'e verilmediği basına yansıyan bilgiler arasında yer almaktadır.³²⁵ Çin'in dünyadan gelen yardım tekliflerini geri çevirdiği; Doğu Türkistan meselesini dünya kamuoyundan gizlemek için de Doğu Türkistan'a giriş ve çıkışın yasaklandığı basına yansıyan haberler arasında yer almaktadır.

Doğu Türkistan tarihinin büyük doğal afetlerinden depremle baş başa kaldı. 24 Şubat 2003 günü merkez üssü Maralbaş olmak üzere Kaşgar, Feyzabat, Yapurga, Yenişehir, Yenihisar nahiyelerinde 6,8 şiddetinde deprem meydana geldi. Bu kadar şiddetteki bir depremi Çin resmi haber ajansı 257 kişinin ölümü 2000 kişinin yaralandığı basit bir yer sarsıntısı gibi duyurmuştur. Yüz binlerin yaşadığı bu şehirlerde 257 kişinin öldüğü bilgileri kamuoyunu yanıltıcı bilgi olarak değerlendirildi. 1949 yılından bu yana yaşanan en büyük depremle ilgili arama ve kurtarma çalışmaları ise ilkel yöntemlerle, oradaki halkın kendi çabaları ile yapıldığı

³²³ Fikret Bila, "Varyag'ın Geçişi, 27 Ağustos 2001, <http://www.milliyet.com.tr/varyag-in-gecisi/fikret-bila/siyaset/yazardetayarsiv/27.08.2001/81229/default.htm>

³²⁴ "Çin Zulmü Had Safhada", **Vakit Gazetesi**, 24 Mart 2002.

³²⁵ "Mazlum Türkistan Ağlıyor", **Türkiye Gazetesi**, 24 Şubat 2003.

bilgileri yer almaktadır. Güvenilir kaynaklardan alınan haberlere göre Çinli yetkililerin yerle bir olan bölgeye bir bölük askeri birlik göndererek buradaki kurtarma çalışmalarını yaptıklarını göstermelikte olsa dünya kamuoyuna duyurmaya çalıştıkları bilgileri basında yer almaktadır. Yerle bir olan bölgeye herhangi bir insani yardım ulaşmamış yapılan yardım başvuruları Çin yönetimi tarafından geri çevrilmekte olduğu haberleri gelmektedir. 25 Şubat 2003 tarihinde Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Genel Merkezi ve Ankara Şubesi'nce Kızılay Genel merkezi ve Akut'a müracaatlarda bulunulmuş buradan alınan cevap ise Çin elçiliği böyle bir yardımı kabul edemeyeceklerini ve kendilerinin yardıma ihtiyaçlarının olmadığını belirterek Kızılay ve Akut'un yardım taleplerini reddetmiş bölge insanını adeta kendi kaderi ile baş başa bırakmıştır. Bölgeye kurtarma amaçlı giden Çinli askeri birlik yine oradaki enkaz altındaki Çinlileri kurtarmaya çalışmıştır. Uygurlar yine enkaz altında kalmıştır. Doğu Türkistan'daki deprem felaketini bağımsız olarak dünya kamuoyuna duyurmak isteyen haber ajanslarının istekleri Çin'in Doğu Türkistan halkına uyguladığı baskıların dünya kamuoyuna yansması korkusuyla reddedilmiştir. Çin'in Ankara Büyükelçiliği yetkilileri bu müracaatları kabul etmemekle bölge insanına insani yardımları engellemekle şimdiye kadar toplu olarak yok edemediği bölge halkını deprem bahanesi ile yok etmeye çalışmaktadır. Enkaz altında mağdur insanların kurtarılması yerine eşyaların kurtarılmaya çalışması tepkilere neden olmaktadır.³²⁶ Bölge insanı depremle çetin kış şartlarında kendi imkânları ile yaşam savaşı vermektedir. İnsani yardım başvurularının geri çevrilmesi Çinli yetkililerin Doğu Türkistan'daki soydaşlarımızın çektiklerini dış dünya ve kamuoyuna yansımalarını istemediğinden ileri gelmektedir.

Çin'in batısındaki Doğu Türkistan Uygur Özerk Bölgesi'nde 24 Şubat 2003 tarihinde meydana gelen depremle ilgili haberler ulusal basında geniş yer aldı. 242 kişi hayatını kaybettiği, 1000'den fazla kişinin de yaralandığını belirten yetkililer, ölü sayısının artmasından endişeli. Doğu Türkistan Sismoloji Bürosu'ndan Zhang Yong da ölü sayısının artabileceğinden endişe ettiklerini söyledi. Bu arada, Yeni Çin haber ajansı (Xinhua), Bachu bölgesinde 1000 civarında ev ve okulun yıkıldığını duyurdu. Türkiye saatiyle 04.03 meydana gelen Richter ölçeği ile 6,8 büyüklüğündeki depremin merkez üssünün Ciaşi ilçesi olduğu bildirilmişti. Şiddetli

³²⁶ "Doğu Türkistan'ı Deprem Değil Çinliler Vuruyor", Ocak-Şubat 2003, Sayı: 51.
http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=20&sid=581

depremin ardından, enkaz kaldırma ve arama kurtarma çalışmaları yapılıyor. Bachu'daki Çin Halk Bankası şubesinden yetkili Abuliti, depremin çok korkunç olduğunu, daha önce böyle bir şey yaşamadığını söyledi. Depremde hayatını kaybeden kişiler, Müslüman geleneklerine göre toprağa verilmeye başlandı. Kaşgar'dan bir yetkili, ölenlerin hemen toprağa verilmeye başlandığını, aynı zamanda kurtarma çalışmalarının da sürdüğünü belirterek, ortalığın tam bir kaos halinde olduğunu söyledi. Sivil savunma yetkilileri de Bachu'da bir okulun çöktüğünü ve ölenlerin çoğunun öğrenci olduğunu açıkladı.³²⁷

Türk Çin ilişkilerinde Doğu Türkistan sorununun belirleyici olduğu gerçeğinden hareketle 1998 yılındaki genelgenin benzeri uygulama 2003 yılında da görüldü. Doğu Türkistanlıların Türkiye'ye hicretlerinin 50. yıldönümlerin de Uygurların Türkiye Cumhuriyeti'ne şükranlarını sunmak istemeleri büyük tartışmalara neden oldu. Hiçbir siyasi etkisi olmayan bu toplantı ülkemizdeki Çin lobisini harekete geçirerek Çin'in içişlerine karışılmış gibi bir ortam yaratılmak istendi.³²⁸ Toplantının Ankara ATO toplantı salonunda yapılmasından rahatsız olan Çin'li yetkililer toplantının iptali için çalmadık kapı bırakmadılar. Ankara Büyükşehir Belediye Başkanının araya girerek Türk-Çin ilişkileri zarar görebilir diyerek, toplantının başka bir yerde yapılması isteği dernek yönetim kurulu tarafından şiddetle reddedilmiştir.

Konuyla ilgili Doğu Türkistanlılar Derneği Genel Başkanı Seyit Tümtürk, konferansın yapılmaması için başta düzenleyen yetkililer olmak üzere, yöneticilerin bile tehdit edildiğini bildirdi. Türkiye ile Çin arasındaki ticari ilişkilerin zedelenmesinden endişe eden bazı işadamlarının Doğu Türkistanlılar'ın Türkiye'ye göçünün 50. yılı münasebetiyle düzenlenecek programın iptal edildiği bilgisi verildi.³²⁹ Çin'in Ankara Büyükelçisi Yao Kuangyi Ankara Ticaret Odası ve Ankara Büyükşehir Belediyesi nezdinde girişimde bulunarak bu toplantıyı iptal ettirmek istemiştir.

Çin Doğu Türkistanlı Müslümanlar'a sürekli zorluklar çıkarmaktadır. 2003 yılında Doğu Türkistanlılar'ın efsane lideri İsa Yusuf Alptekin'i anmak için düzenlenen etkinliklere katılmak için Türkiye'ye gelen Erkin Alptekin'in ülkeye

³²⁷ "Deprem Doğu Türkistan'ı Vurdu", **Yeni Şafak Gazetesi**, 25 Şubat 2003.

³²⁸ "Doğu Türkistan'a İhanet", **Tercüman Gazetesi**, Mart 2003.

³²⁹ "Çin Seddi Ankara'da", **Tercüman Gazetesi**, 13 Haziran 2003.

sokulmaması için Türk Dışışleri Bakanlığına yanlış bilgi verdiği ve Uzakdoğu Çin Masası bürokratları ve tüm konsoloslukları devreye soktuğu bildirildi. Görüşlerine başvurulana İsa Yusuf Alptekin'in Türkiye'de bulunan oğlu Arslan Alptekin uygulamayı doğrularak Dışışleri Bakanlığı Uzakdoğu Masası'nın elçilik ve konsolosluklara bir genelge ile liste göndererek bu listedeki isimlerin Türkiye'ye gelmesine engel çıkarılması istenmiştir. Alptekin, "Kendilerine terörist muamelesi yapılmaya çalışıldığını, BM'de Temsil Edilmeyen Milletler Genel Sekreterliğini yapan ve iki dönem de başkanlığını yapan ağabeyi Erkin Alptekin'in Avrupa'da büyük ağırlığı olduğunu, kendilerine yapılanı hak etmediklerini, Türk ve Müslüman olmanın adeta suç sayıldığı" ifadelerini kullandı.³³⁰ Erkin Alptekin'e vize verilmemesi büyük skandala yol açacağı gibi protestolara da neden olacaktır. Çin'in ayrıca dini bir merasimi ve sade bir anma toplantısını kurultay olarak dünyaya lanse ederek olaya siyasi bir mahiyet kazandırmaya çalışıldığını görmekteyiz.

1.9. Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'nin Kurulması ve Basındaki Yankıları:

Doğu Türkistan için 2004 yılı önemli bir dönüm noktasıdır. Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'nin kuruluşu gerek ulusal basında gerekse dış basında oldukça geniş yer bulmuş ve çok tartışılmıştır. 14 Eylül 2004 tarihinde Washington'da Doğu Türkistan temsilcileri bir araya gelerek Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti'ni ilan ettiler. Ancak hükümet ilan edilir edilmez ulusal basında Amerika'da kurulması gerekçesiyle keskin eleştiriler her kesimden gelmeye başladı. Gerek milliyetçi gerekse ulusalcı yayınlarıyla bilinen birçok basın organı tarafından sert eleştirilerin yöneltildiği Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti'nin Amerika'da kurulmuş olmasından dolayı dünyadaki süper güçler arasındaki mücadele ekseninde bir hamle olarak algılandığı hatta Çin'in kontrollü bir hamlesi olduğuna varan düşünceler ifade edildi.³³¹ Ancak bu düşüncelere karşı Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti sözcüsü ve Turizm Bakanı İsmail Cengiz gerek kamuoyunu aydınlatmak gerekse bu iddiaları gündeme getirenlere karşı Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti konulu yazdığı kitapta cevaplamıştır. Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti'nin ilan edilmesi ile Çin Halk

³³⁰ 'Doğu Türkistanlılar'a Terörist Muamelesi', 'Vakit Gazetesi', 17 Aralık 2003. '

³³¹ "Çin'e Karşı Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti", 'Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti', , Temmuz 2005, İstanbul, s. 8.

Cumhuriyeti kriz masaları oluşturarak Türkiye'ye üstü kapalı gözdağı verilmiştir. Türkiye ise sürgün hükümeti ile alakalarının olmadıklarını beyan ederek konuyu Amerika'ya havale ettikleri görülmektedir.

Aydınlık Dergisi kaynak belirtmediği haberinde Çin'in kukla bölge müftüsünün, "Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşayan halkın Çin'den ayrılmak istemediğini, halkın % 92'sinin Çin'in uyguladığı politikalardan memnun olduğunu ifade etmektedir"³³² haberine yer verdi. Aydınlık Dergisi, dünyada Türk devletlerinin varlığı realitesinden bahisle Doğu Türkistan'da da var olacağının belirtildiği yazıda bu varlığın ABD ve İsrail çıkarları gereği olduğu işaret edilmektedir. Sürgün hükümeti üyelerinin çoğunluğunun Türkiye'den olmasını gündeme getirerek, Türkiye'nin etkisinin bu gelişmeleri yönlendirdiğini, Türkiye'nin onaylamaması durumunda sürgün hükümetinin kurulamayacağı görüşleri dile getirildi. Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'nin kuruluşu karşısında sevinme ya da üzülmeye gibi bir ikilem içerisinde kalınmasının vurgulandığı yazıda bu durumun Doğu Türkistan'da yaşayan Türkleri nasıl etkileyeceği sorgulanmaktadır. Süper güç ABD'nin Irak'ı işgali, Türkiye'ye karşı Kuzey Irak ve diğer bölgesel meseleler karşısındaki güven vermeyen politikaları nedeniyle sürgün hükümeti kurulmasına göz yumması şüpheyle karşılanmıştır. Tüm bu gelişmeler ışığında ABD'nin Doğu Türkistan'ı özgürleştirme yerine yarın Çin ile ilişkilerini düzelttiğinde veya çıkarları gereği Doğu Türkistan'ı yem olarak atabileceği ihtimalini dile getirmiştir. Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'nde ömrünü bu davaya adanmış İsa Yusuf Alptekin'in oğlu Erkin ve Arslan Alptekin'in olmamasını da ayrıntı olarak vermiştir.

Türkiye'nin ABD ve Batı eksenli dış politikasının ele alındığı yazıda Avrasya'nın en büyük ülkesi Çin ile ilişkilerini tehlikeye düşürecek şekilde sürgündeki Doğu Türkistan Hükümeti'ne destek vermesinin, İstanbul ve Ankara'da basın toplantısı yaptırmasının yanlış olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca Rusya'daki Çeçen meselesi ile karşılaştırma yapılarak, gelecekte Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşayanların eylemleri nedeniyle Türkiye ile Çin ilişkilerinin gerileceğini iddia ettiler.³³³

³³² "Küresel Amerikan İmparatorluğu ve Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti", **Aydınlık Dergisi**, 3 Ekim 2004.

³³³ Özcan Büze, "Türkiye'nin İttifak Potansiyeline Dinamit", **Aydınlık Dergisi**, 3 Ekim 2004.

Dış politika ve uluslararası strateji uzmanlarının ABD politikası olduğunu ifade ettikleri sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'nin kurulmasının, ABD'nin Orta Asya'ya el attığı yorumlarına neden oldu. Gerek Büyük Ortadoğu Projesi, gerekse Arap Birliği toplantısına Çin'in davet edilmesinin zor günler geçiren ABD'nin Doğu Türkistan'ı koz olarak kullandığı iddia edilmektedir.

Yeniçağ Gazetesi haber yorumunda Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'nin sıkıntıya yol açacağını belirterek, Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Ankara Şube Başkanı Hayrullah Efendigil'in, "Bu girişimin Doğu Türkistan Türklerini zor durumda bırakabileceğini ifade ettiği açıklamasında, bu gelişmelerin kendi dışında Doğu Türkistan Türkleri'nin görüşlerine başvurulmadan meydana geldiğini belirtti.³³⁴

ABD parlamento üyeleri Ann Davis, DJ. Mc. Guira'nın desteklediği, Amerikan Parlamento Binası Capitol Hill'de ilan edilen Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti basına kapalı iki gün süren toplantı sonrasında ilan edildi. Hükümetin Amerikan "Voice Of America Radyosundan Uygurca yayın yapması bu gelişmelerin üzerindeki ABD gölgesini ortaya koyduğu iddialarını güçlendirmektedir.

Konuyu, "Doğu Türkistan Sürgünde Devlet Oldu" manşetiyle haber yapan Ortadoğu Gazetesi ise ABD Başkanı Bush'un onayıyla gizli yürütülen hazırlıklar neticesinde Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'nin ilan edildiğini, hükümet üyelerinin çoğunluğunun Uygurlar'dan oluştuğu bilgilerini verdi.³³⁵ ABD'nin bu hamlesinin Çin'i ve Orta Asya'yı kuşatma operasyonunun bir parçası olarak görüldüğü yorumlarına yer verildi.

Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'nin ABD güdümünde kurulduğu yorumlarının yanında bu hükümetin Türkiye'de kurulmasını istediklerini ancak konjonktürün bu hükümeti ABD'de kurmayı zorunlu kıldığı haber yorumları da basında yer aldı. Doğu Türkistan Hükümeti Turizm Bakanı İsmail Cengiz'in Vakit Gazetesi'ndeki röportajında, "Olayın içinde ABD'nin olmasının kendileri için sıkıntı olduğunu ancak ABD ile işbirliği yapmadıklarını, seslerini dünyaya daha güçlü

³³⁴ "Sürpriz Gelişme", **Yeniçağ Gazetesi**, 16 Temmuz 2004.

³³⁵ "Doğu Türkistan Sürgünde Devlet Oldu", **Ortadoğu Gazetesi**, 17 Eylül 2004.'

duyurabilmek için burada hükümetlerini ilan ettiklerini” belirtti.³³⁶ Cengiz’in röportajında, bağımsızlık ilanının Doğu Türkistan halkında bağımsızlık yolundaki umutları güçlendirdiği, uluslararası alanda gündeme gelmesine katkılarının olacağı yorumları yer aldı. Bağımsızlığın belli bedeller ödenerek elde edileceği ifadelerine yer verildi. Çin’in de Rusya gibi bir gün dağılacakını, buradaki birçok halkın da sonunda özgürlüğe kavuşacağı belirtildi. İsmail Cengiz, “İslam Dünyası’nın Filistin ve Irak meselelerinde olduğu gibi Doğu Türkistan meselesinde yeterli ilgiyi göstermediğini belirterek, Doğu Türkistanlılar’ın İslam’ın bayraktarlığını yaptığını, Çin’de İslam’ın yayılmasında katkıları olduğu” bilgilerini verdi. “Çin’de 120 milyon Müslüman’ın olmasında Doğu Türkistanlılar’ın katkıları büyüktür” dedi. İslam dünyasının duyarsızlığına bir sebep olarak coğrafi olarak uzak olmalarını gösterebileceklerini belirttiği röportajında İslam Dünyası’ndan bir İslam Konferansı’nda Dışişleri Bakanlığı seviyesinde temsil edilme isteklerini dile getirdi. Dünya İslam Birliği’nde üyelerinin bulunduğunu, sorunlarının dinlenmesi beklentilerinin olduğunu söyledi. Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti’nin gelecekte Çin’e karşı daha planlı bir mücadele içerisinde olacağı fikrinin işlendiği röportajda 1949 yılındaki Komünist Çin’in işgalinden sonra hemen hemen her dört yılda bir Çin’e karşı ayaklanmanın olduğu gerçeği ortadadır. Örneğin 1997’deki ayaklanma yaklaşık bir ay sürmüştür. Kurulan Doğu Türkistan Hükümeti’nin bağımsızlık mücadelesini daha da ileriye taşıyacağı ifadelerine yer verildi.

Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti’nin sözcüsü ve Turizm Bakanı İsmail Cengiz 22 Eylül 2004 tarihinde İstanbul’da Doğu Türkistan Hükümeti Cumhurbaşkanı Yardımcısı Abdulveli Can ve Sağlık Bakanı Reşide Gencer ile bir basın toplantısı düzenledi. Aydınlik Dergisi bu toplantıyı haber yaparak düzenlenen toplantı sonrasında Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti’nin sözcüsü ve Turizm Bakanı İsmail Cengiz ile bir röportaj yaptı. Röportajda Cengiz’in 1,5 milyarlık Çin’in batıya ilerleme durumunun gelecekte başta ABD ve diğer ülkeler için tehdit teşkil ettiğini, bu nedenle durdurulması yönündeki düşüncelerinin Amerikan çıkarlarına hizmet ettiği iddialarını gündeme taşıdı. Gazete Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti’nin ilan edilmesinin Çin’e karşı kapsamlı bir harekât olarak değerlendirdi.³³⁷ Röportajda, İsmail Cengiz, “Amerika’nın büyük bir ülke olduğunu, çıkarlarının nerede olduğunu çok iyi bildiğini bu uğurda herkesi kullanacağı”

³³⁶ Adem Özköse, “Bağımsızlık Can İster”, **Vakit Gazetesi**, 25 Eylül 2004.

³³⁷ “Doğu Türkistan Kukla Hükümetine Ev Sahipliği”, **Aydınlik Dergisi**, 26 Eylül 2004. ‘

düşüncelerine yer verdi. Ayrıca ABD'nin Çin'e karşı kapsamlı bir harekât başlattığını bunun Çin'e karşı terör ve sabotaj eylemlerinde ABD'nin rolü olduğu iddialarına yer verdi. Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'nin üyelerinin çoğunluğunun Avrupa'da yaşayan Erkin Alptekin ve arkadaşları yerine Türkiye'deki Doğu Türkistanlılar'dan oluşmasını Amerikan güdümü ve Türkiye-Çin ilişkilerini sabote etmeye yönelik olarak değerlendirdi. Çin'in buna karşılık Türkiye karşıtı eylemlere ve oluşumlara destek verebileceği iddialarını gündeme taşıyarak Türkiye'deki yetkililerin Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti ilan konusunda İçişleri Bakanlığı'nı işaret ettiklerini iddia etti.

Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti sözcüsü ve Turizm Bakanı İsmail Cengiz Aydınlık Dergisi'nin hükümet hakkındaki iddialarına ve yorumlarına cevap olarak derginin Genel Yayın Yönetmeni ve Ulusal TV Bşk. Yrd. Adnan Akfırat'a gönderdiği cevap yazısı basında yer almıştır. Cengiz, adı geçen derginin haberlerine saygılı olduklarını belirtmekle birlikte bazı hususları açıklığa kavuşturmak için;

Öncelikle, ‘‘Hükümetlerinin mandacı olmadığını, ABD ile resmi bağlarının olmadığını, hükümet ilan sonrasında enformasyon için bazı Amerikalılar'ın isimlerinin verilmesini, Amerikan kamuoyunun desteğini almayı amaçladığını’’ söyledi. ABD'yi nasıl hükümetin dışında tutacakları sorusuna cevap olarak; ‘‘Hükümet olarak güdümlü olmadıklarını, hiçbir hür dünya ülkesini dışımızda tutmak veya içimize almak gibi özel bir düşüncelerinin bulunmadığını’’ ifade etti. ABD'nin karşılık beklemeden yardım yapmayacağı şeklindeki soruya ise, ‘‘Hiçbir ülkenin karşılıksız başka bir ülkeye destek vermeyeceğini, Hükümetlerinin, başta ABD olmak üzere, Rusya, Tayvan ve diğer ülkelerin beklentilerinin farkında olduklarını belirterek Doğu Türkistanlılar'ın hür dünyadaki desteğe ihtiyaçları olduğunu’’ ifade etti.³³⁸ Çin'in uzak hedefleri noktasında önce batıya açılan kapısı Doğu Türkistan'ı asimile ederek, ardından bağımsızlığa kavuşan Türk Cumhuriyetlerini işgal ederek ön Asya'ya, oradan Türkiye'yi kullanarak batıya hükmetme şeklinde özetlenecek dünya hâkimiyeti politikasının tüm dünyayı tehdit ettiği sonucunu çıkarabiliriz. Bu nokta Doğu Türkistan meselesini dünya kamuoyu açısından daha hassas kılmaktadır.

³³⁸ İsmail Cengiz, ‘‘Hükümet Hakkındaki Özel Açıklamalar’’, **Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti**, Temmuz 2005, İstanbul, s. 35- 41.

Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti ilanı konusunda basında birçok soruyu da beraberinde getirmiş ve gündem oluşturmıştır. Erzurum Anadolu Haber Gazetesi'nden Kenan Biliz,'in, ‘‘Çin gelecekte ABD ile anlaşır, aralarındaki sorun çözülürse Sürgün Hükümeti Doğu Türkistanlılar'ı Çin'in önüne yem olarak atmayacak mı? şeklindeki sorusuna cevaben İsmail Cengiz, ‘‘Doğru bir teşhis olmakla beraber Doğu Türkistanlılar'ın daha önce de 1933, 1944 ve 1946'da aynı ihanetleri yaşadığını, kurulan hükümetlere destek veren Rusya'nın daha sonra Çin ile anlaşarak hükümetlerini yıktığını belirterek, hükümet olarak bu gerçekler ışığında hareket edeceklerini, yem olarak kullanılmaya izin vermeyeceklerini, hür dünyadan BM'den insan hakları ilkeleri çerçevesinde haklarının iadesini isteyeceklerini’’ ifade etti.³³⁹

Aydınlık Dergisi'nde, ‘‘ Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'nin CIA tarafından kurdurulduğu, hükümet üyelerinin ABD'de yaşamalarını Türkiye-Çin ilişkilerini sabote etmeye yönelik’’ yorumu karşısında; Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'nin sadece ABD'de kurulduğunu, bunun dışında bir bağlantılarının olmadığını CIA etkisinin ima edilmesinin son derece yakışsız olduğu ifadelerine yer verildi. Bu tür bakış açısının ideolojik ve önyargılı olduğunu görmekteyiz. Hükümette yer alan Bakanların herhangi bir gayri milli güç tarafından atanmadığı, demokratik seçimle görev verildiği sonucunu çıkarabiliriz. Türk Çin ilişkilerinin seyrinin de her alanda Türkiye aleyhine olduğu da bir realitedir. Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'nin Ankara'da açıklama yapması, tıpkı Çeçenler 'in Moskova Metrosu'na saldırıları benzeri Pekin'de gerçekleştirilmesi muhtemel eylemler ortaya atılarak Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti korku unsuru olarak gösterilmeye çalışılmaktadır. Haklarının uluslararası çerçevede demokratik yöntemlerle aranacağını, gerekirse Pekin ile görüşebilecekleri ifadeleri şiddetten uzak, diyaloga açık olduklarını göstermektedir.

Doğu Türkistan sivil toplum kuruluşları ve Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'ne yurt içinde ilgi devam etmektedir. Siyasi parti yetkilileri ve sivil toplum kuruluşlarının destek ve ilgileri basında haber olarak yer almaktadır. Büyük Birlik Partisi Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'ni ziyaret ederek Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti üyeleriyle bir

³³⁹ İsmail Cengiz, ‘‘Hükümet Hakkındaki Özel Açıklamalar’’, **Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti**, Temmuz 2005, İstanbul, s. 36.

görüşme gerçekleştirdi.³⁴⁰ Dünyada büyük Türk birliğinin kurulduğunu herkesin göreceğini ifade ederek atalarımızın at koşturduğu bozkırlarda el ele birlikte yaşamanın özlemini dile getirdi.

Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti ilanı Doğu Türkistan meselesi açısından dönüm noktasıdır. Uzun yıllar Çin'e karşı mücadele eden Doğu Türkistanlılar'ın hükümet ilan etmesiyle bu mücadeleyi bir adım öne taşıdıkları ortadadır. Ancak iki kutuplu dünyada bu hamlenin bir Amerikan projesi olduğu Çin'e yönelik bir hamle olduğu düşüncesi öncelikle ideolojik bakış açısını ortaya koymaktadır. ABD'nin etkisinin tamamen gözardı edilemeyeceği ancak bir halkın mücadelesinin ABD projesi olarak nitelendirmenin haksızlık olacağını ifade etmeliyiz. Ancak ABD çıkarları gereği bu gelişmeyi desteklemekten de geri durmamıştır. İsa Yusuf Alptekin'in de Türkiye'de hükümet ilan etmek istediğini hatırlayacak olursak bu gelişmeyi Doğu Türkistan mücadelesinde önemli bir dönüm noktası olarak niteleyebiliriz. Doğu Türkistan mücadelesini sekteye uğratmak için Rusya'daki Çeçen eylemlerine gönderme yapılması meseleyi sulandırmak ve mahkum etmeye yönelik olduğunu söyleyebiliriz.

Yalova'da düzenlenen ‘‘Kültür Coğrafyamız ve Doğu Türkistan’’ konulu panelde Doğu Türkistan'ın önde gelen liderleri dünyadan ve Türkiye'den yardım istedi. Panelde konuşan Doğu Türkistan Parlamentosu Başbakan Yardımcısı Hızırбек Gayretullah, ‘‘ Doğu Türkistan'da yaşayan 35 milyon Türk, dünyadaki 255 milyon Türk soydaşından acil yardım bekliyor’’ dedi. Panelde bir konuşma yapan Doğu Türkistan Parlamentosu Hükümet sözcüsü İsmail Cengiz, ‘‘Nerede Türk varsa orada tüm Türkler olmalıdır, Çin baskısına karşı destek istiyoruz. Bir buçuk milyarlık insan selinin esareti altında yaşıyoruz, orada baskıdan söz etmiyoruz, tam manasıyla bir soykırım var, önceleri yüzde 90'ı Türk olan topraklarda Türkler'i ancak başındaki dopgadan tanıyabiliyoruz’’ dedi. Panelin bir diğer konuşmacısı Doğu Türkistan Parlamento Başkanı Sultan Mahmut Kaşgarlı, ‘‘Kendi dilimizde eğitim yapamıyoruz, Çin bunu sadece bize değil tüm Türk boylarına yapıyor’’ diyerek Çin'in kültürel asimilasyon politikasına dur denilmesi gerektiğini vurguladı.³⁴¹ Panelde özellikle Doğu Türkistan'daki asimilasyon ve baskı politikaları üzerinde duruldu. Doğu Türkistan'daki asimilasyon ve baskı politikaları ve buna karşı

³⁴⁰ ‘‘Vatanı Bölmeye Kimsenin Gücü Yetmez’’, **Türkiye Gazetesi**, 12 Haziran 2005.

³⁴¹ ‘‘Soykırıma Uğruyoruz’’, **Bursa Hâkimiyet Gazetesi**, 19 Temmuz 2005.

izlenecek politikalar hakkında bilgi verildi. Çin gibi dünyanın yoğun nüfuslu bir coğrafyasında kültürel ve siyasi yönleriyle baskın olan bir devletin azınlık uluslardan özellikle Türkleri asimile etmeye çalışmaları karşısında milli duyarlılık gösterilemediği noktasında panelde önemli düşünceler dile getirildi.

Yalova'da düzenlenen ‘‘Kültür Coğrafyamız ve Doğu Türkistan’’ konulu konferans basında yer almıştır. Konferansta konuşma yapan Sürgündeki Doğu Türkistan Parlamentosu Başbakan Yardımcısı Hızırbek Gayretullah, Türkiye’deki herkesten, İslam âleminde Doğu Türkistan’da yaşayan esaret altındaki Türkler için yardım talep etti.³⁴² Yalova’da kısa adı YAFEM olan Yalova Folklor Eğitim Merkezi tarafından organize edilen Türk Boyları Kültür Şöleni’nde düzenlenen panelde Doğu Türkistan Parlamentosu üyeleri de bulundular. Panelde Doğu Türkistan’ın sürgündeki liderlerinden Cumhurbaşkanı Ahmet İgemberdi, Doğu Türkistan Meclis Başkanı Prof. Dr. Sultan Kaşgarlı, Meclis Başkan Yardımcısı Hızırbek Gayretullah ve Hükümet Sözcüsü İsmail Cengiz katıldı. Doğu Türkistan meselesi üzerine Türkiye’deki Doğu Türkistan sivil toplum örgütleri ve Sürgündeki Doğu Türkistan Parlamentosu yetkilileri şölende çeşitli konuşmalar yaptılar. Çin bu şölenin yapılmaması için çeşitli baskılar yapmaya çalıştı. Ancak baskılara rağmen Türk Boyları Kültür Şöleni ve Doğu Türkistan konulu panel yapıldı.³⁴³ Çin buradaki konferansı ve paneli iptal ettiremeyince bari Doğu Türkistan Parlamentosu ifadesinin kullanılmaması, Doğu Türkistan bayrağı asılmaması gibi isteklerde bulunmuş ancak bu istek yerine getirilmemiştir. Şölende düzenlenen söyleşide Doğu Türkistan kültürü ve Doğu Türkistan’da yaşanan sorunlar dile getirildi. Şölende konuşan Trakya Üniversitesi öğretim üyesi ve Doğu Türkistan Meclis başkanı Prof. Dr. Sultan Kaşgarlı üniversitelerde Uygur Türkçesi’nin yasaklanmasının kültürel kimliğe ve kültüre yönelik bir saldırı olarak nitelendirdi. Uygulamanın Çin Anayasasına ve uluslararası hukuka aykırı olduğu ifadelerini kullandı.

Türk Dünyası İnsan Hakları Derneği’nin Ankara’da düzenlediği sempozyumda Türk Dünyasındaki insan hakları ihlalleri gündeme geldi. Konferans ulusal basında yer aldı. 10 Aralık İnsan Hakları Günü dolayısıyla düzenlenen sempozyumda konuşmacılar dünyada en çok insan hakları ihlallerinin Türk dünyasında gerçekleştiğini ifade ettiler. Sempozyum’ da konuşan Prof. Dr. Özcan

³⁴² ‘‘Özgürlük İstediler’’, **Haberci Gazetesi**, 19 Temmuz 2005.

³⁴³ ‘‘Çin’in Korkusu YAFEM’’, **Bölge Gazetesi**, 15 Temmuz 2005.

Yeniçeri, “Çin’in Doğu Türkistan’da Uygur Türkeri’ne reva gördüğü muamelenin insan haklarının insanların değil güçlülerin hakkı olduğunun göstergesidir” ifadelerini kullandı. Yrd. Doç. Dr. Erkin Emet, “Çin politikaları nedeniyle son 50 yılda Doğu Türkistan üzerinde baskıların arttığını, ekonomik kaynaklarının Çin tarafından sömürüldüğünü” belirtti.³⁴⁴ Sempozyum Türk dünyasındaki insan hakları ihlalleri, özellikle yıllardır sistematik şekilde Doğu Türkistan’daki insan hakları ihlalleri konusu gündeme geldi.

Türkiye’de Doğu Türkistanlılar tarafından kurulan çok sayıda dernek ve sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Bu dernek ve sivil toplum kuruluşlarının sayısı zaman içinde ihtiyaç duyulması üzerine yenilerinin kurulmasıyla artmaktadır. Bu derneklerden biri de Kayseri’de deneyimli gazeteci Abdülmecit Avşar tarafından kurulan Bağımsız Doğu Türkistanlılar Derneği’dir.³⁴⁵ Doğu Türkistan davasının gidişatı noktasında görülen eksiklikleri ve yanlışlıkları gidermek amacıyla yeni bir sivil oluşuma gidildiği ifadelerine yer verildi. Birlik yöneticileri Doğu Türkistan davası yolunda gördükleri boşluğu doldurarak davaya ivme kazandırmayı hedeflediklerini beyan ettiler.

Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği üyeleri, Çin Hükümeti’nin Sincan Uygur Özerk Bölgesi’nde halka yönelik baskıyı protesto ederek Çin Büyükelçiliği önüne siyah çelenk bıraktı. Elllerinde “Çin Göçüne Son” ve “Soykırımın Yeni Adı AIDS” yazılı dövizler taşıyan bir grup, öğle saatlerinde Çin Büyükelçiliği önünde toplanarak, Çin Hükümeti aleyhine sloganlar attı. Türk Eğitim Sen [Genel Başkanı](#) Şuayip Özcan’ın da katıldığı eylemde Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Ankara Şube Başkanı Hayrullah Efendigil basın açıklaması yaptı. Efendigil, “1 Ekim 1949 yılı, Doğu Türkistan Cumhuriyeti’nin Komünist Çin Hükümeti ordularınca işgal edilişi ve aynı zamanda Çin Komünist Partisi’nin de kuruluşunun yıl dönümüdür” dedi. Efendigil, “Komünist Çin Hükümeti, Doğu Türkistan’da 1949 yılından beri sistematik bir biçimde uygulamakta olduğu soykırım ve asimilasyon politikasını 11 Eylül’de ABD’de yaşanan terör saldırıları bahanesiyle meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Doğu Türkistan halkının en doğal hakkı olan sosyo-ekonomik istek ve talepleri, terörün bir parçası gibi gösterilerek 16-45 yaş arası gençler potansiyel suçlu muamelesine tabi tutulmaktadır. Mahkemelerde savunma

³⁴⁴ “Dünyanın Her Köşesi’nde İnsan Hakları İhlali Konusunda Görüş Birliğine Varılan Tek Milletin Türkler Olduğu Konusunda Görüş Birliğine Varıldı”, **İstiklal Gazetesi**, Ocak 2007.

³⁴⁵ “Bağımsız Doğu Türkistanlılar Derneği Kuruldu”, **İstiklal Gazetesi**, Ocak 2007.

hakkı dahi verilmemekte, yargısız infazla cezaevlerine gönderilerek akıbetlerinden [haber](#) alınamamaktadır. Çin anayasasına göre, özerkliğe sahip bölgelerde eğitim ve öğretim ana dillerinde yapılır” maddesine aykırı olarak Doğu Türkistan'daki üniversitelerde Uygurca eğitimi tamamen ortadan kaldırılmış, üniversitelerde görev yapan Uygur eğitim görevlileri de zorunlu emekli edilerek yerine Çinliler yerleştirilmektedir” dedi.³⁴⁶ Bu uygulamanın ilk ve orta öğretim kademelerine indirilmesi çalışmaları hız kazanmış ve böylece Uygur dilini yok ederek bir milleti yok etmeyi amaçlamaktadır. Açıklamanın ardından Efendigil ve dernek üyeleri, beraberlerinde getirdikleri siyah çelengi Çin Büyükelçiliği önüne bıraktılar.

5 Şubat 1997 Gulca olaylarının 10. yıldönümü ve 5 Ocak 2007 tarihinde 18 Doğu Türkistanlının katledilmesi nedeni ile Çin'in Ankara Büyük Elçiliği önünde protesto gösterisi düzenlendi. Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Genel merkezi Ankara şubesinin organize ettiği protesto gösterisine başta Doğu Türkistanlılar olmak üzere, Türk Dayanışma Konseyi, Türk-Kamu Sen, siyasi parti temsilcilikleri, sivil toplum örgütleri, üniversite görevlileri ve öğrencileri katıldı.³⁴⁷ Çin'in Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlalleri, 5 Şubat 1997 olayları nedeni ile protesto edildi. Son olarak 5 Ocak 2007 günü 18 Doğu Türkistanlının şehit edilmesi kınandı. Yapılan basın açıklaması ile dünya kamuoyu duyarlı olmaya çağrıldı. Protesto esnasında, Doğu Türkistan'da uygulanan idamlar, aile planlaması gibi insan hakları ihlallerini temsilen, "Çocuk Katili Çin" "Katil Çin" yazılı sembolik siyah tabut bırakıldı.

Çin Büyükelçiliği'ni protesto haberleri ulusal gazetelerden Vatan gazetesinde de yer almıştır. Büyükelçilik binası önüne gelen dernek üyeleri, Çin hükümeti aleyhinde sloganlar attılar. Burada basın açıklamasını okuyan dernek başkanı Seyit Tümtürk, 5 Şubat 1997'de Gulca olaylarının üzerinden 10 yıl geçtiğini söyledi. Çin'in aradan geçen zamanda "Uygur halkını yeryüzünden silmeye" çalıştığını, bunun için "akla gelmeyecek her türlü yöntemi" kullandığını ifade eden Tümtürk, "5 Ocak 2007'de Çinli askerlerce ablukaya alınan 50 Doğu Türkistanlıdan 18'inin öldürüldüğünü, 17'sinin de tutuklandığını” belirtti. Tümtürk, "Çin'in baskısıyla Doğu Türkistanlıların terörist ilan edildiğini ifade ederek, bu baskıların sona erdirilmesi için dünya

³⁴⁶ "Çin Büyükelçiliğine Siyah Çelenk", **Hürriyet Gazetesi**, 01.10.2007, <http://www.hurriyet.com.tr/cin-buyukelciligine-siyah-celenk-7399689>

³⁴⁷ "Şehitlerimiz İçin Hatim", **Gökbayrak Dergisi**, Ocak-Şubat 2007, 75. Sayı, http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=44&sid=899

kamuoyundan yardım istediklerini’’ belirtti.³⁴⁸ Gulca olayları üzerinden yıllar geçmesine rağmen Doğu Türkistanlılar üzerinde uzun süre iz bırakan etki yapmıştır. Türkiye’de bulunan Doğu Türkistan dernekleri ve sivil toplum kuruluşları da destek vermektedir.

Doğu Türkistan meselesi üzerine akademik çalışmalar, sempozyum, panel ve bilimsel etkinlikler ulusal basında yer almaktadır. İstanbul Vefa Anadolu Lisesi Konferans Salonunda gerçekleştirilen konferansa ülkemizdeki üniversitelerden akademisyenler, bilim adamları katıldı. Konferansta akademisyenler ve bilim adamları sundukları tebliğlerde Kaşgarlı Mahmud hakkında bilgi verildi.³⁴⁹ Ayrıca Doğu Türkistan önderlerinden İsa Yusuf Alptekin’in ölüm yıldönümü münasebetiyle hayatı ve mücadelesi hakkında bilgiler verildi. Doğu Türkistan sorunu dile getirilerek sorunun Türk milleti açısından önemi üzerinde duruldu.

Çinin başkenti Pekinde yapılacak olan 2008 Yaz Olimpiyatlarının Doğu Türkistan’daki insan hakları ihlalleri nedeniyle protesto edilmesi basında geniş yer bulmuştur. Çin’in Ankara büyükelçiliği önünde Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Ankara şubesi ve bazı sivil toplum kuruluşları tarafından protesto eylemi düzenlendi. 16 Ağustos 2007 tarihinde yapılan basın açıklamasında Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Ankara Şube Başkanı Hayrullah Efendigil Komünist Çin hükümetinin esareti altında tuttuğu başta Doğu Türkistan olmak üzere Tibet ve İç Moğolistan’a uygulamakta olduğu insanlık dışı zulüm ve işkencelere dikkat çekmiştir.³⁵⁰ Doğu Türkistan halkına uygulanan asimilasyona rağmen barış, dostluk ve kardeşlik ifade eden olimpiyat oyunlarının Çin’de yapılacak olmasının yanlış olduğunu vurguladı. İnsan haklarına inananları 2008 Pekin olimpiyatlarını boykot etmeye çağırdı. Basın açıklamasının ardından Çin’in Ankara büyükelçiliğinin kapısına siyah çelenk bırakıldı.

Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği’nin 11 Kasım 2007 tarihinde Ankara Ticaret Odası Konferans Salonu’nda ‘‘12 Kasım 1933 ve 12 Kasım 1944’’ yıllarında kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyetleri konulu panel düzenlendi. Panel

³⁴⁸ ‘‘Çin Büyükelçiliği Önünde Protesto Eylemi’’, **Vatan Gazetesi**, 5.02.2007, <http://www.gazetevatan.com/cin-buyukelciligi-onunde-protesto-eylemi-107134-gundem/>

³⁴⁹ **İstiklal Gazetesi**, Ocak 2007, ‘‘Doğumunun 1000. Yılında Kaşgarlı Mahmut ve Doğu Türkistan Sempozyumu’’, s. 11

³⁵⁰ ‘‘Doğu Türkistan’dan Haberler’’, **Gökbayrak Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2007, http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=47&sid=930

ulusal basında ve yerel gazetelerde haber olarak yer aldı. Panele Dünya Uygur Kurultayı Başkan Yardımcısı Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Seyit Tümtürk, Bilkent Üniversitesi'nden Hasan Ali Karasar, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Öğretim üyesi Dr. Erkin Emet ve Ali Merthan Dünder katıldı. Panelde, uluslararası alanda Doğu Türkistan mücadelesi ve Japonya, Türk-Çin ilişkileri konusunda bilgi verildi.³⁵¹ Panele siyasi parti yöneticileri, sivil toplum kuruluşu yetkilileri, sendika ve dernek başkanı ve üyeleri katıldılar. Katılımın farklı sivil toplum kuruluşları, dernek yöneticileri ve üyeleri ile sendika yönetici ve üyeleri seviyesinde olması Doğu Türkistan meselesinin farklı sosyal, kültürel, siyasi ve meslek gurupları tarafından gündeme getirilmesi açısından önemlidir.

Doğu Türkistan Maarif ve Yardımlaşma Derneği üyelerinin Vakit Gazetesi'ni ziyaretinde Doğu Türkistan'daki Çin zulmü ve Doğu Türkistan'daki Müslüman Türkler'e yönelik İslam'dan uzaklaştırma politikaları ele alındı. 18 yaşından küçükler cami yasağı, dini eğitim ve ibadetlere sınırlama getiren uygulamalardan örnekler verilerek, dini ve kültürel erozyonu hızlandırmak için her yola başvurulduğu ifade edildi. Dernek yöneticileri Doğu Türkistanlıları tek çatı altında toplamak için Doğu Türkistan Maarif ve Dayanışma Derneği'ni kurduklarını belirterek yaşadıkları sıkıntıları anlattılar. Doğu Türkistan Maarif ve Dayanışma Derneği Başkan Yardımcısı Alimcan Ataullah, "Her yerde barlar açılıyor, kızlarımızın akılları çeliniyor" diyerek kültürel ve dini baskının had safhada olduğunu vurguladı. 11 Eylül saldırıları sonrasında baskıların daha da arttığını ifade ettiği konuşmasında, camilerde namaz kısıtlaması gibi örneklerle baskı ve asimilasyonun boyutlarını anlattı.³⁵² Doğu Türkistan'daki baskıları, namazlara kısıtlama, camilere başka mahallerde oturanların girmesi yasağı yani herkesin bulunduğu mahallede namaz kılması zorunluluğu, 18 yaşından küçüklerin camilere gitmesinin yasaklanması ve ezanların sadece başkentte hoparlörden okunması gibi yasaklar ifade edildi. Ancak tüm bu baskı ve asimilasyon politikalarına rağmen Doğu Türkistan halkının dini ve kültürel değerlerine sahip çıktığı görülmektedir.

2008 yılı Doğu Türkistan için dönüm noktasıdır. 2008 Pekin Olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapmaktadır. Zira Çin olimpiyatlarını dünyaya açılmak için fırsat olarak görmektedir. 7 yıl gibi bir süre hazırlık yaparak 45 milyar dolar masrafta

³⁵¹ "Dernekten Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, Kasım-Aralık 2007, Sayı:80, Yıl:14, s. 29.

³⁵² "Doğu Türkistanlı Müslümanlara Çin Zulmü", **Gökbayrak Dergisi**, Kasım-Aralık 2007, Sayı:80, Yıl:14, s.31.

bulundu.³⁵³ 1978 yılından beri komünizmden taviz vermeden piyasa ekonomisi sistemini geliştirerek ekonomik başarılar elde etti. Bu başarıları olimpiyatlar sayesinde dünyaya sergilemeyi amaçlıyor. Ancak çevre, insan hakları ihlalleri ve demokrasi gibi birçok alanda eleştirilere maruz kalan Çin olimpiyatlar sayesinde imajını düzeltmeye, sosyal sorunları gölgelemeye ve milliyetçilik duygularını beslemeye çalışmaktadır. Olimpiyat Oyunları öncesinde Çin'i en çok endişelendiren güvenlik sorunları oldu. Sincan'da Olimpiyat Oyunları açılış töreninde düzenlenen bombalı saldırı büyük paniğe neden oldu. Bu nedenle güvenlik önlemlerini oldukça arttırdı. Olimpiyat Oyunları hazırlıkları sırasında dünya gündemi Çin'in azınlık sorunlarına yoğunlaştı. Tibet Ayaklanması başta olmak üzere Han Çinlileri ve Müslüman Türkler'in yaşadığı Sincan Uygur Özerk Bölgesi insan hakları ihlallerinin en fazla olduğu bölgelerdir. Çin Doğu Türkistan İslam Hareketi'nin merkezi olması açısından nüfus ve coğrafi olarak Çin'in büyük kısmını oluşturan Sincan'a odaklandı. 2008 Ocak ayında düzenlenen operasyonlar sonunda çok sayıda Uygur Türkü idam edildi. Sincan ve Tibet'teki olaylar nedeniyle güvenlik kontrolleri daha da arttırıldı.

2008 Pekin Olimpiyatları öncesi Doğu Türkistan sivil toplum örgütleri ve dernekleri tarafından bölgedeki insan hakları ihlalleri baskı, şiddet ve işgal kınandı. Doğu Türkistan teşkilatlarının oluşturduğu Doğu Türkistan Platformu Çin'in 2008 Pekin Yaz Olimpiyatlarına ev sahipliği yapmasını kınadı. Kınamalara gerekçe olarak; Çin'in başta Doğu Türkistan olmak üzere Tibet ve İç Moğolistan'daki halklara uyguladığı zulümler, baskı ve asimilasyonlar gösterildi. Çin'in yıllarca işgal altında tuttuğu masum halkı sindirme politikalarıyla yok ederek emperyalist emellerini gerçekleştirmeye çalıştığı belirtildi. Doğu Türkistan Platformu tarafından yapılan basın açıklamasında; "Sporda barışı, kardeşliği ve dostluğu simgeleyen olimpiyatlar gibi büyük bir organizasyonun Çin tarafından yapılmasının düşündürücü olduğu belirtildi. Konuyla ilgili bir diğer husus ise olimpiyat ruhuna aykırı olarak insan hakları ihlalleri noktasında sabıkalı olan politikaları günümüze kadar artarak devam Çin'de olimpiyatların yapılmasının başta 35 milyon Doğu Türkistan halkı olmak üzere Tibet ve İç Moğolistan'da yaşayan milyonlarca insanı endişeye sevk ettiği belirtildi. Bu vahşete seyirci kalmanın bu suçları işleyenler kadar sorumlu olduğu ifade edildi.³⁵⁴ Görüldüğü üzere Doğu Türkistan sivil toplum kuruluşları ve dernekleri uluslararası alanda yükselmeye çalışan Çin'in olimpiyatlar gibi

³⁵³ "2008 Olimpiyat Oyunları", **Stratejik Analiz Dergisi**, Cilt 9, Sayı: 101, Eylül 2008.

³⁵⁴ "İşgalci Çin'e Boykot Çağrısı", **Hürriyet Gazetesi**, 5 Nisan 2008.

uluslararası organizasyonları kullanmaya çalıştığını, ancak dünyanın Çin işgalindeki başta Doğu Türkistan olmak üzere Tibet ve İç Moğolistan topraklarındaki gayri insani uygulamaları gündeme getirmektedir.

Pekin yönetimi Müslüman Uygurlar'ın yaşadığı Doğu Türkistan ve Tibet'e terörle mücadele adı altında yoğun baskı uygulamaktadır. Tibetli rahiplerin ayaklanması dünyada manşetlere çıkarken, Uygurlar medyada yer bulamamaktadır, çünkü Dalay Lama gibi egzotik liderleri olmadığını düşünüyorlar. Tibet'te keşişlerin önderliğinde başlayan ayaklanma sonrası 100 kişinin öldürölüp yüzlercesinin hapsedildiğı, Doğu Türkistan'da ise daha ağır baskıların olduğı bilgileri yer aldı. Çin'e bağı bölgesel hükümet bir ay önce bir Çin uçağıının havaya uçurulmasının son anda önlendiğı iddia edilerek iki Uygur'un tutuklandığını, bunların olimpiyatları sabote etmek istedikleri iddia edildi. Ancak Çin'in olimpiyatların güvenliğini bahane ederek Doğu Türkistan'daki baskıyı arttırmayı hedeflediğı belirtildi. İstanbul'daki Doğu Türkistan Vakfı Genel Başkanı Hamit Göktürk bu iddiayı doğrulayarak Uygurlar'a yönelik uygulamaların bununla sınırlı olmadığı, Pekin ve Şangay'da da olimpiik temizlik yapıldığını belirtti. Uygur restoranlarının kapatıldığı, Doğu Türkistan'a gelen yabancı basın mensuplarının bölgeye sokulmadığı böylece Uygur Kültürü ile tanışılmasının önlendiğini belirtti. Göktürk'e göre Çin yönetimi dünyayı aldatmak amacıyla olimpiyatlara ev sahipliğı yaptığını, bu yolla Uygur, Tibet ve Moğol halklarına karşı yürütölen devlet terörünü meşrulaştırmaya çalıştığını ifade etti.³⁵⁵ Bilindiğı üzere ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrası "terörle küresel mücadele" doktrinine destek veren Çin Uygurlar üzerindeki baskılarını haklı çıkarmaya çalışmaktadır. ABD'de tutuklanan Uygurlar'ın Guantanamo'da hapsedilmesi, Çin ile istihbarat paylaşımı bu ilişkinin en önemli kanıtları olarak gösterilebilir.

Çin'in Doğu Türkistanlı 600 kadını tutuklaması Türkiye'deki insan hakları örgütleri tarafından protesto edildi. Mazlumlar İçin Dayanışma Derneğı (MAZLUMDER) İstanbul şubesi tarafından Çin Başkonsolosluğu önünde protesto gösterisi düzenlendi. Çeşitli dövizlerin taşındığı, Çin'in baskılarını kınayan sloganların atıldığı eylem MAZLUMDER İstanbul Şube Başkanı Aydın Küçük' ün, "1949'dan beri Doğu Türkistan'da devam eden asimilasyon politikalarının artarak devam ettiğini" belirttiğı konuşmasında, Çin yönetiminin uygulamalarını protesto

³⁵⁵ "Dalay Lama'ları Yok", **Hürriyet Gazetesi**, 5 Nisan 2008.

eden kadınların tutuklamasının kabul edilemez olduğunu” ifade etti.³⁵⁶ Doğu Türkistan Maarif ve Dayanışma Derneği Genel Sekreteri Abdullah Er’in, Çin’e ambargo uygulanması talebinde bulunduğu eylemde Doğu Türkistan’daki uygulamalar dövizler ve sloganlarla protesto edildi.

Çin’in Doğu Türkistan’daki asimilasyon ve baskı politikası sadece siyasi alanda uygulanmıyor. Demografik yapıyı değiştirerek Doğu Türkistan’da nüfus üstünlüğü de sağlama amacıyla bölgede sistemli kürtaj yapmaktadır. Konuyla ilgili olarak Doğu Türkistan Hükümetinin Başbakan Yardımcısı Hızırбек Gayretullah, “Çin’in Doğu Türkistan’da kadınları kürtaja zorladığını” ifade etti. İkiden fazla doğum yapan ailelerin yüksek para cezasına çarptırıldığını vurgulayan Hızırбек Gayretullah, “Çin, Doğu Türkistan’da nüfusun artmasını istemiyor. Hastanede doğum yapan, Doğu Türkistanlı ailelerin bebeklerini başlarına ispiro enjekte ederek öldürüyor” dedi.³⁵⁷ Çin’in asıl korkusu, anayasasındaki ‘Nüfusu on milyonu geçen bölgelere otonomi hakkı verilir’ ibaresinden kaynaklanıyor. Nüfusu 35 milyon olan Doğu Türkistan’ı dünyaya 10 milyon olarak yansıtıyor. Çin aslen Müslüman olan Kazak, Türkmen ve Uygur nüfusunu ayrı ayrı değerlendiriyor. Konuyla ilgili olarak Sürgündeki Doğu Türkistan Hükümeti Başbakan Yardımcısı Hızırбек Gayretullah, Doğu Türkistan Cumhuriyeti’nin Çin tarafından yıkıldığını ifade ederek, ‘Çin Doğu Türkistan’a ‘Sincan’ adını verdi. Sincan kelime anlamıyla ‘Yeni kazanılan toprak’ anlamına geliyor’ diye konuştu. Çin’in Doğu Türkistan’da 250 yıldır uyguladığı asimilasyon politikaları sonucu 3,5 milyon kişinin değişik ülkelere göç ettiği gerçeğinden hareketle ülkesinin insan haklarına saygılı olduğunu ileri sürerek olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapacak olan Çin’in Doğu Türkistan’ın haklarını iade etmesi gerektiği insan hakları savunucuları tarafından dile getirilmektedir.

Pekin’de 2008 yılında düzenlenen olimpiyatlar öncesi Uygurlar’ın protestoları ulusal basında geniş yer bulmuştur. Olimpiyat ateşinin dünyayı dolaştıktan sonra Çin’e varması, dünyada olimpiyatların dostluk ve kardeşliği simgelemesi düşüncesi başta Doğu Türkistan, İç Moğolistan, Tibet sorunları nedeniyle Çin’i insan hakları alanında en çok zorlayan meselelerdir. Bu nedenle olimpiyatlar öncesi Çin protestoları ulusal basında gündemi belirlemektedir. Bir duyuru ile başlayan Doğu Türkistan’daki hak ihlallerini kınayan eylemler

³⁵⁶ “Çin’in Mahkûm Ettiği 600 Kadın İçin Eylem”, **Hürriyet Gazetesi**, 22 Nisan 2008.

³⁵⁷ “Çin’den Doğu Türkistanlı Bebeklere İspirtolu Ölüm”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 10 Nisan 2008.

Sultanahmet'te devam etti.³⁵⁸ Protestolarda Çin aleyhine sloganlar atıldı, Doğu Türkistan'da yapılan insan hakları ihlalleri, baskı ve işkenceler kınandı.

Pekin Olimpiyatları öncesindeki protestolar bazı ulusal basın organlarında şöyle yer aldı: Olimpiyat koşusunda Çin protestosu vardı Çin'in başkenti Pekin'de 8-24 Ağustos'ta düzenlenecek 29. Yaz Olimpiyat Oyunları öncesi dünya turu çerçevesinde Olimpiyat Meşalesi Koşusu' nun İstanbul ayağı başladı. Koşunun başlangıcında Çin'i protesto gösterileri yapıldı. Tuğba Karademir meşaleyle Sultanahmet meydanından ayrılmaya hazırlanırken, Çin'in Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin bağımsızlığını savunan bir grup eylem yaptı.³⁵⁹

Doğu Türkistan sivil toplum kuruluşları ve derneklerin en önemli faaliyetleri içerisinde dernek ve sivil toplum kuruluşlarının buluşmalarıdır. 31 Mayıs 2008 Cuma günü Doğu Türkistan Vakfı'nda Kayseri'de faaliyet gösteren Doğu Türkistan Kültür Ve Dayanışma Derneği Genel Başkanı Seyit Tümtürk'ün buluşma teklifi ile İstanbul'daki Doğu Türkistan vakıf ve dernek başkanları yöneticileri bir araya geldi. Toplantıya, Doğu Türkistan Kültür Ve Dayanışma Derneği Başkanı Sn. Seyit Tümtürk, Avrasya Araştırma Eğitim Ve Sosyal Hizmet Vakfı Başkanı Abdulcelil Turan, Doğu Türkistan Maarif Derneği Genel Sekreteri Hidayetullah OĞUZHAN, Doğu Türkistan Gençlik Derneği Başkanı Tibet Yücetürk, Doğu Türkistan Göçmenler Derneği Başkanı Ahmet Türköz ve Doğu Türkistan Vakfı Mütevelli Üyesi Dr. Murat Ahunbay katıldı.³⁶⁰ Toplantının gündemi Doğu Türkistan davasının birlik ve beraberlik içerisinde yürütülmesi, Doğu Türkistan halkının umudu haline gelen bu teşkilatlarımızın faaliyetlerini daha da aktif hale getirmesinin birlik beraberlik ve dayanışma ile olacağı fikri üzerinde görüş birliğine varıldı.

Radikal Gazetesi, ‘‘ 2008 Pekin Olimpiyat Oyunları öncesi dünya turunu sürdüren olimpiyat meşalesinin 2. durağı İstanbul oldu’’ şeklinde verdiği haberde Sultanahmet Alanı'ndan başlayan ve 20 kilometrelik İstanbul turunun ardından Taksim Alanı'nda sona eren Olimpiyat Meşalesi Koşusu'na vatandaşların büyük ilgi gösterdi. Koşuda Çin'in Sincan Uygur Özer bölgesinin bağımsızlığını savunan bir grup eylem yaptığı şeklinde yer aldı.³⁶¹ Doğu Türkistanlı bazı göstericilerin gözaltına

³⁵⁸“Olimpiyat Ateşini Uygurlar Protesto Etti” **Zeytinburnu Haber Gazetesi**, <http://www.zeytinburnuhaber.org/SIYASET/490-Olimpiyat-atesini-Uygurlar-protesto-etti.html> 03-04-2008 18:39:13

³⁵⁹ “Çin'i Protesto Ettiler”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 08.08.2008.

³⁶⁰ Dernekten Haberler, **Gökbayrak Dergisi**, Mayıs-Haziran 2008, Sayı: 83, http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=52&sid=988

³⁶¹ “Meşale İstanbul'dan Olaylı Geçti”, **Radikal Gazetesi**, 8.08.2008.,

alındığı, özel güvenlik personeli ve polisler meşaleyi Doğu Türkistanlı protestocularıdan zor koruduğu haberleri Doğu Türkistanlıların olimpiyat öncesi ülkelerindeki insan hakları ihlallerini gündeme getirme konusunda çabalarına örnek gösterilebilir.

Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği tarafından 12 Kasım 2008 tarihinde Ankara Gazi Üniversitesi konser salonunda Kaşgarlı Mahmut ve 1933 ve 1944 de kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyetleri konulu panel düzenlendi. Gazi Üniversitesi ve Doğu Türkistan Kültür Ve Dayanışma Derneği Ankara şubesinin ortaklaşa organize ettiği panele çok sayıda siyasi, bürokrat, öğretim üyesi ve öğrenci katıldı. Dünya Uygur Kurultayı Başkan Yardımcısı ve Doğu Türkistan Kültür Ve Dayanışma Derneği Genel Başkanı, Seyit Tümtürk Kaşgarlı Mahmut'un kişiliği ve Doğu Türkistan da 12 Kasım 1933 ve 1944'te kurulan Doğu Türkistan hükümetleri hakkında geniş bilgi verdi.³⁶²

Doğu Türkistan konusunda düzenlenen etkinlikler basında önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye'deki çeşitli dernek ve sivil toplum kuruluşları ile Doğu Türkistan dernekleri ve sivil toplum kuruluşlarının bu konudaki etkinlikleri ulusal basında yer almaktadır. 20 Aralık 2008 günü "Türk Edebiyatı Vakfı"nın toplantı salonunda "Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu" tarafından "Türk Dünyasında İnsan Hakları" Konulu bir panel gerçekleştirildi. Panele, Doğu Türkistan lideri merhum İsa Yusuf Alptekin'in oğlu Arslan Alptekin, Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti Başkanı Dr. Ahmet Türköz, Doğu Türkistan Maarif ve Dayanışma Derneği Başkan yardımcısı Hidayetullah Oğuzhan, Doğu Türkistan Gençler Teşkilatı başkanı Tibet Yücetürk ve Doğu Türkistan Dayanışma Derneği Başkanı İsmail Cengiz katıldılar. Toplantıya ayrıca Türk Edebiyatı Vakfı sorumluları, Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu Başkanı Savaş Avcı başta olmak üzere çok sayıda insan hakları araştırmacıları ve basın mensupları katıldı. Toplantının açılış konuşmasını yapan Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu Başkanı: "Orta Doğu, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya'daki Türk Milletleri 21. asırda bile sıkıntılar yaşamakta olduklarını, İnsan hakları ihlallerinin kurbanı olduklarını hepimiz biliyoruz. Günümüzde Türk dünyasının birçok bölgelerinde insanlar işkence çekiyorlar, sindiriliyorlar, yasal haklarının dahi yüreklerinden sökülüp alınmakta olduğunu

³⁶² "http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=55&sid=1011

görmekteyiz.” İfadelerini kullandı. Toplantının amacı, bazı toplulukların insan hakları ile ilgili sorumlularının ortak hareket ederek Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu adına, Türkiye, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, Uluslararası İnsan Haklarını Koruma teşkilatlarına 2008 yılı raporunda insan hakları çiğnenmekte olan halkların meselelerinin Birleşmiş Milletler’ de gündeme getirilmesini sağlamaya çalışmakta olduğunu görmekteyiz. Toplantıda Doğu Türkistan Davasının lideri merhum İsa Yusuf Alptekin’in oğlu Arslan Alptekin: “Doğu Türkistan’ın içinde bulunduğu son durumla ilgili bilgiler aktardıktan sonra, Doğu Türkistan’da meydana gelen çatışmalara Çin makamlarının sebep olduğunu ileri sürerek, Çatışmaların önlenmesinde en öncelikli etken İnsan haklarına saygı göstermektir. Bütün dünyada İnsan haklarını korumak için adalet ve eşitliğe dayanan uluslararası bir sistemin oluşturulması elzemdir”³⁶³ ifadeleri ile uluslararası barışı sağlayacak iradenin gerekliliğine vurgu yaptı.

Türkiye’de yaşayan bir grup Doğu Türkistanlı 10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü’nün 60. yılı münasebetiyle Çin Halk Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu önünde eylem yaptı. Kendilerini zincir ve palangaya vuran grup, yaptıkları basın açıklamasında, Doğu Türkistan’da Çin hükümetinin insan hakları ihlalleri yaptığına dikkat çekti. Çin hükümetini protesto eden sloganlar atan grup konsolosluk önüne siyah çelenk bırakarak olaysız dağıldı. Grup adına basın açıklamasını Doğu Türkistan İnsan Hakları Platformu sözcüsü Celal Rahmanoğlu yaptı. Rahmanoğlu, “Doğu Türkistanlılar’ın kendi kaderlerini tayin etmesini ve bağımsızlığını istiyoruz” dedi. Doğu Türkistanlılar kendi ülkelerinde azınlık durumuna düşme tehlikesi içinde yaşıyorlar. Çünkü Çin imzaladığı 1949 tarihli Dördüncü Cenevre Sözleşmesini hiçe sayarak devamlı olarak Doğu Türkistan’a Çinli göçmenleri yerleştirmektedir. Çinli nüfus transferlerinin durdurulmasını istiyoruz”³⁶⁴ ifadelerini kullandı. Ayrıca doğum kontrolü uygulamalarının yaşama haklarını ihlal ettiğini kaydedilerek Çin’in uyguladığı doğum kontrolü ve kısırlaştırma politikası Doğu Türkistan’da yaşayan Türk ve Müslüman kitleyi yok etmeyi amaçlayan sistemli ve etnik soykırım politikası olduğu görüşlerine yer verildi. Doğu Türkistan’da inanç özgürlüğünün de olmadığı, gençlerin kıyı bölgelerde köle gibi çalıştırıldığı, ana dilin yasaklanarak zorla Çince öğretildiği görülmektedir. Tüm bu uygulamalar uluslararası alanda Doğu

³⁶³ İstanbul’da Türk Dünyasında İnsan Hakları Konulu Panel Düzenlendi”, **Hürgökbayrak Dergisi**, 20.12.2008, http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_372.htm

³⁶⁴ Doğu Türkistanlılardan Çin Konsolosluğu Önünde Zincirli Eylem, **Hürgökbayrak Dergisi**, 20.12.2008, http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_372.htm

Türkistan'ın sorunlarının dile getirilmesi ve çözüm bulunmasının acil ve lüzumlu olduğunu göstermektedir.

Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti'nin faaliyetleri ve basın açıklamaları ulusal basında çıkan haberler arasında yer almaktadır. Doğu Türkistan halkının büyük ümitlerle beklediği Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'nin kuruluşundan sonra yurtiçinde ve yurtdışında kutlanmaktadır. Bu nedenle Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti kuruluşunun 4. yılında hür dünyaya bir beyanat yayınladı. Bağımsızlık yolunda tüm Doğu Türkistanlılar'a başarı dilekleriyle başlayan beyanatta, "11 Eylül 2001 yılından itibaren demokratik güçlerle onları engellemeye çalışan müstebit güçler arasındaki mücadele dönemi olarak görülmekte olduğu vurgulandı. Kendisini uluslararası terörizm ile mücadelenin öncüsü olarak niteleyen Çin bir yandan dünyaya kapılarını açarken diğer taraftan içerde tek partiye dayanan baskıcı yöntemlerle Doğu Türkistan, İç Moğolistan, Mançurya gibi sömürgelerinde asimilasyon politikalarını artırmaktadır" beyanatında bulunuldu.³⁶⁵ Kısaca Doğu Türkistan halkı üzerindeki siyasi, kültürel, dini ve sosyal yönden baskılar hatırlatılarak genç kızların ve erkeklerin zorla Çin'in iç bölgelerine kaçırıldığı bilgileri verildi. Diğer taraftan Çin olimpiyatlar öncesi güvenlik bahanesiyle Doğu Türkistan'da yaşayan Uygur, Kazak, Kırgızlar üzerinde baskılarını yoğunlaştırmış, halkın normal faaliyetleri yasaklanmıştır. Çin'de 2008 olimpiyatlar öncesi güvenlik bahanesiyle Tibet'te yüzlerce kişi öldürülmüş, binlerce kişi hapsedilmiştir. Baskılara karşı halk ayaklanmış, ülke dışındaki Tibetliler'in çabaları ile Çin'in yaptıkları hür dünyaya anlatılmıştır. Aynı şekilde günlük hayatını devam ettiren Uygurlar üzerinde de baskılarını yoğunlaştıran Çin başkent Urumçi başta olmak üzere Doğu Türkistan'daki Uygur gençlerini sudan bahanelerle idama mahkûm etmesi ardından on binlerce insanın gözü önünde infaz edilmesi halkın ayaklanmasına neden olmuştur. Pekin yönetimi ise dünya kamuoyunu etkilemek için Uygurlar'ın El-Kaide bağlantısı olduğu iddiasını ortaya atarak Doğu Türkistan'da yaptığı insanlık dışı uygulamaları gizlemeye çalışmaktadır.

Doğu Türkistan sorunu açısından 2009 yılı oldukça önemlidir. Çünkü başta 5 Temmuz Urumçi Olayları olmak üzere Doğu Türkistan sivil toplum kuruluşları ve derneklerinin Çin'in insan haklarına aykırı baskı, sindirme ve asimilasyon uygulamalarına karşı gerek Türkiye'de gerek hür dünyada faaliyetlerini

³⁶⁵ " Kuruluşunun 4. Yılında Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti'nin Hür Dünyaya Beyanattı", **İstiklal Gazetesi**, Ekim 2008, Sayı: 51, Yıl: 5.

yoğunlaştırdığı dönemdir. Doğu Türkistan sivil kuruluşları, önderleri ve bu konuda akademik ve ilmi çalışmalar yapan bilim adamları ve akademisyenler bu meselenin ilmi yönlerini ortaya koyarak Türkiye’de farklı şehirlerde, üniversitelerde ve akademik çevrelerde sorunu ve çözüm yollarını ortaya koyarak toplumsal farkındalık ve duyarlılık oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bir diğer açıdan 2009 yılı Doğu Türkistan’a yönelik Çin yönetiminin şiddeti arttırdığı yıl olacaktır. Ancak bu şiddet önceki politikalardan farklı olarak dünyanın tepkisini de beraberinde getirecektir.

Doğu Türkistan’da 5 Şubat 1997 de Gulca’da masum insanları en ağır silahları kullanarak kadın, çocuk, yaşlı, genç ayırt etmeden hunharca katletmesi her yıl çeşitli etkinliklerle protesto ve anma etkinlikleri düzenlenmektedir. Doğu Türkistan Kültür Ve Dayanışma Derneği Ankara Şubesi ve İnsan Hakları Avrasya Federasyonu ile ortaklaşa organize edilen protesto gösterilerine Kamu-Sen genel merkezi üyeleri, Memur-Sen Ankara şubesinin yoğun ilgi ve destekleri ile 5 Şubat 2009 ‘ da Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği önünde Çin bir kez daha protesto edildi. Yaptıkları ortak bir basın açıklaması ile Çin’in her geçen gün dozunu arttırarak devam ettirdiği zulümlerine işkencelerine son vermesini işgali altındaki Doğu Türkistan halkına insanca yaşama hakkının verilmesi gerektiğini söylediler.³⁶⁶ Burada Çin’in dünya kamuoyunun ve insan hakları örgütlerinin ve uluslararası kuruluşların dikkatinden kaçırmaya çalıştığı uygulamalar tepki çekmekte gerek Türkiye’de gerekse dünya kamuoyunda protesto ve destekleri de beraberinde getirmektedir.

Gulca katliamı 12. yıldönümünde Çin’in İstanbul başkonsolosluğu önünde yapılan protesto ile gündeme geldi. 08 Şubat 2009 Pazar günü Çin konsolosluğu önünde 1997 yılında Gulca’da vuku bulan katliam dolayısı ile Çin bir kez daha protesto edilerek kınandı ve lanetlendi. İstanbul’daki Doğu Türkistan Maarif ve Dayanışma Derneği, Kayseri’den Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği genel merkezi Ankara şubesi, Doğu Türkistan Göçmenler Derneği ve Doğu Türkistan Gençlik Derneği tarafından organize edilen ve çok sayıda Doğu Türkistanlı vatandaşın katıldığı protesto gösterisi yapıldı. Konsolosluk önünde yapılan ortak basın açıklamasında, “Doğu Türkistan’daki vahşetin biran önce durdurulması insanların insanca yaşaması sistemli soykırım ve asimilasyon politikalarına son

³⁶⁶ “ Gulca Katliamı Yıl Dönümünde Çin Büyükelçiliğinde Protesto Edildi”, **Gökbayrak Dergisi**, Ocak-Şubat 2009.

verilmesi'' istendi.³⁶⁷ Doğu Türkistan sorununa Türkiye kamuoyunda siyasi kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, sendika ve vakıfların ilgisi ve desteğinin artması Doğu Türkistan dışında Çin'e karşı mücadele edenlerin işlerini kolaylaştırdığı görülmektedir.

Doğu Türkistan teşkilatlarının Türkiye'de düzenlediği kültürel faaliyetlerde basında yer almaktadır. Doğu Türkistan sadece siyasi ve insan hakları ile ilgili sorunlarla gündeme gelmemektedir. Türkiye'de bulunan Doğu Türkistanlılar Uygur kültürünü tanıtan etkinlikler de düzenlemektedir. İstanbul Zeytinburnu'nda faaliyetlerini sürdüren Doğu Türkistan Gençlik ve Kültür Derneği'nin organize ettiği "Birlik Gecesi" Kazlıçeşme konferans salonunda yapıldı. Bu gece ile Türkiye Cumhuriyetinde yaşayan Doğu Türkistanlılar'ın her ne kadar ayrı ayrı isimler altında dernek ve vakıfları olsa da yaptıkları hizmetlerin, fikirlerin ve düşüncelerinin aynı olduğunu ortaya koydu.³⁶⁸ Doğu Türkistan adını taşıyan çeşitli dernek ve vakıflar her zaman Doğu Türkistan adına yapılan toplantı ve etkinliklerde ortak hareket ederek birlikte olduklarını göstermektedirler. Bu durum özellikle Çin'in Doğu Türkistan adını taşıyan dernek ve vakıfların ayrı ayrı olmasına seviniyor olabilirler ama bu düşüncelerinde yanılmaktadırlar. Toplantıya Doğu Türkistan Maarif ve Dayanışma Derneği, Doğu Türkistan Göçmenler Derneği, Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Ankara Şubesi, Kazak Vakfı, İsa Yusuf Alptekin Vakfı, çeşitli siyasi parti temsilcileri ve sivil toplum örgütleri temsilcileri katıldılar.

Doğu Türkistanlılar Derneği Genel Başkanı Seyit Tümtürk derneğin Ankara Şube Başkanı Hayrullah Efendilil başkanlığındaki bir heyet ile TBMM İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Zafer Üskül'ü ziyaret etti. Ziyarete Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti'nin bugün Doğu Türkistan halkı üzerinde uyguladığı insanlık dışı politikalarından bir dizi örnekler verdikten sonra Dünya Uygur Kurultayı'nın hazırlamış olduğu İnsan Hakları raporunu Üskül'e takdim etti. Seyit Tümtürk, Dünya Uygur Kurultayı başkanı Rabia Kadir'in dünya ülkelerini ziyaret ettiğini hatta ülkelerin liderleri ile görüştüğünü, fakat Türkiye'nin vize vermediğini belirtti. Rabia Kadir'in vize engelin kaldırılmasını ve Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin Doğu Türkistan'da yaşanan insanlık dışı uygulamaların yerinde tespiti için oluşturulacak bir komisyonu Doğu Türkistan'a göndermesini istediklerini'' ifade etti.³⁶⁹ Türk-Çin

³⁶⁷ "Çin Konsoloslugu Önünde Gulca Katliamı Protestosu", **Gökbayrak Dergisi**, Ocak-Şubat 2009.

³⁶⁸ "İstanbul'da Birlik Gecesi Yapıldı", **Gökbayrak Dergisi**, Ocak-Şubat 2009.

³⁶⁹ "TBMM İnsan Hakları Komisyonuna Ziyaret", **Gökbayrak Dergisi** Ocak-Şubat 2009.

ilişkilerinde ekonomi odaklı politika ile devam edilemeyeceği ülke dışındaki Türkler'in sorunlarına yakınlık gösterilmesi bu sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ile kendini göstermeye başlamıştır.

Doğu Türkistan ile ilgili basında yer alan haberleri içerisinde bilimsel faaliyetler önemli yer tutmaktadır. Doğu Türkistan'ın lideri İsa Yusuf Alptekin'in oğlu Ilgar Alptekin, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde (OMÜ) düzenlenen söyleşide: ‘‘ Doğu Türkistan'ın stratejik konumunun hala devam ettiğini, Avrupa'da soğuk savaşın bitmesiyle Pentagon ve CIA'nın Amerikan hükümetine hazırladığı raporda, ‘‘Sovyetler tehlikesinin kalktığını, Amerika'nın dünya devleti olması için karşısında tek engelin Çin kaldığını, Amerika'nın, 11 Eylül olaylarını bahane ederek Afganistan'ı işgal edip Orta Asya'daki petrol yataklarına hakim olmayı amaçladığını, eğer buraları alabilirlerse, Amerika'nın geleceğinin kurtarılacağı ifade edildi. ABD'nin 11 Eylül saldırıları bahanesiyle Kırgızistan ve Kazakistan'da üsler kurmaya başladığını, amaçlarının Çin'i batıdan kuşatmak olduğunu’’ belirtti. Ayrıca, ‘‘Son zamanlarda Kuzey Kore hükümeti de nükleer çalışmalarını durdurduğunu ve Birleşmiş Milletler denetimine açacağını ilan etmesinin, yakın bir zamanda Kuzey ve Güney Kore'yi birleştireceğini, böylece Çin'i kuzey doğudan kuşatmış olacaklarını gösteriyor ’’ dedi. ‘‘Çin'den gelecek sarı ırk tehlikesinin durdurulması için Doğu Türkistan topraklarının mutlaka Çin'den ayrılması gerektiğini’’ belirtti.³⁷⁰ Doğu Türkistan'ın stratejik önemi bakımından Çin başta olmak üzere büyük devletlerin ilgisinin bu coğrafyaya yönelmesine neden olmuştur. Geçmişte İngiltere'nin Asya'da söz sahibi olmak için gösterdiği çabalar, Rusya'nın Asya'ya hakim olmak için Doğu Türkistan'a hakim olmaya çalışması ve Çin'in bölgeyi ilhak ederek Türk Cumhuriyetlerine oradan Rusya'ya ve batıya hakim olma emelleri bu gerçeği göstermektedir.

19 yıl önce 5 Nisan 1990 tarihinde meydana gelen Barın olaylarının yıldönümü münasebetiyle bazı Doğu Türkistan sivil toplum örgütleri ve dernekleri Barın şehitlerini çeşitli etkinliklerle andılar. Doğu Türkistan Kültür Ve Dayanışma Derneği Genel Merkezi ve İstanbul'da bulunan Doğu Türkistan Gençlik ve Kültür Derneği'nin birlikte yaptığı etkinlik Ankara Şube Başkanı Hayrullah Efendigil ve ekibi ile Çin Halk Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu önünde yapmış oldukları protesto eylemi ile Barın olayları ve Çin'in uyguladığı insanlık dışı politikası kınandı.

³⁷⁰ ‘‘İlgar Alptekin Öğrencilerle Buluştu’’, **Türkiye Gazetesi**, 10 Ocak 2009.

Yine İstanbul'da faaliyet gösteren Doğu Türkistan Maarif ve Dayanışma Derneği Barın şehitlerini Kuran'ı okuyarak dualarla anmıştır.³⁷¹ Dünyada özgürlüklerden insan haklarından söz edilirken, toprakları Çin tarafından işgal edilmiş top yekûn yok edilmeye karşı karşıya olan mazlum 35 milyon Müslüman Türk halkının işgale uğradığı o günden günümüze kadar Doğu Türkistan'da yapılan özgürlük ve bağımsızlık hareketleri sürekli olmuştur. Barın ayaklanması da bu bağımsızlık ve özgürlük için yapılan hareketlerinden biri olduğundan Doğu Türkistanlılar için önem arz etmektedir.

Yine 5 Nisan 2009 Pazar günü İHH İnsani Yardım Vakfı yönetimi Kayseri şubesi ve İHH'nın yan kuruluşu olan Bab-ı Alem yöneticilerinden oluşan bir heyet Doğu Türkistan Kültür Ve Dayanışma Derneği'ni ziyaret etti. Ziyarete Doğu Türkistan'ın günümüzdeki meseleleri ve Doğu Türkistan halkının içinde bulunduğu son durum hakkında bilgi alış verişinde bulunuldu.³⁷²

Çin'in Doğu Türkistan'ı işgalinin yıldönümünde Türkiye'de bulunan Doğu Türkistan dernekleri tarafından siyah çelenkle protesto edildi. Çin'in Doğu Türkistan'ı işgalinin 60. yılında Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği, protesto eylemi gerçekleştirdi. Çin'in Ankara Büyükelçiliği yakınında toplanan ellerinde Doğu Türkistan bayrakları bulunan Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği mensubu bir grup pankartlar, dövizler taşıdı ve sloganlar attı. Grup adına bir açıklama yapan Dünya Uygur Kurultayı Başkan Yardımcısı Seyit Tümtürk, "Çin'de 1 Ekim tarihinin Cumhuriyet ve Bağımsızlık Bayramı olarak kutlanıldığını hatırlatarak 1949 yılında Mao liderliğindeki komünistlerin iktidarı ele geçirerek Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurduklarını söyledi. Bu tarihten itibaren Çin genelinde büyük katliamların yapıldığını ifade eden Tümtürk, 1944 yılında kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin de yıkılarak Doğu Türkistan halkı için en karanlık ve acı günlerin başladığını" ifade etti.³⁷³

Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin'in oğlu Arslan Alptekin ile İstanbul Üniversitesi Öğretim üyesi ve İsa Yusuf Alptekin'in iki ciltlik hatırasını, Polat Kadir Turfani'nin "Ülke Tarihi" adlı eserini yayına hazırlayan tarihçi Ömer Kul 09.04.2009 tarihinde Ankara'da Türkiye parlamentosunda Parlamento üyelerini ziyaret ettiler.

³⁷¹ "Barın Katliamı 19.Yılında Yine Hatırlandı", **Gökbayrak Dergisi**, Mart-Nisan 2009 Sayı 88.

³⁷² "İnsani Yardım Vakfı Derneğimizi Ziyaret Etti", **Gökbayrak Dergisi**, Mart-Nisan 2009.

³⁷³ "Çin'in Bayramı Protesto Edildi", **Gökbayrak Dergisi**, 2009 Eylül-Ekim, Sayı:

Doğu Türkistan meselesi hakkında malumatlar verdiler ve Uygurlar'ın taleplerini ortaya koydular. Meclis binasında parlamenterlerle sohbet ettiler. Doğu Türkistan meselesi hakkında geniş malumatlar verip, onlara birçok sorular sorarak geniş çaplı bilgiler aldılar.³⁷⁴

1.10. Urumçi Olayları ve Basındaki Yankıları:

Doğu Türkistan için 2009 yılı Temmuz ayı önemlidir. Haziran ayında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Çin ziyareti sırasında Doğu Türkistan'ı da ziyaret etmesi, ardından 5 Temmuz Urumçi olayları ve sonrasındaki gelişmeler ulusal basında ve dünya basınında geniş yankı bulmuştur. Urumçi olaylarının ardından Çin'in tutuklamaları ve ardından alelacele infazlar Doğu Türkistan'da tepkileri daha da artırmıştır. Bununla ilgili Türk dış politikası, Doğu Türkistan sorunu ve Türkiye'de bulunan Doğu Türkistan sivil toplum örgütleri ve derneklerinin faaliyetleri ile ilgili haberler basında yankı bulmuştur. Olay 5 Temmuz 2009 tarihinde sabaha karşı Doğu Türkistan'ın başkenti Urumçi de meydana geldi. Çin'deki Guang Dong eyaletinin Şaogüan şehrindeki bir oyuncak fabrikasında, Çinli işçiler Uygur işçilere saldırmış ve geniş çapı kanlı çatışmalar meydana gelmişti.³⁷⁵ Bu saldırılar hakkında dış ülkelerdeki bazı haber vasıtalarının belirttiğine göre, olayda 18 Uygur öldürülmüştü. Bu saldırıyı kınamak üzere Başkent Urumçi de 10 binlerce Yüksekokul öğrencisi geniş çaplı bir protesto gösterisi düzenledi. Bu miting başlar başlamaz Çin Polis ve askerleri etraflarını kuşatarak binlerce Türk'ü tutuklamıştır. Uygurların karşılık vermesi üzerine 29' dan fazla Uygur Türk'ü vurularak şehit edilmiştir. Yüzlerce Uygur da yaralanmıştır. Bu mitinge katılanlar arasında çok sayıda yaşlılar, kadınlar ve çocuklarda olup bunlardan da şehit ve yaralıların da olduğu bilgileri yer almaktadır.

Uzun süreden beri gündemde olmayan Uygur Sorunu ya da Doğu Türkistan meselesi üzücü bir katliam sonrası yeniden Türkiye ve dünya gündemine geldi. Ancak dünyadan katliama tepki yok, sadece bazı devletlerarası kuruluşlar yalnızca insan hakları konusunda daha dikkatli olması için uyarılar göndermektedir. Hiçbir devlet küresel ekonomik bir güç olan Çin ile ilişkilerini bozmak istemiyor. Bu durum Çin'i daha da cesaretlendirmektedir. Çin'in batısında yer alan Sincan Uygur Özerk

³⁷⁴ Arslan Alptekin Başkanlığındaki Bir Hayat Türkiye Parlamenterleri İle Görüştü, **Hürgökbayrak Dergisi**, 10.04.2009, http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_380.htm

³⁷⁵ http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_380.htm 15. 07. 2009

Bölgesi adıyla bilinen Doğu Türkistan ile diğer özerk bölge olan güneydeki Tibet'te de insan hakları noktasında sorunlar yaşamaktadır. Sincan Uygur Özerk Bölgesi Çin'in 1/6 sı oranında ve Türkiye'nin iki katı büyüklüğündedir. Çin'in en büyük özerk bölgesidir. Stratejik önemi, yeraltı ve yerüstü kaynakları bakımından zengin olup 20 milyon nüfusa sahiptir. Nüfusun % 60 Uygur, Kazak, Kırgız ve diğer Türk topluluklarından oluşmakta olup kalan nüfusun tamamı Han Çinlileri'nden meydana gelmektedir. Bölge Orta Asya Türk tarihi açısından önemli bir merkezdir. Uygurlar 20. yüzyılda bölgede iki bağımsız devlet kurulmuştur. İlki 1933'te kurulan Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti kısa bir süre sonra Çin'in yerel idaresi altına girmiştir. İkincisi ise Doğu Türkistan Cumhuriyeti adıyla bilinen devlet 1944 yılında kurulmuş, 1949 yılında Komünist Çin'in egemenliğine girdi. Doğu Türkistan'a 1955 yılında Çin'e bağlı Sincan Uygur Özerk Bölgesi adıyla özerklik statüsü verildi. Sincan Uygur Özerk Bölgesi adı verilen Doğu Türkistan sürekli Çin'in asimilasyon ve baskı politikalarına maruz kalmıştır. Siyasi, kültürel ve dini baskı son yıllarda demografik yapının değiştirilmesi ile Çinileştirme politikası hız kazanmıştır. Uygur dilinde eğitimin yanında ibadet özgürlüğünün kısıtlanması ve ekonomik olarak kaynakları zengin olmasına rağmen halk temel ihtiyaçlarını bile zor temin edebilir durumdadır. Çin istihdamda Han Çinlilerini gözetmektedir. Yönetimde Uygurlar'ın katılımına izin verilmiyor. Komünist Parti ve Han Çinlilerine bağlı kukla Uygur kökenli valiler tarafından yönetiliyor. 1949'dan beri etnik temelli çok sayıda ayaklanmalar yaşandı. Doğu Türkistan'da Çin Uluslararası kuruluşlar tarafından insan hakları ihlalleri konusunda sıkça eleştirilmektedir. Ancak uluslararası hiçbir kuruluş Tibet'te Dalay Lama'ya gösterdiği ilgiyi Uygurlar'a göstermedi.

Doğu Türkistan'ın başkenti Urumçi'de 5 Temmuz 2009 tarihinde Uygurlar tarafından Çin'in asimilasyon politikalarını protesto amacıyla bir gösteri düzenlendi. Fakat Çin güvenlik güçlerinin müdahalesiyle olaylar büyüyerek sokak çatışmalarına dönüştü. Çin resmi makamlarına göre 137 Han Çinlisi, 46 Uygur, 1'i Hui etnik gurubuna mensup 184 kişinin öldüğü, 1084 kişinin yaralandığı, Uygular'a göre binden fazla kişinin hayatını kaybettiği, bunların çoğunun Uygur olduğu bilgileri verilmektedir. Dünya Uygur Kongresi lideri Rabia Kadir, Çin güvenlik kuvvetlerinin orantısız güç kullanmasının olayları başlattığını ifade etti. Bölgede yaşanan olaylar 1989 Tiananmen Katliamından sonra Çin'deki en büyük çatışma

olduğu belirtilmektedir.³⁷⁶ Çatışmalar sonrasında uluslararası kamuoyunun fazla ilgi göstermediği, Çin’le ilişkilerini bozmamak için yalnızca rutin uyarılar yapılmaktadır. Türkiye ise Çin ile ilişkisini bozmadan Uygurlar’a destek olma politikası izlemektedir. Gerek görsel medyada, gerek yazılı basında olaylara geniş yer verilmekte, protesto gösterileri, sivil toplum kuruluşlarının açıklamaları, kınamaları, gösterileri ve bildirileri yer almakta olup, siyasi partiler tarafından kınanmaktadır. Türkiye’de Başbakan ve hükümet Çin’in olaylara müdahalesine tepki göstererek, BM Güvenlik Konseyi geçici üyesi olarak Çin’i BM Güvenlik Konseyi’ne şikâyet edeceğini açıkladı. Ancak Çin’in BM’nin 5 daimi üyesi olduğu ve veto hakkı unutulmamalıdır. Ancak Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı’nın Çin’in Doğu Türkistan’daki katliamlarını soykırım olarak nitelemesi basında farklı değerlendirmelere yol açtı.

Soykırım iddialarıyla yıllardır başı dertte olan bir ülkenin Başbakanı’nın Çin’in katliamlarını soykırım olarak nitelendirmesi, Dışişleri Bakanlığı’nın ise daha ılımlı dil kullanması iki başlılık ve birbiriyle çelişen görüntü verdi. Çin mallarına boykot söylentileri çıkınca hükümetten boykot uygulanmasının söz konusu olmadığı açıklamaları, ayrıca Uygurlar’ın siyasi önderi Rabia Kadir’e vize verilmemesinin ülkenin prestijine zarar verdiği” ifade edildi.³⁷⁷

Doğu Türkistan kökenli bir grup vatandaş, Çin Halk Cumhuriyeti’nin Sincan bölgesinde yaşanan olayları Çin’in İstanbul Başkonsolosluğu önünde protesto etti. Eyleme katılanlar, Sincan’da zor durumdaki Uygurlar için dua ederek gözyaşı dökerken vatandaşlar tepki için Çin bayrağını yaktı. Doğu Türkistan Maarif ve Dayanışma Derneği tarafından Çin Konsolosluğu önünde gerçekleştirilen protesto gösterisinde yaşanan arbedenin ardından vatandaşlar bir süre daha eyleme devam etti. Çin bayrağı yakan eylemciler konsolosluğun bahçe duvarına Doğu Türkistan bayrağı astı. Polisin izin vermesi üzerine 5-6 kişilik kadınlardan oluşan bir grup konsolosluk önüne gelerek tepkilerini dile getirdi. "Çin beni de öldürsün" diyen kadınların eylemi sırasında içlerinden biri ağlayarak baygınlık geçirip yere yığıldı.. Eylemde basın açıklaması yapan Doğu Türkistan Maarif ve Dayanışma Derneği Genel Başkanı Hidayetullah Oğuzhan, “Doğu Türkistan’da yaşanan gelişmelerin sona erdiği yönünde haberler yapıldığını aksine olayların sona ermediğini ifade etti.

³⁷⁶ Gülay Tüysüzoğlu, “Çin’de Uygur Katliamı”, **Ekonomi Gazetesi**, 17 Temmuz 2009.

³⁷⁷ a. g. g.

Basının ilgisini kesmesinin kendilerini üzdüğünü belirten Oğuzhan, yaşanan olaylara dikkatleri çekmek amacıyla eylem yaptıklarını söyledi. Hayatını kaybedenlerin sayısının 4-5 bine, tutuklananların ise 30 bine ulaştığı yönünde bilgi aldıklarını ifade eden Oğuzhan, "Çin hapishaneleri adeta Ebu Gıreyb vahşetine döndü. Çinliler önlerine çıkan Uygurları öldürüyor Çin polisi seyrediyor." diye konuştu.³⁷⁸ BM, Türkiye ve başka uluslararası kuruluşların bölgeye heyet göndermesini isteyen Oğuzhan, tutuklananların serbest bırakılması çağrısında bulundu. Oğuzhan yaşanan arbeye nedeniyle de polisten özür diledi.

Bağımsız Doğu Türkistanlılar Birliği Genel Başkanı Abdülmecit Avşar, 5 Temmuz'da başlayan yüzlerce Uygur Türkünün öldürüldüğü, şimdi hapse atılanlara yapılan insanlık dışı zulümlerin başladığını belirtti. Avşar, "Aldığımız haberlere göre olayları çıkardığı iddiasıyla yakalanan binlerce Uygur Türküne inanılmaz işkenceler yapılıyor. İşkence sonrası insanlar kurşuna diziliyor. Son aldığımız haberde, bir hapishanede tutulan 196 Türk kurşuna dizildi. Bu işkence ve vahşete dünya seyirci kalmamalı" dedi.³⁷⁹ Avşar, "Çinli asker ve polisler tarafından başlatılan insan avında yakalanan binlerce Türk'e insanın kanını donduran işkenceler uygulandığını ifade etti. İnsanlara karşılıklı idrarlarının içirildiği, demirden yapılan özel kamçılarla insanların vücudunun dövülerek üzerine tuz basıldığı belirtildi. 21. yüzyılda yapılan bu insanlık dışı devlet terörüne dur denmesi gerektiğini, Doğu Türkistan da yapılan işkence ve zulüm şiddetinin insanın midesini bulandıracak kadar aşırı olduğunu, yapılan zulümleri görüp dayanamayan bir gardiyanın intihar ettiğini, Çin'in hem soykırım hem de dünya tarihinde az rastlanan bir insanlık ayıbı yaptığını" ifade etti. Çinin yaptığı işkence zulümlerin biran önce bitirilmesi için Birleşmiş Milletler ve insan hakları savunucusu kurumların göreve çağrıldığı açıklamada, işkencelerin biran önce durdurulması ve BM gözlemcilerinin nezaretinde yapılacak adil yargılama sonrası sorumluların ve suçluların tutuklanması" istendi. Abdülmecit Avşar Urumçi'deki olaylar sonrasında yaptığı bir diğer açıklamada ise, "Sincan Uygur Bölgesi'ndeki olaylar karşısında Türkiye'nin tavrının önemli olduğu ilk tepkiyi Türkiye'nin vermesinin sevindirici olduğunu" söyledi.³⁸⁰

Görüldüğü üzere Urumçi Katliamı yurttaki büyük bir tepkiye neden olmuş, konuyla ilgili toplumun her kesiminden Doğu Türkistan'daki katliamlar yapılan

³⁷⁸ "Çin konsolosluğu Önünde Protesto", **Hürgökbayrak Dergisi**, Temmuz 2009, http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_383.htm

³⁷⁹ Bağımsız Doğu Türkistanlılar Derneği Genel Başkanı Abdülmecit Avşar, Bu işkencelere Kim Dur Diyecek", **Gökbayrak Dergisi**, 19.07.2009, "http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_383.htm

³⁸⁰ "Sincan Uygur Bölgesi'ndeki Olaylar", **Büyük Kayseri Gazetesi**, 8 Temmuz 2009.

çeşitli eylemlerle karşılık bulmuştur. Bir diğer tepki de Kayseri Ticaret Odası Başkanı Ali Kilci tarafından dile getirildi. Kilci yaptığı basın açıklamasında, “Çin’in Uygur Özerk Bölgesi’nde uyguladığı şiddet politikasını kınadıklarını belirterek, Çin’i hem ekonomik hem de siyasi alanda protesto edeceklerini” ifade etti.³⁸¹

Doğu Türkistan’da yaşanan olaylar sonrası Çin’in uyguladığı katliam ve şiddet politikasına karşı “Çin Mallarını Boykot” çağrıları Türkiye’de karşılık bulmuş, Tüketiciler Birliği ve Doğu Türkistan Göçmenler Derneği üyesi bir grup Çin’in İstanbul Başkonsolosluğu önünde Tüketiciler Birliği Başkanı Nazmi Kaya’nın, Doğu Türkistan’daki olaylara tepki olarak Çin mallarını boykot ettikleri açıklamasını paylaştılar.

Doğu Türkistan’daki katliamlara karşı Türkiye’nin birçok yerindeki Doğu Türkistan dernekleri ve sivil toplum kuruluşları da olaylar karşısında tepkilerini gösterdiler. Kayseri Cumhuriyet Meydanı’nda çoğunluğu Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği üyelerinin oluşturduğu bir grup Sincan Uygur Özerk Bölgesi’nde yaşanan olayları protesto etti. Protesto gösterisinde Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Yönetim Kurulu Üyesi Oktay Bozkurt yaptığı açıklamada, “Olayların Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Sincan Uygur Bölgesi’ni ziyareti sırasında Çinliler’in Uygur kızlarına sarkıntılık etmesiyle başladığını” ifade etti. Bozkurt’un, “Olayların Türkler’in müdahalesiyle yatıştığını” vurguladığı konuşmasında, “Bu olaydan sonra yaklaşık 500 bin Çinlinin oyuncak fabrikasının yatakhaneinde kalan 600 Uygur’a saldırısı ile büyüdüğünü, olayla ilgili internet görüntülerinin olduğunu, cep telefonlarıyla çekilen görüntülere izin verilmediğini” belirtti.³⁸² Olayların ardından halkta meydana gelen infial sonrası bilim adamları ve öğrenciler başta olmak üzere protesto gösterisi düzenledi. Gösteride Uygurlar’a Çin güvenlik makamlarının açtığı ateş sonrası en az 2 bin kişinin şehit olduğu bilgisi verildi. Çinliler’in sivillere askeri kıyafet giydirerek Doğu Türkistanlı gençlere saldırdıkları bilgileri verilmektedir. Özellikle Urumçi’deki üniversitelerde Uygur öğrencilere 4 bin civarında Çinli’nin saldırdığı haberleri gelmektedir.

Yerel olarak ta Türkiye’nin birçok şehrinde Çin mallarını boykot kararına destek açıklamaları ve tepkileri görüldü. Muğla’da esnaflardan oluşan bir grup Doğu Türkistan’daki katliamları kınarken Sivas’ta Doğu Türkistan’daki katliamlarda hayatını kaybedenler için gıyabi cenaze namazı kılındı. Devlet Bakanı Selma Aliye

³⁸¹ “Kilci’den Çin’e Tepki”, **Kayseri Ana Haber Gazetesi**, 09 Temmuz 2009.

³⁸² “Katil Çin”, **Kayseri Star Haber Gazetesi**, 8 Temmuz 2009,.

Kavaf, Parlamentolar Arası Türk-Çin Dostluk Grubu'ndan istifa etti. Ardından 59 MHP, 48 Ak Parti milletvekili TBMM'ye istifa dilekçelerini verdiler. Sanayi ve Ticaret Bakanı Nihat Ergün, "Ticari tepkilerin hükümet kararı olmadığını" söyledi. Türk-Çin İş Konseyi Başkanı Yavuz Onay, "Geçmişte Fransa ve İtalya'ya karşı boykotlarda zararını gördüğümüz gibi burada da zararını biz görürüz" iddiasında bulundu. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, "Katliamın sorumlularını bulmak ve hesap sormak büyük devlet olmanın gereğidir" dedi. TBMM Başkanı Köksal Toptan, "Meydana gelen olaylar kaygımızı artırmaktadır. Büyük devlet olmak bize hak ve hukuktan ayrılma ayrıcalığını tanımaz" ifadelerini kullanırken, Devlet Bakanı Faruk Çelik, "Türkiye olayların takipçisi ve olayın uluslararası platformlarda tartışılması ve gündeme gelmesi için çabalarını sürdürecektir" dedi.³⁸³ Öte yandan Tüketiciler Birliği Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Dinç, "Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşananların hesabını Çin mallarını kapsamlı bir boykot ile sormaya hazırlandıklarını" söyledi. Urumçi'de başlayıp tüm Doğu Türkistan'a yayılan olaylarda Çin güvenlik makamlarının yüzlerce Uygur'u öldürmesinin kabul edilemez olduğu, Türk ve İslam ülkelerine mal satan Çin'in takındığı bu tavrın kabul edilemez olduğunu" söyledi. Dinç, "70 milyonluk Türkiye'den bu gayri insani tavra sessiz kalmasının beklenmesinin mümkün olmadığını" ifade etti. Daha önce Danimarka, Fransa ve İsrail mallarını boykot ettiklerini, bu boykotlarda başarılı olduklarını belirterek, Çin'den gelen ve üzerinde "Made in China" veya "Made In PRC" yazan ürünü almayarak kapsamlı bir boykot uygulayacaklarını" sözlerine ekledi.³⁸⁴ Çin mallarını boykot kararında Türkiye açısından muhtemel sonuçlar içerisinde basında yer alan değerlendirmelerde, Türkiye'nin aleyhine bir durum da söz konusu olduğu ifade edilmektedir. Dünyanın en büyük ihracatçısı Çin'e karşı Türkiye'nin dış ticaretinde oldukça düşük bir pay söz konusudur. Ancak 70 milyonluk nüfusuyla önemli bir Pazar olan Türkiye'nin rekabetin her alanda sürdüğü dünya siyasetinde ekonomik boykotun etkili olacağı düşüncesi de değerlendirilmektedir.

Tepkiler akademik ve bilimsel çevrelerde de karşılık bulmuş, Doğu Türkistan'daki Uygurlar'a yapılan katliamlar Niğde Üniversitesi Senatosu tarafından yapılan basın açıklaması ile kınanmıştır. Giresun Üniversitesi 'de yayınladığı mesaj

³⁸³ "Çin Mallarına Boykot Sesleri Yükseliyor", **Dünya Gazetesi**, 11 Temmuz 2009.

³⁸⁴ "Tüketiciler Birliğinden Çin Mallarına Boykot Çağrısı", **Günboyu Gazetesi**, 11 Temmuz 2009.

ile Doğu Türkistan'daki katliamlara sessiz kalınmayacağını belirterek tepkisini dile getirdi.³⁸⁵

Yerel sivil toplum kuruluşlarının da konuyla ilgili açıklamaları ve tepkileri basında yer almıştır. Bursa Gemlik Ülkü Ocakları Başkanı Muhammet Hasan Öz, “Çin’in Doğu Türkistan’daki katliamlarını kınadıklarını, 26 Haziran’da Sincan’daki fabrikalarda başlayarak daha sonra tüm Doğu Türkistan’a yayılan ayaklanmayı kanlı bir şekilde bastırmış, haksız bir şekilde yıllardır uyguladığı asimilasyon politikasını daha da ağırlatmıştır” dedi.³⁸⁶ MHP Kayseri İl Başkanı Süleyman Korkmaz yaptığı basın açıklamasında, Çin’in yaptığı katliama tepki gösterdi. Korkmaz, “Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün bölgeye yaptığı ziyaretten sonra böyle bir tablonun ortaya çıkmasına şaşırdıklarını, bölgede Türklere karşı yapılan saldırgan tutuma hükümetten diplomatik kanalları kullanarak karşılık vermesini ve kararlı bir tavır beklediklerini” ifade etti. “Çinli yetkililerle temas sağlanarak hükümetten konunun takipçisi olmalarını beklediklerini” belirtti.³⁸⁷ Kayseri’de faaliyet gösteren 120 sivil toplum kuruluşu Doğu Türkistan’daki katliamlar karşısında Milli Güçler Birliği adı altında oluşturdukları platform ile tepkilerini dile getirdiler. Türk Milli Güçler Birliği adına Kayseri Türk Eğitim Sen Şubesi bir basın açıklaması yayınladı. Basın açıklamasında, “Doğu Türkistan’da yaşanan vahşet olaylarında yüzlerce Uygur Türkünün katledildiğini, yüzlercesinin yaralandığını basından takip ettiklerini, olayların Türk milletini derinden yaraladığını” ifade ederek, “Kayseri’de faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri adına Milli Güçler Birliği olarak Doğu Türkistanlılar’ın yanında olduklarını ve Doğu Türkistan’daki vahşeti kınadıklarını” kamuoyuna ilan ettiler.³⁸⁸ MAZLUMDER Kocaeli Şube Başkanı Çetin, Doğu Türkistan’da Çin yönetiminin yaptığı katliamları kındı. 5 Temmuz 2009 tarihinde meydana gelen olaylarda resmi makamlara göre 140, bağımsız kaynaklara göre ise 1500 sivilin öldürüldüğü, yüzlercesinin yaralandığı Doğu Türkistan’da 35 milyon Uygur Türküne karşı asimilasyon politikalarının uygulandığını” söyledi. 1876’dan beri uygulanan Çin işgalinin bölgenin isminin “yeni kazanılmış topraklar” anlamına gelen Sincan olarak değiştirildiğini fiili işgalin bu isim değişikliğiyle siyasi ve

³⁸⁵ “Niğde Üniversitesi Senatosu Kınama Yayınladı”, **Anadolu’da Vakit Gazetesi**, 11 Temmuz 2009.

³⁸⁶ “Ülkücülerden Çin’e Tepki”, **Kurultay Gazetesi**, 10 Temmuz 2009.

³⁸⁷ “MHP Urumçî’deki Katliamı Kınadı”, **Kayseri Güneş Gazetesi**, 09 Temmuz 2009.

³⁸⁸ “Milli Güçler Birliği Vahşeti Kınadı”, **Kayseri Güneş Gazetesi**, 10 Temmuz 2009.

kültürel yönden de tamamlandığının göstergesi olduğunu, bunun kabul edilmesinin mümkün olmadığını” ifade etti.³⁸⁹

Yine Bursa Sivil Toplum Kuruluşları Platformuna bağlı 22 sivil toplum kuruluşu Doğu Türkistan’daki vahşeti kınadı. Bursa Sivil Toplum Kuruluşları Platformuna adına açıklama yapan MAZLUMDER Bursa Şube Başkanı Hasan Ünal, “Doğu Türkistan’da yaşanan vahşeti kınadıklarını belirterek Türkistanlılardan Türkiye’ye sığınanlar, Çin’e ya da üçüncü ülkelere asla teslim edilmemelidir. Çin’den ithal edilen malların ülkeye girişi engellenmeli veya gümrükleri arttırılarak girişi imkânsız hale getirilmelidir diyerek, Çin Komünist Partisi üyesi sermayedarlar şiddetle uyarılmalıdır” ifadelerini kullandı.³⁹⁰ Böylece Doğu Türkistan’daki katliama her türlü tepki yönteminin kullanılması iradesi gösterilmesi kararlılıkla vurgulandı.

Doğu Türkistan’daki katliamlar yurdun çeşitli yerlerinde kınandı. Gıyabi cenaze namazından Çin protestolarına varan tepkiler yurdun dört bir yanında yankılandı. Ankara Kocatepe Camii’ndeki gıyabi cenaze namazından İzmir Konak Meydanı’ndaki protesto eylemine; Konya, Sivas, Hatay, Çankırı, Kırşehir, Kayseri, Kırıkkale, Diyarbakır, Malatya, Gaziantep, İstanbul, Mardin, Bingöl, Çorum, Samsun, Sakarya, Niğde, Kahramanmaraş, Urfa, Adana, Bursa ve daha birçok ilde gıyabi cenaze namazı, basın açıklamaları başta olmak üzere birçok protesto eylemi gerçekleşti.³⁹¹

Doğu Türkistan’a destek için siyasi partilerin de çeşitli etkinlikleri basında yer almıştır. Saadet Partisi’nin düzenlediği "Doğu Türkistan ile Dayanışma ve Zulmü Tel’in" mitinginde binlerce kişi bir araya geldi. Çağlayan Meydanı’nı dolduran binlerce kişi, "Katil Çin şaşırma, sabrımızı taşıрма", "Zulme karşı omuz omuza", "Müslüman zulme boyun eğmez" şeklinde sloganlar atıp tepkilerini dile getirdiler. 250 sivil toplum örgütünün de destek verdiği mitingde Türk ve Doğu Türkistan bayrakları taşındı. Galatasaray’ın taraftar grubu "Ultraslar" da mitinge katıldı. Doğu Türkistanlıların da katıldığı mitingde alanı dolduran kalabalığa seslenen Dünya Uygur Kongresi Başkan Yardımcısı Seyit Tümtürk, Türkiye’den destek isteyerek, Çin’de yaşananları "katliam" olarak nitelendiren Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’a teşekkür etti.³⁹² Görüldüğü üzere 5 Temmuz Urumçi Katliamı ve sonrasında Çin’in baskılarını arttırması Türkiye’de her kesimden tepkileri beraberinde getirmiş,

³⁸⁹ “Mazlum Der: Çin Soykırım Uyguluyor”, **Özgür Kocaeli Gazetesi**, 08 Temmuz 2009.

³⁹⁰ “Doğu Türkistan’daki Olaylar Kınama”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 11 Temmuz 2009.

³⁹¹ “Anadolu Ayakta”, **Anadoluda Vakit Gazetesi**, 11 Temmuz 2009.

³⁹² <http://www.ihf.com.tr/haber-spden-dogu-turkistana-destek-mitingi-79926/> 12 Temmuz 2009 21:10

konuyla ilgili vatandaşların tepkilerini çeşitli yollarla dile getirdiği, bu konuda kamuoyu oluşturduğu görülmektedir.

Doğu Türkistan'daki katliama bir tepki de Büyük Birlik Partisi Genel Başkanı Yalçın Topçu'dan geldi. Topçu konuyla ilgili olarak, "Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ndeki olayların 3-5 Çinli ile Uygur Türkünün çatışması olarak görülmesinin mümkün olmadığını" belirterek olaylarda hayatını kaybeden Uygurlar'ın sayısının daha fazla olduğunu iddia etti. Katliamlara hükümetin gerekli tepkiyi de vermesini isteyen Topçu, "Hükümete olaylar bitene kadar Çin ile ekonomik ilişkileri bitirme" çağrısında bulundu.³⁹³ Milliyetçi Hareket Partisi Grup Başkanvekili Oktay Vural TBMM'de yaptığı basın toplantısında, "Çin'in Uygur Türklerine yönelik saldırılarının toplu katliama dönüştüğünü, etnik temizlikle karşı karşıya bulunduklarını" ifade ettikleri konuşmasında, "Hükümetin katliamlara karşı yeterli tepki vermediğini" belirtti. Vural, "Hükümetin olaylar karşısında yaptığı açıklamaların yetersiz kaldığını düşündüğünü ifade etti. Oktay Vural, "Katliama TBMM'nin sessiz kalamayacağını, Çin'in yaptıklarının dostluk ilişkileri inşa etmekten uzak olduğunu" belirttiği konuşmasında, Türkiye-Çin Parlamentolar Arası Dostluk Grubundan MHP'li üyelerin istifa ettiğini açıkladı.³⁹⁴ Diğer bir tepki de CHP İzmir milletvekili Selçuk Ayhan tarafından dile getirildi. Ayhan, Sanayi ve Ticaret Bakanı Nihat Ergün'e "Çin mallarını boykot çağrısına katılıyor musunuz? Sorusunu yönelterek, devlet olarak Çin malı kullanımında ne kadar hassas davrandıklarını sordu.³⁹⁵ Çin'in Doğu Türkistan'daki katliamlarına siyasi partiler seviyesinde farklı tepkiler olmuştur. Çin'in katliamları basın açıklamaları ve toplantılar ile kınanırken, Çin'e karşı gösterilen tepkilerin yetersiz olduğu belirtildi. Ayrıca tepkilerin kınama ile kalmaması, her türlü siyasi ve ekonomik yöntemlerin kullanılması talepleri dile getirildi. Doğu Türkistan'daki katliamlara bir tepki de Saadet Partisi'nden geldi. Saadet Partisi Genel Başkanı Numan Kurtulmuş, Urumçi'deki olaylara karşı Türkiye olarak gerekli adımların atılmasını, yapılacak çalışmalar öncülük edilmesini ve acilen dünya kamuoyunun harekete geçirilmesini istedi. Can kaybının 500'den fazla olduğunu belirten Kurtulmuş, "bu vahşetin hiçbir mazeretinin olamayacağını" ifade etti.³⁹⁶ Uluslararası kuruluşların ve insan hakları örgütlerinin sessizliğini kınayarak yetkilileri acilen göreve çağırdı.

³⁹³ "BBP Yargının Bağımsız ve Tek Olmasından Yana", **Günboyu Gazetesi**, 11 Temmuz 2009.

³⁹⁴ "Sayın Başbakan Sustu", **Günboyu Gazetesi**, 11 Temmuz 2009.

³⁹⁵ "Çin Oyuncakları Meclise Taşındı", **Evrensel Gazetesi**, 11 Temmuz 2009.

³⁹⁶ "Saadet Hükümeti Acil Göreve Çağırdı", **Kayseri Star Haber Gazetesi**, 8 Temmuz 2009.

Saadet Partisi Kayseri İl Başkanı Bülent Kartal, Doğu Türkistan'da yaşanan vahşetin başta Kayseri olmak üzere tüm Türkiye ve dünya kamuoyunu harekete geçmeye çağırdı. Doğu Türkistan'da sergilenen vahşete duyarsız kalınmasını eleştirerek uluslararası bağımsız bir heyet oluşturulmasını istedi. Ölü ve yaralı sayılarının açıklanan rakamlardan fazla olduğunu düşündüğünü ifade ederek, sayının artmasından endişe ettiğini belirtti. Sergilenen bu vahşetin geçerli bir mazeretinin olamayacağını belirten Kartal, Doğu Türkistan'da yıllardır insan hakları ihlalleri yaşandığını belirtti.³⁹⁷ Konya'da bir araya gelen sivil toplum kuruluşları Doğu Türkistan'daki katliamları kınayarak basın açıklaması yaptılar. Anadolu Gençlik Derneği Konya Şubesi vatandaşların katıldığı gıyabi cenaze namazı sonrasında Çin mallarını protesto ederek Çin oyuncaklarını ateşe verdi. Yapılan basın açıklamasında 20. Yüzyılda vahşi Kapitalizmin ve Siyonizm'in katliamların sorumlusu olduğunu ifade ettiler. Yapılan katliamlara sessiz kalınmaması gerektiği belirtilerek birlik çağrısında bulunuldu.³⁹⁸ Konya'da 71 sivil toplum örgütü tarafından gerçekleştirilen ortak organizasyon ile Doğu Türkistan'daki katliamlar kınanarak, Doğu Türkistan halkına destek açıklamaları yapıldı. Yapılan eylemde açıklama yapan Kamu Sen Konya İl Temsilcisi Sadi Eriş, "Çin'in hedefinin Doğu Türkistan'ı haritadan silmek olduğunu, bizler hoşgörünün merkezi olarak Konya'dan dünyaya hep beraber vahşete son verelim" çağrısında bulundu.³⁹⁹ Saadet Partisi Kocaeli İl Başkanı Mustafa Can, "Doğu Türkistan'da yaşanan katliamın bir soykırım olduğunu, BM ve AB ülkelerinin tepkisizliğini anlayabildiğini ancak İslam Kalkınma Bankası'nın sessiz kalmasının anlaşılır bir tarafının olmadığını" belirterek soykırıma dur demek için Çin mallarını boykot etmeye çağırdı. Çin ile ticari ilişkiler konusunda kaygıların yersiz olduğunu belirten Can, "Orada Müslüman Türk'ün dökülen bir damla kanı parayla ölçülemez" ifadelerini kullandığı konuşmasında, Çin mallarına uygulanan ambargonun yaygınlaştırılarak devam etmesini istedi. Yapılacak boykotun Çin'i dizlerinin üstüne çökerteceğini belirtti. Katliamlar sona erinceye kadar Pekin Büyükelçisinin geri çağrılmasını, TBMM'de bulunan Çin Dostluk Gurubundaki parlamenterlerin derhal istifa etmesini, TBMM'de konuyla ilgili gizli oturum yapılması ve Çin'de muhtemel idamlara karşı Dış İşleri Bakanlığı ve uluslararası kuruluşları harekete geçirmeye çağırdı.⁴⁰⁰ Hizmet-İş Sendikası Kayseri Şube Başkanı Halil

³⁹⁷ "Vahşetin Geçerli Mazereti Olamaz", **Kayseri Güneş Gazetesi**, 10 Temmuz 2009.

³⁹⁸ "AGD'den Birlik Çağrısı", **Yeni Konya Gazetesi**, 11 Temmuz 2009.

³⁹⁹ "Omuz Omuza", **Yeni Konya Gazetesi**, 11 Temmuz 2009.

⁴⁰⁰ "SP'li Candan Eleştiri", **Kocaeli Gazetesi**, 18 Temmuz 2009.

Özdemir, "Doğu Türkistan'da halka uygulanan katliamı eleştirerek vahşetin bir an önce sona erdirilmesini istedi. Açıklamasında, "Yıllardır Çin'in Doğu Türkistan'da halka karşı uyguladığı asimilasyonun katliamlara dönüştüğünü, 60 yıldır uygulanan katliamlarda bugüne kadar benzerine şahit olmadığımız vahşetin yaşandığını" söyledi. Asimilasyon ve zulmün katliama dönüştüğünü belirttiği konuşmasında, "Ellerinde kalemden başka bir şeyi olmayan üniversite öğrencilerinin tepkilerini bahane gösteren Çin'i kınıyoruz" dedi.⁴⁰¹ Türk Sağlık Sen Eskişehir-Bilecik Şube Başkanı İsmail Türk, "Yıllardır Doğu Türkistan'da Türkler'e karşı işkence ve baskının her türlüünü yapan Çin'e karşı gerekli diplomatik girişimlerin derhal başlatılmasını, Türk milletini ucuz, kalitesiz mallarıyla hem ekonomimizi mahveden hem de kazandığı paralarla Uygur Türkeri'ni katleden Çin mallarını protesto etmeye çağırdı.⁴⁰² Kısa adı ASKON olan Anadolu Arslanları İşadamları Derneği Samsun Şubesi Başkanı Adnan Öz, "Çin'de Shaoguan'da oyuncak fabrikasında başlayan daha sonra yayılan olaylarda Doğu Türkistan'ın başkenti Urumçi'de binlerce göstericinin katıldığı gösteriyi kanlı bir şekilde bastıran Çin'in halka gözdağı vermek istediğini" belirtti. Çin'in bu gelişmeleri kullanarak Doğu Türkistan'da baskı oluşturacağı" düşünceleri olduğunu ifade etti. Başlatılan geniş çaplı operasyonların haksız ve gereksiz tutuklama, işkence ve idamların habercisi olduğunu" belirtti. Çin'in protesto gösterilerini bahane ederek katliamları artıracığı endişesi taşıdıklarını belirten Öz, "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ni ve Birleşmiş Milletler'i akan ve akacak kanı durdurmaya çağırdı.⁴⁰³

Türk Sağlık Sen Kayseri Şube Başkanı Ünal Polat, Çin'in Doğu Türkistanlılar'a uyguladığı katliamı kınayarak Çin malı kullanmama çağrısında bulundu. Polat, Çin tarafından başlatılan çatışmaların sistematik katliamlara dönüştüğünü" belirterek, dünyanın öldürülenler Müslüman ve Türk olunca sessizliğe büründüğünü, insan hakları savunucularının ise olanların hiç yaşanmamış gibi davrandığını" ifade etti. Polat, "Yaşanan soykırıma Türkiye'den gerekli tepkilerin verilmesini, Türkiye'nin Çin'in soykırıma son vermesi için gerekli diplomatik girişimleri başlatmasını istedi.⁴⁰⁴ Memur-Sen Kayseri İl Temsilciliği Cumhuriyet Meydanı'nda yaptığı basın açıklamasında, "Çin'in Müslüman Uygur Türkleri'ne yönelik başlattığı her türlü baskı ve tahriklere karşı Uygur gençlerinin tepki

⁴⁰¹ "Hizmet-İş'ten Çin'e Lanet", **Yeni Kayseri Gazetesi**, 15 Temmuz 2009.

⁴⁰² "Çin Malı Kullanırsan Eline Türk Kanı Bulaşır", **Sakarya Gazetesi**, 16 Temmuz 2009.

⁴⁰³ "ASKON Katliamların Artmasından Endişeli", **Karadeniz Postası**, 14 Temmuz 2009.

⁴⁰⁴ "Türk Sağlık-Sen'den Boykot Çağrısı", **Kayseri Güneş Gazetesi**, 14 Temmuz 2009.

göstermesi üzerine yapılan saldırılarda yüzlerce kardeşimizin öldürülmesinin hüznü ve acısını yaşıyoruz” ifadelerini kullandı. Konuşmada Uygur Türkleri’ne sahip çıkmayan insan hakları savunucularına, derneklere ve kurumlara katliamlara tepki gösterilmesi çağrısında bulunuldu. Çin’de Müslüman Uygur olmanın suçlu olmak için yeterli sebep olarak görüldüğü, Müslüman Uygurlar’a karşı zorunlu kürtaj, iğne ile kısırlaştırma, potansiyel terörist muamelesi, oruç yasağı, namaz yasağı, dini bayramlarda uygulanan yasaklar, Kur’an öğrenme yasağı, Uygur dilinde eğitim yasağı ve kültürel yasaklar dâhil her türlü baskı ve asimilasyonun uygulandığı” ifade edildi. Doğu Türkistan’ın yeraltı ve yerüstü kaynaklarının zenginliği Çin’in iştahını kabartmakta zorunlu göç ile Çinlileri Doğu Türkistan’a yerleştirerek, Doğu Türkistanlılar’ı ise zorla Çin’in iç bölgelerine sürerek bölgeyi Çinlileştirme politikası ile Uygurlar’ı haritadan silmek istediği” görüşleri dile getirildi. Doğu Türkistan’ın Türk-İslam Tarihi’ndeki yeri hakkında bilgi verilerek, İslam Dünyasındaki sorunlar ile Doğu Türkistanlılar’ın sorunlarının benzer olduğu” ifade edildi. Uluslararası kuruluşlar başta olmak üzere, insan hakları savunucuları ve dernekleri göreve çağrılarak halkın Çin mallarını boykot ederek Çin’e tepki gösterilmesi istendi.⁴⁰⁵ Bozüyük Belediye Başkanı Ahmet Berberoğlu, Uygur Türkleri’ne yapılan soykırımı kınayarak, dünya ile beraber Türkiye’nin sessiz kalmasının acı verici olduğunu söyledi. Tarihte Türkler’in fethettiği hiçbir yerde soykırım yapmadığını ifade eden Berberoğlu, “Çin’in Doğu Türkistan’da yaptığı saldırıların etnik temizlik boyutuna ulaştığını, ancak tarihte Türkler’in fethettiği yerlerde halkın din, dil, kültür ve yaşayışlarına saygı gösterdiğini belirterek Uygur Türkleri’ne yapılanları kınadığını açıkladı.⁴⁰⁶ Merkezi Samsun’da bulunan Yusufiyeli Ülkücüler Teşkilatı, ‘60 yıldır Çin hâkimiyeti altında hürriyet mücadelesi veren Doğu Türkistan Türklüğünün kan ağladığını, dünyadaki tüm Türkler hür olana kadar mücadelesini sürdüreceğini, katliamda ölenlere rahmet dilenerek dualar edildi.⁴⁰⁷

Doğu Türkistan’ın başkenti Urumçi ‘de şiddet olayları ile gündeme gelen Uygur Türklerinin pek bilinmeyen sanat, edebiyat ve mutfak kültüründeki köklü geçmişiyle Anadolu’daki soydaşları ile olan ortak yanlarını Doğu Türkistan doğumlu şair ve yazar Nurala Göktürk’le yapılan söyleşi basında yer aldı. İtalyan seyyah Marko Polo, Doğu’ya yaptığı seyahatinde Doğu Türkistan bölgesini de gezmiş. İtalya’ya dönüşünde, bugün spagetti olarak anılan yemeği götürmüş. Göktürk’ün

⁴⁰⁵ “Memur-Sen’den Çin Zulmüne Protesto”, **Kayseri Hâkimiyet** 13 Temmuz 2009.

⁴⁰⁶ “Çin’deki Uygur Türkleri’ne Yapılanları Şiddetle Kınıyorum”, **Sakarya Gazetesi**, 20 Temmuz 2009.

⁴⁰⁷ “Çin’e Dualı Tepki”, **Taka Gazetesi**, 8 Temmuz 2009.

alışmaları arasında en dikkat çekeni Uygur mutfağı üzerine yaptığı araştırmalar. Geleneksel Doğı Türkistan Uygur Mutfak Kültürü adlı bir kitabı olan Nurala Göktürk, Türkiye'de ve dünyanın çeşitli bölgelerinde büyük bir iştahla yenen pek çok yemeğın kökeninin Doğı Türkistan olduğunu söyledi. Batıda spagetti olarak anılan makarnanın kökeninin Doğı Türkistan olduğunu iddia eden Göktürk, “İtalyan seyyah Marko Polo, Doğı'ya yaptığı seyahatinde Doğı Türkistan bölgesini de gezmiş. İtalya'ya dönüşünde, bugün spagetti olarak anılan yemeğı götürmüş. “Sozma aş” da denilen, 'zme, uzatma, inceltme manasına gelen, Büyük Türk Dil Bilgini Kaşgarlı Mahmut'un Divan'ı Lgat'it Türk'te 'legmen' adını verdiğı bir tür makarna İtalyan mutfağından tanıdığımız 'spagetti'nin aslıdır. Makro Polo'nun Uzakdoğı seyahatnamesinde de bahsi geçen, Uygur Türklerinin, çok zengin mutfak kültüründen ülkesine taşıdığı, pek çok yemeğı aslına uygun olarak, milletimiz bu günlere eksiksiz taşımayı başarmıştır” diyor.⁴⁰⁸ Doğı Türkistan Türk-İslam Kültürünün merkezi olması nedeniyle bugün Türkiye'deki pek çok kültürel unsurun da ortaya çıktığı yerdir. Türk tarihinde İslamiyet'i ilk kabul eden Karahanlı Devleti hükümdarı Abdülkerim Satuk Buğra Han, Doğı Türkistanlıdır. Mezarı ve adını taşıyan bir camisi bugün Kaşgar yakınlarındadır. Ayrıca, büyük Türk Dil Bilgini Kaşgarlı Mahmut Doğı Türkistanlıdır ve onun da mezarı Kaşgar'dadır. Kutadgu Bilig'in yazarı Yusuf Has Hacib, 19.yüzyılda Doğı Türkistan'ı Osmanlı İmparatorluğı'na bağlayan Yakup Han, Doğı Türkistan'ın bağımsızlık mücadelesini veren Mehmed Emin Buğra, İsa Yusuf Alptekin ve daha niceleri hep bizim Uygur Türkü kardeşlerimizdir. Orada yaşıyan kardeşlerimizin dili, sanatı, mziğı, edebiyatı ve tarihi Anadolu Türkleri ile i içedir. Dolayısıyla tarihimiz, dilimiz, folklorumuz, müziğimiz, edebi unsurlarımız başta olmak üzere yemek kültürümüz ve geleneksel değerlerimizin kaynağı olması basında Doğı Türkistan'a ilgiyi artıran bir başka etkindir diyebiliriz.

İstanbul'daki Doğı Türkistanlılar, Çin hükümeti tarafından bir hafta içinde 13 Uygur gencinin idam edilmesini protesto ederek Türkiye ve dünyanın katliama sessiz kalmamasını istediler. Çin Konsolosluğı'na elenk bırakan Doğı Türkistan Gençlik ve Kültür Derneğı Başkanı Tebet Yücetürk, “Tüm kitle iletişim araçlarının kullanımının yasaklandığını söylediğı Doğı Türkistan'ın açık hava hapishanesi haline getirildiğini” belirtti. Doğı Türkistanlı yaklaşık 90 kişilik bir grup, Tarabya'daki Çin Konsolosluğı'na yürüdü. Konsolosluğına yürüyen grup, Çin'i

⁴⁰⁸ “Spagettinin Anavatanı Doğı Türkistanmış”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 22 Ağustos 2009.

taşıdığı dövizler ve attıkları sloganlarla protesto ettiler. Güvenlik açısından konsolosluk önüne yaklaştırılmayan grup adına ortak basın açıklaması yaptı. Doğu Türkistan Gençlik Derneği Başkanı Tebet Yücetürk ve Doğu Türkistan Maarif Derneği Başkanı Hidayet Oğuzhan açıklamalarında ‘‘5 Temmuz Urumçi olaylarının bağımsızlık yolunda kırılma noktası olduğunu’’ dile getirdi.⁴⁰⁹ Türkiye ve diğer İslam ülkeleri ile İnsan hakları savunucularının yaşanan ve yaşanmakta olan bu insanlık dışı zulme dur demeleri gerektiğini belirttikten sonra seçilen bir heyet konsolosluk önüne siyah çelenk bıraktıktan sonra dağıldılar.

Akdeniz Üniversitesi Avrasya Araştırmaları Topluluğu 19 Ekim 2009 tarihinde Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği genel Başkanı Seyit Tümtürk Doğu Türkistan'da 5 Temmuz'dan sonra gelişen olaylar hakkında geniş bilgi verdi. Konferansa, konuşmacı olarak Dünya Uygur Kurultayı Başkan Yardımcısı, Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Genel Başkanı Seyit Tümtürk'ün yanı sıra, Doğu Türkistanlı Erkin Uygur, Doğu Türkistan'ın Sesi Gökbayrak Dergisi Antalya Temsilcisi ve köşe yazarı Erdoğan Kırmızıoğlu, Türk Ocağı Antalya Şube Başkanı Sayın Abdullah Uysal, Antalya Ülkü Ocakları Başkanı Lokman Kaya, gazeteciler, öğretim üyeleriyle çok sayıda öğrenci katıldı. Daha sonra konuşma yapan Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Genel Başkanı Seyit Tümtürk ‘‘Türklerin ilk ata yurdu Doğu Türkistan'ın, 1949 yılında Çin tarafından işgal edildiği geçmişten günümüze kadar süren bağımsızlık mücadelesini Çin'in her geçen gün dozunu arttırarak yok etmeye çalıştığını’’ ifade etti. Tümtürk, ‘‘Doğu Türkistan halkı bağımsızlık mücadelesini gerek dünyanın çeşitli ülkelerinde gerek Doğu Türkistan'da yılmadan usanmadan sürmektedir’’ dedi.⁴¹⁰

İstanbul'da yaşayan Doğu Türkistanlılar, Çin'in Cumhuriyet ve Bağımsızlık Bayramı'nda Çin hükümetini protesto etti. Konsolosluga yürüyerek siyah çelenk bırakan Doğu Türkistanlılar, Çin bayrağını da ateşe verdi. Doğu Türkistan Gençlik ve Kültür Derneği üyesi yaklaşık 100 kişilik grup, Çin'in Cumhuriyet ve Bağımsızlık Bayramı'nda Tarabya'da bulunan Çin Konsoloslugu'na yürüdü. Elllerinde siyah çelenk ve Doğu Türkistan bayrağı taşıyan grup, konsolosluk önünde polisin geniş güvenlik önlemi ile karşılaştı. Burada basın açıklaması yapan Doğu Türkistan Gençlik ve Kültür Derneği Başkanı Tebet Yücetürk, ‘‘1 Ekim'in Çin'de Cumhuriyet ve Bağımsızlık Bayramı olarak kutlandığını’’ hatırlatarak, Doğu Türkistan'da Çin

⁴⁰⁹ ‘‘Doğu Türkistanlılar Çin Konsoloslugu Önünde Katliamı Kınadı’’, **Gökayrak Dergisi**, 91.Sayı, Eylül-Ekim 2009.

⁴¹⁰ ‘‘Akdeniz Üniversitesinde Doğu Türkistan’’, **Gökayrak Dergisi**, 91.Sayı, Eylül-Ekim 2009.

hükümetinin uyguladığı şiddeti protesto etti. “Doğu Türkistan'daki olayların bir an önce son bulması gerektiğini” belirten Yücetürk, "Yaşasın özgür yaşama irademiz. Doğu Türkistan asla teslim olmadı, olmayacak" dedi.⁴¹¹ Basın açıklamasının ardından göstericilerden bazıları, ellerindeki siyah çelengi konsolosluk önüne bıraktı. Çin aleyhine sloganlar atan göstericiler, Çin bayrağını da ateşe verdi. Grup, daha sonra sessizce dağıldı.

İstanbul'daki Doğu Türkistan Vakfının organizasyonu ile Türk dünyası Araştırmaları Vakfının Süleymaniye Kültür Merkezi Toplantı Salonunda “1933 yılında Kaşgar'da kurulan Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti ve 1944 yılında Gulca'da kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyetini Anma Toplantısı” yapıldı. Toplantıya İstanbul'da faaliyet göstermekte olan bütün Doğu Türkistan Derneklerinin temsilcileri, Vakıflar Genel Müdürlüğünün İstanbul Şube Müdürü Mustafa Kılıç ve Yanal Altıntaş gibi Doğu Türkistan dostları ve İstanbul'da yaşamakta olan Doğu Türkistanlılar olmak üzere çok sayıda kişi iştirak etti. Toplantının açılış programına Doğu Türkistan Vakfının Genel Sekreteri Hamit Göktürk başkanlık etti. Toplantıda Doğu Türkistan Vakfı Başkan Vekili Prof. Dr. Sultan Mahmut Kaşgarlı açılış konuşması yaptı. Avustralya Doğu Türkistan Cemiyetinin Fahri Başkanı Ahmet İgemberdi, Türkistanlılar Sosyal Dayanışma Derneği Başkanı Ekber Yasa da birer konuşma yaptılar. Daha sonra Doğu Türkistan Dayanışma Derneği başkanı İsmail Cengiz Doğu Türkistan tarihi ve devletin kuruluş organları hakkında yaptığı konuşmasında 1933 yılında Hoten ve Kaşgar'da basılan Doğu Türkistan paralarının asıllarından örnekler gösterdi. Toplantıya İstanbul Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Abdulkadir Donuk Başkanlık etti. Toplantıda Fatih Üniversitesi öğretim üyelerinden Dr. Yılmaz Polat ‘Doğu Türkistan Tarihi ve Doğu Türkistan Cumhuriyetleri’ konulu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat fakültesi öğretim üyelerinden Dr. Ali Ahmet Beyoğlu ‘Doğu Türkistan Coğrafyasının Önemi ve Doğu Türkistan Türklerinin Meseleleri’ konusunda konuşmalar yaptılar. Beykent Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Metin Karaörs ‘Doğu Türkistan’da Neler Oluyor?’ konulu konuşmasında, “Orhun kitabelerinde Atamız Bilge Kağan 8. asırda Türklere Çinliler hakkında uyarılarda bulunarak şöyle demektedir: “Çinlilerin dili tatlı, gönlü zehirdir. Tatlı dilleri ve yumuşak ipekleri ile aldatarak kendilerine yaklaştırır ve ortaya fitne-

⁴¹¹ “Çin'e İstanbul'da Protesto”, **Gökbayrak Dergisi**, 91.Sayı, Eylül-Ekim 2009.

fesat dağıtırlar. Çinlilerin tatlı sözlerine aldanmayın. Çinlilerin tatlı sözlerine, yumuşak hediyelerine aldanan çok sayıda Türk öldü.” Günümüzde dünya için tehdit olmakta olan Çinliler hakkında Bilge Kağan 1200 yıl önce uyarılarda bulunmuştur. Çin’in emperyalist olması, başkalarına zulmetmesi o devirlerden beri vardı. Çin’de zulmün yöntemleri değişti, Mao düzeni geldi. Rusya’da da Stalin düzeni geldi. Onlar komünist devlet kurdular. İnsanlara türlü vaatler vererek geldiler. Komünizmin benzer kişilerin oluşturduğu, birbirlerine saygılı, işçi halkları ön sırada tutan, kabileler arasında ayırım gözetmeyen bir cennet olduğunu ileri sürdüler. Böylece Rusya’da Stalin Çin’de de Mao komünist düzeni faaliyete geçirdiler. Daha sonra bu düzen ne hale geldi? Rus komünizmi Ruslara hizmet eder, Çin komünizmi de Çinlilere hizmet eder bir sisteme dönüştü. Diğer halklar dışlandı ve böylece Çin ve Rusya en büyük emperyalist güç olarak ortaya çıktılar” dedi. Karaörs daha sonra, “Çin bugün dünya için tehdit oluşturmaktadır. Çin’in hâkimiyet sürdürmekte olduğu yerde bizim Doğu Türkistanlı kardeşlerimiz var. Coğrafyanın unutulmuş topraklarının bir parçası olan Doğu Türkistan, insan haklarına saygı gösterilmesi, milli özgürlüğünün, kültürünün ve dininin kaybedilmemesi için mücadele etmekte olan bir halkın acımasızca yok edilmekte olduğu, katliamlara uğratıldığı gözyaşlarının durmaksızın akmakta olduğu kadim bir Türk yurdu” ifadelerini kullandı. Karaörs 5 Temmuz Ürümqi olayları üzerinde durarak, “2009 yılının 5 Temmuz günü bütün dünyanın dikkati Doğu Türkistan’da meydana gelen çatışma ve katliamlara yöneldi. Unutulan bu aziz toprak ve bahtsız halk yeniden hatırlandı. Bütün dünyada ve Türkiye’de bu konu hakkında haftalarca münazaralar yapıldı. Telaşa kapılan Çin makamları olayı bastırma çareleri arayarak dış ülkelerle bağlantı kurulabilecek bütün iletişim araçlarını, internet ve telefonları kesti. Ürümqi’de ulaşım durdu. Sokağa çıkmak yasaklandı” ifadelerini kullandı. Karaörs, konuşmasının devamında, “Doğu Türkistan meselesini BM gündemine taşımanın Türkiye’nin vazifesi olduğunu bildirerek, “Hepimizin Doğu Türkistan davasını iyi bilmemiz gerekir. Bu davayı Türkiye’de herkese anlattığımız gibi, şimdiye kadar bu davayı Birleşmiş Milletler Teşkilatının gündemine taşıyamamamızı sorgulamamızı, her ne kadar BM’ye götürüldüyse de, acil bir mesele olarak görüşmeye açılmadı. İrkdaşlarımız esir millet haline geldiler, zulüm çektiler, fakat onların meselesi Birleşmiş Milletler Teşkilatına ulaştırılamadı. Bu Türk dış politikasının en büyük görevidir, bu konuda herkese çaba sarf etmek düşer. Bu konuda siyasetçilere büyük görev düşmektedir. Hiç kimse ümitsizliğe kapılmasın. Bu gün Doğu Türkistan’da

zulüm var, eziyet var, fakat bir gün Doğu Türkistan' ile beraber bütün Türk diyarları mutlaka bağımsızlıklarına kavuşacaklardır. Ben buna inanıyorum” dedi.⁴¹²

Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti Başbakanı İsmail Cengiz yayınladığı basın açıklamasında; Doğu Türkistan halkının nihai hedefinin bağımsızlık ve özgürlük olduğunu vurguladı. Başbakan Cengiz; Maltepe Üniversitesi'nde yapılan Uygur Toplumunun Durumu konulu toplantı dolayısıyla yayınladığı basın açıklamasında 2009 yılı 5 Temmuz günü başlayan ve yüzlerce masum kişinin ölümüyle sonuçlanan olayları değerlendirmek amacıyla Maltepe Üniversitesi tarafından düzenlenen toplantıda, “Doğu Türkistan halkının bağımsızlık talebinde bulunmalarının doğru olmadığı şeklinde değerlendirmeler yapılmıştır. Toplantıya Doğu Türkistanlı bazı kurumları temsilen konuşmacı olarak katılanların bu haksız tespit karşısında sessiz ve suskun kalmaları kabul edilebilir değildir. Ayrıca Doğu Türkistan'da Uygur halkının dışında az sayıda da olsa Kazak, Kırgız, Özbek ve Tatar halklarının da Çin zulmü ve baskısı altında yaşadıklarını her ortam ve değerlendirmelerde vurgulamakta fayda vardır” dedi. Ardından, “Kamuoyunun bilgisine ve dikkatine sunmak isteriz ki; Doğu Türkistan halkı yüz yılı aşkın süredir kendi topraklarında emperyalist güçlere karşı bağımsızlık ve hürriyet mücadelesi vermiştir ve vermeye devam etmektedir” ifadelerini kullandı. Doğu Türkistan'ın Kızıl Çin tarafından işgal edildiği 1949 yılından bu yana, Çin askerlerine karşı halkımızın gerçekleştirdiği 420'nin üzerinde irili ufaklı başkaldırı ve ayaklanma, bağımsızlık ve özgürlük talebimizin tezahürüdür” sözleriyle devam ettiği konuşmasında, “Elbette “demokrasi” talebimiz olacaktır. İnsan haklarına yönelik taleplerimiz olacaktır. Kişisel özgürlüklere yönelik hak arayışlarımız da olacaktır. Ancak nihai hedefimiz, Doğu Türkistan'ın bağımsızlığıdır, halkımızın hürriyetidir” ifadelerini kullandı.⁴¹³ 5 Temmuz Urumçi olayları sonrası, katliama, soykırıma maruz kalan gençlerimizin şimdi de suçlu muamelesi görerek Pekin yönetimince yargısız infaz edilerek tutuklanmaları, idama mahkûm edilmeleri, içimizdeki müstakillik ve erkinlik ateşini daha da alevlendireceği Pekin yönetimince bilinmelidir” sözleriyle tamamladı.

Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti Başbakanı İsmail Cengiz Dünya İnsan Hakları Günü dolayısıyla bir mesaj yayınladı. Cengiz mesajında, “Dünyada İnsan Haklarına dikkatlerin çekildiği bu anlamlı günde, Çin işgalindeki Doğu Türkistan'da

⁴¹² “İstanbul'da Doğu Türkistan Cumhuriyetlerini Anma Toplantısı Yapıldı”, **Gökbayrak Dergisi**, Kasım-Aralık 2009.

⁴¹³ “Doğu Türkistan'da Bağımsızlık Mücadelesi Veriliyor”, **Hürgök Bayrak Dergisi**, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 2009.

30 milyon insan maalesef insani değerlerden uzak bir hayat sürdürmektedir. 1949 yılından bu yana Kızıl Çin işgal ve istilas ı altında bulunan Do ğ u T  rkistan halk ı her t  rl   insan hakları ihlallerine muhataptır. Çin’de insan hakları ihlallerinin boyutunu iletişim  zg  rl   ğ  ne getirilen yasaklardan ve kısıtlamalardan dolayı kesin olarak saptamak m  mk  n de ğ ildir. Ancak kesin olarak bilinen tek şey; Çin’de Kom  n  st Parti karşıt ı olanların, yetkililere karşı gelenlerin hi   kimsenin can g  venli ğ i bulunmamaktadır. Çin’de parti karşıt ı, h  k  met karşıt ı her t  rl   muhalefet ve rejim karşıt ı olarak algılanan her t  rl   demokratik eylem acımasızca ve vahşice bastırılmaktadır” dedi. Cengiz, ”  l  m cezasına  arpıt ı rılanlara infaz anında yapılan muameleler tamam ı ile insanlık d ı şıdır. Özellikle siyasi tutukluların penceresi olmayan odalarda beton zeminlerde ayakları zincire vurulmuş vaziyette tutuldukları, hatta tuvalet ihtiya  larını bile yattıkları yerlerde karşıladıkları tespit edilmiş olup, insan hakları raporlarında kayda alınmıştır” s özleriyle devam etti.  l  m cezası, di ğ er ülkelerden farklı olarak, halk ı sindirmek i Çin yaygın ve keyfi olarak orta  a ğ zihniyetinde oldu ğ u gibi infaz mangaları  n  nde uygulanmaktadır. Ba ğ ımsız olmayı d  ř  nmek,  zg  rce yaşamayı arzulamak su  tur ve cezası abartıs ı z idamdır. Gen  ler, beyin yıkama kamplarında zorunlu e ğ itime tabi tutulduklarını, yaşları 16 ila 25 arasındaki gen  lerin tamam ı potansiyel ter  rist olarak g  zetim altında tutulmakta oldukları, hayal d  nyamızı zorlayacak şekillerde 128 çeşit işkence metodu uygulandı ğ ı, kentlerde 2, kırsal kesimde 3’den fazla  ocuk do ğ uranlar a ğ ır şekilde cezalandırılmakta oldu ğ u” ifadelerini kullandı. Ayrıca, ‘Hamile kad ınlara ise mecburi k  rtaj uygulandı ğ ı, binlerce  ocuk anne ve babaların rızası alınmaksızın katledildi ğ i, özellikle kırsal kesimlerde      ocuk sahibi olan kadınlarımıza kısırlaştırma operasyonları uygulanmakta oldu ğ u” ifadelerini kullandı. Cengiz, ” Çin’de, nakil i Çin gereken organların temel kayna ğ ının mahk  mlardan temin edildi ğ i raporlarla tespit edilmiştir. İdam edilen, k  rtaja tabi tutulan insanlıların organları alınmakta ve pazarlanmaktadır” dedi.⁴¹⁴ özetle b  t  n d  nya literat  r  nde yaygın şekilde kullanılan “Çin İşkencesi” tabirinin Do ğ u T  rkistan’daki karşılı ğ ı “ l  m” ile sonu  lanan “vahşet ve soykırımdır. Do ğ u T  rkistan halk ının yok edilmesi, Do ğ u T  rkistan’ın  inlileştirilmesi ama  lanan bu “etnik soykırımın” durdurulması i Çin başta BM olmak üzere uluslararası kurumlar gerekli önlemleri almalıdır.

⁴¹⁴ ” Do ğ u T  rkistan S  rg  n H  k  meti Başbakan ı İsmail Cengiz’in D  nya İnsan Hakları G  n   Dolayısıyla Yayınlad ı ğ ı Mesaj: Do ğ u T  rkistan’da Etnik Soykırım Uygulanıyor”, **H  rg  kbayrak Dergisi**, Eyl  l-Ekim-Kasım-Aralık 2009.

Mazlumder Kayseri Şube Başkanı Ahmet Taş, Hükümeti, Tayland'ın elindeki 27 Uygur Müslümanı' nın Çin'e iade edilmemesi için harekete geçmesini istedi. Taş, "Hükümeti, TBMM'yi, uluslararası kamuoyunu da harekete geçirerek, 27 Uygur Müslüman'ın iadesinin durdurularak, hayatlarının kurtarılması için çaba göstermeye davet ediyoruz." dedi. Ahmet Taş, 5 Temmuz 2009 tarihinde Doğu Türkistan'ın Urumçi kentinde başlayan ve binlerce Uygur Müslüman'ın öldürüldüğü, binlercesinin de yaralandığı olayları hatırlattı. Çin'in olayları bahane ederek başlattığı tutuklama ve idam zulmünden kurtulmak için Tayland'a sığınan 27 Uygur Müslüman'ın, bu günlerde Çin'e iade edilmekle karşı karşıya bulunduğunu söyledi. Taş, "Önceleri Tayland Hükümeti tarafından mülteci muamelesine tabi tutulan Uygurlar'ın, Çin Halk Cumhuriyeti'nin bu ülkeye yaptığı baskılar sonucunda Çin'e iade edilme kararı karşısında büyük bir şok yaşadıklarını, iade edildiklerinde Çin hükümetinin kendilerini idam edileceklerini bildirdiği 27 Uygur Müslüman'ın iadesi, uluslararası kamuoyunun baskısı ile beş gün ertelenmiş olduğunu" söyledi.⁴¹⁵ Taş, "Eğer müdahil olunmazsa 27 Uygur, Çin'in verdiği idam kararı ile hayatlarını kaybedeceklerdir." şeklinde konuştu.

Bağımsız Doğu Türkistanlılar Birliği Genel Başkanı Abdulmecit Avşar, Tayland ve Kamboçya başta olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerine sığınan Doğu Türkistanlı Uygur Türklerinin Çin'e iade edilmesini kınadı. Çin'e iade edilen Uygurların işkencelerle idam edilmelerinin kesin bir bilgi olduğunu ileri süren Avşar, şu bilgileri verdi. "Çin içeride ve dışarıda Uygurları baskı altına alarak, soykırım yapıyor, Bir balinanın kurtarılması için ayağa kalkan dünya, ölen Uygur, öldüren Çin olunca sessiz kalmayı yeğliyor, Çin'in yaptığı bu zulme kim dur diyecek" dedi.⁴¹⁶ Avşar, "Sığınma isteyen insanların tutuklanarak zorla iade edilmesinin insan hakları ihlali olduğunu kaydeden Avşar, en ufak konuda kınama çeken Birleşmiş Milletler (BM) ve diğer teşkilatların Çin'e neden müdahale edemediklerini" sordu.

5 Temmuz 2009 Urumçi Olayları sonrasında Türkiye'deki Doğu Türkistan dernekleri ve sivil toplum örgütleri ve ülkemizdeki sivil toplum örgütleri, dernekler, siyasi partiler, akademik ve ilmi çevreler ve insan hakları örgütleri olaylar karşısında demokratik, sivil ve insani tepkilerini protesto, miting, pankartlar ve basın açıklamaları ile tepkilerini ortaya koydular. Bu tepkiler Türkiye'deki ulusal basında geniş yer buldu ve Doğu Türkistan kamuoyu oluşmasında etkili oldu. Daha önceleri

⁴¹⁵ "Mazlumder'in Uygur Türkleri İsyanı", **Hürgökbayrak Dergisi**, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 2009,

⁴¹⁶ "Bağımsız Doğu Türkistanlılar Birliği Genel Başkanı Avşar: Uygur Avı Durdurulmalı", **Hürgökbayrak Dergisi**, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 2009.

kendi çevreleri dışında insan hakları ihlallerine ilgisiz kalan çevreler tepki göstermek zorunda kaldılar. Ayrıca bazı ideolojik gurupların olayları dış güçlerin Türk-Çin ilişkilerine sekte vurmayı amaçladığı düşünceleri de basında dile getirildi. Ancak olaylar tüm yönleriyle basında değerlendirildi ve her türlü ihtimaller ve küresel siyasi hesaplar göz önünde bulundurularak analiz edildi. Sonuçta Doğu Türkistan ve Uygur meselesi bir kez daha hem Türkiye gündemine hem de dünya gündemine getirilerek uzun yılların ihmaline uğrayan bölge ve burada yaşayan Türkler için üzüm umutları arttı.

II. BÖLÜM

DOĞU TÜRKİSTAN İLE İLGİLİ ULUSLARARASI DÜZEYDE FAALİYET GÖSTEREN DERNEKLER VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ FAALİYETLERİN BASINDAKİ YANSIMALARI:

Doğu Türkistan ile ilgili şimdiye kadar Türkiye’de kurulan ve faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ve derneklerin faaliyetleri ile bunların ulusal basındaki yansımalarını vermeye çalıştık. Doğu Türkistan ile ilgili uluslararası alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ve dernekler ise son yıllarda uluslararası alanda konferans, sempozyum, panel, protesto gösterileri, basın açıklamaları vb. demokratik hak arama yöntemlerini kullanarak bu meseleyi dünya kamuoyunda gündeme getirmek ve dikkatleri bu bölgedeki insan hakları ihlallerine, baskı ve asimilasyona çekerek öncelikle insani yaşam şartlarını oluşturmak ardından da hak arama mücadelesine destek sağlamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla yapılan etkinliklerle BM ve benzeri uluslararası kuruluşlar ile İKÖ gibi bölgesel kuruluşlar harekete geçirilerek destek sağlama ve Doğu Türkistan sorununu gündemde tutmayı amaçlamaktadır.

2.1. Avrupa ve ABD’de Kurulan Doğu Türkistan Sivil Toplum Kuruluşları ve Derneklerin Faaliyetleri ve Türkiye Basınındaki Yankıları

Esir Milletler haftası dolayısıyla ABD’de yaşayan Kırım, Azerbaycan ve Türkistan Türkleri BM binası önünde gösteri yaptılar. Burada Doğu Türkistan Hükümeti eski Genel Sekreteri İsa Yusuf Alptekin’de bir bildiri yayınlayarak esir milletlere hür dünyanın yeterince ilgi göstermediğini ifade etti. Alptekin yayınladığı bildiride, ‘‘Esir Milletler Haftası’nın 26 yıldan beri düzenlendiğini, ancak insanlık âleminin ezilenlere yardım konusunda yerinde saydığını’’ belirtti. Bildiride Sovyetler Birliği ve Çin’de esir milletlere baskıların tüm hızıyla devam ettiği milyonlarca Türk’ün asimile edilmeye çalışıldığı ifade edildi. Alptekin, ‘‘ Doğu Türkistan dâhil, dünyada 90 milyon Türk’ün esaret altında yaşadığını belirterek, Çin yönetiminin dünya kamuoyunun gözlerini boyamak için yumuşak uygulamalara girdiğini, ancak gerçek durumun çok kötü olduğunu belirterek, ‘‘Türkiye ve insanlık âleminin anlayışına güveniyoruz’’ denildi.⁴¹⁷

⁴¹⁷ ‘‘Esir Türkler 90 Milyon’’, **Tercüman Gazetesi**, 20 Temmuz 1984.

Başbakan Turgut Özal'ın 1988 yılı Nisan ayında Amerika Birleşik Devletleri'ni ziyaretinde Amerika'da bulunan Türkistanlılar kendisini karşılayarak hoş geldiniz dedi. Özal, Türkistanlılar Derneği Başkanı Abdullah Hoca'dan bilgi alarak kendisine, "Hangi Türkistan'ı temsil ediyorsunuz? Sorusuna, "Her ikisini de cevabını aldı. Türkistanlılar 20 Nisan 1985 tarihindeki Türk Günü gösterisine katıldılar.⁴¹⁸

Çin Halk Cumhuriyeti'nden Türkiye'ye yapılan diplomatik ve ticari seyahatler de zaman zaman basının ilgisine mazhar olmuş ve ulusal basında yer bulmuştur. 1985 yılında Çin'den Türkiye'ye yapılan "Anlayış Heyeti" adlı seyahat Milli Egemenlik Haftasına denk gelmiş, heyet Ankara, İstanbul ve Konya'da turistik geziler yapmıştır.⁴¹⁹ Komünist Parti egemenliğinin olduğu Çin'de misafirler tarafından egemenlik kavramının anlaşılabilmesi nedeniyle Türk yetkililer ve Çinliler arasında kısa bir şaşkınlığa neden olmuştur. Hafta dolayısıyla düzenlenen "Milli Egemenlik" konferansına katılan Çinlilere Doğu Türkistan hakkında sorular soruldu. Sorulara habersiz oldukları izlenimi verilerek geçirilen konferans sonrasında Çinli yetkililer Türkiye'den ayrıldı.

Doğu Türkistan ile ilgili sivil toplum kuruluşları ve derneklerin faaliyetleri yanında basın kuruluşlarının haberleri, yorumları, yazı dizileri ve röportajları da ulusal basında önemli yer tutmaktadır. TRT ekibi olarak Doğu Türkistan'a giden ve orada iki bölümlük bir dizi hazırlayan sunucu Nuray Yılmaz buradaki gezide izlenimlerini Tercüman Gazetesi'ne anlattı. TRT'de yayınlanan "Gezelim Görelim" programının yapımcısı ve sunucusu Nuray Yılmaz Çin ve Uzakdoğu izlenimlerini paylaştı. Uygur Özerk Bölgesi'nden Pekin'e, Kaşgar'dan Kanton Eyaleti'ne uzanan binlerce kilometrelik ülkeyi gezen Yılmaz, "Türklerle dolu bu topraklarda kaldığım 21 gün içerisinde kendimi ülkemde gibi hissettim" ifadelerini kullandı. Çin'de Türkçe ve İngilizce mihmandarlarının olduğunu gezide bunlara bile ihtiyaç kalmadığını belirten Yılmaz, "Gezide hiçbir zorlukla karşılaşmadıklarını" söyledi. Gezide Müslüman ve Türk oldukları için büyük bir sevgi ve içtenlikle karşılandıklarını ifade etti. Kaşgar'daki izlenimlerini aktaran Yılmaz, "Kaşgar'a ilk giden televizyon ekibi olduklarından halktan büyük ilgi gördüklerini, Türk ve Müslüman olduğumuzu öğrendiklerinde bu ilginin daha da arttığını" söyledi.⁴²⁰

⁴¹⁸ "Başbakan Özal'ın Amerika Seyahatinden İntibalar", **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, Ağustos 1985, Cilt 2, Sayı:6, s. 32-34.

⁴¹⁹ "Egemenlik Nedir", **Yeni Düşünce Dergisi**, 17 Mayıs 1985.

⁴²⁰ Olcay Atlı, "Doğu Türkistan'da Kendi Ülkemde Gibiydim", **Tercüman Gazetesi**, 03 Ekim 1985.

Bölgede yaşayan Kazaklar ile ilgili izlenimlerini de aktaran Yılmaz, Doğu Türkistan yemek kültürü hakkındaki izlenimlerini aktardı. Uygur ailelerin çok çocuklu olduğunu ifade eden Nuray Yılmaz, Çin'in Türk nüfusunu önlemek için sıkı nüfus planlamasına gidildiğini⁴²¹ belirtti.

Doğu Türkistan'da yaşayan Türkler'in Türkiye sevgisi üzerine çok sayıda haber ulusal basında yer almıştır. Doğu Türkistan'da Kaşgar'da doğup büyüyen Hatice Ahunbay adlı Uygur kızının da Türk üniversitesinde okuma hayali nihayet gerçekleşmiş, önce Kaşgar, oradan Pekin ve ardından İstanbul'a gelen Hatice Marmara Üniversitesi İktisat fakültesi öğrencisi olarak eğitimini Türkiye'de sürdürüyor.⁴²¹

Doğu Türkistan konusunda yabancı basında çıkan haberler ve değerlendirmeler de gündemimizde yer almaktadır. Doğu Türkistan'da Çin'in uyguladığı asimilasyon ve zorla Çinileştirme politikalarına direnen Doğu Türkistan Türkleri'ni haber yapan Fransız Le Monde Gazetesi zorla Çinileştirme ve İslam Dini ve geleneklerinden uzaklaştırılmaya çalışılan Uygur Türkleri konusunu haber yaptı. Le Monde 27 Ağustos 1987 tarihli haberinde, "Zorla Çinileştirilmeye çalışılan ve İslam Dini'nden ve geleneklerinden koparılmaya çalışılan Uygurlar'ın kendi kültürel kimliklerini ve kültürel değerlerini korumak için diretiklerini" yazdı. Le Monde, "Uygurlar'ın iyi bir iş ve gelecek için zorla Çince öğrenme şartına rağmen gençlerin bile bu dili öğrenmemekte direndiği ve Han adını verdikleri Çinlilerle aralarına yıkılmaz duvarlar ördükleri" değerlendirmesinde bulundu. Kaşgar'ın Ulu Camii imamına Komünizm ile İslam'ın bağdaşıp bağdaşmadığı sorusuna bağdaşmaz cevabı alan Le Monde muhabiri Patrice de Beer, "Mao'nun Kültür Devrimi sonrası yasaklanan İslam Dini' nin son üç yıldır serbest olmasının halkın dini benliğine dönüşü noktasında büyük ilgiye sebep olduğunu" ifade etti. De Beer yazısında, "Doğu Türkistan Türkleri'nin yine de diğer İslam dünyası ile diyalog kurmaktan yoksun olduklarını" belirtti. Le Monde, "Uygur Müslümanları' nın Sessizce Çinileştirilmesi" başlığıyla yayınladığı inceleme yazısında, "Pek çok anne baba çocuklarına Kuran öğretebilmek için elinden geleni yapıyor. Gençler masraflarını kendileri karşılayarak imam olmak için tahsil görüyor" düşüncelerine yer

⁴²¹ "Kaşgar'dan Gelen Konuk", **Hürriyet Gazetesi**, 24 Kasım 1985.

vermektedir.⁴²² Haber analizde işçi ve daha alt tabakanın aydın kesime göre değerlerine daha bağlı olduğu belirtiliyor.

Çin’de Doğu Türkistan yöneticileriyle ilgili haber, röportaj, yazı ve analizler de ulusal basında yer almıştır. Çin Milli Azınlık İşleri Başkanı İsmail Ahmed ile yapılan görüşme ulusal basında ilgi görmüştür. Türkiye Gazetesi’nde Çin Milli Azınlık İşleri Başkanı İsmail Ahmed ile yapılan röportajda, “Birkaç yıl önce Türkiye’yi ziyaret ettiğini, İstanbul, Ankara, İzmir ve Konya’yı gezdiğini, Türkiye’nin ulaşım alanında Çin’den ileri olduğunu” belirtti. Konuşmasında, “Çin’de yaşayan Müslümanlar hakkında bilgi veren Ahmed’in yardımcısı geçmiş dönemdeki Çinli yöneticilerin Müslümanlara iyi davranmadığını, yeni yönetimin ise her millete eşit davrandığını ileri sürdü.⁴²³ Bu görüşlerini Çin’de azınlıkların temsil hakkı ile belgelendiren yetkili, “Nüfusu ne olursa olsun her milletin Halk Kongresi’nde 6 kişi ile temsil edilmekte olduğunu, başkan yardımcılarının da azınlıklar arasından seçildiğini” belirtti.

İstanbul’da Atatürk Kültür Merkezi’nde 6-7-8 Nisan 1988 tarihlerinde düzenlenen “Birinci Uluslararası Doğu Türkistan Semineri” ulusal basında uzun süre yer almış ve yabancı katılımcılar yönüyle de epeyce tartışma konusu olmuştur. Seminer Doğu Türkistan Vakfı tarafından düzenlenmiştir. Seminerin uluslararası alanda faaliyet gösteren kuruluşlar konusuyla ilgili olmasa da seminere Amerikan Merkezi Haberalma Örgütü (CIA) eski İstasyon Şefi Paul Henze ve merkezi Suudi Arabistan’da bulunan Rabita Örgütü’nün Genel Sekreteri Muhammed Nasır El Abudi’nin katılması bakımından kısaca değineceğiz. Semineri Almanya’nın başkenti Münih’te bulunan Radio Liberty (Özgürlük Radyosu) Müdürü Enders Wimbush ile izleyen Paul Henze seminere Society for Central Asian Studies (Orta Asya Çalışmaları Derneği) adına katılan Paul Henze, “Kaşgar’da Büyük Oyun, Yakup Bey’e gönderilen İngiliz ve Rus Elçileri” adlı bildirileri sundu. Suudi Arabistan’da bulunan Rabita adına seminere katılan Genel Sekreter Yardımcısı Muhammed El Abudi, “Rabita’nın Doğu Türkistanlı gençlere burs verdiğini, kendi vatanlarında azınlık duruma düşme tehlikesinde bulunan Doğu Türkistanlılar’ın durumunun tüm dünya ülkeleri tarafından ele alınması gerektiği” görüşlerini paylaştı.⁴²⁴ Eski CIA İstasyon Şefi Paul Henze’nin Sovyetler Birliği’nin parçalanacağı uyarısında

⁴²² “Doğu Türkistan’da Yaşayan Türkler’e Çin Baskısı Türkler Çinlileştiriyor”, **Tercüman Gazetesi**, 29 Ağustos 1987.

⁴²³ “Çin’de 56 Çeşit Millet Var”, **Türkiye Gazetesi**, 14 Kasım 1987.

⁴²⁴ “Rabitalı CIA’lı Seminer”, **Hürriyet Gazetesi**, 7 Nisan 1987.

bulunduğu seminer Türk basınının farklı siyasi düşüncelerine mensup basın yayın kuruluşları tarafından etraflıca analiz edilerek farklı yorumlarda bulundular.

Doğu Türkistan Vakfı tarafından düzenlenen I. Milletlerarası Türkistan Kültür ve Tarih Semineri hakkında Cumhuriyet Gazetesi yazarı Uğur Mumcu konuşmacılar arasında yer alan Paul Henze'ye atıfta bulunarak, CIA görevlisi ve Henze'nin Society for Central Asian Studies adlı bir kuruluş adına toplantıya katıldığını söyledi. Mumcu Henze'nin daha önce Radio Free Europa adlı kuruluştaki çalıştığını belirterek, eski ABD başkanı Carter döneminde Ulusal Güvenlik Konseyi üyeliği yaptığını belirtti. Mumcu ayrıca, Türkiye'de üniversitelerde çıkmış inceleme eserlerinin de bulunduğunu ifade ederek, Rabıta adına seminere katılan Nasır El Abudi'nin de "Doğu Türkistan'ın İslam Tarihindeki Rolü" adlı sunum yaptığını belirtti. Mumcu makalesinde, "Çok uluslu siyaset ve stratejilerin izlendiği bu politikada ABD'nin asıl hedefinin Sovyetler'e karşı yeni hedef ve taktikler izlediğini" söyledi.⁴²⁵ Mumcu, "Türkiye'nin iki süper güç arasındaki çatışmadan uzak durmasını, Müslüman Türk azınlıkların ABD tarafından kışkırtılmasıyla Sovyetlerin yıkılması düşüncesinin bir parçası olmaması gerektiği" düşüncelerini ifade etti.

Uğur Mumcu'nun Türkiye ve Orta Asya'daki Müslüman Türk azınlığın Sovyetler'e karşı kullanılacağı düşüncelerine karşı da ulusal basında haber, makale ve yorumlar yer almıştır. İstanbul Atatürk Kültür Merkezi'nde I. Milletlerarası Doğu Türkistan Kültür ve Tarih Semineri'nde konuşan Dr. Baymirza Hayıt, "1917 Rus Komünist İhtilali ve 1949 Çin Komünist İhtilalleri sonrasında Müslüman Türkler'in ayaklanmalarının arttığını, Ruslar'ın ve Çinliler'in Komünizm Siyaseti içerisinde Müslüman Türk azınlıkları eritme politikası güttüğünü ifade etti."⁴²⁶

Orta Asya'daki Müslüman Türk azınlığın Sovyetler'e karşı kullanılacağı görüşüne karşı başka bir haberde ise, "Paul Henze'nin CIA ajanı değil, Türk dostu olduğu" ifade edildi. Henze, "CIA ajanı olduğu dedikodularını kendisinden nefret eden Ruslar'ın çıkardığını" belirtti. I. Türkistan Kültür ve Tarih Semineri'ne katılmak üzere Türkiye'de bulunan Henze uzun yıllar ABD'nin Ankara Büyükelçiliğini yapmıştır. Henze, dünyadaki Türklerle ilgili bir soruyu yanıtlarken, "Dünyanın dört bir yanına dağılmış Türklerden yararlanmak istiyorsanız onlarla

⁴²⁵ Uğur Mumcu, "Rabıta ve CIA", **Cumhuriyet Gazetesi**, 8 Nisan 1988.

⁴²⁶ "Türkistan Tarihini Ruslar ve Çinliler Tahrif Etti", **Türkiye Gazetesi**, 8 Nisan 1988.

kültürel bağlarınızı koruyun ve ekonominizi güçlendirin’’ dedi.⁴²⁷ I. Türkistan Kültür ve Tarih Semineri Türkiye’de kültürel ve siyasi yönden gündem oluşturmuş olup konuya ülkemiz dışında yaşayan Türklerle ilişkilerimiz açısından yaklaşmıştır. Ancak ulusal basında bazı gazetelerin ve yorumcuların konuyu, ABD ve diğer batılı ülkelerin temsilcilerinin katılması ve o dönemdeki iki kutuplu dünyada bu seminerin ABD etkisinde olduğu algısı verilmeye çalışılmıştır. I. Türkistan Tarih ve Kültür Semineri’ne Amerikalı yazar Paul Henze ve Müslüman toplulukların sorunlarına yardım eden Suudi Arabistan Kurumu Rabitat’ül-İslam kuruluşu adına katılan Nasır El Abudi’nin üzerinden seminer sulandırılmaya çalışılmış, adeta CIA’lı Rabitalı toplantı gibi ucuz ve demogojik olarak kamuoyuna takdim edilmeye çalışılmıştır.⁴²⁸ Konuya Yeni Forum Dergisi’nde bir röportaj ile cevap veren Doğu Türkistan Vakfı Genel Sekreteri Prof. Dr. Turan Yazgan, bu yaklaşımın son derece ucuz ve demogojik olduğunu, toplantının önemi ve niteliğini anlatmaktan uzak olduğunu ifade etti.

Doğu Türkistan meselelerinin ele alındığı I. Doğu Türkistan Kültür-Tarih Semineri yerli ve yabancı bilim adamının katılması nedeniyle hayli ilgi gördü. Seminerde ‘‘1873-1877’de Doğu Türkistan’da bir İslam Devleti kuran Yakup Han Bedevlet’in İngiliz ve Rus politikalarıyla yıkılışını anlatan tebliğiyle Paul Henze dikkatleri üzerine topladı. CIA başta olmak üzere ‘‘Türkiye’nin Amerikalı Dostları Derneği’nin ve Amerikan başkanlarının dış siyasetinde belirleyici bilim adamlarından olan Henze, Ruslarla İngilizler’in büyük oyun oynadıklarını belirterek, ‘‘1876’da Osmanlı Devleti ile savaşa giren Rusya’nın güneyinde bir Türk Devleti olmasını tehlikeli gördüğünü ifade etti. Ruslar’ın ilgilerinin Balkanlar’a çevrilmesi Rus tehlikesini ortadan kaldırdı. Bu nedenle Rusya ve İngiltere Çin’in 1884’te Doğu Türkistan’ı işgal etmesine yardımcı olduğunu’’ söyledi.⁴²⁹ Seminerde ‘‘Doğu Türkistan’da Bugünkü Çin İdaresi’’ adlı tebliğ sunan İsa Yusuf Alptekin’in oğlu Erkin Alptekin, ‘‘Nüfusun %60’ını oluşturan Türkler’i azınlık olarak niteleyen, bölgedeki hammaddeleri sömüren ve ticari, ekonomik, kültürel olarak bölgeyi tekeline alan Çin’in Türkler’i dejenere ettiğini’’ belirtti. Kendisiyle yapılan röportajda Erkin Alptekin, ‘‘Konuyu İslam Konferansı’na götürdüklerini, Doğu Türkistan’da İslamiyet’e olan baskının sebebinin, İslam Dini’nin halkta benlik oluşturmaya bağladı. Galsnost’unⁱⁱ yalnızca ekonomide olduğunu vurgulayarak,

⁴²⁷ Aydın Özdalga, ‘‘Girsek Hep Beraber Gireliz’’, **Milliyet Gazetesi**, 9 Nisan 1988.

⁴²⁸ ‘‘I. Milletlerarası Türkistan Kültür ve Tarih Semineri’’, **Yeni Forum Dergisi**, 16-30 Nisan 1988.

⁴²⁹ ‘‘Doğu Türkistan Kültür-Tarih Semineri ve Kimiz’’, **İslam Dergisi**, Mayıs 1988, s. 27.

kültür ve dinde bunun olmadığını belirtti. Ayrıca Türkiye’den konunun BM’ye götürülmesi talebini dile getirdi.

Türkiye’nin dış Türklerle ilgili görmezlikten gelme politikasının 1950’li yıllarda değişmeye başladığını, uluslararası dengelerdeki değişikliğin yanında milli kültüre yaklaşan nesillerin Dış Türkler konusunu canlı tuttuğunu görmekteyiz. Bu konuda tek başına adeta bir enstitü gibi çalışan Prof. Dr. Turan Yazgan, Prof. Dr. Şükrü Elçin gibi bilim adamlarının haklarının ödenmeyeceği bir gerçektir. Ancak o günkü bireysel çabalar devlet politikasına dönüşemedi. Yine de tüm olumsuzluklara rağmen özellikle görsel medyanın Türkistan ile ilgili programlar yapması halkın dikkatini çekti ve konu yeniden canlılığını kazanmaya başladı. Bu açıdan I. Türkistan Kültür ve Tarih Semineri hayırlı bir başlangıç olarak kabul edilebilir. Ancak seminer millilikle gayri millilik arasında gidip geldiği için Türkistan davasının sulandırılmaya çalışıldığı izlenimi uyandırdı.

Hindistan’da yayınlanan “Common Voice” adlı dergi Çin’in bir taraftan Türkiye ve İslam ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeye çalışırken diğer yandan da 30 milyon Müslüman’ın yaşadığı Doğu Türkistan’ı asimile etmeye çalıştığını yazdı. Çin yönetimindeki Mançurya, Doğu Türkistan ve İç Moğolistan hakkında haberleriyle bilinen dergi, Pekin yönetiminin her yıl 200 bin Çinliyi Doğu Türkistan’a yerleştirdiğini böylece % 75 olan Türk nüfusunun % 45’e düşürüldüğünü, bununla yetinmeyerek kurduğu Chung Tang adlı enstitü ile propaganda yaparak Türklerle Çinliler arasında evliliği teşvik ettiğini yazdı.⁴³⁰ Böylece Müslüman Türkleri örf ve adetlerinden uzaklaştırarak asimile etmeyi amaçlamaktadır.

Uluslararası alanda Doğu Türkistan ile ilgili faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ve dernekler ile bu konu ile ilgili konferans, sempozyum, basın açıklamaları da basında yer almıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nde Medison Eyaleti’ndeki Wisconsin Üniversitesi’nde 28 Nisan 1988 tarihinde yapılan Üçüncü Milletlerarası Orta Asya Konferansı bunlardan birisidir. Konferansa ABD’nin çeşitli şehirlerinden, Avrupa ve Asya ülkelerinden, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği’nden bilim adamları katılmıştır. Konferansa Wisconsin Üniversitesi’nden katılan Kemal Karpat, ‘Sovyetler Birliği’nin Afganistan’a müdahalesinden sonra Orta Asya’ya dünyanın ilgisinin arttığını, Sovyetlerin çekilmesinden sonra da bu ilginin devam ettiğini’ söyledi. Prof. Dr. Kemal Karpat, ‘Dünya üzerinde 160

⁴³⁰ “Doğu Türkistan’da 30 Milyon Müslüman’a Sindirme Politikası”, **Tercüman Gazetesi**, 16 Mayıs 1988.

milyon Türk nüfusunun bulunduğunu ancak sadece % 30'unun bağımsız bir devlet sınırları içerisinde yaşadığını ifade etti. Bunun çeşitli sebepleri olduğunu belirttikten sonra, Çin egemenliğinde yaşayan Doğu Türkistan'ın asimile olma tehlikesi altında olduğunu belirtti.⁴³¹ Konferansta en fazla ilgiyi ABD'nin Rand Teşkilatı uzmanı Paul Henze'nin "Müstakil Kaşgar" adlı tebliği olmuştur. ABD Başkanı Jimmy Carter'in Türkiye ve Ortadoğu danışmanlığını da yapan Henze, "Yakup Bey'in müstakil Doğu Türkistan kurmak için harekete geçtiğinde Ruslar'ın Doğu Türkistan'ı işgal ettiğini, İngilizler'in Mançur-Çin Hanedanlığını yeniden Doğu Türkistan'ı işgale teşvik ettiğini ifade etti. Sonuçta Yakup Bey'in planının Rus-Çin istilasası ile akamete uğradığı anlaşılmaktadır.

Uluslararası alanda faaliyet gösteren insan hakları kuruluşları da Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlallerine ilgi duymaktadır. Milletlerarası İnsan Hakları Teşkilatı 19 Mart 1988 tarihinde Hanidurt şehri Königtein kasabasındaki yıllık kongresinde Çin'in Müslüman Doğu Türkistan halkına karşı uyguladığı siyaseti kınayarak yürütmekte olduğu ırkçı siyaseti terk etmesi için Komünist Parti Genel Sekreteri Zhao Ziyang'a muhtıra gönderdi. Muhtırada; BM İnsan Haklar Evrensel Beyannamesi'nin milletlerin kendi kaderini tayin konusundaki 95, 98, 102, 112 ve 122. maddeler ve Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası'nın Doğu Türkistan'daki Müslüman Türkler'in dini inançlarının gereğini yerine getirme haklarının ayaklar altına alındığı, ülkeye Çinliler'in göç etmeleri neticesinde azınlık duruma düştükleri" belirtildi.⁴³² Müslüman Türkler'in kendi kaderlerini tayin, beslenme, tabi çevrelerini koruma ve çocuklarını eğitime konusundaki Birleşmiş Milletler kararları doğrultusunda Doğu Türkistan'daki Müslüman Türkler'e karşı Çin tarafından uygulanan asimilasyon politikalarına son vermeye çağrılmaktadır.

Türkiye-Çin ilişkilerinin 1980'den sonraki seyri ve Doğu Türkistan üzerine yazdığı makalede Ahmet Kabaklı Tercüman Gazetesi'ndeki köşesinde bu meseleyi ele almıştır. Kabaklı, Çin ile iyi ilişkiler sürdürüyoruz söylemi ile avunduğumuzu, bu iyi ilişkilerde sanki Türk halkının rızası alınmış gibi hareket edildiğini belirterek aslında bu durumun bizim işimize yaramadığı gibi Doğu Türkistan'daki Çin sömürgeciliğini kolaylaştırdığını söyledi. Kabaklı "Çin'in Doğu Avrupa ve Rusya'daki bağımsızlık hareketlerinden sonra Doğu Türkistan, Tibet ve İç Moğolistan üzerine iyice çöktüğünü belirterek Mao'nun kurduğu rejimin kendi

⁴³¹ "Üçüncü Milletlerarası Orta Asya Konferansı", **Yeni Forum Dergisi**, 16-30 Haziran 1988.

⁴³² "Zhao Ziyang'a Muhtıra", **Yeni Forum Dergisi**, 16-30 Haziran 1988.

vatandaşları olan binlerce genci bile Tian-Anmin meydanında kurşuna dizmekten çekinmediğini” ifade ederek, bunu yapanların Türkler’e, Tibetliler’e ve Moğollar’a neler yapabileceğini tahayyül edilemeyeceğini yazdı. 5-6 Nisan 1990 tarihinde Urumçi Artuş şehrinde Uygur Türkleri’nin Çin’in bir zulmüne karşı ayaklanan Uygur Türklerine karşı Çin’in kanlı baskını sonucu 22 Türk’ün öldürüldüğünü ifade ederek bu olaylar üzerine Türkiye’nin resmi ve basın çevrelerinden tepki olmamıştır” dedi. Sadece Münih’te bulunan Uygur, Kazak ve Anadolu Türkleri’nin tepkileri gündemde idi. Avrupa’daki Türk-İslam Birliği Başkanı Musa Serdar Çelebi ve Avrupa’daki Uygurlar’ın lideri Erkin Alptekin’in organize ettiği yürüyüşte Çin elçiliği önünde protesto düzenlenerek Çin elçisine protesto mektubu verildiğini” ifade etti. Kabaklı, Erkin Alptekin’in “Biz Doğu Türkistan halkının katledilmesine, silinmesine ve isyan bahanesiyle ortadan kaldırılmasına razı olamayız. Milli ve dini benliğine kavuşarak, kendi kaderini tayin etmesi için dünya milletlerinin desteğini istiyoruz” dedi. Musa Serdar Çelebi de konuşmasında, “Bir asırdan uzun süredir Çin esareti altında haklarından mahrum olan Doğu Türkistan halkı haklarından mahrumdur, en haklı talepleri bile silahla geri çevriliyor” dedi.⁴³³ Münih’teki organizasyon sonunda mitinge katılanlar pankart ve sloganlarla Çin’i protesto ettiler. Görüldüğü üzere Çin Doğu Türkistan halkının en tabii haklarını şiddetle bastırdığı ve eritme politikaları ile Türkleri asimile etmeye çalıştığı için tepkilerle karşılaşmaktadır.

Doğu Türkistan ile ilgili uluslararası alanda faaliyet gösteren İsa Yusuf Alptekin’in oğlu Erkin Alptekin’in Avrupa’daki çalışmaları basında yer bulmaktadır. Alptekin’in Türkiye Gazetesi’nde yer alan haberinde Çin’in Doğu Türkistan ‘da Sovyetler’de bile görülmeyen derecede dini hürriyetleri kısıtlamaya çalıştığını bildirdi. Çin kontrolünde olmayan dini okulların kapatıldığını, dine inanmayanların himaye edildiğini” ifade etti. Alptekin, “Çin’in Doğu Türkistan’da 16 tümen askerinin olduğunu” belirterek Doğu Türkistanlılara göstermelik haklar vererek yeraltı ve yerüstü kaynaklarını sömürdüğünü” ifade etti.⁴³⁴

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George Bush’un 1991 yılında Tibet lideri Dalay Lama ile görüşmesi Türkiye dışında ve Türkiye’de bulunan Doğu Türkistanlılar tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. 1989 yılında Nobel Barış Ödülü sahibi Dalay Lama, George Bush ile görüşmesinde Doğu Türkistan’ın

⁴³³ Ahmet Kabaklı, “Münih’teki Türkistan”, **Tercüman Gazetesi**, 21 Mayıs 1990.

⁴³⁴ “Doğu Türkistan Baskı Altında”, **Doğu Türkistan’ın Sesi Dergisi**, Eylül 1990, sayı 27, cilt 7, s. 35.

meselelerinden de bahsetmiş, onun bu ilgisi Türkiye’de bulunan Doğu Türkistanlıların lideri İsa Yusuf Alptekin tarafından memnuniyetle karşılanmış. Alptekin, ‘‘Dalay Lama’nın Doğu Türkistan’ın meseleleri hakkında George Bush’a bilgi verdiği için teşekkür ediyoruz, bu Amerika’nın Çin esiri milletlere kıymet verdiğini göstermektedir. Sayın Bush’tan aynı ilgiyi Doğu Türkistan’a da göstermesini bekliyoruz, Doğu Türkistan’daki zulüm Tibet’ten daha fazladır. Doğu Türkistan’daki insanlık dışı uygulamalar Amerikan Parlamentosu Temsilciler Meclisi’nde gündeme getirilmelidir’’ dedi.⁴³⁵ Doğu Türkistan sorunu son yıllarda uluslararası kamuoyunda gündeme gelmektedir. Özellikle 1990’lı yıllarda Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku olarak adlandırılan ülkelerde meydana gelen olaylar Orta Asya’daki Türkler’i bağımsızlık kazanma noktasında ümitlendirmiştir. Bu dönemden sonra Avrupa ve diğer Batı ülkelerinde bu konudaki faaliyetlerine hız vermişlerdir.

Dünya devletleri uluslararası arenada kendi güvenlikleri için herhangi bir pakta veya bloka girme çabaları içerisindedirler. Zira uluslararası kuruluşların ve güçlü devletlerin destek ve himayeleriyle ayakta kalabilmekte ve varlığını devam ettirebilmektedirler. Doğu Türkistan Cemiyetleri temsilcileri, Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin başkanlığında İslam Konferansı Genel Sekreteri Hamid El Gabid ile görüştüler. Doğu Türkistan meselesin Hamid El Gabid’e anlatan İsa Yusuf Alptekin, ‘‘ Doğu Türkistan meselesinin İslam Konferansı gündemine alınmasını talep etti. Alptekin, ‘‘Hamid El Gabid’e Komünist Çin’in, Doğu Türkistan’ı Çinileştirmeye çalıştığını’’ ifade ederek, İslam Konferansı’ndan Müslüman Türkler’in sorunlarıyla ilgilenmesini istedi. Ayrıca, ‘‘İslam Konferansı’nın yalnız Araplar’ın sorunlarıyla ilgilenen bir teşkilat olmaktan çıkarılarak Müslüman Türk dünyasıyla da ilgilenen bir görünüm kazanmasını istiyoruz’’ dedi. Keşmir meselesine Pakistan’ın, Filistin sorununa tüm Arap ülkelerinin sahip çıktığını belirten Alptekin, ‘‘ Doğu Türkistan meselesine hiçbir İslam ülkesinin sahip çıkmaması ve görmezden gelmesi, İslam Dünyası için utanç vericidir, Komünist Çin ile dostluk ilişkisi içerisinde olan İslam ülkeleri Doğu Türkistan meselesinde kulak tıkamaktadır’’ dedi. Hamit El Gabid cevap olarak, ‘‘İslam Konferansı’nda herhangi bir Mağdur Müslüman Gruplarla ilgili bir dairesinin olduğunu’’ söyledi.⁴³⁶

⁴³⁵ Kemal Çapraz, ‘Doğu Türkistanlılar Bush ile Görüşmek İstiyor’, **Türkiye Gazetesi**, 24 Nisan 1991. ‘

⁴³⁶ Nazmi Arif, ‘İsa Yusuf Alptekin’den İKT’ye Üyelik Başvurusu’, **Türkiye Gazetesi**, 5 Ağustos 1991.

Doğu Türkistan ile ilgili Kazakistan'da yayın yapan ‘‘Uygur Avazı’’ (Uygur’un Sesi) adlı derginin genel yayın yönetmeni Yoldaş Azametov ve yazı işleri üdürü Dolgun Yasin Sovyetler Birliği’nin parçalanması sonunda bağımsız olan Türk cumhuriyetlerinin Çin esaretinde olan Doğu Türkistan’ın bağımsızlığına kavuşması için Türkiye ile birlikte hareket etmesini istedi. Doğu Türkistan Türkleri’nin sürgündeki lideri İsa Yusuf Alptekin’i ziyaret için İstanbul’da bulunan Uygur Avazı yöneticileri, ‘‘Bizler Kazakistan’da yerleşmiş olan Uygur Türkleri’nin temsilcileriyiz. Kazakistan’da 200 bin Uygur Türkü yaşıyor, diğer cumhuriyetlerde yüz bini aşkın Uygur Türkü var, gazetemiz tüm Batı Türkistan’da takip ediliyor’’ dedi. Ayrıca kendileri dışında 4 ayrı Uygurca yayınlanan gazete olduğunu’’ ifade etti. Yetkililer Türkiye ziyareti sırasında Türk yetkililerin yaptığı, ‘‘Türk Dünyasını tarif ederken Tuna boylarından Amuderya’ya kadar Türk Dünyası’’ benzetmesinin, Çin esaretindeki 25 milyon Doğu Türkistan Türkleri’ni üzdüğünü, kendilerinin buna karşı, ‘‘Batı Trakya’dan Çin Seddi’ne kadar Türk Dünyası deyimini kullandıklarını’’ ifade etti. Uygur Avazı Genel yayın yönetmeni Yoldaş Azametov, İsa Yusuf Alptekin için, ‘‘ Doğu Türkistan halkının kurtuluş umudunun yaşayan sembolü olduğunu, Batı Türkistan’daki Uygur Türkleri’ne cesaret verdiğini’’ belirtti. Azametov, ‘‘Türkiye’de yaşayan Kırgızlar’ın, Özbekler’in ve Türkmenler’in arasındaki ahengin kendilerine ümit verdiğini, Türkiye’nin Türk birliğinin gerçekleşmesi için kendilerine destek vermesini’’ istedi. Azametov, ‘‘Ruslar’ın 70 yılda kendilerini Uygur, Özbek, Kazak vb. parçalara ayırdığını ama artık uyanarak birleştiklerini Asya’da Büyük Türk birliği kurulursa, Batı Türkistan’ın Sovyet işgalinden kurtulması gibi Doğu Türkistan’ın da Çin esaretinden kurtulacağını’’ ifade etti.⁴³⁷ Burada Soğuk Savaş olarak tabir edilen ABD ve Sovyetler Birliği arasında İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan mücadelede Sovyetler Birliği’nin parçalanması sonucu bağımsızlığına kavuşan Türk Cumhuriyetlerinin Doğu Türkistan Türkleri için ümit ışığı olduğunu görmekteyiz. Türkiye’nin bu bağımsızlık hareketlerine hazırlıklı olup olmadığı o dönem ve sonrasında ulusal basında geniş yer almıştır. Ancak sınırlarımız dışında özellikle Sovyetler Birliği esaretinde bulunan Türkler’in müstakil devletler olarak ortaya çıkması Doğu Türkistan Türkleri için de büyük bir ümit ışığı olmuştur.

⁴³⁷ Kemal Çapraz, İrfan Ülkü, ‘‘Türkiye Büyük Türkistan’ın Kuruluşuna Öncülük Etmeli’’, **Türkiye Gazetesi**, 24 Aralık 1991.

Doğu Türkistan ile ilgili uluslararası faaliyet gösteren derneklerden birisi de Avrupa Doğu Türkistanlılar Yardımlaşma Derneği'dir. Avrupa Doğu Türkistanlılar Yardımlaşma Derneği Başkanı Erkin Alptekin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'na bir rapor sundu. Raporda, "Doğu Türkistanlılar'ın tarih sahnesinden silinme tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunu, Çin yönetiminin Doğu Türkistan'a Çinli nüfus yerleştirmesi sonucu Doğu Türkistanlılar'ın tarih sahnesinden silinme tehlikesiyle karşılaşması sonucunu hazırladığını" söyleyerek, "Doğu Türkistan'a yerleştirilen Çinliler'in Türkler'e ikinci sınıf muamelesi yaptığını" ifade etti.⁴³⁸ Uluslararası alanda faaliyet gösteren Doğu Türkistan teşkilatları ve sivil toplum kuruluşları dünya ülkelerine Doğu Türkistan sorununu anlatma ve uluslararası destek sağlama çalışmalarına 1990 ve sonrasında hız vermiştir.

Dünyanın farklı yerlerinde Doğu Türkistan meselesini gündeme getirmek, yapılan haksızlıkları anlatmak üzere Doğu Türkistan tarafından çok sayıda vakıf, dernek ve sivil toplum kuruluşu kurulmuştur. Bunlar içerisinde Avustralya Türkistan Cemiyeti Başkanı Ahmet İgemberdi'nin Sovyet esaretinden kurtulan Batı Türkistanlılar'a atfen yazdığı mektup basında önemli yer tutmuştur. İgemberdi, "Sovyetler Birliği'ne karşı asırlardan beri yapılan mücadele sonrasında bağımsızlığına kavuşan Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan'ın Birleşmiş Milletler üyesi olarak tarihteki şerefli yerlerini almalarına ve bağımsızlığına kavuşmalarına sevindiklerini, Türk halklarının bağımsızlığına kavuşmalarındaki en önemli unsurun kardeşliğin, birliğin ve beraberliğin olduğunu" belirtmiştir. Tarihsel süreçte Batı Türkistan Çarlık Rusya'sının; Doğu Türkistan Çin-Mançur esaretinde kalmıştır, ancak Batı Türkistan'ın bağımsızlığına kavuşmasından sonra, esaretten iz kalmamıştır" dedi. Ancak, Türk halkını bölmek amacıyla küçük ihtilafları bahane eden sömürgecilerin bunlardan hareketle Türk halkını bölmeye çalıştıklarını" söyledi. Son olarak Çin zulmü altındaki Doğu Türkistan'ın Çinli atalarını kat kat geçerek Müslüman Türkler'e zulmettiğini ve zorla Çinlileştirmeye çalıştığını" ifade etti.⁴³⁹ 1949 yılından itibaren Çinlileştirmeye çalıştıkları Doğu Türkistan'ın 10 milyon nüfusu karşısında 300 bini bile bulmayan Çinliye karşılık günümüzde iki milyondan fazla Çinli burada yaşamaktadır.

⁴³⁸ "Erkin Alptekin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nda Konuştu", **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, 1992, Yıl:9, Sayı:33-34.

⁴³⁹ , Ahmet İgemberdi, "Batı Türkistanlı Karındaşlarıma Açık Mektup", **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, Ocak 1994, Sayı: 39-40.

Birleşmiş Milletler Esir Milletler Haftası'nın 34. Yıldönümünün kutlandığı New York'ta ABD Türkistanlılar Derneği adına Gulamettin Pahta yaptığı konuşmada, "Doğu Türkistan'da yapılan Çin zulmünü anlattı. Geçmişte ölüm yolu olarak bilinen Taklamakan Çölü'nde 4-5 metre kazmakla petrol çıktığını, bunu ülkede daha nice yeraltı ve yer üstü zenginlik kaynaklarının izlediğini" ifade etti. Daha sonra ABD Türkistanlılar Derneği adına toplantıya delege olarak katılan Abdullah Hoca, "Çin heyetinin aksine esir milletlerin yapacağı işlerin bitmediğini Esir Milletler Komitesi'nin işlevinin bitmediğini, sıranın Çin esaretinde yaşayan Doğu Türkistan, Tibet ve İç Moğolistan'a geldiğini" söyledi.⁴⁴⁰

Uygur Türkleri'nin özellikle Sovyetler Birliği'nin parçalanması sonrasında Rus egemenliğinde bulunan milletlerin hürriyetlerine kavuşması sonrası Çin esaretine karşı Uygur ve Kazak Türkleri'nin hak arama mücadelesinin layıkıyla gerçekleştirilmesi için Kazakistan Devleti'nin desteği ile dünya çapında teşkilatlanmayı hedeflemektedirler. Çin esaretindeki Uygurlar'ın mücadelesini destekleyen dünya Uygur teşkilatlanmasını ve koordine eden Kazakistan Uygur Kültür Derneği ve Kazakistan Dostluk Komitesi yetkilisi bir milletvekillerinden oluşan altı kişilik bir heyet Münih Uygur Derneği'ni ziyaret etti.⁴⁴¹ 1990 sonrasındaki Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku'nun yıkılışı sonrasında Orta Asya başta olmak üzere Sovyet egemenliğindeki milletlerin hürriyetlerine kavuşması, bağımsızlık isteklerine daha fazla direnemeyen Sovyetler Birliği yönetimini bağımsızlıkları kabul etmek zorunda bırakmıştır. Bu siyasi durumu değerlendiren Sovyetler Birliği esaretindeki Türk cumhuriyetleri bağımsızlık ilan ederek dünya siyasetinde yerlerini almıştır. Çin esaretinde yaşayan Uygur Türkleri bu gelişmeler sonrasında Türkiye dışında dünyanın farklı ülkelerinde teşkilatlanmaya hız vermiştir. Batı Avrupa ülkelerinde başta Almanya olmak üzere Uygur ve Doğu Türkistan dernekleri kurularak faaliyetlerine başlamıştır.

Sovyetler'in parçalanmasından sonra faaliyetlerine hız veren Doğu Türkistan ve Uygurlar'ın yurtdışındaki dernekleri Batı Avrupa ülkeleri yanında Atlantik ötesi özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Çin Başbakanı Deng Xiao-ping'i New York ziyareti öncesinde protesto etmeye hazırlanan Amerika'da yaşayan Türkistanlılar 31 Ocak 1992 tarihinde Amerika'ya gelecek Deng Xiao-ping'in ziyareti öncesinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ile

⁴⁴⁰ Gulamettin Pahta, "ABD'de Doğu Türkistan Davası Gün Geçtikçe Önem Kazanmaktadır", **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, Ocak 1994, Sayı:39-40.

⁴⁴¹ "Uygur Türkleri Bütün Dünyada Teşkilatlanıyor", **Türkiye Gazetesi**, 24 Şubat 1992.

görüşmeyi planladı. Amerika'daki Türkler'in lideri Nimet Begiç, "Komünist dünyanın ikiyüzlülüğünü ortaya çıkarmak istediklerini, Sadece Rusya'da değil Çin'de yaşayan Türkler'in sayısının 14 milyon olduğunu" söyledi. Burada zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklarının bulunduğunu ifade eden Begiç, "Türk toprağı olan bu bölgedeki soydaşlarımızın kandırıldığını" vurguladı. 31 Ocak 1992 tarihinde Keşmirliler, Tacikler ve Tibetliler ile birlikte protesto gösterisinde bulunacaklarını, Çin'de 50'ye yakın milletin olduğunu, bunların haritalarda bile gösterilmediğini, benliklerinin unutturulmaya çalışıldığını ancak Uygur Türkleri'ne bunu yapamadıklarını" söyledi.⁴⁴²

Çok yönlü baskı ve asimilasyon altında bulunan Çin esareti altında yaşayan Doğu Türkistan Türkleri, Tibetliler ve Moğollar, Çin'e karşı mücadele edebilmek için "Allied Commitee" (Birleşik Komite) kurarak New York'ta bir yürüyüş gerçekleştirdiler. Teşkilatın başkanlığını yürüten Erkin Alptekin gösteri yürüyüşünde yaptığı konuşmada "Çin'in Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'na şikâyet edildiğini, Çin'e insan haklarına saygı duymayı öğretebilmek için hiçbir çabadan kaçınmayacaklarını" söyledi. Doğu Türkistanlılar'a, Tibetliler'e ve Moğollar'a uygulanan sosyal, kültürel ve dini baskıların dayanılmaz boyutlara ulaştığını ifade eden Alptekin, Çin'i hedef alan her çeşit mücadele yöntemini tatbik etmeye kararlı olduklarını belirtti.⁴⁴³ Doğu Türkistan mücadelesinde uluslararası alanda kurulan dernek ve sivil toplum kuruluşları insan hakları mücadelesi veren kuruluşlarla ve milletlerle diyalog halinde bu sorunu dünya gündemine taşımaya çaba göstermişlerdir. Doğu Türkistanlılarla benzer kaderi paylaşan Tibetliler ve Moğollar ile birlikte Çin'e karşı ortak mücadele platformu oluşturulmuştur.

Türkiye Gazetesi yazarlarından Ahmet Kabaklı makalesinde, Türk milleti olarak zaman zaman kabilecilik ve aşiretçilik gibi tuzaklara düştüğümüzü, bu durumun müstemlekecilerin hoşuna gittiğini" ifade etti. Şu anda dünyanın her yerinden misafirler, diplomatlar, işadamları ve siyasetçilerin geldiğini, bunları iyi tanımamız gerektiğini, mesela bir Pakistanlı ile Çinliyi aynı potaya koyamayacağımızı söyleyerek Amerika'nın bile uyandığını, Doğu Türkistan'ı maddi ve manevi işgal altında tuttuğunu haber veriyor" dedi. Biz ise Çin'den gelenlerin sırtını sıvazlıyor, 40 yıllık dost gibi uğurluyoruz görüşlerini dile getiren Kabaklı, Çin'in 20 milyon Uygur Türk'ünü esir tuttuğunu, yerüstü ve yeraltı kaynaklarını

⁴⁴² "ABD'deki Türkler Asimilasyona Karşı Çıkıyor", **Tercüman Gazetesi**, 27 Ocak 1992.

⁴⁴³ "Çin Zulmü Dünya Gündeminde", **Türkiye Gazetesi**, 24 Şubat 1992.'

sömürdüğünü, aynı zamanda yeni bağımsız olan Batı Türkistan için de pusuya yattığını” dile getirdi. Amerikan Parlamentosu’nda alınan kararların bu açıdan umut verici olduğunu ifade eden Kabaklı İnstitute For Asian Democracy’nin davetlisi olarak Amerika’ya giden Erkin Alptekin’in, ABD Kongresi İnsan hakları Komisyonu’na, “ Doğu Türkistan’daki insan hakları ihlalleri ile ilgili geniş bilgi verdiğini” belirtti. Erkin Alptekin’in brifinginden sonra ABD Kongresi İnsan hakları Komisyonu, Doğu Türkistan davasını gündeme getirmeye hazır olduğunu ifade etti. Milletvekili Top Lantos, ABD Kongresi’ne Doğu Türkistan’daki insan hakları ihlalleri ile ilgili kanun tasarısı sunacağını, Doğu Türkistan’ın Tibet ve İç Moğolistan kadar önemli olduğunu” vurguladı.⁴⁴⁴ Uluslararası alanda özellikle Sovyetler Birliği’nin yıkılması tek kutuplu dünyada Amerika’nın karşısına yeni güçler çıkmaya başlamıştır. Özellikle ekonomik alanda büyüyen Çin’e karşı Amerika farklı siyasi unsurları devreye sokmaktadır. Doğu Türkistan ve Çin’deki diğer azınlıklara ilgiyi de bu kapsamda düşünebiliriz.

Doğu Türkistan meselesini çeşitli uluslararası platformlarda dile getirmeye çalışan dernek ve sivil toplum kuruluşları Bileşmiş Milletlerde Temsil Edilmeyen Milletler (UNPO) teşkilatına üye Doğu Türkistanlılar’ın lideri Erkin Alptekin, Los Angeles Times’e demeç verdi. Alptekin, “1949 yılından beri Çin işgali altında 360 bin Türk’ün katledildiğini, 29 esir kampında 80 bin Türk’ün bulunduğunu” söyledi. Çin’in “Doğu Türkistan’ın kaynaklarını sömürdüğünü” belirtti. Alptekin, “UNPO teşkilatından önce var olma umutlarının az olduğunu, şimdi en azından seslerini duyuracak imkâna sahip olduklarını” ifade etti.⁴⁴⁵ Erkin Alptekin’in Birleşmiş Milletlerde Temsil Edilmeyen Milletler Teşkilatı sayesinde Doğu Türkistan meselesini dünya gündemine getirdiğini, Çin ile ilişkilerini bozmak istemeyen İslam ülkelerinin ise Doğu Türkistan meselesine uzak durduğunu görmekteyiz.

Avrupa Doğu Türkistan Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanı Erkin Alptekin Doğu Türkistan’daki durum hakkında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu’na bir rapor sundu. Raporda, “Doğu Türkistanlılar’ın yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunu, Çin’in bölgeye Çinli nüfus ikame etmesiyle ülkenin yerli halkı olan Türkler’e ikinci sınıf insan muamelesi yapıldığını” söyledi. Alptekin, “Çin’in Doğu Türkistan’daki insan hakları ihlallerine seyirci kalmamasını” istedi. Çin Cumhurbaşkanı Yan Sah Kung’un Doğu Türkistan gezisinden sonra bölge

⁴⁴⁴ Ahmet Kabaklı, “Kendini Tanı”, **Türkiye Gazetesi**, 28 Nisan 1992,

⁴⁴⁵ “Çin İnsanlık Suçu İşliyor”, **Türkiye Gazetesi**, 2 Mayıs 1992,

parti komitesine direktifler verdi. Doğu Türkistan'da Milletler İttifakının güçlendirilmesini, yani milli güçlere karşı acımasız mücadele edilmesini'' istedi. Ayrıca, ''Sovyetlerden kaçan mülteci durumundaki eski KGB subayları ve ailelerine yardım edilmesini, bu mültecilerin siyasi faaliyetlerine izin verilmesini, savaşa hazırlık durumunun güçlendirilmesini ve Doğu Türkistan'da herhangi bir nifak hareketine izin verilmemesini'' istedi.⁴⁴⁶ Çin'in Doğu Türkistan konusundaki sinsi ve kararlı tavrının değişmediğini, sadece dünyaya şirin görünmek ve Türkiye ve diğer İslam ülkeleri başta olmak üzere dünya ülkeleriyle ekonomik çıkarlarını artırmaya yönelik faaliyetlerine hız verdiğini görmekteyiz. Ülke içerisindeki azınlık haklarına yönelik sadece göz boyamaya yönelik politikalarla günü kurtarmaya çalışmaktadır.

Uluslararası alanda Doğu Türkistan'ın tanınması için 1992 yılı tarihi açıdan önemlidir. Çünkü 1991 sonrasında başta Sovyetler Birliği'nin parçalanması olmak üzere Doğu Bloku ülkelerinin bağımsız olmasıyla hürriyet yolunda büyük umutlar ortaya çıkmıştır.

1. Doğu Türkistan Milli Kurultayı'nda dünyanın farklı ülkelerinde faaliyette bulunan dernekler ve kurumlar İstanbul'da bir araya gelerek Doğu Türkistan meselesi hakkında farkındalık oluşturmak, konuyu uluslararası alanda gündemde tutmak ve etkili bir mücadele için birlikte hareket etme esaslarını ve stratejilerini belirlediler.

İstanbul'da düzenlenen 1. Doğu Türkistan Milli Kurultayı'nda Türkiye'deki siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları ve dernek vb kurumları temsilen katılan kişiler de düşüncelerini paylaştılar. Kurultaya katılan Milliyetçi Çalışma Partisi lideri Alparslan Türkeş, konuşmasının bir bölümünde '' Doğu Türkistan'da milletimize yapılan zulüm insanlığın üstüne sürülmüş bir lekedir'' dedi. Kurultayda Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin ''Kurtuluş sırası Doğu Türkistan'a gelmiştir, bunu için Türk Dünyası'nın birliğinin sağlanması gerekmektedir'' dedi. Kurultayın açılış konuşmasını tertip komitesi adına yapan emekli general M. Rıza Bekin, ''Çin'in asimilasyon politikalarına rağmen bugünlere geldik, kurtuluşa da varacağız'' dedi.⁴⁴⁷ İsa Yusuf Alptekin konuşmasında Doğu Türkistan davasına sahip çıkmak ve Birleşmiş Milletler'e götürmek gerektiğini anlatarak, TBMM İnsan Hakları Komisyonu'nun Doğu Türkistan'da incelemelerde bulunmasının meselenin

⁴⁴⁶ ''Doğu Türkistan'daki Son Durum'', **Yeni Düşünce Dergisi**, 12 Haziran 1992.

⁴⁴⁷ Salih Aydın, ''Doğu Türkistan Dünya Gündemine Getirilmeli'', **Ortadoğu Gazetesi**, 13 Aralık 1992.

uluslararası hale getireceği düşüncesini ifade etti. Alptekin Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele edecek bir örgüt kurulması gerektiğini belirtti.

1. Doğu Türkistan Milli Kurultayı ulusal basında geniş yer bulmuş farklı bakış açısına sahip gazetelerde ve basın organlarında yer almıştır. Kurultaya katılan vakıf, dernek, sivil toplum örgütleri ve siyasi partilerin genel başkanları ve temsilciler görüş ve düşüncelerini paylaştılar. Milliyetçi Çalışma Partisi Genel başkanı Alparslan Türkeş, "Bağımsızlık rüzgârlarının estiği 21. Yüzyılda baskı ve zulüm altındaki kardeşlerimizin durumuna seyirci kalınamayacağını" vurguladı. Türkeş, konuşmasında, "Dilde fikirde, işte birlik ülküsüyle hareket edilesi gerektiğini, bazılarının yeni bir Hun imparatorluğu kuruluyor propagandası ile her herkesi kandırabileceklerini, buna karşı dünya kamuoyunun desteğini almanın önemli olduğunu" ifade etti.⁴⁴⁸ Alparslan Türkeş coğrafyamızın zorunlu kıldığı münasebetleri göz önüne alarak komşularımızla ilişkilerimizi dengelememiz gereğini belirterek Doğu Türkistan'daki Çin baskısına karşı meseleyi Birleşmiş Milletler'e götürmenin öneminden bahsetti.

Dünyanın farklı ülkelerinde yaşayan Doğu Türkistanlı ilim adamlarının katıldığı 1. Doğu Türkistan Milli Kurultayı sonunda raporlar hazırlandı. Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı'nın da katkılarıyla hazırlanan raporlarda Siyasi ve İktisadi Komisyon, Eğitim ve Kültür Komisyonu ve Siyasi ve Sosyal İlişkiler Komisyonu çalışmalarını ayrı olarak sürdürüyor. Redaksiyon Komisyonu'nun hazırladığı raporlarda Doğu Türkistan'dan göç etmek zorunda kalanların görüşleri alındı. Konuşmalarda 25 milyon Doğu Türkistanlının milli ve insani haklarının yerine getirilmesi istenerek, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan hakları Komisyonu'nun, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi ve diğer uluslararası kuruluşların harekete geçmesinin acil ihtiyaç olduğu vurgulandı.

1. Doğu Türkistan Milli Kurultayı hakkında basında yer alan makalelerden biri de Ahmet Kabaklı'nın Türkiye Gazetesi'ndeki yazısıdır. Kabaklı, "Sovyetler Birliği'nin parçalanması ve olası Çin'deki gelişmeleri irdelediği yazısında Göktürk hükümdarı Bilge Kağan'ın tavsiyelerini hatırlatarak bağımsız Türk Devletlerinin varlığının gereğine vurgu yaptı. Sözü 1. Doğu Türkistan Milli Kurultayı'na getirerek dünyada Türk nüfusun yaşadığı her yerde kurtuluşun sağlandığını düşündüğümüz

⁴⁴⁸ İbrahim Uyar, "Türkeş: Doğu Türkistan Meselesini BM'ye Götürelim", **Tercüman Gazetesi**, 13 Aralık 1992.

anda daha çok işler yapmamız gerektiği gerçeğini dile getirdi.⁴⁴⁹ 20 milyon Uygur Türkü'nün hala Çin esaretinde olduğunu belirterek, 1. Doğu Türkistan Kurultayı'nda bağımsızlık düşüncesi ve izlenecek yöntem dile getirilmiştir.

Doğu Türkistan Milli kurultayı sona erdikten sonra Kurultay Siyasi İşler Komisyonu almış olduğu tarihi kararlar tam bağımsızlık istendiği sonucuna varıldı. Kurultay kararları arasında; Doğu Türkistan istiklal davasının hedeflenmesi, milli programının hazırlanması, güçlü bir teşkilatın kurulması ve organlarının seçilmesi kararları alındı. Türk ve İslam devletlerinde Doğu Türkistan davasının anlatılarak bu devletlerin dostluk ve desteklerinin sağlanması, Doğu Türkistan ilmi araştırma merkezlerinin kurulması, Birleşmiş Milletler gibi insan haklarını savunan teşkilatlara Doğu Türkistan meselesi götürülmesi ve gençlerin bu teşkilatlara katılımının sağlanması gerektiği ifade edildi.⁴⁵⁰

Türk cumhuriyetlerinden ve bağımsızlık mücadelesi veren Türk topluluklarından gelen temsilcilerin katılımıyla gerçekleştirilen Türk Dünyası Üniversiteliler Konseyi içinde yer alan "Genç Türk Temsilcileri" Türk dünyasında öncelikle kültür birliğinin sağlanması fikri üzerinde birleştiler. Toplantıya onur konuğu olarak katılan İsa Yusuf Alptekin, "Doğu Türkistan kurtulmadığı müddetçe Türk Dünyası daima Çin esaretinde kalacaktır, onun için parolamız kurtuluş sırası Doğu Türkistan'da olmalıdır" dedi. Konsey toplantısında konuşma yapan Başbakanlık Başdanışmanı Namık Kemal Zeybek, "Türk milletinin tarihi bir fırsat yakaladığını, bu fırsatın değerlendirilmesi gerektiğini" ifade etti.⁴⁵¹ 1990 yılından itibaren dünyada gelişen olaylar ve siyasi konjonktür başta Sovyetler Birliği olmak üzere Türk nüfusun yaşadığı yerlerde hürriyet hareketleri başlamış, Orta Asya ve Kafkaslar' da bağımsızlık kazanan Türk cumhuriyetleri diğer Türk toplulukları için de büyük ümit kaynağı olmuştur. Bu durum Türkiye kamuoyunda uzun süre yer almıştır.

Dünya üzerinde yaşayan Türk topluluklarının sorunlarını ele alan çeşitli faaliyetler düzenlenmektedir. Bunlardan biri de İstanbul'da düzenlenen hürriyet mücadelesi veren Kırım, Doğu Türkistan ve Gökoğuz Türkleri liderlerinin katıldığı Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı tarafından organize edilen "Tanınmış Türk Cumhuriyetlerinin Meseleleri ve Alfabe Birliği" adlı toplantıdır. Toplantıya Kırım Milli Meclisi Başkanı Mustafa Cemiloğlu, Gökoğuz Türk Cumhuriyeti

⁴⁴⁹ Ahmet Kabaklı, "Dinde-Dilde-Vatanda Birlik", **Türkiye Gazetesi**, 15 Aralık 1992.

⁴⁵⁰ Kemal Çapraz, "Ya İstiklal Ya Ölüm", **Türkiye Gazetesi**, 16 Aralık 1992.

⁴⁵¹ "Birlik Olalım, Güç Bulalım", **Türkiye Gazetesi**, 12 Ekim 1993.

Cumhurbaşkanı Stefan Topal ve Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin katıldı. Toplantıda konuşma yapan Kırım Milli Meclisi Başkanı Mustafa Cemiloğlu, “Türkiye dışında yaşayan Türkler’in Türkiye’de yeterince tanınmadığını, çoğu vatandaşımızın ev alma, ev kurma hakkı yok. İşsizlik, salgın hastalıklar halkı perişan ediyor. Kırım mutlaka hürriyetine kavuşacaktır” dedi. Toplantıda Gökoğuz Türkleri lideri Stefan Topal, Moldavya’da 153 bin Gökoğuz’ un yaşadığını söyledi. Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin ise, “Doğu Türkistan’ın Çin tarafından yok edilmek istendiğine” dikkat çekerek Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın Taksim’de Bosna Hersek mitinginde yaptığı “Bosna Hersek Müslümanlarının arkasında 60 milyon Müslüman Türkiye var” açıklamasına atfen ya Doğu Türkistan’ın, Kırım’ın arkasında kim var” diye sordu.⁴⁵² Doğu Türkistan meselesinde 1990 yılından sonra dünyadaki özgürlük hareketleri ve Sovyetler Birliği önderliğindeki Doğu Bloku’nun yıkılması ile bağımsızlık kazanan Türk devletleri ve bağımsız olma ihtimali ortaya çıkan Türk toplulukları arasında çeşitli temasların olduğunu görmekteyiz. Bunlardan biri de İstanbul’da gerçekleşen Kırım lideri Mustafa Cemiloğlu, Gagavuz Cumhuriyeti lideri Stefan Topal ve Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin’in buluşmasına vesile olan “Tanınmış Türk Cumhuriyetlerinin Meseleleri ve Alfabe Birliği” konulu toplantıdır.

Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra ivme kazanan Orta Asya’da bulunan Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlık hareketleri diğer Türk toplulukları için de bir ümit kaynağı olmuştur. Bu ümit ışığı ile harekete geçen Doğu Türkistan Türkleri her yerde yeniden teşkilatlanma çalışmalarına hız verdi. Türk Dünyasındaki uyanışı takip eden Alman Der Spiegel’in bir sayısında 1950-1968 yılları arasında 58 defa başkaldıran Doğu Türkistanlılar’ın son yıllarda mücadelelerine hız verdiklerini yazdı. Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra Doğu Türkistan’da organize edilen Doğu Türkistan Hareketi’nin Ağustos ayında kurultay topladıklarını ve hareket stratejilerini belirlediğini” yazdı. Kurultayda her türlü mücadeleye destek kararı çıktı. Karar sonrasında Eylül ayında Çin Garnizonu’na baskın düzenlendi. Baskın sonrasında Çin Pekin tarafından Doğu Türkistan’a zorunlu Çinli nüfus iskanının durdurulması istendi. Ayrıca Taklamakan Çölü’nde bir Çin petrol şantiyesinin basılarak Çinliler’in kovulduğu haber verildi.⁴⁵³ Doğu Türkistan toprakları ve ekonomik kaynakları üzerinde Çin’in hegemonyasına karşı da Türkler arasında

⁴⁵² “Üç Türk Boyunun Lideri İstanbul’da Buluştu”, **Türkiye Gazetesi**, 20 Şubat 1993.

⁴⁵³ “Doğu Türkistan İstiklal Yolunda”, **Türkiye Gazetesi**, 22 Ağustos 1993.

hoşnutsuzluk bulunmaktadır. Çünkü yıllardır Doğu Türkistan'da yaptıkları gayri insani politikalar yetmiyormuş gibi ülkenin zengin yerüstü ve yeraltı kaynaklarını da ellerinde bulundurmaktadırlar.

Bu konuyla ilgili Türkiye Gazetesi yazarı Mustafa Necati Özfatura yazdığı makalede, 21. Asırda dünyada Türk ve İslam âleminin hürriyete kavuşacağını işledi. Özellikle Sovyetler Birliği'nin yıkılışından sonra kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu, Avrupa Topluluğu ve Amerika'nın dağılacağını, benzer bir sonucun da Çin'de yaşanacağını'' ifade etti. Çin Bilimler Akademisi'nin yayınladığı, merkezi hükümete karşı gittikçe artan eyaletlerdeki bağımsızlık eğilimine karşı alınacak tedbirlerin ele alındığı rapor Ajans France Press (AFP) tarafından ele geçirildi. Raporda bağımsızlık hareketlerinin önüne geçebilmek için Amerika Birleşik Devletleri benzeri liberal sistem kurulması ve merkezi yönetim ile eyaletler arasındaki menfaat çatışmalarının sona erdirilmesi kararı ortaya çıktı. Çin istilasına boyun eğmeyen Doğu Türkistan Türkleri'nin organize ettikleri Doğu Türkistan Hareketi Alman Der Spiegel Dergisi Türk bağımsızlık hareketinin Sovyetler Birliği'nin parçalanmasından sonra yeniden şekillendiğini ele aldı. Türkler'in son yıllarda başlattıkları bağımsızlık yönündeki faaliyetleri Çin yönetiminin en büyük meselesi haline geldi.

Çin'deki diğer azınlık halkların yurtdışındaki insan hakları vb faaliyetlerinde Doğu Türkistan'da yapılan gayri insani politikalar ve uygulamalar kınanmaktadır. Londra'da Çin egemenliği altında yaşayan Tibetliler'in yaptığı yürüyüşte Çin'in Tibet'in maden bakımından zengin bölgesinden çekilmesi istendi. Aynı yürüyüşte göstericiler Doğu Türkistan'daki Müslüman halka yapılan baskı ve zulümleri kınadı.⁴⁵⁴

Doğu Türkistan davası dünya gündemine uluslararası teşkilatların etkinliklerinde de gündeme gelmektedir. 1995 yılında Amerika'da düzenlenen Amerika Arap Kurultayı'nda Gulamettin Pahta tarafından gündeme getirildi. Pahta Amerika-Kanada sınırında düzenlenen kurultayda sıcak ilgi ile karşılandığını belirterek Suudi Arabistan dışında hiçbir Arap ülkesinin Doğu Türkistan hakkında bilgisi olmadığını ifade etti. Pahta, bu konuda Arap yetkililerin Doğu Türkistanlılar'ın kendilerini yeterince tanıtmamalarından dolayı sitem ettiğini'' belirtti. Gulamettin Pahta ardından kürsüye gelerek önce Doğu Türkistan hakkında kurultayda bilgi verdiğini, ardından Doğu Türkistan'da uygulanan gayri insani

⁴⁵⁴ "Çin Tibet'ten Çekil", **Türkiye Gazetesi**, 3 Nisan 1995.

politikaları ve İslami yasakları anlattığını” söyledi.⁴⁵⁵ Kurultayın ardından Arap dünyasından katılımcı basın yayın organlarının Doğu Türkistan davasını anlatmak için Gulamettin Pahta’ ya yardımcı olacaklarını ve basın-yayın organlarında yer vereceklerini ifade ettiler.

1995 yılı Aralık ayında vefat eden Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin için Almanya’da mevlit okutuldu. Avrupa Doğu Türkistan Birliği ve bazı Türk dernek ve federasyonlarının ortaklaşa gerçekleştirdikleri mevlitte konuşan Avrupa Doğu Türkistan Birliği genel Sekreteri Ömer Kanat, “İsa Yusuf Alptekin’in yokluğunda Doğu Türkistan davasının zor olacağını” belirtti. Yeri doldurulamaz bir lideri kaybetmenin üzüntüsünü yaşayan Doğu Türkistanlılar’ın, “İsa Yusuf Alptekin’in hayatı boyunca karşılaştığı zorluklarla hiçbir liderin karşılaşmadığını” ifade ettiler.⁴⁵⁶ İsa Yusuf Alptekin karşılaştığı zorluklar karşısında yılmadı. Doğu Türkistan davasını tüm dünyaya anlattı. Maddi ve manevi zorluklara rağmen ümitsizliğe kapılmadan davasını dünyaya kabul ettirmiştir. Ayrıca kendisinden sonra Doğu Türkistan davasını anlatacak nesiller yetiştirmiştir.

Avrupa’da faaliyet gösteren Doğu Türkistanlı gençler tarafından organize edilen toplantıda Avrupa Doğu Türkistan Birliği, Birleşmiş Milletlerde Temsilcisi Olamayan Milletler Teşkilatı Başkanı İsa Yusuf Alptekin’in oğlu Erkin Alptekin, “Mücadelelerinin tam bağımsızlık kazanıncaya kadar süreceğini” ifade etti. Avrupa Doğu Türkistan Birliği Genel Sekreteri Ömer Kanat, “Avrupa’da 250’ye yakın Doğu Türkistanlı Türkün yaşadığını, iki ayda bir toplanan Doğu Türkistanlılar’ın örf ve ananelerini yaşatmaya çalıştıklarını ifade etti. Kanat, “ Doğu Türkistan’da yaşanan insan hakları ihlallerini İngilizce, Almanca ve Fransızca olarak üç dilde yayınladığımız bültenlerle duyurmaya çalıştıklarını” ifade etti. Toplantıya şeref misafiri olarak katılan Avrupa Doğu Türkistan Birliği Birleşmiş milletlerde Temsil Edilmeyen Halklar Teşkilatı Başkanı Erkin Alptekin, Bugün gurbette toplanan Doğu Türkistanlılar’ın hürriyete kavuştuktan sonra da toplanmalarını Allah’tan dilerim” dedi. Alptekin, Doğu Türkistan gibi Çin esaretinde olan Tibet ve İç Moğolistan ile birlikte BM’de temsil Edilmeyen Halklar Teşkilatı’nı kurduklarını, bu vasıta ile davalarını dünyaya duyurmak için işbirliğine gittiklerini” belirtti.⁴⁵⁷ Alptekin’in

⁴⁵⁵ Gulamettin Pahta, “Doğu Türkistan Davası Amerika Arap Kurultayı’nda”, **Doğu Türkistan’ın Sesi Dergisi**, Temmuz 1995, sayı: 45, Yıl: 12.

⁴⁵⁶ Hüseyin Şahin, Eyüp Tanrıverdi, “Alptekin İçin Mevlid”, **Türkiye Gazetesi**, 11 Ocak 1996.

⁴⁵⁷ “Doğu Türkistanlılar Toplandı”, **Türkiye Gazetesi**, 9.Mart 1996.

çağrılar karşılık bulmuş, Tibet ve İç Moğolistan'da yapılan insan hakları ihlalleri için ortak yürüyüş tertip edildi.

Erkin Alptekin'in merkezi Münih'teki Avrupa Doğu Türkistanlılar Birliği programı basında uzun süre gündemde kalmıştır. Avrupa Doğu Türkistanlılar Birliği Genel Sekreteri Ömer Kanat, ‘‘ Doğu Türkistan davasını başta Avrupa olmak üzere tüm dünya kamuoyuna duyurmak için Mağdur Durumdaki Milletleri Koruma Teşkilatı gibi kuruluşlarla birlikte hareket ederek destek sağlamaya çalıştıklarını’’ belirtti. BM’de Temsil Edilmeyen Milletler Teşkilatı Başkanı Erkin Alptekin, Doğu Türkistan dışında yaşayan Uygur Türkleri’nin % 95’inin Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde yaşadığını’’ söyledi. 25 Nisan 1996’dan itibaren 5 binden fazla Uygur Türkü’nün Çin tarafından tutuklandığını 25 Uygur’un idam edildiği bilgilerini verdi. Ayrıca, ‘‘Doğu Türkistan’daki Çin vahşetini dünya kamuoyuna duyurmak için büyük kampanya başlattıklarını, pek çok uluslararası kuruluşun Çin vahşetini kınayan kararlar çıkardığını’’ ifade etti.⁴⁵⁸ ABD Kongresi Temsilciler Meclisi’nde Doğu Türkistan’daki insanlık dışı olayları kınayan ve sorunu barışçı yollardan çözmeye davet eden karar çıkarılmıştır. Alptekin’in çabaları sonucu ABD yönetiminin Çin yönetimi ile temasa geçerek Doğu Türkistan’a acilen gözlemci gönderilmesini kabul ettirmişlerdir.

Doğu Türkistan meselesi dünya gündemine 1990 yıllardan itibaren gelmeye başladı. Özellikle Sovyetler Birliği ve Doğu bloku ülkelerindeki bağımsızlık hareketleri ve sonrasında Orta Asya başta olmak üzere Balkanlar ve Baltık ülkelerindeki siyasi hareketlilik esaret altındaki milletleri ümitlendirmiştir. Başkanlığını İsa Yusuf Alptekin’in oğlu Erkin Alptekin’in yaptığı Birleşmiş Milletler’ de Temsil Edilmeyen Milletler Teşkilatı ve Çin’deki Esir Kampları Araştırma Vakfı kurucusu Harry Wu’nun katkılarıyla ABD Kongresi’nde ilk defa Doğu Türkistan davası gündeme getirilmiştir. Böylece ABD Senatosu Dış İlişkiler Komitesi’nde Çin zulmü belgelendi. Bu arada Çin’e Dünya Bankası tarafından verilen kredileri hak sahipleri yerine bölgedeki Türklerin asimilasyon faaliyetlerine harcadığı anlaşılmaktadır. Çin Komünist İhtilali sonrasında ABD’ye sığınan Harry Wu hayatını Çin’deki esir kamplarını dünyaya tanıtmaya harcadı. Wu Çin’e giderken ABD için casusluk yapmakta olduğu gerekçesiyle tutuklandı. ABD’nin tepkisi sonucu sınır dışı edildi. Wu’nun çabaları sonucu ABD Senatosu Dış İlişkiler Komitesi’nde Doğu Türkistan’daki Çin baskısı görüşmeleri yapıldı. Wu, ‘‘ABD

⁴⁵⁸ ‘‘Doğu Türkistan İçin Seferberlik’’, Tanrıverdi, Eyüp, **Türkiye Gazetesi**, 10 Mayıs 1996.

vatandaşlarının vergileriyle Doğu Türkistan'daki Türkler'in yok edildiğini, bölgeye Çinli nüfus yerleştirilerek, Doğu Türkistan'da bağımsızlık bir tarafa tarih sahnesinden silinme tehlikesiyle karşı karşıyadır'' dedi. Wu, ''Dünyanın bu durumdan habersiz olduğunu, kredilerin esir kamplarına ve hapishanelere harcandığını, Dünya bankası yetkililerinin bu durumdan habersiz olduğunu'' belirtti. Senatoda Esir Kampları Araştırma Vakfı Direktörü Jeffrey I Fledler, ''Dünya Bankası kaynaklarının Çin'in bölgede kurduğu askeri teşkilatlar tarafından kullanıldığını, Doğu Türkistan Üretim ve İmar Kuruluşu'nun siyasi organizasyon olmadığını, verilen kredilerin Uygurlar'ın asimilasyonu için kullanılamayacağını'' ifade etti. Senatodaki oturumda Doğu Türkistanlı şahitler de dinlenerek karar verildi. Doğu Türkistanlı şahitlerin tercümanlığını Erkin Alptekin yaptı.⁴⁵⁹ Çin Doğu Türkistan'daki baskı ve asimilasyon politikalarını sadece bilinen siyasi yöntemlerle uygulamamaktadır, burada görüldüğü gibi ekonomik ve kültürel yöntemleri de istismar ederek ve uygulayarak Türkler'i yıldırmaya çalışmaktadır.

Avrupa Doğu Türkistan Birliği Mazlum Durumdaki Milletleri Koruma Teşkilatı ile birlikte Almanya'nın Münih şehrinde düzenlediği basın toplantısına Çin zulmünden Amerika'ya sığınan Harry Wu'da katıldı. Mağdur Durumdaki Milletleri Koruma Teşkilatı adına toplantıya katılan Ulrich Delius, ''Avrupa ve dünya kamuoyunun Doğu Türkistan'daki Çin zulmünden haberdar olmadığını, burada durumun Tibet ve İç Moğolistan'dan daha kötü olduğunu'' belirtti. Kendi teşkilatı ve Avrupa Doğu Türkistan Birliği ile başlattıkları 32 bin protesto kartpostalını Çin Devlet Başkanı Jang Ze Min'e gönderdiklerini'' ifade etti. Avrupa Doğu Türkistan Birliği Basın Sözcüsü Enver Can, ''1,6 milyon kilometrekarelik Doğu Türkistan'ın 1949'dan beri Çin işgalinde olduğunu, sistemli olarak Çinlilerin buraya yerleştirildiğini ve Türkler'in azınlık durumuna düşürülmek istendiğini '' ifade etti. Toplantıya katılan Doğu Türkistan davasına destek veren Harry Wu, ''Çin zulmünden kaçarak Almanya'ya sığındığını, Çin'in Dünya Bankası'ndan aldığı krediyi Doğu Türkistanlı çiftçilere değil kendi milis kuvvetlerine verdiğini, bu özel ordunun Doğu Türkistan'da Türkler'e işkence yaptığını'' ifade etti.⁴⁶⁰ Burada Doğu Türkistan adına Çin'in yıllık 90 milyon dolar yardım aldığını, alınan bu yardımların Doğu Türkistanlı çiftçilere verilmesi gerekirken Çinli milislere ödediği anlaşılmaktadır. Asıl önemli olan Çin kendi sistemi dışında kalanlara hayat hakkı

⁴⁵⁹ ''Doğu Türkistan'da Çin Zulmü Belgelendi'', **Türk Dünyası Dergisi** 2 Ağustos 1996.

⁴⁶⁰ Eyüp Tanrıverdi, ''Çin Zulmü Avrupa Platformunda'', **Türkiye Gazetesi**, 1 Eylül 1996.

tanımadığı gerçeğidir. Demokratik dünya devletlerinin Doğu Türkistan'ın haklı davasına destek vermesi gerekmektedir.

Doğu Türkistan'da Çin'in baskı politikaları ve katliamlarına karşı dünyanın farklı ülkelerinde bulunan Doğu Türkistan teşkilatları tarafından protesto edilmektedir. 1997 Şubat ayından beri Uygur Türkleri üzerinde baskılarını giderek arttıran Çin yönetimine karşı Uygur Amerikan İnsan Hakları Komitesi ve Türk-Amerikan Dernekleri Federasyonu tarafından organize edilen protesto yürüyüşüne çok sayıda Türk katıldı. Göstericiler Çin'i protesto eden sloganlar atarak taşıdıkları dövizlerle kınayarak hür dünyanın Doğu Türkistan'daki katliamlara sessiz kalmaması istendi. Ayrıca Almanya İslam Toplumu Milli Görüş Teşkilatı (İGMG) Çin Büyükelçiliğine siyah çelenk bırakarak Doğu Türkistan'daki katliamları kınadı.⁴⁶¹ 1996 yılında başlayan Çin yönetimine karşı mukavemet 1997 yılında Çin'in sert müdahaleleriyle dünya gündemine geldi. Çin'e karşı Doğu Türkistan'da başlayan milli ayaklanma Doğu Türkistan dışındaki Uygur Türkleri tarafından kurulan dernekler ve sivil toplum kuruluşları tarafından desteklendi. Çin'in bölgedeki uzun yıllara yayarak sistemli olarak uygulamaya koyduğu asimilasyon politikaları kınandı.

Doğu Türkistan'daki baskı politikalarına karşı Kulca'da başlayan protestolara Çin'in sert müdahalesi sonucu halk ayaklandı. Tarihsel olarak Türkler'in anayurdu olan, yüzölçümüyle birçok dünya ülkesinden büyük Türk-İslam ülkesi Doğu Türkistan'da 1759'dan beri Çin'e karşı 200'den fazla başkaldırı oldu. Doğu Türkistan Milli Merkezi olarak faaliyet gösteren kuruluşun Basın Sözcüsü İsmail Cengiz bölgedeki son gelişmeler hakkında verdiği bilgilerde, "Doğu Türkistanlı mücahitlerin Aksu vilayetinde Çin'in 3. Alayı'na yaptıkları saldırıda 180 Çin askerinin öldürüldüğünü" söyledi.⁴⁶² Doğu Türkistan'daki Çin tutuklamaları ve baskılar karşısında Türkiye ve hür dünyadaki protestolar karşısında Çin makamları suskunluğa bürünmüştür.

Konu Türkiye'de basında farklı haber ve yorumlarla yer almıştır. Hürriyet Gazetesi bu gelişmeyi "Çin'de Uygur Ayaklanması" manşetiyle vererek, "Çin'de bağımsızlık isteyen Uygur asıllı Müslümanlar'ın Komünistler'in iktidara gelişinden bu yana çıkan en büyük ayaklanma olduğu" manşeti ile verdi. Gazete batılı haber

⁴⁶¹ Mustafa Yeşil "Vahşeti Durdurun", **Türkiye Gazetesi**, 16 Şubat 1997.

⁴⁶² Kemal Çapraz, "Doğu Türkistan Sahipsiz Değil", **Türkiye Gazetesi**, 10.02.1997.

ajanslarını kaynak göstererek verdiği haberde ölü ve yaralı sayısı hakkında ihtilafli bilgilere yer verdi. Çinli kaynaklara dayandırdığı haberinde ayrıca gösterilerin bir avuç Müslüman tarafından gerçekleştirildiğini, göstericilerin sokakları ateşe verdiği bilgilerini verdi.⁴⁶³ Ancak Doğu Türkistan olarak adlandırılan bölgenin ismi konusunda da farklılıkları görüyoruz. Zira Çin bölgeyi Sincan olarak adlandırarak buranın eskiden beri kendi toprağı olduğunu iddia etmektedir. Türkiye’de de bu konuda basın başta olmak üzere bilimsel çevrelerde bu konulara dikkat edilmemekte, Çin’in politik hedeflerine hizmet edecek duyarsızlıklar sergilenmektedir.

Çin’in Doğu Türkistan konusunda dünyayı yanılttığını görmekteyiz. Zira Amerika’da New York’ta faaliyet gösteren Uygur Amerikan İnsan Hakları Komitesi, Çin hükümetinin Doğu Türkistan olayları hakkında dünya kamuoyunu yanılttığını açıkladı. Uygur-Amerikan İnsan Hakları Komitesi, 7 Şubat’ta 30 Uygur gencinin idam edildiğini, olaydan sonra da iki Uygur gencinin sebepsiz öldürüldüğünü açıkladı. Bu olaylar sonrasında olayların sorumlularının cezalandırılması talebiyle halkın sokaklara döküldüğünü, gösteriler sırasında halka ateş açan güvenlik kuvvetlerinin 10’dan fazla Müslüman’ın ölümüne, 200 kişinin de yaralanmasına sebebiyet verdiği bilgisi aktarıldı.⁴⁶⁴ Olaylar sonrasında bölgede sıkıyönetim ilan edildiği, batı basınında bölgeden gelen bilgilerin Çin kaynaklarına dayandığı dolayısıyla güvenilirliği konusunda şüpheler dile getirildi.

Doğu Türkistan’ın Gulca şehrinde 1997’de başlayıp daha sonra ülkeye yayılan olaylar hakkında Uygurlar’ın var olma mücadelesi olarak ele alınan mesele basın tarafından etraflıca ele alınmaya çalışılmıştır. Olaylar sonrası Çin’in toplu cezalandırmaları ülke bütünlüğü gerekçesiyle sert politikalar uygulaması Türkiye başta olmak üzere dünyanın farklı yerlerindeki Uygurlar ve insan hakları savunucuları tarafından protesto ve eylemlerle karşılık verdiler.⁴⁶⁵ Konuya Doğu Türkistan Milli Merkezi olarak bilinen ve dört teşkilatın oluşturduğu Doğu Türkistan platformu başta olmak üzere dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan Doğu Türkistanlılar’ın kurdukları dernekler, Türk Hükümeti, siyasi partiler ve sivil toplum örgütleri Çin nezdinde olayları protesto ettiler.

Doğu Türkistan’daki ayaklanma ulusal basında tepki haberleri olarak yer aldı. Bu tepki haberlerinden biri Türkiye Gazetesi’nde yer aldı. Doğu Türkistan ile ilgili önemli uluslararası kuruluşlardan Doğu Türkistan Milli Merkezi’nin ayaklanma

⁴⁶³ “Çin’de Uygur Ayaklanması”, **Hürriyet Gazetesi**, 11 Şubat 1997.

⁴⁶⁴ “Çin Dünyayı Yanıltıyor”, **Hergün Gazetesi**, 16 Şubat 1997.

⁴⁶⁵ Meltem Bostancı, “Uygurlar’ın Varolma Savaşı”, **Nokta Dergisi**, 23 Şubat-1 Mart 1997, s. 61, 62.

ve sonrasında dünyanın ve Doğu Türkistan Türkleri'nin bilgilendirilmesi noktasında yaptığı açıklamalar gündemde yer almıştır.⁴⁶⁶ Doğu Türkistan Milli Merkezi olayların başlama sebepleri, yayılması, can kayıpları gibi bilgileri kamuoyuna ulaştırarak konuyu gündemde tutan önemli uluslararası Doğu Türkistan sivil toplum kuruluşu olarak görevini yerine getirdi.

Doğu Türkistan sivil toplum kuruluşları ve dernekleri kadar onları kuran ve organize eden kişiler de önem taşımaktadır. Bunlar içerisinde adı Doğu Türkistan davasıyla özdeşleşmiş İsa Yusuf Alptekin'in oğlu Erkin Alptekin'e kısaca değineceğiz. Konuyla ilgili Doğu Türkistanın Sesi Dergisi'nde yayınlanan bir haberi ele alacağız. Hayatı biraz Tibet lideri Dalay Lama'ya benzemektedir. 1936'da Doğu Türkistan'da dünyaya gelen Erkin Alptekin 1949'Keşmir'e iltica etti. İlkokulu Doğu Türkistan'da, Ortaokulu Hindistan'da, Liseyi Türkiye'de ve Yükseköğrenimini ABD'de tamamlamıştır. Bizim için asıl önemli olan Erkin Alptekin'in Doğu Türkistan davasını Batı kamuoyuna duyurabilmek için kurduğu dernekler ve sivil toplum kuruluşlarıdır. Erkin Alptekin, Tibet ve İç Moğolistan yetkilileriyle Birleşmiş Milletlerde Temsil Edilmeyen Milletler Teşkilatını kurdu. 1991 yılında Avrupa Doğu Türkistan Birliği'ni kurdu.⁴⁶⁷ Doğu Türkistan'daki çalışmaları nedeniyle Batı basını onu "Uygurların Sesi" olarak tanımlanmaktadır. Erkin Alptekin, Avrupa Doğu Türkistan Birliği, Doğu Türkistan, Tibet ve İç Moğolistan Halklarının Birliği ve UNPO Genel Başkanlığını yürüterek uzun yıllardan beri Batı ülkelerinde Doğu Türkistan ile ilgili lobi çalışmaları yürütmektedir.

Erkin Alptekin'in Doğu Türkistan meselesini dünyaya duyurmak ve kendileriyle ortak sorunları olan milletlerle eşgüdümlü mücadele ederek daha etkili sonuçlar almak için birtakım çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar Türkiye ve batı basınında yer almıştır. Doğu Türkistanın Sesi Dergisi konuyu gündeme taşımış, Erkin Alptekin'in uluslararası çalışmaları hakkında yazı yayınlamıştır. Dergi 1967 yılından beri sınırlı imkânlarla Doğu Türkistan konusunda çalışmalar yapmakta olduğunu ifade etmektedir. Doğu Türkistan için daha etkin mücadele etmek amacıyla 1991 yılında Avrupa'da yaşayanlarla Avrupa Doğu Türkistanlılar Birliği'ni kurdu. 1985 yılında aynı kaderi paylaştığı Tibet, İç Moğolistan halkları temsilcileriyle "Doğu Türkistan, Tibet ve İç Moğolistan Halklarının Birliği ve 1991 yılında "Birleşmiş Milletlerde Temsil Edilmeyen Milletler Teşkilatını" kurdu. Erkin

⁴⁶⁶, Kemal Çapraz, "Çin İşkencesi Hortladı", **Türkiye Gazetesi**, 23 Şubat 1997.

⁴⁶⁷ Arslan Alptekin, "Dış Basında Doğu Türkistan", **Doğu Türkistan'ın Sesi**, 1997, Sayı: 176, s. 18.

Alptekin bu teşkilatların başkanlığını yürütmektedir. Bu görevi sırasında küçümsenmeyecek başarılar da elde etmiştir. Bunun dışında 6 uluslararası teşkilatın da şeref başkanlığını yürütmektedir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonlarındaki brifingleri, milli parlamentolar, gayri resmi hükümet teşekkülleri Erkin Alptekin'e dayanarak insan hakları raporları yayınlamıştır. Tibet Destek Gruplarıyla ilişki içerisinde çalışmalar yapmaktadır. Kısa adı UNPO olan 100 milyonluk insanı temsilen "Birleşmiş Milletlerde Temsil Edilmeyen Milletler Teşkilatının" kuruluşunda ve çalışmalarında etkin olarak yer almakta, Doğu Türkistan meselesini burada anlatmaktadır. Erkin Alptekin 24 Mayıs 1998 tarihinde Kırgızistan'daki "İttifak Teşkilatı" liderleriyle Bişkek'te toplantıya katıldı. Burada 1998 Mayıs ayında tutuklanan Doğu Türkistanlılar hakkında bilgiler aldı. Almanya'da 2. Dünya Savaşı'ndan sonra sürgün edilen Almanlar'ın toplantılarına katıldı. Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International), Society For Threateried, Terra De Hornes" adlı kuruluşlarla Almanya'da toplantılar düzenledi.⁴⁶⁸ Doğu Türkistan'ın günümüzde uluslararası önemi artmaktadır. Bu açıdan mümkün olduğu kadar uluslararası kuruluşları ve bunların organizasyonlarını değerlendirmek gerekmektedir. Bu platformlarda Doğu Türkistan'ı temsil eden kuruluşların ve temsilcilerin farkındalık oluşturmak ve gündemde kalmak için bulunmasında fayda vardır.

Doğu Türkistan ile ilgili uluslararası dernek, sivil toplum örgütü gibi oluşumlar konumuzu teşkil etmektedir. Bunun yanında Doğu Türkistan meselesini insan hakları, hak ve özgürlükler açısından ele alan uluslararası kuruluşlar ile ilgili haberlere de kısaca değineceğiz. Uluslararası Af Örgütü 1997 Şubat ayında Doğu Türkistan'da meydana gelen olaylarla ilgili Pekin aleyhtarı gösterilere katılan çok sayıda Müslüman Türk'ün idam edilmek üzere olduğunu açıkladı.⁴⁶⁹ Konu ulusal basında farklı gazeteler tarafından yayınlandı. 1997 Şubatında çıkan olaylarda 29 kişinin önce idam cezasına çarptırıldığını, cezanın daha sonra ağır hapse çevrildiği belirtildi.⁴⁷⁰ Uluslararası Af Örgütü'nün idam cezasına çarptırılanlardan 2 kişinin kimliğinin tespit edildiğini ifade etti. Bu durum üzerine Uluslararası Af Örgütü'nün harekete geçtiği belirtildi. Uluslararası Af Örgütü bu kişilerin Doğu Türkistan'ın

⁴⁶⁸ "Erkin Alptekin'in Uluslararası Faaliyetleri", **Doğu Türkistanın Sesi Dergisi**, Haziran-Ekim 1988, s. 29,30,31.

⁴⁶⁹ "Doğu Türkistan'da Katliam Hazırlığı", **Türkiye Gazetesi**, 17 Ocak 1999.

⁴⁷⁰ "29 Uyğur'a Ağır Hapis", **Yeni Şafak Gazetesi**, 23 Ocak 1999.

Gulca şehrindeki gizli bir mahkemeden sonra idam edildiğini duyurdu.⁴⁷¹ Doğu Türkistan meselesi Türkiye’de ve dünya kamuoyunda iletişim araçları ile duyurulmakta ve farkındalık oluşturmaktadır. Özellikle uluslararası alanda organizasyonlar ve kuruluşlar vasıtasıyla daha fazla gündem oluşturmaktadır.

Hürriyet ve istiklal mücadelesi veren Doğu Türkistan ulusal basında sadece haber olarak değil meselenin her yönüyle ele alındığı makale, yorum, yazı dizisi vb yazılar da yayınlanmaktadır. Ortadoğu Gazetesi’nde İsmail Cengiz, “Doğu Türkistan’ın tarihi ve kültürel yönüne vurgu yaptığı yazısında 50 yıldır Çin’e karşı mücadele eden Doğu Türkistanlılar’ın dünyanın farklı ülkelerindeki temsilcilerinin katılımıyla Ankara’da “Uygur Gençleri Kültür Kurultayı” adıyla bir araya geldiler. Dünyanın farklı ülkelerine yayılmış Uygurlar’ın temsilen 65 kişi 3 gün farklı toplantılarla Doğu Türkistan meselesini ele aldı. Yapılanlar değerlendirildi, 2000’li yıllarda neler yapılabileceği tartışıldı.⁴⁷² Doğu Türkistan sorununa yönelik uluslararası alanda faaliyet gösteren dernek, sivil toplum kuruluşları sadece bulundukları ülkelerle yetinmemekte, aralarında işbirliği yaparak konuyu her platformda dile getirmekte, insan hakları konusunda yapılan etkinlikler de değerlendirilmektedir.

İstanbul’da Süleymaniye Kültür Merkezi’nde düzenlenen “Doğu Türkistan Gerçeği ve Kendi Kaderini Tayin Hakkı” adlı panelde konuşmacılar tarafından dile getirilen 1997’de Avrupa Parlamentosu’nda alınan kararlar önemlidir. Kararlardan “Hiç kimse Doğu Türkistan Çin’in ayrılmaz parçasıdır diyemez” maddesi ve bugüne kadar “Sincan Uygur Özerk Bölgesi” ifadesi yerine “Doğu Türkistan” tabiri kullanılması Doğu Türkistan meselesi için büyük bir ilerlemedir.⁴⁷³

1998 yılında dönemin hükümeti tarafından yayınlanan 1998/36 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile Doğu Türkistanlılar’ın faaliyetlerini yasaklayan genelge yurt içinde ve yurtdışında birçok Doğu Türkistan teşkilatı, sivil toplum örgütü ve insan hakları kuruluşları tarafından eleştirilmiştir. Bu genelge sonrasında Doğu Türkistanlılar’ın Türkiye’de rahat hareket edemeyeceği sebebiyle yeni adreslerinin Almanya olacağı ifade ediliyor. Almanya’da kurdukları dernekler ve sivil toplum örgütleriyle Çin’e karşı mücadele ediyorlar. Türkiye onlar için artık sığınma merkezi olmaktan çıkmış durumda. Almanya’da faaliyet gösteren kuruluşların başında Doğu

⁴⁷¹ “Doğu Türkistan’da Çok Sayıda Uygur Türkü İdam Edilmek Üzere”, **Ortadoğu Gazetesi**, 17 Ocak 1999.

⁴⁷² İsmail Cengiz, “Hür Dünyadaki Uygurların Faaliyetleri”, **Ortadoğu Gazetesi**, 28 Ocak 1999.

⁴⁷³ Nurgül Berikbolova, “Hak Verilmez Alınır”, **Millet Gazetesi**, 15 Nisan 1999.

Türkistan Enformasyon Merkezi ve Dünya Uygur Gençleri Kongresi gelmektedir.⁴⁷⁴ Almanya 1. Dünya Savaşı'nda Enver Paşa ile anlaşarak Orta Asya'ya yayılmak istediği gibi Doğu Türkistan'a yönelik çalışmalarıyla Asya'ya yönelik hesaplarına kaldığı yerden devam etmek istemektedir.

Çin'in Doğu Türkistan'daki tutumuna yönelik uluslararası alanda tepkiler 2000'li yıllarda daha fazla duyulmaya başlamıştır. Bu konuda uluslararası insan hakları kuruluşlarının ve Doğu Türkistan derneklerinin çalışmaları önemlidir. Uluslararası Af Örgütü'nün 1999 yılında tutuklanan Forbes Dergisi'nin 1994 yılı Çin'in en zengin 10 kişisinden biri ilan edilen Uygur asıllı iş kadını Rabia Kadir'in 8 yıl hapse çarptırılmasını ulusal basında haber olarak görmekteyiz. Konu New York'taki Uluslararası Af Örgütü ve Çin'deki İnsan Hakları Grubu tarafından yapılan açıklamada Rabia Kader'in gizlice yargılandığı ve 8 yıl hapse mahkûm edildiği bilgisi verildi.⁴⁷⁵ Haberde Rabia Kader'in Çin'in gizli belgelerini yabancılara vermek ve ulusal güvenliği sabote etmekle suçlanıyor. Kader'in eşi Amerika'da yaşıyor ve Özgür Asya Radyosu'nda çalışıyor.

Doğu Türkistan ile ilgili insan hakları ihlalleri, özellikle Türkiye'de 1998 yılındaki dönemin hükümeti tarafından 1998/36 sayılı genelge basında uzun süre yer aldı ve tartışmalara neden oldu. Konu hakkında Ahmet Kabaklı Türkiye Gazetesi'ndeki köşesinde, ' ' Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi'nden aldığı habere dayanarak Çin hükümetinin 1999'dan beri Doğu Türkistanlı Müslümanların umreye gidişini engellemek için Uygurlar'a vize vermeyi yasakladığını, Suudi Arabistan ile anlaşma imzalayarak Doğu Türkistan'a komşu ülkelerin elçiliklerinin Türkler'e vize vermesini yasaklamıştır.⁴⁷⁶ Böylece kışın olumsuz şartlarda pek çok Doğu Türkistanlı sokaklarda kalmıştır.

Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlallerini gazetesindeki köşesine taşıyan bir diğer gazeteci ise Ortadoğu Gazetesi köşe yazarı Erdoğan Aslıyüce olmuştur. Aslıyüce makalesinde, ' 'Çin yönetiminin asimilasyon politikaları Doğu Türkistan'da halkı isyan noktasına getirdiğini, Çin aleyhtarı gösterilerden kendi kaderini tayin hakkı istemeye kadar birçok talep ve düşünce çeşitli şekillerde dile getirilmektedir. Uluslararası Af Örgütü ve sivil toplum kuruluşlarının raporlarında Doğu Türkistan'daki tutuklamaların had safhaya ulaştığı, hapishanelerde yer kalmadığı, tutuklu sayısının 55 bini aştığını, camilerin güvenlik gerekçesiyle kapatıldığını ve

⁴⁷⁴ Olgun Duru, "Ecevit'in Çin Aşkısı", **Yeni Şafak Gazetesi**, 30 Nisan 1999.

⁴⁷⁵ "Çin Zulmü Sürüyor", **Ortadoğu Gazetesi**, 12 Mart 2000.

⁴⁷⁶ Ahmet Kabaklı, "Vak'a-yı Adiye", **Türkiye Gazetesi**, 22 Nisan 2000.

geçici hapisane olarak kullanıldığını, bazı tutukluların çevredeki hapishanelere nakledildiğini” ifade etti.⁴⁷⁷ Doğu Türkistan’a yabancı basın mensuplarının girmesinin yasaklanması yanında, insan hakları teşkilatlarının girmesi de engellenmektedir.

Doğu Türkistan Milli Kurultayı ve Transnational Radical Party işbirliği ile Belçika’nın başkenti Brüksel’de, “Yarım Yüzyıllık Çin Komünist İstilasının Ardından Doğu Türkistan’daki Durum” konulu bir konferans düzenlenecek. Avrupa Parlamentosu binasında yapılacak toplantıya insan hakları savunucuları, demokrasi yanlıları, Uygur aydınları geçmişteki ve bugünkü Doğu Türkistan’ın durumunu ele alacaklar.⁴⁷⁸ Doğu Türkistan meselesini uluslararası platformlarda ele alan çok sayıda etkinlik gerçekleştirilmektedir. Özellikle 2000’li yıllarda Çin ile ekonomik açıdan rekabet edemeyen batı ülkeleri ve Asya’ya yönelik uzak hedefleri olan ülkeler Doğu Türkistan’daki gelişmeleri yakından izlemektedirler.

Çin’deki insan hakları ihlalleri ulusal basında ve dünya basınında yer almıştır. 2001 yılında Uluslararası Af Örgütü’nün verilerine göre son üç ay içerisinde Çin’de 1781 idam gerçekleştirildiği bilgisi verildi. Çin’de en çok idamların yaşandığı bölge Doğu Türkistan olarak biliniyor. Zira Doğu Türkistan Çin’e karşı bağımsızlık mücadelesi vermektedir.⁴⁷⁹ 2001 yılı dünya siyasi konjonktüründe beklenmedik değişikliklere neden oldu. 11 Eylül’ de ABD’deki ikiz kulelere yapılan saldırı sonrası Rusya ve Çin bu durumu kendi lehlerine kullanmaya çalıştılar.

ABD’deki 11 Eylül saldırıları sonrasında Amerika’nın terör gerekçesiyle Afganistan’a konuşlanması, Rusya-Amerika yakınlaşması, Çin’i bir anda değersiz duruma düşürmüştür. Tüm bu gelişmeler ışığında Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi (ETIC)’nin 11 Eylül Olaylarının Doğu Türkistan davasına etkileri Gökbayrak Dergisinde ele alınmıştır. Çin’in Amerika’daki 11 Eylül olaylarını bahane ederek Uygurlar üzerindeki baskıyı arttırmaya dönük politikaları hızlandırdığını görmekteyiz. Çin ABD’ye artık bizi anlamaya çalışmalı ve kabul etmelisiniz demektedir. Basına açık yapılan toplantılarda Uygurlar’ın adını zikretmek yerine bölücü Müslümanlar ifadesini kullanmaktadırlar. Ardından Uygur bölücüler adını kullanmaya başladılar. 11 Eylül sonrası Doğu Türkistan’da baskıyı daha da

⁴⁷⁷ Erdoğan Aslıyüce, “Kan Ağlayan Doğu Türkistan”, 2 Mayıs 2000.

⁴⁷⁸ “Avrupa Parlamentosunda Doğu Türkistan Milli Kurultayı”, **Gökbayrak Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2001, Yıl:7, Sayı:42.

⁴⁷⁹ “Üç Ayda 1781 İdam”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 7 Temmuz 2001.

artıran Çin Uygurları da terörist olarak göstermeye başlamıştır.⁴⁸⁰ Ancak Çin Uygurları terörist olarak göstermeye çalıştıkça dünyadaki uluslararası insan hakları kuruluşları o derece Uygurlara destek vermeye başladı. Nitekim ABD başkanı Bush 21 Ekim’de Çin 11 Eylül’ü bahane ederek insan haklarını ihlal etmemeli görüşünü dile getirdi. Ayrıca Brüksel’de Doğu Türkistan Milli Kurultayı toplanmasına izin verilmesi Çin’in çabalarını boşa çıkarmıştır.

Doğu Türkistan konusunda dünya kamuoyuna bilgi veren Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi (ETIC) Çin’in Doğu Türkistan’da dine uyguladığı baskıyı artırdığını bildirdi. Doğu Türkistanlı Abdurrauf Abdulhadi’nin Hoten’de 8 kız öğrenciyle birlikte ders verirken gözaltına alındığını bildirdi. Ayrıca Ramazan Bayramı’nın sadece bir gün olarak kutlanmasına karar verildi. Bayram sonrası din adamlarından geniş bir rapor istemesi Çin’in dini baskısını ortaya koymaktadır.⁴⁸¹ Sosyal ve kültürel baskının had safhada olduğu Doğu Türkistan dini açıdan da Çin’in yoğun baskılarına maruz kalmaktadır. Daha önce birçok tepki halkın dini ibadetlerinin kısıtlanması ve yasaklanması sonucu gösterildiğini görüyoruz.

Çin hükümeti sosyal, kültürel ve dini baskıyı son zamanlarda sosyal, kültürel ve sanat alanında da göstermeye başlamıştır. Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi (ETIC)’nin bildirdiğine göre 1 Ocak 2002 tarihinde Tursuncan Emet’in okuduğu şiirde bölücülük propagandası gerekçesiyle gerekli önlemler alınması istenmiş, akabinde de ideolojik bir eğitimin başlatılması dile getirildi. Bu amaçla Doğu Türkistan’da her türlü söz ve yayın özgürlüğüne kısıtlama getirilerek radyo, televizyon, gazete, internet, kitap ve dergi gibi iletişim araçlarına sıkı denetim getirildi.⁴⁸² Doğu Türkistan’da ortaya çıkacak en ufak fikri uyanışı geleceği için tehdit gören Çin her türlü baskı unsurunu kullanarak Türkler’in kendi kültürünü yaşatmasını engellemektedir. En temel insan hakkı olan eğitim hakkından bile insanlar mahrum bırakılmaktadır.

Çin yönetimi ülke dışındaki Doğu Türkistan kuruluşları üzerinde baskılarını artırarak, onları uluslararası kuruluşlara yasadışı terörist muamelesi yaparak susturmaya çalışmaktadır. Çin yönetimi bu amaçla dört Uygur örgütünü terör listesine aldı. Örgütlerin 11 üyesini de çeşitli suçlardan sorumlu tutarak

⁴⁸⁰ “11 Eylül Olayının Uygur Özgürlük Davasına Gösterdiği Etki”, **Gökbayrak Dergisi**, Kasım- Aralık 2001, Yıl: 8, Sayı: 44.

⁴⁸¹ “Çin Rejimi Doğu Türkistan’da Dine Uyguladığı Baskıyı Daha da Artırdı”, **Gökbayrak Dergisi**, Kasım- Aralık 2001, Yıl: 8, Sayı: 44.

⁴⁸² “Çin Hükümeti Tursuncan Emet Olayını Bahane Ederek Din Üzerinde Uyguladığı Baskıyı Sanat, Edebiyat ve Eğitime Doğru Genişletmekte”, **Gökbayrak Dergisi**, Ocak-Şubat 2002, Yıl: 8, Sayı: 45.

uluslararası kuruluşlardan yardım istedi. Bu kuruluşlar Doğu Türkistan Kurtuluş Örgütü, Doğu Türkistan İslami Hareketi, Dünya Uygur Gençlik Kongresi ve Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi'dir. Bu amaçla ABD Doğu Türkistan İslami Hareketi'nin mal varlığını donduracağını açıkladı.⁴⁸³ Çin emperyalist hedefleri önünde engel olarak gördüğü her kuruluşu ortadan kaldırmak için mücadele etmektedir. Bu amaçla uluslararası kuruluşlar ve dönemin konjonktürünü de kullanarak yaptığı gayri insani uygulamaları yasal olarak göstermeye çalışmaktadır.

Uluslararası alanda faaliyet gösteren en önemli Doğu Türkistan kuruluşu olarak Dünya Uygur Kurultayı'nın kuruluşu 2004 yılında gerçekleşti. Dünyanın farklı ülkelerinde faaliyet gösteren Doğu Türkistan kuruluşlarının tek çatı altında toplanması koordinasyonu birlikte hareket etme adına önemli bir gelişmedir. Kurultayın açılışına dünyanın farklı ülkelerinde bulunan 11 Uygur teşkilatı ile dünyanın çeşitli ülkelerinden insan hakları kuruluşlarından ve Uygurlardan oluşan 300 kişi katıldı. Erkin Alptekin, Dolkun İsa ve Asgar Can'ın başkanlık yaptığı kurultayda konuşmalar Uygurca, Almanca ve İngilizce tercüme edildi. Kurultaya Almanya, Kanada, Belçika, Kırgızistan, İsviçre, Kazakistan, Türkiye, Hollanda, Norveç ve Fransa'da bulunan Uygur teşkilat ve grupları ile Birleşmiş Milletlerde Temsil Edilmeyen Milletler (UNPO) temsilcileri katıldılar. Kurultayın ikinci gününde tüzüğü oylandı, yetkili kurulları oluşturularak adını "Dünya Uygur Kurultayı" olarak duyurarak merkezini Almanya'nın Münih şehri olarak belirlendi.⁴⁸⁴ Dünyanın farklı ülkelerinde bulunan Uygurlar'ın gerek Doğu Türkistan meselesini dünyaya anlatmak gerekse birbirleriyle iletişim içerisinde olma ve daha etkili sonuç almaları bakımından Dünya Uygur Kurultayı gibi uluslararası teşkilatın kurulması Doğu Türkistan sorununun dünyaya anlatılması açısından önemli olmuştur. Kurultayın hür dünyadaki çalışmaları Doğu Türkistan Hükümeti kurulması ve diğer faaliyetler açısından önemli olmuştur.

Dünya Uygur Kurultayı'nın kurulması ardından basında geniş yer aldı. Kurultayın diğer Uygur teşkilatlarının çatısı olması ve birleştirici yönü ve katılanlar açısından önemli değerlendirmeler basında yer aldı. Erkin Alptekin'in Dünya Uygur Kurultayı hakkındaki Gökbayrak Dergisi'ndeki yazısı önemlidir. Alptekin, "16-18 Nisan 2004 tarihleri arasında Doğu Türkistan Milli Kurultayı (DTMK) ile Dünya Uygur Gençler Kurultayı'nın (DUGK) ortak toplantısı neticesinde 13 devletten 31

⁴⁸³ "Çin 4 Uygur Örgütünü Terörist Listesine Aldı", **Gökbayrak Dergisi**, Kasım-Aralık 2003.

⁴⁸⁴ "Dünya Uygur Kurultayı Kuruldu", **Gökbayrak Dergisi**, Mart-Nisan 2004, Yıl: 12, Sayı: 58, s. 15.

temsilcinin katıldığı toplantı Doğu Türkistan davasının birliğine vesile olmuştur. Çin'in ekonomik şantajları bu kurultayı iptal ettirememiş olup, Almanya demokratik bir devlet olduğunu göstermiştir. Dünya Uygur Kurultayı'nın kuruluş amacı olarak, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Helsinki Nihai Senedi ve AGIK gibi uluslararası barışı esas alan anlaşmalarla Doğu Türkistanlıların kurtuluşu, refahı ve huzuru için dış ülkelerde mücadele eden Uygurların birliğini sağlamaktır. Doğu Türkistan'daki gelişmeler karşısında milletin beklentilerine uygun stratejiler ortaya koymak, Doğu Türkistan meselesini Birleşmiş Milletler, İslam Konferansı ve uluslararası teşkilatlara götürmek başlıca hedefler olmaktadır” düşüncelerini ortaya koydu.⁴⁸⁵

Doğu Türkistan gerçeği ve batının tavrı, özellikle ABD'nin Uygur kuruluşları üzerinden konuya yaklaşımı ile ilgili yazılar basında yer almıştır. Konu hakkında Hasan Mesut Hazar'ın Gökbayrak Dergisi'ndeki yazısı önemlidir. Hazar, “ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrasında Doğu Türkistan konusundaki tavrı ele alındığında yıllardır insan hakları savunucularının merkezi ülkede artık güvenlikçi politikalar temel hak ve hürriyetleri göz ardı etmekte idi. Bu konuda müttefiklerini bile dinlemeyerek tek başına hareket eden ABD'nin ilk kurbanı Uygurlar oldu. Bırakın bağımsızlığı en temel insan hakları için mücadele eden Uygurlar ABD tarafından Çin'in merhametine terkedildi. Ancak ABD'nin hatasını fark ederek National Endowment For Democracy (NED) adlı düşünce kuruluşunu harekete geçirerek Çin'deki insan hakları ihlallerini ele aldığı çalışmasında Uygur Amerikan Derneği faaliyete geçerek (www.uyguamerican.org) sitesini aktif hale getirdiğini” ifade etti. Beyaz Saray yanında ofis açarak Dünya Uygur Kongresi lideri Erkin Alptekin ile Uluslararası Af Örgütü'ne bağlı bir grup ile birlikte “ Doğu Türkistan Belgeseli” hazırlamaya başladıklarını” belirtti. Hazar, “Erkin Alptekin'in ABD'ye geldikten sonra Türk Amerikan Dernekleri Asamblesi merkezinde “ Doğu Türkistan'ın Dünyü, Bugünü ve Yarını” konulu konferans yaptığını” belirtti.⁴⁸⁶ ABD'nin 11 Eylül saldırıları Ortadoğu başta olmak üzere Orta Asya politikasında radikal değişikliklere neden olmuş, bu konuda temel hak ve özgürlükler geri plana alınırken güvenlikçi politikalar ön plana çıkmıştır. Çin ise bunu fırsat bilerek Doğu Türkistan'daki Türkler'e yönelik asimilasyon politikasına hız verirken terörü bahane ederek politikalarını rahatça uygulayacağı zemini hazırlamaya çalışmaktadır.

⁴⁸⁵ “Dünya Uygur Kurultayı”, **Gökbayrak Dergisi**, Mart-Nisan 2004, Yıl: 12, Sayı: 58, s. 4.

⁴⁸⁶ Hasan Mesut Hazar, “Doğu Türkistan Gerçeği ve ABD”, **Gökbayrak Dergisi**, Mayıs-Haziran 2004, Yıl:12, Sayı: 59.

Doğu Türkistan ile ilgili uluslararası kuruluşlar tezimiz içerisinde ele alınmaktadır. Bunlar içerisinde hür dünyada kurulan kuruluşları ele almaya çalıştık. ABD'nin ve Batının Çin ile ilişkileri çerçevesinde bu kuruluşlara bakışı ve bu ülkelerde kurulan Doğu Türkistan teşkilatları ile ilgili haberler konu teşkil etmektedir. ABD'de 100 bini aşkın Doğu Türkistanlı bulunmaktadır. Erkin Alptekin bunların Amerikan-Çin ilişkilerinde önemli rol oynadığını ifade etmektedir. Alptekin, "Çin'in bu kuruluşların faaliyetlerini terörist aldatmacası ile takip etmesi yerine Çin-ABD yaklaşması için bir fırsat olarak görmesi gerektiğini" ifade etti.⁴⁸⁷ Çin'in Türkiye ile ilişkilerinde olduğu gibi ABD ile ilişkilerinde de Doğu Türkistan'ı bir sorun olarak görmesi yerine Çin'in ABD ile ilişkilerinde bir kazanç olarak değerlendirmesi düşünceleri dile getirildi. Zaman zaman buna benzer düşüncelerin Çin-Türkiye ilişkilerinde de dile getirildiğini tezimizin önceki bölümlerinde yazdık.

Doğu Türkistan ve Uygurlar için 2004 yılı oldukça hareketli geçmiştir. Uygurlar için önemli gelişmelerin ve faaliyetlerin olduğu bir yıl olarak Sürgünde Doğu Türkistan hükümeti de bu yılda ilan edildi. Ancak hükümet ilanına geçmeden önce Doğu Türkistan meselesini dünya kamuoyuna en fazla duyuran Dünya Uygur Kurultayı (DUK)'nın çalışmalarını ele alacağız. Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Erkin Alptekin 28 Mayıs 2004 tarihinde Amerika'daki Türk topluluklarına Doğu Türkistan meselesini ABD, Çin ve Türkiye perspektifinden ele aldı. 29 Mayıs 2004 tarihinde Amerika'da yaşayan Uygurlar Amerika'nın önde gelen ilim adamlarına ve entelektüel camiasına "Doğu Türkistan medeniyeti adlı resepsiyon verildi. Uygurlar'ın insani ve medeni yönünün tanıtılması fırsatı oldu. 30 Mayıs 2004 tarihinde Özgür Asya Radyosu (Radio Free Asia) yöneticisi Mr. Deen tarafından Erkin Alptekin ve Dünya Uygur Kurultayı adına bir toplantı düzenlendi. Ayrıca ABD'de National Endowment For Democracy adlı kuruluş Uygur American Assosations teşkilatına maddi yardım ve işbirliği kararı almıştır. Dünya Uygur Kurultayı 6 Haziran 2004'te toplanarak İstanbul'da yaşayan Doğu Türkistanlılar'ı bilgilendirdi. 10 Haziran 2004'te Uygurlar'ın önde gelen fikir ve siyaset adamı Ziya Samedi'nin 90. Doğum yıldönümü anma toplantısı gerçekleştirildi. 15-19 Haziran 2004 tarihinde Dünya Uygur Kurultayı Genel Sekreteri Dolkun İsa İtalya'nın Rieti şehrinde 2. Dünya Mülteciler Sempozyumuna katılmış olup zor durumda bulunan Uygurlar hakkında bilgiler vermiştir. Yine aynı yıl Almanya'da Münih'te bir teşkilatın olağan kuruluna katılmıştır. 26 Haziran 2004 tarihinde Dünya Uygur

⁴⁸⁷ 'ABD'deki Doğu Türkistan Topluluğu', **Gökbayrak Dergisi**, Mayıs-Haziran 2004, Yıl:12, Sayı: 59, '

Kongresi Münih'te toplandı.⁴⁸⁸ Görüldüğü üzere 2004 yılında özellikle batı ülkeleri ABD başta olmak üzere Avrupa'da Almanya'da Doğu Türkistan teşkilatlarının hızlı bir çalışma yaptığını görüyoruz. Bu çalışmalar sonunda Doğu Türkistan hükümeti kurma hazırlıkları olarak değerlendirebiliriz.

Doğu Türkistan kuruluşlarının ve sivil toplum örgütlerinin çalışmaları sonucu Sürgünde Doğu Türkistan hükümeti kurulması 2004 yılının en önemli gelişmesidir. Doğu Türkistan derneklerinin batı ülkelerindeki lobi faaliyetleri yanında dağınık durumdaki Doğu Türkistan teşkilatları arasında irtibatın sağlanmasına yönelik organizasyonlar ve uluslararası insan hakları kuruluşları ile diyalog kurulması birlikteliği getirmiştir. Nihayetinde 12 Eylül 2004 tarihinde ABD'de Washington'da bir araya gelen Doğu Türkistan temsilcileri 14 Eylül 2004 tarihinde Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'ni dünyaya ilan ettiler. Bu durum Çin'i hayal kırıklığına uğrattırırken Doğu Türkistanlıları sevince boğdu.⁴⁸⁹ Sürgünde kurulan Doğu Türkistan Hükümeti hakkında tezimizin önceki bölümlerinde ayrıntılı bilgi verdik. Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti ve basındaki olumlu, olumsuz yankıları burada detaylı olarak ele alındı.

Biz burada uluslararası alanda faaliyet gösteren Doğu Türkistan kuruluş ve dernekleri hakkında bilgi vermeye çalışacağız. 14 Eylül 2004 tarihinde ABD'de ilan edilen Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'ne Doğu Türkistan kuruluşlarının tutumunu ele almaya çalışacağız. Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'ne uluslararası kuruluşlardan Kore Doğu Türkistan Birliği, Doğu Türkistan Neşriyat Merkezi, Doğu Türkistan Milli Merkezi ve Avustralya Doğu Türkistan Merkezi desteklerini bildirdiler. Almanya'da faaliyet gösteren Dünya Uygur Kurultayı ise Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti ile prosedürlerin tamamlanmasından sonra işbirliği yapacaklarını ifade etti.⁴⁹⁰ Dünya Uygur Kurultayı 11 Ekim 2004 tarihinde Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'ni desteklediğini Gökbayrak adlı sitesinden duyurdu. Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti, Doğu Türkistan kuruluşlarının çoğunluğu tarafından olumlu karşılanmış ve ilgi ile takip edilmiştir.

Dünya Uygur Kongresi İcra Komitesi 2. Genişletilmiş Toplantısı 16-17 Temmuz 2005 tarihlerinde Almanya'nın Münih şehrinde gerçekleşti. Toplantıya, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Kanada, Norveç, İsveç, Fransa,

⁴⁸⁸ , "Dünya Uygur Kurultayı'ndan Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, Mayıs-Haziran 2004, Yıl: 12, Sayı: 59, s. 15-18.

⁴⁸⁹ İsmail Cengiz, **Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti**, İstanbul 2005, s. 5, 15.

⁴⁹⁰ İsmail Cengiz, 'Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti ve Hür Dünyadaki Yankıları', **Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti**, İstanbul, İstanbul, 2005, s. 24.

Kırgızistan ve Türkiye'den Dünya Uygur Kurultayı İcra Komitesi üyeleri katıldı. Ayrıca toplantıya uzun süre Çin hapishanelerinde kalan ve geçtiğimiz aylarda serbest bırakılarak özgürlüğüne kavuşan Rabia Kadir Hanım Efendi de misafir olarak katıldı.⁴⁹¹ Katılımcılara Doğu Türkistan tarihini anlatan belgesel izlettirildi. Doğu Türkistan hakkında bilgi verilirken, diğer sivil toplum örgütü temsilcileri ile bilgi alışverişinde bulunuldu ve bundan sonra iletişimin geliştirilmesi ve ortak faaliyetlerde bulunmak için kararlar alındı. Toplantıya Türkiye'den Derneğimizi temsilen Seyit Tümtürk iştirak etti. Çok verimli geçen toplantıların ardından Dünya Uygur Kurultayı tarafından sonuç açıklamaları yapıldı.

Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Erkin Alptekin İnsan Hakları Haftası dolayısıyla çeşitli etkinliklerde Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlallerini dünyaya duyurmaktadır. Alptekin, 10 Aralık 1948'de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin yayınlandığını, Soğuk Savaşın bittiğini, yeni bir dünya düzeninin kurulmaya çalışıldığını, ancak milyonlarca milletin hala işkence, asimilasyon, sömürü, ekolojik yıkımlarla hatta soykırımla karşı karşıya olduğunu⁴⁹² açıkladı. Alptekin, dünyada altı bin dört yüz milletin olduğunu, bunlardan sadece iki yüzden azının Birleşmiş Milletlerde temsil edildiğini, aslında Birleşmiş Milletlerde halkların değil devletlerin temsil edildiğini, bu milletlerin çoğunun egemenliği altında yaşadıkları devletlerin baskısı altında olduğunu⁴⁹² belirtti. Alptekin, ayrıca, "Milli Egemenlik kavramını bahane eden devletlerin egemenliği altındaki azınlık halka baskı ve asimilasyon uyguladığını bu duruma tepki gösterilmesini de içişlerine müdahale olarak nitelendirdiğini" ifade etti.⁴⁹² Aynı durumun Çin'de de azınlıklara ve farklı gruplara uygulandığını, bu milletlerin meşru talepleri ve uluslararası insan hakları kuruluşlarının eleştirileri karşısında milli egemenlik kavramına sarıldıkları görülmektedir. Yüzyıllar içerisinde dünyada evrensel hakları ifade eden ve koruyan birçok uluslararası sistem gelişmiştir. Çin'in insan haklarını koruması da akla aykırıdır. Çünkü Komünizmi tek doğru olarak kabul eden, Marksist prensipleri evrensel olarak gören bir anlayış Doğu Türkistan, Tibet ve İç Moğolistan'daki insanların insani yaşam taleplerini reddetmektedir.

Tehdit Altındaki Milletler Asya Temsilcisi Ulrich Delius Gökbayrak dergisinde yayınlanan yazısında, "Dünyanın farklı yerlerinde 37 yıldan beri etnik ve

⁴⁹¹ "Dernekten Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2005,

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=35&sid=798

⁴⁹² Erkin Alptekin, "Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Erkin Alptekin", **Gökbayrak Dergisi**, Mart-Nisan 2005, Yıl: 12, Sayı: 64, s. 4,5.

dini azınlıkların hakları için çalıştıklarını, Çin'in tahammül edemediği Uygurlar'ın hakları için Avrupa Birliği'nin dikkatini çekmeye çalıştıklarını'' söyledi. Delius, ''1999 yılında Münih'te Avrupa Doğu Türkistan Birliği'nin kabul ettiği Çin'e karşı şiddet yanlısı olmayan direnişte karar kıldıklarını'' ifade etti. Çin'deki insan hakları ihlalleri hakkında kısa bilgi veren Delius, ''eğitimden kültüre, dini haklara kadar her alanda bunaltan Çin baskısından'' bahsetti. Özellikle 11 Eylül sonrasında tarihi, edebi, dini içerikli binlerce eserin toplatıldığını veya yakıldığını'' belirterek, ''Uygur kültürüne yönelik, dini hayata yönelik hac ibadetinin kısıtlanmasına yönelik terör bahane edilerek uluslararası destek ile Uygurlar asimile edilmeye çalışılmaktadır.⁴⁹³ Çin'in Uygurlar'ı terörizmle ilişkilendirmeye çalışması zaman zaman etkilerini göstermiş, ABD bazı Uygur derneklerinin faaliyetlerini yasaklamıştır. Ayrıca Avrupa'daki Uygur Gençlik Kongresi ve Doğu Türkistan Bilgi Merkezi'nin kapatılması, temsilcilerinin Çin'e iade edilmesi konusunda Almanya isteksiz davransa da bu taleplere boyun eğmek zorunda kalmıştır. Burada Avrupa Topluluğu'nun çifte standart uyguladığını, Kuzey Kore'ye karşı Avrupa Parlamentosu'nda karar alırken Çin'e karşı herhangi bir şey yapmamasını daha çok ekonomik kaygılarla açıklayabiliriz.

ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney ve Savunma Bakanı Richard Perle ile 2 Mart 2005 tarihinde UAA Başkanı Nuri Türkel'in yaptığı görüşmede ileri bir tarihte Uygur meselesini ele alınmasını kabul etmesi Doğu Türkistan meselesi açısından olumlu bir gelişme olarak görülmüştür. 11 Mart 2005 tarihinde Almanya'da Berlin Teknik Üniversitesi'nde Türk Aydınlar Birliği toplantısına Dünya Uygur Kurultayı başkanı Erkin Alptekin katılarak bilgi vermiştir. Birleşmiş Milletler 'in Cenevre'deki toplantısında Çin'in Avrupa ülkelerinden Doğu Türkistan teşkilatlarının faaliyetlerinin yasaklanmasını ve elemanlarının sınır dışı edilmesi isteklerine karşı Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Erkin Alptekin'in Avrupa'daki girişimleriyle buna müsaade edilmedi. Dünya Uygur Kurultayı önderliğinde 7 Nisan 2005 tarihinde Uygur ve Tibet teşkilatları Birleşmiş Milletler binası önünde protesto yürüyüşü yaptı. Uygur Amerikan Cemiyeti Başkanı Av. Nuri Türkel, The Wall Street Journal'de yayınlanan makalesinde Kırgızistan'daki olaylar ve Doğu Türkistan hakkında bilgiler vermiştir. Avrupa Doğu Türkistan Birliği Genel Sekreteri Agah Efendi Almanya Königstein şehrinde Doğu Türkistan'daki insan haklarının son

⁴⁹³ Ulrich Delius, ''Çin'in Asimilasyon Siyaseti'', **Gökbayrak Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2005, Yıl:12, Sayı: 64, s. 8,9.

durumu hakkında bilgi verdi.⁴⁹⁴ Tüm bu faaliyetler 2004 yılı Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti ilan edilmesi sonrasında 2005 yılında ABD ve Avrupa ülkelerinde Doğu Türkistan kuruluşlarının yoğun bir faaliyet içerisinde olduğunu göstermektedir.

Dünya Uygur Kurultayı 17 Temmuz 2005 tarihinde Almanya'da Münih'te 2. Genişletilmiş İcra komitesi toplanarak dünyanın farklı yerlerindeki Uygurlar ve Uygur kadın liderlerden Rabia Kadir'in katılımıyla gerçekleşti. Rabia Kadir Almanya'daki bazı uluslararası insan hakları kuruluşları yetkilileriyle görüştü. Dünya Uygur Kurultayı ve Tehlike Altındaki Milletler teşkilatlarının başkanı Erkin Alptekin tarafından karşılanan Rabia Kader adına yemek verildi, uluslararası insan hakları kuruluşları temsilcileriyle görüşmeler gerçekleştirildi. Dünya Uygur Kurultayı'nın faaliyet ve raporları yayınlandı. Dünya Uygur Kurultayı 2. İcra Komitesi toplantısı sonrası Rabia Kadir Almanya'da Dışişleri Bakanlığı İnsan Hakları yetkilileriyle görüşerek Doğu Türkistan hakkında bilgi verdi.⁴⁹⁵ Rabia Kadir'in 2005 yılı sonrasında Doğu Türkistan meselesi için Batıda özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde yoğun çalışmalar yaptığını görmekteyiz. Erkin Alptekin'in başkanlığındaki Dünya Uygur Kurultayı ve diğer uluslararası kuruluşların bu faaliyet ve organizasyonlarda önemli rolleri bulunmaktadır.

Almanya'nın Wursburg şehrinde 8 Mart 2006 tarihinde Kadınlar Günü dolayısıyla Dünya Uygur Kurultayı başkanı Erkin Alptekin Doğu Türkistan'da kadın hakları ihlalleri hakkında Avrupa Parlamentosu yetkililerine bilgiler verdi. 14 Mart 2006 tarihinde Kadın Hakları Başkanı ve Uluslararası Kadın Hakları savunucusu Rabia Kadir ABD Parlamentosu'nda Uygur Medeniyet Günü organizasyonu gerçekleştirdi. Mart ayı içerisinde Dünya Uygur Kurultayı Genel Sekreteri Yrd. Doç. Dr. Erkin Emet Şangay İşbirliği Örgütü'nün daveti üzerine Doğu Türkistan konulu panele katıldı. Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Erkin Alptekin Almanya'nın Erfurt şehrinde Pan Avrupa hareketinin toplantısına katılarak Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlalleri hakkında bilgi verdi.⁴⁹⁶

Avrupa Doğu Türkistan Birliği(A.D.T.B.) başkanı 02.02.2006 tarihinde aynı zamanda Münih yabancılar meclisi başkan vekili Askar Can Yabancılar Meclisi yeni

⁴⁹⁴ "Dünya Uygur Kurultayından Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, Mart-Nisan 2005, Yıl:12, Sayı: 64, s. 15, 16.

⁴⁹⁵ "Dünya Uygur Kurultayından Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2005, Yıl:12, Sayı: 66, s. 15, 16, 17,18.

⁴⁹⁶ "Dünya Uygur Kurultayından Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, Mart-Nisan 2006, Yıl: 13, Sayı: 70, s. 15.

yıl resepsiyonunda açılış konuşması Almanya'daki Doğu Türkistanlı mültecilerin durumunu dile getirdi. Avrupa Doğu Türkistan Birliği başkanı Askar Can ardından 06.02.2006 Tarihinde Münih Tv kanalının programına katılarak uluslararası alanda Doğu Türkistan meselesi Doğu Türkistan'daki son durum ve Almanya'daki Doğu Türkistan'lı mülteciler hakkında geniş bilgi verdi. Can, daha sonra Bavyera parlamentosunda Yeşiller partisinin teklifi ile parlamento milletvekillerine Doğu Türkistan konusunda geniş bir tebliğ sundu, milletvekillerinin sorularını cevaplandıran Askar Can, Bavyera eyalet parlamentosundan Uygur meselesine ilgilerini talep etti.⁴⁹⁷

Doğu Türkistan bağımsızlık hareketinin en üst organı olan Dünya Uygur Kongresinin (DUK) 2. olağan Kurultayı Almanya'nın Münih şehrinde 23.11.2006 - 27.11.2006 tarihleri arasında gerçekleşti. Dünya Uygur Kongresi Başkanı Erkin Alptekin beyin teklifi ve Doğu Türkistan halkının lideri Rabia Kadir'in kabulü ve 60 delegenin tamamının oybirliği ile Dünya Uygur Kongresi yeni liderini ve Yönetim kurulunu oluşturdu. Rabia Kadir Dünya Uygur Kurultayı'nın yeni lideri seçildi.

Dünya Uygur Kurultayı Dünyanın çeşitli ülkelerinde bulunan Doğu Türkistan teşkilat başkanları, vekiller ve delegelerin toplanması ile Almanya'nın Münih şehrinde 24 Kasım 2006 günü başladı. Kurultayın açılışı ABD, Kanada, Avustralya, Türkiye, Suudi Arabistan, Fransa, İsveç, İsviçre, Belçika, Hollanda, Norveç, İngiltere, Kazakistan, Kırgızistan ve Almanya'da bulunan teşkilat başkanları Federal Almanya Cumhuriyeti parlamentosundan üyeler katıldı. Ayrıca üst düzey yönetiminden bürokratlar Bavyera Eyalet Hükümeti temsilcileri parlamento üyeleri siyasi parti temsilcileri insan hakları örgütü uluslararası af örgütü temsilcileri ve basın mensuplarının yanı sıra Almanya'nın çeşitli eyalet ve şehirlerinde yaşayan Uygur kardeşlerimiz katılmıştır.⁴⁹⁸ Dünya Uygur Kurultayı ve diğer Doğu Türkistan kuruluşlarının Avrupa ve ABD'deki faaliyetlerinin daha etkin olabilmesi için kan değişikliğine gidilmiş, bu ülkeler nezdinde basın faaliyetleri daha da arttırılmıştır.

Avrupa Birliği Çin Dostluk Grubu Başkanı ve Avrupa Parlamentosu İnsan Hakları Komisyonu üyesi Nirja Deva 22 Ocak 2007 de Çin temsilcisi ile görüştüktan sonra, Avrupa Parlamentosu üyelerine mektup gönderdi. Mektupta, Dünya Uygur

⁴⁹⁷ "Dünya Uygur Kurultayı'ndan haberler" Ocak-Şubat 2006, Sayı: 69, http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=38&sid=831

⁴⁹⁸ "Dünya Uygur Kurultayı Olağan Kongresi", Kasım-Aralık 2006, Sayı: 74, http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=43&sid=885

Kurultayı ve buna bağı Doğu Türkistan teşkilatlarının Genel Başkanı Rabia Kadir'in faaliyetlerinin desteklenmemesi doğrultusunda çağrı yapmıştır. Dünya Uygur Kurultayı lideri Rabiye Kadir Avrupa Parlamentosuna mektup yollayarak, Avrupa Parlamentosu İnsan Hakları Komisyonu üyesi ve Avrupa Birliği Çin Dostluk Grubu başkanı Nirja Deva' nın Uygurlar hakkındaki tutumunu eleştirmiştir. Çin Komünist Yönetiminin 1949'da Uygurların vatani Doğu Türkistan'ı tekrar ele geçirdiklerini 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletlerine yapılan terörist saldırılarından sonra, Çin'in Uygurları sindirmek ve tüm insani haklarından mahrum etmek amacıyla "terörist" olarak adlandırarak baskı uygulamaya çalışması gibi gerçekleri öğrenirdi".⁴⁹⁹ Rabiye Kadir'in bu mektubundan sonra, Avrupa Birliği'nin Avrupa Parlamentosundaki üyeleri Nirja Deva ve bu tezi savunan bütün Parlamento üyelerine mektup göndererek, Nirja Deva' nın görüşlerini reddetmiş hem de Parlamento üyelerine Uygurların insan hakları ve demokrasi için yürüttükleri haklı davasını desteklemeye çağırıştır.

Dünya Uygur Kurultayı'nın 2007 yılı bildirgesi ulusal basında yer alan önemli haberler içerisinde. 2007 yılı başlarında Çili yetkililer Doğu Türkistan'ın Pamir Dağları'nda 18 Uygur'u terör bahanesiyle öldürüp bunu dünya kamuoyuna duyurdular. Ancak gerek Dünya Uygur Kurultayı gerekse dünya kamuoyu bunun Çin'in dünyayı aldatmaya Doğu Türkistanlıları terörist olarak göstermeye yönelik bir propagandası olduğunu analizlerle ortaya koymaktadır.⁵⁰⁰ Dünya Uygur Kurultayı bu haberi yalanlayarak Amerikan Uygur Derneği de bildiri yayınlayarak bu haberin Çin'in uydurması olduğunu Birleşmiş Milletler 'in bölgeye olayın açıklığa kavuşturulması için heyet göndermesini istedi. Dünya Uygur Kurultayı lideri Rabia Kadir de yayınladığı bildiride, "Çin yönetiminin Pamir Dağları'nda 18 Uygur'u öldürmesini soykırım politikasının bir göstergesi olduğunu, dünya ülkelerinden bu durumu kınamasını" istedi.⁵⁰¹ Dünya Uygur Kurultayı yetkilileri 2007 yılı içerisinde Kanada Başbakanı ve Almanya sivil toplum örgütlerine ziyaretleri ve sonrasında kendileriyle görüşen Alman siyasilere teşekkürleri ulusal basındaki diğer haber ve değerlendirmeler arasında yer almaktadır.

⁴⁹⁹ "DUK Başkanından Deva'ya Mektup, Ocak-Şubat 2007, Sayı: 75, http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=44&sid=895

⁵⁰⁰ "Dünya Uygur Kurultayı Bildirisi", **Gökayrak Dergisi**, Ocak-Şubat 2007, Yıl: 14, Sayı: 75, s. 15.

⁵⁰¹ "Dünya Uygur Kurultayı Başkanından Açıklama", **Gökayrak Dergisi**, Ocak-Şubat 2007, Yıl: 14, Sayı: 75.

Çin Hükümetinin Avrupa Parlamentosundaki temsilcisi Avrupa parlamentosuna mektup yazarak, Dünya Uygur Kurultayı ve bünyesindeki teşkilat liderlerini terörizm ile suçladı. Rabia Kadir'i terörizm ile karalamakla yetinmeyerek, dış ülkelerde faaliyet gösteren tüm Uygur teşkilatlarını da terörist faaliyet göstermekle suçladı. Ancak Çin'in bu tavrı uluslararası kamuoyunun tepkisine yol açtı. Bu nedenle 20 Mart Temsil Edilmeyen Milletler ve Halklar Örgütü (UNPO), Tehdit Altındaki Halklar Derneği (Society for Threatened Peoples), Çin İnsan Hakları Örgütü (Human Rights in China), Adalet Barış Örgütü (No Peace of Vithout Justice), Rafto Vakfı; (The Rafto Foundation), Radikal Partisi (Non-violent Radical Party), İnsan Hakları Evi Vakfı (Human Rights House Foundation Kültürler arası Birleşme Hareketi (United for Intercultural Action) gibi uluslararası sekiz teşkilat ortak basın toplantısı düzenleyerek, Çin Hükümeti'nin uydurmalarını eleştirdi ve suçlamaları reddetti.⁵⁰² Dünya Uygur Kurultayı lideri Rabia Kadir basın toplantısı düzenleyerek, Dünya Uygur Kurultayı adına Doğu Türkistan ve dış ülkelerdeki bütün Uygur halkının Nevruz Bayramını tebrik etti. Rabia Kadir konuşmasında "biz her sene Nevruz Bayramını sevinçle ve umutla kutlamalıyız. Bununla beraber vatan içerisinde zulüm altında yaşayan kardeşlerimizi de unutmamamız gerekli. Biz mutlaka bu yeni dönemde yeni iradeyi sahiplenmekle beraber, halkımız için çok zor ve meşakkatli hizmetlere bel bağlamalıyız. Ben vatan içerisinde ve dış ülkelerde yaşayan kardeşlerimin bir gün Doğu Türkistan'da toplanarak sevinç ve özgürlük içerisinde Nevruzu Uygur halkına yaraşır bir şekilde kutlamasını umut ederim, dedi. 2 Mart 2007 tarihinde İsveç Uygur Komitesi (DUK) liderleri, İsveç iktidar partisinin temsilcisi Mien Hinders ile Dünya Uygur Kurultayı ofisinde görüştü. Görüşmeye Dünya Uygur Kurultayı yetkilileri de katıldı. Görüşmede Dünya Uygur Kurultayı lideri Abduşükür Doğu Türkistan halkının şimdiki durumu ve İsveç'te yaşayan Uygurların durumu hakkında kısaca bilgi verirken, Doğu Türkistan meselesine acil sahip çıkılmasını talep etti. Modratlar Partisi'nin temsilcisi Uygurların İsveç'te yürüttükleri faaliyetlerini destekleyeceklerini bildirdi ve bundan sonra da devamlı

⁵⁰² "Dünya Uygur Kurultayından Haberler" Mart-Nisan 2007, Sayı: 76, http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=45&sid=911

görüşmek istediklerini ve Uygurlar hakkında kendilerini gerekli kaynakları temin etmelerini istedi.⁵⁰³

Uygur Amerikan Derneği Washington'da, Belçika Uygur Topluluğu Brüksel'de, 25 Mart İsveç Uygur Komitesi Stockholm'de, Norveç Uygur Komitesi Oslo'da Nevruz Bayramını kutlama törenleri düzenledi. Rabia Kadir başkanlığındaki Dünya Uygur Kurultayı heyeti, Uluslararası Af Örgütü' nün daveti üzerine İsviçre'nin başkenti Bern'e geldi ve Uluslararası Af Örgütü' nün liderleri ve İsviçre hükümet yetkilileri ile görüştü. Görüşmede Rabia Kadir Uygurların günümüzdeki sorunları hakkında bilgi verdi ve İsviçre hükümeti ile Parlamentosunun Uygurların insan hakları meselesine dikkat çekmesini istedi. Yetkililer de İsviçre ile Çin hükümeti arasında 15 yıldan beri İnsan Hakları ve ihlalleri konulu diyalogu devam etmekte olduğunu, bu görüşmede kendilerinin Uygur insan hakları meselesinde yeni bilgilere sahip olduklarını, bundan sonra Çin hükümeti ile görüşmelerinde Uygur meselesine özellikle dikkat çekeceklerini belirttiler. 28 Mart 2007 tarihinde Dünya Uygur Kurultayı heyeti Zürih'te İsviçre Milletvekilleri ile görüştü. İsviçre Milletvekili, Avrupa Parlamentosu'nun genişlemeden sorumlu üyesi ve "Barış İçin Mücadele Eden Bin Kadın" hareketinin lideri Ruth-Gaby Vermot ile görüştü. Ruth-Gaby Vermot, İsviçre Parlamentosunda Uygur meselesini dile getireceğini, İsviçre'deki Uygur Mültecileri meselesini yakından izleyerek, çözüme kavuşturulması için ellerinden geleni yapacaklarını belirtti.⁵⁰⁴

Uygur Kadınları Demokrasi Ve İnsan Hakları Eğitim Toplantısı" Amerika'nın başkenti Washington'da görkemli bir biçimde yapıldı. Toplantıdan önce temsilciler Amerikan Kongresi binasını ziyaret ettiler. Buradaki ziyaretin ardından Dünya Uygur Kurultayı (DUK) Başkanı ve Uygur İnsan hakları savunucusu Rabia Kadir konuştu. Uygur İnsan Hakları ve Demokrasi Vakfı cemiyeti başkanı Rıfat Abbas başkanlık etti. Rabia Kadir, "Uygur kadınlarını Uygur insan hakları meselesini daha da yukarı seviyelere çıkartmak için dünyanın her tarafına anlatmaya ve daha da ilerlemiş olarak uluslararası hale getirmek için çalışmaya" çağırdı.⁵⁰⁵

⁵⁰³ "2. Dünya Uygur Kurultayından Haberler" Mart-Nisan 2007, Sayı: 76,

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=45&sid=911

⁵⁰⁴ "Dünya Uygur Kurultayından Haberler" Mart-Nisan 2007, Sayı: 76,

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=45&sid=911

⁵⁰⁵ "Uygur Kadınları Demokratik Eğitim Toplantısı", **Akşam Gazetesi**, 23 Mart 2007.

Demokratik Uygur kuruluşları insan hak ve hürriyetlerin mücadelesini verirken çağdaş haklardan tüm Uygur halkının yararlanması için de faaliyetler yürütmektedir.

Doğu Türkistan Enformasyon merkezi yetkilileri tarafından yapılan açıklamada ‘‘Yakın zamanlardan beri Çin hâkimiyeti milli önderimiz Rabia Kadir’e yönelttiği saldırılarını planlı, sistematik ve tedrici olarak arttırmaktadır. Bu tür saldırılar, Çin Dış İşleri Bakanlığı, Çin’in Doğu Türkistan’daki parti, hükümet birimleri ve Çin hâkimiyetinin kontrolündeki bütün iç ve dış propaganda araçlarından meydana gelen unsurlarla yürütülmektedir. Fakat dikkat edecek olursak Çin’in Rabia Kadir’e yönelttiği saldırılarının en önemli bölümü ticari faaliyetlerine dair iftiralar⁵⁰⁶ Bu iddiaların bütünüyle temelsiz ve mantıksız olduğunu, Çin’in kesinlikle Rabia Kadir’in Uygurlar arasındaki itibarını düşürmek ve Rabia Kadir’in Doğu Türkistan’daki iktisadi kaynaklarını tümünden engellemeyi hedeflediğini görmekteyiz.

Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi (ETIC’in) verdiği bilgilere göre, 11 Mayıs 2007 tarihinde Özbekistan Hükümeti, 1997 yılından beri Orta Asya devletlerinde ticaretle uğraşan Doğu Türkistanlı iş adamı Rehmetcan Ehmet isimli Uygur genci Taşkent vilayetinde siyasi iftira ile tutuklayarak Çin’e teslim etmiştir.⁵⁰⁷ Doğu Türkistan’ın komşu Türk devletleri maalesef Türkler’in bağımsızlık mücadelesinde mevcut siyasi konjonktürün ve her türlü siyasi, ekonomik vb çıkarları doğrultusunda hareket ettikleri milli dayanışmanın olmadığını görmekteyiz.

Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi’nin (ETIC) haberlerinde Çin’in son zamanlarda Aksu’nun Kuçar, Şahyar ve Bay nahiyelerinde genel bir arama ve tutuklama hareketi başlatmış olduğu bildirmiştir. ETIC bu konuda gizli bir inceleme başlatarak, Çin’in bölgede yürütmekte olduğu büyük çaplı arama ve tutuklama hareketinin asıl sebebini açıklığa kavuşturdu. ETIC’in edindiği bilgilere göre, 2007 yılının Haziran ayının 26 ve 27. günleri Doğu Türkistan’daki silahlı bağımsızlık yanlısı bir teşkilatın bazı üyeleri Kuçar Nahiyesinin, Bay Nahiyesi ile sınırı bulunan dağlık bölgede gizli olarak silâh atış talimi yaparlarken Çin askerleri tarafından fark edilmişlerdir. Çin askerleri tarafından kuşatılan milli bağımsızlık yanlısı teşkilâtın

⁵⁰⁶ ‘‘Rabia Kadir Hanım’a Yöneltilen Siyasi, İktisadi İftiraların Siyasi Arka Görünüşü, 06.02.2007, http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_322.htm

⁵⁰⁷ Diktatör Özbekistan, Rehmetcan Ehmet İsimli Bir Uygur’u Çin’e Teslim Etti, 12.05.2007 http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_331.htm

tahminen 6-7 kişi oldukları öğrenilen üyeleri olay yerinde yakalanmışlardır.⁵⁰⁸ ETIC'in Doğu Türkistan'dan elde ettiği bilgilere göre Çin hükümeti Aksu'nun Kuçar, Toksu ve Şahyar nahiyelerinde “milli bölücülerin yeraltı askeri eğitim kampları keşfedildi” bahanesiyle bu nahiyeler dâhilinde genel bir arama ve tutuklama hareketi başlattığı bildirildi. Çin asker ve polisleri tarafından abluka altına alınmış olup, bütün kavşaklarda kontrol noktaları kurarak ev ev aramalar yapmak suretiyle şüpheli gördükleri kişileri gözaltına alıp karakollara götürerek sorgulamaya başlamışlardır.⁵⁰⁹

Dünya Uygur Kurultayı ile Almanya'da faaliyet göstermekte olan Tibet Teşkilatları Almanya'nın Münih şehrinde 04 Ağustos 2007 tarihinde, Olimpiyat Spor Müsabakalarının 2008 yılında Pekin'de yapılmasına karşı geniş çaplı bir protesto gösterisi düzenlediler. Ay-yıldızlı Doğu Türkistan'ın Gökbayraklarını ve Çin'e karşı yazılmış olan sloganların yer aldığı pankartları alan Doğu Türkistanlı göstericiler Dünya Uygur Kurultayının Merkezi organı tarafından özel olarak hazırlanarak dağıtılan ve Pekin Olimpiyatlarına karşı sembollerin yer aldığı tişörtler giydiler.⁵¹⁰ 2008 Olimpiyatlarının Pekin'e verilmesine karşı Doğu Türkistan kuruluşları insan hakları ihlalleri ve diğer azınlık hakları gibi nedenlerle karşı çıkmışlar buna demokratik yollarla tepkilerini göstermişlerdir.

Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti ve Parlamentosu'nun 4. dönem toplantısı Ağustos ayında başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Toplantıda Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti ve Parlamentosu'nun 3 yıla yakın zaman dilimi içindeki çalışma raporu ve faaliyet programı gözden geçirildi. Bundan sonraki vatanın istiklali yolunda yapılacak faaliyetler doğrultusunda fikir birliğine varıldı. Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti ve Parlamentosu; Çin'e karşı her çeşit imkânsızlıklara bakmadan iki yılı aşkın bir süredir fedakârlıklar göstererek malum neticelere ulaştığı kanaatiyle, bundan sonra olabilecek gelişmeler ve görevler doğrultusunda basın bildirisini ilan etmeyi uygun görmüştür. Bildiride, Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti ve Parlamentosu “işgal altındaki toprağımızın tam bağımsızlığını ve halkımızın tam hürriyetini elde etmek için işgalci Komünist Çin hâkimiyetine karşı siyasi ve kanuni

⁵⁰⁸ “Kuçar'da Silah Atış Talimi Yapmakta Olan Millî Mücadeleciler Çin Askerlerince Yakalandı” http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_339.htm

⁵⁰⁹ a. g., 20.08.2007, http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_339.htm

⁵¹⁰ “Almanya'da Pekin Olimpiyatlarına Karşı Dünya Uygur Kurultayı Tarafından Gösteri Düzenlendi” **Hürgök Bayrak Dergisi**, 4 Ağustos 2007

faaliyetler yürüttüğü” ifade edildi. Komünist Çin hâkimiyeti yöneticilerinin, özgürlük, adalet ve insani hak ve hukuk talebinde bulunan Doğu Türkistan halkını “terörizm ile suçladığı” belirtildi. Aslında “terörizm ile yakın ve uzaktan hiçbir ilgisi olmayan günahsız halkımızı dünyadaki devlet ve halklara terörist olarak göstermeye yeltenen Komünist Çin hâkimiyetinin kendisinin terörist bir devlet olduğu, devlet terörizmini yönettiği ve dünyadaki terörist hareket ve gruplara Çin Hükümeti'nin destek verdiği, halkımıza ve hür dünyadaki teşkilatlarımıza yönelik terörist suçlamasının yalan olduğu çeşitli toplantı, mülakat ve ziyaretler vasıtasıyla kamuoyunun bilgisine sunulmuştur. Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti ve Parlamentosu Guatanamou'da tutukluluk halleri devam eden ve terörist hareketlerle hiçbir ilgilerinin olmadığı ortaya çıkan 22 Uygur gencinin serbest bırakılmalarını talep etmiştir. Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti ve Parlamentosu tarafından ABD, Avustralya ve Türkiye gibi ülkelerde Çin hâkimiyetinin Doğu Türkistan'da sürdürdüğü emperyalist, baskıcı siyasetine karşı tel'in ve kınama mesajları ve gösterileri düzenlemiş ve toplantılar organize edilmiştir. Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti ve Parlamentosu Hükümet Beyannamesi'nin 15. maddesinde gösterilen, “Hükümetimiz, Anayasanın ruhuna esasen devletin milli menfaatleri hakkında Parlamentonun onayı alınmak kaydıyla Pekin Hükümeti ile Doğu Türkistan meselesi konusunda görüşme yapma kapısını açık tutar” denmektedir. Bu ilke gereği Çin ile Doğu Türkistan sorunu konusunda resmi görüşme yapmaya hazır olduğunu özellikle altına çizerek bir kez daha ifade eder.⁵¹¹ Bu deklarasyonda Doğu Türkistan Sürgün Hükümeti Çin ile ilişki içerisinde diyaloga açık olduğunu, iyi niyet ve açıklık çerçevesinde görüşmeler yapabileceğini kamuoyuna ifade etmiştir.

Almanya Güvenlik birimleri, Eylül ayının 11. günü Almanya'daki ABD Askeri üssüne, Amerikalıların toplanacağı yerlere, Frankfurt Havaalanına, bombalı saldırı düzenlemeyi planlayan 3 teröristi ele geçirmişti. Bu üç teröristin “Özbekistan muhalif hareket üyeleri olduklarının ortaya çıkmasıyla, birkaç günden beri Almanya basınında Özbekistan ve Özbekistan'ın İslam Kerimof hâkimiyetine karşı faaliyet yürütmekte olan teşkilatlar hakkında ciddi tartışmalar oldu. Bu tartışmalardan Uygurlarda kendilerine düşen payı aldılar. Almanya devlet televizyon kanalı ZDF “Özbekistan muhalif hareketinin şiddet yanlısı gruplarla ilişkisi olan bir terörist

⁵¹¹ 'Kuçar'da Silah Atış Talimi Yapmakta Olan Millî Mücadeleciler Çin Askerlerince Yakalandı", 20.08.2007, http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_339.htm

teşkilat olduğu dile getirildi. Ayrıca Uygurlarında bu harekette yer aldıkları belirtildi. Ancak Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi'nin Başkanı Abulcelil Karakaş, "Uygurlar hakkında yukarıda ileri sürülen görüşü kesinlikle reddetti. Şimdiye kadar hiçbir Uygur teşkilatının illegal şiddet yanlısı olmadığını, bütün Uygur teşkilatlarının gayelerinin sadece Doğu Türkistan'ın bağımsızlığını elde etmek istemekle sınırlı olduğunu" beyan etti.⁵¹² 11 Eylül saldırıları sonrasında fırsat bilen Çin yönetimi hâkimiyeti altındaki Uygurlar'ı bu durumu fırsat bilerek daha fazla baskı altına almaya çalışmakta, gerekçe olarak ise terörle mücadele bahanesini öne sürmektedir.

Hollanda Doğu Türkistan Vakfının organizasyonu ile Temsil Edilmeyen Milletler Teşkilatı (UNPO) ve Tibet teşkilatının Hollanda'nın Den Haag şehrinde ortaklaşa düzenlediği Çin Halk Cumhuriyetinin devlet bayramı ve sözde "Sincan (Doğu Türkistan) Uygur Otonom Bölgesi'nin ilan edilişinin yıldönümü olması sebebiyle geniş çaplı bir protesto eylemi gerçekleştirildi. Gösteriye Hollanda da yaşamakta olan Uygur topluluğu, UNPO üyeleri ve Tibetliler olmak üzere 60 tan fazla kişi katıldı. Gösteri Hollanda'nın parlamento meydanında başlanıp, İngilizce, Hollanda'ca ve Türkçe olarak sloganlar atıldı ve çeşitli bildiriler dağıtıldı.⁵¹³ Avrupa'da kurulan Doğu Türkistan derneklerinin Çin'deki soykırım ve baskıya karşı mücadeleyi daha arttırdığını görmekteyiz.

Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi, "Çin Hükümetinin Abdulveli İmin' in de İçinde yer aldığı 6 Uygur'a verilen ölüm cezasını devlet terörü olarak nitelendirdi. Birleşmiş Milletler tarafından 1966 yılında onaylanarak kabul edilen uluslararası sosyal, ekonomik ve kültürel haklar anlaşmasında dünyadaki bütün milletlerin kendi kaderini kendileri belirleme haklarının olduğu açıkça belirtilmiştir. Mahkûmların hareketleri Çin yargısının isnat ettiği gibi 'bölücülük' olmayıp, olsa olsa Doğu Türkistan halkının kendi kaderlerini kendileri tayin etme haklarını elde etme yolunda yürüttükleri bir özgürlük mücadelesidir" ifadeleri kullanıldı.⁵¹⁴ Çin silahlı birlikleri saldırılarına karşılık veren mahkûmların kendilerini koruması normal bir harekettir. Üstelik de çatışma, Çin silahlı birlikleri ile gerçekleşmiş olup, masum halka hiçbir

⁵¹² Abulcelil Karakaş, "Almanya Basınında Uygurlar Hakkında Ortaya Konulan Bazı Görüşleri Kesinlikle Reddetti", **Hürgökbayrak Dergisi**, Eylül 2007.

⁵¹³ Hollanda Doğu Türkistan Vakfı Bir Protesto Eylemi Gerçekleştirdi, 01.10.2007 http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_343.htm

⁵¹⁴ "Altı Uygur'a Verilen Ölüm Cezası Devlet Terörüdür", **Hürgökbayrak Dergisi**, Kasım 2007.

zarar verilmemiştir. Bu sebeple Çin yargısının terörist suçlaması hiçbir temele dayanmamaktadır.

Dünya Uygur Kurultayı başkanı, Uygur Milli Hareketi lideri Rabia Kadir Uluslararası Af Örgütü Japonya şubesinin daveti üzerine, 7-28 Kasım tarihleri arasında Japonya’da çeşitli ziyaretler gerçekleştirdi, ardından 8 ayrı şehirde konferans verdi. Rabia Kadir’in Japonya’ya ilk ziyareti olup, Tokyo’da Özgür Asya Radyosu RFA Uygurca şubesinin muhabirini kabul ederek, “Ziyaretimin temel amacı, Japonya hükümeti ve halkını, Uygur halkını desteklemeye çağırmaktır” dedi. Rabia Kadir, Japonya hükümetinin, kendisine Japonya’yı ziyaret etmeye imkân tanıdığına çok minnettar olduğunu” ifade etti.⁵¹⁵ Uzakdoğunun gelişmiş ülkesi Japonya’nın Doğu Türkistan meselesine ilgi duyması ve destek vermesi açısından bu ziyaret ve etkinlikler basında ses getirmiştir.

Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Rabia Kadir, 22 Ocak 2007’de Avrupa Birliği Çin Dostluk Grubu Başkanı ve Avrupa Parlamentosu İnsan Hakları Komisyon üyesi Nirja Deva’ nın ”Rabia Kadir’in ve Dünya Uygur Kurultayı ile buna bağlı Uygur teşkilatlarının desteklenmemesi” çağrısına tepki göstermiştir. Bu duruma Avrupa’daki demokratik kitle örgütleri ve Avrupa Parlamentosu üyeleri tepki göstererek, Avrupa’da yeni tanınmakta olan Uygur meselesi ve Çin’in Doğu Türkistan’daki politikalarının tartışılmasına sebep olmuştur. Dünya Uygur Kurultayı lideri Rabia Kadir, Avrupa Parlamentosu üyelerine gönderdiği mektupta, “Nirja Deva’ nın Doğu Türkistan’ın milattan önce Çin toprağı olduğu iddiasının tarihi gerçeklerle bağdaşmadığını” belirtti. Kadir, “1884’te Çin Mançu hanedanının Doğu Türkistan’ı işgalinden, 1949 Komünist Çin yönetiminin ülkeyi ilhak etmesine kadar geniş bir izahatta bulundu.⁵¹⁶ Çin’in batıda özellikle Avrupa ve Amerika’daki lobi ve ticaret faaliyetleri gibi fırsatları kullanarak Doğu Türkistan sorununu manüple etmeye çalışması Uygur teşkilatları tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. Buna karşılık Avrupa’daki Doğu Türkistan teşkilatları Çinli temsilcilerin açıklamalarına çeşitli yollarla cevap vermişlerdir.

Çin Doğu Türkistan’daki insan hakları ihlallerini dünyaya izah edemeyince alelacele tutuklama, hak ve özgürlükleri kısıtlama yoluna gitmektedir. Pakistan emniyet güçleri tarafından tutuklanan Osman Alihan adlı Uygur tüccar Dünya Uygur

⁵¹⁵ “Doğu Türkistan’dan haberler, Kasım-Aralık 2007, Sayı:80, http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=49&sid=949

⁵¹⁶ “Dünya Uygur Kurultayı Başkanı’ndan Deva’ya Açık Mektup”, **Gökbayrak Dergisi**, Ocak-Şubat 2007,

Kurultayı (DUK) Amerikan temsilcisi Âlim Seyitov tarafından kurtarılması için mücadele verilmektedir. Zira Pakistan Alihan'ı eğer Çin'e teslim ederse en hafif ceza ömür boyu hapis olacaktır. Ayrıca Osman Alihan'ın hac vizesi için Türkiye'den talepte bulunduğu ayrıntısını paylaştılar.⁵¹⁷ Çin'in kapalı bir rejim olarak ülke içindeki hukuksuz uygulamaları özellikle günümüz haber imkânlarının olması, uluslararası insan hakları kuruluşlarının ve Uygur teşkilatlarının çalışmaları sonucu ortaya çıkarılmaktadır. Doğu Türkistan'daki her türlü insan hakları ihlalleri Çin'in aleyhine kamuoyu bilgisine sunulmaktadır.

Doğu Türkistan konusunda araştırmaları bulunan ve kendisi de Doğu Türkistanlı olan eski bakan Prof. Dr. Ahat Andican Gökbayrak Dergisindeki Çin'in Orta Asya'ya yönelik hedefleri konusunda yazdığı yazıda, "1980'li yılların sonuna doğru Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelere bağlı olarak Doğu Türkistan'da bağımsızlığa yönelik kuruluşlar kuruldu. Çin verilerine göre bu amaca hizmet eden 11 Uygur teşkilatı olduğu" bildirildi. Ancak 11 Eylül 2001 tarihindeki Amerika'da yapılan terörist saldırılar sonrası Çin, Uygurlar'ın temel hak ve özgürlükleri mücadelesi veren teşkilatları teröristmiş gibi göstererek Doğu Türkistan'daki mukavemeti kırmayı hedeflemektedir. Bu amaçla ABD ülkedeki Doğu Türkistan İslami Hareketi'ni terörist listesine alarak mal varlığını dondurdu. Ardından Çin yönetimi bu durum karşısında rahatlayarak, Doğu Türkistan İslami Hareketi, Doğu Türkistan Özgürlük Organizasyonu, Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi ve Dünya Uygur Gençlik Kongresi'ni terörist olarak ilan etti.⁵¹⁸ Dünyadaki siyasi gelişmeleri fırsata dönüştürmeye çalışan Çin, 11 Eylül saldırılarıyla Doğu Türkistan mücadelesini sekteye uğratarak Uygurları güçsüz düşürmeyi hedeflemektedir. Bu amaçla uluslararası terörizmi bahane etmeye çalıştığı açıktır.

Doğu Türkistan meselesini dünya kamuoyuna anlatmak için mücadele eden kuruluşların faaliyetleri basında yer alırken bu kuruluşların liderleri de dünyanın faklı ülkelerinde yöneticiler, sivil toplum örgütleri, insan hakları dernekleri ve parlamento üyeleriyle görüşmektedirler. Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Rabia Kadir 10 Ekim 2007 tarihinde İngiltere Parlamentosu üyeleriyle bir araya geldi. Görüşmede Uygurlar'ın günümüzdeki durumu ve Çin'in Uygurlar'a yönelik

⁵¹⁷ "Uygur İnsan Hakları Örgütü Osman Alihan'ı Kurtarmak İçin Çare Aramakta", **Gökbayrak Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2007.

⁵¹⁸ Prof. Dr. Ahat Andican, "Çin'in Orta Asya'ya Yönelik Temel Hedefleri", **Gökbayrak Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2007, Yıl: 14, Sayı: 78, s. 21, 22, 23.

politikaları hakkında bilgi verdi. Rabia Kadir, İngiltere'deki parlamento üyelerinden Uygurlar'ın sorunlarını Avrupa Parlamentosunda dile getirmelerini istedi. Rabia Kadir yine Ekim ayı içerisinde Cenevre'deki Birleşmiş Milletler İnsan hakları Komisyonu'na Türkiye, Pakistan ve Suudi Arabistan'daki Uygurlar'ın durumu hakkında bilgi verdi.⁵¹⁹ Rabia Kadir'in Avrupa'daki çalışmaları ve Doğu Türkistan derneklerinin faaliyetleri insan hakları kuruluşlarının Doğu Türkistan konusunda harekete geçmeleri ve sorunun dünya gündemine gelmesinde önemli katkılarda bulunacaktır.

2007 yılı Kasım ayında Doğu Türkistan'daki idamlar uluslararası Uygur teşkilatlarının gündemindeydi. Uygur örgütleri 6 Uygur'un idama mahkûm edilmesini kınadılar. Dünya Uygur Kurultayı Basın Sözcüsü Dilşat Reşit, "Çin'in olimpiyatların güvenliğini bahane ederek muhalifleri susturmaya çalıştığını" ifade etti. Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi, onları özgürlük savaşçıları olarak nitelerken, Doğu Türkistan Basın Merkezi ise 6 Uygur'un idama mahkûm edilmesini devlet terörü olarak" niteledi.⁵²⁰ Çin'in 11 Eylül 2001 saldırılarında olduğu gibi Doğu Türkistanlıları susturacağı her türlü ortamı değerlendirdiği, 11 Eylül saldırılarını bahane ederek muhalifleri susturmaya çalıştığı gibi 2008 Pekin Olimpiyatları öncesi güvenlik bahanesiyle Uygurlar'a gözdağı vermeye çalıştığını görmekteyiz.

Dünya Uygur Kurultayı, "Çin Hükümetinin Doğu Türkistan'daki İlk orta lise ve üniversitelerde uygulanmakta olan ateizm eğitimi hapishanelerdeki Müslümanlara da uygulamakta olduğunu" açıkladı. Alınan bir habere göre, "Doğu Türkistan'ın Kerken ilçesine bağlı (Peylo) cezaevinde namaz kılan tutuklulara çeşitli cezaların uygulandığı" belirtildi. Cezaevi yetkilileri ise Uygur Kurultayının bu açıklamasını yalanlamaktadır. Cezaevine ziyaret edenlerden alınan bilgilere göre içerdeki duvarlarda Darwinizm teorilerilerini anlatan afişler bulunmaktadır. Tutukluların bu teorileri kabul etmemeleri durumunda çeşitli cezaların uygulandığı bildirilmektedir. Bu bilgileri veren kişinin güvenlik nedeni ile ismi açıklanmamıştır. Dünya Uygur Kurultayı sözcüsü Dilşat Reşit'in verdiği bilgiye göre cezaevi yönetimi Müslümanlara karşı Ateistleri kullanarak Müslümanlara türlü işkenceler yaptırmakta kendilerine herhangi bir suç isnat edilmesinin önüne geçmektedir. Buradaki

⁵¹⁹ "Rabia Kadir İngiltere Parlamento Üyeleriyle Buluştu", **Gökbayrak Dergisi**, Eylül-Ekim 2007, Yıl: 14, Sayı: 79, s. 16, 7.

⁵²⁰ "Uygur Örgütlerinin Kaşgar'da İdama Mahkum Edilen Uygurlar Hakkındaki Açıklamaları", **Gökbayrak Dergisi**, Kasım- Aralık 2007, yıl: 15, Sayı: 80.

Müslüman tutuklular ölümüne darp edilmekte işkencelere maruz kalmaktadır bu olayların arkasında cezaevi yönetimi bulunmaktadır” iddiasını gündeme taşıdı.⁵²¹ Çin’in Doğu Türkistan’da siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel baskıları yanında dini baskılar da Uygur teşkilatları ve uluslararası insan hakları kuruluşları gündemine gelmektedir. Komünist Çin yönetiminin ideolojik din karşıtlığı uluslararası insan hakları örgütlerinin gündemine taşınarak çok boyutlu Çin baskısı dile getirilmektedir.

Avrupa’da bulunan Doğu Türkistanlılar 13 Ocak 2008 tarihinde Almanya’nın Münih şehrinde 16. Avrupa Doğu Türkistanlılar Birliği Teşkilatı’nın kurultayını yaptılar. Kurultaya Avrupa’daki Doğu Türkistanlılar’dan yoğun katılım oldu. Avrupa Doğu Türkistanlılar Birliği eski başkanı Dolkun İsa teşkilatın faaliyetleri hakkında rapor sundu. Ardından, “17 yıllık bir teşkilat olarak Doğu Türkistan Milli Kurultayı, Dünya Uygur Gençler Kurultayı ve Dünya Uygur Kurultayı’nın birleşmesiyle oluşan Avrupa Doğu Türkistanlılar Birliği seçim yaptı. Yapılan seçimde Dolkun İsa başkan olarak seçildi ve teşkilat görev paylaşımı yapıldı.⁵²² Doğu Türkistan teşkilatları görevlerini yaparken yönetim kadrolarında demokratik davrandıklarını görmekteyiz. Avrupa’da Doğu Türkistan meselesini dünya gündemine getirirken medeni olmanın vasıflarından demokratik olgunluğu göstermektedirler.

Uygurlar Müslüman, Çin de, bu azınlığa karşı uyguladığı şiddete dayalı politikasını, en azından 11 Eylül 2001’deki saldırılardan beri "terörle mücadele" ile gerekçelendiriyor. Üstelik bu konuda dışarıdan destek de buluyor. Örneğin Birleşmiş Milletler (BM), New York saldırılarının olduğu yıl East Turkestan Islamic Movement (ETIM) adlı grubu hemen terör örgütleri listesine dâhil etti. En fazla 500 üyesi bulunan grubun hala var olup olmadığı ise belirsiz. 1990’lı yıllarda birkaç Uygur, Afganistan’daki eğitim kamplarına katılmıştı. Bunlardan 22’si ABD’nin Guantanamo Hapishanesi’ne atıldı, geçen zaman içinde ise bir kısmı serbest bırakıldı. Anlaşılan yanlış zamanda yanlış yerde bulunmuşlardı.⁵²³ Bu konudaki diğer bir gelişme de Avrupa Doğu Türkistan Birliği’nden Erkin Zunun, pek çok Uygur’nun terörist olduğu suçlamasına itirazıdır. Erkin Zunun, “Olimpiyat Oyunları öncesinde Urumçi-Pekin seferini yapan uçakta düzenlenmek istenen terör saldırısının engellendiği yönündeki haberi ise "Çin yönetiminin uydurması" olarak niteliyor.

Merkezi Münih’teki Avrupa Doğu Türkistan Birliği’nin Genel Sekreteri,

⁵²¹ “Doğu Türkistan’da Ateistlik Baskısı”, **Gökbayrak Dergisi**, Ocak-Şubat 2008, Sayı: 81.

⁵²² “Avrupa Doğu Türkistanlılar Birliği 16. Genel Kurulu Yapıldı”, **İstiklal Gazetesi**, Şubat 2008, Yıl: 4, Sayı: 43, s. 12, 16.

⁵²³ “11 Eylül’den Sonra Terör Muamelesi Yapılıyor”, **Gökbayrak Dergisi**, Mart-Nisan 2008, Sayı: 82.

"Bizler radikal Müslümanlar değiliz" diyor ve: "Ne de olsa Uygur erkeklerin yüzde 80'i alkol alır." İnsan hakları savunucusu Ulrich Delius'a göre de Uygurlar'ın çoğunluğu barışçıl bir direniş yürütüyor. Pekin yönetimi, Olimpiyatlar öncesinde Tibet'te çıkan olayların ardından Uygurlara yönelik baskıyı daha da arttırdı. Erkin Zunun, "arkadaşlarımın anlattığına göre polis, üç kişiyi yan yana görse bile müdahale ediyor, gece ise sokağa çıkma yasağı uygulanıyor" diyor.⁵²⁴ Uygurlar'ın Doğu Türkistan meselesini gündeme getirirken bazı sorunlarla karşılaştıkları da olmuştur. ABD'deki 11 Eylül saldırıları Müslüman Uygurlar'ın dünyada terör karşıtlığını kullanarak temel hak ve özgürlükleri bastırmayı ve Doğu Türkistanlılar'ın insani yaşama taleplerini yok etmeyi amaçlayan Çin propagandası haline dönüşmüştür.

Doğu Türkistan Hükümetinin Başbakan Yardımcısı Hızırbek Gayretullah, Çin'in Doğu Türkistan'da kadınları kürtaja zorladığını ifade etti. Gayretullah, "İkiden fazla doğum yapan ailelerin yüksek para cezasına çarptırıldığını" vurgulayarak, "Çin, Doğu Türkistan'da nüfusun artmasını istemiyor. Hastanede doğum yapan, Doğu Türkistanlı ailelerin bebeklerini başlarına ispiroto enjekte ederek öldürüyor" dedi. Çin'in nüfus korkusu, anayasasında yer alan 'Nüfusu on milyonu geçen bölgelere otonomi hakkı verilir' ibaresinden kaynaklanıyor. Nüfusu 35 milyon olan Doğu Türkistan'ı dünyaya 10 milyon olarak yansıtıyor. Çin aslen Müslüman olan Kazak, Türkmen ve Uygur nüfusunu ayrı ayrı değerlendiriyor" ifadelerini kullandı.⁵²⁵ 14 Eylül 2004 tarihinde ABD'de kurulan Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti yetkililerinin Avrupa'da bulunan Uygur teşkilatlarıyla eşgüdümlü çalışmaları sonucu Çin'in Doğu Türkistan politikasının iç yüzünü dünyaya gösterme fırsatı olmuştur.

Doğu Türkistan'daki geçmiş zulümleri unutmayarak hem hatırd tutmaya hem de dünya kamuoyunu Doğu Türkistan'a çekmeye çalışan Avrupa'daki dernekler çeşitli etkinliklerde bulunmaktadır. Hollanda Doğu Türkistan Vakfı 5 Şubat 1997 Gulca katliamını düzenlediği miting ve yürüyüşle kınadı. Yürüyüşe Doğu Türkistanlılar, Irak Türkmenleri ve Temsil Edilmeyen Milletler (UNPO) üyeleri katıldı.⁵²⁶ Doğu Türkistan'daki baskı ve asimilasyona karşı direniş hareketleri sırasında meydana gelen katliamlara karşı Uygur teşkilatları Avrupa ve diğer dünya ülkeleri basınına çeşitli etkinliklerle olayları gündemde tutarak hak ve özgürlüklerini, davalarını anlatmaya çalışmaktadırlar.

⁵²⁴ "Terörist mi? Özgürlük Savaşçısı mı?", **Gökbayrak Dergisi**, Mart-Nisan 2008, Sayı: 82.

⁵²⁵ "Çin'den Doğu Türkistanlı Bebeklere İspirtolu Ölüm", **Yeni Şafak Gazetesi**, 10 Nisan 2008.

⁵²⁶ "Gulca Katliamı Yürüyüşü", **İstiklal Gazetesi**, Mart 2008, Yıl: 4, Sayı: 43.

Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Rabia Kadir, ‘‘Çin’de 2008 Olimpiyat Oyunlarında Uygurlar’ın terörist saldırılar gerçekleştireceği haberlerinin tamamen yalan ve propaganda amaçlı olduğunu’’ söyledi. Kadir, ‘‘Çin’in yabancı ülke haber kaynaklarına yaptığı 45 Uygur’un terörist faaliyet yapmak üzere yakalandığı haberinin dikkatleri Doğu Türkistan ve Tibet gündeminden başka yöne çekme amaçlı olduğunu, batıda Uygurlar’ı destekleyen ülkelerin baskılarının Çin’i bu uydurma haberleri çıkarmaya yönelttiğini’’ açıkladı.⁵²⁷ Daha önce de değindiğimiz gibi Çin insan hakları ihlallerini gizlemek ve Doğu Türkistan mücadelesini engellemek için terör gibi bahanelere sığınarak ülkedeki azınlıkları asimile etmeye çalışmaktadır.

Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Rabia Kadir ve ABD de bulunan Çinli demokratlardan oluşan bir heyeti 01.08.2008 Tarihinde ABD başkanı George Bush Beyaz sarayda kabul etti. Kabulde Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Rabia Kadir, George Bush’tan, 2008 Pekin olimpiyatları öncesi, Çin hükümetinin Uygurlar’a uyguladığı baskı ve işkence politikasından biran önce vazgeçmesi gerektiğini Çin devlet başkanı Hu Jintao ile görüşmesinde dile getirmesi talebinde bulundu. Bush, Çek Cumhuriyetinin başkenti Prag’da Rabia Kadir ile ilk görüşmesinde, ‘‘Rabia Kadir’in yalnız Uygur halkı değil tüm halklar için mücadele veren bir İnsan Hakları savunucusu olduğunu’’ söylemişti.⁵²⁸

Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Rabia Kadir ve beraberindeki Doğu Türkistan heyeti Belçika’nın başkenti Brüksel’de Tanınmayan Milletler toplantısına katıldı. 20 Nisanda yapılan toplantıda Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Rabia Kadir Doğu Türkistan’daki insan hakları ihlallerini konu alan bir konuşma yaptı.⁵²⁹ Avrupa Parlamentosu dünya devletlerine insan hakları ihlalleri konusunda ciddi baskı oluşturarak üst düzey temel hak ve özgürlükler standartları yakalamayı hedeflemektedir. Bu amaçla dünyada hak ve özgürlükleri ihlal edilen milletler Avrupa Parlamentosu nezdinde girişimlerde bulunmaktadırlar. Uygur teşkilatları da bu durumdan yararlanarak Doğu Türkistan’daki hak ihlallerini Avrupa gündemine taşımayı hedeflemektedir.

⁵²⁷ ‘‘Rabia Kadir, Berlin’de Çin’in Doğu Türkistan Hakkındaki Karalamalarına Cevap Verdi’’, **İstiklal Gazetesi**, Mayıs 2008, Yıl:4, Sayı: 46, s. 1.

⁵²⁸ ‘‘Rabia Kadir Hanım Beyaz Saray’da’’, **Gökbayrak Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2008, Sayı: 84, s. 25.

⁵²⁹ ‘‘Rabia Kadir Önderliğindeki DUK Heyeti Avrupa Parlamentosu’nda’’, **İstiklal Gazetesi**, Haziran 2008, Yıl: 4, Sayı: 48.

Dünya Uygur Kurultayı'nı organizasyonu ile Avrupa Doğu Türkistan Birliği ve Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi'nin organizasyonu ile Almanya'nın Münih şehrinde 2008 Pekin Olimpiyatları protesto edildi. Protesto eylemine uluslararası insan hakları üyeleri ve Avrupa Dış İlişkiler Konseyi yetkilileri de katıldı. Temsilciler, "Avrupa Birliği yetkililerinin Doğu Türkistanlılar'ın yanında olduklarını" beyan ederek olimpiyatları boykot ettiklerini açıkladılar. Dünya Uygur Kurultayı Başkan Yardımcısı Dolkun İsa, "Her ne kadar olimpiyatları boykot eylemimiz başarıya ulaşmasa da Doğu Türkistan'ın sesini dünyaya duyurarak misyonlarının gereğini yaptıklarını"⁵³⁰ ifade etti.

Çin'in en zengin kadınlarından biri iken Uygurlar'ın sorunlarını dile getirdiği için 6 yıl hapse mahkûm edilen ve cezasını çektikten sonra Çin'i terk eden Rabia Kadir, Almanya'da Doğu Türkistanlılar Birliği'nin organize ettiği konferansta konuştu. Kadir, "Doğu Türkistanlıların namus ve şerefleri için yaşadıklarını, Çin'in en kutsal değerlere saldırdığını, inanç özgürlüğünün olmadığını, namuslarına tecavüz olduğunu, böylece halkımızı planlı olarak yok ettiklerini" söyledi. Kadir, "Bizi yok olmaktan kurtarın, Uygurlar kendi topraklarında işçi olarak çalışmakta, itiraz edenler cezalandırılmaktadır"⁵³¹ diyerek dünyadan yardım istedi.

Çin hükümeti çalışanlar, öğrenciler ve 18 yaşından küçük olanlara uygulamakta olduğu Oruç yasağını tüm Müslüman halk üzerinde uygulama peşinde. Özgür Asya radyosunun haberine göre Dünya Uygur Kurultayı Sözcüsü Dilşat Reşit: "Lokanta ve yemek satan işyerlerine Ramazan boyunca açık kalma zorunluluğu getirmiştir. Hoten vilayeti Lop ilçesinde bu kurala uymayan 11 lokanta sahibine para cezası verilmiştir. Çarbağ köyünden Keyumcan'a lokantasını açmadığı için 6 ay ticaretten men cezası verilmiştir. Hükümet ayrı bir emirle Ramazanı karşılamadan dolayı yapılan davul-zurna çalma, dini sohbet gibi Ramazan'a özel etkinlikleri yasaklamıştır. Ramazan ayı münasebetiyle sigara ve içki satan iş yeri ve dükkânlarını kapatan kimselerin ağır cezaya çarptırılacağını" belirtmiştir.⁵³² Dünya Uygur Kurultayı sözcüsü Dilşat Reşit Özgür Asya (RFA) Radyosuna yaptığı açıklamada "Doğu Türkistanlıların önemli dini farzlardan olan ramazan ayını huzur içinde geçirememekte olduğunu, hatta Hoten'in Lop nahiyesinde vaktinde açılmayan 11 lokantanın iktisadi ve siyasi darbelere maruz kaldığını bildirdi. Yine Çin işgal hükümeti özel belge yayımlayarak ramazanı kutlamak maksadıyla davul çalmak,

⁵³⁰ "Münih'te Protesto Eylemi", **İstiklal Gazetesi**, Eylül 2008, Sayı: 50, Yıl: 4, S. 4.

⁵³¹ "Rabia Kadir: Dünya Feryadımızı Duymuyor", **İstiklal Gazetesi**, Ağustos 2008, Yıl: 5, Sayı: 49.

⁵³² "Çin'de Ramazan Yasağı", **Gökbayrak Gazetesi**, Eylül-Ekim 2008, sayı: 84, s. 24.

ramazanın kutsiyeti ile ilgili faaliyetler yapmak, sakal bırakmak, peçe örtmek, lokantaları kapatmak, üniversite, lise ve ilköğretim okullarındaki öğrencilerin oruç tutmaları gibi dini faaliyetlerini engellemek ve bunlara mugayir davrananların ağır veya hafif derecelerde cezalandırılacaklarına vurgu yapmıştır.⁵³³ Çin, Doğu Türkistan'a yönelik dini baskılarını Türk milli kimliğini yok etmeye yönelik bir unsur olarak kullanmaktadır. Türk-İslam kültürü Doğu Türkistan'da milli uyanışın önemli dayanağını oluşturmaktadır. Bu unsur yok edilirse veya zayıflatılabilirse Türkler'in en önemli dayanak gücünü yenebileceklerini düşünmektedirler.

Dünya Uygur Kurultayı Doğu Türkistan'daki gelişmeleri dünya ile paylaşarak Çin'in bölgede gayri insani tutumunu gözler önüne sermektedir. Dünya Uygur Kurultayı'nın bölgeden aldığı bilgilere göre Ağustos ayı içerisinde Çin güvenlik kuvvetlerinin Pekin Olimpiyat Oyunlarının güvenliği bahanesiyle sadece Kaşgar'da 100 kişinin tutuklandığını bildirdi. Ayrıca Çinliler Doğu Türkistan'da olay çıkarma ihtimali gerekçesiyle birkaç ay içerisinde 100 bine yakın insanı hapse attılar. Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi'nin bildirdiğine göre Ağustos 2008'de bölgede Doğu Türkistan Özgürlük ve Bağımsızlık Güçleri tarafından işgalci Çin kuvvetlerinden öldürülen ve yaralananlar olmuş, Doğu Türkistan Özgürlük hareketinden de şehit olanlar olduğu haberini verdi.⁵³⁴ 2008 Pekin Olimpiyatları Çin'e Doğu Türkistan'ı daha fazla baskı altına alma imkânı vermiştir. 11 Eylül 2001 saldırılarında terörün bahane edilerek Uygurları radikal terörist olarak gösterme kurnazlığının bir benzeri de 2008 Pekin Olimpiyatları olmuştur. Olimpiyatlar bahanesiyle Doğu Türkistan'da daha fazla baskı uygulanmıştır. Olimpiyat oyunları zaman zaman çok kutuplu dünyada siyasi amaçlara yönelik te kullanılmıştır. Örneğin 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgali sonrasındaki olimpiyatlar ABD'nin başını çektiği 64 ülke tarafından protesto edilirken, bir sonraki ABD'de yapılan olimpiyatlar bu defa Doğu Bloku ülkeleri tarafından protesto edildi.

Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Rabia Kadir 11 Ağustos 2008 tarihinde Amerika'nın en etkili gazetesi The World Street Journal'e yazdığı makalesinde, "Doğu Türkistan'da Çin'in baskılarından bıçak kemiğe dayandı" ifadelerini kullandı. Kadir, "Amerikalıları Doğu Türkistan'a üst düzey yetkililer göndererek incelemeler yapmaya" çağırdı. Kadir, "Hür dünya liderlerinin olimpiyatlar için toplandığı bu

⁵³³"Çin Ramazanı Müslüman Uygurlar'a Zehir Etti", 29.08.2008, Temmuz 2008, http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_368.htm

⁵³⁴ "Bıçak Kemiğe Dayandı", **İstiklal Gazetesi**, Eylül 2008, Yıl: 5, Sayı: 50.

günlerde Doğu Türkistan'ın acıklı durumunu masaya yatırmalarını'' istedi.⁵³⁵ Çin'in daha önce 11 Eylül bahanesiyle 2001 yılından sonra başlattığı baskı politikalarının devamı olimpiyat oyunlarının güvenliği bahanesiyle 2008 yılında da had safhaya ulaştı. Doğu Türkistan teşkilatları ve yetkilileri bu durumu protesto ederek uluslararası kuruluşların ve hür dünya ülkelerinin harekete geçmesini istedi.

Almanya'daki Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi Çin'in Batı Bölgesini Kalkındırma Politikası hakkında yayınladığı raporda, Uygurların temel hak ve özgürlükleri askıya alındığı ekonomik özgürlüklerine yer vermediğini ifade etti. Doğu Türkistan'ın ekonomik kaynaklarının Çin'e götürüldüğünü, Çin'in bu politika bahanesiyle Doğu Türkistanlıların haklarını bastırdığı gerçeğini ifade etti. Çin'in bu politika ile enerji kaynaklarını Doğu Türkistan'dan karşıladığını, bu bahane ile Çin'den buraya nüfus göç ettirdiğini, son olarak kalkındırma politikası bahanesiyle buradaki güvenliği ve hâkimiyetini pekiştirdiğini'' ifade etti.⁵³⁶ Çin ekonomik kalkınma baraj yapımı, alt yapı vb bahanelerle Doğu Türkistanlıların ekonomik haklarından kültür ve tarihi dokuyu yok ederek susturma ve asimilasyon politikalarını en sinsi ve kararlı biçimde yürüttüğünü görmekteyiz.

Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi Çin'in Kaşgar ve Kuçar' daki olayları bahane ederek yaşları 8-14 arasındaki 160 Uygur çocuğu çeşitli suç isnatlarıyla Urumçi'deki hapishanelere göndermiştir. Çocukların bir kısmını da yaşları tutmadığı için serbest bırakmış, ailelerine de bunlar 16 yaşına geldiklerinde dini faaliyet yaptıkları gerekçesiyle yargılanacaklar diyerek gözdağı vermişlerdir.⁵³⁷ Çin'in temel hak ve özgürlükleri hiçe sayan adeta Doğu Türkistan'a gelecekte hürriyet sağlayacak her türlü ihtimale en acımasız yöntemlerle müdahale eden Çin yönetimi bu konuda uluslararası hukuk belgelerini de dikkate almamaktadır. Zira Birleşmiş Milletler' in kabul ettiği Çocuk Haklarına Dair Sözleşme hükümlerine aykırı durum da söz konusudur.

İsviçre'nin Cenevre şehrinde 4. Dünya İnsan Hakları Kongresi gerçekleştirilecek. Çin Halk Cumhuriyeti dâhil 16 devletin sicilinin masaya yatırılacağı toplantı öncesi başta Dünya Uygur Kurultayı, Birleşmiş Milletlerde

⁵³⁵ "Rabia Kadir Wall Street Journal'e Yaptığı Açıklamada Dünya Liderlerini Doğu Türkistanlıların Durumu il İlgilenmeye Çağırdı", **İstiklal Gazetesi**, Ekim 2008, Yıl: 5, Sayı: 50, s. 8.

⁵³⁶ "Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi Batı Bölgelerini Kalkındırma Politikası Hakkında Rapor Yayınladı", **İstiklal Gazetesi**, Ekim 2008, Yıl: 5, Sayı: 51, s. 2.

⁵³⁷ "160 Doğu Türkistanlı Çocuk Urumçi'de Hapsedildi", **İstiklal Gazetesi**, Ekim 2008, Yıl: 5, Sayı: 51, s. 16.

Temsil Edilmeyen Milletler Teşkilatı (UNPO) ve Uygur Amerikan dernekleri birer rapor hazırlayarak tüm dünya ülkelerindeki Doğu Türkistan teşkilatlarına gönderdi. Raporların teşkilatların bulundukları ülke Dışişleri Bakanlıklarına, Parlamento İnsan Hakları Komisyonuna, İnsan Hakları ile ilgili kurum ve kuruluşlar ile büyükelçiliklere verilmek için hazırlanan raporlar Dünya Uygur Kurultayı Başkan Yardımcısı Seyit Tümtürk'ün de aralarında bulunduğu bir heyetle ilgili mercilere verildi.⁵³⁸ Hollanda'nın Amsterdam şehrinde faaliyet gösteren Hollanda Uygur Vakfı ve Hollanda Doğu Türkistan Uygur Birliği Hollanda'daki Uygur toplumunun talebi üzerine birleştiğini açıkladı. Her iki teşkilatta bundan sonraki faaliyetleri hakkında fikir alışverişinde bulundular.⁵³⁹ Dünya Uygur Kurultayı Başkan Yardımcısı Mehmet Tohti, "Çin'de Doğu Türkistanlı çocukların göçe zorlanmasının Çin'in bölgeye yönelik politikalarının bir sonucu olduğunu, suç çetelerine ve insan kaçakçılarına satılan çocukların potansiyel tehdit olmasının Çin'in bölge halkını fakirleştirmesinden kaynaklandığını" söyledi.⁵⁴⁰ Çin göç politikası ve Doğu Türkistan'a yönelik nüfus iskânı ile Uygurlar'ı yok etmeye çalışmaktadır. Ekonomik kaynaklara yönelik politikalarla Uygurlar fakirleştirilmektedir. Bu durumun sonucu olarak sosyal sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Avrupa ülkelerinde bulunan Doğu Türkistan kuruluşları 5 Şubat Gulca Olaylarının yıldönümü nedeniyle Hollanda Doğu Türkistan Uygur Birliği ve Belçika Uygur Birliği tarafından Cenevre'de Birleşmiş Milletler binası önünde eylem yaptı. Eylemde sloganlar atıldı, pankartlar taşındı, Doğu Türkistan'daki Çin politikaları kınayan konuşmalar yapıldı.⁵⁴¹ Dünya Uygur Kurultayı sözcüsü Dilşat Reşit'in bildirdiğine göre Hoten şehrinde Doğu Türkistan bayrağını asma girişiminde bulunan bir genç 8 yıl hapisle cezalandırıldı. Alınan bilgiye göre Mehmet Ahmet isimli genç Hoten şehrinde bulunan Uygur halkının Komünist lider Mao'ya gösterdiği sözde sevgisini simgeleyen heykele Doğu Türkistan'ın Ay Yıldızlı Gökbayrak'ını asma girişiminde bulunduğundan dolayı 8 yıllık hapis cezasına çarptırıldı.⁵⁴²

⁵³⁸ "Çin'deki İnsan Hakları İhlalleri Birleşmiş Milletler Gündeminde", **Gökayrak Dergisi**, Ocak 2009, Yıl: 16, Sayı: 87, s. 24.

⁵³⁹ "Hollanda'da İki Uygur Teşkilatı Hollanda Uygur Birliği Adı Altında Birleşti", **İstiklal Gazetesi**, Şubat 2009, Yıl: 5, Sayı: 55.

⁵⁴⁰ "Eğer Çin'de Adalet, Doğu Türkistanlılar'da Özgürlük Olsaydı", **İstiklal Gazetesi**, Mart 2009, Sayı: 56, Yıl: 5, s. 8.

⁵⁴¹ "Avrupa Parlamentosu Önünde 5 Şubat Gulca Olayları Kınandı", **İstiklal Gazetesi**, Mart 2009, Yıl: 6, Sayı: 56.

⁵⁴² "Hoten'de Doğu Türkistan Bayrağını Asma Girişiminde Bulunan Genç 8 Yıl Hapse Mahkum Edildi", **Gökayrak Dergisi**, Mart 2009, Yıl: 5, Sayı: 88.

Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi Pakistan'ın 9 Uygur'u Çin'e iade etmesini kınadı. Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi'nden (ETIC) yapılan açıklamada, "Doğu Türkistanlılar'ın Taliban saflarında yer alması Uygurlar'ın batının düşmanı olduğu anlamına gelmemektedir" dedi. Doğu Türkistanlılar'ın El Kaide taraftarı olmadığı, Çin'in yoksulluğa ve çaresizliğe mahkûm ettiği dünyanın da ilgi göstermediği, halk Taliban'ın yardımlarını kabul etmek zorunda kalmıştır⁵⁴³ ifadelerini kullandı.

Dünya Uygur Kurultayı 3. Dönem toplantısı 21 Mayıs 2009 tarihinde ABD meclis binasında yapıldı. Kurultaya ABD'de yaşayan Uygurlar, insan hakları savunucuları, sivil toplum örgütü temsilcileri katıldılar. Kurultayın açılış konuşmasında Uygur milli lideri Rabia Kadir, "Dünya Uygur Kurultayının her türlü zorbalığı ve şiddeti reddettiğini" söyledi. ABD Meclis üyelerinden 6 kişi kurultaya katılarak konuşma yaptı. ⁵⁴⁴ ABD ve Avrupa ülkelerinin Doğu Türkistan meselesine ilgisi artmaktadır. Bunda Uygur teşkilatlarının katkıları önemlidir. Öncelikle 11 Eylül saldırıları bahane edilerek Doğu Türkistanlılar'ın haklı davası terörle ilişkilendirilmeye çalışılmış ancak başarılı olmamıştır. Ardından 2008 Pekin olimpiyatları bahanesiyle Uygurlar üzerindeki baskı arttırılmaya çalışılmıştır. Ancak Amerika ve Avrupa'daki Doğu Türkistan teşkilatlarının çalışmaları, Rabia Kadir ve diğer Uygur liderlerinin gayretleriyle Çin'in politikaları akamete uğratılmıştır.

2009 yılı Doğu Türkistan için önemli dönüm noktalarından biridir. 5 Temmuz 2009 tarihide başlayan Urumçi olayları ve sonrasındaki gelişmeler Doğu Türkistan'a gözlerin çevrilmesine neden olmuştur. 26 Haziran 2009 tarihinde Çin'in Gungdong Eyaletinde oyuncak fabrikasında başlayan daha sonra Uygurlar tarafından 5 Temmuz 2009'da protesto edilmiş olup protesto gösterileri sonrasında yüzlerce Uygur öldürülmüş, yüzlercesi çeşitli bahanelerle tutuklanmıştır. Bu olaylar öncesinde Haziran 2009'da Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Çin ziyareti sonrasında Urumçi olayları başlamış olup, olaylar kısa sürede büyüdü. 5 Temmuz 2009'da Urumçi'deki gösteriler sırasında Çin göstericilerden yüzlercesini katletti, binlerce kişi yaralandı, gözaltına alındı.⁵⁴⁵ Bu olaylar sonrasında dünya kamuoyu Doğu Türkistan ve Uygurlar üzerine odaklandı. Çin'deki olayların güvenlik gerekçesi olamayacağı, Doğu Türkistan'da bu tarihten önceki Çin'in politikaları ve bölgedeki insan hakları

⁵⁴³ "ETIC'ten Kınama", **İstiklal Gazetesi**, Mayıs 2009, Yıl: 5, Sayı: 58.

⁵⁴⁴ "Dünya Uygur Kurultayının 3. Dönem Toplantısı Yapıldı", **İstiklal Gazetesi**, Haziran 2009, Yıl: 5, Sayı: 59.

⁵⁴⁵ "Doğu Türkistan'da Kızıl Katliam", **İstiklal Gazetesi**, Ağustos 2009, Yıl: 6, Sayı: 61.

ihlalleri dünya kamuoyunun gözünden kaçmamıştır. Çin yönetimi ise olayların dışarıya sızmasını önlemek için bölgeden çıkışları yasaklamış, yabancı gazetecilerin bölgeye girişini engellemiş, internet ve diğer haberleşme imkânlarını engelleyerek olayı örtbas etmeye çalışmıştır.

Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Rabia Kadir, Doğu Türkistan Kültür Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Başkanı aynı zamanda Dünya Uygur Kurultayı Başkan Yardımcısı Seyit Tümtürk'ü ABD'ye davet etti. Tümtürk, ABD'de NED adlı kuruluşun başkanı ile görüşerek Dünya Uygur Kurultayı'nın çalışmaları hakkında bilgi verdi. Daha sonra Özgür Asya Radyosu (Radio Free Asia-RFA) yetkilileriyle görüşerek 5 Temmuz Urumçi olaylarının dünya kamuoyu ile paylaşılmasındaki katkılarından dolayı teşekkür etti.⁵⁴⁶ Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Rabia Kadir, Doğu Türkistan'daki olayları dünya kamuoyuna duyurmak için diğer Uygur kuruluşları ile birlikte çalışmaktadır. Ancak Çin'in Kadir'in ve diğer Uygur kuruluşlarının faaliyetlerini engellemek için her türlü yola başvurduğu da bir gerçektir. Rabia Kadir, ABD'nin Guantanamo'da tutuklu bulunan Uygurlar'ın bırakılması sonrasında ABD'deki Uygurlar'ın sorunlarının ele alındığı konferansta, "Çin'in Kaşgar ve diğer Doğu Türkistan şehirlerini yok etmeye yönelik politikaları, eğitim haklarının engellenmesi ve Çince eğitime zorlanmaları, Uygur dilinin yasaklanması Çince konuşma mecburiyeti ve dini hakların yasaklanması hususlarında bilgiler verdi. Rabia Kadir ve Türkiye'den gelen sivil toplum örgütleri temsilcileri Türkiye'nin Uygurlar'a daha fazla yardım etmesi gerektiğini, bu konuda Doğu Türkistan'da Türkler'den daha fazla beklenti olduğunu ifade ettiler.⁵⁴⁷ 5 Temmuz Urumçi Olayları sonrasında dünyadaki Uygur teşkilatları başta olmak üzere uluslararası insan hakları örgütleri de protesto ve eylemlerle Doğu Türkistan'daki katliamları kınadılar. Urumçi'de yaşayan Çinliler'in 2 Eylüldeki Doğu Türkistan karşıtı gösterilerine karşı Hollanda'da yaşayan Uygurlar başkent Amsterdam'da Doğu Türkistan Birliği tarafından yapılan protesto eylemi ile Çin'i kınadılar.⁵⁴⁸

Çin'in 5 Temmuz Urumçi olayları sonrasında Doğu Türkistan teşkilatlarına yönelik baskıları dış ülke temsilcilikleri düzeyinde olmuştur. Sivil toplum kuruluşu olan bu teşkilatların çalışmalarını engellemek için tün diplomatik yolları kullandığını görmekteyiz. Çin rejiminin Uygurlara uyguladığı politika İsveç Uygur Komitesi tarafından organize edilen gösteri ile kınandı. Gösteri de İsveç Parlamentosu

⁵⁴⁶ "Seyit Tümtürk ABD'ye Gitti", **Gökbayrak Gazetesi**, Eylül-Ekim 2009, Yıl: 16, Sayı: 91, s. 29.

⁵⁴⁷ "Uygur Lider Türkiye'den Vize Bile Alamıyorum", **İstiklal Gazetesi**, Eylül 2009, Yıl: 5, Sayı:61, s. 3.

⁵⁴⁸ "Hollanda'daki Uygurlar'dan Karşı Gösteri", **İstiklal Gazetesi**, Ekim 2009, Yıl: 6, Sayı: 63, s. 2.

milletvekili Mehmet Kaplan'da yer aldı. Kaplan, "İsveç Parlamentosu'nun Uygurlar'a uygulanan baskılara karşı harekete geçmesini" istedi.⁵⁴⁹ Hollanda'da yaşayan Uygurlar Hollanda Uygur teşkilatlarının organize ettiği Çin'in ve Sözde Uygur Otonom Bölgesi'nin kuruluş yıldönümünü protesto ettiler. Diğer bir gösteride Almanya'da 1 Ekim Çin'in kuruluş yıldönümü Dünya Uygur Kurultayı tarafından Uygurlar için yas günü ilan edildi. Kazakistan ve Kırgızistan'daki Uygur teşkilatları da 1 Ekim tarihini yas günü olarak ilan ettiler. Amerika'da yaşayan Uygurlar Dünya Uygur Kurultayı'nın çağrısına uyarak 1 Ekim tarihini yas günü olarak ilan etti.⁵⁵⁰ Çin dünyada kendi propagandasını yaparken iç sorunlarını da dünya kamuoyundan saklamaya çalışarak adeta bir illüzyonist gibi dünyayı aldatmaya çalışmaktadır. Bu konuda Çin'in kuruluş yıldönümünden, Sözde Uygur Otonom Bölgesi'nin özerklik ilan edildiği günleri yıldönümünde kutlamak gibi faaliyetlerle hür dünyanın tepkilerini gidermeyi hedeflemektedir. Ancak dünyanın farklı ülkelerindeki Doğu Türkistan teşkilatları Çin'in bu politikalarına karşı Doğu Türkistan gerçeğini dünya kamuoyuna anlatmak ve temel hak ve özgürlüklerini elde etmek nihayetinde de bağımsızlık için mücadele etmektedir.

2.2. Asya ve Japonya'da Kurulan Doğu Türkistan Sivil Toplum Kuruluşları ve Derneklerin Faaliyetleri ve Türkiye Basınındaki Yankıları:

Doğu Türkistan sorununa yönelik Türkiye'de kurulan kuruluşlar ve uluslararası düzeyde dünyanın farklı ülkelerinde kurulan kuruluşlar, dernekler ve sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri ve bunların ulusal ve uluslararası basındaki yansımalarını ele aldık. Tezimizin konusu olan 1980'den Günümüze basında Doğu Türkistan başlığı altında 1980'den sonra Doğu Türkistan Olayları ve Türkiye Basını başlığı altında bölgede meydana gelen olaylara ulusal basının bakışını ele almaya çalışacağız. 1980 sonrası Türkiye'de de önemli ekonomik, sosyal ve siyasi değişimin yaşandığı yıllardır. Türk dış politikasına yön veren politikalarda bu dönem sonrasında değişiklikler söz konusudur. Türkiye'nin dış Türkler diye tabir ettiğimiz sınırlarımız dışındaki Türkler'e ilginin iletişim ve basın yayın alanındaki gelişmelerin hızlandığı bu dönemde arttığı görülmektedir. Basındaki çokseslilik ve demokratik alandaki gelişmeler, Sovyetler Birliği'nin başını çektiği Doğu Bloku olarak adlandırılan ülkeler içerisinde baskı rejimlerinin tahakkümündeki Türk

⁵⁴⁹ "İsveç'te Çin'e Öfke Dinmiyor", **İstiklal Gazetesi**, Kasım 2009, Yıl: 6, Sayı: 64, s. 10,

⁵⁵⁰ "Kaliforniya'daki Uygurlar San Fransisko'da Çin'i Protesto Ettiler", **İstiklal Gazetesi**, Kasım 2009, Yıl: 6, Sayı: 64, s. 8.

halkların demokratik taleplerinin basında yer aldığını görmekteyiz. Bu bağlamda Çin'deki Türk topluluğu olan Uygurlar ve diğer Türk topluluklarına dair haberlerin ve ilginin uyanmaya başladığını söyleyebiliriz. Günümüzde Çin'in Doğu Türkistan'daki gayri insani politikaları yeni olmayıp 1980'li yıllardan hatta öncesinden devam eden politikalarlardır.

Bu anlamda Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlallerine ulusal basında geniş yer verilmiştir. Bu konudaki yayınlardan yola çıkarak sonuçlar çıkarmaya çalışacağız. Çin'in dünyadaki nükleer silahlanma yarışında üs olarak seçtiği Doğu Türkistan'daki denemelere gösterilen tepkiler ulusal basında yer almıştır. Çin Doğu Türkistan'daki Türk varlığını yok etmek, bölgeye Han Çinli nüfusu yerleştirmek suretiyle demografik yapıyı değiştirmeye çalışmasına ilk tepkiler 1981 yılındaki Uygur ayaklanmasıdır. "Komünist Çin'de Türkler Ayaklandı" manşetiyle verilen haberde, "Çin yönetiminin Türkler'in yaşadığı yerlerde gerçekleştirdiği nükleer denemelerle Türkler'i imhaya çalıştığı, son on yılda bölgeye 16 milyon Çinli iskân edildiği" ifade edildi. Nükleer denemelere tepki gösteren halk üzerine 250 bin Çin askeri sevk ederek halk üzerinde yoğun baskı oluşturulmuştur. Basında Doğu Türkistan'da tarihi Uygur Devleti ve sonrasındaki kurulan devletler, ardından Ruslar'ın ve İngilizler'in bölgeye yönelik politikaları anlatılırken Türkler'in kurdukları müstakil devletlerin parçalanması ve yıkılması hakkında bilgi verilmektedir.⁵⁵¹ Doğu Türkistan sorunu ele alınırken bu bölgenin liderleri basının ilgisine mazhar olmuştur. Ulusal basında Doğu Türkistan liderlerinin Uygurların bağımsızlık hareketindeki yeri çok önemlidir. Ancak Türk basınında dış Türklerle ilgili haberlere belli basın yayın organlarında yer verilmektedir. Bu konuda gündem oluşturacak yayınların az ve cılız olduğunu görmekteyiz. Türkiye'nin batılılaşma politikasının sanki kendi geçmişimizden ve milli değerlerimizden uzaklaşma olarak algılandığı bir dönem basınıımızda bu konunun işlenmesini geciktirmiştir. Diğer bir etken olarak ise ideolojik kaygılar dolayısıyla gerek Sovyetler Birliği içerisinde yaşayan Türkler'in her türlü sosyal, siyasi, kültürel ve dini hakları, gerekse Çin ve diğer ülkelerdeki Türkler'in hak ve özgürlükleri bazı basın yayın organlarında yer vermekten kaçınılmıştır.

Doğu Bloku ülkeleri genelinde Çin özelinde bu basın yayın anlayışını kırmaya yönelik ilk yayınlar milli kültürel yayınları ön plana çıkaran gazete, dergi ve

⁵⁵¹ "Komünist Çin'de Türkler Ayaklandı", **Sabah Gazetesi**, 12 Ekim 1981.

sürekli yayınlarda görülmektedir. Çin’de azınlıkların hak arayışlarında Uygurlar dışındaki diğer halklarla ittifakı ilk haber ve yayınların konusunu oluşturmaktadır. Doğu Türkistan’dan komşu ülkelere Pakistan, Hindistan ve Türkiye’ye göç eden Türkler’in ülkemize gelişi ve sonrasındaki faaliyetleri ulusal basının gündeminde yer almıştır. Doğu Türkistanlılar’ın Türkiye’deki liderlerinden İsa Yusuf Alptekin’in Türkiye’de ve diğer ülkelerdeki faaliyetlerine ulusal basında geniş yer verilmiştir. Çin’deki diğer azınlık liderlerinden Tibet lideri Dalay Lama ile İsa Yusuf Alptekin’in görüşmeleri 1980 sonrasındaki basının önemli konuları arasında yer almıştır.⁵⁵² Bu dönemde konuya ilişkin yayınları ve haberleriyle Sabah Gazetesi, Son Havadis Gazetesi, Tercüman Gazetesi, Yeni Düşünce Dergisi, Türk Dünyası ve Türk Edebiyatı gibi gazete ve dergilerin haber, makale, yorum, röportaj ve yazı dizilerinde yer verdiğini görüyoruz. Ana akım medyada ise Doğu Türkistan özelinde, Türk dünyası genelinde popüler, magazin ve güncel haberler kategorisinde yer almaktadır. Bu dönem haberler, yazı dizileri röportajlar genellikle karşılıklı Türk-Çin kültürel işbirliği, ekonomik ilişkiler bağlamında basında yer almıştır. Bu konuya duyarlı olan basında ise Çin’deki Türkler üzerindeki siyasi, sosyal, kültürel ve dini baskılar yer alırken Çin’in bölgeye yönelik ekonomik politikaları, Doğu Türkistan’daki nükleer denemeler ve iskan politikasıyla bölgede Türkler’i azınlığa düşürme siyaseti gibi konular işlenmekte ulusal kamuoyu aydınlatılmaya çalışılmaktadır.

Doğu Türkistan liderlerinin sorunlarını dış dünyaya anlatmak ve destek sağlamak için yaptıkları seyahatlere, konferanslara, panellere vb etkinliklere basında geniş yer verilmiştir. Bu konuda Doğu Türkistanlılar’ın lideri İsa Yusuf Alptekin’in İslam ülkeleri, Asya ülkeleri ve hür dünyadaki diğer ülkelerde katıldığı konferanslar, paneller ve toplantılar basındaki çıkan haberler arasında gündemde yer almıştır. Türk kültürünü, dil ve edebiyatını, Türkler’in yaşadığı coğrafyayı ve Türk büyüklerini tanıtan yayınlar ve belgeseller de Doğu Türkistan’ın ulusal basında yer almasına katkıda bulunmuştur.

Dönemin milliyetçi ve muhafazakâr yayınlar yapan basını olarak adlandırabileceğimiz gazeteler Doğu Türkistan’ın bağımsızlığına giden faaliyet olarak heyecan içinde verirken bazı basın kuruluşları ABD’nin Orta Asya’daki politikalarını uygulayan bir aktör olarak Türkiye eliyle batılı güçlerin bölgeye yerleşmesi bakış açısından sunulmaktadır.⁵⁵³ Ancak bu haberleri tamamen Amerikan

⁵⁵² “İsa Yusuf Alptekin Dalay Lama ile Buluştu”, **Yeni Düşünce Dergisi**, 13 Ağustos 1981, s. 4.

⁵⁵³ Tarık Devrim, “Rabiteli CIA’lı Seminer”, **Hürriyet Gazetesi**, 07.04.1988.

güdümlü bir işbirliği olarak görmeyeceğimiz gibi, Amerika veya batının bu tür siyasi hedefleri olmadığı gerçeğini de hiçbir zaman göz ardı edemeyiz. Bu konudaki haber, yazı ve makaleleri tezimizin ilk bölümünde vermiştik.

Doğu Türkistan ile ilgili dernek, sivil toplum örgütü yanında dış ülkelere göç eden Doğu Türkistanlılar'ın kurdukları savunma güçlerine de çalışmamızda yer verdik. Bunlardan “ Doğu Türkistan Ordusu” konusuna değineceğiz. Doğu Türkistan Göçmenler Derneği yayın organının konu hakkındaki bir yazıda 1963 yılında Doğu Türkistan'dan kaçarak Rusya'ya, Kazakistan'ın Alma Ata şehrine yerleşmiş olan birine dayandırarak verdiği bilgiye göre 300 bin Doğu Türkistanlının yaşadığı bilgisini vermiştir. Buradaki Doğu Türkistanlılar'ın 1970 yılında “ Doğu Türkistan Ordusunu” kurduğunu ifade etti. Orduya Rus subaylarının eğitim verdiğini, sınırda sık sık Çin ile çatışmaların yaşandığı bilgisi de verilmektedir.⁵⁵⁴ Anlaşılabacağı üzere Doğu Türkistan meselesi özellikle İsa Yusuf Alptekin, Mehmet Emin Buğra, Mesut Sabri Baykuzu ve diğer Doğu Türkistan liderlerinin çalışmaları yanında savunma güçleri olarak teşkilatlanma yoluna gidildiği görülmektedir.

Doğu Türkistan ve Uygurlar ile ilgili haberler içerisinde Türk Dış İşleri yetkililerinin diplomatik ve ticari gezileri basındaki diğer haberler içerisinde yer almaktadır. 1988 yılı Mayıs ayında Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Çin gezisi sırasında Doğu Türkistan'ı da ziyaret etmesi basında yer almıştır. Turgut Özal ve Türk yetkililerin Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ni ziyaret etmesi ve buradaki sıcak karşılama Türkiye ve Doğu Türkistan'da heyecanla karşılanmış, ulusal basında gündemi belirlemiştir. Buna benzer gelişmeler basında zaman zaman yer almıştır.

1990'lı yıllarda Doğu Bloku ülkelerindeki kapalı rejimlerde halkın talepleri karşısında Sovyetler Birliği ve Çin'de çeşitli politikalar gündeme geldi. Sovyetler'in Açıklık ve Yeniden Yapılanma (Glasnot ve Perestroyka) politikaları, Çin'deki Tiananmen olayları sonrası politikalar esaret altındaki Türk toplumlarına bağımsızlık ümidi verdi. Bu anlamda Doğu Türkistan Türkleri de Çin'e karşı hak ve taleplerini dile getirmeye başladılar. Ulusal basında bu taleplere yönelik haber ve yayınlar da artmaya başlamıştır. Örneğin Tercüman Gazetesi'nin, “Çin'de Türk Öğrenciler Yürüdü” haberi buna örnek gösterilebilir.⁵⁵⁵ Çin'in Türkler'i eritme politikaları da

⁵⁵⁴ “Rusya'da Kurulan Doğu Türkistan Ordusu ve Teşkilatı Faaliyette”, **Doğu Türkistan Dergisi**, Ocak 1988.

⁵⁵⁵ “Çin'de Türk Öğrenciler Yürüdü”, **Tercüman Gazetesi**, 14 Mayıs 1989.

hak ve özgürlük taleplerine yönelik baskı politikaları olarak değerlendirilebilir.⁵⁵⁶ Dış Türkler'e yönelik baskı politikalarına karşı Türkiye'nin daha fazla aktif olmasını isteyen haber ve yayınlar da basında yer almıştır.⁵⁵⁷ Ancak tüm bunların yanında Doğu Türkistan dışındaki Türkler'in faaliyetlerini tehdit olarak gören Çin diplomatik düzeyde bu faaliyetleri engellemeye çalışmıştır.⁵⁵⁸ 1990 yılları başında Sovyetler Birliği'ndeki Türk Cumhuriyetlerindeki çalkantılar Doğu Türkistan'a da sıçramış Çin Sovyetler Birliği sınırındaki bu bölgedeki faaliyetlerin artmasından endişe duymuştur.⁵⁵⁹ Bu gelişmeler sonrasında 1990 yılında Doğu Türkistan'ın Kaşgar, Hoten, Urumçi ve Kuçar'da başlayan 5, 6 Nisan 1990'da Barın Ayaklanması olarak patlak veren ayaklanma Çin'i zorlamıştır. Bu ayaklanmayı kanlı biçimde bastıran Çin, Türkiye ve Avrupa'daki Türkler tarafından protesto edilmiştir.⁵⁶⁰ Doğu Türkistan'da Çin'in sadece siyasi asimilasyonu söz konusu değildir. Kültürel baskılar da basında ye alan haberler arasındadır. Bilim adamlarına, düşünörlere yapılan baskılar gündemde yer almıştır. Edebi ve ilmi eserlerin yasaklanmasından toplatılmasına, ilim adamlarının hapse atılmasına kadar birçok uygulama basında yer almıştır.⁵⁶¹ Doğu Türkistan liderlerine Türkiye'de yaşayan Uygurlar'ın iltifatlarına dair etkinlikler haber olarak basında yer almıştır.

1990 yılından sonra Sovyetler Birliği egemenliğinde yaşayan Türkler'in bağımsızlığını kazanarak müstakil devletler olarak yerini almaları sonrasında Doğu Türkistanlı liderlerin Türkiye ve Doğu Türkistan dışındaki Uygurlar'ın bağımsızlık yönündeki ümitleri ve beklentileri basında geniş yer bulmuştur. Bu konuda Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanması Uygur lideri İsa Yusuf Alptekin tarafından sevinçle karşılanmış, Doğu Türkistan'ın bağımsızlık isteğı ifade edilmiştir.⁵⁶² Tüm bu gelişmeler ışığında Doğu Türkistan ve Türk dünyasında Türkiye'den büyük beklentiler olduğı gerçeğı ortaya çıkmaktadır.

Doğu Türkistan ile ilgili Türkiye dışında faaliyet gösteren dernek, sivil toplum kuruluşu vb oluşumların bir kısmı da Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra Orta Asya'da bağımsızlık kazanan Türk Cumhuriyetlerinde etkin mücadele etmektedirler. 27-28 Mart 1992 tarihinde Kazakistan'ın başkenti Alma Ata'da Kazak

⁵⁵⁶ "Çin'de Bir Cuma Namazı", Naci, Lokman, **İslam Dergisi**, Şubat 1989, s. 15- 17.

⁵⁵⁷ "Dış Türkler Bakanlığı Kurulsun", Köpüklü, Mehmet, **Türkiye Gazetesi**, 24 Ekim 1988.

⁵⁵⁸ "Doğu Türkistan'ı Anma Toplantısına Polis İzin Vermedi", **Türkiye Gazetesi**, 19 Kasım 1989.

⁵⁵⁹ "Doğu Türkistan'da Bağımsızlık Rüzgarları", **Tercüman Gazetesi**, 21 Mart 1990.

⁵⁶⁰ "Şişli'de Kızıl Çin'i Protesto Mitingi", **Milliyet Gazetesi**, 25 Haziran 1990.

⁵⁶¹ "Doğu Türkistan'da Kültür Zulmü", **Türkiye Gazetesi**, 2 Mart 1991.

⁵⁶² "Türk Dünyası Sevinç İçinde", **Türkiye Gazetesi**, 7 Mart 2009.

ve Uygur boylarının düzenlediği konferansta Çin yönetiminin Doğu Türkistan'ın Lop-Nor Bölgesi'nde gerçekleştirdiği nükleer denemelerin durdurulması istendi. Çin'in Doğu Türkistan'daki nükleer denemelerinin tarihi gelişiminin anlatıldığı konferansta Nevada Semey Anti Nükleer Movement teşkilatı kurucusu bilim adamı Kazak Olcas Süleymanoğlu, Doğu Türkistan'daki Çin nükleer denemelerinin insan hayatına etkilerini bilimsel kanıtlarıyla anlattı.⁵⁶³

Doğu Türkistan konusunda Kazakistan'da uluslararası faaliyet gösteren "Uyguristan Kurtuluş Cephesi" yetkilileri İngilizler'in The Independent On Sunday Gazetesi'ne, Doğu Türkistan'ın yeniden doğuşu için mücadele başlattıklarını açıkladı. Grubun Kazakistan'ın başkenti Alma Ata'da toplantılar yaptığı, "Daha ziyade Doğu Türkistan ile ilgili tarihi gerçekleri ortaya çıkarmaya çalıştıklarını" ifade etti. Grubun lideri 70 yaşındaki Aşır Vahidov'un başkanlığını yaptığı derneğin, "27 Ağustos 1949 tarihindeki Doğu Türkistan liderinin başına gelenleri araştırdığını, Çin-Rus resmi açıklamalarına göre o gün Doğu Türkistan liderlerini Pekin'e götüren uçağın düşmesi sonucu öldüğünü ileri sürdüklerini, ancak bu konudaki şüphelerin hala ortadan kalkmadığını" söyledi. Gazetenin haberine göre Doğu Türkistan liderlerinin kazada ölmediklerini, ortada ne bir uçak ne de kaza bulunduğunu aksine liderlerin Moskova'da öldüklerine, cesetlerinin de bir ahıra gömüldüğünü düşünüyorlar. Vahidov ve arkadaşları bu iddialarını Doğu Türkistan 'da casusluk yapmış eski bir Sovyet doktorunun teybe kaydedilmiş açıklamalarına dayandırmaktadır. The Independent On Sunday bu gerçeklerin Çin'in Sincan adı verilen bölgesini elinde tutmasını zorlaştıracak düşüncesinde olduklarını ifade etti.⁵⁶⁴ Kazakistan'da 30 yıldır sürgünde yaşayan Vahidov, 1944 yılında kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyeti'ne Çan Kay Şek yönetimine karşı Sovyetler Birliği'nin destek verdiğini, ancak Çin'in Komünist yönetimine geçmesiyle bu desteğin sona erdiğini" belirtti. Gazete, Doğu Türkistan liderlerinin, "Stalin bize ihanet etti, bizi sattı, şimdi Çin'in bizden aldıklarını geri alma zamanı" dediklerini kaydetti. Doğu Türkistan Türkleri; Türkiye, Avrupa ülkeleri dışında Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetlerinde oluşturdukları çeşitli platformlarda Doğu Türkistan meselesini gündeme getirmektedirler. Bu faaliyetler ulusal basında ve dünya basınında yer bulmaktadır.

⁵⁶³ "Alma Ata'da Önemli ve Anlamlı Bir Konferans" **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, 1993, Yıl:9, Sayı:33.

⁵⁶⁴ "Uygurlar Çin'in Çaldığı Ülkelerini Geri İstiyor" **Türkiye Gazetesi**, 21 Nisan 1992.

Çin Sovyetler Birliği'ndeki istiklal hareketlerinden sonra Sovyetler Birliği sınırındaki Doğu Türkistan'a asker yığmakta buradaki bağımsızlık hareketinin Doğu Türkistan'a sıçramasından korkmaktadır. Bu konudaki Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin'in Çin'in Batı Türkistan'ı işgal etme emellerini dile getirdiği haberler bazı basın organlarında yer aldı.⁵⁶⁵ Ancak Sovyetler Birliği'ndeki bağımsızlık ilanları sonrasında Çin esaretinde yaşayan Doğu Türkistan Türkleri, Moğollar ve Tibetliler'in Çin yönetimine karşı ortak mücadele kararı basında yer aldı.⁵⁶⁶ Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin'in Türkiye'deki liderleri ile görüşmeleri de basının önemli gündemi olmuştur. Başta Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Başbakan Süleyman Demirel ve dönemin diğer devlet yöneticileriyle yaptığı görüşmeler basında yer almıştır. Yine Türk dünyası liderleriyle İsa Yusuf Alptekin'in görüşmeleri basında haber olmuştur. Türk ulusal basını Doğu Türkistan meselesini gerek insan hak ve hürriyetleri gerekse tarihi ve kültürel bağlarımız dolayısıyla ele almaktadır. Haber, makale, yazı dizisi, araştırmalar daha ziyade destek niteliğindedir. Doğu Türkistan'ın ekonomik kaynaklarına yönelik politikalar, insan hakları ihlalleri, kültürel ve dini baskılar dile getirilerek ulusal kamuoyu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Aynı zamanda basına sızan Çin'in Doğu Türkistan'a karşı sinsi politikaları, kamuoyundan gizlenen nükleer denemeler, idamlar ve zorunlu kürtaj gibi uygulamalar ele alınmıştır.

Uluslararası alanda Doğu Türkistan meselesini dünyaya duyurmak için teşkilatlanma çalışmaları Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında hızlandığını belirtmiştik. 22 Ocak 1992 tarihinde Kazakistan'ın başkenti Alma Ata'da Sovyetler Birliği'nde yaşayan Uygur aydınların katılımı ile *Milletler Arası Uygur Birliği* adıyla bir teşkilat kuruldu. Teşkilat insan hakları, demokrasi ve Doğu Türkistan halkının kendi kaderini belirlemesini kuruluş amacı olarak belirledi. Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan ve Türkmenistan'dan 350 delegenin katıldığı birliğin organları seçimle belirlendi. 20 kişiden oluşan Yönetim Kurulu Başkanlığına Sovyetler Birliği'nde Albay olan Kahraman Hocamberdiyev seçildi. Hocamberdiyev Türk Cumhuriyetlerine mektup göndererek teşkilatın kuruluş amaçları hakkında bilgi verdi.⁵⁶⁷ Sovyetler Birliği sınırları içerisinde yaşayan Uygurlar'ın haklarını

⁵⁶⁵ "Çin Batı Türkistan'ı İşgal Edecek", *Türkiye Gazetesi*, 27 Ocak 1992.

⁵⁶⁶ "Çin Zulmü Dünya Gündeminde", *Türkiye Gazetesi*, 24 Şubat 1992.

⁵⁶⁷ "Milletlerarası Uygur İttifakı Kuruldu", *Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi*, 1992, Yıl:9, Sayı:33-34.

korumayı, Milletlerarası Uygur Birliği'nin kurulmasını temel amaç olarak aldıklarını, Orta Asya halklarının çıkarlarına ters hareket etmeyeceklerini ifade etti.

Doğu Türkistan'ın Çin tarafından işgali üzerinden uzun yıllar geçmiş, Komünist Çin yönetimi ele geçirmesinden sonra önemli siyasi olayların görüldüğüne şahit olmaktadır. Bu süre içerisinde Türk-Çin savaşlarının verildiğini, Doğu Türkistan'a Çinli göçmen getirildiğini, atom denemeleri ile Türk nüfusun yok edilmeye çalışıldığı politikalar uygulanmaktadır. Komünist Çin yönetiminin batıya açılması, piyasa ekonomisine geçmesi emperyalist emellerinden vazgeçtiği anlamına gelmemektedir. İşgal altındaki Çin ordu mensuplarına verilen ''pitovang'' adı verilen özel topraklar ve Çin'den getirilen nüfus ile Doğu Türkistan'da Çinli nüfusun 200 milyona ulaşması hedeflenmektedir. Konu hakkında Hızırбек Gayretullah'ın Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi'ndeki yazısında Doğu Türkistan'daki Çinli nüfusunu artırarak Çin anayasasına göre, ''Nüfusu çoğunlukta olan o bölgeye kendi adını verir'' maddesi gereği ''Sincan Uygur Özerk Bölgesi'' olan adını ''Sincan Göçmen Çinliler Özerk Bölgesi'' şeklinde değiştirmeyi planlamaktadır. Böylece, Çin Doğu Türkistan'ı ortadan kaldırarak tarihi emellerine ulaşmış olacaktır'' görüşlerini dile getirdi.⁵⁶⁸ Hızırбек Gayretullah, Doğu Türkistan davası için mücadele eden kuruluşların tarihi geçmişi hakkında bilgiler verdiği yazısında Doğu Türkistan Göçmenler Derneği hakkında bilgiler verdi. 1937 yılında Hacı Osman Taştan tarafından Pakistan'da kurulan Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'nin Doğu Türkistan'dan kabileler halinde göç eden mülteciler tarafından ''Encümeni Şarki Türkistan Al-Pakistan'' adı ile temeli atıldığını'' ifade etti. Hacı Osman Taştan ve arkadaşlarıyla aynı gayeye hizmet eden Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'nin ise 1960 yılında İsa Yusuf Alptekin ve arkadaşları tarafından İstanbul'da kurulmuştur. Ancak aradan geçen süre içerisinde Doğu Türkistan mücadelesinde milli birliğin sağlanamadığını kişisel kavgaların Doğu Türkistan düşmanlarının işlerini kolaylaştırdığı sonucunu çıkarıyoruz.

1992 ve sonraki yıllarda Doğu Türkistan meselesinin yalnızca Türkiye'de değil uluslararası teşkilatlarda başta Birleşmiş Milletler olmak üzere dünya ülkeleri düzeyinde gündeme getirilmesi istenmiştir. Bu konuda Türkiye'deki yetkililere

⁵⁶⁸ Hızırбек Gayretullah, ''Yeni Yayın Hayatına Başlarken'', **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi** , Ocak 1993.

müracaat edilmiştir.⁵⁶⁹ Türk dünyası ile ilgili uluslararası organizasyonlar ve Doğu Türkistan konulu uluslararası organizasyonlarda insan hakları başta olmak üzere birçok alandaki sorunlar dile getirilmiş, diğer Türk devlet ve topluluklarıyla fikir alışverişinde bulunulmuştur.⁵⁷⁰ Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlalleri arasında çevre ile ilgili olan haberlere de ulusal basında yer verilmektedir. Çin Doğu Türkistan'daki baskıların yanında kendi halkına zarar verecek nükleer denemeleri Doğu Türkistan'da yaparak buradaki insanları her yönden sindirmeyi amaçlamaktadır.⁵⁷¹

Çin'in 1990'dan sonra ekonomik büyümesi dikkatleri çekmiş, ulusal basında Çin ile ilgili çok sayıda haber, yazı dizisi yer almıştır. Çin'in ekonomik yükselişi ele alınırken ekonomideki yumuşamayı yönetimde de gerçekleştireceği haber ve yorumları yapılmaktadır.⁵⁷² Çin'in ekonomik yükselişinin dünya ekonomik dengelerine etkisini konu alan haber ve yazılar yanında artan nüfusunun bu ülkenin gelecekte yeraltı ve yerüstü kaynaklarının yetmeyeceği dolayısıyla çevre ülkeler için ve içerisindeki azınlıklar için tehdit oluşturduğuna dair yazılar basında yer aldı.

Asya'nın ve dünyanın önemli ülkesi Japonya'da Doğu Türkistan Tarihi Araştırmaları Doğu Türkistan davası açısından önemli bir gelişmedir. Japon araştırmacıların tamamen bilimsel verilere dayanarak hazırladıkları Doğu Türkistan Tarihi araştırmaları Çinli tarihçiler tarafından kıskançlıkla karşılanmaktadır. Zira Çinli araştırmacılar her türlü bilim dışı yöntemlerle bu araştırmaları baltalamaya, akamete uğratmaya çalışmaktadırlar. İlk defa Japonya'da Uygur araştırmalarını 1889 yılında ünlü bilim adamı Şiratori tarafından yayınlandı. Diğer bir Uygurolog Şapuci Turo "Doğu Türkistan'ın Sosyal Tarihi'nin Tetkikleri" eserini yayınladı. 18. ve 19. yüzyıllar arasındaki 10 yıllık süreçte Doğu Türkistan'ın Sosyal tarihinin bilimsel yöntemlerle ele alındığı eserde ilk defa Doğu Türkistan ifadesi kullanılmıştır.⁵⁷³ Ancak Doğu Türkistan Tarihi Araştırmaları Çinli bilim adamları tarafından kullanılmış ancak eser tahrif edilerek ve Sapuci Turo'nun izni alınmadan tercüme edilerek yayınlanmıştır. Bu durumu Şapuci Turo sert bir şekilde protesto etmiştir. 1970 yılında ünlü Uygurolog Masuda Hisau, "Kadim Tanrıdağı'nın Tarihi Hakkında Araştırmalar" adlı eserinde Tanrı Dağı çevresinde yaşayan Uygurlar'ın tarihi

⁵⁶⁹ "Hikmet Çetin, Doğu Türkistan Sahipsiz Değil", **Türkiye Gazetesi**, 25 Aralık 1992.

⁵⁷⁰ "Antalya'da Çifte Bayram", **Türkiye Gazetesi**, 25 Mart 1993.

⁵⁷¹ "Doğu Türkistan'da Çin Vahşeti", **Türkiye Gazetesi**, 29 Nisan 1994.

⁵⁷² "Türkistan Liderine Görkemli Veda", **Milliyet Gazetesi**, 21 Aralık 1995.

⁵⁷³ "Japonya'da Doğu Türkistan Tarihi Araştırmaları", **Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi**, Temmuz 1995, sayı: 45, Yıl: 12.

hakkında bilgi verirken diğer yandan Çinliler'in Uygur tarihini nasıl tahrif ettiklerini ifşa etmektedir. 1994 yılında ise Tokyo Yabancı Diller Üniversitesi Asya-Afrika Dilleri Enstitüsü araştırmacısı Şın Men Yasuşi Uygur tarihi Araştırmaları hakkında ‘‘ Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti Tarihi’’ adlı kitabı yayınlamıştır.

1995 yılı Doğu Türkistanlılar ve Doğu Türkistan meselesi için dönüm noktası yıllardan biridir. Ömrünü Doğu Türkistan davasına adanmış ve dünyadaki Doğu Türkistanlılar'ın lideri İsa Yusuf Alptekin'in ölümü ulusal basının en önemli haberidir. Çin'de Doğu Türkistan Hükümeti Genel Sekreterliği ile başladığı hayatında 1954 yılında Türkiye'ye yerleşen hayatı boyunca yurt içinde ve yurt dışında birçok uluslararası kuruluşun etkinliklerine katılan, Türkiye'de Doğu Türkistanlılar'ın kuruluşlarının kurulmasına öncülük eden Türk dünyası için de önemli bir liderdi. 17 Aralık 1995 tarihinde hayatını kaybeden İsa Yusuf Alptekin'in vefatı Türkiye ve Türk dünyası için önemli bir kayıptır. İsa Yusuf Alptekin'in vefatına dair haberler ulusal basında gündemin en önemli haberleridir.⁵⁷⁴ İsa Yusuf Alptekin'in vefatı sonrasında biyografisi ve mücadelesini konu alan çok sayıda yazı dizisi, makale ve yorum yer almıştır.

Doğu Türkistan'ın haklı davasını ve sorunlarını anlatmak ve ülke dışındaki Doğu Türkistanlıları teşkilatlandırmak için kurulan dernek ve sivil toplum kuruluşları Çin'in baskı ve asimilasyon politikalarına gerçekleştirdikleri farklı tepkilerle karşı koymaktadırlar. Doğu Türkistan'da 1996 yılı Nisan ayından beri başlayan bağımsızlık hareketine karşı Çin'in sert tepki gösterdiği, gerçekleştirilen operasyonlarda 57 bin kişinin tutuklandığı, 1700 kişinin idam edildiği bilgileri verildi. Pekin yönetiminin Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Rusya ile anlaştıktan sonra operasyonların gerçekleştirdiği bilgileri verildi. Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde bağımsızlık için mücadele eden Uygur Birleşik Devrimci Cephe (BUDC) Çin'in ayrılıkçı Müslümanlara karşı düzenlediği operasyonlar hakkında kamuoyunu bilgilendirmektedir. BUDC'un Sincan'daki lideri Abdülehadd Abdurresit çatışmalarda çok sayıda ölü olduğu ve tutuklamalarla ilgili yüksek rakamların telaffuz edildiğini ifade etti.⁵⁷⁵ Sürgündeki Uygur teşkilatları 22 milyon Uygur Türkü'nün Sincan'da yaşadığını ancak Çin'in bu rakamı 8 milyon olarak gösterdiği

⁵⁷⁴ Süleyman Tüccar, ‘‘Zülkarneyn'in Seddi Yıkıldı Mı?’’, **Yeni Dünya Dergisi**, Aralık 1995.

⁵⁷⁵ ‘‘Doğu Türkistan'da Çin Zulmü’’, **Yeni Asya Gazetesi**, 16 Aralık 1996.

bilgilerini vermektedirler. Sincan dışında 180 bini Kazakistan'da olmak üzere Orta Asya'da 500 bin Uygur yaşamakta olduğu bilgisi verilmektedir.

Çin'in Doğu Türkistan'daki nükleer denemelerinin 1990'lı yıllarda artması çevre felaketi yanında bölgede yaşayan halkın sağlığını tehdit ettiği ulusal basında haber olarak uzun süre yer almıştır.⁵⁷⁶ İnsan hakları ihlalleri, siyasi, kültürel, dini ve sosyal baskılar Doğu Türkistan kuruluşları ve sivil toplum örgütleri tarafından uluslararası kuruluşların toplantılarına götürülerek farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. 1997 yılı Şubat ayında Doğu Türkistan'ın Gulca şehrinde meydana gelen olaylar ve sonrasında bayram namazının ve halkın camilere gitmesinin yasaklanması sonrasındaki gelişmeler ulusal basında önemli haberler arasında yer almıştır.⁵⁷⁷ Ancak Doğu Türkistan'daki halk ayaklanması ulusal basında bazı basın organlarında Amerika'nın kışkırtması olarak yer aldı. Amerikan Haberalma Örgütü'nün (CIA) Doğu Türkistan'daki olayları kışkırttığını, bunun soğuk savaşın bir yansıması olduğunu iddia eden yazılar yayınladı.⁵⁷⁸

Çin'in 1996 Nisan'ında başlayan, 1997 5-6 Şubat'ta çatışmaya dönüşen Doğu Türkistan politikası sonucu Kulca 'da meydana gelen olaylar sonrasındaki tutuklamalar dünya ve Türkiye gündeminde ye aldı. Konuyla ilgili Ortadoğu Gazetesinde yer alan haberde, "Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele eden Birleşik Ulusal Devrim Cephesi (BUDC) lideri Muhlisi Yusubbek 4 ayda 18 bin kişinin tutuklandığını açıkladı. Doğu Türkistan'ın Çin tarafından işgalinin tarihi süreci anlatılarak 1876'da başlayan Han Çinlilerinin işgalini 1944'te Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin ilanı izlemektedir. 1949'da ise Komünist Çin yönetimine giren Doğu Türkistan 1955 yılında "Sincan Uygur Özerk Bölgesi" adıyla otonom bölge ilan edildi.⁵⁷⁹ Stratejik ve jeopolitik konumu, tarihi, etnik ve kültürel yapısıyla, yeraltı ve yer üstü zenginlikleriyle 35 milyon Türk'ün yaşadığı Doğu Türkistan her türlü gayri insani şartlar altında ölüm kalım mücadelesi vermektedir.

Doğu Türkistan'daki ayaklanma ve ardından Çin'in bölgeye sert müdahalesi ulusal basında yer alırken meseleye tarihi sorumluluğumuz açısından yaklaşan haber ve yorumlar yanında sadece haber değeri taşıması açısından yer alan haberler de yer aldı. Çin sınırları içerisinde Şubat ayında başlayan New York'tan

⁵⁷⁶ "Çin Barışçıl Nükleer Bombadan Vazgeçmedi", **Yeni Yüzyıl Gazetesi**, 09 Haziran 1996,

⁵⁷⁷ "Doğu Türkistan Ayakta", **Hergün Gazetesi**, 13 Şubat 1997.

⁵⁷⁸ "Çin'de CIA Kışkırtması", **Aydınlık Gazetesi**, 14 Şubat 1997.

⁵⁷⁹ "Doğu Türkistan'da Katliam", **Kurultay Gazetesi**, 19 Şubat 1997.

Almanya'ya oradan Kazakistan'a kadar dünyada yaşayan Doğu Türkistanlılar'ın tepkisine neden olan olaylar uluslararası insan hakları örgütlerini, yerel ve siyasi kuruluşları harekete geçirdi. Tayvan ve Hong Kong merkezli haberlerde olayların ciddi boyutlara ulaştığı bilgileri tepkilerin artmasının asıl nedeni diyebiliriz. Doğu Türkistan merkezli dört sivil kuruluşun oluşturduğu Doğu Türkistan Milli Merkezi'nin olayların başlama ve gelişmesi hakkındaki değerlendirmeleri basında yer aldı. Olayla ilgili 4 Şubat 1997 tarihinde Kazakistan sınırındaki Gulca'da Kadir Gecesi'nde başlayan olaylar üzerine halkın gösterdiği tepkiler Çin tarafından şiddetle cezalandırılmıştır. Bu arada 45 yıldır faaliyette bulunan Doğu Türkistan İslam Partisi ve Halk Partisi'nin devreye girmesi ile Çin ile sokak çatışması yaşanıyor. Sonuçta 200 Doğu Türkistanlı, 100 Çin askeri hayatını kaybediyor 3500'den fazla Uygur kamplara gönderiliyor. 8 Şubat'ta Bayram namazının engellenmesi ile çatışmaların yeniden alevlendiğini, bölgede olağanüstü hal edildiğini görüyoruz. Tayvan merkezli haber ajansı 100 kadar Uygur gencinin kurşuna dizildiğini, 5 bin Uygur Türkünün çırılçıplak meydanlarda teşhir edilerek gayri insani uygulamalara tabi tutulduğunu görüyoruz. Aslında Çin'in bu uygulamalarıyla Doğu Türkistan'da insan haklarını ihlal ettiğini üstelik mevcut Çin Anayasasına aykırı davrandığını görüyoruz. Olaylar sonrasında Doğu Türkistan Milli Merkezi'nin Çin'den bazı talepleri oldu. Bunlar; '18 yaş altı tutuklularının bırakılması, uluslararası yardım kuruluşları ve basın kuruluşlarının bölgeye girmesine izin verilmesi, kürtaj ve doğum yasağının kaldırılması, dini ve milli okulların açılmasına izin verilmesi talepleri olmuştur. Burada bağımsızlık talebi olmamıştır. Ancak dünyanın farklı yerlerindeki Doğu Türkistanlılar'ın protestolardaki taleplerinin daha çok bağımsızlık olduğunu görüyoruz. Bağımsızlık yönündeki taleplere bu yazıda İç Moğolistan, Tibet ve Mançurya'nın talepleri referans verilerek desteklendiğini görmekteyiz. Aynı zamanda Amerika'nın Çin'in yumuşak politikalarını desteklemesine rağmen ülkede insan hakları konusunda Çin'e tepkiler yazıda vurgulanmaktadır.

Doğu Türkistan ile ilgili ulusal basında 1998 yılındaki en önemli haberler içerisinde 1998/36 Sayılı Başbakanlık genelgesini verebiliriz. Türkiye ve Çin arasındaki diplomatik ziyaretler neticesinde ekonomik ve siyasi ilişkilerimizi geliştirme kaygısıyla Türkiye'deki Doğu Türkistan kuruluşlarının faaliyetleri yasaklanırken kamu görevlilerinin ve devlete ait kurumların bu tür etkinliklere

yasaklanması gündeme gelmiştir.⁵⁸⁰ Doğu Türkistan ile ilgili 1998/36 sayılı Başbakanlık genelgesi Türkiye’de faaliyet gösteren Doğu Türkistanlılar’ın tüm gösteri ve faaliyetlerini yasaklamaktadır. Gizli kaydıyla kurum ve kuruluşlara gönderilen genelge ile kamu görevlilerinin bu faaliyetlere katılmasına da yasak getirmektedir.⁵⁸¹ 1998/36 sayılı Başbakanlık Genelgesinin uygulanması sırasındaki tepkiler de basında yer almıştır. 28 Şubat 2000 tarihinde Doğu Türkistanlılar’ın tertip ettiği bir panelde Doğu Türkistan bayrağının güvenlik güçleri tarafından indirilmesine MHP milletvekili Mehmet Gül müdahale ederek engellemiştir.⁵⁸²

Türkiye’deki çeşitli kurum ve kuruluşların Çin ile ilişkileri Doğu Türkistan meselesine yansması basının önemli haberleri içerisinde yer almıştır. Kayseri Erciyes Üniversitesi’nde Çin Dili ve Edebiyatı Bölümü açılmasının istenmesine Türkiye’de bulunan Doğu Türkistanlılar’ın ve Türk basınının tepkisi ulusal basında uzun süre gündemde kalmıştır.⁵⁸³ Doğu Türkistan konulu birçok etkinlikte bu tür yasal engeller az da olsa görülmüş, basında buna dair haberler yer almıştır.

Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin’in 2000 yılı Nisan ayında Türkiye ziyareti basınımda farklı yönleriyle yer aldı. Ziyareti hızlı bir kalkınma sürecinde olan ve gelecekte dünya ekonomisine yön verecek Çin’in Türkiye ile ekonomik ilişkileri açısından ele alan ulusal basınımdaki bazı gazeteler sadece ekonomik yönüyle bu ziyareti değerlendirmiştir.⁵⁸⁴ Ancak Çin ile ekonomik ilişkileri geliştirme ve Pazar payımızı artırma kaygıları dışında Türkiye’nin Doğu Türkistan ile tarihi ve kültürel bağları yönüyle ele alan ulusal basındaki bazı gazeteler oldu. Bu ziyaret sonrasında Uygurlar konusunda Ankara’nın ticari kaygılarla davranamayacağını tarihi sorumluluğunun gereğini yapmasının milli bir vazife olduğu bilinciyle hareket etmesi yönünde yayınlar yer almıştır.⁵⁸⁵ Ziyaret sonrasında Jiang Zemin’e liyakat nişanı verilmesi basındaki tartışmaları arttırmıştır.⁵⁸⁶ Ziyaret sonrasında Türkiye’den Çin’in istediğini aldığı yönünde yayınlar ve değerlendirmeler yapıldı.

2000 sonrasında dünyada meydana gelen olaylar Doğu Türkistan meselesinin gidişatını da etkilemiştir. 11 Eylül 2001 Amerika’daki terör saldırıları sonrasında Afganistan’a Amerikan müdahalesi ve süper devletlerin teröre karşı işbirliğini fırsat bilen Çin Doğu Türkistan’ı daha fazla baskı altına almak için terör bahanesini

⁵⁸⁰ “Gözyaşlarıyla Yazıyorum ve Haykırıyorum”, Cengiz, İsmail, **Ortadoğu Gazetesi**, 03 Şubat 1999,

⁵⁸¹ “Doğu Türkistan’a İhanet”, **Milli Gazete**, 07 Şubat 1999.

⁵⁸² “Gökbayrak’ı İndirmeye Kimsenin Gücü Yetmez”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 28 Şubat 2000.

⁵⁸³ “Rektör’e Büyük Tepki”, **Kayseri Gündem Gazetesi**, 04 Ocak 1999.

⁵⁸⁴ “Türkiye Dünyada Daha Büyük Rol Oynamalı”, **Hürriyet Gazetesi**, 10 Nisan .2000.

⁵⁸⁵ Turgut Tarhanlı, “Jiang, Uygurlar ve Turizm”, **Ortadoğu Gazetesi**, 20 Nisan 2000.

⁵⁸⁶ Aziz Dağlaroğlu, “Son İhanet”, **Akit Gazetesi**, 20 Nisan 2000.

kullanmıştır. Haksız tutuklama ve işkenceler terör gerekçesi ile gizlenmeye çalışılmıştır. Dünya gündeminde terör tartışılırken Çin bunu fırsat bilerek Doğu Türkistan'da idamlar gerçekleştirirken insan hakları kuruluşlarının tepkisine neden olmuştur.⁵⁸⁷ Üç ay içerisinde 1781 idam gerçekleşmesi insan hakları kuruluşlarının tepkisiyle karşılaştı. Bu gerekçelerle olimpiyatların Çin'den alınması değerlendirmeleri basında yer almıştır. Çin terör gerekçesiyle idamlar yapmakla birlikte ibadet yasaklarıyla da baskıyı daha da arttırmaktadır.⁵⁸⁸ Türkiye'nin Çin ile 2002 yılında çeşitli anlaşmalar yapması ulusal basında kaygıyla karşılanmıştır. Bu anlaşmalar içerisinde Türkiye'de yaşayan Doğu Türkistanlılar'ın faaliyetleri gündeme gelmiştir.⁵⁸⁹

Doğu Türkistan ve Uygurlar için dönüm noktası yıllardan biri de 2004'tür. 2004 yılında Amerika'da Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti ilan edilmiştir. Uygur dernekleri ve sivil toplum kuruluşlarının Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti ilanı basında tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bazı ulusal gazeteler bu olayı önemli bir gelişme olarak görürken bazıları hükümet ilanını Amerikan güdümü ile açıklamaya çalışmaktadır. Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti'nin ilan edilmesi bundan sonra Doğu Türkistan sorununun gidişatını değiştirecek Amerika ve batının konuya daha fazla ilgi duyması Çin'i uluslararası alanda biraz daha sınırlayacaktır. Aynı zamanda Uygurlar Çin'in terörle mücadele adına uyguladığı baskıdan kaçmaktadır. Çin'deki baskılardan kaçan Doğu Türkistanlılar ve bölgedeki ekolojik dengeyi ve canlı yaşamını etkileyecek nükleer denemeler, sanayi atıkları sonucu yaşanan kirlilik diğer haberler arasında yer almıştır.

Doğu Türkistan'da terörü bahane eden Çin Uygurlar'ın dini ibadetlerini yasaklamaya başlamıştır. Bu amaçla hac ibadetini yerine getirmek isteyenlere yurtdışı yasağı, bayram namazı ve belirli camilerde ibadet edilmesinin güvenlik gerekçesiyle yasaklanması gibi uygulamalar ulusal basında yer almıştır. Çin'in ekonomik alandaki gelişmesi basındaki diğer haber konularıdır. Yeni enerji kaynakları arayışı içinde olduklarını, bu sebeple de hızlı bir şekilde batı bölgelerinin (Doğu Türkistan) kömür, petrol ve doğal gazıyla daha fazla ilgilenmeye başladı. Bu topraklarda yeni aramalar Taklamakan boyunca uzanan muazzam petrol kuyularının görüntüsü basında ilgi çekti.

⁵⁸⁷ "Çin'de Katliam Gibi İdamlar", **Akit Gazetesi**, 24 Mayıs 2001.

⁵⁸⁸ "18 Yaşından Küçüklere Namaz Yasak", **Kayseri Ana Haber Gazetesi**, 1 Ocak 2001.

⁵⁸⁹ "Vah Doğu Türkistan Vah", **Yeni Şafak Gazetesi**, 7 Haziran 2001.

2007 Doğu Türkistan Milli Davası için yeni bir umut ve bir dönüm noktası olarak başlamıştır. Yeni yıla henüz girmişken Çinli Yetkililer "Pamir Dağlarındaki Terör Kampına Yönelik Operasyon" adı altında 18 Doğu Türkistanlıyı katlettiklerini dünya kamuoyuna duyurdu. Ancak, gerek Dünya Uygur Kurultayı (DUK) gerekse uluslararası kamuoyu, Çin'in dünya kamuoyunu yanıltmaya yönelik, Doğu Türkistanlıları terörist olarak gösterme çabasını doğru analizlerle gün yüzüne çıkardılar. Çin'in terör aldatmacasına karşı Dünya Uygur Kurultayı ABD, Almanya, Kanada başta olmak üzere dünyada Çin'in Doğu Türkistan'a karşı işlediği cinayetleri anlatmaktadır.

Pekin'de 2008 yılının Ağustos ayında düzenlenen olimpiyat oyunları Çin'in Doğu Türkistan başta olmak üzere Tibet ve İç Moğolistan'daki insan hakları ihlalleri nedeniyle protestolara sahne olmuş, bu gelişmeler ulusal basında yer almıştır. 2008 yılı bir yönüyle Doğu Türkistanlıların ve Tibetlilerin Çin'i protesto yılı olurken diğer yandan da Çin'in terörü bahane ederek Doğu Türkistan'daki tutuklama ve infazlarıyla ulusal basının gündeminde yer aldı. Baskılar dini ibadetlere varınca dünyanın farklı ülkelerinden insan hakları kuruluşlarının tepkilerine neden oldu. Tüm bu gelişmeler karşısında Doğu Türkistan dernekleri ve sivil toplum kuruluşları Amerika'dan, Avrupa'ya, Kore'den, Japonya'ya dünyanın farklı ülkelerinde Doğu Türkistan meselesini anlattılar.

Doğu Türkistan'da 2009 yılının Haziran ayının sonlarında bir oyuncak fabrikasında Çinliler ile Uygurlar arasında çıkan çatışmanın büyümesi sonucu başlayan gerginlikler sonucu bu olayları protesto eden Türker'e Çin güvenlik güçlerinin ateş açması sonucu yüzlerce kişinin ölmesi üzerine çatışma çıkmıştır. Çin bu olay sonrası Doğu Türkistan'da güvenlik önlemlerini daha da arttırarak bölgeyi dış dünyaya kapatmış adeta izole etmiştir. Bu olaylar Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Çin ziyaretinden sonra meydana gelmesi farklı tepkilere neden olmuştur. Burada da bazı ulusal gazeteler gelişmeleri ABD'nin yönlendirdiğini iddia etmişlerdir.

Doğu Türkistan Kongresi Hazırlık Komitesi Başkanı Erkin Alptekin, Kazak, Kırgız, Uygur ve Özbek Türklerinin Doğu Türkistan'dan komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmasını ve Türkiye'ye göç edişlerini Gökbayrak Dergisine değerlendirdi. Sırasıyla Pakistan, Hindistan, Afganistan, Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan'a göç edişlerini anlatan Alptekin, 1949 yılında Pakistan'ın Ladak şehrine gelen 798

mülteciye her türlü yardım ve ilgiyi gösterdiğini ifade etti. Hindistan'ın ise kendisine sığınan Doğu Türkistanlı mültecilere ancak transit geçiş hakkı tanıdığını, İsa Yusuf Alptekin ve Mehmet Emin Buğra'nın burada kendilerini iskânlı mülteci olarak kabul edecekleri ülke arayışına girdiğini'' ifade etti. Bu nedenle Türkiye'ye sığınmak için dönemin Başbakanı Adnan Menderes ve hükümet nezdinde yaptıkları çalışmalar hakkında bilgi verdi. 1952 yılında Kazak Türkleri başta olmak üzere Türkiye'nin 1850 mülteciyi kabul ettiğini belirtti. Ardından Afganistan'a sığınan 600 Doğu Türkistanlının Türkiye'ye kabul edilmesi için İsa Yusuf Alptekin'in girişimlerini anlattı.⁵⁹⁰ Erkin Alptekin, Doğu Türkistan Türkleri'nin Türkiye'ye göçü ve buradaki devlet adamları ve yetkililerle görüşme ilişkilerini anlattığı yazısında o döneme ait fotoğraflara da yer verdi. Başta komşu ülkeler Pakistan, Afganistan, Hindistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye olmak üzere hür dünya olarak nitelendirdiği ülkelerdeki karşılaşmalarını ve izlenimlerini bu yazıda fotoğraflarla ifade etti.

Birleşmiş Milletlerde temsil Edilmeyen Milletler Teşkilatı (UNPO) Başkanı Erkin Alptekin 13-18 Eylül 2005 tarihlerinde Tayvan'ın başkenti Taipei'de dünyanın farklı yerlerinden gelen yetkililere Doğu Türkistan'daki son durum hakkında bilgi verdi. Dünya Uygur Kurultayı 01.10.2005 tarihini Doğu Türkistan için yas günü ilan etti. Bu günde şölen ve etkinliklerin yapılmamasını, insan hakları savunucularını Çin'i protesto etmeye çağırdı. 5-25 Ekim 2005 tarihleri arasında Uygurlar'ın liderlerinden Rabia Kadir Avrupa ülkelerine bir dizi seyahat gerçekleştirerek Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlalleri ve mevcut durum hakkında bilgi verdi.⁵⁹¹ Uygurlar'ın dünyanın farklı ülkelerinde kurdukları dernek ve sivil toplum örgütleri son yıllarda Avrupa ve diğer ülkelerde yoğun lobi faaliyetleri ile Doğu Türkistan meselesini ve insan hakları ihlallerini gündeme getirdiler.

Çin'deki Boksun Haber sitesinin verdiği habere göre, Çin Toplum Güvenliği Bakanlığı bütün bölge, otonom bölge ve merkeze doğrudan bağlı şehirlerin toplum güvenlik dairelerine bir haber gönderdi. Haberde, ''2008 yılı Pekin Olimpiyat Toplantısına katılacak görevlilerin arka yüzlerini çok sıkı incelemek ve Çin hükümetine karşı olan her hangi düşman güçleri Olimpiyat kapısına yaklaştırmamak konusunda gizli bildiri dağıtmıştır.⁵⁹² Üstelik de Uygurların manevi annesi ve Dünya Uygur Kurultayının başkanı Rabia Kadir başta olmak üzere 9 Uygur siyasi

⁵⁹⁰ Erkin Alptekin, "Şükran Günü", **Gökbayrak Dergisi**, Mart-Nisan 2003, Yıl:10, Sayı: 52.

⁵⁹¹ "Dünya Uygur Kurultayından Haberler", **Gökbayrak Dergisi**, Eylül-Ekim 2005, Sayı: 67, Yıl: 12, s. 15, 16, 17.

⁵⁹² "Çin'in Olimpiyat Kapısını Doğu Türkistan Enformasyon Merkezine Dayaması Hakkındaki Bildirisine Reddiye", 15.05.2007 http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_331.htm

faaliyetçisinin isimlerini özellikle anmışlardır. Bunların arasında Enformasyon Merkezi Başkanı Abducelil Karakaş ta yer almaktadır.

Çin hâkimiyetinin Doğu Türkistan'da Kazakları da içine alan yerli halka yönelttiği asimile ederek yok etme siyasetinin zirveye çıktığı günümüzde, Almanya'da faaliyet göstermekte olan "Kazak Cemiyeti" görevlilerinin Doğu Türkistan'ı ziyaret ederek, Çin politikalarını överek göklere çıkartması Almanya'da faaliyet yürütmekte olan Uygur teşkilatlarının tepkisine sebep oldu. Merkezi Almanya'nın Köln şehrindeki "Avrupa Kazaklar Arası Kültür Alışveriş Cemiyeti" nin başkanı Abdurahman Çetin Başkanlığındaki bir Kazak heyeti "Otonom Bölge (Doğu Türkistan) Dış Kültür Alışveriş Cemiyeti"nin daveti üzerine Almanya'dan Ürümcü'ye gelerek 18.08.2007 günü "Otonom Bölge (Doğu Türkistan) Komünist Partisi Propaganda bölümünün başkanı Li Qi ile görüştü. Bu görüşmeye Doğu Türkistan Enformasyon Merkezi'nin başkanı Abducelil Karakaş, Almanya' daki "Kazak Cemiyeti" sorumlularının Doğu Türkistan'ı ziyaret etmelerine tepki gösterdi. Karakaş, " Çin hâkimiyetinin bu gün Doğu Türkistan halkına vermekte olduğu eziyetler ve haddini aşan zulümleri bütün dünyanın gördüğünü, Doğu Türkistan'daki Kazak kardeşlerimiz de aynı zulümlere maruz kaldığını" ifade etti. Karakaş, "Bu sebeple Almanya'daki "Kazak Cemiyeti" bünyesindeki kardeşlerimizin de Çin'in Doğu Türkistan halkına çektirmekte olduğu zulümlerini dünya kamuoyuna ifşa etmek için bir direniş göstermeleri gerekiyordu" dedi.⁵⁹³

Dünya Uygur Kurultayı Başkanı ve Doğu Türkistan milli lideri Rabia Kadir Kasım ayında Japonya'da 8 ayrı şehirde konferanslar verdi ve görüşmeler yaptı. Japonya'da Özgür Asya Radyosu (Radio Free Asia) temsilcisiyle görüşerek, "Japonya'da bulunma sebebinin Uygurlar'a Japonların destek vermesi olduğunu, ayrıca kendilerine konuşma fırsatı verdiği için Japon yetkililere teşekkür etti.⁵⁹⁴ Japonya'da Rabia Kadir ile aynı tarihte Tibet lideri Dalay Lama, Tayvan'daki Go Mingdang (Milliyetçi Çin) lideri Ma Yingju gibi liderler de Japonya'da temaslarda bulundu. Rabia Kadir'in bu liderle de görüşme imkânı oldu. Çin'de özgürlük ve demokrasi isteyenlerin fikir alışverişi Doğu Türkistan sorununun çözümüne katkıda bulunacaktır.

2008 yılı Doğu Türkistan meselesine dünyadaki Uygur teşkilatlarının çabaları ile ilginin arttığı faaliyetlerin ivme kazandığı bir yıl olmuştur. Kazakistan'da faaliyet

⁵⁹³ http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_340.htm Temmuz 2007

⁵⁹⁴ "Rabia Kadir Hanım Japonya'da Biz Dizi Etkinliklerde Bulundu", **Gökbayrak Dergisi**, Kasım-Aralık 2007, Yıl: 15, sayı: 80.

gösteren Doğu Türkistanlılar Uygur lideri Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Rabia Kadir'i ülkeye davet ettiler. Kazakistan'daki Doğu Türkistanlılar Rabia Kadir'in faaliyetlerini desteklediklerini ve kendisini takip ettiklerini'' belirttiler.⁵⁹⁵ Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonrasında bağımsızlık kazanan Türk cumhuriyetlerinde Doğu Türkistanlılar'ın faaliyetleri artmış olup kurulan teşkilatlar yoğun çalışmaktadırlar.

Doğu Türkistan Kültür Ve Dayanışma Derneği Genel Başkanı ve Dünya Uygur Kurultayı Başkan Yardımcısı Seyit Tümtürk Japonya'dan gelen davet üzerine 09.06.2008 tarihinde bu ülkeye gitti. Japonya ziyaretinin birinci günü Tokyo'da bulunan Doğu Türkistanlılar ile bir araya geldi. Burada gerek öğrenim gören ve yaşayan Uygur lar'ın sorunlarını dinleyen Tümtürk buradaki Uygurlar'ın istekleri doğrultusunda burada bir teşkilat kurulmasına karar verilerek hazırlanan cemiyet tüzüğü incelenmiş ve 15.06.2008 günü resmen Japonya Uygur Cemiyeti kuruldu.⁵⁹⁶ Cemiyetin başkanlığına İlhan Mahmut seçildi. Japon sivil toplum örgütleri Japon medyası ve halkının Doğu Türkistan'a olan ilgileri bu cemiyetin kurulmasında en büyük etken olmuştur. Asya'nın önemli gücü Japonya'da Doğu Türkistan teşkilatlanması Çin'e karşı mücadelede önemli bir gelişme olarak basında yer aldı.

Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Genel Başkanı ve Dünya Uygur Kurultayı Başkan Yardımcısı Seyit Tümtürk 12 Haziran 2008 tarihinde Japonya'da iktidarda bulunan Özgür Demokrasi Partisi milletvekillerinin daveti üzerine parlamentoyu ziyaret etti. Parlamentoda Nishmura Shingo ve çok sayıdaki milletvekili ile bir araya gelerek Doğu Türkistan meselesini masaya yatırdı. Doğu Türkistan meselesini ilgi ile dinleyen milletvekilleri görüşme esnasında Doğu Türkistan ve Uygur meselesinin geldiği bugünkü durumu hakkında bilgi alış verişinde bulundular. Görüşme sonrası Japon Parlamento Uygur Dostluk Gurubu adında bir grup kurulmasına karar verildi.⁵⁹⁷ Doğu Türkistan Kültür Ve Dayanışma Derneği Genel Başkanı ve Dünya Uygur Kurultayı Başkan Yardımcısı Seyit Tümtürk 13.06.2008 tarihinde Japon ulusal medyasının önde gelen gazete ve televizyon genel yayın yönetmenleri ile bir araya gelerek iki saati aşkın bir röportaj gerçekleştirdi. Röportajda, "Doğu Türkistan davasının dünü ve bugünü" masaya yatırıldı.⁵⁹⁸ Japon medyasının Doğu Türkistan meselesine yaklaşımı ve ilgisinin diğer

⁵⁹⁵ "Kazakistan'daki Doğu Türkistanlılar'ın Faaliyetleri Canlanıyor" **İstiklal Gazetesi**, Şubat 2008, Sayfa: 2.

⁵⁹⁶ "Japonya'da Doğu Türkistan Cemiyeti", **Gökbayrak Dergisi**, Mayıs-Haziran 2008, Sayı: 83.

⁵⁹⁷ Doğu ;Türkistan Japon Palamentosu'nda", 12.06.2008, **Gökbayrak Dergisi**, Mayıs-Haziran 2008, Sayı: 83, http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=52&sid=988

⁵⁹⁸ "Doğu Türkistan Japon Basınında", **Gökbayrak Dergisi**, Mayıs-Haziran 2008, Sayı: 83,

batılı medya guruplarından daha ilgili ve alakalı olduğu görüldü. Bugün Çin hükümetinin Doğu Türkistan halkına uyguladığı akıl almaz zulüm işkence ve baskıların anlatılmasını dikkat ve heyecan içinde dinlediler.

Japonya'nın başkenti Tokyo'da geçtiğimiz ay içinde faaliyete geçen Japonya Uygur Cemiyeti ve Dünya Uygur Kurultayının birlikte organize ettiği Tokyo'daki Büyük miting görkemli bir şekilde yapıldı. Çin'de 8 Ağustos'ta yapılacak olimpiyatları protesto etmek amacıyla gerçekleştirilen mitinge Dünya Uygur Kurultayı Başkan Yardımcısı ve dernek Genel Başkanı Seyit Tümtürk katıldı. Japonya'daki mitinge başta Japonya'da bulunan Doğu Türkistanlı Uygurlar, Doğu Türkistan davasına gönül veren Japon halkı, Moğollar ve Tibetliler katıldı. Dünya Uygur Kurultayı Başkan Yardımcısı ve dernek Genel Başkanı Seyit Tümtürk yaptığı konuşmaya Japonların ilgisi büyüktü. Daha sonra Japonya Uygur Cemiyeti Başkanı İlham Mahmut yaptığı konuşmada, Doğu Türkistan ve Uygur halkına çok samimi olarak ilgi duyan Japon halkına, "Doğu Türkistan halkının mazlumiyetini Japon halkı çok iyi bilmektedir ilgi ve alakalarını da hiçbir zaman esirgemedi her zaman Uygur halkının yanında olduklarını göstermiştir. Bundan dolayı Doğu Türkistan halkı adına Japonya devletine ve Japon halkına teşekkür ederiz" dedi.⁵⁹⁹ Japonya'nın başkenti Tokyo'da 4-5 Ağustos 2008 tarihlerinde "Çin'in Demokratikleşmesi" konulu uluslararası konferans düzenlendi. Konferansa başta Kanada, İsviçre ve Japonya olmak üzere çeşitli ülkelerden çok sayıda siyasetçi ve bilim adamı katıldı. Doğu Türkistan'ı temsilen konferansa DUK başkan yardımcısı ve Dernek genel başkanı Seyit Tümtürk ve Japonya Uygur Cemiyeti başkanı İlham Mahmut katıldı. Konferansta söz alan Seyit Tümtürk ve Mahmut Doğu Türkistan sorunu hakkında bilgi verdi. 2008 yaz olimpiyatları nedeni ile Çin'in uyguladığı baskı ve yıldırma politikası anlatıldı.⁶⁰⁰ Rabi Kadir'in Dünya Uygur Kurultayı Başkanı olmasından sonra batıda ABD başta olmak üzere, Avrupa ülkelerinde Doğu Türkistan'daki insan haklarına ilginin arttığını görmekteyiz. ABD'deki 11 Eylül saldırıları ile terör bahanesiyle Çin'in Uygurlar'a yönelik terör algısı oluşturmaya çalışması Uygur teşkilatları sayesinde boşa çıkarılmıştır.

Japonya'nın başkenti Tokyo'daki Takusoku Üniversitesi'nde uluslararası nitelikte bir toplantı yapıldı. Toplantıya Türkiye'den davet edilen Dünya Uygur Kurultayı Başkan Yardımcısı ve Doğu Türkistan Kültür Ve Dayanışma Derneği

⁵⁹⁹ "Tokya'da Büyük Miting", **Gökbayrak Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2008, Sayı: 84, s. 25.

⁶⁰⁰ "Japonya'da Uluslararası Konferans", **Gökbayrak Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2008, Sayı: 84, s. 29.

Genel Başkanı Seyit Tümtürk ve Dünya Uygur Kurultayı Japonya temsilcisi ve Japonya Uygur Cemiyeti Başkanı İlham Mahmut katıldı. 18 Ekim 2008 de Japonya’da başlayan toplantının ardından Japonya Uygur Cemiyeti ve Japon sivil toplum örgütlerinin ortaklaşa organize ettiği birde miting düzenlendi. Yapılan bu toplantıda Moğollar, Tibetliler ve Doğu Türkistan meselesinin gündemini oluşturan halkların ve milletlerin mevcudiyetlerini koruyabilme konulu toplantı her milletten davetlilerin katılımı sağlandı. Bu milletler ile Moğollar, Tibetliler, Doğu Türkistanlı Uygurlar dışında Çinli demokratlar, Tayvan’dan parlamenterler, Japon parlamentosundan milletvekilleri, sivil toplum örgüt mensuplarının yoğun ilgi gösterdiği toplantının ardından her milletten temsilcilerin sonuç bildirgeleri ile sona erdi.⁶⁰¹ Dünya Uygur Kongresi başkan yardımcısı Seyit Tümtürk 16-22 Ekim 2008 tarihlerinde Japonya’ya yaptığı ziyarette bir dizi ortak toplantılar ve görüşmeler gerçekleştirdi. Bu toplantılar sonucunda Japonya’da bulunan Tibet, Moğol ve Uygur liderleri ile bir araya gelen Seyit Tümtürk yapılan ortak görüşmelerde bu üç ayrı milleti destekleyen demokrat Çinliler, Tayvanlı demokrat vekiller ve Uygur vekiller arasında ortak bir karar alındı. Kararda, 1- Çin’in demokratikleşmesini beklemeden, işgal altındaki milletlerin ortak hareket ile bağımsızlık ve özgürlüğünü elde etmesi, 2-Çin’in Tibet, Moğol, Uygur ve hatta kendi halkı üzerinde uyguladığı zulüm ve baskı politikasından derhal vazgeçmesi, 3-Japonya hükümeti ve sivil toplum örgütlerinin de Çin’in Tibet, Moğol ve Uygur halkına uyguladığı baskı zulüm politikasına sessiz ve seyirci kalmaması istendi.⁶⁰² Japonya’nın Doğu Türkistan meselesine ilgisini önceki yazılarımızda belirtmiştik. Doğu Türkistan teşkilatlarının Avrupa ve ABD dışında Uzakdoğunun önemli ülkesi Japonya’da sorunlarını dile getirmeleri ve Çin’e karşı bölgede rakip bir devletin desteğini sağlaması açısından önemlidir.

5 Temmuz Urumçi Olayları sonrasında Doğu Türkistan teşkilatları dünyanın farklı yerlerinde protesto eylemleri ve mitinglerle Çin’deki olayları kınayarak Uygurlar’a destek verdiler, konuyu uluslararası kuruluşların ve insan hakları örgütlerinin gündemine taşıdılar. Kazakistan’da yaşayan Uygurlar Dünya Uygur Kongresi Başkan yardımcısı Kahkraman Khodzhaberdiev, Kazakistan’da yaşayan Uygurlar yaklaşık 500 kişi Temmuz ayındaki olaylar sonrası biraraya gelerek gıyabi cenaze namazı kıldılar. Ardından Dünya Uygur Kongresi Başkan Yardımcısı

⁶⁰¹ "Tokusou Üniversitesi'nde Doğu Türkistan", **Gökbayrak Dergisi**, Eylül-Ekim 2008, Yıl: 15, Sayı: 85.

⁶⁰² "Japonya'da Alınan Ortak Karar", **Gökbayrak Dergisi**, Eylül-Ekim 2008, Yıl: 15, Sayı: 85.

Khodzhaberdiyev'in açıklaması ile tamamlandı. Khodzhaberdiyev, "Uygurlar'ın nihai hedeflerinin bağımsızlık olduğunu" ifade etti.⁶⁰³ Bu eylemleri diğer hür dünya ülkelerindeki çeşitli eylemler izledi.

Dünya Uygur Kurultayı Başkanı Rabia Kadir, Çin'e karşı bağımsızlık faaliyeti gösteren Tayvan Genç Anti Komünist Birliği'nin daveti üzerine gitmek istediği Tayvan'ın vize vermediğini" ifade etti.⁶⁰⁴ Diğer bir vize yasağı da Dünya Uygur kurultayı Genel Sekreteri Dolkun İsa'nın, "Asya'da Demokratikleşme İçin Dünya Forumu" adlı forumda konuşmak için gitmek istediği Güney Kore tarafından gözaltına alınmasıdır. Dolkun İsa geldiği Seul' de havaalanında gözaltına alındı. Gözaltına alınma sebebi olarak ise "Çin'in aranan teröristleri arasında gösterilmesi" olarak açıklandı. Alman vatandaşlığı olan İsa, Alman hükümetinin girişimleri sonucu serbest bırakıldı.⁶⁰⁵

⁶⁰³, "Kazakistan'daki Uygurlar'ın Bağımsızlık Eylemi", **İstiklal Gazetesi**, Eylül 2009, Yıl: 6, Sayı:62, s. 2.

⁶⁰⁴ "Rabia Kadir, Hayal Kırıklığına Uğradım", **İstiklal Gazetesi**, Ekim 2009, Yıl: 6, Sayı: 63, s. 4,

⁶⁰⁵ "Dolkun İsa Güney Kore'de 57 Saat Gözaltına Alındı", **İstiklal Gazetesi**, Ekim 2009, Yıl: 6, Sayı: 63, s. 5.

III. BÖLÜM

TÜRKİYE BASININDA ULUSLARARASI İLİŞKİLER AÇISINDAN DOĞU TÜRKİSTAN

3.1. Doğu Türkistan’a Yönelik Siyasi, Sosyal ve Kültürel Politikalar ve Ulusal Basındaki Yansımaları

Çin’in Doğu Türkistan politikasının tarihsel süreci içerisinde tezimizin konusu olan 1980 sonrası bizim konumuzu teşkil etmektedir. Çin’in bölgeyi işgal etmesinden önce Rusya’nın ve İngiltere’nin Doğu Türkistan’a, oradan Asya’ya egemen olması politikalarını hatırlarsak Çin üçüncü bir aktör olarak bölgede yer almıştır diyebiliriz. İlk defa Çin Mançu hanedanının Doğu Türkistan’ı işgalinden (1757) başlayarak 1877’de yeniden işgal edilmesi sonucu 1911’e kadar Çin Mançu Hanedanlığı egemenliğinde kaldı. 1911’den 1933’e kadar keyfi yöneticiler ve valiler bölgeye egemen oldu. 1933’teki Müstakil Doğu Türkistan Cumhuriyeti ilan edilmesinden 1944’e kadar devam etti. 1944’te Doğu Türkistan Hükümeti ilan edildi. Bağımsızlığın kazanıldığı bu dönem 1949 Komünist Çin yönetiminin Doğu Türkistan’ı işgali ile son buldu. 1949’dan günümüze kadar Çin egemenliğinde yaşamaktadır. Çin 1955 yılında bölgeye özerklik vererek adını Sincan Uygur Özerk Bölgesi olarak değiştirdi.

Doğu Türkistan’a yönelik siyasi politikaların başında Çin’in bölgeye hâkim olma politikasının batıya bak sözüyle özetlenebilecek yeni topraklar işgal ederek yayılmasıyla özetleyebiliriz. Doğu Türkistan’a 1981 yılında 250 bin Çin askeri nakledilmesi haberi ulusal basında yer aldı. Asker sevkinin nedeni olarak Doğu Türkistan’daki ayaklanma gösterildi⁶⁰⁶. Ancak gerçekte Çin’in bölgedeki nükleer denemelerine halkın tepki göstermesi üzerine bölgede Türkler üzerinde yoğun baskı oluşturulmuştur. 1992 yılında Çin’in Batı Türkistan’daki gelişmelerin kaygısıyla 49 Uygur Türkünün idam edildiğini, 1990 Barın Ayaklanmasından sonra 6400 kişinin tutuklandığı bildirilmiştir. Doğu Türkistan’daki Türk aydınların tutuklanması ve tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan ülkenin kültürel varlığının yok edilmesi sistematik Çin politikalarına örnek gösterilebilir. Çin yönetimi zamana ve zemine göre Doğu Türkistan’da kültürel kırım politikaları da uygulamış, alfabe olarak Arap harfleri ve

⁶⁰⁶“Komünist Çin’de Türkler Ayaklandı”, *Sabah Gazetesi*, 13 Ekim 1981.

Latin harfleri kullanılmıştır. Bu değişiklikler ülkedeki kültürel devamlılığa engel teşkil edecek hal almıştır.

Çin’de 1949’dan itibaren Komünist yönetimin hâkim olmasıyla Çin Halk Cumhuriyeti’nin sistemli olarak İslamiyet’i yok etmeye çalıştığı görülmektedir. Bu sistemli asimilasyon politikasının en büyük hedefi ise Doğu Türkistan’daki Müslüman Türkler oldu. 1949 yılından itibaren Çin yönetiminin Türkler üzerindeki baskı politikaları Çin’e karşı en büyük direniş unsuru olan kültür üzerinde de yoğun olarak uygulandı. Uygur dili yerine Çince eğitim yapılması, şehir adlarının Çince’ye çevrilmesi, İslam dininin öğrenilmesindeki yasaklar buna örnek gösterilebilir. Çin’in baskı politikalarını diğer emperyalist devletlerle karşılaştırdığımızda bu devletler en azından işgal ettikleri yerlerin isimlerini değiştirmemektedir. Çin ise beş bin yıllık Türk yurdunun adını Çince Sincan (yeni kazanılmış toprak) olarak değiştirmiştir. Çin’de 1949’da Mao’nun iktidara gelmesinden sonra “Kültür İhtilali” başlayan İslam dininin yok edilmesi politikası ters tepmiş, yok etme yerine Müslümanlarla iyi geçinmeye çalışılmıştır.⁶⁰⁷ Ayrıca Çin yönetiminin dünya kamuoyuna hak ve hürriyetler saygılı olduğunu göstermek için göstermelik bazı yumuşak uygulamalara yer vermektedir. Çin rejiminde dünyadaki demokrasi, hak ve özgürlüklerdeki gelişmelerle birlikte görülen yumuşama Doğu Türkistan’da yaşanmamaktadır. Çin’in ekonomik alanda liberalizm uygulamaları ulusal basında Sovyetler Birliği’nin aksine komünizme karşı bir zafer olarak değerlendirilmiştir.⁶⁰⁸

Çin’in Doğu Türkistan’daki baskıcı politikaları her alanda kendini hissettirmektedir. Çin’in Doğu Türkistan’a nüfus ikame politikası tam bir çifte standart olarak adlandırılabilir. Önceden azınlıklar için uygulanmayan doğum kontrolü son yıllarda sıkı bir şekilde uygulanmaktadır. Türkler’e uygulanan baskılar, doğum kontrolü, Türkler ile evliliğin cezalandırılması, sivil toplum örgütlenmelerinin yasaklanması, kültürel varlıklarının ortadan kaldırılması, örneğin kitapların yakılması ve Çin dili dışında dillerin yasaklanması olarak örnek verilebilir. Sonuç olarak Doğu Türkistan’da Türkler’i bekleyen en önemli tehdidin ülkeye Çinliler’in yerleştirilerek Türkler’in gelecekte azınlık duruma düşürülmesidir.⁶⁰⁹

⁶⁰⁷ “İslamiyet Çin’deki Komünist Rejime Yenilmedi”, **Tercüman Gazetesi**, 22 Kasım 1983.

⁶⁰⁸ Tekin Erer, “Çin ve Komünizm”, **Bulvar Gazetesi**, 02 Kasım 1985.

⁶⁰⁹ “Türkler Azınlığa Düşürülecek”, **Türkiye Gazetesi**, 02 Kasım 1985.

Doğu Türkistan'daki Çin politikaları arasında atom denemeleri sonucu çevre kirliliğinin insan ve canlı yaşamını tehdit ettiğini görmekteyiz. Ülkedeki kitlesel ölümler ve sebebi bilinmeyen hastalıklar atom denemelerini gündeme getirmiştir. Lop Nor ve İlçi'de sebebi bilinmeyen ölümler görülmesi, hastalıklara teşhis konulamaması nükleer denemelerin etkisiyle yayılan radyasyondan kaynaklandığı şüphesini artırmaktadır. Lop ve İlçi'ye yakın olan Taklamakan Çölü'nde nükleer denemeler yapıldığı bilinmektedir. Ayrıca Hoten ve Kaşgar'da atom denemeleri sahasında olup önceki yıllarda kitlesel ölümler görülmüştür.⁶¹⁰ Çin'in Nükleer Deneme Araştırma Merkezi Doğu Türkistan'ın Lop Nor bölgesinde olup, Çin Nükleer Füze Üssü'de buradadır. İlk nükleer deneme 1964 yılında hiçbir koruyucu önlem alınmadan yapıldı. 1964'ten günümüze 112'si yeraltında toplam 44 nükleer denemenin yapıldığı Doğu Türkistan'da 210 bin insanın öldüğü ve sakat kalan insanlarda hastalıkların görüldüğü, çevre sorunlarının baş gösterdiği bilinmektedir.⁶¹¹

Doğu Türkistan üzerinde Çin baskısı komünizmin gelmesiyle daha da artmıştır. Ancak bu siyasi baskıların sonuç vermeyeceği anlaşıncı 1981 yılından itibaren Uygurlar üzerindeki baskılar hissedilir ölçüde hafiflemiştir.⁶¹² Türkler üzerindeki Çin baskısı halkın zorla Komünist Partiye girmeye zorlanmasına kadar vardırılmaktadır. İslamiyet'ten koparılması için yoğun kampanya yürütüldüğü haberleri dünya basınının önemli gazetelerinden Fransız Le Monde' de haber olarak yer aldı. Doğu Türkistan'ın adının Sincan olarak değiştirilmesinden milli kimliklerinden İslami inançlarının değiştirilmesi ve Türkçe yerine Çince eğitim yapılması yönünde kapsamlı politikalar uygulanmaktadır. Uzun yıllar sistemli Komünizm baskısı ve Marksist ideoloji dayatmasına çok farklı bir ulusal benliğe sahip olan halk direnebilmiştir. Dünya tarihinde önemli bir yere sahip medeniyet olma bilinci ve Avrasya tarihinde önemli roller oynamış olmanın getirdiği avantajlar bu var olma mücadelesinin en önemli gücü olmuştur.⁶¹³ Ancak Doğu Türkistan'da halk Kültür Devrimi çılgınlığını, komün sistem gibi gayri insani uygulamaları hiçbir zaman benimsememiştir.

⁶¹⁰ "Doğu Türkistan'da 800 Kişi Öldü", **Tercüman Gazetesi**, 03 Kasım 1985.

⁶¹¹ "Nükleer Denemeler Katliam Yaratıyor", **Ortadoğu Gazetesi**, 20 Haziran 1996.

⁶¹² "Dünyada Türkler Sempozyumu Başladı", **Tercüman Gazetesi**, 29 Nisan 1987,

⁶¹³ Prof. Dr. Aydın Yalçın, "Çin Türkistanı (Sinkiang) Gözlemleri", **Yeni Forum Dergisi**, s.22, 23, 1-15 Ocak 1988.

Çin'in Doğu Türkistan üzerindeki sistemli asimilasyon politikalarında sinsi yöntemler izlenmektedir. Bir taraftan Türkiye ve İslam ülkeleriyle iyi ilişkiler kurarken diğer taraftan 30 milyonluk Doğu Türkistan'da Çinli nüfusu artırarak Türk nüfusu bunların içerisinde eriterek yok etme politikası gütmektedir. Doğu Türkistan'da nüfusun % 75'ini oluşturan Türkler'i eritmek için Cung Tang adlı enstitü kurarak, propaganda yoluyla Çinliler ile Türkler arasındaki evliliği teşvik etmektedir.⁶¹⁴ 1980 yılına kadar Türkler ile Çinliler arasında evlilik yasak iken bu tarihten sonra bu yasak kaldırılmış ve Çinliler ile Türkler arasında evlilikler teşvik edilmeye başlamıştır. Hatta Türkler'in evlilik kültürünü araştırıp Pekin'de yetkililere rapor sunulmaktadır.⁶¹⁵ Bazı Çinlilerle evlenen Türkler boşanmak istediklerinde çok ağır boşanma cezalarına uğramaktadırlar. Türkler Çinli kadınlardan boşanmak istediklerinde 4000 Yuan (2000 Dolar) ödemek zorunda bırakılmaktadır.⁶¹⁶ Türk ve Çinliler'in evlilikleri teşvik edilmesi yanında üniversite öğrencileri arasında Türkler'in ahlak anlayışına yönelik hakaretler asimilasyon politikalarını ortaya koymaktadır. Urumçi Üniversitesi'nde Türk kadınları hakkındaki hakaret ifadeleri öğrenciler arasında infiale yol açmıştır.⁶¹⁷ Türkler'in nüfus artışını kontrol altına almak amacıyla aile planlaması adı altında doğum kontrolüne tabi tutulması, çocuk sayısının sınırlandırılması uygulamalarının da Doğu Türkistan'ı asimile etmeye yönelik politikalar arasında görmekteyiz.

Çin'in Doğu Türkistan'da siyasi politikalar yanında kültür ve eğitimdeki uygulamalarında Türk ve İslam kimliğini unutturma amacına yönelik politikalarla da toplum asimile edilmeye çalışılmaktadır. Çin'de yayınlanan eserlerde Türk kimliğini aşağılama, inkâr ve İslam dini ile ilgili küçük düşürücü yayınlarla sistematik baskı uygulamaları yapılmaktadır. Çin'de 1989 yılında yayınlanan "Cinsel Adetler" adlı kitapta İslam dinine hakaret içerikli doğru olamayan, küçük düşürücü ifadeler nedeniyle Müslüman Türkler'in tepkisine neden olmuş, Çin'de yaşayan diğer Müslümanlar tarafından da protesto edilmiştir.⁶¹⁸ Çin yetkilileri 1990 yılında yayınladıkları genelge ile Türkler'in ibadet sırasında peygamberden önce Mao'ya ibadet etmesi gerektiğini duyurdu, bu karara uymayanların ağır şekilde

⁶¹⁴ "Doğu Türkistan'da 30 Milyon Müslüman'a Sindirme Politikası", **Tercüman Gazetesi**, 16 Mayıs 1988.

⁶¹⁵ "Müslüman Türkler'i Çinileştirme Evlilikleri", Naci, Lokman, **İslam Dergisi**, Şubat 1989, s.16, 17.

⁶¹⁶ Lokman Naci, "Çin'de Bir Cuma Namazı", **İslam Dergisi**, Şubat 1989, s. 17.

⁶¹⁷ Ahmet Kabaklı, "Doğu Türkistan'da Namus", **Türkiye Gazetesi**, 26 Şubat 1989.

⁶¹⁸ "Çin'de Türk Öğrenciler Yürüdü", **Tercüman Gazetesi**, 14 Mayıs 1989.

cezalandırılacağı belirtildi. Haber dünya basınında yer aldı. İngiliz The Observer, “Çin’in vahşi batısındaki Müslümanlar’a Mao’ya ibadet etmesi istendi” manşetiyle verdiği haberde Çin’in Mao’nun Hz. Muhammed’den önce gelmesi gerektiği çağrısı yapıldı. Çin Komünist Partisi’nin ayrıca Türk liderlerin önce Komünist Parti’ye ardından Halk Cumhuriyeti’ne sevgisini gösterdikten sonra seçilecektir” anlayışı hâkimdir.⁶¹⁹ Tepkilerin artması üzerine Çinli yetkililer kitabı yasaklamıştır. 1989 yılında Uygur edip, yazar şair ve tarihçi Turgun Almas tarafından yazılan Uygurlar adlı eser Çinliler tarafından Pantürkist fikirler içerdiği gerekçesiyle yasakladı. Ancak gerçekte Doğu Türkistan halkının tarihinin bir Uygur tarafından yazılmasını hazmedemediler. Eserin muhtevasında Doğu Türkistan 2000 yıldır Çin toprağıdır iddiasına ters düşen fikirler bulunmaktadır.⁶²⁰ Doğu Türkistan’da kültürel eserlere yönelik uygulamalardan bir diğeri de “Uygurlar, Uygur Edebiyatı ve Hunlar” adlı kitapların toplatılmasıdır. Sansürden geçen ve yayınlanan kitapların toplatılma gerekçesi olarak komşu bir Müslüman ülkeden gelmesidir. Kitapların tarihi geçekleri tahrif ettiği ve gençleri zehirlediği iddia edildi.⁶²¹ Yakın zamana kadar Kaşgar’ı dış dünyaya kapatan Çin yönetimi kentin kapılarını yeniden açıyor. Şehirde yoğun bir Çinlileştirme faaliyeti var, tarihi binalar yıkılıyor, yerlerine modern binalar yapılıyor, ancak Türk kültürünün izleri silinmiyor.⁶²² Doğu Türkistan’a seyahat eden gazetecilerin ulusal basındaki yazıları içerisinde ülkedeki eğitime dair gözlemleri yer almaktadır. Bölgede eğitim dilinin Çince olduğu bilgisi verilirken, kullandıkları alfabenin zaman ve şartlara göre değiştirildiği ifade ediliyor. 1950-1965 arasında Arapça, 1965-1986 arasında Latin Harfleri, 1986 sonrasında tekrar Arapça kullanılmış.⁶²³ Çin Doğu Türkistan’daki edebi eserleri yok ederek bölgedeki Türk-İslam kültürünün izlerini silmeye çalışmaktadır. Türk-İslam tarihine ait binlerce kitabın ortadan kaldırıldığı ifade edilmektedir. Uygur eserlerini ortadan kaldırırken Kuran nüshalarının da yakıldığı bilgisi verildi.⁶²⁴ Bir milletin geleceğini şekillendiren en önemli unsurlardan birisi eğitim ve kültür olduğu gerçeğinden hareketle Doğu Türkistan’ın geleceğine dair kültürene ve eğitimine Çin tarafından ipotek konularak halkın kültür seviyesinin artmasının, milli bilincinin yok edilmesinin önüne geçilmeye çalışılması sistemli bir politikadır.

⁶¹⁹ “Doğu Türkistan’da Mao İşkencesi”, **Tercüman Gazetesi**, 16 Ekim 1990,

⁶²⁰ “Çinliler Tarihi Çarpıtıyor”, **Türkiye Gazetesi**, 17 Temmuz 1990.

⁶²¹ “Doğu Türkistan’da Çin Zulmü”, **Türkiye Gazetesi**, 02 Mart 1991.

⁶²² “Uygur’un İnadı Kaşgar”, **Nokta Dergisi**, 11-17 Ekim 1992, s. 52, 53, 55.

⁶²³ Ali Rıza Balaman, “Urumçi’de Türk Olmak” **Cumhuriyet Gazetesi**, 31 Aralık 1992.

⁶²⁴ “Çin Yönetimi Kuran Nüshalarını Yaktı”, **Yeni Şafak Gazetesi**, 07 Haziran 2002.

Doğu Türkistan'da Çin'in baskı politikaları dünya basınında yer almış, Türkler, Çin'in kendilerine eşit davranmadığından yakınmaktadırlar. Tibetliler'in ülke dışında geniş bir göçmen kitlesinin bulunduğu, bu kitlenin Tibet'in sorunlarını dünya gündemine getirdiğini ancak Doğu Türkistanlılar'ın böyle bir şansları bulunmadığı ifade edildi. Suudi Gazette adlı İngilizce çıkan gazetede, "Doğu Türkistan halkı anayasada özerk yönetim altındaki halkın kendi dillerini kullanmalarını, kültürel haklara sahip olmalarını, eğitim ve yerel yönetim gibi haklarının olmasına rağmen Çin yönetiminin bu hakları kullanmasına izin vermemektedir. Doğal kaynaklarının zengin olmasına rağmen sefalet içinde yaşadıklarını, nükleer denemelerle toplum sağlığının bozulduğunu ve Çinli nüfusun Doğu Türkistan'a göçü ile azınlık durumuna düşürülme tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır ifadelerine yer verildi.⁶²⁵ Doğu Türkistan ile ilgili HABİTAT Raporunda, ülkedeki milli servetin Çin'e taşındığı, aydınların ve din adamlarının tutuklandığı ve insanların kobay olarak kullanıldığı belirtildi.⁶²⁶ Doğu Türkistan halkının talepleri Çin'in bölge üzerindeki gelecekteki hedefleri önünde engel olarak görüldüğü için tehlike arz etmektedir. Dolayısıyla bu haklar ne kadar engellenirse Türkler bağımsızlık isteklerinden vazgeçer düşüncesiyle hareket etmektedirler.

Çin Doğu Türkistan'ı inkâr politikasında iddiayı bir adım daha ileriye taşıyarak 56 milletin yaşadığı Çin'de Türkler'in olmadığı tezini ortaya attı. Çin Halk Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosu Wu Keming, Çin'de Türkler'in olmadığını, Sincan Uygur Özerk Cumhuriyeti'nde yaşayan halkın Türk değil Uygur olduğunu, tarihte Doğu Türkistan diye bir devletin de kurulmadığını iddia etti. Tüm açıklamalar ve Çin politikaları Türkler'i inkâr uygulamalarına kanıttır. Tarihi gerçekleri siyasi kaygılarla yok sayarak Doğu Türkistan'a hâkim olmaya çalışan Çin çelişkiler içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu açıklamalarla Çinli yetkililer tarihe ve sosyolojiye ters düştüler.

Doğu Türkistan'da halk yönetime katılmamakta, kamu hizmetlerinden yararlanamamakta, üstelik kamu hizmetlerinde görev alamamaktadır. Doğu Türkistan'daki yöneticiler içerisinde Türkler'e çok az rastlamak mümkün ancak onlar da Çin'in belirlediği ölçütlere göre seçiliyor. Yapılan güvenlik araştırmalarında sülalesinde Çin aleyhtarı eylemde bulunmamış olmak, aile fertleri içerisinde bilgili,

⁶²⁵ "Doğu Türkistan'da Çin Baskısı", **Yeni Forum Dergisi**, 1-15 Mart 1989.

⁶²⁶ "Milli Kültüre Büyük Darbe", **Ortadoğu Gazetesi**, 22 Haziran 1996.

âlim kimselerin olmaması, Çinliler'e sadık olmak gibi kendilerine itaati gerektirecek şartları aramaktadırlar. Bu hususları taşıyan kişilere memuriyet görevleri verilirken Çin için tehdit oluşturacak kimseler kesinlikle memuriyete getirilmemektedir. Çin ülke içerisindeki ayaklanmaları bu kişiler vasıtasıyla bastırmaktadır.

Doğu Türkistan'da yetişmiş olan bilim adamları, sanatkârlar, liderler ve fikir adamları Çin için tehdit olarak görülmekte ve şaibeli bir şekilde suikastlarla ortadan kaldırılmaktadır. Mesela Şatgül adındaki bir Uygur film yıldızı 8 Mart 1987 tarihinde suikastla öldürüldü, Doğu Türkistan Mahalli Hükümeti lideri İsmail Ahmet'in bir oğlu saldırıya uğradı, diğer oğlu Çinliler'in saldırıları sonucu sakat bırakıldı. Çin Doğu Türkistan üzerinde idamlar, katliam, nükleer deneme, kısırlaştırma ve doğum kontrolü gibi uygulamalarla halkı sindirmeye çalışırken diğer yandan toplum üzerinde korku oluşturarak her türlü hak ve istekleri engellemeye çalışmaktadır.

Dünyada emperyalist devletlerin işgal ettikleri ülkelerden daha sonra çıktıklarını görmekteyiz. Ancak Çin işgal ettiği ülkeleri asimile ederek oradaki halkı yok etme politikaları uygulamaktadır. 1949'da Komünist Çin hâkimiyetine giren Doğu Türkistan hala esaretten kurtulamadı. Sonrasında bölgeye Çinlileri göç ettirerek eritmeye çalışmaktadır.⁶²⁷ Son yıllarda bazı esnemeler görülse de bunlar daha çok hür dünya âlemini aldatmaya yönelik politikalar. Çin azınlıklar konusunda görünürde gevşek gerçekte ise baskıcı politikalar izlemektedir. Din, aile planlaması ve seyahat konularında halkın izlendiği ve kısıtlamalar getirildiği görülmektedir. Azınlık İşlerinden Sorumlu Bakan İsmail Amat, "Etnik grupların ülke içindeki ve dışındaki ayrılıkçı grupların Komünist Parti düşmanlarının Pekin'in istikrarına zarar verdiğini ifade ederek azınlıkların bulunduğu bölgelere asker sevk edildiğini belirtti."⁶²⁸ Çinli yetkililer Doğu Türkistan'daki bağımsızlık hareketlerinin arkasında Türkiye'deki Uygurlar'ın lideri İsa Yusuf Alptekin'in olduğunu iddia ettiler. İsa Yusuf Alptekin'in Doğu Türkistan'a soktuğu adamları aracılığıyla halkı kışkırttığı iddia edildi.

Çin'in Doğu Türkistan'daki gayri insani uygulamaları ve halkın hürriyet talepleri karşısında gösteri yapan halka karşı Kaşgar'a yabancıların giriş, çıkışların kapatıldığını, çok sayıda Türk'ün idam edildiği bildirildi.⁶²⁹ Halkın milli ve dini

⁶²⁷ "Davamıza Sahip Çıkın Bize Yardımcı Olun", **Doğu Gazi Dergisi**, 1-15 Kasım 1989.

⁶²⁸ "Çin'de Azınlıklar Paniği", **Hürriyet Gazetesi**, 16 Şubat 1990,

⁶²⁹ "Doğu Türkistan'da 50 Türk Şehit Edildi", **Tercüman Gazetesi**, 11 Nisan 1990.

haklar talep etmesi karşısında panikleyen Pekin yönetiminin telaşla ayaklanmaları örtbas etmeye çalıştığı cami talebi gibi en masum talebin şiddet kullanılarak 50 kişinin idamı Doğu Türkistan'da protestolara neden olmuştur.⁶³⁰ Bölgede kanlı olayların meydana geldiği, Sincan'ın abluka altına alındığı bilgileri verildi. Batılı kaynaklar bölgede etnik çatışmaların olduğunu bildirirken Çinli yetkililer bu haberi doğrulamadı. Bölgede askerler tarafından en az 50 kişinin öldürüldüğü bilgileri yabancı kaynaklara dayanılarak verildi. Bölgede Türkler'e ait cami okulların sınırlandırılması taleplerine karşı çıkan ayaklanmada 2 Çinli devlet görevlisi de öldürüldü.⁶³¹ Etnik kökenli isyan olarak basına yansıyan haberlere ilişkin farklı bilgiler verildi. Reuters Haber Ajansı bölgeden gelen turistlere dayandırdığı haberde Uygurlar'ın cami isteğinin reddedilmesi üzerine ayaklanma çıktığı, Çinli yetkililerin ise Türkler arasındaki huzursuzluğu gidermek için gönderilen güvenlik kuvvetlerinin öldürülmesi sonucu gerilimin arttığı bilgisi verildi.⁶³² Çatışmaların bölgede cami ve okul sayısının sınırlandırılmasından kaynaklandığını, olayları yatıştırmak için bölgeye giden 2 Çinli yetkilinin öldürülmesi sonucu meydana geldi. Bölgedeki gelişmeler hakkında sadece batılı turistlerden bilgi alınabildi.⁶³³ Çinli yetkililer konuyla ilgili batılı gazetecilere ve haber ajanslarına açıklama yapmadı. Sadece bölgedeki gerginliğin giderildiğini söylediler, ayrıntılar hakkında bilgi verilmedi.

Çin'den Doğu Türkistan'a insan yerleştirilmesi asimilasyon politikalarından en acımasız olanıdır. Korkunç hızla artan Çin nüfusunu besleyebilmek için yeni topraklara ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle Doğu Türkistan'a yoğun bir Çinli nüfus göç ettirilerek buradaki Türk nüfus azınlık durumuna düşürülmek istenmektedir. Bu durum Doğu Türkistanlılar'ın benliklerini tehdit eden en tehlikeli politikadır. Milli ve dini benliklerinin yok olmak üzere olduğunu gören milletlerde milliyetçilik duyguları yükselir. Doğu Türkistan'da da mevcut başkaldırı ve ayaklanmaların sebebi budur. Çin nüfus ikamesi konusunda sistemli ve ince politikalarla Doğu Türkistan'da Çinli nüfusu artırma hesapları içerisinde. Çin'in orta bölgesinde baraj yapımı bahanesiyle Doğu Türkistan'a 1 milyon Çinli yerleştirmeyi planlamaktadır.⁶³⁴ Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin, "Çin'in mutlaka durdurulması gerektiğini, Doğu Türkistan'da 1949'da 300 bin olan Çinli nüfusun 1990'da resmi rakamlara göre 6

⁶³⁰ "Doğu Türkistan'da Katliam", **Türkiye Gazetesi**, 11 Nisan 1990.

⁶³¹ "Sincan'da Kanlı Olaylar", **Cumhuriyet Gazetesi**, 11 Nisan 1990.

⁶³² "Doğu Türkistan'da Kanlı İsyan", **Güneş Gazetesi**, 11 Nisan 1990,

⁶³³ "Çin Türkler'i", **Hürriyet Gazetesi**, 11 Nisan 1990,

⁶³⁴ "Doğu Türkistan'ı Çinlileştirme", **Milliyet Gazetesi**, 07 Aralık 1992.

milyon olduğunu, hedefinin 200 milyon Çinli'yi Doğu Türkistan'a yerleştirmek'' olduğunu ifade etti.⁶³⁵ Doğu Türkistan 'a her yıl yüzbinlerce Çinli yerleştiriliyor. Bir yandan da çeşitli uygulamalarla Türk nüfusun artmasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Doğum kontrolü, zorunlu kürtaj gibi uygulamaların yanında siyasi tutuklamalar, idamlar yapılmaktadır.⁶³⁶ Çin Doğu Türkistanlılar'ı ülkenin iç kesimlerine göç ettirerek Çin Halk Kurtuluş Ordusu mensuplarını bölgeye yerleştirerek eritmeye çalışmaktadır. Doğu Türkistan'da 1949'da 300 bin olan Çinli nüfus bugün 6 milyona ulaşmıştır. Gelecekte 100 milyon Çinli'yi Doğu Türkistan'a yerleştirmeyi hedeflemektedir.⁶³⁷ Doğu Türkistan'a göç ettirilen nüfus Çin'in adi suçluları, siyasi suçluları ve ordu birliklerinden oluşmaktadır. Yani kalitesiz ve sorun teşkil edecek nüfus göç ettirilmektedir.⁶³⁸ Çinliler Doğu Türkistan'a göç ettirilirken köylerde oturan Türkler'in seyahat kısıtlaması var. Halkın büyük kısmının şehre gitmesi yasaklanmıştır. Şehirlere gitmek için vize almak gerekiyor.⁶³⁹ Doğu Türkistan'da Türk nüfus 1949'da % 94 iken Çinli nüfusun göç etmesi sonucu bu oran % 40'a kadar düşmüştür. Doğu Türkistan'daki hâkimiyetini pekiştirmek isteyen Çin inşa ettiği barajlar, sulama kanallarıyla bölgeyi Çinlileştirme politikasına hız verdi.⁶⁴⁰ Nüfus ikame ettirilerek bir milletin azınlık duruma düşürülmesi geçmişten beri uygulanan Çin politikasıdır. Çeşitli sebepler ileri sürülse de asıl amaç Doğu Türkistan'da Türkler'i azınlık duruma düşürerek buranın Çin toprağı olduğunu ortaya koymaktır.

Çin Doğu Türkistan'daki hâkimiyetini pekiştirmek için milli ve dini hakları ortadan kaldırarak Müslüman Türk varlığını inkâr ve yok etmeye yönelik politikalar izlemektedir. Dini talepler yasaklanırken cami açma yasağı ve ibadet yasağı uygulamaya konuldu. Yeni bir yasak ta dini yayınların ve eğitimin sınırlandırılması politikalarıdır. Ayrıca yabancıların dini ayinler düzenlemesi yasaklanıyor. Çin dışındaki Müslüman gruplarla ilişki kurulmasının Çin'i zayıflattığı ifade edilmektedir. Bölgedeki Müslüman din adamları hakkında soruşturma açılması, mevcut cami sayısının yeterli olduğu iddiasıyla yeni camiler açılmasına izin verilememesi yönünde kararlar alınmaktadır. Basın kuruluşlarının bildirdiğine göre, Müslümanlar'a hakaret içeren bir kitabın ülkede yayınlanması ve çizgi filmde

⁶³⁵ "Kızıl Çin Durdurulmalı", **Türkiye Gazetesi**, 8 Aralık 1992.

⁶³⁶ Haluk Ölçekçi, "Türkler'i Eritme Politikası Devam Ediyor", **Türkiye Gazetesi**, 15 Nisan 1994.

⁶³⁷ "Kızıl Çin İşgalinin 46. Yıldönümü ve Son Gelişmeler Işığında Doğu Türkistan", **Yeni Dünya Dergisi**, Ocak 1996,

⁶³⁸ "Özgürlük Sırası Onlarda", **Ülkü Ocağı Dergisi**, Şubat 1996, s. 13.

⁶³⁹ İsmail Cengiz, "Köylüye Şehirde Oturmak Yasak", **Ortadoğu Gazetesi**, 19 Haziran 1996.

⁶⁴⁰ "Çin Türkistan'a Akıyor", **Kurultay Gazetesi**, 12 Temmuz 2001.

Müslümanlar'ın domuzla namaz kılarken gösterilmesi tepkilere neden oldu. Çin kuvvetleri göstericiler üzerine ateş açtı.⁶⁴¹ Çin Doğu Türkistan'da dini eğitim veren kurumlara ve kişilere yönelik yasakçı politikalar izlemektedir. Dini eğitim verenleri çeşitli bahanelerle 3-5 yıl hapse mahkûm etmekte, dini eğitim veren kurumlar kapatılmaktadır.⁶⁴² Doğu Türkistan Haber Ajansı'nın Çin daha önce ayaklanmaların yaşandığı fakat kanlı bir şekilde bastırılan Tibet ve Doğu Türkistan'da dini gruplara karşı mücadele edeceğini, Sovyetler Birliği'ndeki ayrılıklardan sonra Uygurlar'ın da İslam etkisiyle ayrılmasından endişe etmektedir. Çin'in akıl almaz baskılarına bir örnek te 18 yaşından küçüklere namaz yasağı uygulamasıdır. Bunula yetinmeyen Çin yönetimi Ramazan Bayramı'nın tarihini değiştirdi.⁶⁴³ Doğu Türkistan'da dini eğitim veren kadın tutuklandı. Halkın dini eğitim almasını engellemeye çalışan Çin eğitim veren kişileri bu yolla yıldırmaya çalışmaktadır.⁶⁴⁴ Doğu Türkistan'da Urumçi'deki İslam Enstitüsü'nde Çin bayrağı altında ateizm propagandası yapıldığı bildirildi. Çinli yetkililer dini hakları bahane ederek Amerika ve bazı komşu ülkelerin Çin'i bölmeye çalıştıklarını iddia etti.⁶⁴⁵ Doğu Türkistan'da Çin yönetimi bazı kişilerin camiye girmesini yasakladı.⁶⁴⁶ Kendi din anlayışını dikte etmeye çalışan Çin camilerde komünizm propagandası yapmaya kadar işi vardırırmıştır. En temel haklar olan kültürel ve dini hak ve hürriyetler Çin'in güvenlik gibi gerekçelerle sınırlandırılmakta ve yasaklanmaktadır.

Doğu Türkistan üzerindeki Çin politikaları her zaman gizli yöntemlerle uygulanmamıştır. Türkler'in her türlü hak arama mücadelesi kaba askeri yöntemlerle bastırılmıştır. Mayıs 1990'da Doğu Türkistan'da Çin'in dini faaliyetlere sıkı denetim getirmesine karşı gösteri yapan halka karşı ateş açarak 22 Uygur'u öldürmüştür. Barın olayları olarak adlandırılan bu olaylardan sonra Doğu Türkistan'da halk üzerinde baskı daha da artırılmıştır. Bölgeden bildirilen haberlerde neredeyse her evin önüne bir güvenlik kuvveti dikilmiştir. Doğu Türkistan halkı işgalci Çin yönetimine karşı demokratik yollardan memnuniyetsizliğini ortaya koymuş ancak silahla karşılık verilmiştir.

⁶⁴¹ "Doğu Türkistan Kan Ağılıyor", **Türkiye Gazetesi**, 30 Ekim 1993.

⁶⁴² "Doğu Türkistan Zindanlarından Bir Mektup", **Yeni Dünya Dergisi**, Ocak 1996, s. 24, 25.

⁶⁴³ "Kayseri Mazlumların Yanında", **Kayseri Ana Haber**, 1 Kasım 2001.

⁶⁴⁴ "Çocuklara Dini Eğitim Veren Kadın Tutuklandı", **Gökbayrak Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2005, Yıl: 12, sayı: 66, s. 14.

⁶⁴⁵ "Çin Hükümetinin Ateizm Propagandası", **Gökbayrak Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2006, Yıl: 13, Sayı: 72, s. 19.

⁶⁴⁶ "Doğu Türkistan'da Cami Yasağı", **İstiklal Gazetesi**, Şubat 2008, Yıl: 4, Sayı: 43, s. 15.

Doğu Türkistan'daki yoksulluk, geri kalmışlık ve işsizlik halka karşı uygulanan diğer bir Çin politikasıdır. Ülkede yaklaşık 100 milyon Müslüman yaşamakta olup bunlar içerisinde Türkler önemli bir yer teşkil etmektedir. Yabancı basına yansıyan bu durum Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF) raporlarında bölgenin geri bırakılmış olduğu bilgisine yer verilmektedir. Raporda Müslümanların yılda bir defa Kurban Bayramında et yiyebildikleri bilgisi yer almaktadır.⁶⁴⁷ Başta ABD ve tüm dünya ülkeleri Doğu Türkistan'da çok zengin maden yataklarının, yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynakları olduğunu bilmektedir. Ancak Çin gelecekte bu kaynakları kaybetme korkusu içerisinde baskı ve sindirme politikaları uygulamaktadır.⁶⁴⁸ Çin'de 3 bin çalışma kampı bulunduğu buralarda çeşitli suçlardan Çin'e muhalif kişilerin zorla çalıştırıldığını, bunlar içerisinde Uygur muhalif Mehmet Emin Hazret'in bildirdiğine göre 6400 Uygur'un bulunduğu bilgisini verdi. Ağır şartlarda günde 10-12 saat çalıştırılan kişilerin çoğu siyasi suçlu olarak gösterilmektedir.⁶⁴⁹ Asya'nın en stratejik bölgesindeki Doğu Türkistan'ın demir, uranyum, petrol gibi doğal kaynaklara sahip olması Çin yönetimini bu kaynakları elde tutma konusunda politikalar izlemeye zorlamaktadır.⁶⁵⁰ Doğu Türkistan'daki çalışma kamplarında 25 milyon rejim muhalifi bulunduğu bilgisi verilmektedir.⁶⁵¹ Doğu Türkistan'da çok sayıda esir kampı bulunmakta burada Amerika'nın gönderdiği kredilerin bölge halkına değil Çinliler'e kullandırıldığı belirtildi.⁶⁵² Doğu Türkistan'ın toprakları Çin yönetimi tarafından ülkenin asıl sahibi olan 6 milyon Türk'e değil, 1 milyonu bulmayan Tungan (Çinli Müslüman), Moğol gibi azınlıklara verildi.⁶⁵³ Doğu Türkistan'da çıkarılan madenler, yetiştirilen tarım ürünleri Çin'e götürülmekte yerli Müslüman halk yoksulluk içerisinde kıvrınmaktadır.⁶⁵⁴ Doğu Türkistan'da Çin için önemli madenler bulunmaktadır. Petrol, altın, uranyum, platin, gümüş, bronz, demir, kalay ve gaz bulunmaktadır. Bu durum Doğu Türkistan'ı Çin için daha vazgeçilmez yapmaktadır.⁶⁵⁵ Doğu Türkistan'da bir yere işçi alınacağı zaman Çinliler'e daha temiz işler teklif ediliyor, Türkler ise ağır işlerde ve karın tokluğuna çalışıyor. Ayrıca Türkler kenar mahallelerde altyapısız varoş mahallelerde otururken Çinliler için

⁶⁴⁷ "Erkin Alptekin BM İnsan Hakları Komisyonu'nda Konuştu" **Türkiye Gazetesi**, 22 Eylül 1992.

⁶⁴⁸ Vecihi Ünal, "Doğu Türkistan'ın Dramı", **Türkiye Gazetesi**, 16 Mart 1992.

⁶⁴⁹ İlhan Balta, "Çin'de Üçbin Çalışma Kampı Var", **Türkiye Gazetesi** 29 Haziran 1992.

⁶⁵⁰ "Doğu Türkistan Kan Ağılıyor", **Türkiye Gazetesi**, 22 Eylül 1992.

⁶⁵¹ "Doğu Türkistan Çin Sibiryası'na Dönüştü", **Türkiye Gazetesi**, 13 Aralık 1992.

⁶⁵² "Doğu Türkistan'daki Çin Zulmü Belgelendi", **Türk Dünyası Dergisi**, 02 Ağustos 1996.

⁶⁵³ "Doğu Türkistan'ı Çin Zalimce Sömürüyor", **Türkiye Gazetesi**, 19 Şubat 1994.

⁶⁵⁴ "Doğu Türkistan'da Dini Baskı", **Türkiye Gazetesi**, 10 Mart 1994.

⁶⁵⁵ "Çin'e İnsan Hakları Suçlaması", **Türkiye Gazetesi**, 12 Mart 1996.

modern yerleşim yerleri inşa ediliyor.⁶⁵⁶ Bebek ölümlerinden fert başına düşen milli gelire kadar tüm istatistikler ve ekonomik göstergeler Doğu Türkistan'ın geri bırakıldığını ortaya koymaktadır. Ekonomik kaynaklara yönelik politikalar Çin'in gelecekte bu kaynaklardan mahrum kalma korkusundan kaynaklanmaktadır.

Doğu Türkistan'da siyasi baskılar asimilasyon politikalarının en somut örneklerindendir. Çin, Türkler arasındaki bağımsızlık hareketinin ülkedeki Müslümanları da etkilemesi korkusu ile Urumçi'de birinci derecede olağanüstü hal ilan edilmesine, protestoların kuvvet kullanarak bastırılmasına karar verildi.⁶⁵⁷ Sovyetler Birliği egemenliğinde olan Müslüman Türk cumhuriyetlerindeki bağımsızlık hareketlerinin Doğu Türkistan'a sirayet etmesinden çekinerek askeri birliklerini batıdaki sınırlarına kaydırды. Özellikle Doğu Türkistan sınırında askeri kuvvetlerini artırdı. Askeri kuvvetlerini artırmanın yanında sınır bölgelerinde komünizm propagandası da yapmaya başladı.⁶⁵⁸ Zaman zaman Türkiye'ye iltica eden Doğu Türkistanlılar'ın geri dönme korkusu Çin'in siyasi baskılarını göstermesi açısından önemlidir. 1990 yılında Türkiye'ye sığınan Doğu Türkistanlılar'ın iltica talepleri kabul edilmeyince, bizi burada öldürün fakat Çin'e göndermeyin ifadeleri Çin'deki baskıların boyutunu göstermesi açısından önemlidir. Hoten şehrinde 1990 yılında karşı devrimci iddiasıyla üç Uygur idam edilmiştir. Doğu Türkistan'da rejime muhalif olanlara yönelik sert uygulamalar bilinmektedir. Uluslararası Af Örgütü'nün bildirdiğine göre Urumçi'de 1991'de gösteri yapan taksicilerin tutuklandığı ve hapis cezasına çarptırıldığı, 1990 Barın Bölgesi'nde gösteri yapan 50 Uygur'un öldürülmüş olabileceğini bildirdi. Türkiye'de yetkililerin Adriyatik'ten Çin Seddi'ne açıklamaları Çin yöneticilerini endişeye sevk etmiştir. Çin'in Jing Ji Ribao Gazetesi, "2. Dünya Savaşı'ndan sonra Uygur bağımsızlık hareketinin kendiliğinden sona erdiğini, bağımsızlık hareketine kesinlikle izin verilmeyeceğini, Ankara ve Pekin'in birbirine söz verdiğini, Asya'da meydana gelebilecek Türk Birliği fikrinin tehlikeleri olduğunu" ifade etti. Çin ayrıca Orta Asya'da kendi nüfuzunu tesis için Kırgızistan ile anlaşma yaptı. Hedefi bölgeye hâkim olmak ve Batı Türkistan'a hükmederek Rusya'ya oradan batıya yayılmaktır. Uluslararası Af Örgütü, Doğu Türkistan'da dört Uygur Türkü'nün gerici ayaklanmalar sebebiyle tutuklandığını Uygur kaynaklarına dayanarak bildirdi.⁶⁵⁹ Doğu Türkistan'da 8 Kasım 1993 tarihinde toplanan

⁶⁵⁶ Cengiz, İsmail, "Türkler Köle Gibi Görülüyor", **Ortadoğu Gazetesi**, 18 Haziran 1996.

⁶⁵⁷ "Doğu Türkistan'da Olağanüstü Hal", **Türkiye Gazetesi**, 14 Eylül 1991.

⁶⁵⁸ "Çin Doğu Türkistan'a Asker Yığıyor", **Türkiye Gazetesi**, 18 Ocak 1992.

⁶⁵⁹ **Türkiye Gazetesi**, 27 Şubat 1993,

Uygurlar'ın Uygurlar ile Kazaklar arasında çatışma çıkarılmasına karşılık yaptığı gösteri Çin kuvvetleri tarafından şiddet kullanılarak bastırıldı.⁶⁶⁰ Doğu Türkistan'daki siyasi baskılar arasında halkın öz irade hakkının verilmemesi, serbest seçim yapılmaması, idari makamlara Türkler'in getirilmemesi uygulamaları gösterilebilir.⁶⁶¹ Çin Doğu Türkistanlılar üzerinde yoğun bir baskı ve yıldırma politikası uygulamaktadır. Doğu Türkistanlı hacıların Türkiye'de büyük sevgi ve itibarla karşılanmasından rahatsızlık duymaktadır. Bu durumu kontrol etmek için zaman zaman Türkler'i kullanarak istihbarat almaktadır. Böylece meşhur Çin politikası olan böl, parçala, yut politikasını hayata geçirmektedir.⁶⁶² Çin Türkler'i baskı ve asimilasyon politikalarıyla yıldırmaya ve yok etmeye çalışmaktadır. Uygurlar'ın % 95'i Orta Asya Türk cumhuriyetlerinde yaşamaktadır. 25 Nisan 1996'dan beri 5 bin Uygur tutuklandı, 25 kişi idam edildi.⁶⁶³ Sincan Uygur Özerk Bölgesi olarak adlandırılan Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele eden Uygur Birleşik Ulusal Devrimci Cephe Çin'in Doğu Türkistan'da Nisan ayından beri yürüttüğü operasyonlarda 57 bin kişinin tutuklandığını, 170 kişinin idam edildiğini açıkladı.⁶⁶⁴ New York'taki Uygur Amerikan İnsan Hakları Komitesi, 7 Şubat'ta 30 Uygur gencinin dini ve milliyetçi faaliyetlerde bulundukları gerekçesiyle idam edildiklerini duyurdu.⁶⁶⁵ Doğu Türkistan'da 3500 kişinin tutuklanması yüzlerce kişinin öldürülmesinden sonra başlayan çatışmalar üzerine Çin 2 tugayını bölgeye gönderdi. Bölgede her türlü baskının olduğu gerginliğin yüksek olduğu bildirildi.⁶⁶⁶ Doğu Türkistan'da 5-6 Şubat 1997'de muhaliflere yönelik tutuklamalarda 10 kişinin öldüğü 132 kişinin tutuklandığı ifade edilerek çok sayıda Türk'ün idam edilmek üzere olduğu ifade edildi.⁶⁶⁷ Uluslararası Af Örgütü'ne dayandırılan haberlerde Doğu Türkistan'da 100 kadar Müslüman Türk'ün idam edildiği bildirildi.⁶⁶⁸ Kırgızistan'da 3 yıldır tutuklu bulunan 4 Uygur'a Çin makamları tarafından idam cezası verildi. Uygur tutukluların Doğu Türkistan'a gizlice silah soktukları iddia edildi. Uygurlar'ın 3 yıldır Kırgızistan'da ağır şartlarda tutuklu olduğu bildirildi.⁶⁶⁹ Çin'in idam cezasına çarptırdığı gençlerin yakınları kararın siyasi olduğunu bir üst mahkemeye itiraz

⁶⁶⁰ "Türkistanlılar Çin Zulmüne Başkaldırıyor", **Türkiye Gazetesi**, 12 Ocak 1994.

⁶⁶¹ "Türkler'i Eritme Politikası Devam Ediyor", **Yeni Düşünce Dergisi**, 15 Nisan 1994.

⁶⁶² M. Rıza Bekin, "Bir Çinli Görünce Yer Tükür ve Arkanı Dön!", **Yeni Dünya Dergisi**, Ocak 1996.

⁶⁶³ Eyüp Tanrıverdi, "Doğu Türkistan İçin Seferberlik", **Türkiye Gazetesi**, 10 Mart 1996.

⁶⁶⁴ "Doğu Türkistan'da Çin Zulmü", **Yeni Asya Gazetesi**, 16 Aralık 1996.

⁶⁶⁵ Murat Yeşil, "Vahşeti Durdurun" **Türkiye Gazetesi**, 16 Şubat 1996.

⁶⁶⁶ "Doğu Türkistan Ayakta", **Hergün Gazetesi**, 13 Şubat 1996.

⁶⁶⁷ "Doğu Türkistan'da Katliam Hazırlığı", **Türkiye Gazetesi**, 17 Ocak 1999.

⁶⁶⁸ "100 Uygur Türkü İdam Edildi", **Ortadoğu Gazetesi**, 17 Ocak 1999.

⁶⁶⁹ "Çin'den 3 Türk'e İdam", **Akit Gazetesi**, 28 Mart 2001,

edeceklerini ifade ettiler.⁶⁷⁰ Uluslararası Af Örgütü Çin’de son 3 ayda 1781 kişinin idam edildiğini açıkladı. İdam edilenlerin büyük kısmının Doğu Türkistanlılar olduğunu bildirdi. İdam cezalarının çoğu siyasi suçlarla itham edilmektedir.⁶⁷¹ ABD’deki 11 Eylül saldırılarını bahane eden Çin ülkedeki Türkler’i sindirmek için bu terör bahanesini kullanarak idam cezaları vermektedir. Bu amaçla bağımsızlık isteyen bir Türk idam edildi.⁶⁷² Çin’deki idam edilenlerin sayıları ilk defa açıklandı. Buna göre Çin Parlamentosu milletvekillerinden Çen Congli’nin açıkladığına göre ülkede her yıl 10 bin idam cezasının verildiğini ve bunların infaz edildiğini bildirdi.⁶⁷³

Doğu Türkistan liderlerinden Rabia Kadir 8 yıldır hapis yattıktan sonra 2005 yılında serbest bırakıldı. Kadir uzun yıllar Çin’de ticaretle uğraşmış, ancak siyasi nedenlerle tutuklanmıştır. Çin’de bulunan aile fertlerinden hapis yatanlar bulunmaktadır.⁶⁷⁴ Doğu Türkistan’da Ekim 2004’te Han Çinliler’i ile Uygurlar arasında çıkan çatışmalarda 148 kişinin öldüğünü Çin’in Türkler’i terörist oldukları bahanesiyle idama mahkûm etmektedir. En küçük hak talebi terör bahanesiyle şiddetle cezalandırılmaktadır.⁶⁷⁵ Çin’in Tiran Büyükelçisi Pekin’in, Arnavutluk yönetiminden, 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası tutukladığı 5 Uygur’un Çin’e gönderilmesini istedi. Bu kişilerin, “mülteci değil Doğu Türkistan terör örgütünün mensupları oldukları” belirtildi. Uygurlar, ABD’nin 2001’de Afganistan’ı işgali sonrasında tutuklanarak Guantanamo üssüne götürülmüş, suçlu olmadıkları anlaşıldığı halde gönderilecek yer bulunamadığı için tutsaklıkları devam etmişti. ABD yönetimi, işkenceye uğrayabilecekleri kaygısıyla Çin’e gönderemediği Uygurları kabul etmeye hazır bir ülke bulma sıkıntısı içine düşmüştü.⁶⁷⁶ 26 Mart 2006 tarihinde eşi ve 3 çocuğu ile Özbekistan’da gözaltına alınan Doğu Türkistan vatandaşı Hüseyin Celil’in Çin’e iade edilmemesi için yoğun çaba harcanmaktadır. Kanada vatandaşı Celil’in iadesini siyasi sebeplerle istediği ifade edildi.⁶⁷⁷ Çin, Doğu Türkistan liderlerinden Rabia Kadir’in Nobel Ödülünü kazanmasını engellemek için her türlü yola başvurmuştur. Rabia Kadir bu konuda "Özgür Asya Radyosu" nun

⁶⁷⁰ "Doğu Türkistanlı 3 Gence İdam", **Ortadoğu Gazetesi**, 02 Nisan 2001.

⁶⁷¹ "Üç Ayda 1781 İdam", **Yeni Şafak Gazetesi**, 07 Temmuz 2001,

⁶⁷² "Çin bağımsızlık İsteyen Bir Uygur’u İdam Etti", **Yeni Şafak Gazetesi**, 10 Aralık 2003,

⁶⁷³ "Çin’deki İdamların Sayısı İlk defa telaffuz Ediliyor: Her Yıl 10 Bin Kişi İdam Ediliyor", **Gökbayrak Gazetesi**, 16 Mart 2004.

⁶⁷⁴ "Uygurlu İş kadını Rabia Özgürlüğüne Kavuştu", **Akit Gazetesi**, 18 Mart .2005,

⁶⁷⁵ Levent Adaçayak, "Çin Bir Terör Devletidir", **Yeniçağ Gazetesi**, 6 Kasım 2004,

⁶⁷⁶ Çin 5 Uygurlunun İadesini İstedi, 08.05.2006, <http://www.hurriyet.com.tr/cin-5-uygurlunun-iadesini-istedi-4381816>

⁶⁷⁷ "Tüm Dünya Bu Zulme Dur Demeli", **Gökbayrak Dergisi**, Mart-Nisan 2006, Yıl: 13, Sayı: 70, ‘

ziyaretini kabul ederken, Çin Hükümeti'nin Uygurlara yaptığı zulümleri dünyaya ilan ederek "Rabia Kadir Döneminin başladığını" söylemiştir.⁶⁷⁸ Pekin'de 2008 yılının Ağustos ayında düzenlenen olimpiyat oyunları Çin'in Doğu Türkistan'a baskı yapması için yeterli gerekçe oluşturmuştur.⁶⁷⁹ Pekin 2008 Olimpiyatları bahanesiyle çok sayıda Türk Çin güvenlik kuvvetleri tarafından tutuklanmıştır. 2009 yılının Haziran ayının sonlarında bir oyuncak fabrikasında Çinliler ile Uygurlar arasında çatışma çıkmış, olayların büyümesi sonucu başlayan gerginlikler sonrasında bu olayları protesto eden Türker'e Çin güvenlik güçlerinin ateş açması sonucu yüzlerce kişinin ölmesi üzerine çatışmalar başlamıştır. 5 Temmuzda Türkler'e ateş açılması sonucu 134 kişi hayatını kaybetmiş yüzlerce kişi yaralanmış, binlercesi tutuklanmıştır.⁶⁸⁰ Siyasi baskıların en şiddetlisini Doğu Türkistan'da uygulayan Çin 1990 yılından sonra Sovyetler Birliği egemenliğindeki Türk cumhuriyetlerinde görülen bağımsızlık hareketlerinin ülkesine sıçramasından korkarak sert tedbirlerle halkı bağımsızlık isteğinden vazgeçirmeye çalışmaktadır.

Çin yönetiminin Doğu Türkistan'da uyguladığı politikalardan biri de atom denemeleri ve Doğu Türkistan'daki nükleer çalışmalardır. Nükleer denemelerin çevre ve canlı sağlığına etkileri bilimsel çevreler tarafından bilinmektedir. Özellikle bu konuda 2. Dünya Savaşı sonrasında dünya kamuoyunda oluşmuş bir duyarlılık söz konusudur. Ancak dünyadaki siyasi, ekonomik ve askeri yarış ülkeleri bu silahları elde etmeye yönlendirmektedir. Çinliler 21 Mayıs 1992 tarihinde Doğu Türkistan'ın Lop Nor bölgesinde yaptıkları nükleer denemede Amerika'nın Hiroşima'daki denemeden 70 defa daha güçlü olduğu ifade edildi. Çin 1964'te de Lop Nor'da nükleer deneme gerçekleştirdi. Bu denemeyle dünyanın 5 nükleer gücü arasına giren Çin 1990 yılında bir deneme daha gerçekleştirdi. Çin'in Doğu Türkistan'daki nükleer denemeleri batı basınında "Doğu Türkistan'ın ülkenin çöplüğü" olarak görüldüğü yorumlarına neden oldu. Denemeler sonucu insanların sağlığında ciddi hastalıkların görüldüğü, ölümlerin arttığı ve insan ömrünün kısaldığı yönünde raporlar yayınlandı.⁶⁸¹ Ayrıca Doğu Türkistanlı yetkililerin açıklamalarında 210 bin kişinin 1964 yılından beri radyasyondan kaynaklı ölümlerin görüldüğü belirtildi. Sakat doğumlar, ekolojik dengedeki değişimler ve Çin'in başka ülkelerin

⁶⁷⁸ "Çin'in Rabia Kadir Korkusu", Ocak-Şubat 2007, Sayı: 75,

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=44&sid=900

⁶⁷⁹ "Çin 2008 Olimpiyatları ve Bu Çerçeve de Doğu Türkistan Gerçeği", **Gök Bayrak Dergisi**, Temmuz-Ağustos 2008, Yıl: 15, Sayı: 84, s. 9.

⁶⁸⁰ "Doğu Türkistan'da Kızıl Katliam", **İstiklal Gazetesi**, Ağustos 2009, Yıl: 6, Sayı: 61, s. 1, 10, 15.

⁶⁸¹ "Çin Zulmü Batı Basınında", **Türkiye Gazetesi**, 14 Ekim 1994.

nükleer atıklarını Doğu Türkistan'da muhafaza etmesi Çin'in bölgeye yönelik yok etme metotlarından'dır.⁶⁸² Doğu Türkistan'da Türk'üm demek yasak, Uygurum denilmesi isteniyor, Türk'üm diyenler zindana atılıyor.⁶⁸³ Çin Büyükelçisinin Mayıs 1996'da Birleşmiş Milletler Silahsızlanma Konferansı'nda ülkesinin barışçıl nükleer denemelerin 10 yıl yasaklanmasını kabul edeceğini bildirmesine rağmen Haziran ayında Doğu Türkistan'da nükleer deneme gerçekleştirdi.⁶⁸⁴ Doğu Türkistan'da 2001 yılında ABD casus uydularının tespit ettiği bir nükleer deneme gerçekleştirdi. Washington Post Gazetesi'nin kaynak gösterildiği haberde nükleer denemenin Doğu Türkistan'ın Lop Nor bölgesinde gerçekleştirildiği bildirildi.⁶⁸⁵ Çin'de Güney Afrika'dan daha zengin uranyum yatakları Doğu Türkistan'da bulunmaktadır. Bölgedeki atom denemeleri çok pahalıya mal olmaktadır. Özellikle halk içerisindeki kanser hastalıklarının artmasına, bilinmeyen yeni hastalık türlerine, sakat doğumlara ve toplu ölümlere neden olmaktadır.

3.2 Doğu Türkistan'ın Ekonomik Kaynaklarına Yönelik Çin Politikaları ve Ulusal Basındaki Yansımaları:

Çin geçmişten beri Doğu Türkistan'ın ekonomik kaynaklarını elde etmeye çalışmıştır. Tarihi İpek Yolu üzerinde birçok zenginliği barındıran ülke ekonomik potansiyeli, stratejik önemi ve kültürel yapısıyla dünyanın ilgisine mazhar olmuştur. Çin işgali öncesinde Ruslar'ın ve İngilizler'in de bölgeye ilgisi olmuştur. Burada ekonomik kaynakları ve Çin'in Doğu Türkistan'ın ekonomik kaynaklarına yönelik politikalarını ele alacağız. Tezimizde tarihsel başlangıç olarak aldığımız 1980 yılından sonraki tarihe ait dönem itibarıyla ele alırsak ülkede 1964 yılındaki 160 milyar ton petrol rezervi bulunduğu ifade ediliyor. 1981 yılındaki araştırmada Suudi Arabistan'dan fazla petrol barındırdığı bilgisi verilmektedir. Kömür, uranyum ve daha birçok maden bölgede bulunmaktadır.⁶⁸⁶ Doğu Türkistan Asya'nın maden bakımından zengin bölgelerindendir. Altay Dağları'nda altın, gümüş, uranyum, volfram, platin, kalay, demir, kömür, amonyak, civa ve bol miktarda petrol bulunmaktadır. Doğu Türkistan'da 88 maden çıkarılmaktadır. Bölgede sanayi gelişmemiştir. Ancak Çinliler kendi çıkarlarına yarayacak sanayi kuruluşlarını

⁶⁸² "İsa Yusuf Alptekin'den Nükleer Denemeye Tepki", **Türkiye Gazetesi**, 18 Mayıs 1995.

⁶⁸³ "Doğu Türkistan ve Biz", **Yeni Dünya Dergisi**, Ocak 1996, s. 35.

⁶⁸⁴ "Çin Barışçıl Bombadan Vazgeçmedi", **Yeni Yüzyıl Gazetesi**, 09 Haziran 1996.

⁶⁸⁵ "Doğu Türkistan'da Nükleer Deneme", **Yeni Şafak Gazetesi**, 14 Mayıs 2001.

⁶⁸⁶ "Komünist Çin'de Türkler Ayaklandı", **Sabah Gazetesi**, 12 Ekim 1981.

kurmuşlardır. Bu anlamda Çin'in atom araştırma ve deneme merkezi bu bölgede kurulmuştur.⁶⁸⁷ Doğu Türkistan zengin ekonomik potansiyele sahip olmasına rağmen Çin kasıtlı olarak bölgeyi geri bırakmıştır. Türkiye ile ticari ilişkiler çerçevesinde Çin'e yatırım yapılması heyetler arasında görüşülmüştür. 1985 yılında Çin Pekin Ekonomi ve Ticaret Müşavirliği Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'ne çağrıda bulunarak Uygur bölgesine kuru üzüm, süt mamülleri, meşrubat ve turizm sektörlerinde yatırım yapmaları istendi.⁶⁸⁸ Çin'de ekonomide liberalizm uygulamaları siyasi alanda da az da olsa görülmüş, azınlıklar bu durumdan yararlanarak rahat nefes alabilmiştir. Mao sonrasında ülke sert komünizm uygulamasından vazgeçmiş, önce ekonomide liberal politikalar geliştirmiş, ekonomideki değişiklikler siyasi, kültürel ve sosyal alanda da görülmüştür.

Konumuzun girişinde belirttiğimiz gibi Doğu Türkistan zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklara sahip bir ülke olmasına rağmen bu kaynaklardan faydalanamamaktadır. Halk fakir ve sefil bir hayat yaşamaktadır. Çin'de değişim sonrası yeni yöneticiler Türkler'e ticaret hakkı tanıdıklarını söylemektedirler. Ancak bu Türkler'e yönelik bir taktik olarak değerlendirilmektedir. Öyle ki işyeri açan Türk işsiz kategorisinden çıkarılmaktadır. Ama ticareti ancak sermayesi olanlar yapabilmektedir.⁶⁸⁹ Doğu Türkistan'da uygulanan sistem tam bir aldatmacadır diyebiliriz. Her türlü ekonomik kaynak Çin tarafından işletilmekte, işyerlerinde çalışacak olanlar Çinliler arasından seçilmekte, Türkler kendi başlarına bırakılmaktadır. Ticaret hakkı tanınması da Türkler'e oynanan oyunun bir parçasıdır.

Türkiye'de Turgut Özal liderliğindeki Anavatan Partisi'nin iktidara geldiği dönemde ekonomide takip edilen liberal politikalar ve Türkiye'nin ekonomik anlamda dışa açılması, ülkemize yabancı yatırımcıların ve sermayenin gelmesi politikaları, Çin'de de 1978'den sonra izlenen liberal ekonomi politikaları, yabancı sermaye ve işadamlarının teşvik edilmesi çerçevesinde Türk-Çin ekonomik ilişkileri gelişmeye başlamıştır. Bu anlamda gerek Çin gerekse Türkiye ülkelerine yatırım çağrılarında bulunmuştur. Burada Türkiye ve Çin Doğu Türkistan'daki Uygurlar'ı iki ülke arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerde bir köprü olarak görmüşlerdir. 1985 yılında Cumhurbaşkanı Kenan Evren ve Başbakan Turgut Özal'ın Çin ziyareti sonrasında heyette bulunan Halil Şıvgın, Parlamentolar arası

⁶⁸⁷ İsmail Pınar, "Esir Türk İllerinden Doğu Türkistan", **Anayurt Dergisi**, 1984.

⁶⁸⁸ "Çin İşadamlarımızı Yatırıma Çağırdı", **Tercüman Gazetesi**, 11 Nisan 1985.

⁶⁸⁹ "Özerkliğin Adı Var, Kendi Yok", **Anayurt Dergisi**, 8-14 Ekim 1985, s. 10.

Dostluk Grubu kurdu. Şıvgın, “Türk-Çin arasındaki ilişkileri geliştirmek için en uygun zeminin Uygur Özerk Bölgesi olduğunu” ifade ederek Türk işadamlarını Doğu Türkistan’a yatırım yapmaya çağırdı. Şıvgın, “Çin’in 1978’den beri yabancı sermayeyi teşvik ettiğini, ülkedeki 14 serbest bölgede yabancı sermayeye kolaylık sağladığını” söyledi.⁶⁹⁰ Halil Şıvgın Çin heyeti ile Ankara’daki basın toplantısında yakın zamana kadar 20 milyon Dolar olan Türk-Çin ticaret hacminin bu ziyaretler sonrasında 200 milyon Dolara çıktığını belirtirken, hedeflerinin 1 milyar Dolar olduğunu belirtti.⁶⁹¹ Bu açıdan Türkiye’nin 1980’den sonra Doğu Türkistan meselesine yaklaşımında daha çok Çin ile siyasi, ekonomik ilişkilerimiz ve karşılıklı diplomatik ilişkiler açısından bakabiliriz.

Doğu Türkistan’daki ekonomik izlenimleri konu alan Yeni Forum Dergisi’ndeki haber yorumunda, Uygur Otonom Bölgesi Dış Temaslarla Görevli Müdürü Cumahun Bey, Doğu Türkistan’daki gelişmeler hakkında bilgi verdi. Cumahun Bey, “1950’lerde ufak, sakin ve fakir bir şehir olan Urumçi’ nin 700 bin nüfuslu, sanayi tesislerinin bulunduğu hareketli bir şehir haline geldiğini belirtti. 1950’de 3 milyon olan Uygur nüfusunun 6 milyon olduğunu ülkede yeni madenlerin bulunduğunu, petrol, demir, bakır, kurşun, alüminyum, altın, gümüş, manganez, krom ve kömür yataklarının bulunduğunu; gelecekte halkın bundan yararlanacağını ve bölgenin zenginleşeceğini” söyledi. Cumahun, “Uygur Otonom Özerk Bölgesi’nin Çin’in batıya uzanan kapısı olduğunu, buradan Sovyetler Birliği’ne tren yolu ile bağlantı kurulacağını, oradan da tren yolu ile Türkiye’ye bağlanacağını” belirtti.⁶⁹² I. Türkistan Tarih ve Kültür Semineri’nde konuşan Prof. Dr. Aydın Yalçın, “Doğu Türkistan’da karşılaştığı Uygur yetkilinin ülkesinin Pakistan üzerinden batıya açılacak kara yolunun yapıldığını, tarihi İpek Yolu’nun yeniden canlandırılması için demiryolu projesinin bitmesiyle ülkelerinin İstanbul’a bağlanacağını” belirtti. Seminerde diğer konuşmacı Prof. Allworth, “Venedikli tüccar Marco Polo’nun bahsettiği XIII. yüzyılda aylarca süren kervan seyahatlerinin yerini modern teknoloji jet uçaklarına bırakmış, dünyadan uzak geri kalmış bölge olmaktan çıktığını” gözlemlediğini ifade etti.⁶⁹³ Türkiye ve Çin arasındaki diplomatik ve ticari ilişkiler heyetler arası karşılıklı ziyaretlerle gündeme gelmekte bu vesileyle Türkiye ve

⁶⁹⁰ “Türk-Çin Dostluk Köprüsü Ticaret Köprüsüne Dönüyor”, **Tercüman Gazetesi**, 16 Ekim 1985.

⁶⁹¹ “Halil Şıvgın: Türkler ve Çinliler Dünya Medeniyet Tarihinin En Eski **Milletleridir**”**Yeni Düşünce Gazetesi**, 27 Haziran 1986.

⁶⁹² Prof. Dr. Aydın Yalçın, “Çin Türkistan’ı Gözlemleri”, **Yeni Forum Dergisi**, 1-15 Ocak 1988, s. 18.

⁶⁹³ “I. Türkistan Tarih ve Kültür Semineri”, **Yeni Forum Dergisi**, 16-30 Nisan 1988, s. 23.

Uygurlar arasındaki ilişkiler gündeme gelmektedir. 1988 yılında Çin'e yapılan gezi sonrasında Devlet Bakanı Adnan Kahveci, "Çin'deki ekonomik gelişmelerin tabuların yıkıldığının göstergesi olduğunu söyleyerek Türkiye ve Çin arasında 300 milyon Dolar olan ticaret hacminin 500 milyon Dolar'a çıkarılmasını hedeflediklerini" söyledi.⁶⁹⁴ Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan Türk cumhuriyetleriyle ekonomik anlaşmalar imzalayan Çin bu ülkelere ucuz kredi, kültürel ilişkileri geliştirme amacıyla yakınlaşma sağlayıp Türkiye'den Güneydoğu Asya'ya uzanan ticaret ve ekonomik hâkimiyet ağı kurmayı amaçlamaktadır. Birleşmiş Milletlerde Temsil Edilmeyen Milletler Topluluğu (UNPO) lideri Erkin Alptekin, "Çin'de 1992 yılı itibarıyla 29 çalışma kampı bulunduğunu bu kamplarda insanların gayri insani şartlarda çalıştıklarını" söyledi.⁶⁹⁵ Yeraltı ve yerüstü kaynakları bakımından zengin olan Doğu Türkistan'da halk kendi topraklarında esir, köle olarak kullanılmaktadır. Türk Çin ekonomik ve diplomatik ilişkileri 1980-1990 arasında Orta Asya ile ilişkilerimizin gelişmesinde önemlidir. Aynı zamanda Orta Asya ile ekonomik ve diplomatik ilişkiler Türkiye'nin Doğu Türkistan'a ve Türkiye dışındaki Türk topluluklarına ilgiyi artırmıştır.

Ekonomik zenginliklere sahip olan Doğu Türkistan'ın bu zenginlikleri kullanmadığını, Çin'in sadece siyasi olarak baskı yapmadığını, ekonomik kaynaklarını Çin'e taşıyarak bölgeyi geri bıraktığını görmekteyiz. Bu konuda Doğu Türkistan liderlerinin ve temsilcilerinin uyarıları ulusal basında haber olarak yer aldı. Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin, stratejik öneme sahip, petrol ve diğer madenler bakımından zengin olan ülkelere sahip çıkması için İslam ülkelerine çağrıda bulundu.⁶⁹⁶ Çin Doğu Türkistan'ın ekonomik zenginliklerini bölge dışına taşıırken buradaki halk sefalet içerisinde yaşamaktadır. Doğu Türkistan'da ekonomik nedenlerle insanların yeterince beslenemediği, yılda bir defa Kurban Bayramı'nda et yiyebildiği ve Çinliler'in yıllık gelirinin 500 Mark olmasına rağmen Uygurlar' da 100 Mark olduğu" belirtildi. Uygurlar'ın yaşadığı Doğu Türkistan'da 1990 yılında 6 milyon tondan fazla petrol Taklamakan Çölü'nde çıkarılmaktadır. Ancak bölgedeki petrol rezervinin mevcut petrolden daha fazla olduğu ifade edilmektedir. Taklamakan'ı içerisine alan Tarım Havzası'nda 20-30 milyon ton petrol rezervi

⁶⁹⁴ Fikret Bila, "Adnan Kahveci Çin İzlenimlerini Milliyet'e Anlattı: Tabuları Cesaretle Yıkıyorlar", **Milliyet Gazetesi**, 15 Haziran 1988.

⁶⁹⁵ "Çin İnsanlık Suçu İşliyor", **Türkiye Gazetesi**, 02 Mayıs 1992.

⁶⁹⁶ "İsa Yusuf Alptekin: Doğu Türkistan'a Sahip Çıkın", **Türkiye Gazetesi**, 17 Temmuz 1990

bulunduğu bildirildi. Çin ulusal petrol ofisini Sincan'ın başkenti Urumçi'ye yerleştirdi. Ekonomisi büyüyen Çin'in petrol ihtiyacı her yıl % 5 oranında artıyor.⁶⁹⁷ Bu bakımdan Doğu Türkistan'ın Çin için neden vazgeçilmez olduğu anlaşılmaktadır. Çin'in liman şehri Lianyungang'dan başlayıp, Urumçi'den geçen Sovyetler'in Trans-Sibirya hattıyla birleşecek demir yolu hattının Doğu Türkistan'a da yararlar sağlayacağını ifade ediyorlar. Ancak Doğu Türkistanlılar bu hattın yeni bir sömürü aracı olacağını düşünüyorlar. Bu demiryolunun Çin'den Urumçi'ye Çinli göçmen, Urumçi'den Çin'e Doğu Türkistan'ın zenginliklerini taşıyacaktı" düşüncesini ileri sürmektedirler.⁶⁹⁸ Bu durumu Doğu Türkistan sivil toplum kuruluşları liderleri de ifade etmektedir. Doğu Türkistan Türkleri'nin Türkiye'deki lideri İsa Yusuf Alptekin, Doğu Türkistan'ın zengin yeraltı kaynaklarına sahip olduğunu, Çin bu yüzden bölgeyi elinde tutmak istemektedir" dedi. Sovyetler birliği ve Çin'in Türkler'in yaşadığı coğrafyadan istifade ederek süper güç haline geldiğini ifade eden Alptekin, Türkiye'den dış Türkler'e sahip çıkmasını istedi.⁶⁹⁹ Alptekin, yıkılmaz düşünülen Sovyetler Birliği'nin yıkıldığını, fert başına düşen milli gelirin çok az olduğu Çin'in de bir gün yıkılacağını, Uygurlar'ın bağımsızlığına kavuşacağını" söyledi.⁷⁰⁰ Çin kaynakları da Doğu Türkistan için "Hazineler Ülkesi" ifadesini kullanmaktadır. Beijing Review adlı Çin resmi yayın organı, "Çin'de bilinen 162 madenden 122'sinin Doğu Türkistan'da çıkarıldığını, bunun % 75,8 orana tekabül ettiğini" belirtti. Ayrıca "Doğu Türkistan'daki kömür rezervinin 1 trilyon 600 milyar ton, petrol ve doğal gaz rezervinin 28 milyar ton, altın rezervi dünyanın en zengin rezervine sahip olduğu, Çin'e 200 yıl yetecek tuz rezervinin burada olduğunu" ifade etti. Bölgedeki geniş meraların büyük ve küçükbaş hayvancılığa elverişli olduğu, pamuk tarımında Özbekistan ile yarışacak kapasitede olduğu, zengin meyve bahçelerinde 100 bin hektar alanda yapılan tarımda, 900 çeşit meyve yetiştirilmektedir. Turfan bölgesi tarıma oldukça elverişlidir. Ancak hazineler ülkesi bu kadar zenginliğe rağmen alabildiğine fakir ve topraksızdır. Ülkenin zenginlikleri Çin'den getirilen göçmenlerin elindedir. Türkler ise Orta Çağ köleleri gibi ağır ve angarya işlerde çok ucuza çalıştırılmaktadır. Doğu Türkistanlılar'ın Çin'de bulunan çalışma kamplarında kaldıklarını, burada çalışanların ürettiği malların çalışanlara hiçbir ücret ödenmeden Japonya, Yeni Zelanda, Kanada ve İngiltere'ye satıldığı,

⁶⁹⁷ "Türkler Petrole Çin'de Kavuştu", **Hürriyet Gazetesi**, 06 Aralık 1990.

⁶⁹⁸ "Çin Demiryolu ile Avrupa'ya Bağlanıyor", **Türkiye Gazetesi**, 09 Kasım 1990.

⁶⁹⁹ "Türk Dünyası'nın Manevi Lideri Türkiye'dir", **Türkiye Gazetesi**, 09 Eylül 1991.

⁷⁰⁰ "Çin'deki Türkler", **Tercüman Gazetesi**, 06 Şubat 1992.

bilgileri verildi. Uygurlar geleneksel ekonomik etkinliklerini çarşı, pazarlar ve gündelik hayatlarında yaşatmaktadır. Pazarlarda geleneksel yiyeceklerini satan satıcılar, keresteciler, el dokuma halı, kilim, geleneksel tatlılar ve hayvan pazarı Uygurlar'ın geleneksel ekonomik yaşamından birkaç örnek arasında gösterilebilir.⁷⁰¹

Doğu Türkistan'ın zenginlikleri Çin'de yayınlanan "Vatanın Tabii Zenginlikleri" adlı eserde Çin'in geleceği olarak adlandırılan bölgede yeraltı petrol denizi olarak bahsedilmektedir. Tarım ve Junga vadilerinde 453 petrol yatağı ve 18 doğal gaz alanı vardır. Petrol ve doğalgaz alanları Fransa ve Almanya'nın toplam yüzölçümüne eşit olup Türkiye'nin yüzölçümüne yakın olup 740 bin kilometre karedir. Doğu Türkistan'da 118 çeşit maden bulunmakta olup Çin'in madenlerinin % 80'i buradadır. Buradaki tuz rezervi dünya ihtiyacının bin yıllık tüketimini karşılayabilecektir. Doğu Türkistan'ın 70 nahiyesinin 56'sında altın bulunmakta olup kömür alanları 88 bin kilometrekaredir. Uranyum yatakları Hoten başta olmak üzere kıymetli taşların çıkarıldığı bölgedir. Türkler'e ait bu kaynakları Çinliler kullanmaktadır. Türkler'in yıllık geliri 230 Yuan (600 bin TL), aylık geliri 50 bin TL'dir.⁷⁰² Ancak hazin olan bu kadar zenginlik ve kaynak üzerinde Doğu Türkistan halkı fakir bir hayat yaşamaktadır. Çin baraj yapımı yüzünden bir milyondan fazla Çinli'yi Doğu Türkistan'a göç ettirmeyi planlamaktadır. Üç vadi projesi nedeniyle 100 bin kişinin hemen yerleştirilmesi planlanmaktadır. Proje nedeniyle göç edecek 470 bin kişinin Kaşgar bölgesine yerleştirileceği bildirildi.⁷⁰³ Çin Bilimler Akademisi tarafından yayınlanan raporda Deng Şio Ping'in ölümünden sonra Çin'in Yugoslavya gibi parçalanacağı ileri sürüldü. Deng'in güçlü liderliği sonrasında 10-20 yıllık bir ekonomik çöküntünün ardından siyasi parçalanma ve bölünme gerçekleşecektir" görüşü ileri sürüldü.⁷⁰⁴ Doğu Türkistan Sincan Uygur Özerk Bölgesi yönetimi sözde özerk olup gerçekte karar vericiler merkezi yöneticiler olmuştur. Doğu Türkistan toprakları 1950 yılı resmi rakamlarına göre 6 milyon olan Uygurlar yerine sayıları 1 milyonu bulmayan (bazı iddialara göre 200 bin) Tungan, Moğol ve Şive gibi azınlıklara dağıtıldı. Özerk yönetimi de birbirine düşürdüler. Sincan Uygur Özerk yönetimi dışında 7 ayrı devlet organı teşkil ederek özerk yönetimi birbirine düşürdüler. Bu 7 ayrı hükümet organına ayrı bütçe ve ayrı topraklar verildi. Bunlar

⁷⁰¹ Suzan Ertik, "Uygur'un İnadı Kaşgar", **Nokta Dergisi**, Ekim 1992, s. 53, 55.

⁷⁰² Mustafa Necati Özfatura, 'Garip Kalan Doğu Türkistan', **Türkiye Gazetesi**, 06 Kasım 1992.'

⁷⁰³ "Doğu Türkistan'ı Çinlileştirme", **Milliyet Gazetesi**, 07 Aralık 1992.

⁷⁰⁴ Mustafa Necati Özfatura, "Çin Zulmü Altında İnleyen Doğu Türkistan", **Türkiye Gazetesi**, 19 Aralık 1993.

içerisinde Eyalet Askeri Üretim ve İnşaat Bölge Komutanlığı bünyesinde inşaat, tarım ve hayvancılık üretim tesisi, sanayi kuruluşu vardır. Bu gruplar tarım arazilerine, yaylalara ve şehirlere zorla sahip olmuşlardır.⁷⁰⁵ Ayrıca Çin hedeflerine bir an evvel ulaşmak için Doğu Türkistan'a her yıl yüzbinlerce göçmen yerleştiriyor. Çin nüfusunun artması, açlık, sefalet ve işsizlik gibi sorunlar ile uğraşmak zorunda bırakılmıştır.⁷⁰⁶ Mao'nun ölümü sonrası iktidara gelenler ekonomide reformlar yaptı. 1979'da yapılan reformlar sonrasında 1984'te Çin'de ekonomik gelişmeler etkisini gösterdi. Ancak 1989'daki öğrenci olayları sonucu ekonomik krize girdi. 1989'daki ekonomik reformlar etkisini gösterdi Çin'de yeniden ekonomik canlılık başladı. Bu amaçla Çin'in batıya açılması stratejisine göre; Doğu Türkistan üzerinden batıya ve Ortadoğu'ya açılması gerekmektedir. Bu amaçla Doğu Türkistan hep birinci yol olarak kullanıldı. Dünyada Çin gibi hızlı gelişen ülke yoktur. Ancak Çin bu gelişmesini Doğu Türkistan gibi işgal ettiği topraklardan elde ettiği zenginlikleri karşılıksız kullanmasına borçludur. Uzun yıllar kaynaklarını sömürdüğü Doğu Türkistan ile Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra daha çok ilgilenmeye başladı. Çin Rus egemenliğindeki cumhuriyetleri tanıyarak buralarda konsolosluk açıp ticari ilişkilerini geliştirdi.⁷⁰⁷

Ekonomik olarak hızla gelişen, kapitalist dünyanın önemli merkezlerinden Hong Kong'un yönetimini 1997 yılında devralan Çin egemenliğindeki halkların topraklarındaki zenginlik kaynaklarını kullanmaktadır. Konuyla ilgili bilgi veren Çin'in Ankara Büyükelçisi Wu Koming, "Doğu Türkistan konusunda Çin'in uzun yıllardır bu topraklarda olduğunu, burada Türkler ile beraber diğer azınlıkların yaşadığını Çin'in toprak bütünlüğüne herkesin saygı duymasını istedi. 1980 yılından itibaren sanayileşmeye başlayan Çin'in Doğu Türkistan'a sanayi yatırımları yaptığı için buraya göç olduğunu iddia etti. 1990 yılından itibaren hızla büyüyen Çin ekonomik olarak dünyanın ilgisini çekmektedir. Hızlı büyüyen ülkede 56 etnik grup var. Bunlar içerisinde Sincan Uygur Özerk Bölgesi bizim için önem arz etmektedir. Burada yaşayan Uygurlarla tarihi, kültürel bağlarımız zaman zaman Çin ile ilişkilerimizde sorunlara neden olmuştur. Çin Milletler Bakanlığını İsmail Amat adlı

⁷⁰⁵ "Çin Doğu Türkistan'ı Zorla Sömürüyor", **Türkiye Gazetesi**, 19. Eylül.1994.

⁷⁰⁶ Haluk Ölçekçi, "Türkler'i Eritme Politikası Devam Ediyor", **Yeni Düşünce Dergisi**, 15 Nisan 1994,

⁷⁰⁷ Özgür Yağlaklar, "Çin Ekonomisinin Güçlenmesinde Doğu Türkistan'ın Önemi", **Yeni Düşünce Dergisi**, 15 Nisan 1994.

bir Türk'e vermiştir.⁷⁰⁸ Ancak Doğu Türkistan'ın ekonomik kaynaklarını Çin'e taşımaya devam etmektedir. Doğu Türkistan'a günde 7 bin Çinli göç etmektedir. Burada ekonomi ve politikayı Çinliler idare etmektedir. Tarım ve sanayide çalışanlar Çinli olup Doğu Türkistanlılar işsizdir. Çinliler modern binalarda oturuyor Türkler ise derme çatma konutlarda oturmakta, Çinliler'in yıllık gelirleri Türkler'in çok üzerindedir.⁷⁰⁹ İstatistiki verilere göre 2006 yılında Doğu Türkistan'a tren yoluyla getirilen pamuk işçisi Çinliler'in sayısının bir milyondan fazla olduğu bildirildi.⁷¹⁰ Ayrıca Çin hükümeti Doğu Türkistan'daki yerli besicileri şehirlere ve çiftçilik yapılan bölgelere göç ettirmeyi planlıyor.⁷¹¹ Çin geçici işçi adıyla milis güçlerini Doğu Türkistan'a yerleştirdi. Böylece Çin'in sömürge politikasını gerçekleştirmek için burayı üss olarak kullanmayı düşünmektedir.⁷¹² Doğu Türkistan 30-40 milyonu değil 400 milyonu besleyecek ekonomik potansiyele sahip bir ülke başta petrol olmak üzere madenleri hakkında önceki konularımızda geniş bilgi verdik. Ancak bu zenginliklerden Türkler yararlanamamaktadır. Çin Doğu Türkistan'daki ekonomik kaynakları Türkler'e bırakmak şöyle dursun üstüne ağır vergiler ile halka nefes aldırmamaktadır. Atom denemeleri hem insan sağlığını etkilerken bir yandan da tarımsal faaliyetlerde istenen ürün alınmasını engelliyor. Petrol başta olmak üzere maden zengini ülkede akaryakıt karaborsada satılmaktadır. Petrol almak için yüzlerce kilometre yol gidip haftalarca beklemek durumunda kalmaktadırlar.⁷¹³ Zengin maden yataklarına sahip Doğu Türkistan'da kişi başına düşen yıllık gelir 45-50 dolardır (1996 yılı verilerine göre).⁷¹⁴

Çin'in stratejik sanayi merkezleri içerisinde olan maden zengini Doğu Türkistan stratejik önemine binaen batıdan doğuya giden demiryolları kavşağında bulunmaktadır. Ayrıca ülkenin çevresinin dağlarla çevrili olması nedeniyle doğal savunma ve saldırı merkezidir. Demiryolları kavşağında olması nedeniyle batıdan doğuya hatta güneye uzanan demiryolları buradan geçmektedir. Trans-Sibir Demiryolu Moskova'dan Doğu Türkistan'a uzanmaktadır. Doğu Türkistanlıların

⁷⁰⁸ Sami Kohen, "Çin'e Açılmakta Yarar Var", **Milliyet Gazetesi**, 23 Mayıs 1995.

⁷⁰⁹ Mustafa Necati Özfatura, "Çin Zulmü Altında İnleyen Doğu Türkistan", **Yeni Dünya Dergisi**, Ocak 1996.

⁷¹⁰ "Doğu Türkistan'a Trenle Getirilen İşçi Sayısı Bir Milyonu Geçti", **İstiklal Gazetesi** Şubat 2007, Yıl: 3, Sayı: 31, s. 9.

⁷¹¹ "Çin Hükümeti Besicileri Göç Ettirmeyi Planlıyor", **İstiklal Gazetesi**, Şubat 2007, Yıl: 3, sayı: 31, s.9.

⁷¹² İsmail Cengiz, "Eğitilmiş Geçici İşçiler", **Ortadoğu Gazetesi**, 14 Haziran 1996.

⁷¹³ "Doğu Türkistan Zindanlarından Bir Mektup", **Yeni Dünya Dergisi**, Ocak 1996, s. 25.

⁷¹⁴ "Kızıl Çin İşgalinin 46. Yıldönümü ve Son Gelişmeler Işığında Doğu Türkistan", **Yeni Dünya Dergisi**, Ocak 1996, s. 28,

verimli tarlaları müsadere altında, toprakları zorla ellerinden alınarak Çinliler'e verilmekte, ekonomik kaynakları sömürülmüş, tarım alanlarında Çin askeri bölgeleri kurulmuş ve altyapı yok denecek vaziyettedir.⁷¹⁵ Doğu Türkistan'da Türkler arsında işsizlik oranı had safhadadır, Çinlilerde bu oran sıfırdır. Sağlık hizmetleri Çinliler'e parasızdır, Çinliler'in % 95'i bu hizmetlerden yararlanırken Türkler'in ise ancak % 12'si sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir.⁷¹⁶ Örneğin Tien-Şan adlı bir fabrikada çalışan 450 işçiden sadece % 15'i Türk'tür, Urumçi'deki otellerde çalışanlardan % 90'ı Çinlidir. Bölgenin verimli tarım arazilerinde Çin Askeri Şehirleri kurulmuştur. Çin'in % 40'ını besleyen bu topraklarda ihracattan elde edilen gelirin sadece % 10 Doğu Türkistan için kullanılmaktadır. Tarıma elverişli topraklar halka verilmiyor. Kendi topraklarında işçi olarak çalışmaktadırlar. Çin kaynakların çoğunu askeri amaçlara yönelik üretime sevk etmiştir.⁷¹⁷

Çin Doğu Türkistan'ın ekonomik kaynaklarını sömürmekte kalmayıp aynı zamanda Dünya Bankası'nın Doğu Türkistan'daki çiftçilerin kullanımı için Çin'e verdiği kredileri usulsüz olarak gerçek sahipleri yerine bölgenin asimilasyonu için kullanmaktadır. Çin asıllı Amerikan vatandaşı ve Esir Kampları Araştırma Vakfı Direktörü Harry Wu, "Dünya Bankası'nın kredilerinin Çin yönetimi tarafından Doğu Türkistan'ın asimilasyonu için kullanıldığını" söyledi.⁷¹⁸ Çin'in Doğu Türkistan'daki baskı politikasının sebeplerini açıklayan Avrupa Doğu Türkistan Birliği Başkanı Eyüp Can, "Çin'in Doğu Türkistan'daki zenginlikleri elinden kaçırmamak için bu kadar baskı uyguladığını, eğer bu toprakları elinden çıkarsa petrol ihtiyacını karşılayamayacaktır" dedi.⁷¹⁹ Ekonomik zenginlikleri, stratejik önemi ve tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan Çin'in tabiriyle zenginlikler ülkesi Doğu Türkistan, kaynaklarını tamamen Çin'in kullandığı bir müstemlekedir. Türkler işsizlik, yoksulluk ve sağlıksız şartlarda yaşamlarını sürdürmektedir.

Doğu Türkistan'da az da olsa kendi işini kurarak zengin olanlara rastlamak mümkün. Rabia Kadir bunlardan birisi, Kadir, 1978 yılında kendi işini kurarak başladığı iş hayatında Urumçi'de 400 milyon Franklık işgücüne sahip olmuş. Deri, elektronik ve konfeksiyon sektöründe faaliyet göstermektedir. Rabia Kadir, Doğu

⁷¹⁵ İsmail Cengiz "Milli Kültüre Büyük Darbe", **Ortadoğu Gazetesi**, 22 Haziran 1996.

⁷¹⁶ İsmail Cengiz, "Köylüye Şehirde Oturmak Yasak", **Ortadoğu Gazetesi**, 19 Mayıs 1996.

⁷¹⁷ İsmail Cengiz, "Zengin Ülkenin Fakir İnsanları", **Ortadoğu Gazetesi**, 17 Haziran 1996.

⁷¹⁸ "Türkistan'daki Çin Zulmü Belgelendi", **Kurultay Gazetesi**, 2 Ağustos 1996.

⁷¹⁹ Eyüp Tanrıverdi, "Çin Zulmü Avrupa Parlamentosu'nda", **Türkiye Gazetesi**, 1 Eylül 1996.

Türkistan halkına yardım faaliyetleri de yapmaktadır. Kadir, “siyaset yapmadığını sadece halkına yardımcı olmaya çalıştığını” ifade ediyor.⁷²⁰ Sincan’da katliam haberleri üzerine Yeni Yüzyıl Gazetesi’nde Nadir Devlet’in kaleme aldığı yazıda, “1.710.000 km²’lik yüzölçümü ile Doğu Türkistan Türkiye’ni iki katı Fransa’nın üç katı, Macaristan’ın 17 katı büyüklündedir. Toprak büyüklüğü bakımından dünyanın 19. sırasındadır. Doğu Türkistan Çin’in 1/6 sı kadar topraklara sahiptir.⁷²¹ Doğu Türkistanlı gençler tarım alanlarında değil Altay şehrinde iş aramaktalar. Çin’in ekonomik kaynaklarının dünyanın en zengin rezervlerine sahip olduğunu önceki bölümlerde anlattık. Burada Çin’in Doğu Türkistan’a saldırmasının asıl sebeplerini daha iyi anlayabiliyoruz. Bu kadar yeraltı ve yerüstü zenginliğin bir anlamda Doğu Türkistan’a zarar verdiğini söyleyebiliriz. Belki bu kaynaklar olmasa Çin Doğu Türkistan’a bu kadar saldırmayacaktı. Çin ülke petrollerinin 5/2’sine sahip olan Doğu Türkistan’ı kaybetmek istemiyor. Doğu Türkistan’ın zengin petrol yatakları dünyanın büyük güçlerinin dikkatlerini bu bölgeye çekmiş durumdadır. Çin ise bu büyük potansiyeli kaybetmek istemiyor. Zengin petrol yatakları ülkeyi Çin’in Suudi Arabistan’ı olarak değerlendirmelerine yol açıyor. Çin Devlet başkanı Jiang Zemin’in 2000 yılında Türkiye’ye yaptığı ziyarette iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri geliştirmek istediklerini ifade etti.⁷²² Jiang Zemin Türk girişimcileri Doğu Türkistan’da geniş kapsamlı projelere davet etti.⁷²³ Jiang Zemin’in ziyaretinde iki ülke yetkilileri ortak bildiri imzalarken, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, “Tek Çin’i tanıyoruz” dedi. İki ülke liderleri arasında gerçekleşen görüşmelerde ekonomik ilişkiler başta olmak üzere çeşitli alanlarda işbirliği anlaşmaları imzalandı. Doğu Türkistan konusu gündeme gelmedi. Petrol ve doğalgaz başta olmak üzere zengin maden rezervine sahip olan Doğu Türkistan’da Çin adeta halka cehennem hayatı yaşatmaktadır. Nükleer denemeler, doğum kontrolü, zorunlu kürtaj, milli ve dini yasaklarla halkı meşgul ederek ekonomik kaynaklarına sahip olmaktadır.

3.3. Doğu Türkistan’daki İnsan Hakları İhlalleri ve İhlallerle İlgili Basında Çıkan Haber, Röportaj, Bildiri, Makale vb Yayınlar:

Doğu Türkistan 1757 yılından beri Çin saldırıları altında bulunmaktadır. Zaman zaman müstakil devletler kursa da kısa süreli olmuştur. Stratejik konumu,

⁷²⁰ “Fakirler Kraliçesi”, **Türkiye Gazetesi**, 20 Mart 1997.

⁷²¹ Nadir Devlet, “Sincan mı, Şincan mı, Doğu Türkistan mı?”, **Yeni Yüzyıl Gazetesi**, 16 Şubat 1997.

⁷²² “Türkiye Dünyada Daha Büyük Rol Oynamalı”, **Hürriyet Gazetesi**, 10 Nisan 2000.

⁷²³ “Çin’le İmzalanan Genelge Ne Getirecek?”, **Türkiye Gazetesi**, 20 Nisan 2000.

ekonomik zenginlikleri gibi nedenlerle dünyanın büyük güçlerinin hedefi durumunda olmuştur. Bu nedenle zaman zaman İngilizler'in, Rusların ve Çin'in hedefi olan ülke istilalara, asimilasyon ve her türlü baskıya uğramıştır. Bu siyasi, askeri baskılar nedeniyle de insan hakları ihlalleri ile gündeme gelmiştir. Doğu Türkistan hükümeti eski Genel Sekreteri İsa Yusuf Alptekin, 1981 yılında Çin Devlet Başkanı Zao Zyang'dan Doğu Türkistan'da yaşayan halka insan haklarının tanınmasını istedi. Alptekin Zao Zyang'a yazdığı mektupta, "Türk kızlarının zorla Çinlilerle evlenmesinden hac ibadetine izin verilmesine" bir dizi hakların tanınmasını" istedi.⁷²⁴ Doğu Türkistan eski genel sekreteri İsa Yusuf Alptekin, Tibet ruhani lideri Dalay Lama ile Yeni Delhi'de yaptığı görüşmede Doğu Türkistan'da 1949'dan beri ayaklanmalar olduğunu" söyledi. Alptekin, Dalay Lama ile ilk defa 1960 yılında Yeni Delhi'de Asya- Afrika Konferansı'nda karşılaştığını, Tibet- Doğu Türkistan arasındaki komşuluk ve tarihi-kültürel ilişkileri konuştuklarını" söyledi. Alptekin, "Sovyetler Birliği ve Çin'in Doğu Türkistan'a hâkim olmak istediğini, bu amaçla 1958 yılından beri bölgeye 300 bin kişiyi yerleştirdiğini" belirtti.⁷²⁵ Doğu Türkistan Eski Genel Sekreteri İsa Yusuf Alptekin, 1980 yılında merkezi Suudi Arabistan'da bulunan Rabîta't-ül Âlem-il İslam teşkilatının toplantısına katılarak burada Doğu Türkistan'daki Türkler'e yapılan insan hakları ihlallerini anlattı. Alptekin, "Mekke'de toplanan Rabîatü'l Âlemi-il İslam Teşkilatı toplantısında Doğu Türkistan davasını gündeme getirerek İslam ülkelerinden sorunlarının dile getirilmesini" istedi.⁷²⁶ İsa Yusuf Alptekin 1983 yılındaki Esir Milletler Haftası dolayısıyla, "Doğu Türkistan davasının Birleşmiş Milletler'e götürülmesini" isteyerek İslam dünyasından ve hür insanlık âleminde yardım istedi. ABD Senatosu'nun ve Temsilciler Meclisi'nin 1959'da aldığı kararla Temmuz ayının 3. Haftası "Esir Milletler Haftası" olarak kabul edilmiştir. Dünyanın farklı yerlerinde esaret altında bulunan milletler bu haftada yürüyüşler ve toplantılar düzenlemektedirler. Alptekin, "Her yıl Esir Milletler Haftası'nda çeşitli etkinlikler düzenlendiğini, ancak Türkiye ve İslam âleminde esir Müslüman Türkler ile ilgili ne bir yürüyüş ne bir konferans düzenlenmediğini, Rus ve Çin esaretindeki onlarca milletin ırkdaşları, dindaşları ve komşularının yardımlarıyla kurtulduğunu, esir Türkler'in ise hiç kimseden maddi ve manevi yardım görmediğini" belirtti.⁷²⁷ İsa Yusuf Alptekin, Esir Milletler Haftası

⁷²⁴ "15 Milyon Doğu Türkistanlı Zulüm Altında", **Sabah Gazetesi**, 4 Kasım 1981.

⁷²⁵ "İsa Yusuf Alptekin Dalay Lama ile Buluştu", **Yeni Düşünce Dergisi**, 13 Ağustos 1981.

⁷²⁶ "İsa Yusuf Alptekin Rabatül Aleml İslam Teşkilatına Katıldı", **Yeni Düşünce Dergisi**, 5 Ekim 1982,

⁷²⁷ "Doğu Türkistan Davası BM'ye Götürülmeli", **Milliyet Gazetesi**, 21 Temmuz.1982.

dolayısıyla yayınladığı bildiride ‘‘Dünyada Müslüman Türkler’’den başka esir millet kalmadığını’’ ifade ederek, ‘‘Henüz millet haline gelememiş topluluklar bağımsızlık kazanırken 100 milyonluk Türk âlemi Çin ve Rus egemenliğinde esaret yaşamaktadır. Diğer emperyalist devletler işgal ettikleri ülkelere kukla bir idare verdikleri halde Çin, Doğu Türkistan’ı kendi toprağı sayarak adını bile değiştirmiştir’’ dedi.⁷²⁸ İsa Yusuf Alptekin Çin ve Rus egemenliğinde bulunan Türkler’in sürekli baskılara maruz kaldığını ifade ederek, Çin’de bulunan Türkler’in çok zor durumda olduğunu, Çin’in Doğu Türkistan’ın adının ‘‘yeni kazanılmış toprak’’ anlamına gelen ‘‘Sincan’’ olarak değiştirdiğini’’ ifade etti.⁷²⁹ Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin, Esir Milletler Haftası nedeniyle Yeni Düşünce Dergisi’ne verdiği mülakatta, ‘‘Sovyet egemenliğindeki Türkler’in esir sayıldığını, Çin hâkimiyetinde yaşayanların esir sayılmadığını’’ ifade ederek Doğu Türkistan’da yaşayanların bu hafta kapsamına alınmadığını, 24 yıldan beri kutlanan Esir Milletler Haftası’na ABD ve Müslüman ülkelerin gereken önemi vermediğini’’ belirtti. Hür dünya ülkelerinin ve ABD’nin baskısı Çin’in Doğu Türkistan üzerindeki gayri insani uygulamalarını hafifleteceğini’’ vurguladı.⁷³⁰ Ebedi Türk yurdu olan Doğu Türkistan’ın adı bazı kaynaklara göre 1768 bazı kaynaklara göre 1882 yılından itibaren olarak değiştirilmiştir. Doğu Türkistan’daki Çin zulmü imparatorluk dönemindeki Mançular zamanından başlayarak Komintang idaresindeki Sun Yat Sen ve Çan Kay Şek hükümetlerinden Komünist döneme miras kalmıştır. Bu baskı politikası Komünist yönetimin ‘‘Kültür Devrimi’’ ile en şiddetli dönemini yaşamıştır. Bu dönemde milli ve dini unsurlar yok edilmeye çalışılmıştır. Baskı politikaları milli kıyafetlerin yasaklanmasına kadar vardırılmıştır.⁷³¹ Çin yönetimi Komünist dönemde Rusya’dan bile şiddetli uygulamalar yapmıştır. Halkın izni alınmadan malının ve mülkünün satılması, aileler arasında güvensizlik oluşturulması için içlerinden yaş ve cinsiyetine bakılmaksızın en zayıf karakterlilerine aile sorumlusu olarak tayin etmiştir.

Bağımsız olmayan milletlerin ‘‘Esir Milletler Haftası’’ olarak düzenlediği haftada Türkler ile ilgili bildiri yayınlayan İsa Yusuf Alptekin, ‘‘Sovyetler Birliği ve Çin’de yaşayan Türkler’e baskı ve zulümlerin had safhada olduğunu, Çin

⁷²⁸ ‘‘Dünyada Türkler’den Başka Esir Millet Kalmadı’’, **Tercüman Gazetesi**, 21 Temmuz 1983.

⁷²⁹ ‘‘Doğu ve Batı Türkistan Yok Edilmek İsteniyor’’, **Hürriyet Gazetesi**, 23 Temmuz 1983.

⁷³⁰ Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, ‘‘Sovyet Esareti Esaret Kabul Ediliyor Ama Kızıl Çin’in Bizi Ezmesi Esaret Kabul Edilmiyor’’, **Yeni Düşünce Dergisi**, 29 Temmuz 1983.

⁷³¹ İsmail Pınar, ‘‘Esir Türk İllerinden Doğu Türkistan’’, **Anayurt Dergisi**, Eylül 1984, Sayı: 7, s. 39.

yönetiminin dünyanın gözünü boyamak için bazı yumuşak uygulamalar yaptığını ancak durumun geçmişten kötü olduğunu” söyledi.⁷³² Doğu Türkistan Hükümeti Eski Genel Sekreteri İsa Yusuf Alptekin, Çin yönetiminin Sincan Uygur Otonom Bölgesi’nin 30. Kuruluş yıldönümü kutlamaları münasebetiyle düzenlediği basın toplantısında, “Çin yönetimi Doğu Türkistan’a Çin’li göçmenler doldurarak Türker’i azınlık duruma düşürme politikası gütmektedir. 30 milyon Türk’ü aşamalı olarak azınlık durumuna düşürmek için her yıl çeşitli bahanelerle Çin’den göçmenleri ülkeye almaktadır. Doğu Türkistan’da 1949 yılında 200 bin olan Çinli nüfus 1980’li yıllar itibariyle 6 milyona ulaşmıştır. Çinli yetkililerin yaptığı açıklamada Doğu Türkistan’ın 200 milyon nüfusu barındırabileceğini” söyledi.⁷³³ Doğu Türkistan’daki Çin nüfus politikası konusunda Türkiye Gazetesi yazarı Ahmet Kabaklı makalesinde, “Sömüre sömüre adını Sincan olarak değiştirdikleri Doğu Türkistan’da Türk nüfusu azaltarak oraya Çinli nüfus yerleştirerek Türkler’i tamamen asimile etmeye çalıştıklarını, Rusya ve Bulgaristan’da aynı asimilasyon politikalarının uygulandığını” ifade etti. Doğu Türkistan’daki nüfus imhasına karşı Dünya Müslümanlar Birliği protesto yayınlayarak bu politikanın 1982 Çin anayasasına aykırı olduğu ifade edildi.⁷³⁴ Doğu Türkistan Çin göçü altında gelecekte azınlık duruma düşerek erime tehdidi altındadır. Çin uzun vadede birkaç milyon nüfusu Doğu Türkistan’a yerleştirerek Türkler’i bu nüfus içerisinde eritmek siyaseti gütmektedir. Türkler, Çin’in Doğu Türkistan’da Türk nüfusunu sınırlandırabilmek için aile planlaması uygulamasından, Han Çinlilerinin bölgeye yerleştirilmesinden, İslami eğitimi yasaklamasından ve Kaşgar’daki tarihi yapıları yıkmasından vazgeçmesi için ayaklanmaktadırlar.⁷³⁵ Çin Doğu Türkistan’a nüfus yerleştirme politikasına çeşitli gerekçeler bulmaktadır. Çin’de yapılacak bir baraj inşaatı nedeniyle Çinlileri Kaşgar bölgesine göç ettirmeyi planlamaktadır.⁷³⁶ Ayrıca Çin yönetimi Doğu Türkistan’da çok sıkı doğum kontrolü ile Türk nüfusun artmasının önüne geçmeyi planlamaktadır. Karara uymayanlar öldürülüyor, evleri terörist aranı gibi aranıyor. Böylece Türk nüfusun artmasının önüne geçerek bölgeye Çinli nüfus yerleştirip bölgeyi Çinlileştirmeyi hedeflemektedir.⁷³⁷ Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin, “Emperyalist devletlerden hiçbiri işgal ettikleri topraklarda ebedi

⁷³² “Esir Türkler 90 Milyon”, **Tercüman Gazetesi**, 20 Temmuz 1985.

⁷³³ “Özerkliğin Adı Var, Kendi Yok”, **Yeni Düşünce Dergisi**, 8-14 Ekim 1985, s. 10.

⁷³⁴ Ahmet Kabaklı, “Elde Ahali Kalmıyor”, **Tercüman Gazetesi**, 1 Mart 1989.

⁷³⁵ “Çin’de Türkler Bağımsızlık Peşinde”, **Tercüman Gazetesi**, 10 Ekim 1990.

⁷³⁶ “Doğu Türkistan’ı Çinlileştirme”, **Milliyet Gazetesi**, 7 Aralık 1992.

⁷³⁷ “Doğu Türkistan Kan Ağlıyor”, **Türkiye Gazetesi**, 22 Eylül 1992.

kalmadılar sonradan o ülkeleri terk ettiler ancak Çin işgal ettiği ülkeden bir daha çıkmamaktadır’’ diyerek karşı karşıya kaldıkları tehlikenin boyutunu ortaya koydu.⁷³⁸ Ayrıca Çin yönetimi Doğu Türkistan’a Çinli göçmen yerleştirme politikası dışında Türklerle-Çinliler arasında evliliği teşvik etmek amacıyla Chung Tang adlı enstitü kurarak Çinlilerle evlenen Türkler’e 2 bin Yuan ikramiye vermektedir. Bu sayede Müslüman Türkler’in örf ve adetlerini bozmayı milli kültürü unutturmaya amaçlamaktadır.⁷³⁹ Doğu Türkistan’da Türkler’e uygulanan baskılardan biri de zorla Komünist Partiye girme uygulamasıdır. Türkler’in İslam Dini’nden koparılması için yoğun bir kampanya yürütülmektedir.⁷⁴⁰ Ancak 1980’li yılların sonuna doğru Çin’deki değişimin Doğu Türkistan’a yansması, gelişen Türk-Çin ilişkileri Doğu Türkistan’a olumlu yansımıştır.⁷⁴¹ Doğu Türkistan konusunda İslam Dergisi’ndeki Gündem konulu yazıda, ‘‘Çin’de siyasi, kültürel, ekonomik ve dini konuda tekel oluşturulduğunu, Komünist Parti’nin Çin’de tüm dini teşkilatların önce parti ve hükümet liderliğine boyun eğeceğini, dini okulların görevinin önce parti ve rejimi destekleyen sadık din görevlileri yetiştirmek olduğu’’ ifade edildi.⁷⁴² Doğu Türkistan’da camilerin ihtiyaçtan fazla olduğu, minarelerin yıkılacağı ve Kuran kurslarının artmasının Çin’in geleceğini tehdit ettiği ifade edildi.⁷⁴³ Doğu Türkistan’daki kültürel baskılar dünya basınında yer almış, konuyla ilgili Fransız Le Monde Gazetesi, ‘‘Çin’de iyi bir iş ve gelecek kurmak isteyen Türkler’in Çince’yi iyi konuşması gerektiğini’’ yazmıştır.⁷⁴⁴ Kültürel baskılardan biri de Doğu Türkistanlı bilim adamları tarafından yazılan Uygurlar hakkındaki üç kitabın yasaklanmasıdır. Uygurlar, Uygur Edebiyatı ve Hunlar adlı üç kitap Çin tarafından yasaklandı. Aslında Doğu Türkistan’da basılan bu kitapların komşu bir ülkeden getirildiği iddiasıyla ve tarihi gerçekleri tahrif ettiği, gençleri zehirlediği’’ gerekçeleriyle yasaklandı.⁷⁴⁵ Doğu Türkistan’da kültürel Kaşgar şehri yakınlarında Müslüman Türkler’in cami yapma isteklerinin engellenmesi üzerine ayaklanan halk üzerine sevk edilen Çin kuvvetleri 50 Türk’ü şehit etti. Ayaklanma sonrası Çin bölgeye yabancıların girmesini yasaklayarak giriş çıkışları kapattı.⁷⁴⁶ Çin kaynakları bu

⁷³⁸ ‘‘Davamıza Sahip Çıkmaya Bize Yardımcı Olun’’, **Doğu Gazetesi**, 15 Kasım 1989.

⁷³⁹ ‘‘Doğu Türkistan’daki 30 Milyon Müslüman’a Sindirme Politikası’’, **Tercüman Gazetesi**, 16 Mayıs 1988.

⁷⁴⁰ ‘‘Türkler Çinlileştiriliyor’’, **Tercüman Gazetesi**, 29 Ağustos 1987.

⁷⁴¹ Prof. Dr. Aydın Yalçın, ‘‘Çin Türkistan’ı Gözlemleri’’, **Yeni Forum Dergisi**, 1-15 Ocak 1988, s. 23.

⁷⁴² ‘‘Doğu Türkistan Tarih ve Kültür Semineri ve Kımız’’, **İslam Dergisi**, Mayıs 1988, s. 28.

⁷⁴³ ‘‘Doğu Türkistan’da Bağımsızlık Rüzgarları’’, **Tercüman Gazetesi**, 21 Mart 1990.

⁷⁴⁴ ‘‘Doğu Türkistan’da Yaşayan Türkler Çinlileştiriliyor’’, **Tercüman Gazetesi**, 29 Ağustos 1988.

⁷⁴⁵ ‘‘Doğu Türkistan’da Kültür Zulmü’’, **Türkiye Gazetesi**, 2 Mart 1991.

⁷⁴⁶ ‘‘Doğu Türkistan’da Katliam’’, **Tercüman Gazetesi**, 11 Nisan 1990.

ayaklanmayı dünyaya etnik çatışma olarak duyurdu. Basın kuruluşları, çatışmalar sırasında en az 50 kişinin öldürüldüğünü yazdı. Reuters Haber Ajansı'na dayandırılan bilgilerde, Ayaklanmanın Doğu Türkistan'da cami ve okul sayısının sınırlandırılmasından kaynaklandığı belirtildi.⁷⁴⁷ Çinli yetkililer, bölgeye gönderilen iki Çinli temsilcinin artan huzursuzluğu görüşmek istediklerini, bu temsilcilerin öldürülmesi üzerine çatışmanın başladığını, olayları yabancı güçlerin planladığını iddia etti.⁷⁴⁸ Bazı Çinli yetkililerin olayları İsa Yusuf Alptekin'in planlayarak halkı kışkırttığını ifade etmesine karşılık Alptekin, "Esaret altındaki milletlerin kışkırtmaya ihtiyacı yoktur" dedi. Alptekin, "Uzun yıllardır Çin esaretinde bulunan Doğu Türkistan'ın bağımsızlık için kışkırtıldığı ifadesi orada yaşayan insanlara saygısızlıktır" dedi.⁷⁴⁹ Ulusal basında bazı gazeteler Çin kaynaklarına dayanarak çıkan olaylara fanatik unsurların neden olduğunu belirttiler. Yetkililer bölgede yeni din okulları açmak isteyenlerin olayların müsebbibi olduklarını belirterek yeteri kadar dini okul ve cami olduğunu iddia etti.⁷⁵⁰ Çin'de meydana gelen isyan Sovyet-Çin ilişkilerine de yansdı. Moskova'yı ziyaret eden Çin Başbakanı Li Peng Gorbaçov'a, "Sizin Türkler bizim Türkler'i cesaretlendiriyor" diyerek Sovyetler Birliği'nin bu konuda gevşek davrandığını ifade etti.⁷⁵¹ Doğu Türkistan ile ilgili yayınlanan HABİTAT raporlarında milli servetin Çin'e taşındığı, aydınların, din adamlarının tutuklandığı ve insanların kobay olarak kullanıldığı ifade edildi. Uluslararası insan hakları sözleşmelerine rağmen Doğu Türkistan halkı 3 göbek önceki atalarının suçlarından sorumlu tutularak mahkûm edilmiştir. İnsan onuru hiçe sayılarak geceleri evlere baskın yapılmış, çocuklarının gözü önünde hapse atılmıştır. İfade hürriyeti bulunmamakta, düşüncelerini açıklayanlar devrim düşmanı, burjuva yerli ve milliyetçi suçlamalarıyla tutuklanmaktadırlar. Sonuç olarak Doğu Türkistan halkı her türlü temel haklardan mahrum olarak nükleer denemeler altında gayri insani şartlar altında sağlıklı, füzelerin ve silahların gölgesi altında yaşamaya çalışmaktadır.⁷⁵²

Çin'in Doğu Türkistan'daki baskıları içerisinde ekonomik baskılar ise Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNİCEF) raporlarına

⁷⁴⁷ "Sincan'da Kanlı Olaylar" **Cumhuriyet Gazetesi**, 11 Nisan 1990,

⁷⁴⁸ "Çin'de Kanlı İsyan", **Güneş Gazetesi**, 11 Nisan 1990.

⁷⁴⁹ "Doğu Türkistan İsyanını İsa Yusuf Alptekin Planladı", **Türkiye Gazetesi**, 13 Nisan 1990.

⁷⁵⁰ "Çin'in Uygur Korkusu", **Milliyet Gazetesi**, 14 Nisan 1990.

⁷⁵¹ "Çin-Sovyet Zirvesinde Türk Korkusu", **Tercüman Gazetesi**, 25 Nisan 1990.

⁷⁵² İsmail Cengiz, "Milli Kültüre Büyük Darbe", **Ortadoğu Gazetesi**, 22 Haziran 1996.

dayanılarak tescil edilmiştir. Frankfurter Runshan Gazetesi'nin verdiği bilgiye göre, "ülkenin batısındaki Müslümanlar'ın yaşadığı bölgenin geri bırakıldığı bildirildi. Yoksul olan bu bölgelerde yılda bir defa Kurban bayramında insanların et yiyebildiği belirtildi. Raporda normal bir Çin vatandaşının yıllık ortalama gelirin 500 Mark olduğunu, Türkler'in yıllık gelirin ise yıllık 100 Mark olduğunu açıkladı. Çin'de insanların çalışma kamplarında yarı aç yarı tok çalıştırıldığını, bunlardan Doğu Türkistan'da da bulunduğu bilgileri verildi. Türkler içerisinde de ağır cezalara çarptırılanların bu kamplarda zor ve sağlıksız şartlarda çalıştırıldığı belirtildi. Çinli muhalif Harry Wu, "Çin'de üç bin çalışma kampı bulunduğunu, 100 milyondan fazla tutuklunun bu kamplarda yarı aç yarı tok çalıştırıldığını, tutukluların % 10'unun siyasi suçlu olduğunu, günde 10-12 saat çalıştırıldıklarını" söyledi. Çin, işgal altında tuttuğu Doğu Türkistan'daki kamplarda milyonlarca insan her türlü gayri insani şartlarda yaşamlarını sürdürmektedir. Geçmişin kürek mahkûmlarından daha zor şartlarda yaşayan insanlar rejim muhalifi olmak ve karşı devrimcilikle suçlanmaktadır.⁷⁵³ Esir Kampları Araştırma Vakfı Başkanı Amerikan vatandaşı Çinli Hary Wu Amerika'nın Dünya Bankası tarafından Doğu Türkistan'daki vatandaşların kullanımı için Çin'e verdiği iş kredilerinin Doğu Türkistan'ın asimilasyonu için kullandığını ifade ederek Çin'in dünyayı yanıltmaya çalıştığını belirtti.⁷⁵⁴

Çin'de basın yayın, insan haklarına saygıyı esas almamakta, azınlıkların hak ve özgürlüklerini dikkate almamaktadır. 1989 yılında ülkede yayınlanan "Cinsel Adetler" adlı kitapta İslam dinine hakaret edildiği belirtildi. İslam'a saldırı nedeniyle Pekin'de Uygurlar ve Özbekler yaptığı yürüyüşle Çin'i protesto ettiler.⁷⁵⁵ Doğu Türkistan'dan Çin baskısı yüzünden kaçan Türkler'in basında çıkan haberleri ülkede yaşanan baskı ve insan hakları ihlallerinin vahametini göstermektedir. Doğu Türkistan'a göç ettirilen Çinliler ile birkaç nesil sonrası Türkler'in milli kültürlerini unutmaları hedeflenmektedir.⁷⁵⁶ Çin Doğu Türkistan'da çıkan ayaklanmalar sonucu bağımsızlık isteklerinin önüne geçmek için bölgedeki baskılarını artırarak izinsiz dini faaliyetleri yasakladı. Bölgede 15 bin caminin bulunduğunu bu sayının yeterli olduğunu, bölgedeki din adamları hakkında soruşturma açıldığını açıkladı. 1990 yılındaki olaylar nedeniyle Uygur Otonom Bölgesi'nde Türk din adamlarının

⁷⁵³ "Doğu Türkistan Çin Sibiryası'na Dönüştü", **Türkiye Gazetesi**, 13 Aralık 1992.

⁷⁵⁴ "Doğu Türkistan'da Çin Zulmü Belgelendi", **Kurultay Gazetesi**, 02 Ağustos 1996.

⁷⁵⁵ "Çin'de Türk Öğrenciler Yürüdü", **Tercüman Gazetesi**, 14 Mayıs 1989.

⁷⁵⁶ "Çin'den Hürriyete Kaçtılar", **Türkiye Gazetesi**, 14 Mayıs 1989.

yabancılarla görüşmesi ve dini vaaz vermeleri yasaklandı.⁷⁵⁷ Yasak biraz daha ileri götürülerek Türkler'e Mao'nun Hz. Muhammed'den önce gelmesi gerektiği çağrısında bulunuldu. Çin yönetiminin Türkler'e olaylar sonrası daha ılımlı davranması beklenirken sert tedbirlerle karşılık verdi.⁷⁵⁸ Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin, Doğu Türkistan'daki olaylar hakkında basına yaptığı açıklamada, "Ayaklanma hakkında bilgi alınamadığını, olaylar hakkında konuşma yasağının olduğunu" söyledi.⁷⁵⁹ Doğu Türkistan'da bir Müslüman'ı domuzla namaz kılariken gösteren çizgi romanı protesto eden kişiler Çin polisi tarafından tutuklandı. Trende yapılan aramalar sırasında 9 Türk kaçmaya çalıştığı gerekçesiyle öldürüldü.⁷⁶⁰ Çin polis kuvvetleri tutuklama sırasında halka sert davranarak gözdağı verdi. Çin Türkler'in hak arama mücadelesini kanlı bastırmıştı fakat dünyada yok olma mücadelesi veren millet neden atom teknolojisine sahip kendinden çok güçlü düşmana karşı koymakta idi.

Çin Doğu Türkistan'da Türkler'e karşı asimilasyon politikaları izlerken Türkler'in varlığını inkâr ederek bilime ve sosyolojik gerçeklere aykırı davranmaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosu Wu Keming, basın mensuplarına verdiği demeçte, "Çin'de Doğu Türkistan ve Türkler yok" diyerek tarihi ve sosyolojik gerçekleri inkâr etti. Bu açıklamalar ulusal basında yankı buldu. Ergun Göze Türkiye Gazetesi'ndeki makalesinde, "Çin başkonsolosu Wu Keming'in Çin'de Türkler ve Doğu Türkistan'ın olmadığı" beyanatını geçmişte Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov'un "Bulgaristan'da Türk yok" beyanı ile karşılaştırarak Türkiye'ye yeni bir göç dalgası olabileceği imasında bulunarak ironik bir ifade kullandı. Ayrıca, "Çin'de Doğu Türkistan yok" ifadesinin de tarihi bilgileri ve coğrafi gerçekleri sarsacağı düşüncelerini ifade etti.⁷⁶¹ Doğu Türkistan'ın tarihi Türk yurdu olduğu neredeyse yerli ve yabancı kaynaklarda hatta Çin kaynaklarında bile sabit olan bilgi Çinli diplomatlar tarafından inkâr edilmiştir. Bu Çin'in Doğu Türkistan'ı elinde tutmak için her şeyi göze aldığı kanıtıdır. Çin, Doğu Türkistan'daki milli kültüre olan ilgi ve dini kaynaklara sahip olma isteklerini Türkiye'de bulunan Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin'in kışkırttığını ileri

⁷⁵⁷ "Doğu Türkistanlı Din Adamlarının Görüşmesi Yasaklandı", **Türkiye Gazetesi**, 1. Kasım.1990.

⁷⁵⁸ "Gorbaçov Ülke kan Gölüne Döner", **Tercüman Gazetesi**, 16. Ekim.1990.

⁷⁵⁹ "Yalnızız", **Türkiye Gazetesi**, 30 Mayıs 1990.

⁷⁶⁰ "Doğu Türkistan Kan Ağılıyor", **Türkiye Gazetesi**, 30. Ekim.1993.

⁷⁶¹ Ergun Göze, "Kızıl Çin Diplomatları Bulgar Diplomatlarının Yolunda mı?", **Türkiye Gazetesi**, 25 Ekim 1989.

sürdü. Çin'in dışı açılma politikaları sonrasında İsa Yusuf Alptekin ve bazı Doğu Türkistan liderlerinin Çin'e gittikleri doğrudur. Ancak Çin Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeler sonrasında Doğu Türkistan'a 200 bin asker yığıldı. Ayrıca 1966-1977 yılları arasında Doğu Türkistan'da on binlerce Türk'ü öldürürken Sovyetler Birliği'ne bağlanma gerekçesini öne sürdü.

Çin, Sovyetler Birliği'ndeki bağımsızlık ilanı sonrasında ülkesindeki azınlıkların ayaklanmasından endişe ederek Doğu Türkistan'da olağanüstü hal ilan etti. Başkent Urumçi'de birinci öncelikli olağanüstü hal ilan ederek sokağa çıkma yasağı başlattı. 1990 Nisanında başlatılan ayaklanma kanla bastırılmış olup Çin bu defa olayların önüne geçmek için halka birçok şeyi yasakladı.⁷⁶² Çin daha önce kanlı bir şekilde bastırdığı Doğu Türkistan, Tibet ve iç Moğolistan'daki ayaklanmaların tekrar etmesinden endişelenerek polisi daha da güçlendirme kararı aldı. Karşı devrimci ayaklanmalardan şüphelenen Pekin yönetimi her türlü tedbire başvurdu. Bu amaçla Sovyetler Birliği sınırına asker sevk eden Pekin yönetimi bölgedeki Müslümanlar'ın bağımsızlık hareketlerine karşı anavatanın bütünlüğü yönünde halka telkin yapıldığı bilgisini verdi.⁷⁶³ Doğu Türkistan'da bağımsızlık için mücadele eden Uygur Birleşik Ulusal Devrimci Cephe (BUDC)'nin verdiği bilgiye göre Nisan ayından beri devam eden Çin operasyonları sonrasında 57 bin kişinin tutuklandığını, 1700 kişinin idam edildiği bildirildi.⁷⁶⁴

Çin'in Doğu Türkistan'daki en önemli insan hakları ihlalleri arasında atom denemelerini gösterebiliriz. 21 Mayıs 1992 tarihinde Lop Nor Bölgesi'nde gerçekleştirilen nükleer deneme ABD'nin Hiroşima'ya attığı bombadan 70 kat daha güçlüdür. Çin'in, 1964'te başlattığı nükleer denemeler Doğu Türkistan'da birçok felakete neden oldu. Doğu Türkistan'da kurulan Çin'in nükleer tesisleri ülkede çevre felaketinden sağlık sorunlarına birçok olumsuz durumu beraberinde getirdi. Doğu Türkistan adeta Çin'in nükleer çöplüğü haline geldi. Hatta başka ülkelerin nükleer atıkları da burada depolandı. Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin 1995 yılında Çin'in bölgede yaptığı nükleer denemeye tepki gösterdi. Alptekin, "Çin'in 1964'ten beri Çin'in bölgede 42 atom denemesi yaptığını, bu denemelerin insan sağlığından

⁷⁶² "Doğu Türkistan'da Olağanüstü Hal", **Türkiye Gazetesi**, 14 Eylül 1991.

⁷⁶³ "Çin Doğu Türkistan'a Asker Yığıyor", **Türkiye Gazetesi**, 18 Ocak 1992.

⁷⁶⁴ "Doğu Türkistan'da Çin Zulmü", **Yeni Asya Gazetesi**, 16 Aralık 1996.

çevreye etkileri konusunda zararları hakkında bilgi verdi.⁷⁶⁵ Bazı kaynaklar nükleer deneme sayısının 1964 yılından bu yana 44 olduğu bilgisini vermektedir.⁷⁶⁶ Çin yönetimi 1996 Lop Nor nükleer denemesinin ardından barışçıl Nükleer Denemelerin on yıl yasaklanmasını kabul etmeye hazır olduklarını bildirdi.⁷⁶⁷ Bu kararı ile nükleer denemelerden tamamen vazgeçmeyeceğini göstermiş oldu. Bu bilgiler karşısında Çin yönetimi ise nükleer denemelerin hiçbir canlının yaşamadığı çölde yapıldığını iddia etti. Ayrıca bu denemeler sonucu çevreye her hangi bir zararın olmadığı belirtildi.⁷⁶⁸ Doğu Türkistan'da 1996 Nisan ayından beri devam eden olaylar sonrasındaki tutuklamalar nedeniyle 2 tugay Çin askerinin bölgeye sevk edildiği sıkıyönetim ilan edilerek halk üzerinde büyük bir baskı oluşturulduğu ifade edildi.⁷⁶⁹ Bağımsızlık isteyen Doğu Türkistanlılar Çin'in Kazakistan sınırındaki Yining kasabasında sokağa dökülerek Çin'i protesto etti. Bu gelişmelerden sırasında 10 kişi öldü 100 kişi yaralandı. Çin olaylardan sonra sokağa çıkma yasağı ilan etti.⁷⁷⁰ Doğu Türkistan'da 5-6 Şubat Gulca olayları olarak bilinen olaylarda bazı kaynaklara göre 30 ölü 100 yaralı ve çok sayıda tutuklu olduğu bildirildi. Olaylar sonrasında Doğu Türkistan kuruluşları uluslararası kuruluşları bölgeye müdahale etmeye çağırdı.⁷⁷¹

Doğu Türkistan'daki idamlar insan hakları ihlalleri içerisinde en önemlilerindendir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin bağımsızlığından sonra Batı Türkistan sınırına yakın olan Doğu Türkistan'da artan bağımsızlık hareketini bastırmak için 1992 yılı Ocak ayından itibaren 49 Türk'ün bombalama eylemlerine katıldıkları gerekçesiyle idam edildiği bildirildi. Bu kapsamda 182 Türk'ün karşı devrimci iddiasıyla tutuklandığını, 6400 kişinin de mahkûm edildiği açıklandı. Ayrıca her türlü hak arama mücadelesi çok ağır şekilde cezalandırılmaktadır. 1989'daki bir ayaklanma sonrasında din adamları tutuklanmış, çok ağır cezaya çarptırılmıştır. Oldukça sıkı tedbirle alınmış, 1 şüpheli için 10 polis görevlendirilmiştir.⁷⁷² Doğu Türkistan'daki siyasi tutuklamalar Uluslararası Af Örgütü tarafından kınandı. 1991 yılında taksicilerin eylemi nedeniyle yapılan eylem sonrası toplu gösteriler ve açıklama yapmak yasaklandı. Uluslararası Af Örgütü'nün

⁷⁶⁵ "Pekin'e Protesto", **Türkiye Gazetesi**, 18 Mayıs 1995.

⁷⁶⁶ "Bir Çinli Görünce Yere Tükür ve Arkanı Dön", **Yeni Dünya Dergisi**, Ocak 1996.

⁷⁶⁷ "Çin Barışçıl Nükleer Bombadan Vazgeçmiyor", **Yeni Yüzyıl Gazetesi**, 09 Haziran 1996.

⁷⁶⁸ "Sarı Tehlike", **Yeni Dünya Dergisi**, Aralık 1995, s. 43.

⁷⁶⁹ "Doğu Türkistan Ayakta", **Hergün Gazetesi**, 13 Şubat 1997.

⁷⁷⁰ "Çin'de Uygur Türkleri Ayaklandı", **Hürriyet Gazetesi**, 11 Şubat 1997.

⁷⁷¹ "Doğu Türkistan'da Katliam", **Kurultay Gazetesi**, 19 Şubat 1997.

⁷⁷² "Doğu Türkistan Geri Bırakılmış ve Çok Unutulmuştur", **İslam Dergisi**, Haziran 1992.

raporunda yasaklamalar ve tutuklamalar kınandı. Uluslararası Af Örgütü'nün açıklamalarına göre 1992 yılı Haziran ayında 4 Uygur gerici ayaklanma çıkarma gerekçesiyle tutuklanmıştır.⁷⁷³ Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlalleri Avrupa Türk Kültür Derneği Başkanı Erkin Alptekin tarafından özetle; halkın öz iradesine saygı duyulması, serbest seçim imkânı verilmesi, idari makamlara Türkler'in atanması, Türkler'e dış dünya ile bağlantı kurma imkânı verilmesi, insan hakları konusunda gözlemci gönderilmesi ve Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlallerinin Birleşmiş Milletler'e götürülmesi isteği şeklinde özetlendi.⁷⁷⁴ Doğu Türkistan'daki 4 sivil kuruluşun bildirdiğine göre 4 Şubat 1997 Kadir Gecesi Gulca'da 30 kadının mescitte dövülmesi sonrasında olayların başladığı, galeyana gelen halkın 7 Şubat'a kadar gösteriler devam ettiği, olaylar sonunda 100 kadar Çin askeri, 200 Türk hayatını kaybederken 3500 Türk tutuklanıyor. Olaylar sonrası gerginliğin durmadığı Doğu Türkistan'da Gulca şehrinde 5 Uygur'un daha vahşice öldürüldüğü bildirildi. Uluslararası Af Örgütü, 5-6 Şubat 1997 Gulca olayları sonrasında Çin'in çok sayıda Doğu Türkistanlı'yı idam edeceğini bildirdi.⁷⁷⁵ Bu gelişme sonrasında 100 Uygur Türk'ünün idam edildiği bildirildi.⁷⁷⁶ ABD'deki 11 Eylül saldırıları sonrasında Çin terörle mücadele adı altında baskı ve şiddet politikasını artırdı. Keyfi tutuklamalar ve idamlar ile halkı korkutmaya çalıştı. 2001 yılında daha önce Kırgızistan'da tutuklu bulunan 3 Uygur idam edildi.⁷⁷⁷ Bir başka siyasi tutuklu 1997'den beri hapiste olan Arhan Abdullah adlı Uygur Doğu Türkistan Partisi'ni kurmakla suçlanarak idam cezasına çarptırıldı.⁷⁷⁸ 2001 yılında terör bahanesiyle Doğu Türkistan'da Çin tarafından başlatılan "Sert Vur" adlı kampanya ile birçok idam cezası verildi. Gazeteciler idam ve infazlar hakkında net bir cevap verememektedirler. Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin 1993 ve 1996 yıllarındaki operasyonların benzerini yaptıklarını belirtti. Haber kaynakları idamların stadyumlarda düzenlenen mahkemelerde mahkumlara cezalar verildiğini bildirdiler.⁷⁷⁹ Uluslararası Af Örgütü 3 ayda 1781 idam yapılması nedeniyle 2008 Olimpiyatların Çin'de yapılmamasını istedi.⁷⁸⁰ Yapılan idamların siyasi suçlardan kaynaklandığı bildirildi. ABD'deki 11 Eylül saldırıları bahanesiyle Doğu Türkistan'da çok sayıda insan terör bahanesiyle

⁷⁷³ "Çin Doğu Türkistan'da 4 Uygur Gencini Tutukladı", **Türkiye Gazetesi**, 27. Şubat.1992.

⁷⁷⁴ Haluk Ölçekçi, "Türkleri Eritme Politikası Devam Ediyor", **Yeni Düşünce Dergisi**, 15. Nisan.1994.

⁷⁷⁵ "Doğu Türkistan'da İdam Hazırlığı", **Türkiye Gazetesi**, 17. Ocak 1999.

⁷⁷⁶ "100 Uygur Türk'ü İdam Edildi", **Ortadoğu Gazetesi**, 17. Ocak 1999.

⁷⁷⁷ "Çin'den 3 Türk'e İdam", **Türkiye Gazetesi**, 28. Mart 2001.

⁷⁷⁸ "Uygur Lider Abdullah'a İdam Cezası", **Yeni Şafak Gazetesi**, 15 Şubat 2001.

⁷⁷⁹ "Çin'de Katliam Gibi İdamlar", **Akit Gazetesi**, 24 Mayıs 2001.

⁷⁸⁰ "3 Ayda 1781 İdam", **Akit Gazetesi**, 07 Temmuz 2001.

tutuklandı. En temel haklar askıya alındı. 18 yaşından küçüklerin camiye gitmesi yasaklandı. Ramazan Bayramı'nın tarihi değiştirildi. Dini eğitim verdiği gerekçesiyle birçok kişi tutuklandı.⁷⁸¹

2004 yılında ABD'de Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti ilan edildi. Sürgün hükümetin liderleri ve yetkilileri bazı ziyaretlerinde Türkiye ve birçok ülkeye girişte sorunlar yaşadılar, vize alamadılar, benzeri sorunlar yaşadılar. Sürgündeki Doğu Türkistan liderlerinden ve hükümet yetkilisi Ahmet İgemberdi, ‘‘Çin’in Doğu Türkistan’da Müslümanlar’ı camilerden ayırdığını, camilerde ateizm propagandası yapıldığını’’ söyledi. Han Çinlileri ile Müslüman Türkler arasındaki çatışmalarda 148 kişinin öldüğü bildirildi.⁷⁸² Vize verilmemesi uygulamalarından biri de İsa Yusuf Alptekin’in oğlu Erkin Alptekin oldu. Erkin Alptekin, İsa Yusuf Alptekin’i anmak için düzenlenen bir programa katılmak için Türkiye’ye gelen Alptekin’in giriş yasağının Çin’in Türkiye ve birçok ülkeye gönderdiği isim listesinden kaynaklandığı anlaşıldı.⁷⁸³ İstanbul Zeytinburnu’nda İsa Yusuf Alptekin’i anma toplantısına katılacak Erkin Alptekin’in Çin tarafından Türkiye’ye gelmemesi için engel çıkarılması istenenler arasında olduğu belirtildi.⁷⁸⁴ 8 Ocak 2007’de Çinli yetkililerin düzenlediği basın toplantısında,’’ 5 Ocak 2007 Pamir Bölgesinde teröristlerin yuvasına operasyon düzenlediğini açıklıyor, 18 teröristin öldürölüp, 17’sinin de ele geçirildiğini belirtiyordu. Bu olayla ilgili olarak dünya kamuoyunda değişik yorumlar yapıldı. Ancak Dünya Uygur Kurultayı bu kanlı olayla ilgili Çin’in görüşlerini reddetti. Ayrıca, Amerikan Uygur Derneğı de bir bildiri yayınlayarak, Birleşmiş Milletler’i olayla ilgili incelemelerde bulunmasını ve olayın gerçek nedeninin açığa çıkarılması için girişimde bulunmaya çağırdı.⁷⁸⁵ 2008 Pekin Olimpiyat Oyunları güvenliğı bahanesiyle Doğu Türkistan’da insan hakları ihlalleri gündeme geldi. Çin’de iç hatlar seferi yapan bir uçağı sabotaj düzenleneceğı gerekçesiyle iki Uygur tutuklandı. Biri kadın olan iki tutuklunun olimpiyatları sabote etmeye çalıştığı belirtildi. Ancak bu bilgi şüpheli karşılandı, bağımsız kaynaklar ve yorumcular Çin’in olimpiyatların güvençesi nedeniyle güvenliğı birinci öncelik olarak ele alması ve Doğu Türkistan’daki protestolar nedeniyle operasyonlar yaptığı

⁷⁸¹ ‘‘Kayseri Mazlumların Yanında’’, **Kayseri Ana Haber Gazetesi**, 01 Kasım 2001.

⁷⁸² ‘‘Çin Bir Terör Devletidir’’, **Yeniçağ Gazetesi**, 06 Kasım 2004.

⁷⁸³ ‘‘Doğu Türkistanlılar’a Terörist Muamelesi’’, **Vakit Gazetesi**, 17 Aralık 2003.

⁷⁸⁴ ‘‘Sakıncalılar Listesinde Erkin Alptekin’de Var’’, **Türkiye Gazetesi**, 18 Aralık 2003.

⁷⁸⁵ DUK Başkanından Açıklama, **Gökbayrak Gazetesi**, Ocak-Şubat 2007, Sayı:75, http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=44&sid=900

ifade edildi. Bazı basın organlarında olimpiyatlar öncesi Tibet'te yapılan protestolar dünya gündemine geldi, ancak Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlalleri gündeme gelmedi. Sebep olarak Doğu Türkistanlılar'ın Dalay Lama gibi liderinin olmaması gösterildi.⁷⁸⁶ Benzer protestolar nedeniyle Doğu Türkistan'ın bazı şehirlerinde dışarıya çıkışlar yasaklandı.⁷⁸⁷

Çin'de 2009 yılı Haziran ayı sonunda Guangdong şehrinde bir oyuncak fabrikasında başlayan olaylar sonrasında Urumçi'de Çin politikalarını protesto eden halkın üzerine ateş açılması sonucu Çin güvenlik güçlerinin müdahalesiyle olaylar büyüyerek sokak çatışmalarına dönüştü. Çin resmi makamlarına göre 137 Han Çinlisi, 46 Uygur, 1'i Hui etnik gurubuna mensup 184 kişinin öldüğü, 1084 kişinin yaralandığı, Uygular'a göre binden fazla kişinin hayatını kaybettiği olaylarda ölü ve yaralıları konusunda çelişkili bilgiler verildi.⁷⁸⁸ Bu olaylardan sonra Çin, halk üzerinde baskılarını artırarak her türlü insan haklarını askıya almıştır. Dini haklar, siyasi haklar ABD'deki saldırılar bahane edilerek askıya alınmıştır. 2008 Pekin olimpiyatlarının güvenliği ve 2009 5 Temmuz Urumçi olayları bahane edilerek yargısız infazlar, tutuklamalar, idam ve işkencelere başvurmuştur. Doğu Türkistan'da hâkimiyetini pekiştirmek için mevcut şartlardan yararlanarak hak ve özgürlük taleplerini önleyebileceğini düşünmektedir. Ancak ABD ve Batı ülkeleri ve insan hakları örgütleri bu duruma tepki göstererek Çin'in terör gerekçesiyle insan haklarına aykırı davranamayacağını ifade ettiler. Türkiye'de de 5 Temmuz 2009 Urumçi olayları sonrasında Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlalleri protesto, yürüyüş, mitingler ve basın açıklamaları ile kınandı. Ulusal ve yerel çapta Doğu Türkistan'daki katliamlara tepki gösterildi. Sivil toplum örgütleri, meslek kuruluşları, sendikalar, siyasi partiler, basın organları ve yerel kuruluşlar basın açıklamaları ve çeşitli yollarla tepkilerini ortaya koydular. Basın mensupları arasında olaylar karşısında telaşla tepki gösterenlerin kendi tarihi ve kültürel köklerimiz olduğu Doğu Türkistan hakkındaki bilgi eksikliğimize de vurgu yapıldı. Afet İlgaç'ın Milli Gazete' deki yazısında, "Uygurlu Türk değil, Uygur Türk'ü" başlıklı makalesinde, "Türkiye'nin Çin ile ilişkilerini geliştirmeye yönelik ziyaretlerin gerçekleştiği dönemde meydana gelen olaylarda çok sayıda Doğu Türkistanlı'nın hayatını

⁷⁸⁶ "Dalay Lama'ları Yok", **Hürriyet Gazetesi**, 5 Nisan 2008.

⁷⁸⁷ "Dış Ülkelerde Akrabalar Olanların Olimpiyatlar Sırasında Ülke Dışına Çıkmaları Yasaklandı", **İstiklal Gazetesi**, Temmuz 2008.

⁷⁸⁸ Gülay Tüysüzoğlu, "Çin'de Uygur Katliamı", **Ekonomi Gazetesi**, 17 Temmuz 2009.

kaybetmesi karşısındaki üzüntüler” dile getirildi.⁷⁸⁹ Meslek kuruluşlarının tüketimden gelen gücümüzün kullanılarak Çin ekonomisine zarar vermek için Çin mallarını boykot uygulamaları basında yer aldı. Konu basın yayın organlarında olumlu, olumsuz yönleriyle işlendi. Dünya Gazetesi yazarlarından Tevfik Güngör, “Çin’e uygulanacak ambargonun sonuç vermeyeceğini, Uygurlar’ın asıl meselesinin kültürlerini ve kimliklerini korumak olduğunu, bundan önceki Uygur bağımsızlık girişimlerinin başarıya ulaşmadığını” ifade etti. Güngör, “Uygur bölgesinde Çinliler’in nüfus olarak öne geçtiğini, ekonomik olarak Uygurlar’ın fakir olduklarını, bu durumun bağımsızlık isteklerini canlı tuttuğunu” belirterek ABD yönetiminin Rusya ve Çin’de azınlıkları kışkırtarak üst yöneticileri uğraştırmak istediğini, bu amaçla bölgedeki Türk ve Müslüman nüfusun liderlerini desteklediğini” ifade etti. Ayrıca, “Türkiye’yi kışkırtarak olayın boyutunu artırmayı ve Türkiye’nin Rusya ve Çin ile yakınlaşmasını önlemeyi amaçladığını” ifade etti. Güngör, yazısında, “Rus ve Çin’in Türkiye’nin kendi egemenliğindeki Müslüman Türklerle ilgilenmesinden rahatsız olduklarını ve olayların arkasında Türkiye’nin bulunduğunu düşündüklerini” belirtti.⁷⁹⁰ Olayların başlamasında Doğu Türkistan halkının sefaletinden yararlanmak isteyen Çinliler’in aç gözlülüğünün yattığını ifade eden yazılar basında yer aldı. ⁷⁹¹Yeniçağ Gazetesi’ndeki köşesinde Afşin Selim, “Doğu Türkistanlı kızların Çin’in iç bölgelerine götürülerek köle gibi çalıştırıldığını, bu kızların bekâr olanlarına köle gibi davranıldığını, daha sonra evlerine dönemediklerini” belirterek, “6 Haziran 2009 tarihinde bir oyuncak fabrikasında Türk kızlarına yapılan saldırı sonrasında olayların patlak verdiği bilgilerini verdikten sonra realist geçinenlerin “ne yani gidip savaşılmı mı?” türünden ilgisizliklerini, ezilen halklar masalını anlatanların olayları görmemesini, marka Müslümanı geçinenlerin hiç oralı olmamalarını” eleştirmiştir. Olayların Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Çin ziyareti sonrası olması üzerine kaleme alınan yazılardan Türkiye Gazetesi yazarlarından İsmail Yağcı, “Abdullah Gül’ün Çin ziyareti sırasında Doğu Türkistan’daki temaslarında Urumçi’ye götürüldüğünü, Kaşgar’a götürülmediğini” belirtti. Yağcı, “Kaşgar’ın tarihi önemine binaen Abdülkerim Satuk Buğra Han’dan Mahmut Gaznevi’ye, Timur’dan Selçuk Bey’e, Babür’dan Melikşah’a Türk büyüklerine ev sahipliği yaptığını” ifade etti. “Kaşgarlı

⁷⁸⁹ Afet Ilgaz, “Uygurlu Türk Değil, Uygur Türkü”, **Milli Gazete**, 10 Temmuz 2009.

⁷⁹⁰ Güngör Uras, “Sincan İçin Boykot Hiçbir İşe Yaramaz Hem Oradaki, Hem Buradaki Türkler’e Zarar Getirir”, **Dünya Gazetesi**, 13 Temmuz 2009.

⁷⁹¹ Afşin Selim, “Katliamdan Sonra Ne Yazdılar”, **Yeniçağ Gazetesi**, 13 Temmuz 2009.

Mahmut'tan, Hoca Ahmet Yesevi'ye, Yusuf Has Hacıp'ten, Ahmet Edip Yükneci'ye Türk-İslam bilginlerinin yetiştiği coğrafyanın Çin için vazgeçilmez olduğunu⁷⁹² belirtti. Çinli yetkililerin Sincan'daki olaylar sonucu başkalarını suçlama yerine kendi politikalarını gözden geçirmesi gerektiğini yazan Radikal Gazetesi'ndeki yazıda, "Çin'in Çinli olmayan azınlıklara saygı göstermekten başka bir şey yapmadığı, amaçlarının azınlıkların kalkındırılarak feodal düşünceden arındırılması düşüncesinin tamamen bir aldatmaca olduğu" belirtildi.⁷⁹³ Bölgeye yapılan Çinli göçü sonucu buranın Çin toprağı yapılmaya çalışıldığı" ifade edildi. Yazıda ayrıca, "Türkçe'nin unutturulmaya çalışılmasından Çince' nin mecbur tutulması ve kültürlerinin yok edilmesine itiraz eden Uygurlar'ın bölücü olarak nitelendirilmesine kadar birçok suçlama Türkler'i beklemektedir. Çin 5 Temmuz Urumçi olayları sonrasındaki Cuma yasağını ise kaldırmak zorunda kaldı.⁷⁹⁴ Uygurlar'ın İslam Dini' ne savaş açılmasından, kızlarının zorla fuhşa sürüklenmesine tepki olarak başlayan olaylar üzerine Türkiye Gazetesi yazarı Mustafa Necati Özfatura, " Doğu Türkistan'da yaşanan bu vahşete karşı Birleşmiş Milletler' in bu katliamı gündeme getirmesini, Türkiye'nin her köşesinde tepkilerin çığ gibi olduğunu" belirtti. Özfatura, "Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Çin ziyareti sırasında Müslüman Türkler'in sıcak karşılamasının öcünün alındığını" ifade etti.⁷⁹⁵ Doğu Türkistan'daki olaylara Filistin'e gösterilen ilginin gösterilmemesinin üstelik Cumhurbaşkanı'nın ziyaretinden hemen sonra gerçekleşmesi basında tepkilere neden olmuştur. Olayları Uygur işkadını Rabia Kadir'in üzerine yıkarak katliamın hesabını vermekten kaçınmakla suçlanan haber ve yorumlar yer aldı.⁷⁹⁶ Doğu Türkistan'da gerçekleştirdiği katliamlar dışında Çin yönetimi Müslüman Uygur Türkleri'nin tarihi ve kültürel bağlarını koparmak için tarihi Kaşgar şehrini yıkmaktadır. Çin'in Kaşgar'ı yıkarak yerine yeniden modern binalar, plazalar ve alışveriş merkezleri yapmayı planlamaktadır. Kaşgar'ın Çinli Belediye Başkanı ise yeni inşa çalışmalarında tarihi dokunun korunacağını iddia etti.⁷⁹⁷ Doğu Türkistan sorununun Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla ortaya çıkan ve giderek büyüyen bir sorun olduğunu yazan Milli Gazete, İHH'nın raporunda önemli tespitler yer aldı. Çin'in sistematik bir soykırımla Türkler'i asimile etmeye çalışıldığı, kuruluşundan

⁷⁹² İsmail Yağcı, "Doğu Türkistan'da Neler Oluyor", **Türkiye Gazetesi**, 13 Temmuz 2009.

⁷⁹³ "Çin'in Tezleri Gerçekle Alakasız", **Radikal Gazetesi**, 13 Temmuz 2009.

⁷⁹⁴ "Cuma Yasağı Tutmadı", **Bugün Gazetesi**, 11 Temmuz 2009.

⁷⁹⁵ Mustafa Necati Özfatura, "Doğu Türkistan'da Zulüm", **Türkiye Gazetesi** 14 Temmuz 2009.

⁷⁹⁶ Cihan Türker, "Doğu Türkistan Kederli, Doğu Türkistan Yaslı", **Ortadoğu Gazetesi**, 10 Temmuz 2009.

⁷⁹⁷ "Çin Tarihi Kaşgar Şehrini Yıkıyor!", **Bizim Anadolu Gazetesi**, 15 Temmuz 2009.

günümüze 35 milyon Müslüman Türk'ün katledildiğini, kültürel, dini ve sosyal haklarının olmadığı belirtildi. Türkiye'nin bu meseleye siyasi ve ekonomik çıkarları gereği görmezden geldiği, Birleşmiş Milletler ve sivil toplum örgütlerinin ise duyarsız kaldığı ifade edildi.

SONUÇ

Türkler'in kadim yurdu olan Doğu Türkistan Orta Asya'da köklü bir medeniyet havzası olmuştur. Milattan önce ilk Türk topluluklarından olan Uygurlar Töles boy birliği içerisinde bulunuyordu. Yunan kaynakları, Çin kaynakları ve İslam kaynaklarında nakledilen bilgiler onların ilk Türk boylarından oldukları bilgisini vermektedir. Hunlar sonrasında Göktürkler'in yıkılması ile ortaya çıkan Uygurlar tarih sahnesinde hem devlet olma noktasında hem de medeniyet iddiasında bulunan önemli bir ülkedir. İlk dönemlerinde diğer Türk boylarıyla Göktürkler'e karşı siyasi mücadelesi, sonrasında devlet olarak Orta Asya'daki siyasi hâkimiyeti kadar kültürüyle de dikkatimizi çekmiştir. Budizm ve Maniheizm'in önemli merkezi olan Doğu Türkistan dinlerin ve medeniyetlerin de kavşak noktasında bulunmaktaydı. Konargöçer Türkler arasında Budizm'i kabul ettikten sonra yaşam tarzından sanatına kadar birçok alanda değişime sahne oldu. Yerleşik hayata geçen Uygurlar ticaretle uğraşmaktan yemek kültürüne kadar Budizm'in birçok unsurunu aldı. Minyatürden mimariye birçok unsuru İslamiyet'i kabul ettikten sonra da kullandı. Batı, İslam, Türk ve Çin kültürlerinin karşılaştığı Maverâünnehir bölgesinde Müslüman Arap ordularının Çinliler ile yaptığı 751 Talas Savaşı sonrasında İslam kültürünün havzasına giren Uygurlar; ilim, kültür ve medeniyet sahasında İslam kültürüne önemli katkılarda bulundular. İslam dinini ve kültürünü batıya taşıırken Karahanlılar, Gazneliler, Büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı Devleti'ne kadar birçok devlete askeri, siyasi, kültürel, mimari ve ilmi unsurları aktardılar.

1759 yılında Çin hâkimiyetine giren Doğu Türkistan'da Çin'e karşı bağımsızlık amacıyla ayaklanmalar oldu. 1863 yılında Yakup Han Be Devle ile yeniden bağımsız olsa da kısa süre sonra (1876) Çin Mançu Hanedanlığı egemenliğinde 1911 yılına kadar kaldı. Orta Asya'da ilk dönemlerinde siyasi, kültürel, mimari ve dini alanda büyük katkılar yapan Uygurlar Çin esaretine girdikten sonra kültürel, sosyal, dini ve ekonomik asimilasyon politikalarına maruz kaldılar. Köklü medeniyet temsilcisi olan halk yüzyıllarca asimilasyon ve baskı politikalarıyla mücadele etmek zorunda kaldı. Çin'e karşı bazen Rusya kimi zaman İngiltere ve Avrupa devletlerinin desteğini aldı. Ancak bu destekler politik ve konjonktürel olup, Çin'i zor durumda bırakmaya yönelik oldu.

Tezimizin konusu olan 1980’den Günümüze Türk Yazılı Basınında Doğu Türkistan ile ilgili Türkiye’de ulusal basında çıkan haber, makale, röportaj, ve yazı dizisi ile konuya yaklaşım olarak ele aldık. 1980 öncesinde Türkiye’de siyasi, kültürel ve sosyal gelişmeler ışığında ülkemiz sınırları dışındaki Türkler konusunda ilgimiz oldukça sınırlıdır. Ancak 1980 sonrasında Türkiye’de ekonomik, siyasi ve iletişim alanındaki gelişmeler; ülkemizin dışa açılma politikaları, dış politikada akraba topluluklarla yakınlaşma politikaları Doğu Türkistan meselesinde de kendisini göstermiştir. 1980 sonrası Türkiye ile Çin arasındaki diplomatik ziyaretler, ekonomik ilişkiler çerçevesinde iki ülke arasında Uygurlar’ın köprü görevi gördüğü yaklaşımı benimsenmiştir. Çin’in 1980 sonrasında dışa açılma politikası ile Uygurlar’a göstermelik bazı hakları tanınması Doğu Türkistan’daki insan hakları ihlallerini saklayamamıştır. 1980 sonrasında diplomatik ve kültürel alandaki Türk-Çin ziyaretleri çerçevesinde yer alan haber, yazı, makale ve yazı dizileri daha çok Doğu Türkistan ve Uygurlar’ı tanımaya yönelik olmuştur. Kapalı Çin rejiminde Uygurlar’ın yaşamı, temel hak ve hürriyetleri hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olunamamıştır. Ancak bölgedeki insan hakları ihlalleri, dünyada insan hak ve hürriyetlerine ilginin artmasıyla özellikle Avrupa ülkeleri ve ABD’nin Orta Asya’ya ilgisi Çin’in başta Doğu Türkistan olmak üzere azınlık milletlere yönelik politikalarına ilgiyi arttırmıştır.

1980 sonrasında Türkiye’de demokratik yaşama dönülmesi, ülkenin ekonomik, siyasi ve kültürel kalkınması ile basın yayındaki çok seslilik yazılı basında ülkemiz dışındaki Türklerle ilgili haber, makale, yorum, yazı dizisi ve haberleri arttırmıştır. Ancak bu konudaki basında çıkan yazılar çok cılız ve toplumun belli kesimine hitap eden haber ve dökümanlardır. İlk başlarda Türkiye’nin Çin ile diplomatik, siyasi ve ekonomik ilişkileri çerçevesinde yapılan karşılıklı ilişkiler neticesindeki kültürel temaslar haber olarak yer alırken kamuoyunda dış Türkler hakkında bilgiler çok az ve zayıftı. Konuya daha ziyade milliyetçi, muhafazakâr olarak adlandırabileceğimiz basın organları ilgi göstermiş olup bunların da kısıtlı imkânlarla çalıştıklarını söyleyebiliriz. 1980’den sonraki yılların başında Tercüman Gazetesi’nin bu konudaki haberleri, Anayurt, Yeni Düşünce, Son Havadis gibi dergilerin ve yayın organlarının 1980 sonrasındaki yayınları Doğu Türkistan konusunda basında ilgi uyandırmış, kamuoyu oluşturmaya yönelik yayınlar olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanında ana akım medya veya merkez medya olarak

niteleyebileceğimiz basın yayın kuruluşlarının yayınlarında da bahsedebiliriz. Ancak belirleyici ve kamuoyu oluşturacak yayınları milliyetçi muhafazakâr basın yayın kuruluşlarının yaptığını ifade edebiliriz. İdealist, milliyetçi ve aksiyoner fikir adamları, gazeteciler ve köşe yazarları Doğu Türkistan meselesine ilgi uyandırmak için makaleleriyle, yazı ve haberleriyle destek vermiştir. Bu konuda Ahmet Kabaklı, Altan Deliorman, İsa Yusuf Alptekin, İsmet Tümtürk, Emel Esin, Erkin Alptekin, Ergun Göze, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Mustafa Necati Özfatura önemli kalemler arasında sayılabilir. Ancak bu dönemdeki resmi yayın organları ve ana akım medya ya da merkez medyanın Türk dünyası ve Doğu Türkistan konusundaki özensiz ve batı, Çin kaynaklı haberleri milli şuura muhalif vermeleri kamuoyunda eleştirileri ve tepkileri beraberinde getirmiştir. Mesela, 1985 yılında TRT tarafından yayınlanan İpek Yolu belgeselinde Doğu Türkistan için Sincan ifadesi kullanılması, programın Çin-Japon ortak yapımı olması nedeniyle yabancıların bakış açısıyla sunulması ve Doğu Türkistan'daki Türk-İslam eserlerine yer verilmemesi eleştiri almıştır.

1980'li yılların başlarında başlayıp ortalarına doğru Çin'de artan yumuşama politikaları Doğu Türkistan'da yaşanmamakta, Çin liberal politikaları sadece ekonomide izlemektedir. Azınlıklar söz konusu olduğunda politikalarındaki kapalılık devam etmektedir. Siyasi, kültürel, ekonomik baskılar, Doğu Türkistan'a Çinli göçü, doğum kontrolü, zorunlu kürtaj ve nükleer denemelerle Doğu Türkistan'ı adeta açık hapishaneye çevirmektedir. Doğu Türkistan'daki bu politikalar karşı ülke dışında bulunan özellikle Türkiye'deki İsa Yusuf Alptekin ve etrafındaki bir avuç idealist vatansever kurdukları Doğu Türkistan Vakfı, Doğu Türkistan Göçmenler Derneği ve diğer sivil toplum kuruluşları ve bir kısım milliyetçi kuruluşlar Doğu Türkistan'daki haksızlıkları dile getirilmektedir. Öncelikle Türkiye ve İslam âleminde Doğu Türkistan davasını anlatarak destek arayışlarını sürdürdüler. Türkiye'de Doğu Türkistan meselesine ilgi uyandırmak ve dünyada esir Türkler hakkında kamuoyu oluşturmak amacıyla konferanslar, seminer vb. etkinlikler düzenlenmiştir. 6,7,8 Nisan 1988 yılındaki Birinci Doğu Türkistan Semineri bu konudaki önemli etkinliklerdendir. Seminere yurtiçi ve yurtdışından çok sayıda bilim adamı, politikacı ve konuşmacı katılmıştır. Yapılan konferans, seminer vb etkinlikler uluslararası alana taşınmış, ABD'nin Wisconsin Eyaleti'nin Madison kentinde Üçüncü Milletlerarası Orta Asya konferansı düzenlenmiştir. Konferans ulusal basında geniş yer bulmuş,

müzakere konuları ve sonuçlar uzun süre gündemde olmuştur. Ancak dünya kamuoyundaki bu çalışmalara rağmen Çin’de azınlıklar özellikle Doğu Türkistan konusundaki baskılar artarak devam etmektedir. Ancak Budist dünyanın Tibet konusundaki tepkileri Çin’e geri adım attırırken, Doğu Türkistan konusunda İslam âlemi ve Türkiye’nin yaptırım gücü olmaması Doğu Türkistanlıları çaresiz bırakmaktadır. 1989 yılındaki Tiennanmen Olayları sırasındaki Uygurlar’ın özgürlük isteklerine destekleri dünya kamuoyunda ses getirmiş, Çin’deki insan hakları ihlalleri konusunda insan hakları dernekleri tepkilerini dile getirmişlerdir. Bu tepkiler ulusal ve uluslararası basında yer almıştır.

Sovyetler Birliği’nin 1990’ların başında parçalanması Çin’de paniğe neden olmuş, Demir Perde olarak adlandırılan Orta Asya’daki Rus egemenliğindeki Türkler’in bağımsız devletler kurmaları Çin’i endişelendirmiş bu durum basında Çin’de Azınlıklar Paniği olarak yer almıştır. 55 farklı milletin ve farklı özerk bölgelerin olduğu ülkede Sovyetler Birliği’nin parçalanması sonrasında ülkede ayrılıkların ortaya çıkma tehlikesi kaygılara neden olmuştur. 5-6 Nisan 1990 tarihinde Doğu Türkistan’ın Barın kasabasında başlayan olaylara Türkiye ve dünyadaki tepkiler basında yer almıştır. 1990 sonrasındaki özgürlük ortamı Türk dünyası başta olmak üzere Doğu Türkistan’ı da etkilemiş, Türkiye ve dünyadaki Uygur teşkilatlarının çalışmaları basında geniş yer bulmuştur. Bu dönemde konuya milliyetçi muhafazakâr basının ilgisi daha da artmış, bu yılların başında milliyetçi ve muhafazakâr yayın politikası olan basın yayın organlarının sayılarındaki artışlar konuya ilgiyi daha da arttırmıştır. Tercüman Gazetesi, Türkiye Gazetesi, Günaydın Gazetesi, Güneş Gazetesi ve Milli Gazete gibi basın yayın organları da konuyu ele almıştır. Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin 1991 yılından sonra bağımsızlığını kazanan Türk cumhuriyetleri gibi Doğu Türkistan’ın da bağımsızlığına kavuşması için oldukça çaba gösterdi. Azerbaycan ve diğer Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını sevinçle karşılarken Doğu Türkistan konusundaki beklentilerini ve isteklerini de basın yayın yoluyla kamuoyuyla paylaştı. Ancak 1990 sonrası dünyadaki özgürlük rüzgârları, Sovyetler Birliği’nin parçalanması karşısında panikleyen Çin Doğu Türkistan’ın bağımsızlığı korkusuyla siyasi baskılarını kültürel ve dini alanlarda da arttırdı. Bu dönemde ulusal basın içerisinde özellikle Türkiye Gazetesi kamuoyu oluşturmada başı çekmektedir. Gazetenin sahibi Enver Ören’in İsa Yusuf Alptekin ile şahsi dostluğu ve ilişkileri

Doğu Türkistan meselesine özel ilginin de sebebidir. Ören'in bizzat evinde ziyaret ederek kişisel dostluk kurduğu Alptekin'e basın olarak en büyük desteği verdiği bir gerçektir. Gazete Doğu Türkistan konusunda yaptığı yayınlarla kamuoyu oluşturmuş, Türk halkının ve dünyanın bölgeye dikkatlerini çekmiştir. 1991 yılı sonrasında Sovyetler Birliği egemenliğindeki Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanması sonrasında Çin Batı Türkistan ile sınırı olan Doğu Türkistan'ın Türk cumhuriyetleriyle ilişkilerini kesti ve bölgeye askeri yığınak yaptı. Hatta uzun vadede Batı Türkistan'ı işgal ederek buradan Rusya'ya ve batıya yayılmak gibi stratejik bir politikası olduğu söylenebilir. Çin Doğu Türkistan'da acil ve sert tedbirler alsa da Türkler'in bağımsızlık arzusunun önüne geçememiştir. Dünyadaki özgürlük rüzgârları ve Doğu Türkistan'da başlayan protestolar ulusal basında ve dünya kamuoyunda bölgeye ilgileri çekmiştir. Dünya basınında bölge ve Uygurlar ile ilgili çıkan haberler de Doğu Türkistan meselesine katkı sağlamıştır. Bütün bu gelişmeler sonrasında Doğu Türkistan kuruluşları 1992 yılında Türkiye'de muhaceret hükümeti kurmak istemiş, olmazsa başka bir ülkede kurmak istediklerini basına açıklamışlardır. Ancak Çin yönetimi bu talepleri idam, tutuklama, işkence gibi sert tedbirler ve nükleer denemelerle, Çinli nüfusu bölgeye yerleştirerek, doğum kontrolü ile bastırmaya çalışmıştır.

Doğu Türkistan sorununun gündeme gelmesine yönelik Türkiye'deki kuruluşlar 1992 yılı ve sonrasında dünyanın farklı yerlerinden temsilciler ve katılımcılar ile mesele Türk ve dünya basınında yer aldı. 1992 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen Doğu Türkistan Milli Kurultayı bunlardan biridir. Burada Doğu Türkistan meselesinin Birleşmiş Milletler'e götürülmesi gibi önemli kararlar alındı. Ayrıca bu yıllarda Doğu Türkistan bağımsızlık hareketini yürütecek teşkilatın gerekliliği yönünde kararlılık ortaya çıktı. Bu konuda Türkiye'de sivil toplum kuruluşları da destek iradesini ortaya koydu. Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonrasında özgürlük rüzgârları Türkiye'deki sivil toplum ve siyasi çevrelerde Türk dünyasındaki bağımsızlıklar konusunda ümitleri uyandırmıştır. 1990'lı yılların ortalarında özellikle milliyetçi, muhafazakâr ve İslami basın kuruluşlarının sayılarının artması Doğu Türkistan sorunun gündeme getirilmesinde yeni bir katkı sağlamıştır. Konuyu milli ve dini duyarlılık çerçevesinde ele alan haber, yorum ve makaleler basında gündem oluşturmaya çalışmıştır. Bu konuda ilk olarak Türkiye Gazetesi, Ortadoğu Gazetesi, Milli Gazete gibi gazeteler uzun süre yayın hayatına

devam ettiği için örnek verilebilir. Bunlardan sonra yayın hayatına başlayan Yeni şafak, Vakit, Kurultay gibi gazeteler kendi yayın çizgileri çerçevesinde Doğu Türkistan konusunda yayınlar yaptılar. Bu dönemde Türkiye Gazetesi yazarlarının konuya ilgisi daha farklı olmuştur. Ahmet Kabaklı, Servet Kabaklı, Mustafa Necati Özfatura gibi yazarlar yazılarıyla önemli katkılar sağladılar. İsa Yusuf Alptekin'in 1995 yılı Aralık ayında vefatı Türkiye, Türk dünyası ve dünyada en önemli gelişmelerden biri olarak yer aldı. 1990'lı yılların başında Demir Perde olarak adlandırılan Sovyetler Birliği'nin parçalanması ile Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlığına kavuşmasının uyandırdığı heyecan Doğu Türkistan Türkleri lideri İsa Yusuf Alptekin'in ölümu ile yerini hüzne bıraktı. Ulusal basında İsa Yusuf Alptekin'in ölümu uzun süre yer aldı. Alptekin'in siyasi mücadelesi, liderliği ve Doğu Türkistan mücadelesi basında gündem oluşturdu. Ülkü Ocağı, Türk Yurdu, Türk Edebiyatı, Tarih ve Medeniyet, Yeni Dünya, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı Dergisi, Doğu Türkistanın Sesi ve Bengü Dergisi İsa Yusuf Alptekin'in hayatı ve mücadelesi ile Doğu Türkistan hakkında yazı dizleri yayınladı. Konu ulusal basının genelinde ele alındı. Doğu Türkistan kuruluşları yetkililerinin ulusal basındaki yayınlarını da hatırlatmaktan geçmeyelim. Doğu Türkistan Vakfı Genel Sekreteri, Avrasya Türk Dernekleri Federasyonu kurucusu ve Sürgündeki Doğu Türkistan Hükümeti sözcüsü ve Devlet Bakanı İsmail Cengiz'in Doğu Türkistan hakkındaki yayınları gündem oluşturmuştur. Ortadoğu Gazetesindeki köşesinde Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlalleri, nükleer denemeler, dini, kültürel baskılar, ekonomik kaynakların sömürölmesi, topraklara zorla Çinliler'in yerleştirilmesi ve 1998 yılında dönemin Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından çıkarılan 1998/36 sayılı genelge hakkındaki yayınlarla kamuoyunu bilgilendirmiştir. Burada 23.12.1998 tarihli 1998/36 sayılı genelgeden bahsedelim. Dönemin hükümeti tarafından Çin hükümetinin baskıları ile çıkarılan genelge ile Doğu Türkistan ile ilgili faaliyetlerin yasaklanması, bu etkinliklere kamu görevlilerinin katılmasının yasaklanması ve Çin'in protesto edilmesinin yasaklanması gibi yasaklara ulusal basında tepkiler oldu. Bu konuda İsmail Cengiz'in yazıları gündemi etkilemiştir. Çin'in 1997 yılı şubat ayında Gulca'da başlayan Uygur ayaklanmasına karşı aldığı sert tedbirlere yönelik baskılar ulusal basında yer aldı. Kenan Akın, Nevzat Yalçıntaş, Ahmet Kabaklı, Mustafa Necati Özfatura, Kemal Çapraz ve Ali Koç gibi yazarlar Çin'in Doğu Türkistan üzerindeki baskılarını ele alan çok sayıda makaleler yayınladılar.

Çin 1990'lı yılların sonlarına doğru Doğu Türkistan'daki baskıları arttırdığı dönemdir. Aynı zamanda hür dünya içerisinde kendisine yer arayan Çin'in uluslararası sözleşmelere imza attığını görmekteyiz. 1998'de Kişisel ve Sosyal Haklar Sözleşmesi'nin Çin tarafından imzalanması bir milattır. 2000'li yıllarda Doğu Türkistan Derneklerinin uluslararası alanda basın yayın yoluyla lobi yaptığı yıllardır. Türkiye, ABD, Avrupa ve diğer hür dünya ülkelerinde gerçekleştirdikleri etkinlikler ile kamuoyu oluşturmaya ve basın yoluyla Doğu Türkistan meselesine katkı sağlamaya çalışılmaktadır. Doğu Türkistan için 2001 yılı ve sonrası baskı ve asimilasyon politikalarına yeniden hız verildiği dönemdir. 11 Eylül 2001 ABD New York'taki İkiz Kulelere yapılan terör saldırısı sonrası ABD'nin Afganistan ve Orta Asya'ya yönelik politikalarındaki değişim ve uluslararası terörizmle mücadelesi Çin'in Doğu Türkistan'daki politikalarının daha da sertleşmesine ve baskı, asimilasyon, tutuklama, idam ve işkencelerin artmasına sebep olmuştur. Çin, ABD'deki terör saldırılarıyla Uygurlar'ı irtibatlandırarak yapılan insan hakları ihlalleri dünya basını ve ulusal basında tepkilere neden oldu. Türkiye'deki ulusal basın insan hakları ihlallerini verirken; sivil toplum kuruluşları, Doğu Türkistan dernekleri, siyasi partiler başta olmak üzere buradaki insan hakları ihlallerine ve baskılara tepki gösterdiler. Ulusal basının yanında özellikle Doğu Türkistan nüfusunun yoğun olduğu şehirlerde protesto gösterileri ve basın açıklamaları yapıldı. Mesela İstanbul başta olmak üzere Kayseri gibi bazı şehirlerde yerel basın da haber, yorum, makale ve yazı dizileriyle konuya yer verdi. Kayseri Gündem, Yeni Kayseri, Kayseri Ana Haber, Kayseri ve Büyük Kayseri gibi gazeteler Bursa Hâkimiyet, Olay gibi şehir dışındaki yerel basın organlarında da bu konu işlendi. Türkiye, Ortadoğu, Kurultay, Yeni Şafak, Vakit, Milli Gazete, Milliyet, Hürriyet ve Sabah gazetesi 11 Eylül sonrası Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlallerini sayfalarına taşıdı. Saldırıları sonrası yapılan soruşturamalar ve yargılamaların ardından Doğu Türkistanlıların birçoğu serbest bırakılınca Uygurlar'ın bu meselede masum oldukları anlaşıldı. Çin'in 11 Eylül saldırılarını bahane ederek Doğu Türkistan'daki baskı ve uygulamaları sürdürmek istediği anlaşıldı. 2001 sonrasında Türkiye-Çin arasında diplomatik ziyaretler sırasında küresel teröre karşı mücadele mesajları verilmesi, Uygurlar'ın Çin tarafından küresel terörle ilişkilendirilmeye çalışılması rahatsızlığa neden olmuştur. Konuya Doğu Türkistan kuruluşları tepki göstermiştir. Hükümet yetkilileri ise Uygurları Türkiye ve Çin arasında dostluk köprüsü olarak gördüklerini açıklamışlardır. 2002 sonrasında Türk-Çin ilişkileri yeni dönemde

diplomatik ziyaretler ve mesajlarla daha çok siyasi ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde olmuştur.

Doğu Türkistan ve Uygurlar için tarihi dönüm noktalarından en önemlisi 2004 yılı olmuştur. ABD'nin başkenti Washington'da Capital Hill'de 14 Eylül 2004 tarihinde Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti ilan edildi. Bu durum Türkiye'de ulusal basında önemli gündem olarak yer aldı. Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti ilanı basında tartışmaları da beraberinde getirdi. ABD'de ilan edilmesi, hükümet üyelerinin kimliği ve ilişkileri milliyetçi basında bile başlangıçta ilgiye mazhar olmadı. Ancak bu gelişme sonrasında Doğu Türkistan meselesinin de farklı boyut kazandığını, Uygurlar'a uluslararası desteğin arttığını söyleyebiliriz. 2004 Sürgünde Doğu Türkistan Hükümet ilanı sonrasında Doğu Türkistan meselesinde Rabia Kader'in dünya ve Türkiye basınında öne çıktığını görmekteyiz. 2008 yılında Pekinde düzenlenen olimpiyatlar ile ilgili insan hakları örgütleri ve Doğu Türkistan kuruluşları protesto gösterileri ve basın açıklamaları düzenlediler. Çin'in azınlıklara yönelik uygulamaları nedeniyle olimpiyatların Çin'den alınarak yaptırım uygulanması talepleri gündeme gelmiştir. Dünya ve Türkiye gündeminde Doğu Türkistan konusunda en önemli gelişme 5 Temmuz 2009 Urumçi olaylarıdır. Çin'in Gungdong Eyaletinde 26 Temmuzda bir fabrikada Türklerle Çinliler arasında başlayan olaylar sonrasındaki gelişmelerin ardından Doğu Türkistan'da başlayan gösterilerde Çin yüzlerce Türk'ü öldürmüş, binlerce kişiyi de tutuklamıştır. Tutuklamalar sonrasında yargısız infazlar, işkence ve idamlar dünya basınında ve Türk ulusal basınında flaş haber olarak yer aldı. Türkiye'de birçok şehirde Doğu Türkistan'daki katliamlar ve işkenceler protesto edildi. Sivil toplum örgütleri, siyasi partiler, dernekler ve insan hakları örgütleri basın açıklamaları, kınama mesajları ve protesto gösterileri ile tepkilerini dile getirdiler. Dünya kamuoyu ve Doğu Türkistan teşkilatları ve insan hakları kuruluşlarının Çin katliamları karşısındaki tepkiler ulusal basında yer almıştır. Türkiye'de meslek örgütlerinden siyasi partilere, sivil toplum kuruluşlarından insan hakları teşkilatlarına kadar geniş toplumsal kesimler Çin vahşetini kınayarak, çeşitli yöntemlerle protesto ettiler.

Bu açıdan bakıldığında Doğu Türkistan sorununa Türkiye'de uzun yıllar boyunca o dönemin konjonktürel durumuna, Çin-Türk ilişkilerinin seyrine göre bakış açısı olmuştur. Bu yaklaşımda dünyadaki siyasal, sosyal, kültürel, askeri ve

ekonomik gelişmeler de etkili olmuştur. Tezimizde ele aldığımız 1980 yılı sonrasında Türkiye'nin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi ve değişimi ile Türk basınındaki yaklaşım Doğu Türkistan meselesinin Türkiye ve dünyada seyrini etkilemiştir. Konuya ilk başlarda belli duyarlılığa sahip sosyal ve siyasi kesimler ilgi duyarken Doğu Türkistan meselesinin ilmi ve akademik kesimlerde, hür dünyada gündeme gelmesi ile ulusal basınımızın büyük kısmı ilgi duymuştur.

BİBLİYOGRAFYA

A. SÜRELİ YAYINLAR

1. Gazeteler

Aydınlık Gazetesi (1980-2009)
Bulvar Gazetesi (1980-2009)
Cumhuriyet Gazetesi (1980-2009)
Günaydın Gazetesi (1980-2009)
Güneş Gazetesi (1980-2009)
Hürriyet Gazetesi (1980-2009)
İstiklal Gazetesi (1980-2009)
Kayseri Ana Haber Gazetesi (1980-2009)
Kayseri Haber Gazetesi (1980-2009)
Kayseri Gündem Gazetesi (1980-2009)
Kocaeli Gazetesi (1980-2009)
Kurultay Gazetesi (1980-2009)
Milli Gazete (1980-2009)
Milliyet Gazetesi (1980-2009)
Ortadoğu Gazetesi (1980-2009)
Özgür Kocaeli Gazetesi (1980-2009)
Radikal Gazetesi (1980-2009)
Sabah Gazetesi (1980-2009)
Star Gazetesi (1980-2009)
Takvim Gazetesi (1980-2009)
Tercüman Gazetesi (1980-2009)
Türkiye Gazetesi (1980-2009)
Vakit Gazetesi (1980-2009)
Vatan Gazetesi (1980-2009)
Yeni Asya Gazetesi (1980-2009)
Yeni Mesaj Gazetesi (1980-2009)

Yeni Şafak Gazetesi (1980-2009)

Yeniçağ Gazetesi (1980-2009)

Yeni Kayseri Gazetesi (1980-2009)

Yeni Konya Kazetesi (1980-2009)

2. Dergiler

Doğuş Gazi Dergisi

Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi,

Emel Dergisi

Forum Dergisi

Gökbayrak Dergisi

Hür Gökbayrak Dergisi

İslam Dergisi

Kalgay Dergisi

Nokta Dergisi

Turan Dergisi

Türk Dünyası Belediyeler Birliği Bülteni

Türk Edebiyatı Dergisi

Türkistan ve Kafkasya Bibliyografyası

Türk Kültürü Dergisi

Türk Yurdu Dergisi

Türksoy Dergisi

Ülkü Ocağı Dergisi

Yeni Düşünce Dergisi

Yeni Forum Dergisi

Yeni Türkistan Dergisi

3. Tez ve Kitaplar

Aksoy, Dr. Mustafa, Prof. Dr. Osman Yorulmaz, **Mehmet Eröz Armağanı**, İstanbul 2011

Alptekin İsa Yusuf, **Doğu Türkistan Davası**, İstanbul 1992.

....., **Doğu Türkistan'dan Hicretimizin 40. Yılı**, Kayseri, 1982.

....., **Unutulan Vatan Doğu Türkistan**, İstanbul 1999.

Asena, G. Ahmetcan, **İpek Yolu 1 Çin-Doğu Türkistan**, İstanbul 2009.

Bakır, Abdullah, **Doğu Türkistan Milli İstiklal Hareketi ve Mehmet Emin Buğra**, İstanbul 2005.

Buğra, Mehmet Emin, **Doğu Türkistan'ın Tarihi, Coğrafi ve Bugünkü Durumu**, İstanbul 1952.

Çandarlıoğlu, Gülçin, **Özgürlük Yolu**, İstanbul 2006.

Cengiz, İsmail/Gayretullah, Hızırbek, **Çin'de İslamiyet ve Türkler**, İstanbul 1993.

Eberhard Wolfram, **Çin'in Şimal Komşuları**, Ankara 1996.

Emet, Erkin, **5 Temmuz Urumçi Olayı ve Doğu Türkistan**, Ankara 2009

Er Rahim, **İmparatorluk Coğrafyasında Diplomasi Koşturmak**, İstanbul 2000.

Gayretullah, Hızırbek/Cengiz, İsmail, **Çin'de İslamiyet ve Türkler**, İstanbul 1993.

Gayretullah, Hızırbek, **Uzaklara Balam**, İstanbul 2009.

Gayretullah, **Kaynaş**, Dumanlı Yıllar, İstanbul 2010.

Göktürk, Nurala, **Gözyaşıyla Islanan Topraklar**, İstanbul 2008.

Gömeç, Saadettin, **Uygur Türkleri Tarihi**, Ankara 2009

Hayıt Baymirza, **Sovyetler'de İslam'ın ve Türklüğün Bazı Meseleleri**, İstanbul 2010.

Hocaoğlu, Yücel, **Doğu Türkistan'da Öğrenci Hareketleri**, Ankara 1995.

İnsani Yardım Vakfı Yayınları, **Hür Doğu Türkistan Sempozyumu**, İstanbul 2010.

İslam Ansiklopedisi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, **Doğu Türkistan**, 9. Cilt, Sayfa 489-492,

İzgi Özkan, **Çin Elçisi Wang Yan-Te'nin Uygur Seyahatnamesi**, Ankara 1988.

Kul, Ömer, **Osman Batur ve Doğu Türkistan Milli Mücadelesi**, İstanbul 2009. Basılmamış Doktora Tezi.

....., **On Yıla Sığan Efsanevi Ömür Osman Batur Han**, İstanbul 2011.

....., **Esir Doğu Türkistan İçin 2 İsa Yusuf Alptekin'in Mücadele Hatıraları 2**, Ankara 2007.

Kurban, İklil, **Gerçekler ve Yalanlar (Anılar ve Yansımalar 1943-2007)**, Ankara 2007

Kaşgarlı Sultan Mahmut, **Uygur Türkleri Kültürü ve Türk Dünyası**, İstanbul 2004.

Saray, Mehmet, **Doğu Türkistan Türkleri Tarihi (1878'e Kadar)**, İstanbul 1988.

Suyin Han, **Sabah Tufanı Mao Zedung ve Çin Devrimi 1949-1975**, İstanbul 1997.

Türkler Ansiklopedisi, **Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü**, Ankara 2002, 3. Cilt.

<http://www.hurgokbayrak.com/>

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=44&sid=900

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=49&sid=949

http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_343.htm

http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_339.htm

http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_340.htm

http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_331.htm

http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_339.htm

http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_339.htm

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=45&sid=911

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=45&sid=911

<http://www.turkiyegazetesi.com/haberdetay.aspx?haberid=94609>

http://www.turkiyegazetesi.com/makaledetay_print.aspx?id=109632

<http://www.milliyet.com.tr/varyag-in-gecisi/fikret-bila/siyaset/yazardetayarsiv/27.08.2001/81229/default.htm>

http://www.zaman.com.tr/cin-buyukelciligi-onunde-tabutlu-protesto_496510.html
<http://www.gazetevatan.com/cin-buyukelciligi-onunde-protesto-eylemi-107134-gundem/>

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=47&sid=930

<http://www.zeytinburnuhaber.org/SIYASET/490-Olimpiyat-atesini-Uygurlar-protesto-etti.html>

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=52&sid=988

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=55&sid=1011

http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_372.htm

http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_380.htm

http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_383.htm

<http://www.ihacom.tr/haber-spden-dogu-turkistana-destek-mitingi-79926/>

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=35&sid=798

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=38&sid=831

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=43&sid=885

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=44&sid=895

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=45&sid=911

http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_322.htm

http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_331.htm

http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_339.htm

http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_340.htm

http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_343.htm

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=49&sid=949

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=52&sid=988

http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_368.htm

<http://www.hurriyet.com.tr/cin-5-uygurlulunun-iadesini-istedi-4381816>

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=44&sid=900

http://www.gokbayrak.com/dergi_oku.asp?id=44&sid=900

Ya istiklal ya ölüm

**Kurultay Siyasi Komisyonu,
D.Türkistan'ın istiklal davasını
yürütecek güçlü bir teşkilatın
kurulması kararını da aldı**

İSTANBUL-Doğu Türkistan Milli Kurultayı, dün aldığı tarihi kararlarla sona erdi. Kurultayın sonucı bildirgeğinde, hedef tam bağımsızlık olarak tebliğ edildi. Bunun için de; "Ya istiklal ya ölüm" parolası kabul edildi. Sonuç bildirgeci görüşmeleri arasında ve ayakta alkışlanarak kabul edildi.

Kurultay Doğu Türkistan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Yardımcısı **Hamit Gökçürk** tarafından okunan ve ayakta alkışlanarak kabul edilen 17 maddelik karardan bazıları şöyle:

İstiklal davası dünyaya duyurulacak

Doğu Türkistan halkının istiklal davasının hedeflenmesi, Doğu Türkistan davasının milli programının hazırlanması. Bu programın icrası için güçlü bir teşkilatın kurulması ve organlarının seçilmesi, Doğu Türkistan istiklal davasını dünyaya duyurmak için yayın organının kurulması, Türk ve İslam devletlerine Doğu Türkistan davasını anlatıp, onların dışadığını ilanması ve dostluklar kurulması, Doğu Türkistan ilmi araştırma merkezinin kurulması, İslam halklarını savunma Birliği, Millîler Bütçe olmak üzere bütün teşkilatlara Doğu Türkistan davasını anlatıp, onların yardımını sağlanması, Gençlerin de bu teşkilata katılmalarını temin edilmesi...

İsa Yusuf Alptekin ödüle layık

Kurultayda bir konuşma yapan Prof. Dr. Abdulkadir Doğru da, Doğu Türkistan davasına dünyanın, İslam âleminin ve de Türkiye'nin sessiz kaldığını ifade ederek, "Atatürk Bağırs Odulunun 50 yıldan beri Doğu Türkistan'ın kurtuluşu için mücadele eden İsa Yusuf Alptekin'e verilmesiyle de, Türk devletini dışarda avaklar altına atan yarıyan Mandela'ya verilmesi esef vericidir dedi.

1-Doğu Türkistan halkının istiklal davasını dünyaya duyurmak için yayın organının kurulması, Türk ve İslam devletlerine Doğu Türkistan davasını anlatıp, onların dışadığını ilanması ve dostluklar kurulması, Doğu Türkistan ilmi araştırma merkezinin kurulması, İslam halklarını savunma Birliği, Millîler Bütçe olmak üzere bütün teşkilatlara Doğu Türkistan davasını anlatıp, onların yardımını sağlanması, Gençlerin de bu teşkilata katılmalarını temin edilmesi...

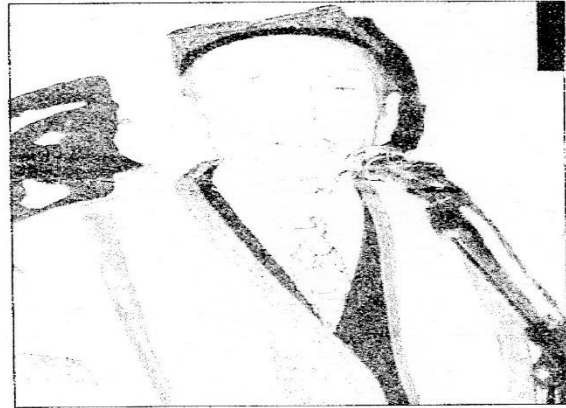

Türk dünyası Araştırma Vakfı Süleymaniye Kültür Merkezinde yapılan Kurultay'da siyasi komisyon kararlarının açıklanması sırasında delegelerin ve dinleyenlerin birçoğunun ağladığı dikkat çekti. Gözyaşları arasında ayakta alkışlanarak kabul edilen rapor Doğu Türkistan'ın tam bağımsızlığını hedefliyor. Kurultayda Doğu Türkistan davasına dünyanın, İslam âleminin ve de Türkiye'nin sessiz kaldığı öne sürüldü.

Resim 3 Doğu Türkistan Tarih ve Kültür Semineri (Türkiyen 16 Aralık 1992)

Türk dünyasının başı sağolsun

İsa Yusuf Alptekin'i kaybettik

Gökbayrak yetim kaldı

1944'de kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin 1949'da Kızıl Çin tarafından işgalinden sonra, Türkiye'ye göç eden ve gökbayrağın istiklal davasını ay-yıldızlı albayrakımızın gölgesinde sürdüren İsa Yusuf Alptekin'in hayata gözlerini yumması, bütün Türk-İslam âleminde derin üzüntüyle karşılandı.

Büyük Türklük Mücahidi, Doğu Türkistan Türkleri'nin efsanevi lideri İsa Yusuf Alptekin, 94 yaşında Ataköy'deki evinde Hakk'ın rahmetine kavuştu.

Hayatın Türk'ün en büyük düşmanı Doğu Türkistan'ın kurtuluşuna çalışan İsa Yusuf Alptekin, Türk'ün yeni parolasının "Kurtuluş Sırası Doğu Türkistan'da" olması gerektiğini ifade ediyordu. Alptekin, son nefesine kadar Doğu Türkistan'ın istiklal için mücadelesini sürdürdü.

© HABERİ 8. SAYFADA

TÜRKİYE 18.12.1995

Resim 4 İsa Yusuf Alptekin'in Vefatı (Türkiye, 18 Aralık 1995)

Ebediyete uğurladık

● Doğu Türkistan Türkleri'nin lideri ve Türk-İslam davasının yılmaz savunucusu İsa Yusuf Alptekin, dün binlerce vatandaşın katıldığı cenaze töreniyle ebediyete uğurlandı. Fatih Camii'nde öğle namazını müteakip kılınan cenaze namazından sonra Alptekin'in naşı "tekbirlerle" omuzlarda bir süre taşındı. Daha sonra Topkapı'daki aile mezarlığında toprağa verildi.

● Haberi 6. sayfada

● Cenaze törenine, MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş, MP Genel Başkanı Aykut Edibali, YDP Genel Başkanı Hasan Celal Güzel, Fatih Belediye Başkanı Tantan, Eminönü Belediye Başkanı Çetinsaya, MHP İstanbul İl Başkanı Halit Kanak, İstanbul Ülkü Ocakları Başkanı Erdem Karakoç ve Tunca Toskay, Namık Kemal Zeybek'in de aralarında bulunduğu milletvekili adayları ve binlerce vatandaş katıldı.

ORTADOĞU 21.12.1995

Resim 5 İsa Yusuf Alptekin'in Cenaze Töreni (Ortadoğu 21 Aralık 1995)

Türkistan liderine görkemli veda

KALP yitirdiği sonucu geçen pazar günü İstanbul'da Çin Doğu Türkistan esli liderlerinden İsa Yusuf Alptekin (94) toprağa verildi. Alptekin'in Fatih Camii'nde öğle namazını müteakip kılınan cenaze namazından sonra Alptekin'in naşı "tekbirlerle" omuzlarda bir süre taşındı. Daha sonra Topkapı'daki aile mezarlığında toprağa verildi.

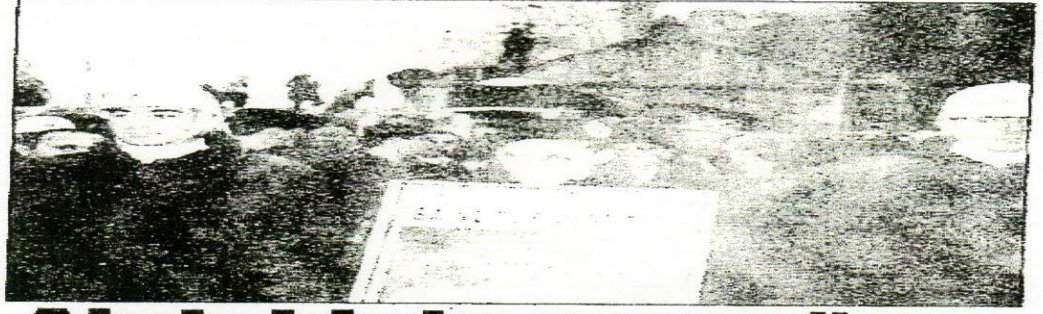
Yeni Topkapı Mezarlığı'na göndürülen Alptekin'in cenazasına oğulları İzzet ve Emin Alptekin ile İstanbul Vali Vekili Bedrettin Yerlikan, MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş, YDP Genel Başkanı Hasan Celal Güzel, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, DYP İstanbul Milletvekili adayları Necdet Kızıllar, Namık Kemal Zeybek, İsmail Altıkuş, ANAP İstanbul Milletvekili adayları Korkut

Özal, Hüsnü Doğan, Ali Talip Özdemir, Ali Özcan, MHP İstanbul Milletvekili adayları Tunca Toskay ve Doğu Türkistan Kültür ve Dinleri Bakanlığı temsilcileri katıldı. 1947-1948'de Doğu Türkistan Hükümeti'nin Genel Sekreteri'ni yapan Alptekin, 1955'de Hindistan'a göç etmiş, 1955'te de Türkiye'ye yerleşen Doğu Türkistan Göçmenler Cemiyeti'nin kurucusu. (Fotoğraf: Ercan ARSLAN)

MİLLİYET / 21 Aralık 1995

1947-48 - D. Türk. Hük. Genel Sekreteri
1949 - Hımdist -'a iltilaf
1954 - Türkiye'ye göç etti -

Resim 6 İsa Yusuf Alptekin'in Cenaze Töreni (Milliyet 21 Aralık 1995)

Alptekin'e son görev

Kalp Kalp yetmezliği sonucu önceki gün İstanbul'da ölen Doğu Türkistan eski liderlerinden İsa Yusuf Alptekin (94), dün Fatih Camii'nde öğleyin kılınan cenaze namazından sonra Yeni Topkapı Mezarlığı'nda toprağa verildi. Cenaze namazının ardından, Alptekin'in Doğu Türkistan'ı temsil eden "Ay Yıldızlı Gök Bayrak" ile Türk Bayrağına sarılı naaşı, tekbir sesleri arasında bir süre eller üzerinde taşındı. Cenaze törenine, İstanbul Vali Vekili Rıdvan Yenişen, MHP Lideri Alparslan

Türkeş, YDP Lideri Hasan Celal Güzel, Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, bazı ilçe belediye başkanları, DYP adayları Necdet Menziri, Namık Kemal Zeybek, Tayyar Altıkulaç, ANAP adayları Korkut Oza, Hüsnü Doğan, Ali Talip Özdemir, Ali Coşkun, MHP adayı Tunca Toskay, siyasi parti temsilcileri ile bazı İsadamları, Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği temsilcileri, oğulları İlgar ve Erkin Alptekin ve çok sayıda vatandaş katıldı.
Sinan AKYÜZ

GÜNAYDIN 21.12.1995

Resim 7 İsa Yusuf Alptekin'in Cenaze Töreni (Günaydın 21 Aralık 1995)

Tarih ve Medeniyet'in yeni sayısı çıktı

Merhum mücahid, Türkiye Gazetesi'nin Doğu Türkistan'da yayımlanan biriminde verildiği sükran yemeginde ihlas Holding Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Enver Ören ile birlikte.

İsa Yusuf Alptekin'e saygı

Tarih ve Medeniyet Dergisi son sayısında merhum İsa Yusuf Alptekin ve Sivas'a geniş yer ayırıyor.

İSTANBUL- Tarih ve Medeniyet Dergisi, doğu bir gündemle karşınızda. Derginin bu sayısında, geçen ay içinde vefat eden Doğu Türkistan Lideri İsa Yusuf Alptekin ve "Tarih Sivas Sivas'ta Tarih" başlıklı geniş iki dosya yer alıyor.

Günvaz - Ormanbölük ün kalemce aldığı "Gök Bayrağın Alemdarları" başlıklı yazıda, Alptekin'in albümü de bulunuyor. Sivas dosyasında ise Yard. Doç. Dr. Sami Sayas, Muhiddin İsmail, Doç. Dr. Hasan Yüksel, Adnan Gürbüz'un yazılan dikkat çekiyor.

Dergide ayrıca Mehmet Seven'in İzmir Suikastı ile ilgili bir derlenmesi, Tarih Balıoğlu'nun Oymak Teşkilatı incelemesi, Doç. Dr. Zekeriya Kurgun'un Makedonya'da terörist misyoner isbirliği, İsmet Bozdağ'ın basının mümin hastalığı rüşvet, Hayri Atas'ın "Sana Türkleri" başlıklı çalışmaları da bulunuyor. (Çarşıca Sık Numara: 7. 34410, Çarşıca, İstanbul; tel. 0 212 513 95 00).

OCAK / 1996.
Türkiye Gazetesi

Resim 8 İsa Yusuf Alptekin'in Ölümü sonrasında Çıkan Haberler (Türkiye Gazetesi Ocak 1996)

Resim 9 İsa Yusuf Alptekin'in ölümü sonrasında basında çıkan haberler (Tarih ve Medeniyet Dergisi Ocak 1996)

Resim 10 Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlalleri (Ortadoğu, 17 Haziran 1996)

TÜRK DÜNYASI

Dilde, fikirde işde birlik

19 Şubat 1997

Doğu Türkistan'da katliam!

Atilla Şimşek

Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1876 yılında Doğu Türkistan'ı işgal etmesi ile başlayan Uygur Türklerine karşı zulm ve baskı politikası atamcı devam ediyor.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Doğu Türkistan'da uyguladığı vahşet politikası sonucunda 30 yılda 350 binden fazla Uygur vahşetle öldürüldü. Milyonlarca yaralandı, çalınan kamplar ve bapishanelerde cürretlendi.

Yılların beri Çin'in zulmü altında milyonlarca Uygur Türkleri bapishanelerde, kamplarda, hapishanelere ve sürgünlere göçtü. 500 binden fazla Uygur Türkü vatanlarından uzak sınır hayatına gönderilmiştir.

1996 yılının Nisan ayında başlayan bu yeni baskı sonucu, Çin baskıcı, prokomo eden ve işkence gücü nüfuzlu güçlerin talimatı üzerine, sürgün Uygur Türkleri'nin ayaklanması sonucu 30'dan fazla kişinin öldüğü, 100 kişiye yaralandığı öğrenildi. Türkistanların sayısı ise birleştik ifade ediyor. Çin askerleri 3.200 kişiyi öldürdü ve vahşetle öldürdü ve evler tek tek ararak binlerce kişi göz altına alındı.

Çattımlar Doğu Türkistan'ın Kulca şehrinde 5-6 Şubat'ta başladı. Kızaklılar arasında 30 tane bin Kulca şehrinde sürgünlerim ilan edilirken, binlerce Çin askeri ve polisi işleri kuyumalı oldu. Şehrinde gece sokaka çıkmaya yasak ilan edildi. Havalarda ta-

Doğu Türkistan Birleşik Ulusal Devrim Cephesi Sözcüsü Muhtış Yusubbek, IV. Türk Kurultayı'nda, Doğu Türkistan'da yaşayan Türklerin sorunlarını anlatırken...

rafte kapatıldı.

Kulca şehrinde meydana gelen bu olaylardaki ölü sayısı hakkında çelişkili haberler gelmekte. Kazakistan'da yaşayan Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele eden Birleşik Ulusal Devrim Cephesi (BUDCO) sözcüsü Muhtış Yusubbek'in çanmalarında en az 30 Türkün öldürüldüğünü ve 4 ayda 18 bin kişinin tutuklandığını açıkladı.

Merkezi İstanbul'da bulunan Doğu Türkistan Vakfı Genel Sekreteri İsmail CENGİZ ise çanma-

larda 200 Uygur Türkü ile 100 Çin askeri öldüğünü iddia etti.

Büldüğü gibi 1876 yılında Çin'in işgaline uğrayan Doğu Türkistan, işgal edildiği günden itibaren bağımsızlık mücadelesine başladı.

1944 yılında "Doğu Türkistan Cumhuriyeti"ni kurdurdu. Ancak 1949 yılında ikinci defa Çin işgaline uğrayarak, 1955 yılında "Sinkiang Uygur Ötonom Bölgesi" adıyla bugünkü idari statüsü zorla kabul ettirilmeye çalışıldı.

İçpolitik ve stratejik konuları, tarihi geçmişi, etnik yapısı ve kültürel değerleri ile Türk Dünyasının ayrılmaz bir parçası olan Doğu Türkistan Çinler tarafından yıllarca Ekonomik alan, eğitim ve kültürle cinileştirme, din ve millî unsurları kusturma, sosyal yapıda eşitsizlik, Çinli göçmenlerin yerleştirilmesi, nüfusun kontrolü, nüfusun denetimlenmesi, terörizmle mücadele gibi baskılara maruz bırakıldı.

35 milyon Uygur Türkü'nün yaşadığı Doğu Türkistan'da Çin yöneticilerine SSCB'den beri aldıkları gereğini hatırlamakta yarar var.

Çin sunu asla unutmamalı. Türk Dünyası Doğu Türkistan'daki soydaşların asla unutmamalı. Birgün gelecek bu kıyım Çin'lilere dörecektir.

Doğu Türkistan'ın başlatmış bağımsızlık hareketini, durdurmayacağı bağımsızlık bayrağını indirilme ve Çin'in süçü yetmeyecektir.

Resim 11 Gulca Olayları (Ortadoğu Gazetesi 19 Şubat 1997)

aktüalite

Fakirler kra içe.

20 MART 1997 PERŞEMBE

Türkiye 2

1978'de kendi işini kuran Rabia Kader, "Acı ve sıkıntı çeken Doğu Türkistan halkını bu kaostan kurtarmak için soydaşlarına model olmaya çalışıyorum" diyor

■ **URUMCI:** 51 yaşındaki Doğu Türkistanlı Rabia Kader, Çin'in en zengin kentlerinden birisi, Doğu Türkistan için bir model teşkil eden Kader, fakirlerin kraliçesi olarak anılıyor. 1946 yılında Altay şehrinde dünyaya gelen Kader, Çin'in devrimine karşı olduğu için 1966 yılında hapsedilmiş. 1978 yılında karlı işleri kuran Kader, Çin'in ekonomik yapılandırmasına ayak uydurarak serbest pazar ekonomisi kuralarını hayata geçirmiş ve 1984 yılında en büyük mağazasını açmış.

■ **SİYASET:** Yaptırımlar Doğu Türkistan'ın baskı kentli Urumci'de faaliyet gösteren Kader'in 400 milyon franklık işgücü bulunuyor. Deri fabrikaları, elektronik cihaz satan mağazalar ve otomobilleri satan dükkanlar da dahil olmak üzere onlarca dükkanın sahibi. Türk Cumhuriyetlerinden otomobili ithal ediyor. Rabia Kader bütün çabasının acı ve sıkıntı çeken Doğu Türkistan halkına yardım için olduğunu belirttik. "Ben siyaset yapmıyorum. Bu kaostan halkımı kurtarmak model olmaya çalışıyorum" diyor.

■ **YAKIN DOĞU İLKİMLERİ:** Türkiye'ye büyük yakınlık duyduğunu anlatan Kader şöyle konuşuyor: "Dinime çok bağlıyım. 6 vakit namazını hiç aksatmıyorum. Fırat buldukça dini kitaplar ve Kur'an-ı Kerim alıyorum. İstekleri karşılamaya çalışıyorum. Ben asfer bir kadın değilim. Namazda, okuyan bir annemim. İngilizce ve Arapça okurken eğitim veren okulu açtım. Genç kızlar

Cok seviliyor Doğu Türkistanlı Rabia Kader dünyanın en kabadaki kadınlarından biri. Fakirleri çok gören Rabia Kader de onlar için elinden geleni yapıyor.

Resim 12 Rabia Kadir hakkında basında çıkan haberler (Türkiye 20 Mart 1997)

Resim 14 1998/36 Nolu Başbakanlık Genelgesi (3 Şubat 1999 Ortadoğu)

NOTLAR

Gözyaşlarımla yazıyorum ve haykırıyorum

TÜRKİYE'DE DOĞU TÜRKİSTAN FAALİYETLERİNE YÖNELİK BİR KISITLAMA GÖRÜLECEĞİ YOLUNDA ÇIKAN SÖYLENTİLERE ÖNCE İNANMAMISTIM. Daha sonra ortalıkta "gizli bir genelge"nin elden ele döştüğünü öğrendimce, telefonlara sarıldım, ister istemez. Ama her şeye rağmen, Türkiye'de hiç bir hükümetin DOĞU TÜRKİSTAN FAALİYETLERİNİ DÖLDÜRMÜYE ÇEŞARET GÖSTERİLECEĞİNE İNANMAM, İSTEMEDİĞİMİ TEKRAR VURGULAMAK İSTİYORUM? Yalnız anlaşılmasın burada telaffuz ettiğim "çeşare" sözünden kastetmediğim bir "tehdit" değil, bir "vicdani, insani ve milli sorumluluk" tur.

İsmail CENGİZ

Vicdani, insani ve milli bir sorumluluk bilinci olan hiçbir şahsın, milli sorumluluk bilinci olan hiçbir hükümetin DOĞU TÜRKİSTAN DAVASINA KAYITSIZ, İLGİSİZ KALMASI DÜŞÜNÜLEMEZ. Dolayısıyla "Herhangi bir DOĞU TÜRKİSTAN KONUSU ETKİNLİĞE KUTLAMA TELGRAFLARININ GÖNDERİLMESİNE DAHI YASAK GÖTÜRÜLDÜĞÜ, RIVAYETİ ÇİLEN BİR GENELGEYİN MEVCUDİYETİNE İNANMAM İNANASI GELMİYOR. Ama "Ankara rüzgarı" "maalesef" diyor bane telefonda... Ve ilave diyor.

"Bundan böyle DOĞU TÜRKİSTAN KONUSU BİR TOPLANTIYA DEĞİL, BAŞKAN HİÇBİR DEVLET MEKURURUNA DAHI GELMEYECEĞİNİ" söylüyor ya da gelmelerine yasak getirildiğini. Şaşkınlıkla "Başka bir şey var mı?" diye sormak üzereyken "Daha bitmedi" diyor. "Ankara rüzgarı" Ay- Yıldızlı Gökbayrağı toplanı salonlarında asılmasını, Çin'e hime sözler sarfedilmesini, pankartlar yazılmasını, Çin elçiliği önünde gösteri yapılmasına da yasak getirmiş bu gizli damgalı genelge ile. Yani tüm demokratik hak ve özgürlükler tipki Çin'de olduğu gibi, rafa kaldırılmış. "Keske DOĞU TÜRKİSTAN KURULUŞLARININ KAPILARINA KİLİT YURSALAR DAHA İYİDİ" dedim.

D. Türkistan Kuruluşları Toplantısı
İsmail CENGİZ

3 Şubat 1999

Tüm Bakanlıklara, Başbakanlığa bağlı kuruluşlara ve diğer ilgili kurumlara tümüne gönderildiğini sandığım bu gizli genelgeyi artık görmek istemiyordum. "Zaten istesen de gönderemem" diyor, "Ankara rüzgarı". "Peki, genelgenin altındaki imza kimin?" diyorum. "İkinci baş" diyor. Böyle bir soru sorduguma kendim de pişman oluyorum. Öyle ya, Gökbayrağı yasak getiren, DOĞU TÜRKİSTAN İSTİKLAL TOPLANTILARINA MEMURLARIN KATILIMINI YASAKLAYAN, HATTA KUTLAMA TELGRAFLARININ GÖNDERİLMESİNİ BİLE ÇOK GÖREN BU GENELGENİN ALTINDAKİ GERÇEK İMZA DA HERHALDE ÇİN DEVLET BAŞKANINA AIT OLUR DİYE DÜŞÜNÜYORDUM. ÇİNE BU GENELGEYİ ALTIYLA BİR TÜRKÜN, HER NE SEBEP OLURSA OLSUN YÜREĞİYLE İMZA ATABİLECEĞİNİ SANMIYORDUM. VE "KOMÜNİST ÇİN YÖNETİMİNİN" NEZAKET SIKILARININ AŞAN MÜDAHALELERİ DE BULUNMALARINDAN DOLAYI SADECE PROTESTO EDİYOR VE BU BAŞKANINDAN DOLAYI DA KUTLIYORDUM.

Genelgede yazılanların belki tümünü kabul etmek mümkün ama, "DOĞU TÜRKİSTAN BİR ÇİN TOPRAĞIDIR" ifadesini kendini Türk hissedicilerin kabulü asla mümkün değildir. Eğer bu ifade varsa bunu çok ağır bir ifade ile tariflendirmek mümkündür.

Her şeye rağmen, Türk milletine, MGK'na, hatta çoğu haklı olarak eleştirildiği Bakanlığımıza güveniyor ve DOĞU TÜRKİSTAN'DAKİ 30 MİLYON SOYDAŞININ FETVALARINA KULAK KILAYACAKLARINA İNANMIYORDUM. Keyfi idamlara, zerkî kurtaja, mecburi doğum vasağına, nükleer denemelerde insanların kobay olarak kullanılmasına, vahşete, zulme, soykırıma seyirci kalabilecek, tepkisz kalabilecek bir zihniyetin varlığına inanmıyorum...

"Peki bu olanlar ne?" "Belki inanmayacaksınız ama, hala "rüya" diyorum ve Yüce Tanrı'ya sağınıyorum. Her geçen gün yok edilen DOĞU TÜRKİSTAN'DAKİ, KURUYA, ALGAYANLARDAKİ, KEREKTEKİLERİ MİLYONLARA DINDAŞ SOYDAŞ İÇİN GÖZYAŞLARIMLA DUA EDİYORDUM...

Yazı bitti, rüya da bitti. Maalesef gerçekmiş, Başbakan Mesut Yılmaz gideriyak DOĞU TÜRKİSTAN'IN ÇİN TOPLANTISINDA OLDUĞUNU BELGELENDİRMİŞTİ... (Bak: Örkün Dergisi, Şubat 1999 sayısı)

Resim 15 Doğu Türkistan izlenimleri ve 1998/36 Sayılı Genelge hakkında makale (Ortadoğu 3 Şubat 1999)

Resim 16 Doğu Türkistan'ındaki asimilasyon (Ortadoğu, 20 Mayıs 2000)

18 ŞUBAT 1999 PERŞEMBE
₺102/90/90
İsa Yusuf Bey:
Bağışla bizi!

Türkiye
Gün Işığında
AHMET KABAKLI
E - mail : ahmet.kabakli@ihlas.net.tr

Uzun yıllar, Doğu Türkistan davasının kalemi olmaya çalıştığım o ülkenin eski cumhurbaşkanı, aziz dostum İsa Yusuf Alptekin'in aziz ruhundan utanıyorum. Çünkü, Türklerün ata yurdu ve Kaşkarlı Mahmud'un diyarı olan Doğu Türkistan'ın davası olduğü günlerden daha gerilere düşmüştür. Merhumun "irit" diye nitelendirdiği Çinlilerin ayakları altında daha fazla ezilmektedir. Türriyetsiz, mazlun, korumasız bir esir ülkedir Türkistan. Rusya Türkistan'ı dahi onlara nazaran cennet içinde yaşıyorlar.

Neden bu? Çin'in nüfusu gittikçe artıyor, korkunç nüfus hızından coğrafya deliniyor. Öyle ki birkaç yıl içinde Türkiye'nin nüfusu kadar yere ihtiyac duyuyor. Artan bu nüfusun üstelik de en iptidai olanları ata yurdumuz Doğu Türkistan'a zorla yerleştiriliyor.

Gerci Amerika, başka esir milletler gibi, Doğu Türkistan'ın Uygur ve Kazak halklarına da, az çok bakış-görüş ediyor ama bu çok azdır.

Çünkü Çin ile olan ticari ilişkileri onun da elini kolunu bağlıyor. Bizzat Amerika dahil, belki 2000'li yıllardan başlayarak, bu bitmez, tükenmez, Yecüç Mecüç tayfasının korkunç istilası altında kalmaya mahkum görünmektedir.

Esasta, bütün dünya milletleri, tufan gibi başgösteren bu "sarı tehlike"ye karşı uyanık olmalıdır. Ancak, bu dünya'nın Çin oldu bittilerine karşı hiç de dik-katli olmadığı acıktır. Ve yarın büyük pısmırlıklardan korkulabilir.

Türk Başbakanı (yanlış anlamadınız TC Başbakanı) Çin Halk Cumhuriyeti'nin baskısı altında yalan yanlış konuşanların tesirinde kalarak, **kendi açık imzasıyla** bir bildiri yayımlıyorlar. Özellikle, Türkiye'de (çoğu) belki yüz yıldır barınan Doğu Türkistanlı kardeşlerimizi, tehdit eden, suçlayan, vatana bağlıklarını yasaklayan bu genelge bütün milliyetçilerimizin bağırarını da hün etmiştir.

Daha iki ay önce bilmem hangi bilgisizlik, düşüncesizlik veya Çin hayranlığı ile yazıldığı anlaşılmayan "Başbakan"ın adını yazmak istemiyorum. Çünkü kendi evlatlarından utanabilir, Doğu Türkistan'dan hâlâ "Sincan" diye Çinlilerin emperyalist sözlüğüyle bahseden bir Türk Başbakanı, nasıl olabilir?

TC'nin dış politikasının temel taşı, diğer ülkelerin bağimsızlık-egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı göstermek ve işlerine karışmamak teşkil etmektedir.

Bu sebeple Türkiye'nin kendi topraklarında Çin Halk Cumhuriyeti'nin (Ç.H.C.) bölünmesine yönelik olduğu izlenimi verecek eylem ve davranışlara müsamaha edilemez.

Doğu Türkistan, Sincan Özerk Bölgesi adı altında Ç.H.C.'nin bir parçasıdır.

Türkiye'deki Doğu Türkistanlılar gibi, ümidinin hepsini TC devletinin kurtarıcılığına bağlamış, otuz milyon Türkistanlı da gönüllerinden yıkmıştır. Pek tabii Çinlileri ve Türkiye'deki Ç.H.C.

Resim 17 Türkiye'nin Doğu Türkistan politikası (Türkiye, 18 Şubat 1999)

BERKALP 28 SUBAT 2000 PAZARTESİ

Doğu Türkistan Göçmenler Derneği'nin panelinde yaşanan bayrak krizini, MHP'li Gül önk

'Gökbayrak indirilemez'

MHP İstanbul Milletvekili Mehmet Gül, "Türkiye'de birilerinin istediği kadar, biz de Çin'de insan hakları istiyoruz" dedi

ERHAN UZUNARSLAN
İSTANBUL- Doğu Türkistan Göçmenler Derneği tarafından düzenlenen "21. Yüzyılda Çin ve Türk Dünyası" konulu panelde yaşanan büyük kriz. MHP İstanbul Milletvekili Mehmet Gül tarafından önlendi. 1998 yılında Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığı dönemi hükümetin Çin ile ilişkilerini bozacak her türlü faaliyetleri engellemesi ile ilgili olarak yayımlanan gültü genelge çerçesi altında Doğu Türkistan Bayrağı'nı poliler tarafından

indirmek istemesi üzerine araya giren Mehmet Gül, bayrağı indirilmemesi için vermedi. Daha sonra konuşmak için kısıtlıye gelen Gül, "Gök Bayrak kimse indirmez. Söz konusu gültü genelgeyi ben burada deliyorum. Hükümet de delinmiştir" dedi. "Gül, "Biz Çin'in dağınıklığını istemiyoruz. Bizden istediği kadar insan hakları istiyoruz. Doğu Türkistan'ın 21. Yüzyılda Türk'e eylem ediyor. Bütün dünya 1 milyar Çinli'ye yapacakları zeha dışı olarak olayları gözlemliyor. Çinli-ucurdu gelişmekte rejimsi hayırda.

ourumuzu gerektirir satmasıdır. Türkiye Doğu Türkistan'da yapılanları göz yumamaz. Geçenlerde Çin, Bıyona Hersek'te yaptıkları, bato "Türkiye'nin" bölünmesine de göz yumamaz. Türkiye Türk soydaşlarını ilgilandı. estirgomez. Türkiye de PKK bayrakları ile bütünlük adına herşey yapılacak kongrelerde Türk Bayrağı indirilecek ama Doğu Türkistan Bayrağı hiç bir yere asılmayacak. Böyle şey olmaz" şeklinde konuştu. Panelde bir konuşma yapan Doğu Türkistan Göçmenler Derneği

Başkanı Arslan Alptekin, Dünya Türküğü'nün anlayışı olan Doğu Türkistan'daki Türkler'in, Kazak, Çin dâhilinde zafim, jakerce, silim ve diğri baskı, kültürel çirine, ekonomik sömürce, ekolojik sömürce işi yapıldığını, keşri mirasların, yarımla, ilat, zile en sevel insanı haldanndan mahrum insanlık dışı bir muameleye maruz kalındı yajama (saya verdiğini söyledi. Alptekin, Türkiye'nin Türkükle slamanın son kusaı olduğunu belirterek, "Türkiye'nin cıkadısına tara gelmek hiç bir sevasıpmıyaz. Onu kollamak görevinizdir" dedi.

Panelde kısa bir konuşma yapan Aydınlar Ocası Başkanı Prof. Dr. Mustafa Ekinli de Doğu Türkistan meselesini bir insan hakları meselesi olarak hiç bir zaman gündemden düşürmemek gerektiğine dikkat çekti.

Başkanlığı İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Abdülkadir Donat'ın yaptığı panelde, katılan konuşmacılar "Orta Asya politikasında Doğu Türkistan", "Türk Dünyasında Doğu Türkistan'ın yeri", "21. Yüzyılda Çin'in Asya ve Türk Dünyası'na yaklaşımı politikası", "Ateletizm perspektifinden Türkler, Çin, Asya", "Çin'in Orta Asya politikasına bir bakış" ve "Çin'e, Kazakistan ilişkilerinde enerji mazeret" konularında açıklamalarda bulundular.

DOĞU TÜRKİSTAN GÖÇMENLER DERNEĞİ

Doğu Türkistan Göçmenler Derneği tarafından düzenlenen panelde katılan konuşmacılar, Doğu Türkistan'da yaşanan Türklerin, Kızıl Çin tarafından insanlık dışı bir muameleye maruz bırakıldığını söylediler.

türkiye/28 Şubat 2000

Resim 18 1998/36 Sayılı Genelge ile Doğu Türkistan faaliyetlerinin yasaklanmasına basından tepki (Ortadoğu 28 Şubat 2000)

Resim 19 Çin'in Doğu Türkistan'daki siyasi ve dini baskıları üzerine Doğu Türkistan liderlerinden Ahmet İgemberdi'nin açıklamaları (Yeni Çağ, 6 Kasım 2004)

Resim 20 Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti İlan Edilmesi (Doğu Türkistan Göçmenler Derneği 2004)

Resim 23 Doğu Türkistan’da meydana gelen silahlı çatışmalarda Çin’in rolü (İstiklal Gazetesi, Ekim 2008, Sayı 51)

Resim 24 Çin’in Doğu Türkistan’daki şiddetini içeren rapor (Anadoluda Vakit, 11 Temmuz 2009)

Resim 25 Uyghur Türklerine yönelik saldırılara gösterilen tepkiler (Önce Vatan, 19 Temmuz 2009)

Resim 26 Doğu Türkistan'daki olaylar sonrası Türkiye'nin denge politikası (Radikal 22 Temmuz 2009)

Resim 27 Doğu Türkistan'daki katliamlar sonrası Uygurlar'ın tepkileri (Bizim Anadolu, 19 Temmuz 2009)

Resim 28 Doğu Türkistan'daki katliam ve Uygurlar konulu analiz (Ekonomi, 17 Temmuz 2009)

Resim 29 Doğu Türkistan'daki katliamlar (Yeni Asya, 11 Temmuz 2009)

Resim 30 İnsan Hakları örgütlerinin Uygur katliamına tepkileri (Özgür Kocaeli, 8 Temmuz 2009)

Resim 311 Sendikaların Doğu Türkistan'daki katliamlara tepkileri (Kayseri Güneş, 14 Temmuz 2009)

Resim 32 Doğu Türkistan'daki olaylar sonrası TBMM'nin çalışmaları (Kent, 17 Temmuz 2009)

Resim 33 Doğu Türkistan'daki olaylar sonrası Çin'in uygulamaları (Önce Vatan, 18 Temmuz 2009)

Resim 34 5 Temmuz Urumçi olayları sonrası Uygur Özerk Yönetimi yetkililerinin açıklamaları (Kent, 19 Temmuz 2009)

Resim 35 Doğu Türkistan'daki katliamlar sonrası Türkiye'deki gösteriler (Dokuz Sütun, 19 Temmuz 2009)

Resim 36 Doğu Türkistan'daki olaylar sonrası bölgede yaşayanların açıklamaları (Yeni Devir, 20 Temmuz 2009)

Resim 37 Doğu Türkistan'daki olaylar sonrasında Çin güvenlik güçlerinin tutuklamaları (Gazete 34, 22 Temmuz 2009)

Resim 38 Doğu Türkistan'da yaşanan Urumçi olayları sonrasında Uygurlar'a yönelik tutuklamalar (Yeni Mesaj, 22 Temmuz 2009)

Resim 39 Doğu Türkistan'daki olaylara sonrası uluslararası kuruluşlarının tutumu ve Çin'in bölgedeki sert önlemleri (Takvim, Güneş, 9 Temmuz 2009)

- ⁱ İşgal ordusu kuvvetlerine verilen özel topraklar
ⁱⁱ Rusça açıklık, şeffaflık anlamında kullanılan kelime